III. 133

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
1
3 -E
24

Leges, Volumina ex Bibliotheca nostra commodato accepta, lecturis. Secundum auspicia lata Lictor Lege agito in Legirupionem. Mas vel Foemina ſuas, hac tibi lege, Codicis istius usum, non interdicimus.

I. HUnc ne Mancipium ducito. Liber est: ne igitur notis compugito. II. Ne coesim punctimve ferito: hostis non est. III. Lineolis, intus, forisve, quaquaversum, ducendis abstineto. IV. Folium ne subgito, ne complicato, neve in rugas cogito. V. Ad oram conscribillare caveto. VI. Atramentum ultra primum exesto: mori mavult quam foedari. VII. Puroe tantum papyri Philuram interserito. VIII. Alteri clanculum palamve ne commodato. IX. Murem, tineam, blattam, muscam, furunculum absterreto. X. Ab aqua, oleo, igne, situ, illuvie arceto. XI. Eodem utitor, non abutitor. XII. Legere, et quaevis excerpere, fas esto. XIII. Perlectum, apud te perennare ne sinito. XIV. Sartum tectumq., prout tollis, reddito. XV. Qui faxis, vel ignotus Amicorum albo adscribitor: qui secus, vel notus eradetor. Has sibi, has aliis praescribit leges in re sua, Ordinis Hyeresolimitani Eques Franciscus Vargas Macciucca. Quoi placeas annue, quoi minus, quid tibi nostra tactio est? Facesse.

OPERÆ
HORARUM SUBCISIVARUM,
SIVE
MEDITATIONES HISTORICÆ:

CONTINENTES ACCURATUM DELECTUM memorabilium Hiſtoriarum, & rerum, tam veterum, quam recentium, ſingulari ſtudio invicem collatarum, quæ omnia lectoribus uberem admodum fructum, & liberalem pariter oblectationem afferre poterunt.

CENTURIA TERTIA.

Una cum Indice locupletiſſimo.

PHILIPPO CAMERARIO I. F. IURISCONS. ET REIPUB. NORICÆ à CONSILIIS AUCTORE.

Cum gratia & privilegio Cæſar. Majeſt. ad decennium.

FRANCOFURTI,

Typis JOHANNIS FRIDERICI WEISSII.
Sumptibus IOACHIMI WILDII.

ANNO M. DC, L.

VOTVM ET DEDICATIO AUCTORIS

C. S. S.

COGITATIONES, CONATVS, LVCVBRATIONES, LABORES, OPERÆ, ET RELIQVA, QVÆ IN HAC TERTIA CENTVRIA HORARVM SVBCISIVARVM COACERVATA CVMVLATAQVE SVNT, HÆC OMNIA, SICVT IN DVABVS PRÆCEDENTIBVS SVPERIORIBVS ANNIS EDITIS, POTISSIMVM PVBLICO BONO, DEINDE PACIS, QVIETIS ATQVE VERITATIS, BONARVMQVE ARTIVM ET PARTIVM, NEC NON HISTORIARVM STVDIOSIS INGENIIS DEDICATA CONSECRATAQVE SVNTO. QVÆ VELVTI LIBAMINA, SI REIPVB. VSVI, ET EIVSMODI HOMINIBVS INSTAR PABVLI ANIMI GRATA ACCEPTAQVE FVERINT, ET EX IIS NON SOLVM DELECTATIVNCVLAM PROPTER VARIETATEM RERVM ET SIMILITVDINEM HISTORIARVM INVICEM COLLATARVM, SED ETIAM NONNVLLAM VTILITATEM HAVSERINT PERCEPERINTVE: EX VOTO AVCTOR I ITATVM CENSEBIT: SIN SECVS, EA OMNIA, QVÆ IN HAC TERTIA CENTVRIA CONGESTA CVMVLATAQVE SVNT, PEREANT, DELEANTVR, IRRITA INFECTAQVE SVNTO. HAC SVNT PRÆCIPVA DESIDERIA ET VOTA AVCTORIS QVÆ SI RATA FVERINT, BENE ACTVM

EST, ET IRE LICET AD SIMILES OPERAS QVARTÆ CENTVRIÆ DEXTRIS ET FELICIBVS AVSPICIIS ABSOLVENDVM: SIN IRRITA, INTERMITTVNTOR, ET COEPTA TINEIS PASCENDIS SEPONVNTOR.

AD

AD BENEVOLUM ET CANDIDUM LECTOREM, AUCTOR.

SÆPIUS à magnis & præſtantibus viris, qui meas duas priores Centurias operarum ſubciſivarum, cum delectatione & utilitate (ut ipſi dicere ſolent) ob varietatem rerum, & hiſtoriarum non vulgarium, ſed memorabilium, & ſelectarum, legerunt, coram internunciis & literis compellatus, & admonitus fui, ut tertiam quoque partem prioribus adiungerem, & hac in re verbis, & promiſſis meis ſtarem, quæ in voto & dedicatione ſecundæ Centuriæ annexa, & comprehenſa ſunt; meque ſanè ob longiuſculam, intermedio tempore, moram interiectam, ſi non palam, tamen tacitè accuſarunt, quòd deſiderio eorum, & aliorum, veluti cunctabundus emanſor, minus ſatisfacerem. Non ingrata mihi fuit hæc compellatio, & exprobratio, quæ ab animis candidis, & noſtri nominis ſtudioſis, proficiſcebatur; ideoque ea talem vim apud me habuit, ut veluti laxato fræno, mihi inſtar calcaris ulterius ſtrenuè progrediendi, & iampridem laborem inchoatum abſolvendi, fuerit. Inter hos monitores & ἐργοδιώκτας nominare, & quidem honoris & obſervantiæ ergò libet, clariſſimum & præſtantiſſimum virum D. D. Conradum Rittershuſium, amicum meum veterem; qui peculiari Epiſtola ad filium meum eleganter ſcripta, non ſolùm peculiares laudes meæ perſonæ & ſenectuti attribuit, ſed etiam interpoſito ſuo iudicio, quod ſanè magnifacio, de priori-

 bus

bus meis libris, Muſam ſuam monitricem & minatricem inſtruit, ut fidem meam obligatam liberem & exſolvam, in pertexenda & edenda Tertia Centuria, quam non ita pridem conſpectis aliquot capitibus, integram mirificè deſiderare videtur. Cæterum quemadmodum is in nonnullis quodammodo nimius, &, ſi liceret dicere, prodigus in meas laudes (quod tamen nimio amori & propenſioni ejus candidæ erga me tribuo) in illa ſua Epiſtola eſſe videtur: ita tamen eas accipio, & meas eſſe cum hac cautione iudico, ut ſi non in omnibus talis, qualem me deſcribit, ſim, ita tamen eſſe, & talem me gerere, & erga omnes præſtare debeam. Hoc moderamine paſſus ſum, & quidem volente auctore, illam Epiſtolam à Typographo poſt hanc præfationem inſeri, & in lucem prodire, cum præſertim non tam conſtans benevolentia erga me & meum ſtudium, quam gratulatio de commoda mea ſenectute, quæ beneficio divino contigit, mihi non poſſit eſſe non grata. Experientia enim teſtatur, tam firmam in amicitia conſtantiam, atque talem commoditatem & felicitatem paucis ſenibus contingere. Superfluum igitur iudico plurib. me excuſare, ob moram hactenus interpoſitam, amicisque moleſtam. In quibus ſanè ſenectutem ingraveſcentem, licet nunc ſatis commodam, tamen (cum ea ſola non veniat) plerunque comites ſeipſa peiores pedetentim ſecum adducentem, & molem negotiorum publicorum & privatorum (cum præſertim gens & familia mea, alium nunc grandæviorem non habeat,) allegare poſſem. Sed prolixior in iis, quæ ocularis inſpectio, & res ipſa demonſtrat, non ero, paucis ſaltem ſcire alios neceſſum exponam, quæ nunc de meis laboribus eſſe duco. Dixi paulo ante de calcare ex ſtimulo externo, quem deſiderium amicorum mihi admovit, ſed aliud præterea internum calcar & irritamentum acceſſit cupiditas nimirum, & ardor, hiſtorias & res politicas memorabiles, tam veteres, quam recentes cognoſcendi, & ex iis ſelectiora excerpendi, atq; in meam penuariam cellam & claſſem inſerendi. Hoc deſiderium & cupiditas illa una cum ſenectute mea accre-

cre-

creſcit, ac veluti vireſcit, neque ſicut robur & vigor corporis, decreſcit: ita ut ſententiam rectè dici, Senectutem laudabilem duobus ſcipionibus niti Recordatione vitæ honeſtæ anteactæ, & Spe vitæ melioris: Quorum alterum in propriis cogitationibus alterum in meditatione futurarum rerum continetur. Quis enim negare poterit, hiſtorias ſimulacra quædam eius eſſe Philoſophiæ, quæ in actione conſiſtit? Vt ſive virtutum ad imitandum, ſive vitiorum ad declinandum, exempla cupiamus; ſive morem maiorum ad cognoſcendum, ſive res geſtas ad providendum quæramus, non à Philoſopho aliquo faciliùs, quàm ab egregio ſcriptore hiſtoriarum aliquo, petere nobis liceat, ut rectè Sigonius monet. Ab hiſtoria enim hauries (ita monet Imp. Baſilius filius Leonē) τῶν σπουδαίων ἀρετὰς καὶ τὰς τῶν φαύλων κακίας, bonorum virtutes, improborum vitia, vitæ humanæ varias mutationes, & rerum in ea converſiones. Idipſum non latuit Plinium ita dicentem: Et gaudium mihi & ſolacium ex literis. Nihilque tam lætum, quod non his non lætius: nihil tam triſte, quod non per has minus triſte, &c. Aſſentior itaque iis, qui cenſent, Nullam poſſe eſſe vitam iucundiorem, aut certè commodiorem, quàm legere ſemper, aut ſcribere & præclaras quidem res antiquitatis cognoſcere: præſentes verò cum poſteris loqui, atque ita omne tempus, quod & præteritum eſt & futurum, noſtrum facere. Quemadmodum autem hæc diligentia, & aſſiduitas in legendis hiſtoriis, & bonis literis, tam iunioribus, quam ſenioribus, magnam recreationem & delectationem afferre ſolet: Etenim illi, iudicio & intelligentia, hiſce adminiculis citius in bonos & præſtantes viros evadere; hi verò repueraſcere, non ſecus ac Cicero in ſuo fundo Formiano, inter doctiſſima & ſuaviſſima colloquia cum Scipione & Lælio, ſolent: Ita delectus hiſtoriarum & librorum cum maturo iudicio habendus eſt. Vt enim qui ſapiunt, non ſtatim ex quovis fonte bibunt, propterea quòd alii ſalutem afferunt, alii perniciem; nonnulli furorem: ita non eſt tutum, quosvis libros evolvere, quum ex aliis haurias affe-

Orat. 7. de Latinæ linguæ uſu.

In Epiſt.

Lib. 2. de Orat.

ctum

ctum animi bonum, ex aliis libidinem aut inſaniam trahas, quæ elegans ſimilitudo eſt Roterodami. Huius generis eſt quoque Pliniana; Sicut apes non quidvis ex omnibus colligunt, inquit, ſed ex diverſis herbis & floribus primum favos conſtruunt, deinde ceram fingunt, hoc eſt, domos cellasque faciunt: Deinde ſobolem, poſtea mella, ceram ex floribus, melliginem è lacrymis arborum: ita non omnia petenda ex eodem autore, ſed ex unoquoque ſumendum quod habet utiliſſimum. Ex Poetis & oratoribus verborum ſplendor, è Dialecticis argutia diſſerendi, è Philoſophis cognitio naturæ, è Theologis præcepta vivendi. Unde idem Plinius alibi hanc elegantem ſimilitudinem introducit. Ut terræ variis mutatisque ſeminibus: ita ingenia nunc hac, nunc illa meditatione, excoluntur. Quam ſuavis autem, adiuncta utilitate, ſit varietas illa cum delectu veterum & recentium in hiſtoriis, & veluti pabulum animi, antea quoque commemoravi; cum præſertim Chriſtus Salvator noſter ipſe eam commendet: Omnis Scriba, inquit, doctus in regno cœlorum ſimilis eſt homini patrifamilias, qui profert de theſauro ſuo NOVA ET VETERA. Hæc enim efficit, ut mens mediocritatem (hoc eſt, intra conſtitutos terminos maneat, quos ultra non liceat hiſcere) amplius non amet, ſed progrediatur meditando, & quo longius, eo iucundius. Id placuit Ciceroni de Archimede. Eius, inquit, mens rationibus agitandis exquirendisque alebatur, cum oblectatione ſolertiæ, qui eſt unus ſuaviſſimus paſtus. Rectè itaque dicitur, nullam rem eſſe tam iucundam, quæ ſua perpetuitate non pariat faſtidium: ſolis literis animus virtute ſatiatur nunquam, ſed ut flamma lignis quotidie magis ac magis accenditur. Natura enim hominum eſt ἀψίκορος καὶ φιλόκαινος, faſtidit præſentia, & appetit nova, ut Thucydides obſervavit. Hoc movit Petrarcham dicentem: Nihil tam delectabile, quod non identitas inamænum reddat. Nullum efficacius remedium contra vitæ faſtidia, quam temporum locorumque varietas. Et fovetur & paſcitur mens humana, ut ait Auguſtinus, qui qualitate rerum

Lib. 1. c. 6. & 7.

Matth. 5.

De remed. utriusque fort.

rum non poteſt, ſaltem varietate ſatiatur. Idipſum obſervavit Comicus quidam, cum ita dicit;

Nunquam ita quiſquam bene ſubducta ratione ad vitam fuit, Ter.
Quin res, ætas, uſus, ſemper aliquid apportet novi:
Aliquid moneat: ut illa, quæ te ſcire credas, neſcias,
Et quæ tibi putaveris prima, experiundo repudies.

Hæc copioſitas honeſta quidem, me non ſolùm veluti alterum calcar impulit, ut tertium hunc librum, ſubciſivis horis ſuperiorum annis collectum, publice prodire voluerim, ita tamen utnonnam ea ſatiata ſit, quod in his terminis veluti limitatis ſubſiſtere velit: ſed ad quartum quoque non leves ſtimulos habeat, qui etiam ſuo tempore, ſi Deus voluerit, ſe conſpiciendum & legendum præbebit. Ingenuè enim fateor, mihi cum Solone commune eſſe, qui de ſe dicere ſolebat, γηράσκω δ' αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος. Tum demum ceſſandum, & vela contrahenda atque in portu ſubſiſtendum erit, & forte erunt, ſicut ille ait, δεύτεραι φροντίδες σοφώτεραι, poſteriores cogitationes ſapientiores. Hæc pauca præfationis loco, præmittere, & ſimul lectores monere volui ut hæc mea μελετήματα, animo candido, ſicut priora, accipere & interpretari velint, cum præſertim ſtylus meus & genus dictionis ſit ſimplex, & minime affectatum, coloribusve ornatum, quippe ſpectans potius ad res memorabiles duntaxat recenſendas, quam copia & elegantia verborum ſplendide & pompoſè eas exornandas. Nam oratorem quidem facile, ut recte monet Angelus Politianus, ut omnia excellentem in minus, averteris: hiſtoria ſi quid vel gratiæ, vel ornatus dederit, ſuam iam nomen non retinebit. Quamobrem ut ceſſius ſeniorque in ore muliebri ingenuus & nativus color, quam vel ceruſſa, vel purpuriſſo illitæ buccæ: ita hiſtoriæ ſincerum teſtimonium fucoſis oratorum præconiis diuturnius. Eodem modo diſtinctio attendenda eſt, aliud eſſe hiſtoriam ſcribere, aliud eſſe ex hiſtoriis aliquid recenſere. Ad

B illud

illud enim aſſertio, & exquiſitum iudicium, ne falſa veris immiſceantur, requiritur. Hoc verò recenſentem bona fide non ita arctat, cum auctoritati alterius nitatur. Habeat itaq; quivis ſuum iudicium, neque facile cuiq; ſuccenſebo, ubi in omnibus mihi non adſentiat, ſed meliora & utiliora adferat, abſint modò calumniæ & obtrectationes, quæ ſemper livorem & invidiam comites habere ſolent. Quam deteſtandum autem monſtrum Invidia ſit, non eſt obſcurum. Unde Poetæ fabulantur, INVIDIAM apud inferos ſerpentibus veſci, & hydris recreari, ut oſtendant invidos venenum deglutire venenumque evomere. Aliena enim felicitas invidis toxicum eſt, nec lætari ulla parte poſſunt, niſi ſuo veneno alios inficiant. Quare non ſolùm Aldi Manutii candorem laudo, ſed illi plane ſubſcribo. Etenim, inquit, non is ſum, qui ſi quis à me diſſentiat, continuò ei, quod nonnulli ſolent, inimicitias indicem. Decet enim eos qui ſeſe honeſtiſſimis liberalium artium ſtudiis dediderunt, multò magis de literarum & hiſtoriarum utilitate, communique commodo, quàm de ſua laude laborare. Itaque meas opiniones, ut olim ſuas tabulas Apelles patere omnibus volo: reprehendentibus & meliora oſtendentibus, non modo aſſentiar, verum etiam gratiam habebo, eoque maiorem, quo magis id fieri non obtrectandi conſilio, ſed ſtudio excitandæ virtutis intelligam, &c. Ob hanc rem non ſunt audiendi Zoili, Momi vel Cenſores illi, qui ſibi ſoli ſapere videntur, & generales monitiones de vitiis, ad perſonas odioſè trahere ſolent. Etenim

In ſcholiis Paterculi.

---- licuit ſemper q; licebit
Dicere de vitiis, perſonis parcere, &c.

Illis autem regulam illam Hieronymianam, quam ſequutus ſum oppono. Ubi generalis de vitiis diſputatio eſt, ibi nullius perſonæ eſt iniuria, neq; carbone notatur quisquam, quaſi malus ſit, ſed omnes admonentur, ne ſint mali. Adiungo itaque & ſequor proteſtationem B. Auguſtini. Si quid, inquit, in libro meo veri comprehenderis, exiſtendo non eſt meum; at intelligendo, & amando, & tuum ſit & meum; ſi quid autem

falſo

falſo conviceris, errando fuerit meum: Sed iam cavendo, nec tuum ſit, nec meum. Quam prudenter monet Galenus: Difficile eſſe eum qui homo ſit, non in multis errare, quædam verò male iudicando, quædam etiam negligentius ſcribendo. Poſtremo nunc iterum, iterum atque iterum repeto, admonitiunculam prioribus duabus centuriis annexam ad Typographos, lucri ſui cupidos, ne videlicet penſum alii conceſſum, invito auctore, cum iniuria & damno alterius, propria auctoritate & præſumptione, ſibi & ſuis officinis vendicent, & attribuant: alioquin commiationem ibi additam, paulo poſt veram ſentient, & mox Heſiodeam illam denuntiationem experientur. *De comp. Pharmac.*

Μὴ κακὰ κερδαίνειν κακὰ κέρδεα ἶσα ἀτέισιν.

Ne mala lucreris, mala lucra æqualia damnis,

EPISTOLA AD PRÆSTANTEM GENERE, VIRTUTE, DIGNITATE AC FIDE VIRUM, PHILIPPUM PHIL. F. JOACH. N. CAMERARIUM, SERENISſimi Electoris Pal. Præfectum Roggenhuſanum, amicum veterem.

DE MEDITATIONIBUS HISTORICIS PARENTIS IPSIUS

QUANQUAM *tibi*, PHILIPPE CAMERARI, *minime obſcurum eſſe poteſt, qui meus ſit erga patrem tuum, virum ampliſſ. & prudentiſſ. affectus, quæque mea in eundem obſervantia, cum ante viginti, & quod excurrit, annos familiaris mihi fueris, & poſtea quoque amicus eſſe nunquam deſieris, quantumvis procul remotus: tamen eundem hunc animum literis quoque nunc expromere, & exprimere placet, ut & ipſe intelligas, & ſi qui forte iſta præter te plures alij lecturi ſunt, (neque enim prohibeo, quin alios quoque horum faciam conſcios) animadvertant, per tantum hoc temporum intervallum, non modo nihil ei, quem olim in me fuiſſe noſti, affectui deceſſiſſe, verum etiam magnam eſſe factam acceſſionem, etſi hoc ipſemet antea vix poſſe fieri arbitrabar. Summa enim quæ ſunt, cum non habeant, quo progrediantur, incrementum vix capiunt, Meus tamen affectus accepit. Multa ſunt excellentia Dei dona, & ut Græci ſignificantius vocant χαρίσματα, quæ in parente tuo admiramur, ac ſuſpicimus: quæ ne ſingula prolixius recenſeam, aut amplificem (neq; enim panegyricum nunc inſtitui ſcribere, ſed cauſſas breviter attingam, quæ & primum excitarunt in me amorem,*

atque

atque obſervant iam erga ipſum, & deinde paulatim auxerunt) cum primo [illegible] admirationem eius [illegible] animus rectus, firmus & conſtans, atque [illegible] Horatio loquar) BENE PRÆPARATUM PECTUS quod [illegible] præſtat, ut a [illegible] efrangantur, aut ærumnis ſuccumbat, ſed inſtar palmæ ponderibus preſſa, contrannitatur, & per Dei gratiam [illegible] invictus evadat, ſive domeſticis ac privatis calamitatibus prematur, ſive publicarum rerum curis, & difficultatibus exerceatur. Itaque [illegible] quoque objectum fuerit adverſitatis, in ipſius intuens æquitatem animi, ac magnitudinem, etſi ad illam aſpirare non potui, tamen [illegible] ad tranquillitatem, & moderationem animi [illegible] ſiquidem etiam in amicorum, præſertim com[illegible] ſubiiciendum eſſet a me conſolationis, non dubi[illegible] hanc ſententiam admiſcere, in Philippum Camerarium [illegible] & ad huius exemplum, ſortem ſuam moderari [illegible]. De memoria ipſius quid dicam? quæ tam bonæ fidei eſt ipſi, [illegible] magis fuiſſe credam: Adeo firmiter fideliterque res [illegible] ac diverſiſſimas, complexa retinet atq; conſervat, & ad uſum [illegible] ſuggerit. Eadem nullam in ipſo labem ſenſit, ſicut in aliis ferè [illegible] ingraveſcentis [illegible] (unde & Cicero γεροντικὴν eſſe ait, [illegible] memoriam: & Horatius conqueritur:

Singuli de nobis anni prædantur euntes.)]

[illegible] ſuum retinet vigorem, ut multos etiam ævi integros, & iuventute florentes, ipſe ſexagenario maior, bene firmis & corporis [illegible] omnibus, & animi, viribus, antecellat. Iam cui eſt ignota [illegible] ſtudiis, & nunquam ſatis laudata diligentia, in tot pervolutandis Scriptoribus, & bonitate præſtantiſſimis, & ubertate copioſiſſimis, & [illegible] omnimoda refertiſſimis, & numero varietateque pluribus? Cum alii alia habeant quæſi diverticula curarum, ſuasque remiſſiones & voluptates, quibus feſſos occupationibus publicis animos relaxent, ſive recreent, viresque reparent: Parens tuus in legendo atque excerpendo eſt totus. [illegible] laborem unum labore commutat altero, quaſi varietate & viciſſitudine laborum pro requie ac remiſſione utetur. Et quæ ex[illegible] legit, quæque excerpſit, & obſervavit, non minus iucunda, quam utilia, omniaque proinde (ut ille ait,) ſententia

 pun-

punctum, ſibi ſoli per invidiam quandam reſervat, (ut multi) ſed cum aliis liberaliter communicat: itaque præſtat & efficit, ut ad aliorum commoda, nec magno ipſorum labore, & exiguo ſumptu parabilia permanent, ac proferantur ea, quæ ipſi magno labore ac ſumptu conſtiterunt; tot enim tamque præclara volumina, nec abſq; ingenti ſumptu comparari, nec abſque ærumnoſo labore (tametſi hic et non tam labor quam voluptas eſt) legi poſſunt, ſic præſertim ut inter legendum ſubinde excerpantur, atque ad ſuum ſingula locum, & conveniens caput referantur ea, quæ maximè utilia, & idonea vitæ futuræ eſſe videantur. Vsque adeò verè jã olim dictus eſt χρηςὸς ἀνὴρ κοινὸ τἀγαθὸν. Sunt iam anni, credo, viginti aut præter propter, cum ipſius MEDITATIONES HISTORICÆ, *ſubciſivis horis elaboratæ (quarum gratia hæc ad te potiſſimum ſcribo) primum in lucem publicam, ſive ut cum Lucretio loquar, in luminis oras, prodierunt, & manibus hominum teri cœperunt. Eæ deinde recuſæ, alteram quoq; pepererunt Centuriam. Nec obſcurum eſt, quanto cum applauſu, & approbatione bonorum fuerint exceptæ, quantum & oblectamenti, & utilitatis attulerint hominibus ſtudioſis. Parum dixero, quod veriſſimum eſt, protulero: A multis allegari ſolere duas illas Centurias in ſcriptis publicis: ex quibus nunc ſufficiat duos tantum nominare diligentiſſimos viros, Antonium Heringium IC. Oldenburgicum, & Gregorium Richterum, Gorlicium Theologum, amicos meos honorandos, quorum ille in tractatu locupletiſſimo, De Fideiuſſoribus, ſæpe laudat, hic in tripartito illo nobili opere Axiomatum, etiam ſæpe parentis tui labores in uſus convertit ſuos. Parum inquam hoc eſt, Germanum à Germanis hominibus æſtimari, ac citari teſtem. Exteris quoque hic labor tam commovit ſalivam, ut repertus ſit vir diligentiſſimus, qui & in illam delicatiſſimam Gallorum linguam transferret opus, cum quidem illa gens cultiſſima, domeſticis ſcriptis abundet, quæ copia fere faſtidium ipſi parit, ut Germanorum ſcriptis æquo animo careant, adeòque parum curent, quid noſtri homines aut ſcribant, aut non ſcribant. Sed parentis tui lucubrationibus, ille quem dixi honor à Gallis habitus eſt, novo quidem, & rariſſimo ævi noſtri exemplo, fœlicitateque prope dixerim ſingulari, non tamen abſque ipſarum virtute, & merito: Ita ut nunc paſſim in hiſtoriis, & aliis libris Gallicis, memorabili-*

rabilia ex eius centuriis, allegentur. Nam ſive quis conſiliorum copiam quærat, quod imitarit, hic inveniet: ſive diverſiſſimorum eventuum varietatem deſideret, habebit hic, quo deſiderium levet ſuum: ſive præcepta quis rerum expetendarum & fugiendarum, normamque vivendi ſpectet, habebit hic, quod tum ſectetur, tum fugiat: ſive Naturæ quædam admirandæ opera, ſeu φιλοτεχνήματα velut in ſuis tabellis ſcitè depicta intueri gaudeat, hic reperiet, & quo oculos, & animum paſcat: ſive quis vetera, ſeu nova poſtulet, hæc ſimul atque illa, in uno eodemque opere permixta, & alternatim collata videbit, ut hæc PARALLELA HISTORICA, *vel etiam* NOVANTIQUA *non immeritò, nec ut opinor, invenuſtè appellare poſſimus. Quocirca hoc Nazianzeni eruditiſſimi diſtichon, rectè ipſum de ſe opus paternum, κατὰ προσωποποιΐαν, vel ipſius auctor, de ſe pariter, & de opere ſuo rectè meo judicio pronuntiaverit ad Lectorem:*

Εἰ ἀτερπνόν, ἴδε μὲν νέα, εἰ δὲ παλαιά,
μίξαμεν, ὥς τινος καινοπαλαιὸν ἔχῃς.

hoc eſt, ut penè verbum verbo reddam.)

Si nova delectant, damus, hem Nova: Sin vetera autem,
Iungo, Novum Antiquum quoddam uti iam obtineas.

Extiterunt, qui libros ſuos Bibliothecam inſcriberent, quaſi opera ſua vel ſola bibliothecam repræſentare poſſent, vel quod conſcii ſibi eſſent ſuæ diligentiæ, qua ex integris bibliothecis excuſſis ac perluſtratis, collecta in unum comportaſſent volumen, quæ in multis aliorum voluminibus diſperſa hinc inde maximè digna memoratu deprehendiſſent. Fuit etiam qui περιπατοῦσα βιβλιοθήκη diceretur, qui ſi quis ob rerū pulcerrimarum & plurimarum memoriam, quam ſecum circumferret, quoquo iret, Bibliothecam ſemper in capite geſtaret, ex qua vel ſibi vel aliis uſui futura depromeret. Quid vetat, quominus etiam patris tui, PHILIPPE CAMERARI, *opus Bibliothecæ titulo inſigniamus? aut Bibliothecam quandam vocitemus ambulatoriam, vel certè manu portatilem? Magni facimus (nec iniuria ſane) Naturalem hiſtoriam Plinii, quem rectè vir doctiſſimus tam variam eſſe cenſet, quàm ipſa eſt Natura, verè a Græcis πολύχροον appellatam. Lectitamus C. Iulii Solini Polyhiſtor, quaſi*

qui-

quidam Plinii Epitomator. Iulii Obſequentis liber de prodigiis & oſtentis, quem ex Livio & omni hiſtoria Romana collegit, nos delectat. In pretio habentur Valerii maximi lib. 9. Dictorum factorumque memorabilium, quæ ex præſtantiſſimis utriusque linguæ autoribus admiranda induſtria collegit, & ſingula ad certa capita virtutum & vitiorum revocavit, graviſſimisque ſententiis illuſtravit. Eo exemplo multis noſtrorum præivit ad ſimilem ſcribendi rationem, quam & Fr. Petrarcha & Baptiſta Fulgoſius, & ÆEneas Sylvius, & Marcus Antonius Sabellicus, & noſtra patrumque memoria C. Lycoſthenes, eiusq́; ſucceſſor Theodorus Zvingerus, ſecuti ſunt. ÆEſtimantur à viris doctis A. Gellii Noctes Atticæ, ut iucunda variæ eruditionis copia refertæ, & tanquam ſtellis quibusdam illuminata, ac diſtincta. Amantur Macrobii V. C. Saturnalia ſere ἐξ αὐτοῦ κούμενος: & horum ſcribendi formam & Philologorum familia multi ſunt æmulati, non ſine laude ſui nominis, & legentium multiplici fructu. Teruntur manibus Alex. ab Alexandro Iuriſc. Neapolitani Geniales dies, quibus & Varro ille Gallicus Andreas Tiraquellus, non minus πολύτεχνος quàm πολύγραφος vel πολλῶν ἔλεγχος tantum impendit curæ atq́; operæ, ut quæ ab Alexandro brevius, & ſine auctorum mentione dicta eſſent, commentariis illuſtraret ſuis. Sunt denique in pretio (ut breve faciam) conſimilia aliorum ſcripta, & erunt, quamdiu erit aliquod ſtudiorum, vel pretium vel nomen. Quæ verò de te quæſo illorum aliquo inferior eſt parens, PHILIPPE, *tuus? Abſit dicto invidia? vel audiat hoc etiam livor. Res ſane loquitur ipſa, quanti æſtimanda ſint ipſius opera. Ea idem ego* NOCTES NORICAS *non minus jure indigitari poſſe autumo, quam à Gellio ſuæ ſint inſcriptæ* NOCTES ATTICÆ, *ad quas in medio ſunt ab Henr. Stephano viro doctiſſimo vigilatæ* NOCTES PARISINÆ.

(Ovid. *Paſcitur in vivis livor, poſt fata quieſcit:*
Tunc ſuus ex merito quemq; tuetur honor.

Et: *Maius ab exequiis nomen in ora venit:*

inquit Poeta ingenioſiſſimus. Dum autem parentis tui, amici mei magni, ea ſit felicitas, ut non obſtante livore (ἀεὶ δὲ πρόσθεν ἔχοντα ὁ φθόνος ἕρπει, ut canit Lyricorum princeps) quod ſcripſit, ipſo etiam vivo auctore.

Laude-

Laudetur, placeat, vigeat, regelatur, ametur.

(ſicut de Virgiliano poemate quondam ſcriptum eſt.) In promptu videlicet eſt conjicere atque præſumere animis, quid de poſteritati ſit ſperandum.

Nimirum præſens, ſi ita dixit: & iudicat ætas,
Iudicium haud peius poſteritatis erit. Et:
Ibit ab exequiis nomen in ora virûm.

Patieris enim me ſic apte poetiſari. Tibi itaq; PHILIPPE *honoratiſſime de tali tantoque patre, mihi verò de tanto amico, qui tot per annos eum conſtanter me, exiguo licet meo merito, ne dicam nullo, amat, Reip. denique de tantis ac tam pretioſis operum ipſius theſauris gratulor. Non diſſimulo quoque apud te ſummum deſiderium Centuriæ tertiæ Meditationum Hiſtoricarum, quo non tantum ego teneor, ſed & plurimi mecum ducuntur alii. Etſi enim ſatis ille tam pridem duabus prioribus Centuriis præſtitiſſe videtur, ut iam rude donandus magis, quàm antiquo ludo includendus ſit, quemadmodum Horatius loquitur: etſi quoque nimis fortaſſe avara deſideria noſtra dici poſſunt, dum plura quoque habitu expetimus: Tamen impudentes iudicari ſpes flagitationesque noſtræ minimè debent, dum id repræſentari nobis verecundè poſtulamus, quod ille etiam publicè promiſit. Quare prædico tibi, ſi diutius ceſſaverit, quaſi ex ſyngrapha propria ipſum conveniemus, vel ex conſtituto in publicas tabulas relato, ut faciat promiſſa maturius apparere: de quo tu quoque (nam & tua hic res agitur, cui periculum impendet, ne ex mora obligatio augeatur) commonendo apud ipſum inſtabis. Quanquam ille ſat ſcio, nullius etiam expectata commonitione, vel denuntiatione flagitationeve, ultro bonam fidem agnoviſſet iam ante annum, ſi non interea temporis graviſſima incidiſſent R. P. negocia, quorum cauſa nunc foris obire legationes arduas, nunc domi conſiliis dandis invigilare debuit, aliis ſtudiis ſequeſtratis. Itaque excuſatas habere cogimur parvas illas, ex quibus exiſtent commoda magna moras. Vidi enim iampridem apud parentem tuum, videre & alij, bonam partem, ac velut ὕλην Tertii, quod exſtat in ſpebus noſtris deſiderari dicebam, voluminis: de quo ſi e-[illegible] iudicium, (tametſi hoc in me ſanè exiguum eſſe agnoſco; ſed la-[illegible] tamen mecum & alios ſentire, qui ſint me longè præſtantiores) nihil*

aliud dixerim, quàm vetus illud: OMNE TRINVM PERFECTVM. Non ſolum enim eundem hic ab ipſo ſervatum tenorem, quo conſtant priores Centuriæ, ſed ipſum quoque à ſemet ſuperatum auctorem, libens vidi. Erit mea opinione, hæc nova Centuria, tum aliis nominibus pluribus, quæ hoc loco nimis longum foret enumerare, pergrata multis lectoribus, tum quoque hoc, quod orationum plerarumque in hac pro[illegible]rum Academia, cujus ille Cancellarii vices, à prima usque fundatione, ad hunc diem præclare geſſit, excerpta complectitur, χρηστομαθείαις variis refertiſſima. Quàm multa enim ibi habentur minime vulgaria: De Legum dignitate ac neceſſitate: De ſermone ac linguis tum in genere tum quibusdam in ſpecie (ut Hebræa, ut Germanica & [illegible]eorumque proprietate, antiquitate & præſtantia: De eloquentia: De Gratitudine & Ingratitudine aliisque virtutibus: De Magiſtrorum dignitate & officio: De Bibliothecis: De bonarum literarum laudibus, & præſtantia: De ſtudiis ſapientiæ, deque iis rebus, quæ ad quarumlibet diſciplinarum cultum tractationemque ſunt neceſſariæ: De lege Salica, & ſi qua ſunt ſimilia, quæ non temere alibi reperire liceat. Quanquam autem ipſe modeſtè ſoleat hæc pulcherrima argumenta dicendi extenuare, quaſi parum elaborata oratione proferantur: Tamen cogitationes ſapientes ac profundas hic proponi nemo negabit, quas ſi quis dicendi magiſter, & artifex, velit oratione explicare, & illuſtrare, habiturus eſt in quo ſuam exerceat facultatem, ἀπαρθὲ εὑρόντος ἔργον, ut ait Pindarus. Inventori tamen debetur omnis gratia. Venit autem hic mihi in mentem, quod alicubi ſcribit Cicero: Se à Philoſopho eloquentiam non requirere, ſi eam non afferat. Sin afferet, eam non ſpernere. Idem huc quoque modo quodam accommodari fortaſſe poterimus. Quare & Academia hæc optimo præſtantiſſimoque viro debebit non parum, quod non iis tantum, qui ab ore ipſius cum voluptate ſingulari pendentes ante hac, non ex libello vel ſcriptis, ſed memoriæ promtiſſimæ talia recitantem, atque ut Græco utar verbo ἀποστοματίζειν audiverunt (quos inter à multis annis ego quoque nomen profiteor meum, & fateor glorior) copiam iſtorum relegendi facturus eſt, ſed alios etiam, qui Altorfii fortaſſe nunquam fuerunt, eorundem participes faciet, atque Altorfii meliori ſui parte, hoc eſt, animo ſiſtet, ut Panegyribus noſtris anniverſariis ſapientiſſimo ſaluberrimoque con-

ſilia

[illegible] nobiliſſimorum & Ampliſſimorum A[illegible] Curatorum in[illegible] [illegible] pronuntiata legent, ſibi quoque interiſſe videantur, [illegible] [illegible] arbitrantes.

[illegible], mi PHILIPPE, (familiariter enim iam mihi te appellare liceat, [illegible] annos XX. ſol[illegible] [illegible] affectus meos [illegible] parentem tuum V. CL. & Ampliſſ. itque erga ipſius induſtria laudatiſſ. [illegible] virtutisque ſingulares & eximias, quarum in te qu[illegible], ut [illegible] fit, [illegible] atque expreſſiſſimam imaginem tam diu conſpicimus [illegible], ut ille non minus virtutum, quàm facultatum ſuarum [illegible] eſſe videatur. Sed hoc quidem de facultat[illegible] ſerò ut fiat, optamus, memores illius Auſoniani, de parentibus [illegible]:

E[illegible] nos, gratior ordo piis.

Speramus [illegible] (ita promittente nobis vegeta ac viridi ipſius ſenectute) [illegible] atque longævum fore hunc Neſtorem, quo ſi non tria tota ſæcula, ut illo quondam Homerici principes, at diu tamen frui nobis concedatur. [illegible] ſenectutis commoda cum à cœna nuper in hac [illegible] animum reputarem, memoriaque repeterem, verſiculos [illegible] conſcripſi, quos huic Epiſtolio ſubiiciam, quòd tibi [illegible] futurum ſperem, vel auctio[illegible] cauſa, quem abs te conſtanter non ſolum diligi ſcio, ed etiam amari, (& hoc quoque patrium habet) vel Parentis tui nomine, qu[illegible] pro ſpecimine honoratiſſimæ, feliciſſimæ, commodiſſimæque ſenectutis, noſtro ævo in his quidem regionibus [illegible] commonſtrare. Suo autem tempore eidem iam rude donato, [illegible] illa Enniana:

Sicut fortis equus, ſpatio qui ſæpe ſupremo
Vicit Olympia, nunc ſenio confectus quieſcit.

Sed hæc, ut dixi, olim erunt, & ſerò. Vale, & quos dixi verſiculos [illegible].

T. Conradus Rittershuſius D.

DE SENECTUTE COMMODA AD CL. V. ET AMPLISSIMÆ DIGNITATIS DN. Philippum Camerarium, &c. Hendecaſyllabi Cunradi Rittershuſij, I C.

Mitem quid faciat, rogas, ſenectam,
Morbos quid faciatque rariores,
Conſtantem faciatque ſanitatem?
Dicam, quàm potero, brevi phaleuco.
Si tranſacta iuventa temperanter,
Plerunque eſt etiam ſenecta firma,
Et vires, retinetque ſanitatem,
Aut ævi minuit ſibi ipſa damna,
Atque incommoda leniora reddit.
Mitem quid faciat, rogas, ſenectam?
Si quis mente revolvat anteactæ
Vitæ curriculum bene atque honeſte:
Præſumat quoque ſpe futura deinceps
Semper cum Superis agendæ vitæ
Nullo gaudia terminanda fine.
Hæc ſunt, quæ & faciunt tibi ſenectam
Iuxta cum tolerabilem iuventa,
O gentis Camerariæ vetuſtæ
Flos ac delicium, PHILIPPE noſter.
Dii talem tibi prorogent ſenectam
Annos ad Pyliosque, & ultra id ævum,
Ut Reſpublica te diu fruatur
Sancto Neſtore: tum domus parente:
Tum magno quoque nos amici amico.

αργένοιτο

Altorfij die 13. Octob. An. Dn. 1603.

IN OPUS TESSELATUM OPERUM, HORARUM SUBCISIVARUM, SIVE MEDITAT. HISTORICAR. V. CL. DOMINI PH. CAMERARII, IC. Conſiliarii Landg. Haſſ. Reique publ. Norimb. Primarii, cum tertiam ederet centuriam.

HAbeat ſuas Aconas inſanus Valens:
Habeatq́; Solſtitium Meton ſuum ſibi:
Aereas Iberus, Sabbatharius ſuum
Apella Rhiſitiaſtet: Hegiram Pharus,
Vivatq́; Neuruz Perſa pharetratus ſuum.
Habeatq́; ſuum proles Ariſtonis ſibi
Annum: Pelasgus deniq́; Olympiadas ſuas.
*Semeſtribus age, gaudeat * Vaſco ſuis:* **P.Faber.*
*Dieq́;, Parthenopæe **, Geniales tibi* *** Alex. ab Alex.*
Tuos habeto: Noctibus cum noctuis,
Placeas tibi Atticis, Agelli, quamdiu, &
Quantum volis. Sua cuiq́; pulcra plurimum.
CAMERARIANAS me iuvabit vivere
HORAS, & uſu terere crebro ſuaviter:
CAMERARIANIS fas ſit invigilare me
HORIS (mage HORTOS dixero, Alcinoi, quibus
Flores odoriferi atq́; amomum, & balſamum
Hinc inde, Paradeiſo velut, florent fluunt,)
Aeris, Diebus, Noctibus, Semeſtribus,
Olympiadibus tunc carebo haud illubens.
Hic Hortus ille Theſſalis eſt tempibus.
Amanior, iucundior, fragrantior.

Saturet & hinc odoribus pectus meum.
Metonis & Platonis annos vivere
Tibi det, ô PHILIPPE, *pro Horis præmium,*
Qui bibere vitales dat auras omnibus.

Georg. Remus facieb. L. M.
Anno cIↃ. IↃ. C. VIII
prid. Eid. Septemb.

Hanc ſequentem Epiſtolam, poſtquam præcedentia prælo ſubiecta fuêre, à nobili & præſtantiſſimo viro (cuius nomen adſcriptum eſt) mihi meisque Operis dedicatam atque inſcriptam, & ſic ſerotinam ad me miſſam, accepi. Quæ quidem non minus ac Rittershuſiana, una cum commendatione D. D. Georgii Remi noſtri, in opus teſſellatum Operarum &c. mihi grata fuit, & eo gratior, quod in meas laudes tam liberales ex ſpontanea benevolentia, atque candido animo, me ignorante, profectæ ſunt, ne forte videri poſſim, me veluti ſuſpenſa hedera, præcones allexiſſe, & emendicatis ſuffragiis, ut ICti loquuntur, uti velle, iisque delectari. Quare utramque non pure, ſed cum cautione & conditione in præfatione indicata, tanquam meas accipio, petoque ut Lectores ſimiliter faciant, & quæ candide & amice facta ſunt, in optimam partem interpretari velint.

V. AM-

V. AMPLISSIMO PHILIPPO I. F. CAMERARIO, JC. HASSORVM LANDGRAVII, ET REIP. NORIMbergæ Conſiliario primario, & Cancellario Academiæ Altorphinæ,

S. P. D.

MELCHIOR HAIMINSFELDIVS GOLDASTVS.

PERLEGI *tertiam Meditationum tuarum Centuriam, quam mihi à Koſſio communicare voluiſti. Quæris, quis ſit meus ſuper ea animus. Ego vero, V. Ampliſſime, iudicium meum, quod ſit utique quam ſit exiguum, infra tuam dignitatem modis omnibus ſubmittendam, doctrinam pluriuam & παντοίαν, prudentiam denique uſu diuturno longævoque paratam, longiſſimè pono: quin meæ potius ſcripta qualiacunque accuratiſſimo & abſolutiſſimo tuo iudicio, & in hac ſenecta ætate ad invidiam uſque conſtanti, lubens merito defero & ſubmitto. Illud tamen etiam atque etiam tibi confirmo, me, ſimul ac quum Operas tuas à Conrado Rittershuſio, Doctore & hoſpite meo, ſummo commendatas opere, primum legendas accepi, te admirari ac diligere, nunc etiam ob ſingularem affectum, quem non ſemel mihi per nuncios declaraſti, amare inſuper occœpiſſe. Sane non meum ſolummodo, ſed generis humani amorem meretur virtus tua, meretur fortuna, qui quamquam ſumma dignatione, ſumma gratia es, magnificentiſſimo munere Conſiliarii, tamen παιδείας ſplendore, & communium literarum omniſque humanitatis ſcientia tum tua, tum paterna magis præpolles. Domitius Vlpianus Alexandri Severi Conſiliarius, & Aur. Symmachus urbis Præfectus, duo nobiliſſimi Iuriſconſulti, cluunt fuiſſe in maxima apud ſuos admiratione propter variarum diſciplina-*

rum

rum ſtudia (nam illi πολυμάθειαν Athenæus, huic ſcientiam omnijugam
plurimarumque rerum notitiam Macrobius tribuerunt) non illi tam or-
namento fuiſſe ſuæ ætati videntur, prout Camerarius noſtrum exornat
ſæculum. Quis enim eſt paulò humanior, cui tu non ſis notus? Quis
Theologus, Iureconſultus, Medicus, Philoſophus, Orator, Polyhiſtor, Phi-
lologus, Criticus, (quæ nomina à doctis frequentantur) non habes, nec
inexercitatus, neque humanarum diſciplinarum & politioris doctrinæ
expers: qui nomen tuum non ſcriptis ſermonibusque ſuis concelebret, ope-
rasque in ſuccum & ſanguinem ſuum prudenter convertat? Itaque Her-
cules contigit tibi, quod haud ſcio an cuiquam poſt renatas literas, & feli-
cia Eraſmi fata atque Lipſii, ut libri tui apud omnes Europæ gentes ſummo
in pretio habeantur, nec à doctis tantum, ſed ipſis adeò tyronibus, ob ſo-
lam bonitatis eorum famam & nominis claritatem, expetantur. Eſt a-
pud Hiſpanos incredibilis lectionis ſummæque doctrinæ Theologus, ex eo-
rum qui Ieſuitæ appellantur: qui diffiteri nec voluit, neque potuit, ſe in Ph.
Camerario ad ſummam perfectamque ſcientiam, præter Religionis opi-
nionem, nihil deſiderare. Cui quidem elogio, abſit tantum adiecta condi-
tio, non Germani modò libenter ſubſcribunt, ſed Galli quoque & Belgæ,
Angli & Scoti, Poloni atque Hungari, Dani denique & Sueci, quos omnes
æquiſſimos habes eorum ſtudiorum, quæ tibi communia cum illis ſunt, æ-
ſtimatores & iudices, publicè privatimq; ſuffragantur. Iam quid de illis
memorem, qui in Aulis Principum & Conſiliis verſantur, aut negotia
gerunt publica, quive ſpecioſo nomine Politici audire hodie geſtiunt?
Nam tua opera, & comitate, & virtute & ſapientia feciſti, ut liceat ha-
bere prompta cum in deliberationibus conſilia, tum illuſtria in vita atque
moribus exempla. Neque quenquam repertum iri unquam confido, qui
maturiſſimos hoſce operarum tuarum fructus libare non aveat., niſi qui
ſine ulla arte, ſine humanitate, ſine ingenio, ſine literis, tanquam Verres
aliquis Ciceronianus, ſolus iudicaturus ſit. Quanti (quæſo) putas Au-
guſtum Cæſarem, ſi Natura te illius Imperio cum his dotibus donaſſet
hæc tua melleficia empturum fuiſſe, quæ Præfectis, Conſiliariis atque
Aulicis ſuis commendaret ac præciperet? Qui in evolvendis utrius-
que linguæ auctoribus nihil æque ſectabatur, quam præce-
pta & exempla publice vel privatim ſalubria; eaque ad ver-
bum

m excepta, aut ad domeſticos, aut exercituum provinciamque Rectores, aut ad urbis magiſtratus plerumq; mittebat, out quique monitione indigerent, *ut auctor eſt Suetonius. Nec iptores legit tantùm ipſe, contulitque admirationes & doctrinas ubibi, ſed inter cœnam quoque viros doctos & literatos adhibuit, qui hæc & lia diſſ rtarent, & de antiquitate exemplorum ſententiarumque (ut oſtri rure loquuntur) diſcurrerent.* Nam & ad communionem ermonis tacentes vel ſubmiſſim fabulantes provocabat, & ut acroamata, *&c.* interponebat. *Quo loci quid Suetonius vocet croamata, dividia ſunt inter explanatores, eosque inter ſe controverari video. Eginhardus, Caroli Magni Cancellarius, videtur accepiſſe pro eſtivis recitationibus & jucundis ſermonibus, Philologicis ſive hiſtorio-politicis, quibus convivæ oblectarentur pariter & inſtruerentur. Ad hunc enim modum de Imperatore ſuo ſcribit:* Inter cœnandum aut aliquod acroama, aut lectorem audiebat: legebantur ei hiſtoriæ & antiquorum Regum geſta. *Et Paderbornenſis Monachus in annalibus de vita & geſtis eiusdem Imperatoris lib. V.*

Cœnanti lector recitans non defuit unquam,
Perque vices aliquod audiit acroama.
Res antiquorum geſtas, Rerumque priorum,
Ipſe legi ſibimet fecerat aſſidue.

Quæ acroamata cuiusmodi fuerint, docere nos Athenæus debet in Dipnoſophiſtis, & Theodoſius Macrobius in Saturnalibus, quorum ille Vlpiano noſtro, hic Symmacho Præfecto, priores partes aſſignavit. Et quid vetat Vlpianum credere ipſum ab Alexandro Auguſto inter convivia fuiſſe pro acroamate auditum? Quum de patre ſuo Vero tradat M. Antonius Philoſophus & Imperator ſapientiſſimus, libenter audiiſſe eos, qui aliquid Reip. utile poterant adducere. *Et de Carolo IV. Imp. narrationes Ioannis Pragenſis Epiſcopus, eum* compoſuiſſe ſæpius cum Magiſtris, cum Doctoribus & aliis ſcientificis contuliſſe diſputando. *Quid Sigiſmundus Cæſar eius filius? Annon*

Ingenuas habuit ſummis in honoribus artes.
Atque viris doctis munera multa dedit.

D Cum

Cum quibus interdum convivia lætus agebat,
Ex humili quamvis ordine plebis erant.
Sicque ſuos proceres hortari ſæpe ſolebat,
Artibus ut vellent incubuiſſe bonis?

De Maximiliano I. res eſt notior, quàm ut à me pluribus commemorari debeat. Qui cum doctis non modo de religione, verum etiam de levioribus artibus commentabatur, de ſiderum motibus, de aliis naturalibus cauſis, de hiſtoriis. Nulla res erat, quæ quidem digna eſſet hominis ingenui cognitione, in quam ille non intenderet animum. *At fidem omnem ſuperant, quæ ſuper Alphonſo Arragonum, Franciſco I. Gallorum Regibus, Leone item X. Pontif. Max. literarum monumentis prodita ſunt: qui acroamatis convivalibus in tantum feruntur fuiſſe dediti, ut ad ea non Iureconſultos tantùm & Philoſophos majorum gentium, ſed Grammaticos quoque, Rhetores atque Poetas arceſſerent. Adeo*

Fama per ingenuas & gloria quæritur artes,
His favor & Regum conciliatur amor.

Numnam alio genere diſciplinarum aditum tibi ad ſummos Principes patefeciſti, quam hoc ipſo?

Dum legis aut veterum præclara poemata Vatum,
Aut verſas avidâ ſcripta ſoluta manu:
E quibus humanæ præcepta ſalubria vitæ
Promis, & auctorum perlegis omne genus:
Ut cum florigeris inodoribus vallibus Hyblæ,
Cecropiæ nitido vere vagantur apes:
Omnia nobilium populantur germina florum,
Ipſa parens rerum ſe quibus ornat humus.
Nunc thyma delibant, nunc & meliloton & albas
Sanguine tinxiſti quas Cytherea roſas:
Atque ſub aprico vernantia lilia campo,
Lilia Sythonia candidiora nive.
Auſonia quicquid retulerunt voce Camœnæ,
Ingenium ſollers callet id omne tuum.

Nec

Nec facunda deeſt Graiæ tibi copia linguæ,
Itala, ſeu Gallis cognita nuncce ſuis.

Plura ſcriberem, ſi apud alium, quam apud te, V. Ampliſſime, verba
cerem. Ex his tamen, quæ hucusque à me dicta ſunt, probe intelligis,
iàm is minime fallatur, qui operas tuas, aut Acroamata Convi-
ialia *indigitet, aut trita noſtris voce, licet minus Latina,* Diſcurſus
Hiſtorico-politicos, *aut* Polyantheam Civilis ſapientiæ, *aut a-*
io quovis honeſtiore titulo. In quibus cum primis delectaverant me
ſermones tui, quos in panegyrib. Aldorphinis, quarum ego nonnulla o-
lim pars fui, habuiſti. Etenim revocaverunt mihi aliquot annorum in
ello celeberrimo veſtro Lyceo ſuaviter iucundeque actorum otia, & dul-
ciſſima tyrocinij mei incunabula, quæ partim ſub Claſſicis magiſtris,
Valdungo & Lichtenthalero, tranſivi, biennii operam in publico au-
ditorio nobiliſſ. & clariſſimis noſtræ ætatis Doctoribus, P. VVeſenbe-
cio, Scip. Gentili, Conr. Ritterſhuſio Iuriſconſultis, Ph. Scherbio & Nic.
Taurello Medicis ac Philoſophis, Georg. Glaciano, Geor. Queccio, & Io-
anni Friſio, Profeſſorib. Ethicis & oratoriæ, non indiligenter, nec verò
etiam infeliciter navavi. Neque id tantum habui, ut in ludos publicos
quotidie commearem, ſed bonos præceptores etiam domi, quibus uterer,
bona Fortuna conciliavit, G. S. F. à quo memini me fratri tuo p. m. Ioa-
chimo, cum unà ſimul eum interviſeremus, commendari, & C. C. F.
quorum ille ad Comicorum rationes intelligendas & imitandas, hic ad
Hiſtoricorum animos noſtros, præceptis ſic ſatis idoneis & ætati tum no-
ſtræ convenientibus informarunt, & ego in utrumque, ſanius tunc ſive
ſapientes ſeu ſimulantes, nullis peperci ſumtibus. Quorum omnium cum
apud me æterna auctoritas eſt, tum orationes tuæ panegyricæ ita imagi-
nes repræſentarunt, ut mihi ſolemnibus intereſſe ipſis, ſingulosque, co-
ram contemplari viderer, & geſtire colloqui. At eheu! potiſſimam eo-
rum partem nobis fatales Parcæ abſtulerunt. Sed eorum mors, quos exi-
ſtimamus beatos, quod ſint nunc in bonis nullo admixto malo, ferri mo-
deratius debet. Vnum Hungaria abſorpſit, cuius lugubrem abitionem
quotiens ſubit recordari, non poſſum quin ſummus dolor in præcordiis
meis ſæviat, & plangat ſingultibus pectus triſtiſſimum. Quid ille al-
ter autem, qui dirarum obnunciatione neglecta, furore inquietatus, in

Deum bonosque omnes acerrimus parata tollit cornua? Non poſſum non putare, eum, qui hæc tanta commiſit, virgulam ſentire divinam, agitari & perterreri Furiarum tædis ardentibus, aut à ſuis malis cogitationibus conſcientiaque animi dies noctesque terrefieri. Quod utinam nunc ſaltim luxus ſeculique huius vanitatem expertus, reſipiſcat, & ad vitæ religionisque ſanitatem redeat. Multo omnium tunc me fortunatiſſimum factum putabo eſſe Camerari, quum illum intellexero reſipuiſſe, ita male metuo, ne pœnas daturus ſit Dirarum inſectatione. At quo abripior? Conſtantia mei in magiſtros amoris, & grati in meam alumnam, Academiam veſtram, animi quam ſimul gnarum te volui eſſe mecum, hæc ut adverſus te autumarem, expreſſit. Vides cordolium, habe & votum, quod in templum Sophiæ veniens feci. Peto noſtris bonam valetudinem, alienis bonam mentem. O verè præclarum diem, quo ad illud divinum animorum concilium cœtumque, quo VVeſenbecium, Scherbium & Taurellum præmiſimus, proficiſcemur, & ex hac turba & colluvie excedemus: interim felix Altorphium veſtrum, verum illud Athenæum, cui adeò ob præſentes meos Doctores ſempiterna memoria (ut interpretes noſtri loquuntur) colendos, bene eſſe velim. Tibi vero V. Ampliſſime gratia, qui vernantes iſtas laborum tuorum primitias, me ante alios deguſtare voluiſti, è queis, tanquam Amalthea cornibus, meram ſapientiæ ambroſiam merumque nectar philologicum ſtillas, ut nos ſaties ſcientia, quam avidiſſimè ſitimus, & ſimul inundes voluptate, quam more humani ingenii percupidè flagramus. Deus te propterea in cælos ſublatum, non quemadmodum in fabulis Amaltheam videmus, ſed inter vera ſidera eum ſanctis ſuis Cœlitibus collocet, & in cana venerandaque grandævitate, quam tibi eundem vegetare diurnareque volo, ad illud æviternum domicilium, quod Chriſtus nobis apud patrem paravit, perducat. Vale V. Ampliſſime, & me porrò quoque ama. Prid. Eid. Februar. Francofurdiæ.

CATA-

CATALOGUS AUCTORUM ET LIBRORUM, QUI CITANTVR, ET QVIBVS IN HIS MEDItationibus hiſtoricis auctor utitur.

A.

ABbkas Rochel, liber Judaicus.
Abraham Bucholzerus.
Abraham Ortelius.
Achilles Tarduccius.
Adrianus Junius.
Adrianus Papa.
Ægidius Tſchudus.
Ælianus.
Æmilius Probus.
Æneas Sylvius.
Agrigentinus.
Albertus Cranzius.
Albertus de Eyb. IC.
Alexander ab Alexandro.
Alexander Severus.
Alexander Magnus.
Albericus de Roſate.
Ambroſius Epiſcopus Mediolanenſis.
Ammianus Marcellinus.
Ambroſius Pareus.
Andreas Gorrutius.
Annius Viterbienſ.
Antonius Panormitanus.
Annales Polonici.
Annales Fuldenſes.
Annales Francorum.
Annales Caroli Magni.
Annæus Seneca.
Andreas Matthiolus.
Angelus Comerinus.
Antonius Torquada.
Antonius Auguſtinus.
Andreas Alciatus.
Apologia Anglicana.
Appianus Alexandrinus.
Appius Claudius.
Apollonius.
Apulejus.
Ariſtoteles.
Arrianus.
Ariſtoxenus Philoſophus.
Arnoldus Ferronus.
Athanaſius Epiſc. Alexandrinus.
Athenæus.
B. Auguſtinus Afer, Epiſcopus Hipponenſis.
Auſonius.
Avicennas.
Aurelius Prudentius.
A. Gellius, vel Agellius.
Augerius Giſlenius Busbequius.

B.

BAronius.
Barlæus Carſenna.
Bartholomæus Chaſſanæus.
Bartholomæus Schobingerus, IC.
Bartolus, IC.

Balæus Anglus.
Baſilius Magnus.
Baſilius Epiſcopus.
Baptiſta Fulgoſius.
B. Bernhardus.
Beda.
Benevenutus Rambalois.
Bernhardus Saccus.
Bernhardus Textor.
Bernhardus Mollerus.
Bernhardus Girardus.
Beſſarion Cardinalis, & patriarcha Conſtantinopol.
Boetius Severinus.
Bonfinius.

C.

CAſparus Henneberger.
Caſſiodorus.
Caſparus Peucerus.
Callimachus.
Carolus Cluſius.
Carolus Sigonius.
Cælius Rhodiginus.
Cælius Aurelianus.
C. Julius Cæſar.
Cedrenus.
Celſi Aphoriſmi.
Cebes.
Ceſtrienſis.
C. Vellejus Paterculus.
Chryſoſtomus.
Chronicon Hermanni.
Chronicon Conradi Epiſcopi.
Chronicon Auguſtenſe.
Clemens Alexandrinus.
Clemens Romanus.
Claudius Ptolomæi.
Cl. Marius Aretius.
Claudianus.
Columbanus Abbas.
Cornelius Agrippa.
Cornelius Nepos.
Coneſtagius.
Cornelius Gemma.
Conradus Decius.
Conradus Marpurgenſis.
Conſtitutiones Caroli Magni.
Conſtitutiones Leonis.
Conradus Heresbachius.
Conradus Rittershuſius.
Cromerus.
Crinitus.
Cuſpinianus.
B. Cyprianus.

D.

DAniel Toſſanus.
Demoſthenes.
Demades orator.
Dion Caſſius Niceus.
Dionyſius Halycarnaſſæus.
Dithimarus Blefkenius.
Diodorus Siculus.
Dioſcorides.

E.

EDicta CC. Diocletiani & Maximiani Impp.
Egeſippus.
Egnatius.
Einhardus.
Engoliſmenſis Monachus.
Eraſmus Roterodamus.
Eraſmus Michael.
Evariſtus Papa.
S. Eugenii Hiſtoria.
Euſebius.
Euripides.
Eutropius.
Euphormio Luſinius.

Fabi-

F.

Abius Quintilianus.
Felix Fabri.
dinandus Vaſquius, IC.
minius.
rentinus Wigoſienſis.
vius Joſephus.
vius Vopiſcus.
rus.
Franciſcus Judæus Placentinus.
nciſcus Patricius.
nciſcus Junius.
nciſcus Petrarcha.
nciſcus Marcus IC.
nciſcus Guicciardinus.
lgentius Ruſpenſis.

G.

Eorgius Fabricius.
Georgius Richterus.
eorgius Sabinus.
erſon Cancellarius Pariſienſis.
eorgius Buchananus.
eſnerus.
erardus Roo.
ermanorum vetuſta carmina.
eorgius Douſa.
ilbertus Cognatus Nozorenus.
ordianus Imperator.
odofridus Monachus.
omezius.
odefredus Viterbienſis.
ulielmus Neubrigenſis.
ulielmus Onciacus.
ulielmus Paradinus.
ulielmus Verheiden, ſive Campanus.
ratianus.
regorius Nazianzenus.
Gregorius Magnus.
Georgius Berſmannus.
Giavara.
Guarricus Igniacenſis.

H.

HAnnibal Scotus Placentinus.
Henricus Petreius, JC.
Herodotus.
Henricus Stephanus.
Henricus Oftertingius.
Heuterus Delphius.
Hegeſippus.
Hermas.
Hermannus Contractus.
Heſychius Hieroſolymitanus.
Hector Boetius.
Herodianus.
B. Hieronymus.
Hieronymus Ciglerus.
Hippolytus de Collibus.
Hilarius.
Hippocrates.
Hieronymus Oſorius.
Homerus.
Hubertus Thomas Leodius.
Hugebaldus Elnonenſis.

I.

IAcobus Micyllus.
Iacobus Auguſtus Thuanus.
Iacobus Meyerus.
Iacobus Magni.
Ignatius Patriarcha Antiochenus.
Ioannes Stadius.
Ioannes Georgius Godelmannus.
Ioannes Bernartius.
Ioannes Vaſeus.
Ioannes Damaſcenus.
Ioannes Tzetza.
Ioannes Leo Africanus.

Ioan-

Ioannes Langius Medicus.
Ioannes Ovvenus Britanaus.
Ioannes Faber.
Ioannes Tilius.
Ioannes Junior.
Iovinianus Pontanus.
Ioannes Pincianus.
Ioannes Leonius.
Ioannes Stumpſius.
Ioannes Keſslerus.
Ioannes Latomus Decanus Francofurdianus.
Ioſephus Scaliger.
Ioachimus Camerarius Parens auctoris.
Ioachimus Vadianus.
Ioannes Leonclavius.
Ioannes Wierus.
Ioannes Bodinus.
Ioannes Buxdorffius.
Irenæus Martyr.
Iſidorus Hiſpalenſis.
Iſocrates.
Itinerarium S. Petri.
Iuvenalis.
Iuſtinus Martyr.
Iuſtiniani Imperatoris Cod. Pand. Auth. & Novellæ.
Iulius Cæſar.
Iuſtus Lipſius.
Iulius Scaliger.
Iulianus Capitolinus.

L.

Lactantius Firmianus.
Lazarus Soranzius.
Laurentius Capellonus.
Lambertus Hortenſius Monsfortius.
Laurentius Müllerus.
Lanujus.
Leges Longobardorum.
Leo Magnus Papa.
Levinus Lemnius.
Livius.
Lombarda.
Ludovicus Guicciardinus.
Luitprandus Cremonenſis Epiſcopus.
Ludovicus Vives.
Lucanus.
Lucianus.
Ludovicus Cominæus.
Lyranus.

M.

Marianus Scotus.
Martialis.
Macarius eremita Ægyptius.
Marquardus Freher.
Marcus Venetus.
M. T. Cicero.
Martinus Delrio.
M. Antonius Imperator.
M. Minutius Felix.
M. Antonius Muretus.
M. Cato.
Matthias Caſtritius.
Melchior Haiminsfeldius Goldaſtus.
Markelius vel Marcellus.
Mercurius Gallobelgicus.
Menochius.
Menander.
Michael Hoſpitalius.
Michael Apoſtolius.
Mizaldus.
Michael Coccinus.
Michael Glycas.

Moyſes

...phus Ægyptius.
...lleccus.
...
N.
...than Chytræus.
... Nauclerus.
...gius.
...lis Comes.
...pponius Calixtus.
...phorus Gregoras.
...olaus de Lyra.
...olaus Cenardus.
...quus Serrarius.
...olaus Monardus.
...olaus Damaſcenus,
...olaus de Clamengius.
...eras Chalcondyles.
...rus Marcellus,
O.

Obertus Gyphanius.
Olaus Magnus.
...phrius Panvinius.
...genes Adamantius.
...o Calvianus.
...dius.
...cdus.

O

...ilus Diaconus.
...
...lus Jovius.
...lus Oroſius.
...ilipus Collenutius.
...bornenſis Monachus.
...
...lus Juriſconſultus.
...lus Æmilius Veronenſis.
...
...atius.
...us Moſſonus.

Petronius Arbiter.
Petrus Gregorius Tholoſanus
Petrus Martyr.
Petrus Quinqueranus.
Petrus Bizarus.
Petrus Meſſius.
Petrus Pithœus.
Petrus Matthæus.
Petrus Bellonius.
Petrus Victorius.
Petrus Ravennas.
Philippus Melanchthon.
Philoſtratus.
Philelphus.
Philemon.
Philo Judæus.
Philippus Bergomenſis.
Photius Patriarcha.
Pirckamerus.
Piſcanij hiſtoria.
Pierius Valerianus.
Plutarchus.
Plinius.
Plato.
Plautus.
Pœnitentia Iamnis & Mambræ.
Polybius.
Polydorus.
Pomponius Lætus.
Procopius.
Propertius.
Proſper Alpinus.
Ptolomæus Philadelphus.
Publius Syrus.
P.Cornelius Tacitus.
P.Caſtrabolus.
P.de Medimna.

Q.

Quintus Curtius.

R.

RAinesſius.
Ramirus.
Raphael Volaterranus.
Ratpertus Turegienſis.
Renatus Luſignius.
Rhegino.
Richardus de Buri Dunelmenſis.

S.

SAluſtius Pharamundus.
Saxo Grammaticus.
Salomon.
Salicetus.
Saxo hiſtoricus.
Sabellicus.
Schebbhet Iehudah, liber Iudaicus.
Sebaſtianus Munſterus.
Sextus Aurelius Victor.
Sigisbertus.
Simon Goulartius.
Simon Majolus.
Simonides.
Socrates.
Sozomenus.
Sophocles.
Spinæus.
Statius.
Stephanus Forcatulus.
Stephanus Guazzus.
Stephanus Vinandus Pighius.
Stephanus Iunius Brutus.
Strabo.
Suetonius Tranquillus.
Suidas.
Sulpitius Severus.
Surius.

T.

TEſtamentum vetus & Novum.
Tertullianus.
Talmud.
Theodorus Sizmannus.
Theognis.
Theodorus Beza.
Theophraſtus.
Theodorus Marcilius.
Theodorus Zuingerus.
Thomas Chalonerus, Eques Anglus.
Thomas Morus.
Thucydides.
Tripartitæ hiſtoriæ.
Trithemius.
Turpinus.

V.

VAlerius Magnus.
Victorinus Strigelius.
Virgilius Maro.
Vlpianus, IC.
Vlyſſes Aldrovandus.

W.

WAlfridus Strabus Augienſis.
Wernherus Rolevvink Carthuſianus.
[illegible] Sangallenſis.
[illegible].
Wolfgangus Lazius.
[illegible] Eſchbachius.

X.

XEnophon.
Xiphelinus.

Z.

Zonaras.

CAPI-

[illegible]APITA OPERARVM [illegible]VBCISIVARVM, SIVE MEDITATIONVM HISTORICARVM, HVIVS [illegible] centuri[illegible].

I

[illegible] per[illegible] Chriſtia[illegible] [illegible], ac periculo Chriſtia[illegible] tempore Conſ[illegible] po[illegible] [illegible] Turcica [illegible].

De [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] exitu [illegible] [illegible].

De [illegible] Chriſti, [illegible] admittere [illegible] [illegible]rum, Ne[illegible] [illegible] ra Or[illegible] [illegible] [illegible]ione

[illegible] per[illegible] [illegible] excitare.

De [illegible] [illegible]ris, [illegible] Chriſtia[illegible].

De [illegible] æmulatio [illegible].

[illegible]

De [illegible] per[illegible] [illegible] [illegible]em [illegible] de Turcaru[illegible] Iudæoru[illegible] [illegible] 41 cent.[illegible]

De Iudæis [illegible] Mahometis eju[illegible] [illegible] impoſtura.

De [illegible] inter Per[illegible] [illegible] intestecino odio.

[illegible] ritu Eth[illegible]corum [illegible] evocan[illegible] [illegible] tutela[illegible]. Auctarium c.61, [illegible] 10. & 11, cent.2.

XII. De ſ[illegible] ſuper [illegible] ſ[illegible] [illegible].

X[illegible] [illegible] mu[illegible]rdi rebus quæ[illegible] [illegible]plorata ratio reddi [illegible].

XVI. De [illegible] ignibus [illegible] Ltur[illegible]nis, qui vulgo [illegible], Germanice vero Irrwiſch [illegible].

XVII. De Hecla monte & Islandiæ Inſulæ miraculis.

XVIII. De Bubone inauſpicata ave, & quid ea [illegible] portendere[illegible]. Deq; horrendo exitu eorum qui humanæ ſortis immemores cultum & honores divinos ex quadam ſuperbia & arrogantia adfe[illegible]. Auctarium c.67. cent.1.

XIX. De [illegible]ntia quam exoſa res ſit.

XX. De præſagiis ruinæ & cladium R[illegible]um & Rerumpublicarum.

XXI. Auctarium c.56. cent.1. Et qua ratione [illegible] pœnitentia in ſacris literis attribuatur.

XXII. De crudelitate & tyrannide p[illegible] quorundam. Auctarium c. 4[illegible] & c. 34. cent.2.

XXIII. De præcocibus & inconſultis [illegible] atq; conſiliis quamq; infelix & [illegible] eventus ea ſequi ſoleat.

XXIIII. [illegible]ræcocia & temeraria conſilia & actiones plerumq; ex ſuperbia, ira & elatione animi, accedente curioſitate nimia, repudiatis ſalutaribus [illegible], [illegible]tum ſuum habere.

XXV Ex ſuſpitionibus plerunq; Reges & principes præſertim accedente ſenio, metuloſos & crudeles fieri.

XXVI. Omnium victoriarum præſtantiſſimam eſſe, noſcere & vincere ſemet ipſum.

XXVII. De fructu conſervatæ & damno amiſſæ diſciplinæ militaris.

XXVIII. De triplici miſſione, itemq; ſanguinis miſſione militaris, & peculiari cura veterum in conſervanda diſciplina militari, deq; memorabili prælio ad Agriam, Nec non de amuletis.

XXIX. Cupiditate prædæ & opum victores ſæpius magna cum clade [illegible] victos: nec non de inani & vana gloria.

XXX Contra amuleta & remedia præternaturalia memorabilia.

XXXI. Quantum interſit inter conſolationem Chriſtianam & philoſophica, nec non patientiam, conſtantiam & tolerantiam in ærumnis ac ſuppliciis perferendis.

XXXII. Ethnicos nullas ſolidas & veras habuiſſe conſolationes.

XXXIII. De imprecationibus licitis & illicitis. Auctarium c.86.cent.1.

XXXIV. De imprecationibus & obteſtationibus, quæ ad demonſtrandam innocentiã & obvelanda delicta [illegible]tur. deque pœna quæ mox præſto eſſe ſolet.

XXXV. De formula imprecationum olim Romanis gentilibus & nunc quoque Turcis uſitata.

XXXVI. De imprecationibus parentum adverſus liberos, & alios tam veteribus quam recentioribus, & earum efficacia. Itemque de hypocritico jejunio cujusdam impoſtoris.

XXXVII De vindictæ cupiditate [illegible] damnando & conviciando

XXXVIII. Vtrum citatio & prouocatio ad tribunal Dei ſit licita, & [illegible] plerumq; habuerit efficaciam.

XXXIX De adverſariis Cicer[illegible] ipſius inconſtantia, miſera[illegible]que exitu. Auctarium c.31 cent.1.

XL. Additamentũ præcedentis capitis: de adverſariis & amicis Ciceronis.

XLI. De magnitudine a[illegible] pulchritudine corporum [illegible] Heroum priſcorum & [illegible]

XLII. De peculiaribus d[illegible] Principum nonnullorum [illegible] ægrotos, & peculiaribus e[illegible]

XLIII. Reges & Principes [illegible] per Legatos ſua negotia [illegible] minori periculo, quam ſi ipſi [illegible] expedire poſſe

XLIV. E[illegible] omnium Legum [illegible] promulgarentur in A[illegible] [illegible]ſina.

XLV. Finem in omnibus a[illegible] ſpectandum, Oratio h[illegible] privilegia publicarentur. [illegible] eſt adhortatus [illegible] ad [illegible] [illegible].

XLVI. Commen[illegible] bonarum literarum & diſciplinæ, [illegible] ex oratione habita Aldo[illegible], [illegible] Rectore [illegible] profeſſor [illegible]

XLVII. De præſtantia [illegible] literarum [illegible] eas tam ad [illegible] acquirendas quam ad partas ſervandas plurim[illegible]

XLVIII. Reipublicæ bre[illegible] bus potiſſimum rebus [illegible] catio [illegible] Græcorum [illegible] habita Ald[illegible] Anno [illegible]

XLIX. Florente Repub[illegible]ca etiam [illegible]

pre-

[illegible] & vice verſa conue-
[illegible] e : & de pœnis eo-
[illegible] a quiete publica ſuum
[illegible] runt.
[illegible] res ad omnē diſciplinarū cultū
[illegible] neceſſaria judicatur, ex
[illegible] habita in prima promotione
[illegible] um Aldorfij An. 15[illegible]
[illegible] ſolum corporis ſed etiā men-
[illegible] potiſſimum, ſani-
[illegible] dam eſſe: Et de recta
[illegible] e.
[illegible] diorum ſapientia neceſſi-
[illegible] tia, excerpta ex oratio-
[illegible] ſij anno 1583.
[illegible] tio & typ⁹ amicitiæ &
[illegible] ac vice verſa dilectatio diſ-
[illegible] excerpta ex oratione habita
[illegible] ridie Pet. & Paul. A.1587.
[illegible] Sycophantis calumniatorib.
[illegible] qui ſub ſpecie amicitiæ &
[illegible] inſontes evertere co-
[illegible] ur.
[illegible] De pe[illegible] parū diuturna
[illegible] lorum a-
[illegible] m
[illegible] De pe[illegible] ſtatu aul[illegible] m
[illegible] m[illegible] obiectorum.
[illegible] animi vitio erga be-
[illegible] calumniis [illegible] exem-
[illegible] rabilia
[illegible] malitiæ [illegible]
[illegible] acribus mor-
[illegible] impetere,
[illegible] re. [illegible] impune.
[illegible] calumniatorib⁹
[illegible] diſcutur, quā ab amicis.
[illegible] philoſophi-
[illegible] Theologica, ex oratione
[illegible] Anno 1588.

LXI. De Magiſtrorum tam in genere quā in ſpecie nomine, dignitate & officio ex oratione habita Aldorf. A. 1589.

LXII. De præſtantia linguarum: ex oratione habita Aldorfij, An. 1590.

LXIII. Explicatio figuræ eloquentiæ, ex oratione habita Aldorfij, 1591.

LXIV. De lege Salica, ex oratione habita Aldorfij An. 1593.

LXV. De linguis in genere, & in ſpecie de Germanica, noſtra vernacula lingua: ex oratione habita Aldorfij. An 1594.

LXVI. Gratitudinis encomium & deteſtatio ingratitudinis, ex oratione habita Aldorfij, An. 1595.

LXVII. Commendatio bonarum literarum, & de dignitate atque utilitate. nec non de contemtu earum, & barbariæ paulatim ingruente: ex oratione habita Aldorfij An. 1602.

LXVIII. Virum arma bonis literis præferenda ſint: vel, utra militia, togata an armata præſtantior: ex oratione habita Aldorfij, An. 1604.

LXIX. Voluptatem & dolorem ſibi invicem comitari: ex oratione habita Aldorfij, An. 1[illegible]

LXX. De Characteribus & ſermone primævo, ex oratione habita Aldorfij, An. 1606.

LXXI. De ſermone & loquela quæ hominis ſolius propria eſt: ex oratione habita Aldorfij, An. 1607. cum Appendice Epiſtolæ Photij Patriarchæ de Dæmone ex ventre humano loquente.

LXXII. De bibliothecis ex oratione habita Aldorfij, cū epiſt. Beſſarionis Cardinalis, Patriarchæ Conſtantinopolitani, ad illuſtr. Principē Chriſtophorū Mo-

rum & inclytum Senatum Venetum ex Italica in Latinam linguam converſa an. 1606.

LXXIII. *Ioſephi Scaligeri Commentatio, de Numiſmate Conſtantini.*

LXXIV. *Marquardi Freheri de eodem Numiſmate Conſtant. Edita prius, anno M.DC. nunc leviter recenſita.*

LXXV. *Diſſertatio Phil. Camerarij de eodem numiſmate Imperiali ad Clariſſimum virum Georg. Remum I[illegible]*

LXXVI. *Vtrum veſtitus virilis fœmineo ſexui indiſtincte prohibitus ſit, nec ne?*

LXXVII *Quæ ſint vera ornamenta mulierũ & quam deteſtabile re[illegible] cui adiunctæ ſunt [illegible] de fœ[illegible] cadaveris humani. Auctarium c 38. ce[illegible]*

LXXVIII. *De fœminis nonnullis, quæ ſibi ipſis mortem conſciſcere maluerunt, quam pudicitiam ſuam violari permittere.*

LXXIX. *De diglacliatione & certamine fœminarum pumilionum & nanorum nec non de miſerrima conditione gladiatorum.*

LXXX. *De mirabili ſupplemento defectuũ corporis per ſagacitatẽ ingenij atq; ſolertiam. Auctarium c 37. [illegible]*

LXXXI. *De mira oculorum excellentia & fulgore [illegible]*

LXXXII. *De pyrio pulvere & machinis tormentariis. Auctarium c 23. ce[illegible]*

LXXXIII. *Augmentum præcedentis capitis. De violentia tormentorum.*

LXXXIV. *Quare Turcæ in expeditionibus non utatur equitibus [illegible]*

LXXXV. *Continuatio & auctarium præcedentis capitis.*

LXXXVI. *De miſerabili & [illegible] calamitate [illegible] de multorum [illegible] dio perijs [illegible] Mecklenburg [illegible]*

LXXXVII. *De [illegible] Papa [illegible] navium [illegible], quæ ſemper [illegible]*

LXXXVIII. *Inſignis & atrox [illegible] re & ſ[illegible] ſeditiosis [illegible] runq; [illegible] omni [illegible] ſu[illegible] ipſorum [illegible]*

LXXXIX. *De [illegible] dui [illegible] le.*

XC. *De Templariis [illegible] excidio.*

XCI. *[illegible] Tabel[illegible] Luc[illegible]*

XCII. *[illegible]*

XCIII. *De fe[illegible] vita [illegible] rhyt[illegible] Latina Nicolai de Clemangiis.*

XCIV. *De m[illegible] rhythmis Gal[illegible] Latina [illegible] de Clemangiis.*

XCV. *Rhythmus Gal[illegible] [illegible]*

XCVI. *De [illegible] Principi [illegible]*

XCVII. *De [illegible] n[illegible] [illegible]*

XCVIII. *De [illegible]*

XCIX. *Primum [illegible] ſpiri[illegible]*

C. *De [illegible] de [illegible]*

OPE-

[O]PERARVM SVB-
CISIVARVM,

Sive

MEDITATIONVM HISTORICARVM.

CAP. I.

[D]e perſecutione Chriſtianorum Neroniana, & periculo Chriſtianorum, noſtro tempore Conſtantinopoli ſub ſervitute Turcica degentium

DEPLORAVIMVS, recenſuimus, monuimus deniq; multa antea, de crudelitate Ethnicorum erga amabile Chriſtianum nomen, adductis exemplis, ex vetuſtis & probatis authoribus, memoratu digniſſimis; ſed ſævitia & odium (quod nondum deſiit) tantum fuit erga hoc ſalutiferum nomē, ut integra volumina de eo extent, neque quantumvis plura accederent, tamen explicari ſatis poſſint. Sacræ ſine literæ, & hiſtoriæ probatæ docent, ſub Neronis imperio, præſertim poſterioribus annis, Chriſtianos [illegible] ætate & viventes, qui ſi alia tormenta & cædes non ſufficerent, [illegible] beſtiis fuiſſe objectos ut cum iis in arena, [illegible], ſicut Paulus Apoſtolus quoque de ſe ipſo fatetur. Sed [illegible] eſt, Leones, Pardos, & alias truculentiſſimas feras, in circo, ſæ[illegible] Sanctis. Voluit enim Deus talibus ſpectaculis teſtari illis bel[illegible]ſimas, mitiores tyrannis, & aliis hoſtibus non parcentibus [illegible]. Id[illegible]que, ad demonſtrandam truculentiam tyrannorum, co[illegible] ſi[illegible] eius gladio ferire. Circa etiam hujus crudelitatis [illegible] poſitum fuit in Hiſpania, Piloræ, (quæ nunc Piſverga [illegible]) Chriſtiana doctrina, pro tali nova ſuperſtitione, quæ latro[illegible] [illegible], habita fuit, Inſcriptio vetus hæc eſt. Cap. 29. Cent. I.

NERO-

NERONI CLAVDIO CÆSARI AVGVSTO PONT. MAX. OB PROVINCIAM LATRONIBVS ET HIS QVI NOVAM GENERI HVMANO SVPERSTITIONEM INCVLCABANT PVRGATAM.

Obſervarunt autem hiſtoriæ ſtudioſi, ex veteribus auctoribus, non ſolum Neronem, Chriſtianos tanquam maleficos, & genus hominum ſu-

In vita Neronis. perſtitionis novæ, ac maleficæ, ut Suetonius ait, puniviſſe: ſed etiam tæda & papyro cæraque ſupervestiſſe, & ad ignem admotos, combuſſiſſe: quo Iuvenalis reſpexiſſe videtur:

tunica punire moleſta.

Epig. 25. libro 25. Quæ hæc veſtis erat: Sic quoque Martialis.

Nam cum dicatur tunica præſente moleſta

Vre manum, &c.

Non fruſtra itaq; diximus antea, in tantum hoc nomen capitale fuiſſe, ut in dicta cauſſa Chriſtiani ad exquiſitiſſima ſupplicia raperentur. Quam-

Li. 3. Apolog. obrem Tertullianus ita conqueritur; Bonus vir C. Seius, ſed malus tantum, quia Chriſtianus. NOMEN, NON CRIMEN IN NOBIS DAMNATVR, ET IGNOTAM SECTAM VOX SOLA PRÆDAMNAT QVIA NOMINATVR, NON QVIA CONVINCITVR. ODIO EST IN HOMINIBVS INNOCVIS, NOMEN INNOCVVM. Porro idem auctor; Quid de tabellis recitatis illum Chriſtianum? cur non & homicidam? Sed homicida Chriſtianus? cur non & inceſtos, vel quodcunque aliud nos eſſe creditis? In nobis ſolis pudet aut piget ipſis nominibus ſcelerum pronuntiare? Chriſtianus, ſi nullius criminis, nominis reus eſt, valde infeſtum, ſi ſolius nominis crimen eſt. Et alibi: Pro tanta

Ad Scapulum. innocentia, pro tanta probitate, pro juſtitia, pro pudicitia, pro fide, pro veritate, pro Deo vivo cremamur? Quod nec ſacrilegi, nec hoſtes publici veri, nec tot majeſtatis, pati ſolent. Cæterum notandum eſt in hoc genere diro ſupplicij, ignem exiſtimatum fuiſſe omnium graviſſimum, apud Ethnicos: adeoque magicæ artis conſcij cremabantur, aut beſtiis obijciebantur, aut cruci ſuffigebantur, quibus pœnis omnibus Chriſtiani [illegible] ciebantur. Perſuadebantur enim judicibus, eos magicis artibus imbutos eſſe adeoq; etiam extra ordinem de iis cognoſcebatur. Erat autem [illegible] extra ordinem cognoſcenti, permiſſum, quam vellet ſententiam [illegible], vel graviorem, vel leviorem, ita tamen, ut, in utroque modum non excederet, ſecundum Vlpianum. Erga Chriſtianos verò nullum [illegible]

Lib. 1 de pay: in atrocitate pœnæ, obſtitit verebantur ne modum excederent [illegible] omnium ſcelerum reos, immania exempla meritos exiſtimabant. [illegible] cremandi, quandoq; ad augendos cruciatus clavis affigebantur, [illegible]

[illegible]

Eodem modo Chriſtiani, ſicut antea diximus, Sarmentitij *Hiſt.Eccleſ.li.4.c 14.*
quod Sarmentorum ambitu paulatim uſtulabantur: Nam Sarmenta languidum ignem concipiunt, quo martyres, extracta morte diutius per ... cruciatus, flammis multo celerius præfocari & extingui potuiſſent. *Lib.8.cap 13.& 11.*
... ſpeciem idem Euſebius notavit, quod etiam multis verſi- ... Prudentius. Vnde idem Tertullianus dicit. licet nunc nos Sar- *In Apologet.*
... & ſemiſſios appelletis, quia, ad ſtipitem dimidij aſſis revincti, ... mur, hic tamen eſt habitus victoriæ noſtræ, tali curru tri- ... Aſt hæc atrociſſima ſupplicia vicit martyrum conſtantia, & ... in perperiendis tormentis, multo fortiores fuerint, quàm ... infligendis, indefeſſi. Quam pulchrum, inquit M. Minu- ... in Octaviano, ſpectaculum Deo, cum Chriſtianus cum dolo- ... r, cum adverſum minas, & ſupplicia & tormenta compo- ... cum ſtrepitum mortis & horrorem carnificis irridens inſultat? ... tatem ſuam adverſus reges & principes erigit? ſoli Deo, cujus ... cum triumphator & victor, ipſi qui adverſum ſe ſententiam dix- ... ! Vicit enim qui, quod contendit, obtinuit. Et paulo poſt, ... Deleriles, nec in dolore deſeritur, nec morte finitur. Pueri & ... noſtræ cruces & tormenta, feras & omnium ſuppliciorum ... inſpirata patientia doloris illudunt. Et ea, quæ ſequuntur. quoque ... bus annis in Anglia, Scotia, Gallia, Hiſpania, ..., & aliis locis accidiſſe, libri hac de re editi abunde teſtantur. ... fane videtur, quod tempore Neronis, & ſequentium Impera- ... tam crudeli perſecutio (propoſito tali Edicto Neroniano, An- ... Quiſquis Chriſtianum ſe eſſe confitetur, is tan- ... generis humani convictus, ſine ulteriore ſui defenſione ca- ... inſtituta fuerit, quum tamen, eodem imperante, tan- ..., & immani crudelitate, diſperſa Eccleſia, poſt lapida- ... Stephani, impunis & libera videatur fuiſſe profeſſio fidei Chri- ..., ſicut Lucas Evangeliſta teſtatur. Cum enim Paulus Apoſtolus ... fidei ſuæ expoſuiſſet, vel ut ibi dicit: VERITATIS ET SO- ...TATIS VERBA ELOQVVTVS FVISSET, Agrippa Rex, ... Portio Feſto præſide Romano, libere, & abſque metu, con- ... MODICVM ABESSE, QVIN CHRISTIANVS EF- ... Quare cum ſeorſim, præſes, & Agrippa, deliberaſſent, ſententiam tulerunt: Nihil morte aut vinculis dignum, ſua do- ... & confeſſione, feciſſe Apoſtolum: affirmante præterea Rege A- ... & ad præſidem dicente: Dimitti poterat homo hic, ſi non ap-

F pellaſſet

appellaſſet Cæſarem. Præterea Sergio Paulo Proconſuli Cypri, nec non & Menahemo, familiari Herodis Tetrarchæ, abſque noxa & periculo fuit, quum à Paulo Apoſtolo ad fidem Chriſtianam, tempore Claudij Imperatoris, converterentur. Eodem modo, cum circa id tempus Cornelius Centurio, juſſu Angeli, à Petro Apoſtolo, ad Chriſtianam fidem cum ſua domo, amicis, & familiaribus, converteretur, acceptis donis & gratiis Spiritus Sancti viſibilibus, baptizaretur, idque in publicum emanaret, non reperitur, quod illis Romanis gentilibus, à ſua fide deſciſcentibus, id damno vel fraudi fuerit, ſicut hæc doctrina in Actis Apoſtolorum à Luca Evangeliſta late deſcribitur. Similia exempla, prædicante & ſigna edente adhuc in terris Chriſto Servatore, legari poſſint. inter quæ memorabile præ cæteris eſt Reguli, vel Regij illius, cujus ob fidem firmam Chriſtus ſanavit filium, febri lethaliter decumbentem, & quidem abſentem, qui ob hoc miraculum Chriſtianus, cum ſua tota domo, factus eſt. Neque legitur, illi [illegible] vel noxæ fuiſſe. Verum hæc ſecuritas non omnibus contigit, & tempora Neroniana fuère multo crudeliora, in perſequendis Chriſtianis, ſicut frequentiſſima martyria teſtantur, & antea quoque multis exemplis demonſtravimus, quam inviſum Chriſtianorum nomen Neroni, & ſequentibus aliquot Impp. quibuſque ſuppliciis in eos atrociter ſævitum fuit. Cæterum, teſte Suida. Nero, cum adhuc juvenis eſſet, Philoſophis operam dabat, & de Chriſto quædam dicebat. Adhuc enim eum inter homines habitare putabat, ſed cum à Judæis cruci fixum eſſe intellexiſſet, indigne tulit, mandavitque, ut venirent Sacerdotes Annas & Caiphas, & ipſe Pilatus, qui tum Præfectus erat, ferro vincti & qui in Senatu conſediſſet, quæ de illo acta eſſent, audiebat. Annas igitur & Caiphas dicebant, ſe legibus obtemperantes, illum tradidiſſe, nec læſæ majeſtatis eſſe reos, prætorem enim poteſtate præditum, quæ voluiſſet, agiſſe. Nero igitur indignatus, Pilatum in carcerem conjecit, Annam vero & Caipham dimiſit. Tunc Simon quoque magus florebat, & quum Petrus & Simon, præſente Nerone, inter ſe diſputarent, eductus eſt e carcere Pilatus. Hi tres cum adſtarent, Nero Simonem interrogavit, Num tu es Chriſtus? ille vero ſe eſſe ait. Deinde & Petrum, num ipſe eſſet Chriſtus? ille negat, me enim, inquit, aſtante, in cœlum ſublatus eſt. Tum Pilatum rogat, uter horum eſſet is, qui Chriſtus diceretur? Is vero neuter, inquit. Nam Petrus quidem diſcipulus ejus fuit, & apud me pro diſcipulo ejus delatus, quum eum neſcire ſe diceret, quis homo eſſet, dimiſſus. [illegible] vero iſte nequaquam mihi notus eſt, neque ullam habet cum illo ſimilitudinem. Nam hic quidem Ægyptius eſt, & corpulentus, & denſis capillis,

& niger

Act. ca. 13.

Cap. 10. & 11.

Ca. 19. centur. 1.

...aut qualis illius forma alienus. Iratus itaque Imperator, Simonit... quod mentitus eſſet, ſeque Chriſtum eſſe dixiſſet: Petro autem ... gaſſet magiſtrum, eos e concilio ejecit; Pilato vero caput amputa... paratum homini, injuſſu Imperatoris, interficere non dubitaſſet. Nero, Imperator Romanorum, principatu confirmato, ad impias ... ſit, Et ca, quæ ſequuntur. Verum autem hæc Suida narrata ... ſpicienda ſint, & cum aliis probatis ſcriptis conveniant nec ne, ... uriorum judicium eſto. Mihi ſane fabulæ Græcani ... æ, quam ... ora videntur, & à Pſeudo Clemente in Itinerario ſancti ... Collectanea tranſmigrarunt, conficta Atqui hic li... Papa in Apocryphis ponitur in cap. ſancta, Rom. 3 diſt. 5. ..., ut ad perſecutionem Chriſtianorum recentiorem revertar, & ... tandem concludam, parum abfuit, quin ante pluſculos annos ... qui Conſtantinopoli ſub Imperio Turcico, degunt, quorum ... ingens miſere trucidati eſſent. Regnante enim Amurathe, *In Otto-* ... mortem obiit, factum eſt, ſicut Lazarus Soranzius recenſet, *manno.* ... Conſtantinopoli fuerant Chriſtiani, vitæ periculum adierint, ... videlicet, quod in aliquas urbis plateas ignem immiſiſſent, quo ... facto quondam ſub Nerone Chriſtiani quoque incuſati ... iuſſerat igitur Amurathes, ut paſſim, nullo habito perſonarum ... diſſecarent Janizari. Sed horum Aga Turcico Im... quantum periculum ſententiæ hujus executio allatura eſſet, de... tum etiam quod tributa imminuerentur, & jus gentium vio... In Chriſtianorum ergo vicem mulieres quædam Hebrææ quæ ... conſilium dederant, occiſæ fuerunt.

Caput XCII.

De Perſecutione Chriſtianorum Diocletiana memorabilia nonnulla.

...ſecutionem Chriſtianorum, eamque decimam, tem... Diocletiani, omnium crudeliſſimam fuiſſe, antea com... exemplis pluribus, demonſtravimus, quibus addemus, li... *Cap. 39.* ...ſſiorem, attamen pleniorem declarationem. Inter alia autem *cent. 2.* ... ejus ſævitiæ & crudelitatis, admodum memorabile & tragi... quod recenſet Nicephorus. Cum enim magna multitudo Chri... *Hiſt Ec-* ...um, utriuſque ſexus, naturalem CHRISTI Nicomediæ celebraret, *cle. l. 7. c. 6.*

F 2 influ-

juſſu tyranni Diocletiani, vel, ut alij, Maximiani, templum clauſum, & li-
gna circumcirca congeſta ſunt. poſt Præco clamavit, ut, qui vivere vellet,
extemplo exiret, & in proxima Jovis ara, thura adoleret, alioqui, niſi hoc
feciſſet una cum domo ipſa conflagraturus. Tum verò quidam, pro tota
multitudine, reſpondit: OMNES NOS CHRISTIANI SVMVS,
VNVM EVMQVE SOLVM DEVM ET REGEM CREDIMVS
ESSE CHRISTVM, ET IPSI, PATRIQVE EIVS, ET SPIRI-
TVI SANCTO SACRIFICARE, ATQVE NOS OMNES VNA
OFFERRE, FACILE PARATI SVMVS. Vix ille hoc dixerat, ignis
eſt accenſus, qui omnes, in templo congregatos, circa viginti millia, in
cinerem redegit. De tempore autem hujus perſecutionis atrociſſimæ,
quando cœperit, aut deſierit, licet diverſi diverſa ſentiant, receptior ta-
men ſententia, ut mihi videtur, eſt auctorum, Diocletianum imperare
cœpiſſe, Anno Chriſti 284. Ab urbe condita 1036 XI. Calend. Maij
a *In faſtis.* Quam computationem *a* Panvinius, *b* Sigonius, *c* Scaliger, &, [illegible] re-
b *De oc-* centiores, *d* Baronius approbant. Cum autem Diocletianus Princeps
cid. Impe- ſuperbus & arrogans, qui ſeipſum, ut Deum, adorari juſſit, ſemper infen-
rio. ſiſſimus Chriſtianis fuerit rectè dici poterit, ejus imperium ab initio, uſ-
c *De e-* que ad finem, continuam & perpetuam perſecutionem fuiſſe, licet initio
mend tem- ſub dolè egerit, & veluti per cuniculos, Chriſtianorum nomen evertere
por. conatus ſit. Inter hos conatus hujus Chriſtianorum acerrimi hoſtis, non
d *In an-* poſtremus fuit, quod odio nominis eorum quo flagrabat, eludere et paſ-
nalibus. ſionis Dominicæ epochen, & ſimul ſuam execrandam ambitionem or-
bi terrarum notam faceret, principium regni ſui, ab omnibus Imperio
Romano ſubiectis gentibus obſervari voluit, & inde reliquos annos nu-
merare præcepit. Vt autem in Diocletiana perſecutione pergamus: ita
In ſacra de ea ſcribit Sulpitius Severus. Hac tempeſtate omnis ferè ſacro Mar-
hiſtor. tyrum cruore orbis infectus eſt, quippe certatim glorioſa in certamina
ruebatur, multoque avidius tum Martyria glorioſis mortibus quære-
bantur, quam nunc Epiſcopatus, pravis ambitionibus, appetuntur.
Nullis unquam bellis mundus magis exhauſtus eſt, neque majore un-
quam triumpho vicimus, quam cum decem annorum [illegible]
non potuimus, &c. Eveniebant autem circa ea tempora illa, de qui-
Epiſt. 3. bus B. Auguſtinus ſcribit: Etſi inquit Eccleſia [illegible] premitur, tamen
inter inimicos augetur, perſecutionibus creſcit, per afflictionum an-
guſtias, uſque in terrarum extrema, dilatatur. Inprimis vero [illegible]
Lib. 7. ca. 8. apud Nicephorum de perſecutione illa cruenta. Animadvertere e-
ro, ait, erat in hominibus noſtris, alacritatem & fidem, in Chriſtum,
ardorem vividum. Cum enim vix, contra priores, ſententia conde-
mnatio-

[illegible] à Judice prolata eſſet, alij, aliunde confluentes, Chriſtia-[illegible] eſſe, confitebantur, pro tribunali ipſo exultantes, neque tor-[illegible]rum acerbitatem reſpicientes: ſed interrita prorſus libertate [illegible] Chriſto decertantes, cum magna animorum lætitia, libentiſſime [illegible] ex[illegible]ipiebant ſententiam: uſque adeo ut cum gratiarum actio-[illegible] uſque, perquam decenter hymnos laudeſque Deo canerent, [illegible]. Fuit itaque, ut ſupra quoque attigimus, immanis iſta decima per-[illegible]ore Diocletiani, in qua incredibilis martyrum multitudo [illegible] quidem atrociſſimis, affecta fuit. Et refert Ignatius patriar-[illegible] Antiochenus, teſte Joſepho Scaligero, ex Edicto decimo, nomi Dio-[illegible], martyrio coronata eſſe h[illegible]lium, terræ Ægyptiacæ, centum [illegible] quatuor millia: ſeptingenta autem in exilium acta. Hinc ap-[illegible] violentiſſima & afflictiſſima tempora tunc Chriſtianos incidiſ-[illegible] tamen, ſua conſtantia & patientia, ſuperarunt, ut, licet numerus [illegible] martyriis admodum diminutus, imò planè nomen eorum è terris [illegible]catum tyrannis videretur, tamen magis ac magis cumulus ad illum [illegible] accederet. Tanta vis eſt veritatis ac pietatis. Quantumvis [illegible] affligatur hominum injuria, calumniis, & iniquitate: VICTRIX [illegible] virtute eius, qui ipſius auctor eſt, omnia hominum mendacia, [illegible], diſſimulationes, & pericula ſuperabit VERITAS. Nec fru-[illegible], inquit Ludovicus Vives, cruor ille martyrum ſacroſanctus funde-[illegible]. Nulla in terram cadebat gutta, ex qua non pauci Chriſtiani con-[illegible], ut ex[illegible] veritate videatur fabula de ſerpentinis dentibus, [illegible] in [illegible] ſparſis, unde armatæ acies naſcerentur. O MAGNA [illegible] VERITATIS, exclamat Cicero, licet gentilis, quæ contra homi[illegible] ingenia, calliditatem, ſolertiam, contraque fictas omnes inſidias, fa[illegible] e ſe per ſeipſam defendit. Ita Chriſtiana Religio, quo acrius & rabio-[illegible]s eſt oppugnata, hoc e prælio fortior, præſtantior, gratior excedit, pla-[illegible]que, quo ille pronuntiavit, VERITAS EST RERVM OMNIVM [illegible]TISSIMA. Ita diſ[illegible]fferunt noſtri martyres, etſi mortui, victo-[illegible]. Econtra IMPIETAS ET MALITIA, ſola violentiâ niti-[illegible], qua ſe tueatur. Nam non cognoſcit verum, non diſcutit cauſas, ſed [illegible] ſtruit: quæ ſi non procedunt, carcerem & carnificem appellat, [illegible]e ut terrore ſupplicij & cruciatus, multos ab Eccleſia Chriſti a ſter-[illegible]. Huc non abſurde allegari poteſt egregia ſimilitudo B. Bernardi: Ma-[illegible], inquit, currum ſuum habet rotis quatuor conſiſtentem; ſævitia, im-[illegible]entia, audacia, impudentia. Valde enim velox eſt currus iſte ad effun-[illegible] ſanguinem, qui nec innocentia ſiſtitur, nec patientia retarda-[illegible], nec timore frenatur, nec pudore inhibetur. Trahitur autem a duobus

De emend. temp. lib. 5.

Pro M. Cælio.

Sermone 39. In cantica.

admodum pernicibus equis, & ad omnem perniciem paratiſſimis, terrena potentia, & ſeculi pompa Præſides his duobus equis, aurigæ duo; tumor & livor; Tumor quidem pompam, livor potentiam arguit. Etſi autem, ut antea recenſuimus, verum Dei cultum Cæſares Romani adeo evertere & abolere non potuerunt, ut nonnulli ex illis tandem Deo unico, ejuſque filio, nomen ipſimet darent, ſeque à Deo coronatos θεοστεφεῖς, non inviti agnoſcerent, nec tantum nullum à templo dedicatum donarium averterent, ſed ipſi potius, ſua ed promtiſſima & largiſſima conferrent, omnemque ſplendorem & majeſtatem ſuam ei referrent, denique monetam etiam ſuam Chriſti potius imaginem ferre, in eaque hoc legi juberent: IHS XPS REX REGNANTIVM: ſicut Cedrenus, Glyca, & alij retulerunt: eorum tamen pij conatus non rarò à ſucceſſoribus & aliis impiis hominibus impediti fuêre, ita ut ceſſantibus perſecutionibus violentis, varia ſectarum genera à Sathana, ſ. obtentu veritatis, introducta in Eccleſiam fuerint, quæ plus damni, veræ & orthodoxæ religioni attulere, quam prior crudelitas & ſævitia. Sicut id adhuc noſtro tempore, magno cum luctu piorum, experimur, neque ſpes melioris ſtatus apparet uſque ad conſummationem ſeculi, accedentibus etiam adhuc nunc plurimis in locis, frequentiſſimis effuſionibus ſanguinis, in martyribus, ut verum & manſurum ſit illud.

Cap. 39. cent. 1.

> *Sanguine fundata eſt Eccleſia ſanguine cœpit,*
> *Sanguine ſuccrevit, ſanguine finis erit.*

In orat. de componẽda Republ. Conqueritur autem Barlæus Cartenna de noſtro tempore, intra quinquaginta annos, intra Belgicæ (ne quid de aliis dicam) quamlibet anguſtos limites, ob ſolam profeſſionem religionis, haud mediocrem (quibus tamen nonnulli dimidio plures addunt) centum millium trucidatorum numerum reperiri. O ſævitiam, inquit, furoremque horrendum, atque incredibilem! Et paulo poſt: Quanquam, ut mirum hoc eſt in Belgis, ita mirum in Sathana non eſt, ſuperaſſe ſævitiam omnium ætatum, furore & rabie noviſſimi temporis. Nam licet idem ſit hic, qui etiam omnibus poſt homines natos temporibus, irreconciliabili odio Eccleſiam perſequutus eſt, immaniſſimus Draco ac ſerpens antiquus: tamen quia cogi nunc in anguſtias, ſævitiæ ac tyrannidis ſuæ terminos, ſeque indies magis magiſque conſtringi, in anguſtum temporis ſpacium, videt, in furorem ac rabiem jam verti ſuam, odiumque Chriſti & Eccleſiæ, & quaſi trucidandis ſingulis jam laſſus leo, nil niſi compendia cædium requirit. Ideoque nos quoque Belgas, cum injuria naturæ, ingenioque Belgici, in extrema iſta tyrannidis exempla prorumpere, inque propria viſcera convertere rabiem atque arma noſtra, manuſque furioſas compulit.

pſit. Hæc Barlæus ille: Rectè itaque B. Auguſtinus ita diſtinguit; prima perſecutio Eccleſiæ violenta fuit, cum proſcriptionibus, tormentis, cædibus, Chriſtiani ad ſacrificandum cogerentur; Altera perſecutio fraudulenta eſt, quæ per hæreticos & falſos fratres nunc agitur. Tertia ſupereſt, per Antichriſtum ventura, qua nihil periculoſius, quoniam & violenta & fraudulenta erit. Vim enim habebit in Imperio, dolum in miraculis. Huc ſpectat monitio B. Hieronymi: Poſtquam Imperatores, inquit, ipſi Chriſtianam fidem amplexi fuêre, tum quidem præſules, externis bonis plurimum profeciſſe, ſpiritualibus verò defeciſſe. Hinc adagii loco dici conſuevit, Religionem peperiſſe divitias, ſed filiam devoraſſe matrem. Quod Chalonerus Eques Anglus ita verſibus expreſſit: *In Pſal. 9.*

Nam rem Religio peperit, ſed filia matrem
Ditior immemori conſ[illegible] jam dente ſubegit.

Huc ſpectavit quoque Nathan Chytræus, tali diſticho.

Relligio pauper genuit Mammona opulentum,
Qui cæcus matrem devorat ipſe ſuam.

CAPVT III.

De horrendo exitu Chriſtianicidarum, & Tyrannorum ſacrilegorum.

MEMORABILE imprimis, & notandum eſt, pleroſque omnes Imperatores & tyrannos, qui Chriſtianorum ſanguine manus cruentarunt, furiis agitatos, & nonnullos ſibiipſis mortem conſciviſſe; reliquos [illegible], aut occiſos, aut tragicum exitum habuiſſe, ſicut prolixe & [illegible] deſcribitur ab Andrea Gorutio, ad quem lectorem, plura ſcire deſiderantem, remitto. Quod Pomp. Lætus quoque obſervavit: Decij Imperatoris, ait, vita, quæ & civilis & militaris fuit, multos habuiſſet laudatores, ni Chriſtianorum crudelitatem ſibi paraſſet. Addo præterea tragicum exitum Herodis, a vermibus corroſi. Hoc enim pœnæ genus eligere voluit Dominus, quo ſuperbi hominis ferociam, extrema ignominia obrueret. Si a valido aliquo exercitu ſuperatus eſſet, non ita animadverſum fuiſſet judicium Dei, & fuiſſet hæc quaſi regia caſtigatio. Sed cum illum viliſſimi pediculi & vermes pro ſuperbia ſua merito tractarunt. Ita contra Pharaonem, locuſtæ, bruchi, & ranæ fuerunt Dei milites, ad perficiendum cum tyranno bellum. Nam quo quiſque faſtuoſius ſe extollit, eo dignior eſt, quem DEVS contumelioſè, & ad extremos uſque inferos, *De providentia li. 3. cap. 24.*

In viam iferos, deiiciat. Diſcamus etiam hinc, Idololatrarum & tyrannorum infeliciſſimum eſſe exitum, ſicut locum hunc Nathan Chytræus ple explicet. Eodem modo experientia teſtatur, hoſtibus veritatis neutiquam conatus, ut eam evertant vi & dolo, ſed ſucceſſus, deeſſe. Nam quemadmodum beſtiæ, quæ ſunt hominibus inimicæ, poſtquam caveis incluſæ ſunt, horribiliter fremunt (quod declarant quidem ſævitiam & feritatem naturæ ſuæ, non poſſunt autem rabiem ſuam explere) ita hoſtes veritatis, irrefutabilibus rationibus, & evidentibus Scripturæ teſtimoniis concluſi, rugiunt quidem adverſus veritatem, non poſſunt autem ei nocere, vel eam avertere. Non inficior tamen, haud rarò evenire, ut fallamur, & pro vero falſum amplectamur; ſed hæc culpa noſtræ inſcitiæ, non veritatis. Ea enim nonnunquam ſimplex, & nuda, ac [illegible] veſtitu amicta, incedit: falſitas autem, ut apparatu undique conquiſito, & ſuis univerſis ſe coloribus, ad decipiendum ſimpliciores, & rudiores, exornet, neceſſe eſt. Vnde Ariſtoteles, de rerum cauſarumque naturalium obſcura & dubia ratione, ſic ſcripſit: Quædam falſa probabiliora ſunt quibuſdam veris, &c. Atque hæc eſt miſeranda hominum imperitorum conditio: neque enim aut ipſi ſe inſtituere, atque informare poſſunt, aut quæ de ſuis magiſtris judicent, habent: ſiquidem nulla unquam [illegible] tam tetra ac peſtifera hæreſis, quæ non perſuaſa fuerit imperitis; Nullum tam exitioſum venenum, quod non perpotarint ignari. Quare B[illegible] nymus ait, nomine fidei infidelitas ſcripta eſt, &c. Non autem [illegible] exempla memorabilia plura extant, tyrannos, Chriſtianicidas, & [illegible] tores, violentum & horribilem exitum vitæ ſuæ habuiſſe (nam dum illi ſe viciſſe, & rem ſuam confeciſſe, verſarique in tuto, ferrea eorum [illegible] natio perſuadet, tum maximè experiri ſolent, proximos eſſe ex[illegible] rumque capitibus imminere vindictam, præcipitem divinam) Nec [illegible]

Matth. 21. verum eſſe id, quod veritas ipſa de ſe dicit; Qui ceciderit ſuper hunc lapidem, confringetur: ſuper quem verò ceciderit, conteret eum, &c. Sed etiam in veteri Teſtamento plura extant documenta, [illegible] impune fuiſſe, ſi manus ſuas in piorum ſanguine, perſequutionibus [illegible]

Macchab. Lib. 1. ca. 6. cruentarunt. Præ cæteris autem notabilis eſt in Rege Antiocho [illegible] divina, qua tyrannus ille caſtigatus eſt, qui Epiphanes eſt appellatus [illegible] ſecus ac Ægyptij tres Ptolomæi, quorum alius [illegible], alius [illegible], alius patrem necaverat, à verbiſſima, Philadelphi, Philometoros ac Philopatoros, ironia notati ſunt. Cæterum Antiochus ſuis, ceu vivis coloribus depingitur, in ſacris literis: Quod ſpoliato templo, & idolis, omnique ſpurcitiæ ſpecie contaminato, cunctos Iudæos paterna, id eſt, divina [illegible] tuta ejurare coegerit: reluctantes equiſitiſſimis cruciatibus occiderit

non [illegible]

[illegible]n ætati, non ſexui pepercerit: triduo, octuaginta hominum millia, o-
[illegible]nis generis, ſexus, & ætatis, gladio ſuſtulerit: quadraginta millia compe-
[illegible]bus vinxerit & quid non? At hic tandem, ubi dies, divinitus deſtinatus,
[illegible]uxit, victus non ſemel à Iudæorum reliquiis, dum, in rabiem verſus, co-
[illegible]nas ingentes parat, repente totus, ebulliente pediculorum multitudine,
[illegible]tis, & intus, ſcatens, tam fœtus & fœtidus evaſit, ut non modo procul
[illegible], ſed etiam ſibi ipſi, fuerit intolerabilis. Et ut ex ipſiuſmet oris
confeſſione appareret, à qua tetrar hic morbus immiſſus, ipſam tam miſerè
[illegible]ret, ecce palam agente juſto Dei Iſraelis judicio, ſcelera ſua depreca-
[illegible], [illegible] ſe, morbo levatum, Iudæos libertati priſtinæ, templum ſuo
ſplendori reſtituturum, plurimiſque bonis exornaturum, ad peragenda
ſacrificia ampliſſimos redditus præbiturum, Iudæum etiam futurum, ac in
omni terrarum orbe, immenſam Dei poteſtatem prædicaturum: & hæc
omnia, ſcriptis ad Iudæos humaniſſimis literis, teſtatur. Sed advenerat di-
vinæ ultionis tempus conſtitutum. Itaque miſerè periit. Hanc eandem tra-
gicam hiſtoriam, & exitum impii regis, ita deſcribit Henricus Petreus, Iu-
riſconſultus, in ſuo tractatu, de monaſteriis, quam, in gratiam lectoris, qui
[illegible] varietate ſtyli, & orationis genere, voluptatem capere ſolet, aſſcribam.
Regem, inquit, prophaniſſimum pro contaminatione ſacratiſſimi templi
Iudæorum, ſacrorumque vaſorum apportatione, percuſſit Deus
inſanabili & inviſibili plaga. Apprehendit enim eum dirus dolor viſce-
rum & amara interiorum tormenta. Iſque, qui ſibi etiam videbatur flucti-
bus maris imperare, ſuper humanum modum ſuperbia repletus, & mon-
tium altitudines in ſtatera appendere, humiliatus ad terram, manifeſtam
Dei virtutem in ſe contemplatus eſt; ita ut de illius corpore vermes ſcaturi-
rent, ac viventis in doloribus carnes ejus effluerent, adeo, ut fœtore ejus
exercitus gravaretur. Tandem, qui ſidera cœli contingere ſe arbitrabatur,
peregrè in montibus miſerabiliter defunctus eſt, Menelaus autem ſacrile-
gii [illegible]us hortator, ſæviter, ab illo hortatore Lyſia, trucidatus eſt. Hæc ille, *Hiſt. illuſt.*
[illegible] alia multa, vetera & recentia exempla recenſet, quomodo *virorum c.*
[illegible] in hac vita, puniti ſunt, addens verſus hos Hexametros Hie- *85.*
ronymi Ziegleri:

[illegible] ſacrilegos repetens ab origine prima,
[illegible] pœnarum percurrere nomina pergam:
[illegible] clauſo componet veſper Olympo.

Maneat igitur & in omnem æternitatem verum, & inviolatum mane-
at, tyrannos, ſacrilegos, & perſecutores piorum hominum, præſertim
Chriſtianorum, etiam in hac vita pœnas ſcelerum ſuorum dediſſe, neque
[illegible] vitam eorum fuiſſe; quod elegantiſſimis verſibus, Nathan

G Chytræus

In viatico itineris extremi. Chytræus, comprehendit, è quibus paucos recenſebo, ad reliquos lectorem remittens:

Nemo minas Domini majeſtatemque tremendam
Contemſit [illegible], quantumvis vel maximus eſſet
Viribus [illegible], eloquio, ſceptrisque ſuperbus,
Cunctorum ſub ſole, hominum. Deus [illegible] ipſe
Eſt vere juſtus judex, vindexque malorum
Iratus, [illegible] tumentum
Cui nemo [illegible] eſt magnus [illegible] potenſque,
Nemo [illegible] ſanctus [illegible] umbra.

Et ea quæ [illegible]

Caput IV

De perſecutoribus, [illegible] alıud [illegible]

Cap. 5. cent. MOnuimus antea, Eccleſiam Chriſtianam ſemper in magno [illegible] tuiſſe, ob duas potiſſimum cauſas: ambitionem videlicet, & a[illegible] tiam; quæ vitia alia quoque, tanquam affeclæ & pediſſequæ, comitari ſolent; invidia videlicet, faſtus, odium Cainicum, vindictæ cupi[illegible], contentioſi ſtudium, calumnia, inimicitia, & plura deteriora [illegible] à mala matre, deterior ſoboles, eaque copioſa generari ſolet. [illegible] *Eccleſ. hiſt. lib. 11. c. 12.* Nicephorum movit, qui originem, [illegible], & [illegible] aperiens dicit: Privatæ clericorum in[illegible], maximo [illegible] runt Eccleſiam & religionem [illegible] diſſecuerunt, &c. [illegible] autem iis hæc evenire ſolent qui, relicto [illegible] Chriſti, eoque neglecto, aliis nominibus, ex ſectis [illegible], & [illegible] perbiunt, ut contemtis iis qui ſolo Chriſtiano nomine gaudent, [illegible] ſoli, ex [illegible] quod ipſorum [illegible] *In Triph.* efferant. De his ita [illegible] impia & blaſphema, & [illegible] docuerunt, in [illegible] greſſi, & [illegible] a nobis [illegible] & [illegible] tenus qualibet extitit, [illegible] & maledictis incedere [illegible], & [illegible] ticinus promulgatus eſt [illegible] Chriſtum, & Deum [illegible] docent; cum quibus [illegible] nobis communionis [illegible] tantum, Chriſtum profitentur. Et ſunt [illegible] Marcionitæ [illegible] quidam [illegible] Valentiniani, Baſilidiani, Saturniliani, & [illegible]

[illegible] nomine, a principe ſententiæ quiſque nomen obtinens. R[illegible] [illegible] B. Auguſtinus [illegible] es DEVS, inquit, meus: Recedat Donatus, [illegible] ne [illegible] Deus meus. Nō ad hominis nomē am[illegible] [illegible] Paul[illegible] quomodo [illegible] Donat[illegible] HUMANA N[illegible] [illegible] B. Auguſtinus [illegible] ſe conſolatur, [illegible] nomine tuo, [illegible] me [illegible] ut [illegible] CHRI[illegible] CHRISTIAN[illegible] Ap[illegible] ex vero [illegible] s, [illegible] populus Epiſcopus [illegible] Domini, in [illegible] C[illegible] Apoſtolo[illegible] [illegible] Evangel[illegible] nomen la[illegible] [illegible] Chriſto, Chriſtiani, & [illegible] & pr[illegible]cur. [illegible] auctorum ſuo[illegible] [illegible] Quapropter, [illegible] Chriſto Chriſtiani & eſſemus, & diceremur, exploſus eſt Man[illegible] [illegible]: reliqui autem, qui tum ex [illegible] ore Marcionis re[illegible] [illegible] Chriſtianum [illegible] retinuerant [illegible] Marcionem ſectati [illegible] Marcionitæ [illegible] nuncupati. His aſ[illegible] [illegible] antea [illegible] itavimus, ubi [illegible] Chriſti nomine [illegible] humana & ex[illegible] [illegible] Chryſ[illegible] ita monet:

In ſoliloquiis.

In Oratione ſecunda contra Arianos.

Cap. 39. cent. 1.

In Juſtin.

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] Chriſtiani, ita ſeſe, & non [illegible], quam à ſectariis, nominatenus [illegible] De illis [illegible] exempla crudelitatis re[illegible] [illegible] nomen Chriſtianum, non crimen, ad mortem [illegible] Polycarpi hiſtoria memorabilis. Quum [illegible] Chriſtianum [illegible] ſtaret pro judicio, po[illegible] [illegible] proconſulem, ad cædem & [illegible] o[illegible] [illegible] Evange[illegible] ατεϛ τ8ς ἀθεοϛ, hoc eſt tollere me[illegible] [illegible] homines impios, qui Deum non habent. Hic eſt ille Polycarpus, [illegible] à proconſule juſſus eſſet, convicium Chriſto [illegible] re, reſpon[illegible]: octuaginta ſex annis illi jam inſervi[illegible], & nullo me hactenus aff[illegible] [illegible] incom-

Cap. 39. cent. 1.

In vita B. Cypriani. incommodo: quomodo igitur Regem meum, qui me, ad hoc uſque tempus, ſalvavit incolumem, contumelioſis verbis poſſum afficere. Alterum reſponſum Cypriani non minus memorabile eſt. Interrogatus enim, à Patrono proconſule Carthaginenſi, quare Deorum cultum pro nihilo duceret: is, teſte Paulo Diacono, reſpondit: Chriſtianus ego ſum & nullos alios Deos novi, niſi unum & verum Deum, qui creavit cœlum & terram, mare, & omnia, quæ in eis ſunt. Huic Deo Chriſtiani ſervimus: huic noctè dieque deprecamur, pro omnibus, etiam Imperatore. Hac ratione Tertullianus quoque, cum eleganti diſtinctione cultus Dei, & hominum, Chriſtianos defendit: *Ad Scapulam.* Chriſtianus, inquit, nullius eſt hoſtis, nedum Imperatoris, quem ſciens, à Deo ſuo conſtitui, neceſſe eſt, ut & ipſum diligat, & revereatur, & honoret, & ſalvum velit, cum toto Romano Imperio, quouſque ſeculum ſtabit. Colimus ergo & Imperatorem ſic, quomodo & nobis licet, & ipſi expedit, ut hominem, à Deo ſecundum, & quicquid eſt à Deo conſecutum, & ſolo Deo minorem. &c. Illuſtratur hoc memorabili exemplo M. Antonini Imperatoris. Nam cum ejus exercitus diebus quinque aquæ penuria laboraſſet, & milites in anguſtiis montium, à Quadis circumcluſi, ſiti propemodum enecti conſiſterent, in hac extrema neceſſitate conſtat, precibus Chriſtianorum pluviam largiſſimam impetratam, & exercitum refectum eſſe. Ideoque legionem eam, in qua illi militabant, κεραυνοβόλον, id eſt, fulminatricem, appellatam fuiſſe. Exſtat hac de re Epiſtola Imperatoris, ad ſenatum, ex qua conſtat, Chriſtianos hoc unicum nomen, conſtanter retinuiſſe, & ſuum ſervatorem, præſtito debito honore Imperatori, nihilominus pure & ſincere coluiſſe, illique ſerviviſſe. Epiſtola autem eſt talis: Credibile eſt Chriſtianos, licet eos impios exiſtimemus, Deum pro munimento habere, in pectore: Simul enim atque humi ſeſe abjecerunt, & preces fuderunt, ad ignotum mihi Deum, ſtatim, è cœlo, pluvia delapſa eſt, in nos quidem frigidiſſima, in noſtros vero hoſtes grando & fulmina, eorumque orationibus ac precibus ſtatim Deus præſto fuit, qui neque vinci, neque expugnari poteſt. Quamobrem concedamus talibus, ut ſint Chriſtiani, ne quæ tela, ejus generis, contra nos petant, & impetrent. Hæc inſignis victoria, licet Romanis, precibus Chriſtianorum militum, abſque dubio, & teſte Imperatore Antonino, contigerit; tamen non defuere gentiles, qui eam Mercurij divinitati aſcripſerunt, eumque exoratum ab Arnulpho, quondam Ægyptio, pluviam demiſiſſe commenti ſunt. Quapropter, in periculo conſtituti, cum permulti (ut fieri ſolet) ſuperum auxilia, votis interpellarent, Julianum Didium, qui, ſub illo Imperatore Evocatorum ordines ducebat, huic Mercurio, quem à vicinis Germanis colere didiceſſet, ſignum

lignum cum inſcriptione, poſuiſſe, quod adhuc prope Heidelbergam, (iterum non illud ſignum vel fragmentum de eo eſt, quod in area Arcis columnæ impoſitum conſpicitur, & apud Freherum in Originib. Palatinis videre eſt) nonnulli extare autumant. Hinc apparet, Sathanam, ejuſque miniſtros omnibus modis, ſicut olim, ita & nunc, confictis mendaciis, & fabulis, veritatis lucem in nomine Chriſtianorum, ſi non planè extinguere, attamen obſcurare, conatum fuiſſe. Poſtremò, aſcribenda eſt egregia notatio illa vera, ex B. Hieronymo. In illa Eccleſia, inquit, permanendum eſt, quæ ab Apoſtolis fundata, uſque ad diem hunc durat. Sicubi audieris eos, qui dicuntur CHRISTI, non a Domino Jeſu Chriſto, ſed à quoquam alio nuncupari, ut puta Marcionitas &c. ſcito non Eccleſiam Chriſti, ſed Antichriſti eſſe Synagogam. Ex hoc enim ipſo, quod poſtea inſtituti ſunt, eos ſe eſſe indicant, quos futuros Apoſtolus pronuntiavit. [*Epiſt. adverſus Luciferianos.*]

CAPUT V.

De crudelitate Arrianorum Neſtorianorum, & Sectariorum, adverſus Orthodoxos, & horum conſolatione

DE ſectariis, qui repudiato Chriſtiano, & aſſumtis aliis nominibus, ſecundum Ignatium, Auguſtinum, Athanaſium, & Lactantium, Chriſtiani eſſe deſierunt, non minus multa documenta crudelitatis extant, præſertim Arrianorum, quomodo in Orthodoxos, barbaro, & immaniſſimo ſævierint, cum tamen id, ſub prætextu veræ & orthodoxæ religionis fecerint. Orthodoxa vero Eccleſia homines perſequi non ſolet, dicit Socrates. [*In hiſto. Eccleſ. li. 7. cap. 5.*] Sed audiamus hac de re B. Athanaſium ad ſolitariam vitam agentes ita ſcribentem. In ſumma, ita erant Arriani, feri, & acerbi, ut omnes, ut carnifices, homicidæ, nefarij, delatores, malefici, quidvis potius, quam Chriſtiani ab omnibus vocarentur: quippe, qui Scythas imitati, rapuerint Eutychium, ſubdiaconum, virum probe Eccleſiæ inſervientem, quem primum flagellis, uſque ad mortem curaverunt verberari, deinde ita moribundum in metallum mitti, & non in quodvis metallum, ſed in id, quod phæno appellatur, in quod homicida cum condemnatur, non, niſi ad pauciſſimos dies, ſupereſſe poteſt. Et quod immanius eſt, ne paucis quidem horis, ad curationem vulneris conceſſis, hominem ſtatim in metallum deportarunt, prædicantes, niſi hoc fieret, omnes in metu futuros, & ſecum conſociatum iri. Cæterum ille non longe avectus, quum imbecillior eſſet quam ut ad metallum perduci poſſet,

ex dolore vulnerum, in itinere deceſſit. Et ita ille [illegible] eſt poſſidens gloriam martyrij, &c. Præterea notandum eſt, [illegible] & Neſtoriani, freti favore, & potentia Imperatorum, eidem [illegible]

Trip.hiſt. l. 12.cap.1. rum, Epiſcopos rectè docentes excæcarent, manus & aures [illegible] linguas præſecarent, in exiliumque eiicerent, Neſtorium illum [illegible] cham, cum Conſtantinopoli electus eſſet in præſulem, ad Theod[illegible] inter concionandum ita dixiſſe: O Cæſar, da mihi regionem, ab hæreticis purgatam & ego tibi cœlum daturus ſum [illegible] hæreticis, & ego tibi, in Perſis, hoſtibus tuis, oppugnandis opem [illegible] Hiſtoria inſuper, præ reliquis, memorabilis eſt Valentis Imperatoris Arriani, qui, quum atrociſſimus perſecutor eſſet Orthodoxorum, ex eorum numero octoginta presbyteros, diverſis ex locis, ad eum miſſos, ut ſupplices libellos offerrent, alligatos navibus, in mare de[illegible] iecto igni, per nautas. Verum hanc ſævitiam & rabiem [illegible] Etenim eam, non ſolùm Deus fame & bellis, ſed pœna talionis [illegible] Cum enim infeliciter dimicaſſet, contra Scythas & Alanos (vel ut alij, contra Gothos) &c. In fuga, ſe abdidiſſet in caſam ruſticam, [illegible] que, ea incenſa, à ſequentibus militibus combuſtus fuit: Et ſic pœna talionis eundem cruciatum, quem in octuaginta presbyteris intulerat, ſub[illegible] Eodem tempore Lucius Epiſcopus ſectæ Arrianæ, inquit Suidas, [illegible] lupi, in Eccleſiam impetum fecit, atque ita graſſatus eſt, ut nec in [illegible] perſecutionibus ſimile quidquam ſit factum. Nam tria millia hominum emiſit, qui è medio tollerent, & perderent viros pios, in deſerto, &c. Cæterum non minus atrox fuit, in Orthodoxos crudelitas Vandalorum

Victo.de perſecut. Vandal.l.3. Arrianorum, in Africa, præſertim ſub Hunerico Rege Vandalo [illegible] Quo tempore Antonius Arrianus Epiſcopus, cum [illegible] in Orthodoxum Epiſcopum, nulla ſuppliciorum magnitudine adducere poſſet, ut ad Arrianiſmum diverteret, obſtructo ore ligatisque [illegible] pedibus, in rebaptizationis balneum vi immerſiſſet, ac ei perſua[illegible] retur, quod, hac lotione ſuæ hæreſeos conſors eſſet factus: [illegible] confeſſione hoc ipſum ſtrenue pernegabat, inquiens: O [illegible] Antoni, non eſt hoc ad mortem damnatio, [illegible] non [illegible] ſus. Ego ſi [illegible] mea tenaciſſimus, quæ credidi, & credo, voce [illegible] profeſſus, & clamando defendi: Sed &, poſtquam catenis vinx[illegible] ſtructo loquendi facultatem ademiſti, intra pectoris mei penetralia, arcanam fidei meæ confeſſionem, & quæ iſtos in me vi[illegible] geſta, SALVATORI MEO, leg[illegible] angelis quoq; mihi [illegible] His non contenti Arriani [illegible] præcide[illegible]; quibus Juſtinia-

L.1.C.de off nus Imp. ipſe teſtimonium præbet. Vidimus, inquit, venerabiles viros

qui,

[illegible] us linguis, pœnas ſuas miſerabiliter loquebantur. *præf. Afric.*
[illegible]us quoque id affirmat, ubi dicit: Multorum Hunericus linguas, *Lib. 1. bel.*
[illegible], excidit, quorum nonnulli, mea ætate, Byzantii ob *Vandal.*
[illegible], tum expreſſa voce uſi ſunt, quam ſi nullam hanc pœnam ſen-
[illegible] duo, qui cum alienis ſe fœminis miſcuerant, deſie-
[illegible]. Conſtantes autem & tolerantes viri Chriſtiani, in
[illegible] perſecutionibus, non minus fuêre, quam in ſuperioribus,
[illegible] perpeſſi ſunt. Inter hos B. Ambroſius, quum illi man-
da[illegible] Imperatoris, ut diſcederet, & relinqueret templa, [&
[illegible] Arrianis, ita reſponderit: Vultis in vincula eripe-
re [illegible] voluntas eſt mihi. Non ego me vallabo circum-
[illegible], nec altaria tenebo, vitam obſecrans, ſed pro altari- *In orat. in*
[illegible], & . D[illegible] autem horum ita conqueritur B. *Auxent. de*
[illegible] Hæretici, quos non poſſunt ſermone decipere, eos pu- *non trad.*
[illegible] cruentas leges ore dictant, manu ſcribunt; & *Baſilicis to-*
[illegible] lex hominibus poſſit imperare &c. Vnde apparet, *mo. 3.*
[illegible] in Eccleſia [illegible] tempore, fuiſſe crudeles, quia in ſumma,
[illegible] & [illegible] Et [illegible]ica ibi & ſævitia. Hæ ſunt *Axiom.*
[illegible] peſtes, inter ſe, ſed pernicioſæ Rebuspublicis, & Eccle- *206.*
[illegible], vir doctiſſimus [illegible] axioma Eccleſiaſti-
[illegible] Chronicis, compoſuit. Huc ſpectavit Lactantius, ubi di-
[illegible] evertit [illegible], ſuaque confirmet, nec ulla
[illegible] videatur. Vtraque autem genera,
[illegible] perſecutionum, ita ſummatim, paulo *Euſeb. lib. 5*
[illegible], Apologia Anglicana. Quis neſcit, quæ o im *cap. 1. Ter-*
[illegible], qui primi cœperunt agnoſcere & profi- *tul.*
[illegible] inter ſe [illegible]rare, & occulta conſilia inire con- *Apolog. 3.*
[illegible] & ea cauſa [illegible] horis, inter ſe in tenebris convenire, *lib. cap. 1. 2.*
[illegible], expleri [illegible] manis carnibus, & ferali ritu bi- *3. & 7. 8. 9.*
[illegible] poſtremo, extinctis luminibus, adulterium
[illegible] perpetrare, & fratres cum ſororibus, fi-
[illegible], ſine verecundia ſanguinis, ſine pudore, ſine diſcrimi-
[illegible] homines impios, ſine religione ulla, ſine Deo, hoſtes
[illegible], indignos luce, indignos vita. Iſta tum dicebantur in po-
[illegible] in Chriſtum Ieſum, in Paulum, in Stephanum, in eos omnes,
[illegible] temporibus amplexi ſunt veritatem Evangelii, & ſe
[illegible] um in vulgus nomine appellari Chriſtianos. Et quam-
[illegible] vera, ut tamen Diabolus ſatis poterat illuſtrare, [illegible]
[illegible], ut crederentur eſſe vera, ut Chriſtiani publico omnium odio
labo-

laborarent,& ab omnibus ad exitium quærerentur. Itaque reges & prin[illegible]
pes, hujuſmodi tunc perſuaſionibus inducti, occidere prophetas Dei ad
unum omnes: Eſajam, ad ſerram: Ieremiam, ad lapides: Dani[e]lem, ad le[o]-
nes: Amos, ad vectem: Paulum, ad gladium: Chriſtum, ad crucem: Chri-
ſtianos omnes, ad carceres, ad equuleos, ad furcas, & rupes, ad præcipit[i]a,
ad beſtias, ad ignes, commendare, & rogos ingentes, ex illorum vi[vis] cor-
poribus, tantum ad uſum nocturni luminis, & ad ludibrium, [illegible]
Suetonius eoſque non alio numerare loco, quam quo ſordes viliſſimas, & cath[ar]m[a]-
in Nerone, ta ac ludibria totius mundi. Sic videlicet accepti ſunt authores, & p[rofeſ]-
Tacitus, ſores veritatis &c. Conſolationem, contra hæc mendacia, odia, & calu-
Sulpitius mnias, in Chriſtianos, egregia ibi ponitur, ubi inter alia applicatio fit ad [ſe]-
Severus, quentia, & præſentia tempora hoc modo; Breviter Tertullianus ait, ad-
Oroſius. verſus omnes Chriſtianos hanc accuſationem fuiſſe publicam: eſſe illos
proditores, eſſe perduelles, eſſe hoſtes humani generis, cauſas bellorum,
peſtilentiæ, famis, terræmotuum. Quare, ſi nunc quoque veritas [illegible]-
diat & eadem quum ſit, iiſdem nunc contumeliis afficiatur, quibus [illegible]
eſt olim, & ſi id moleſtum, & ingratum eſt, novum tamen, aut inſol[itum], vi-
deri non poteſt, Et ea quæ ſequuntur. Porro nulla amplius difficultas re-
ſtat, ſi forte ea incidit, quam non eximunt ipſa verba Chriſti, ubi inculcat
ſuis diſcipulis, & aſſeclis, nominis ſui quod videlicet ab hominibus, odia,
Matth. 10. perſecutionem, & mortem cogantur perferre, ob nomen ſuum [illegible]
& 24. Chriſtianum. Eodem pertinet monitio Chriſti, veniet tempus, ut, quiſquis
Luc. 21. interficiet vos, videatur cultum præſtare Deo. Et Paulus ait: ex[crementa]
Iohan. 10. mundi facti ſumus, omnium rejectamenta ad hunc uſque diem. Habent
Corint. 4. autem Chriſtiani hanc conſolationem, quod, ſub vexillo Chriſti extra pe-
riculum ſint, cum ſciant, eum eſſe Diabolo, & toto mundo longe [illegible]-
tiorem, illiſque daturus ſit regnum non terrenum aut caducum, ſed cœle-
ſte, & perpetuum, juxta ipſius promiſſionem; Noli timere, puſille grex,
quia complacitum eſt patri, dare vobis regnum. Audient autem [illegible]
Luc. 12. dulciſſimam vocem Regis, Paſtoris & Servatoris ſui: Venite, benedicti pa-
tris mei, poſſidere regnum, paratum vobis a jactis mundi fundamentis [illegible]
Matth. 25 Poſtremo pie notat Chytræus, hodie multos homines perverſos [illegible]
ſcripturas, ut eas corrumpant, aut, quaſi obtorto collo, ad defendenda
In viatico placita ſua, detorqueant, quod proprium eſt ſectariorum, [illegible] opinio-
itineris ex- nes ſuas palliare, quam veritatem agnoſcere, & amplecti co-
tremi. 1. nantium: Quod genus Theomachos potius,
Pet. 3. quam Theologos dixeris

CAPUT

CAPUT VI.

Cauſæ præcipuæ, ob quas perſecutiones Christianorum fuerint excitatæ.

POtiſſimæ cauſæ poſterioribus temporibus, tam diuturnæ perſecutionis fuêre diſſidia inter Epiſcopos; quum unus alii, licet ſub prætextu pietatis, & zelo erga veriorem religionem, attamen ambitione, ſuperbia, & æmulatione præferri cuperet; ſicut antea quoque monuimus. Cui ac- *Cap. 39.* ceſſit inſigne vitium, ADULATIO, qua ſeſe Imperatoribus, ut occaſionem *cent. 1.* commodiorem haberent, adverſarios deprimendi, inſinuarunt, ſicut de Baſilio Camatero ſcribunt, qui, ut Patriarchatum Conſtantinopolitanum facilius conſequi poſſet ut fertur, Syngrapha ſua ſane turpi & indigna Epiſcopo, ſe obligarit, cuncta, quæ Andronico placuiſſent, ſe executurum, & adverſaturum eſſe, quæ diſplicuiſſent, univerſis. Atque idem cum concorde cœtu ſuorum petente Andronico, religione jurisiurandi, quod Manuelo dederat, ſe liberari, liberatum eum pronunciavit: ut, penes quem eſſet poteſtas ſumma ſolvendi, & alligandi, pro arbitrio, omnia, quæcunque voluiſſet. Etenim (teſte in Epiſt. Caſſiodoro) Adulatio blandè omnibus applaudit, omnibus ſalve dicit: prodigos vocat liberales; parcos & ſapientes; laſcivos, curiales; obſtinatos, conſtantes; pigros, maturos & graves. Hæc ſagitta leviter volat, & cito infigitur. Et Petrus Ravennas in Epiſt. Bene cum magiſtratibus ageretur, ſi ſcirent inter adulationem & laudem diſtinguere. Sed cœca laudis ambitio plus credens alii de ſeipſo quam ſibi, utrumq; recipit indiſtinctè, ampliat eos beneficiis, quos torquere debuerunt, & à præſumptione adulandi ſuppliciis deterrere. Cæterum contra *Orat. 1. de* hæc vitia Gregorius Nazianzenus tale remedium, & hortatiunculam præ- *Theol.* ſcribit: Debebant, inquit, Chriſtianorum contentiones, vel ideo eſſe moderatiores, quia, inter tot Dei virtutes, ac nomina, λόγον quoque colimus. Quod ſi ergò inimicitias, atque odia extinguere non poſſumus, illud ſaltem inter nos conveniat, ut myſtica myſticè, & ſancta ſanctè proloquamur, nec in prophanas aures, quæ in vulgus efferri nefas eſt, proiiciamus, nec in perniciem gladios hoſtibus porrigamus, qui quum in ſuis dogmatibus nihil ſibi præſidii, roboriſque conſtitutum cernant: hoc in noſtrarum rerum imbecillitate venantur: ac proinde, quemadmodum muſcæ vulneribus, ita noſtris calamitatibus, aut, ſi mavis, erratis, imminent. Similes querelas admiſcet auctor innominatus in ſuo libello, cui titulum fecit Dolium Diogenis. Et vero, inquit, irreligioſis noſtris de Religione al-

tercationibus, infirmamus illam ipſam ſanctiſſimam Chriſti religionem, ludificandos ad indignum modum, Turcis & Iudæis non præbemus. Hi Auguſtini adhuc tempore, Chriſtianis imputarunt, Romani Imperii dilacerationem, ejuſque brevi ſecuturam ruinam. Quid nunc quæſo dicturi eſſent? Quid vero Symmachus Idolorum Pontifex? Is apud Ambroſium perſuadere Arcadio, Honorio, Valentino Impp. volens, unicuique nationi eſſe ſuam religionem relinquendam: Omnes, inquit, gentes, aſpirant ad arcana nomina divinandi, ſed non iiſdem modis, quum nõ omnes ſint ejuſdem ingenii, ſed variis viis ad eundem tendunt Deum, &c. Symmachi ſententiam placere etiam Turcis, conſtat ex colloquio Ruſtani Viſieris Baſſæ cum Busbegio, legato Cæſareo, ſicut ex ejus Epiſtola videre licet. Quomodo igitur, abſque labe religionis Chriſtianæ, excuſare poſſuntii, qui, aut jubent, aut permittunt, quum prohibere poſſent, ut Ethnico ritu ſacraficia fiant? ſicut de Demetrio Græculo quodam Romæ, mactante taurum, ad peſtem ſedandam, ex Iovio antea indicavimus. Quam, vel ſimilem hiſtoriam, de Græculo, integram deſcribit, *In ſylv. lib. 8.* Gilbertus Cognatus, ad quem lectorem, plenius eam cognoſcendi cupidum remitto. Sed forte levia iſta delicta, aſt manifeſte repugnantia, cum ſacris literis, *Lib. 9.* cenſentur, ſicut Oſorius quoque, cum Iohannis Meneſii, Regis Emanuelis, in India Orientali, præfecti, egregia facinora, & virtutes commendat, tandem fatetur; eum Auguriis deditum, & atra interdum bile laboraſſe, ſed hanc tenuem vitiorum labem, virtutis magnitudine, tanto intervallo, ſuperaſſe, ut majora etiam vitia, in tanto viro, toleranda viderentur, &c. Quaſi vero tenuis vitiorum labes eſſet, vel ullæ virtutes poli- *Levit. 20. verſ. 6.* ticæ, licet eximiæ, reperiri in aliquo homine poſſent, quæ majoris facienda eſſent, quam neglectus Chriſtianæ religionis; in qua, ſicut etiam in veteri Teſtamento, Auguria, tanquam res Idololatricæ, & execrabiles, morteque dignæ, prohibitæ ſunt. Rectiori judicio ſcribit Arnoldus Ferronus exprobrans potius, quam excuſans, de Iohanne Medice, qui militans Gallis in obſidione Ticinenſi, ictus pila plumblea juxta pedis talum, Placentiæ obiit. *In vita Franciſci I. Valeſii, Regis Galliarum.* Sane, inquit, habebatur is rei militaris non imperitus, multum in eo audaciæ ad pericula ſubeunda, multum induſtriæ inter ipſa pericula, ni tantas virtutes ingentia vitia fœdaſſent; Quippe & inaudito jurejurando variè Deum divoſque laceſſebat, & fœdis puerorum amoribus deditus cum eſſet, flagrare vitia libidinis apud eum videbantur. Quin à divinæ majeſtatis contemptore auditas has voces ferunt, Florentinis ſe velle imperare, ſed tamen invitis diis; ſi vellent dii, nolle imperare: quæ vaniſſime diſſipata in vulgus ab iis quibus ei magnum odium, cum crudeli diſſidio extitiſſet, multi inprimis authores prodidere [illegible]

[illegible]

ferventi Medicem, aut Themiſtocli, aut Jaſoni Theſſalo illi, commendato à Xenophonte, &c.

Caput VII.

De fatalibus diſſenſionibus & rixis, nec non pacifico animo Chriſtianorum.

Fatalium diſſenſionum, præſertim præſulum originem, tempore Germanorum Imperatorum Georgius Fabricius ita recenſet. Ante Othonis I. Imperatoris tempora, inquit, de Eccleſiaſticis dignitatibus bello *De orig. Saxon. li. 6.* certatum eſſe non legimus, quia præſules non eligebantur, reſpectu nobilitatis, aut factionum, ſed integritati, atque doctrinæ; neque licebat præſuli verſari in aulis, aut caſtris, ſed erat addictus ſuo quiſque templo, atque collegio. Verum quum frater Othonis Imperatoris, Bruno, Antiſtes Colonienſis, non contentus ſacerdotio, etiam regno vellet eſſe ſublimis, quumque depoſitis ſacris libris, gladio accingeretur, exemplum invaluit, ut ambitioſique ſibi, & cæteri ſumerent poteſtatem, tractandi ſacra, & gubernandi Rempubl. Hæc Fabricius & ea quæ ſequuntur. Docet autem nos Beda, quomodo probandi ſint præſules, ex moribus externis, mitibus, & humanis, utrum recte doceant, nec ne, ita ut ſæpenumero ex levi nota, falſitates, & inſolentiæ, animi hominum abalienentur, & tota res corrumpatur. Epiſcopi inquit, pijtiuri ad concilium, venerunt primo, ad quendam virum ſanctum, ac prudentem qui apud eos Anachoreticam ducere vitam ſolebat, conſulentes, an, ad prædicationem Auguſtini, ſuas deſerere traditiones deberent? Qui reſpondebat, ſi homo Dei eſt, ſequemini illum. Dixerunt, & unde poſſimus probare? At ille, inquit, ſi Auguſtinus ille mitis eſt, humilis corde, credibile eſt quia jugum Chriſti & ipſe portet, & vobis portandum offerat: ſin autem immitis, ac ſuperbus eſt, conſtat, quia non eſt ex Deo, neque vobis ejus ſermo curandus eſt. Qui rurſus aiebant; Et unde hoc dignoſcere valemus? Procurate, inquit, ut ipſe prior cum ſuis ad locum Synodi adveniat, ut ſi vobis appropinquantibus aſſurrexerit, ſcientes quia famulus Chriſti eſt, obtemperanter illum audite: ſin autem vos ſpreverit, nec coram vobis aſſurgere voluerit, quum ſitis numero plures, & ipſe ſpernatur à vobis. Fecerunt, ut dixerat, factum que eſt, ut venientibus illis, ſederet Auguſtinus in ſella. Quod illi videntes, mox in iram converſi ſunt, eumq; notantes ſuperbiæ, cunctis, quæ dicebat, contradicere laborabant. Poſt hæc Rex Anglorum Edelfridus, collecto grandi exercitu, magnam Brytonum multitudinem trucidavit, & circiter mille ducentos mo-

H 2 nachos

nachos ſanctiſſimos, inter orandum. Hæc Beda. Quis autem ille Auguſtinus fuerit, ex hiſtoriis certò non conſtat, niſi quòd Pontificius legatus, & poſt magnam cædem Britannorum, Archiepiſcopus conſtitutus fuerit. Cæterum viri Chriſtiani, ſemper omni ſtudio, & diligentia, conati ſunt, ne legitimo magiſtratui, licet is à vitiis & maculis non immunis eſſet, in rebus politicis, & puritatem fidei, ac conſcientiam rectam non concernentibus, reſiſterent, vel mandatis refragarent, licet tanquam ſeditioſi & rebelles, at falſò proclamarentur. Sed omnia, quæ vel dici vel ſcribi atrocia poſſunt, ſumma patientia pertulerunt. Ideo nuſquam legitur, Chriſtianos ſe ab eo ſeducere ſolitos, cujus ſit hoc piiſſimum dogma: V T M A G I S T R A T U I P A R E A N T. Extat hac de re, præ cæteris, exemplum memorabile, apud Euſebium & Nicephorum Calixtum. Cum enim Nicomediæ proponeretur edictum Diocletiani & Maximiani Impp. crudele, adverſus Chriſtianos, nimirum ut templa ſolo æquarentur, divinæ Scripturæ comburerentur, qui inter Chriſtianos magiſtratum, honoreſque gereret, tanquam infamis removeretur, ſervi, qui Chriſtianiſmum abjurarent, libertate donarentur, & alia multa, in ignominiam, & perniciem illorum, ſtatuerentur: Quidam ex iis primas exſtitit, qui tantæ ſeveritatis, & crudelitatis indignatione motus, auſus eſt, cum uterque Imperator Nicomediæ eſſet, edictum affixum refigere, diſcerpere, & in minutiſſimas partes conſcindere. In quem, tanquam ſacrilegum, & peſſimum hominem, cum eſſet atroci ſupplicio animadverſum, reliqui Chriſtiani jure cæſum eſſe eum pronunciarunt; quod privata cupiditate adverſus Imperatores, & publica decreta deliquiſſet. Non ignoro, hoc factum Chriſtiani illius, tanquam pio zelo ortum, adductis multis rationibus, à nonnullis defendi à nonnullis vero tanquam illicitum & violentum improbari: ſed de eo aliorum judicium eſto. Non rarò enim permiſit Deus malos principes regnare, propter peccata populi, quamvis eos non probet, permittitque Deus regnare hypocritam, *Cap. 34.* ut ait Iobus, ad puniendam pervicaciam populi. De hac autem re plura *Lib. 16. c. 7* tractat Petrus Gregorius Tholoſ. in ſua Republ. ubi inter alia ita concludit: Obtemperandum quidem non eſt principibus, ſi contra legem divinam aliquid imperent; ſed non ideo contra regiam poteſtatem, & regem inſurgere oportet. Et ut vere dicebat Livius de ſubjectis, contra tyrannos S C U T U M M A G I S, Q U A M G L A D I U M I N E O S S U M E N D U M E S S E.

Vbi Scutum dicitur id omne, quod poteſt eſſe pro defenſione: gladius pro invaſione & offenſione accipitur.

Caput VIII.

De veteribus rixis & æmulationibus Iudæorum ob genealogias.

NOn diſſimiles illis, de quibus paulo ante diximus, diſſenſiones, rixæ & æmulationes, paulo ante adventum Chriſti in carne, accidêre, quum Iudæi inter ſeſe rixarentur, an alius poſſet, ex officio ordinario, docere, quam de genealogia Levitica, unde mirificæ ſectæ ortæ ſunt. Levitæ enim, ut Annius refert, dicebant, nullum poſſe eſſe ſcribam, & doctorem legis, niſi ex genere Levitico, docente Moyſe, ad populum: Levitæ docebunt judicia tua, Iacob, & legem tuam, ô Iſrael. Econtra Ionathan Benoeziel dicebat, quod etiam Genealogia Iudaica poterat docere. Vnde in Targum Geneſin traducit: Non auferetur ſceptrum de Iuda, & ſcriba de filiis filiorum ejus, donec veniat Meſſias. Qui vero erant de tribu Iſſachar, dicebant, quod etiam de ſua geneologia poterant eſſe doctores. Nam Paralipomenon dicitur; de filiis Iſſachar erant viri eruditi, qui noverant ſingula tempora, ad præcipiendum, quid deberet agere Iſrael. Plures alii volebant, quod ex omnibus tribubus & genealogiis, etiam converſorum ad Iudaiſmum, poterant eſſe doctores, quia interfectis legis Doctoribus, in Zanedri, Herodes poſuit Zanedrum ex neophytis, & proſelythis, qui dicti ſunt Phariſæi & Scribæ. Vnde & Mayr, auctor totius doctrinæ Thalmuticæ, fuit Iudæus, converſus ad Iudaiſmum, ut ſparſim in Thalmut traditur, & Rabbi Moyſes Ægyptius narrat, in prologo ſummæ de auctoritate Thalmutica. Et ita hæc quæſtio, de genealogia doctoratus, nunquam fuit definita. Altera rixa & altercatio de ſacerdotio fuit; quia ſolum eo fungebantur, qui erant de tribu Levi, & Levitæ probabant ex traditis à Moyſe; alii vero dicebant quòd qui etiam ex gentibus converſi tranſiiſſent in tribum Leviticam, poterant eſſe ſacerdotes, quia Moyſes dicit, de comeſtione agni: Si quis peregrinorum voluerit in veſtram tranſire coloniam, circumcidatur, & ita comedat Phaſe: Et mox ſubdens legem univerſam: Eadem, inquit, lex erit indigenæ, & colono. Ergo eadem lex, & jus erit, colono, tranſeunti in coloniam, & genealogiam Leviticam, ſicut & Levitis. Et confirmabant, quia omnes pagani, tranſeuntes in genealogiam Meſſiæ, erunt etiam Sacerdotes. Itaque hæ & hujuſmodi pugnæ, & genealogiarum interminatarum rixæ erant, & ita vocabantur, &c. Hæ tandem in varias ſectas eruperunt; quæ, depravato vero cultu divino, regno & populo Judaico exitium pepererunt. Cæterum

In Philonis breviario de temporibus.

Cap. 46.

Lib. 1.

Exod. c. 21.

terum ad genealogias quod attinet. Herodes, quem Magnum appellant, obtinendæ & firmandæ potentiæ ſuæ cauſa, eas ſuſtulit. Idem enim cum eſſet Idumæus, alienus à ſtirpe, & ſanguine Judæorum, haberi tamen cuperet pro Judæo, quo magis regnum illorum, quod ab Auguſto Cæſare impetraverat, ſibi, poſteriſque ſuis, confirmaret, omnes genealogias, quæ apud illos in Archivis, ab Abrahamo uſque, diligenter fuerant aſſervatæ, & ex quibus facile, nullo errore, deprehendi poſſet è quo quiſque genere oriundus eſſet, juſſit incendi, & aboleri, videlicet, ne quid ſupereſſet in poſterum, quo ipſe notari poſſet alieni ſanguinis. Et hanc ob cauſam, multorum opinio eſt, reliquias Judæorum, hinc inde per orbem terrarum hodie ſparſorum, non poſſe certò indicare, è qua tribu quiſque originem ſuam, vel genealogiam ducat, multo minus utrum aliquis ex tribu Juda (unde adhuc eorum Meſſiam expectant) ſuperſtes ſit, necne, licet glorientur ſe, in hac re, tam ignaros non eſſe, quin reliquias tribus Judæ, demonſtrare poſſint. Et memini cum Ferrariæ eſſem, unum, veluti ex ſemine & tribu Judæ oriundum, ab iis magno comitatu prodeuntem, cultum & honoratum fuiſſe, quem ſæpius in aula principis vidi, & diligenter ejus faciem, & mores liberaliores, planè differentes à reliquis Judæis, obſervavi, ἄξιος ἄξιον τυραννίδος de eo poſſet prædicari, ſecundum Euripidem. Verum eorum opinionem, in hoc homine, regia ſtirpe orto, ſicut in aliis quoque rebus, vanam & confictam fuiſſe, eventus declaravit.

Caput IX.

De Thalmutiſtarum & Alcoraniſtarum ſomniis, Salomone, Moyſe, & aliis.

IVdæi in Thalmuticis, & aliis libris ſuis, pro vera & memorabili hiſtoria recenſent, quomodo Salomo Rex non ſolum ſapientia eximia, ſupra cæterorum hominum captum, præditus fuerit; ſed etiam peculiare donum divinitus habuerit colloquendi, cognoſcendi & diſcernendi genera bonorum & malorum ſpirituum, eorumque diſtincta officia. Vnde in hodiernum diem magi abutuntur ſigillis, quæ vocantur Salomonis, in ſuis conjurationibus, quaſi cabalam haberent, à rege Salomone tanquam peculiare myſterium relictam. Inter alia autem hiſtoriam, vel potius fabellam talem narrant: Regi huic diem natalem ſuum magno

gno

gno apparatu conviviorum, & regio ſplendore, atque magnificentia ce-
lebraſſi, aſtitiſſe miniſtrando pincernam, quem Rex unice, ob fida
ſervitia, & induſtriam diligeret. Quum autem is, officio ſuo, in præ-
guſtando & porrigendo cibo, & potu, diligenter fungeretur, forte vi-
diſſe regem, à tergo ipſius, procul tamen, ſtantem angelum mortis,
illique veluti minantem. Hoc viſo, eum perterrefactum, & timen-
tem, ne angelus ille propius accederet, poteſtatemque ſuam in fide-
lem miniſtrum ſuum exerceret, animo conſervandi eum, & periculi
imminentis avertendi cauſa, juſſiſſe eum, monſtrata clave, mox ire
in hortum ſuum ſecretiorem, ubi plantas excellentiores plantarat, ibi-
que decerpere, & ſibi afferre herbam talem, qualem deſcriberet,
eamque peculiarem, quæ vel vim differendi, vel propellendi mortem
habere crederetur: Pincerna, juſſui regis ſui promtè ſatisfacturus in
hortum, inſcius, ob quam rem, hoc tempore convivii, mitteretur, pro-
perat, & dum herbam deſignatam repertam decerpere conatur, ante-
quam eam attingere potuit, ſubitò mortuus concidit. Quod cum
regi indicatum eſſet, maximè commotus fuit, tum quod carum & fi-
dum Pincernam amiſiſſet: tum quod illi maturius non ſubveniſſet.
Interjecto vero aliquo temporis ſpatio, regem iterum eundem Ange-
lum mortis conſpexiſſe, qui Pincernam occiderat, cognitumque com-
pellaſſe, & increpaſſe, quamobrem eum in loco tali, in quem ipſum
miſiſſet, & quidem, antequam plantam illam ſalutiferam decerpiſſet,
interfecerit: Quod ſi herbam illam, ſicut juſſus fuerat, ſibi afferri con-
tigiſſet, ſecus cum illo actum fuiſſe; Angelum autem illum reſpondiſ-
ſe: Regem ipſum auctorem mortis Pincernæ ſui fuiſſe. Nam ſi officio
ſuo, ſicut cœperat, fungi perrexiſſet, neque tunc vano metu aliò miſſus eſ-
ſet, ſe nihil juris, tunc temporis in illum habuiſſe: ſed ſolummodo, eo mo-
mento, quo in hortum ſecretiorem, prope herbam illam deſignatam, an-
tequam eam decerperet, veniſſet. Fruſtra igitur ſe, qui mandata divina
executus eſſet, incuſari, quum Rex ſeipſum incuſare deberet, quod ſuum
miniſtrum, ad locum fatalem, quem alioquin non facile attigiſſet, intem-
peſtive ablegaverit. Jucunda lectu ſunt illa, veluti cantilenæ & aniles
fabulæ, quibus vel noctu interpenſa, tempus fallunt, vel nutrices infan-
tibus ſomnum conciliare ſolent, quos Lalli ſomniferi modos vocat Au-
ſonius. Quemadmodum autem nullus liber tam fabuloſus, futilis, &
vanus eſt, quin aliquid ſaltem utilitatis ex illo decerpi poſſit, ita exiſti-
mo hanc fabulam eo ſpectare, ut doceamur, mortem tam certam & im-
proviſam eſſe, ut nulla tam efficax ars, nullaque herba, plantave videa-
tur tam ſalutaris eſſe, quæ morti reſiſtere ſua efficacia queat, ſi hora

extre-

extrema adeſt, neve ejus poteſtas, & vis vitari poſſit, vel tum maxime, quum remoti longe, & ſecuri ab ea cenſeamur, & parata remedia ante oculos cernamus. Unde etiam vulgaris verſus:

Cap. 4. *Contra vim mortis, non eſt medicamen in hortis.*

Definiti enim ſunt dies hominis (ita alloquitur Iobus Deum) & numerus menſium ejus penes te eſt. Terminos ejus ſtatuiſti. quos non præteribit. Pie quoque nos Cyprianus ita monet: Noſtra nihil intereſt, aut à quo, aut quando perimamur, mortis & ſanguinis præmium à Domino recepturi.

Eandem doctrinam, mortem videlicet certam, & neminem mortalium etiam ſanctiſſimum, ab ea tutum, & immunem eſſe, alia quoque fabella Alcoranus Mahometicus, craſſiore tamen, complecti voluit. Duo ſunt, inquit Zuingerus, quorum ſepulchra ignorantur, ABITABIL ET MOYSES, uti nugatur perfidus Mahometus, in colloquio cum Iudæis. Abitabil quidem, quum mortem præſentiret, injunxit, ut poſt obitum, camelus, ſuperpoſito cadavere, ſuo, impelleretur ad eundum quocunque ſors duceret, eundemque ſequerentur, quouſque ſponte procumberet: ſic facto, ubi funus Abitabilis deferens camelus procubuit, fodiendo repertum eſt monumentum, quod Noe præparavit Abitabil. Sepulto eo, amiſſus eſt locus, nec unquam poſtea repertus. Moſes vero, quum ſolus per deſertum vagaretur, forte ſepulchrum vacuum & apertum invenit, recte ad quantitatem ſuam effoſſum: quod admirans, incepit ad propriam ſtaturam metiri. Interea Angelus mortis advenit, ad interficiendum Moſen: quem quum cognoviſſet Moſes, quæſivit dicens, ad quid veniſti? Reſpondit ille, miſſus ſum pro anima tua: cui Moſes? Qua ergo putas eam eripere? per os enim non poteris, quo locutus ſum Domino: neque per aures, quibus audivi vocem Domini: neque per oculos, quibus faciem Domini vidi: neque per manus, quibus donum Dei recepi. neque per pedes, quibus montem Synai conſcendi. His auditis abiit Angelus, formaque mutata, attulit pomum de Paradiſo. Quod, quum olfaciendum porrigeret, recepit Moſes: quumque naribus apponeret, arripuit eum Angelus per nares, per quas, tanquam emungens, animam ejus extorſit. Quo facto remanſit corpus ejus in ſepulchro, à nemine unquam reperto. Ridicula iſta ſomnia eſſent, ſi non blaſphemia, corruptis, per ejuſmodi fabellarum figmenta, ſacris literis, accederet. Quis enim aut Abitabil fuerit, aut utrum unquam aliquis, vel hujus vel alterius nominis, cui Noe monumentum præparaverat, extiterit, non eſt operæ precium, utpote in re vana, accuratiore inquiſitione. Verum de obitu & ſepultura Moſis viri Dei habemus in veteri Teſtamento expreſſos textus, cum vixiſſet

Deut. c. 35. CXX.

[illegible] Deo in deſerto, poſtquam ex edito monte ter- [illegible], mortuum, & ibi ab eo miracu- [illegible], cujus ſepulchrum nemini [illegible] ad hunc diem innotue- [illegible] Iudas in epiſtola ſua faciat mentionem contentionis, quam [illegible] Satanas cum Michaele archangelo, quid divi- [illegible] imprecatus: Increpet te Dominus Satana. Etſi [illegible] Dei, in tam ſenecta, adhuc firma valetudine, & integris ſen- [illegible] veroſimile non eſt, tam ſanctum virum & Prophetam [illegible] in æternam vitam, cujus tunc ſuavitatem cœperit a[illegible] juſſa Dei detrectaſſe, & cum Angelo mortis ejuſ- [illegible] mortem, habuiſſe. Mera itaque & blaſphema [illegible], quæ in Alcorano ſicut pleræque aliæ, ejuſmodi farinæ, [illegible]. Sanior autem ac ſalubrior & quidem myſtica doctri- [illegible] potius [illegible]cinda, quam iam deliria ſomnia incul- [illegible], Moyſen videlicet legislatorem, populum Iſraeliticum ex [illegible] & fluentem lacte & melle, ducere non po- [illegible] Ioſue proprium fuiſſe. Non ſecus ac lex divina in De- [illegible] Dei oſtendit & ſignificat, eoſque reos fa- [illegible] humanam, peccato deformatam, quam ſal- [illegible]: Ita ad æternam vitam, alio duce, nempe Ieſu Salvatore, [illegible] divina potentia ex deſerto, id eſt, ex hoc mundo in *In Protreptico.* [illegible] perduceret. Hoc ita hexametris ſuis expreſſit Nathan Chytræus.

[illegible] erat terra Cananitidos ora,
[illegible] Iudæam inducere gentem
[illegible] tumulatus eremi,
Ieſus quod [illegible] ſibi munus credidit, ipſi
[illegible] Ieſu ſalvantis imago
[illegible] etiam jam tum cognominis ipſi.
[illegible] mirabilis ortum,
[illegible] Chriſtus ſibi ſufficit ipſi,
[illegible] tuis ſine fraude piandis.

Parum diſſimilia ſunt prioribus fabulis, quæ Palladius, ex libro Apocryphio, qui appellatur Pœnitentia Iamnis & Mambræ refert: Iamnem & *In vita Macharii.* Mambrem videlicet, fuiſſe fratres, propter magicæ artis excellentiam [illegible] apud Pharaonem & Ægyptios tunc temporis habentes auctoritatem, atque poteſtatem: qui dum vivi eſſent, intra quam [illegible] Ægypti [illegible]udinem, in hortis quibuſdam ſepulchrum ſibi conſtruxerunt ex lapidibus, quatuor pedum magnitudine, multumque auri illic condide-

runt, & omnis generis arbores plantaverunt, & maximum aquæ puteum foderunt, ſperantes fore, ut poſt ſuum obitum in illo paradiſo deliciis fruerentur. Hic autem locus, ut communis illius regionis fama ferebatur, à Dæmonibus tenebatur atque cuſtodiebatur. Inceſſit Macharium cupido viſendi locum, profectuſque cum jam prope acceſſiſſet, obviam illi occurrerunt plures Dæmones, variis formis, alii clamantes, alii exilientes, alii magno cum ſtrepitu in eum ſtridentes dentibus, alii figura corvorum [illegible] eum involantium: quibus evaneſcentibus, ingredienti jam paradiſum occurrit Diabolus, cum diſtricta romphæa ei minitans, quem facto crucis ſigno repellens, ingreſſus eſt locum, omniaque contemplans, reperit cadum æneum, catena ferrea pendentem ex puteo, jam temporis conſumptum, & fructuum malorum punicorum, quæ nihil intus habebant (fuerant enim arefacta ſole,) & pluria aurea donaria, &c.

Caput X.

De vanis ſuperſtitioni perſuaſoribus. De judicio univerſali, & poſtremo. Nec non ac Turcarum Degnal, & Iudæorum Beuto [illegible].

Auctarium Cap. 41. Centur. 1.

SEmper magna, & quidem intoleranda, conjuncta cum impietate, fuit curioſitas ſuperſtitioſorum hominum, qui non ſolum, neſcio quæ ſomnia, falſa commenta atque prædictiones, de certo tempore & die [illegible] finita extremi judicii, & futuris rebus [illegible] ſunt, ſed etiam aliis perfricta fronte, id perſuadere voluerunt. Qui tamen ſæpius [illegible] impoſtura deceperunt, & non impune [illegible]. Quemadmodum [illegible] pluribus rationibus & argumentis demonſtravimus. Fuere certè [illegible] prudentiores Gentiles, quam iſti impoſtores [illegible] nomine tenus Chriſtiani, multoque circumſpectiore & cautiores: Inter quos fuit Iſocrates, qui [illegible] legat Homerum, Deos de futuris deliberantes, ut oſtenderet futurarum rerum prænotionem non eſſe noſtri ingenii, ſed humanam ſapientiam [illegible] multo excedere. Ob hanc rem rectè monuit pii viri, non quidem [illegible] philoſophica & humana, ſed ſacris literis culti & edocti, avertendos eſſe Danielis exemplo, ab ipſa curioſitate mentis oculos & uni domino temporum & momentorum [illegible] permittendam. Quam ſi Filius Dei ab humanitate ſua, ut ejus non propriam, removit, quis eam docuerit? At-

Contra Sophiſt.

tendamus

attendenda igitur graviſſima ejus admonitio, qui diſcipulorum curioſita- *Matth. 25.*
tem compeſcens, de ſe ipſo potius cogitare jubet: ATTENDITE, inquit VOSMET. [illegible] igitur non nuntij, qui ambitioſa curioſitate, lucrive cauſa, terminos ſibi legitimæ vocationis excedunt, & de futurarum rerum ſcientia opinionem & auctoritatem conciliare ſtudent. Ex hoc genere hypocritarum fuit Thiota, de qua in Annalibus Francorum, incerti auctoris cum aliis P. Pythœo primum editis, dein & a Marquardo Frehero ſub Annalium Fuldenſium nomine repetitis, ita legimus: Anno DCCCXLVII. temporibus Ludovici Regis, & Hrabona Epiſcopo Moguntinenſe, mulier quædam de Alamanniæ partibus, nomine Thiota, Pſeudo prophetiſſa, Moguntiacum venit, quæ Salomonis Epiſcopi Parochiam ſuis vaticiniis non minime turbaverat. Nam certum conſummationis ſeculi diem, aliaque perplura Dei ſolius notitiæ cognita, quaſi divinitus ſibi revelata, ſcire ſe fatebatur, & eodem anno ultimum diem mundo imminere prædicabat. Unde multi plebeij utriuſque ſexus, timore perculſi, ad eam venientes, munera illi ferebant, ſeque orationibus illius commendabant. Et quod gravius eſt, ſacri ordinis viri, doctrinas Eccleſiaſticas poſtponentes illam quaſi magiſtram cœlitus deſtinatam ſequebantur. Hæc in præſentiam Epiſcoporum apud S. Albanum deducta, & diligenter de ſuis aſſertionibus requiſita, Presbyterum quendam ſibi ea ſuggeſſiſſe, & ſe talia quæſtus cauſa narraſſe confeſſa eſt. Quapropter Synodali judicio, publice cæſa flagellis, miniſterium prædicationis, quod irrationabiliter arripuit, & ſibi contra morem Eccleſiaſticum vindicare præſumpſit, cum dedecore amiſit, ſuiſque vaticiniis aliquando finem impoſuit. Hujus Thiotæ ſeductionis [illegible] Sigebertus, Hermannus Contractus, Marianus Scotus, [illegible] & alij. Parochum illum curioſum [illegible], qui falſas prædictiones, vel ex ibi indi-[illegible] vel [illegible], ut [illegible], JesVs nazarenVs reX IVDæorVM [illegible] poſtremi judicij, recepti, imitari voluit [illegible] ſuperioribus annis Anabaptiſtæ Hollandi [illegible] Hortenſius Montforti *De tu-*
[illegible] vates, quos Prophetas ipſi diſsêre [illegible] *mult. A-*
[illegible] cœperunt. H[illegible] *nabaptiſt.*
[illegible] diem triduum ſpatio adfuturum. Multi morte [illegible] perterrefacti, arbores in agris conſcenderunt, ut Chriſtum [illegible] expectaturi. Aſt ubi eorum exſpectationem eventus ſefelliſſet, [illegible] domus quiſque ſuas redierunt. Scripta jam tum eſt [illegible] verſibus, ſed nuſquam ſævius, quam Amſtelredami, & M[illegible] plurima delirorum id genus & faſcinatorum hominum exempla

tercationibus, infirmamus illam ipſam ſanctiſſimam Chriſti religionem; ludificandos ad indignum modum, Turcis & Iudæis non præbemus. Hæc Auguſtini adhuc tempore, Chriſtianis imputarunt, Romani Imperii dilacerationem, ejuſque brevi ſecuturam ruinam. Quid nunc quæſo dicturi eſſent? Quid vero Symmachus Idolorum Pontifex? Is apud Ambroſium perſuadere Arcadio, Honorio, Valentino Impp. volens, unicuique nationi eſſe ſuam religionem relinquendam: Omnes, inquit, gentes, aſpirant ad arcana nomina divinandi, ſed non iiſdem modis, quum nō omnes ſint ejuſdem ingenii, ſed variis viis ad eundem tendunt Deum, &c. Symmachi ſententiam placere etiam Turcis, conſtat ex colloquio Ruſtani Viſieris Baſſæ cum Busbegio, legato Cæſareo, ſicut ex ejus Epiſtola videre licet. Quomodo igitur, abſque labe religionis Chriſtianæ, excuſare poſſunt ii, qui, aut jubent, aut permittunt, quum prohibere poſſent, ut Ethnico ritu ſacrificia fiant? ſicut de Demetrio Græculo quodam Romæ, mactante taurum, ad peſtem ſedandam, ex Iovio antea indicavimus. Quam, vel ſimilem hiſtoriam, de Græculo, integram deſcribit, Gilbertus Cognatus, ad quem lectorem, plenius eam cognoſcendi cupidum remitto. Sed forte levia iſta delicta, aſt manifeſte pugnantia, cum ſacris literis, cenſentur, ſicut Oſorius quoque, dum Iohannis Meneſii, Regis Emanuelis, in India Orientali, præfecti egregia facinora, & virtutes commendat, tandem fatetur; eum Auguriis deditum, & atra interdum bile laboraſſe, ſed hanc tenuem vitiorum labem, virtutis magnitudine, tanto intervallo, ſuperaſſe, ut majora etiam vitia, in tanto viro, toleranda viderentur, &c. Quaſi vero tenuis vitiorum labes eſſet, vel ullæ virtutes politicæ, licet eximiæ, reperiri in aliquo homine poſſint, quæ majoris facienda eſſent, quam neglectus Chriſtianæ religionis; in qua, ſicut etiam in veteri Teſtamento, Auguria, tanquam res Idololatricæ, & execrabiles, morteque dignæ, proh biæ ſunt. Rectiori judicio ſcribit Arnoldus Ferronus exprobrans potius, quam excuſans, de Iohanne Medice, qui mili tans Gallis in obſidione Ticinenſi, ictus pila plumblea juxta pedis talum, Placentiæ obiit. Sane, inquit, habebantur in eo rei militaris non imperitus, multum in eo audaciæ ad pericula ſubeunda, multum induſtriæ inter ipſa pericula, ni tantas virtutes ingentia vitia fœdaſſent; Quippe & nefando jurejurando varie Deum divosque laceſſebat, & fœdis puerorum amoribus deditus cum eſſet, flagitiis vitia libidinis apud eum videbantur. Quin à divinæ majeſtatis contemptore auditas has voces ferunt, Florentinis ſe velle imperare, ſed tamen invitis diis: ſi vellent dii, nolle imperare: quæ vaniſſime diſſipata in vulgus ab iis quibus ei magnum odium, cum crudeli diſſidio exitiſſet, multi impiis auth.... prodiſere; continentes

In ſylvab. 8.

Lib. 9.

Levit. 20. verſ. 6.

In vita Franciſci I. Valeſii, Regis Galliarum.

ferente Medicem, aut Themiſtocli, aut Jaſoni Theſſalo illi, commendato à Xenophonte, &c.

CAPUT VII.

De fatalibus diſſenſionibus & rixis, nec non pacifico animo Chriſtianorum.

Fatalium diſſenſionum, præſertim præſulum originem, tempore Germanorum Imperatorum Georgius Fabricius ita recenſet. Ante Othonis I. Imperatoris tempora, inquit, de Eccleſiaſticis dignitatibus bello certatum eſſe non legimus, quia præſules non eligebantur, reſpectu nobilitatis, aut factionum, ſed integritati atque doctrinæ; neque licebat præſuli verſari in aulis, aut caſtris, ſed erat addictus ſuo quiſque templo, atque collegio. Verum quum frater Othonis Imperatoris, Bruno, Antiſtes Colonienſis, non contentus ſacerdotio, etiam regno vellet eſſe ſublimis, quumque depoſitis ſacris libris, gladio accingeretur, exemplum invaluit, ut plerique ſibi, & cæteri ſumerent poteſtatem, tractandi ſacra, & gubernandi Rempubl. Hæc Fabricius & ea quæ ſequuntur. Docet autem nos Beda, quomodo probandi ſint præſules, ex moribus externis, mitibus, & humanis, utrum recte doceant, nec ne, ita ut ſæpenumero ex levi nota, faſtus, & inſolentiæ, animi hominum abalienentur, & tota res corrumpatur. Epiſcopi, inquit, pij ituri ad concilium, venerunt primo, ad quendam virum ſanctum, ac prudentem qui apud eos Anachoreticam ducere vitam ſolebat, conſulentes, an, ad prædicationem Auguſtini, ſuas deſerere traditiones deberent? Qui reſpondebat ſi homo Dei eſt, ſequemini illum. Dixerunt, & unde poſſumus probare? At ille, inquit, ſi Auguſtinus ille mitis eſt, & humilis corde, credibile eſt quia jugum Chriſti & ipſe portet, & vobis portandum offerat: ſin autem immitis, ac ſuperbus eſt, conſtat, quia non eſt ex Deo, neque vobis ejus ſermo curandus eſt. Qui rurſus aiebant; Et unde hoc dignoſcere valemus? Procurate, inquit ut ipſe prior cum ſuis ad locum Synodi adveniat, ut ſi vobis appropinquantibus aſſurrexerit, ſcientes, quia famulus Chriſti eſt, obtemperanter illum audite: ſin autem vos ſpreverit nec coram vobis aſſurgere voluerit, quum ſitis numero plures, & ipſe ſpernatur à vobis. Fecerunt, ut dixerat, factumque eſt, ut venientibus illis, ſederet Auguſtinus in ſella. Quod illi videntes, mox in iram converſi ſunt, eumq; notantes ſuperbiæ, cunctis, quæ dicebat, contradicere laborabant. Poſt hæc Rex Anglorum Edelfridus, collecto grandi exercitu, magnam Brytonum multitudinem trucidavit, & circiter mille ducentos mo-

De orig. Saxon. li. 6.

nachos ſanctiſſimos, inter orandum. Hæc Beda. Quis autem ille Auguſtinus fuerit, ex hiſtoriis certò non conſtat, niſi quòd Pontificius legatus, & poſt magnam cædem Britannorum, Archiepiſcopus conſtitutus fuerit. Cæterum viri Chriſtiani, ſemper omni ſtudio, & diligentia, conati ſunt, ne legitimo magiſtratui, licet is à vitiis & maculis non immunis eſſet, in rebus politicis, & puritatem fidei, ac conſcientiam rectam non concernentibus, reſiſterent, vel mandatis refragarent, licet tanquam ſeditioſi & rebelles, at falſò proclamarentur. Sed omnia, quæ vel dici vel ſcribi atrocia poſſunt, ſumma patientia pertulerunt. Ideo nuſquam legitur, Chriſtianos ſe ab eo ſeducere ſolitos, cujus ſit hoc piiſſimum dogma: VT MAGISTRATUI PAREANT. Extat hac de re, præ cæteris, exemplum memorabile, apud Euſebium & Nicephorum Calixtum. Cum enim Nicomediæ proponeretur edictum Diocletiani & Maximiani Impp. crudele, adverſus Chriſtianos, nimirum ut templa ſolo æquarentur, divinæ Scripturæ comburerentur, qui inter Chriſtianos magiſtratum, honoreſque gereret, tanquam infamis removeretur, ſervi, qui Chriſtianiſmum abjurarent, libertate donarentur, & alia multa, in ignominiam, & perniciem illorum, ſtatuerentur. Quidam ex iis primas extitit, qui tantæ ſeveritatis, & crudelitatis indignatione motus, auſus eſt, cum uterque Imperator Nicomediæ eſſet, edictum affixum refigere, diſcerpere, & in minutiſſimas partes conſcindere. In quem, tanquam ſacrilegum, & peſſimum hominem, cum eſſet atroci ſupplicio animadverſum, reliqui Chriſtiani jure cæſum eſſe eum pronunciarunt; quod privata cupiditate adverſus Imperatores, & publica decreta deliquiſſet. Non ignoro, hoc factum Chriſtiani illius, tanquam pio zelo ortum, adductis multis rationibus, à nonnullis defendi: à nonnullis vero tanquam illicitum & violentum improbari: ſed de eo aliorum judicium eſto. Non raró enim permiſit Deus malos principes regnare, propter peccata populi, quamvis eos non probet, permittitque Deus regnare hypocritam,
Cap. 34. ut ait Iobus, ad puniendam pervicaciam populi. De hac autem re plura
Lib. 16. c. 7 tractat Petrus Gregorius Tholoſ. in ſua Republ. ubi inter alia ita concludit: Obtemperandum quidem non eſt principibus, ſi contra legem divinam aliquid imperent; ſed non ideo contra regiam poteſtatem, & regem inſurgere oportet. Et ut vere dicebat Livius de ſubjectis, contra tyrannos SCUTUM MAGIS, QUAM GLADIUM IN EOS SUMENDUM ESSE. Vbi Scutum dicitur id omne, quod poteſt eſſe pro defenſione. gladius pro invaſione & offenſione accipitur.

CAPUT

CAPVT VIII.

De veteribus rixis & æmulationibus Iudæorum ob genealogias.

NOn diſſimiles illis, de quibus paulo ante diximus, diſſenſiones, rixæ & æmulationes, paulo ante adventum Chriſti in carne, accidêre, quum Iudæi inter ſeſe rixarentur, an alius poſſet, ex officio ordinario, docere, quam de genealogia Levitica, unde mirificæ ſectæ ortæ ſunt. Levitæ enim, ut Annius refert, dicebant, nullum poſſe eſſe ſcribam, & doctorem legis, niſi ex genere Levitico, docente Moyſe, ad populum: Levitæ docebunt judicia tua, Iacob, & legem tuam, ô Iſrael. Econtra Ionathan Benocziel dicebat, quod etiam Genealogia Iudaica poterat docere. Vnde in Targum Geneſin traducit: Non auferetur ſceptrum de Iuda, & ſcriba de filiis filiorum ejus, donec veniat Meſſias. Qui vero erant de tribu Iſſachar, dicebant, quod etiam de ſua geneologia poterant eſſe doctores. Nam Paralipomenon dicitur; de filiis Iſſachar erant viri eruditi, qui noverant ſingula tempora, ad præcipiendum, quid deberet agere Iſrael. Plures alii volebant, quod ex omnibus tribubus & genealogiis, etiam converſorum ad Iudaiſmum, poterant eſſe doctores, quia interfectis legis Doctoribus, in Zanedri, Herodes poſuit Zanedrum ex neophytis, & proſelythis, qui dicti ſunt Phariſæi & Scribæ. Vnde & Mayr, auctor totius doctrinæ Thalmuticæ, fuit Iudæus, converſus ad Iudaiſmum, ut ſparſim in Thalmut traditur, & Rabbi Moyſes Ægyptius narrat, in prologo ſummæ de auctoritate Thalmutica. Et ita hæc quæſtio, de genealogia doctoratus, nunquam fuit definita. Altera rixa & altercatio de ſacerdotio fuit; quia ſolum eo fungebantur, qui erant de tribu Levi, & Levitæ probabant ex traditis à Moyſe: alii vero dicebant quòd qui etiam ex gentibus converſi tranſiiſſent in tribum Leviticam, poterant eſſe ſacerdotes, quia Moyſes dicit, de comeſtione agni: Si quis peregrinorum voluerit in veſtram tranſire coloniam, circumcidatur, & ita comedat Phaſe: Et mox ſubdens legem univerſam: Eadem, inquit, lex erit indigenæ, & colono. Ergo eadem lex, & jus erit, colono, tranſeunti in coloniam, & genealogiam Leviticam, ſicut & Levitis. Et confirmabant, quia omnes pagani, tranſeuntes in genealogiam Meſſiæ, erunt etiam Sacerdotes. Itaque hæ & hujuſmodi pugnæ, & genealogiarum interminatarum rixæ erant, & ita vocabantur, &c. Hæ tandem in varias ſectas eruperunt; quæ, depravato vero cultu divino, regno & populo Iudaico exitium pepererunt. Cæterum

In Philonis breviario de temporibus.

Cap. 46.

Lib. 1.

Exod. c. 21.

terum ad genealogias quod attinet. Herodes, quem Magnum appellant, obtinendæ & firmandæ potentiæ ſuæ cauſa, eas ſuſtulit. Is enim cum eſſet Idumæus, alienus à ſtirpe,& ſanguine Judæorum, haberi tamen cuperet pro Judæo, quo magis regnum illorum, quod ab Augusto Cæſare impetraverat, ſibi, poſteriſque ſuis, confirmaret, omnes genealogias, quæ apud illos in Archivis, ab Abrahamo uſque, diligenter fuerant aſſervatæ, & ex quibus facile, nullo errore, deprehendi poſſet e quo quiſque genere oriundus eſſet, juſſit incendi, & aboleri, videlicet, ne quid ſupereſſet in poſterum, quo ipſe notari poſſet alieni ſanguinis. Et hanc ob cauſam, multorum opinio eſt, reliquias Judæorum, hinc inde per orbem terrarum hodie ſparſorum, non poſſe certò indicare, è qua tribu quiſque originem ſuam, vel genealogiam ducat, multo minus utrum aliquis ex tribu Juda (unde adhuc eorum Meſſiam expectant) ſuperſtes ſit, necne, licet glorientur ſe, in hac re, tam ignaros non eſſe, quin reliquis tribus Judæ, demonſtrare poſſint. Et memini cum Ferrariæ eſſem, unum, veluti ex ſemine & tribu Judæ oriundum, ab iis magno comitatu prodeuntem, cultum & honoratum fuiſſe, quem ſæpius in aula principis vidi, & diligenter ejus faciem, & mores liberaliores, plane differentes à reliquis Judæis, obſervavi, εἶδος ἄξιον τυραννίδος de eo poſſet prædicari, ſecundum Euripidem. Verum eorum opinionem, in hoc homine, regia ſtirpe orto, ſicut in aliis quoque rebus, vanam & confictam fuiſſe, eventus declaravit.

CAPUT IX.

De Thalmutiſtarum & Alcoraniſtarum ſomniis, Salomone, Moyſe, & aliis.

IVdæi in Thalmuticis, & aliis libris ſuis, pro vera & memorabili hiſtoria recenſent, quomodo Salomo Rex non ſolum ſapientia eximia, ſupra cæterorum hominum captum, præditus fuerit; ſed etiam peculiare donum divinitus habuerit colloquendi, cognoſcendi & diſcernendi genera bonorum & malorum ſpirituum, eorumque diſtincta officia. Vnde in hodiernum diem magi abutuntur ſigillis, quæ vocantur Salomonis, in ſuis conjurationibus, quaſi cabalam haberent, à rege Salomone tanquam peculiare myſterium relictam. Inter alia autem hiſtoriam, vel potius fabellam talem narrant: Regi huic diem natalem ſuum magno

gno

gno apparatu conviviorum, & regio ſplendore, atque magnificentia celebrantur, aſtitiſſe miniſtrando pincernam, quem Rex unicè, ob fida ſervitia, & induſtriam diligeret. Quum autem is, officio ſuo, in prægustando & porrigendo cibo, & potu, diligenter fungeretur, forte vidiſſe regem, à tergo ipſius, procul tamen, ſtantem angelum mortis, illique veluti minantem. Hoc viſo, eum perterrefactum, & timentem, ne angelus ille, propius accederet, poteſtatemque ſuam in fidelem miniſtrum ſuum exerceret, animo conſervandi eum, & periculi imminentis vitandi cauſa, juſſiſſe eum, monſtrata clave, mox ire in hortum ſuum ſecretiorem, ubi plantas excellentiores plantarat, ibique decerpere, & ſibi afferre herbam talem, qualem deſcriberet, eamque peculiarem, quæ v[illegible]rendi, vel propellendi mortem habere crederetur: Pincerna, juſſui regis ſui promptè ſatisfacturus in hortum, inſcius, ob quam rem, hoc tempore convivii, mitteretur, properat, & dum herbam deſignatam repertam decerpere conatur, antequam eam attingere potuit, ſubitò mortuus concidit. Quod cum regi indicatum eſſet, maximè commotus fuit, tum quod carum & fidum Pincernam amiſiſſet: tum quod illi maturius non ſubveniſſet. Interjecto verò aliquo temporis ſpatio, regem iterum eundem Angelum mortis conſpexiſſe, qui Pincernam occiderat, cognitumque compellaſſe, & increpaſſe, quamobrem eum in loco tali, in quem ipſum miſiſſet, & quidem, antequam plantam illam ſalutiferam decerpſiſſet, interfecerit. Quod ſi herbam illam, ſicut juſſus fuerat, ſibi afferri contigiſſet, ſecus cum illo actum fuiſſe; Angelum autem illum reſpondiſſe: Regem ipſum auctorem mortis Pincernæ ſui fuiſſe. Nam ſi officio ſuo, ſicut cœperat, fungi perrexiſſet, neque tunc vano metu aliò miſſus eſſet, ſe nihil juris, tunc temporis in illum habuiſſe: ſed ſolummodo, eo momento, quo in hortum ſecretiorem, prope herbam illam deſignatam, antequam eam decerperet, veniſſet. Fruſtra igitur ſe, qui mandata divina executus eſſet, inſimulari, quum Rex ſeipſum incuſare deberet, quod ſuum miniſtrum, ad locum fatalem, quem alioquin non facile attigiſſet, intempeſtive ablegaverit. Jucunda lectu ſunt illa, veluti cantilenæ & aniles fabulæ, quibus vel noctu interpenſa, tempus fallunt, vel nutrices infantibus ſomnum conciliare ſolent, quos Lalli ſomniferi modos vocat Auſonius. Quemadmodum autem nullus liber tam fabuloſus, futilis, & vanus eſt, quin aliquid ſaltem utilitatis ex illo decerpi poſſit, ita exiſtimo, hanc fabulam eò ſpectare, ut doceamur, mortem tam certam & improviſam eſſe, ut nulla tam efficax ars, nullaque herba, plantave videatur tam ſalutaris eſſe, quæ morti reſiſtere ſua efficacia queat, ſi hora

exure-

extrema adeſt, neve ejus poteſtas, & vis vitari poſſit, vel tum maxime, quum remoti longe, & ſecuri ab ea cenſeamur, & parata remedia ante oculos cernamus. Unde etiam vulgaris verſus:

Cap. 4. *Contra vim mortis, non eſt medicamen in hortis.*

Definiti enim ſunt dies hominis (ita alloquitur Iobus Deum) & numerus menſium ejus penes te eſt. Terminos ejus ſtatuiſti, quos non præteribit. Pie quoque nos Cyprianus ita monet: Noſtra nihil intereſt, aut à quo, aut quando perimamur, mortis & ſanguinis præmium à Domino recepturi.

Eandem doctrinam, mortem videlicet certam, & neminem mortalium etiam ſanctiſſimum, ab ea tutum, & immunem eſſe, alia quoque fabella Alcoranus Mahometicus, craſſiore tamen, complecti voluit. Duo ſunt, inquit Zuingerus, quorum ſepulchra ignorantur, ABITABIL ET MOYSES, uti nugatur perfidus Mahometus, in colloquio cum Iudæis. Abitabil quidem, quum mortem præſentiret, injunxit, ut poſt obitum, camelus, ſuperpoſito cadavere, ſuo, impelleretur ad eundum quocunque ſors duceret, eundemque ſequerentur, quousque ſponte procumberet: ſic facto, ubi funus Abitabilis deferens camelus procubuit, fodiendo repertum eſt monumentum, quod Noe præparavit Abitabil. Sepulto eo, amiſſus eſt locus, nec unquam poſtea repertus. Moſes vero, quum ſolus per deſertum vagaretur, forte ſepulchrum vacuum & apertum invenit, recte ad quantitatem ſuam effoſſum: quod admirans, incepit ad propriam ſtaturam metiri. Interea Angelus mortis advenit, ad interficiendum Moſen: quem quum cognoviſſet Moſes, quæſivit dicens, ad quid veniſti? Reſpondit ille, miſſus ſum pro anima tua: cui Moſes? Qua ergo putas eam eripere? per os enim non poteris, quo locutus ſum Domino: neque per aures, quibus audivi vocem Domini: neque per oculos, quibus faciem Domini vidi: neque per manus, quibus donum Dei recepi: neque per pedes, quibus montem Synai conſcendi. His auditis abiit Angelus, formaque mutata, attulit pomum de Paradiſo. Quod, quum olfaciendum porrigeret, recepit Moſes: quumque naribus apponeret, arripuit eum Angelus per nares, per quas, tanquam emungens, animam ejus extorſit. Quo facto remanſit corpus ejus in ſepulchro, à nemine unquam reperto. Ridicula iſta ſomnia eſſent, ſi non blaſphemia, corruptis, per ejuſmodi fabellarum figmenta, ſacris literis, accederet. Quis enim aut Abitabil fuerit, aut utrum unquam aliquis, vel hujus vel alterius nominis, cui Noe monumentum præparaverat, extiterit, non eſt operæ precium, utpote in re vana, accuratiore inquiſitione. Verum de obitu & ſepultura Moſis

Deut. c. 35. viri Dei habemus in veteri Teſtamento expreſſos textus, cum vixiſſet

CXX.

[illegible] volu[illegible]e Deo, in deſerto, poſtquam ex edito monte ter[illegible] [illegible] mortuum, & ibi ab eo[illegible] [illegible] ſepultum eſſe, cujus ſepulchrum nemini [illegible] adhuc innotue[illegible]. Iudas in epiſtola ſua facit mentionem [illegible]onis, quam [illegible] ſuſceperit Satanas cum Michaele archangelo, quid vi[illegible] [illegible] imprecatus: Increpet te Dominus Satana. Etſi [illegible] Dei, in a[illegible] ſenecta, adhuc firma valetudine, & integris ſen[illegible], tamen veroſimile non eſt, tam ſanctum virum & Prophetam [illegible] in æternam vitam, cujus tunc ſuavitatem cœperit [illegible] [illegible] juſſa Dei detrectaſſe, & cum Angelo mortis ejuſ[illegible] [illegible] mortem, habuiſſe. Mera ta[illegible] & blaſphema [illegible], quæ in Alcorano ſicut pleræque a[illegible], cujuſmodi farinæ, [illegible]. Sanior autem ac ſalubrior & quidem myſtica doctri[illegible] [illegible] potius indicanda, quam tam delira ſomnia incul[illegible], Moyſen videlicet legislatorem, populum Iſraeliticum ex [illegible] promiſſam, & fluentem lacte & melle, ducere non po[illegible] [illegible] proprium fuiſſe. Non ſecus ac lex divina in De[illegible] hominibus voluntatem Dei oſtendit & ſignificat, eoſque reos fa[illegible] [illegible] naturam humanam, peccato deformatam, quam ſal[illegible]: Ita ad æternam vitam, alio duce, nempe Ieſu Salvatore, [illegible] qui nos divina potentia ex deſerto, id eſt, ex hoc mundo in æter[illegible] perduceret. Hoc ita hexametris ſuis expreſſit Nathan Chytræus. *In Protreptico.*

[illegible] terra Cananitid[illegible] ora,
[illegible] Iudæam inducere gentem
[illegible] tumulatus eremi,
[illegible] quod proprium ſibi munus crediderit, ipſ[illegible]
Imp[illegible] Dei Ieſu ſalvantis imago
[illegible] huic etiam jam tum cog[illegible] ipſi.
[illegible] mirabilis [illegible],
[illegible] Chriſtus ſibi ſuſſ[illegible] ipſi,
[illegible] ſine fraude pandis.

Pa[illegible] ſimilia ſunt prioribus fabulis, quæ Palladius, ex libro Apo[illegible], qui appellatur Pœnitentia Iamnis & Mambræ refert: Iamnem & Mambrem videlicet, fuiſſe fratres, propter magicæ arti[illegible] excellentiam [illegible] apud Pharaonem & Ægyptios tunc temporis habentes au[illegible]ritatem, atque poteſtatem: qui dum vivi eſſent, intra quandam Ægy[illegible] [illegible], in hortis quibuſdam ſepulchrum ſibi conſtruxerunt ex [illegible] quatuor pedum magnitudine, multumque auri illic con[illegible]runt, *In vita Macharii.*

runt, & omnis generis arbores plantaverunt, & maximum aquæ puteum foderunt, ſperantes fore, ut poſt ſuum obitum in illo paradiſo delicijs fruerentur. Hic autem locus, ut communis illius regionis fama ferebatur, à Dæmonibus tenebatur atque cuſtodiebatur. In eſſit Macharium cupido viſendi locum, profectuſque cum jam prope acceſſiſſet, obviam illi occurrerunt plures Dæmones, variis formis, alii clamantes, alii exilientes, alii magno cum ſterpitu in eum ſtridentes dentibus, alii figura corvorum in eum involantium: quibus evaneſcentibus, ingredienti jam paradiſum occurrit Diabolus, cum diſtricta romphæa ei minitans: quem facto crucis ſigno repellens, ingreſſus eſt locum, omniaque comtemplans reperit ſitulam æneam, catena ferrea pendentem ex puteo, jam tempore conſumptum, & fructuum malorum punicorum, quæ nihil intus habebant, fecerant enim arefacta ſole, & plura aurea donaria, &c.

Capvt X.

De manis ſuperſtitionis perſuaſoribus. De judicio univerſali, & poſtremo. Nec non de Tartarum Degnal, & Judæorum Becosbaa.

Auctarium Cap. 41. Centur. 1.

SEmper magna, & quidem intoleranda, conjuncta cum impietate fuit curioſitas ſuperſtitioſorum hominum, qui non ſolum, neſcio quæ ſomnia, falſa commenta atque prædictiones, de certo tempore & die præfinita extremi judicii, & futuris rebus, ipſi ſibi imaginati ſunt, ſed etiam aliis perfricta fronte, id perſuadere voluerunt. Qui tamen ſeipſos & alios ſua impoſtura deceperunt, & non impune tale uni . Quem ad modum infra pluribus rationibus & argumentis demonſtravimus. Fuere certè longe magis prudentiores Gentiles, quam iſti impoſtores nomine tenus Chriſtiani, multoque circumſpectiores & cautiores: Inter quos fuit Iſocrates, qui allegat Homerum, Deos de futuris deliberantes, ut oſtenderet futurarum rerum prænotionem non eſſe noſtri ingenii, ſed humanæ ſapientiæ captum multo excedere. Ob hanc rem rectè monent pii viri, non quidem ſcientia philoſophica & humana, ſed ſacris literis culti & edocti, avertendos eſſe, Danielis exemplo, ab ipſa curioſitate mentis oculos, & uni domino temporum & momentorum relinquendam permittendam. Quam ſi filius Dei ab humanitate ſua, ut ejus non propriam, removit, quis eam docuerit? At tendendum

Contra Sophiſt.

[illegible] igitur graviſſima ejus admonitio, qui diſcipulorum curioſita- *Matth. 25.* [illegible] eſcens, de ſe ipſo potius cogitare jubet: ATTENDITE, inquit [illegible] [illegible]ntur non ſunt ij, qui ambitioſa curioſitate, lucrive cauſa, [illegible] vocationis exced[illegible], & de futurarum rerum [illegible] [illegible] & auctoritatem con[illegible]iliare ſtudent. Ex hoc genere hypocri- [illegible] Thiota, de quo in Annalibus Francorum, incerti auctoris cum [illegible] P. Pythœo primum editis, dein & à Marquardo Frehero ſub Annali- [illegible] Fuldenſium nomine repetitis, ita legimus: Anno DCCCXLVII. [illegible] Regis, & Hrabona [illegible] opo Moguntinenſe, mulier quædam de Alamannia partibus, nomine Thiota, Pſeudoprophetiſſa, Mo- guntiam [illegible] quæ Salomonis Epiſcopi Parochiam ſuis vaticiniis non minime turbaverat. Nam certum conſummationis ſeculi diem, aliaque perplura Dei ſolius notitiæ cognita, quaſi divinitus ſibi revelata, ſcire ſe [illegible] eodem anno ultimum diem mundo imminere prædicabat. [illegible] plebeij utriuſque ſexus, [illegible] perculſi, ad eam venientes, [illegible] ſeque orationibus illius commendabant. Et quod [illegible] ordinis viri, doctrinas Eccleſiaſticas poſtponentes illam [illegible] ſequebantur. Hæc in præſentiam Epiſcoporum apud S. Albanum deducta, & diligenter de ſuis aſſertioni- bus requiſita, Presbyterum quendam ſibi ea ſuggeſſiſſe, & ſe talia quæſtus [illegible] Quapropter Synodali judicio, publicis cæſa flagellis, [illegible] quod irrationabiliter arripuit, & ſibi contra morem Eccleſiaſticum vindicare præſumpſit, cum dedecore ami- ſit, [illegible] confuſa finem impoſuit. Hujus Thiotæ ſedu- [illegible] S[illegible]gebertus, Hermannus Contractus, [illegible], [illegible] & alij. Parochum illum cu- [illegible] prædictiones, vel ex ibi iudi- [illegible], ut pute, JesVs nazarenVs [illegible] DeI [illegible] poſtremi judicij, re- [illegible] ſuperioribus annis Ana- [illegible] Hortenſius Montforti *De tu-* [illegible]es, quos Prophetas ipſi dixêre, ficto [illegible] *mul. A-* [illegible]tem, cœperunt. H[illegible] *nabapt.* [illegible] extremum [illegible] diem triduo ſpatio ad- [illegible] arbores in agris conſcenderunt, [illegible] exſpectaturi. Aſt ubi eorum exſpectationē exitus fe- [illegible] domos quiſque ſuas redierunt. [illegible] eſt [illegible], ſed nuſquam ſævius, quàm Amſtelredami, & [illegible] plurima delirorum id genus & faſcinatorum hominum exempla

 relata

relata leges à Martino Delrio Jeſuita in Comment. ad Senecæ Tragœdias.

Eodem modo Turcæ, de ſuo Antichriſto, quem Degnal vocant, fabulantur, cum ante diem judicii venturum quem nominantes, ſemper vocem Lain adiiciunt, ut improbum, maledictum, & ſceleratum fore oſtendant.

Lib. 16. Ejus autem præcurſorem faciunt Mechdim, de quo plura in hiſtoria Muſulmana, operâ Leonclavii noſtri edita

Vt in libro Schebhet Iehudah legere eſt. Judæi quoque ſæpius ſub ſpecie falſi Meſſiæ vel Antichriſti decepti ſunt, quem Thalmutiſtæ Barcosban vel Bencosban nominant, id eſt, filium mendacii, quia decepit eos, de quo Annius ita ſcribit: Si volumus ſcire, quamdiu regnaverit falſus ille Meſſias, hoc pacto ſciemus. A trigeſimo primo anno

In Breviario Philonis, de temporib⁹. Herodis, uſque ad vigeſimum nonum Agrippini (ita nominat Philo Agrippam ultimum) numerantur à Philone atque Thalmutiſtis, anni centum & tres. Cœpit autem legitimus principatus Herodis, ejus regni anno XXXII. qui erat Octaviani Auguſti Annus XLII. ut per Olympiades notatur, & Euſebius annotavit. Quare eo anno vere fuit ablatum ſceptrum de tribu Juda, quo natus fuit, qui mittendus erat, Meſſias. Si vero ab hoc anno 42. Octaviani, qui erat primus legitimi principatus Herodis, numeremus, uſq ad vigeſimum nonum Agrippini, ſupradictos centum & tres annos, utique perveniemus ad quintum annum Traiani Imperatoris. Ergo ſequenti anno ſexto Traiani, cœperunt ſimul regnare, Agrippinus & Bencosban Pſeudo, ut pleni Thalmutiſtæ, atque Latina hiſtoria docet, & Euſebius de temporibus diligenter annotat: Anno Hadriani decimo ſeptimo. Bencosban ingenti clade cum Hebræis, à Legionibus Romanis accepta deletus eſt. Quare Bencosban regnavit, falſi Meſſiæ nomine annis XXX, una cum Agrippino, quos totidem ſupputantur à ſexto Traiani, qui imperavit annis XIX. uſq ad ſucceſſoris ſui Hadriani annum XVII Si quis vero curat intelligere geſta hujus Meſſiæ, quærat à Thalmutiſtis, & cumprimis librum Schebhet Jehuda, & legat Euſebium, cum Eccleſiaſtica hiſtoria, & Joh. Buxdorfij Synagoga Judaica, cap. 36. In qua & de Chriſtianorum Antichriſto, quem Armillum Judæi vocant, ex libro Abkas Rochel hæc leguntur, quæ non præterire eſſe exiſtimavi, ut in hoc capite tranſcriberentur, & Chriſtianorum quorundam ſimilia ſomnia, certo nihilo prudentiora vaticinia confirmarentur. Aiunt, inquit, Romæ marmor aliquod eſſe, imaginem virginis præſeferens, quod manibus humanis factum non ſit, ſed potentia divina tale extiterit. Ad imaginem iſtam ſeſe congregabunt homines impiiſſimi, quotquot in mundo ſunt, amoreque illius flagrantes, cum illa concubitum agent. Hinc Deus creaturam figuramve infantis in marmore eodem efformabit.. E marmore iſto tandem dirupto infans iſte prodibit. Hic Armillus

Haraſchah,

[illegible], id eſt, Armillus iſte impius, nominabitur. Is erit iſte, quem [illegible] Chriſtiani ſive Antichriſtum vocabunt. Longitudo altitudoque [illegible] decem ulnarum erit. Inter oculos ejus ſpatium palmæ tranſverſalis pa[illegible]. Oculi ejus profundè in capite jacentes rubei erunt; capillum habe[illegible] inſtar auri fulvum; plantæ pedum ejus virides erunt. Capitibus duo[illegible] erit. Iſte ad impium Regem Romanenſem veniens, ſe Meſ[illegible] & Deum Romanenſium eſſe dicet. Cui Romani mox fidem [illegible], eum ſuper ſe Regem conſtituent. Cum filij Eſavi (ita Chriſtia[illegible] Eſavitas ſc. & Idumæos) omnes amabunt. ei ſe pror[illegible]tes. Is ditionem totam ſibi ſubjugabit. & ad liberos Eſavi ſive [illegible]. Afferte mihi, dicet, legem iſtam, quam vobis ego dedi. Qu[illegible] afferent, una cum libro ipſorum Precatorio, quæ ille p[illegible] acceptabit, ſe illis eam legem eumque librum dediſſe [illegible], ut in eum credere velint, efflagitabit: & quæ ſequuntur. [illegible] de certo tempore adventus Chriſti Salvatoris, ad judicium uni[illegible], nulli homini, neque angelis, neque ipſius Chriſti humanitati con[illegible] eſt: licet mundo, ex perſuaſione nonnullorum, ſex mil[illegible] in Th[illegible] libris, attributa ſint; & citatur quoq; ex Ire[illegible]: Quot diebus hic factus eſt mundus, tot & millenis annis [illegible]ur. [illegible] Domino quaſi mille anni. In ſex autem [illegible] conſummata conſtat, quæ facta ſunt. Igitur conſummatio ipſorum [illegible] cenſetur. Sic Tertullianus, neſcio quibus ratio[illegible], ſcribens contra Marcionem, poſt mille annos deſignat judicium [illegible]venturum. Rectius [illegible] B. Auguſtinus: Diem noviſſimum inquit, [illegible] venturum: utiliter autem ſcimus venturum, & utiliter ignoramus, [illegible] venturus ſit, ut ſemper paratum cor habeamus bene vivendo, & [illegible] timeamus venturum illum diem, ſed amemus, &c. Non fruſtra [illegible] hunc diem a Petro Apoſtolo, refrigerij tempus dictum fuiſſe, antea di[illegible], & rectè quidem magnâque cum conſolatione piorum, ad vitam [illegible]am aditus, refrigerium dicitur, quia refrigerabit laſſos, & feſſos, ſic[illegible]que dicitur merces, quia compenſabit labores & miſerias, quas ha[illegible] aliquando pij in hac vita. Cæterùm in computationibus anno[illegible] ſi [illegible] noviſſimo die locum haberent, facile errari, antea m[illegible]mus, [illegible]ando in radice temporis dubium exiſtit, cum etiam Olympiades non [illegible] certæ ſint, licet pleriq; certum temporis c[illegible]um inde colligant. Hæc [illegible]tudo in computationibus annorum, commovit Thury[illegible] idem gra[illegible]um ſcriptoré, quod negaret certum tempus de annuis magiſtratibus [illegible] bus notationibus, poſſe indicari cum aliis de cauſis, tum quod [illegible]alibus converſionibus annuis, aliæ incipientibus, aliæ mediis, aliæ

De creat. mundi.

Super Pſal. 36.

Actor. 3.

vertentibus geſtæ, fluctuent atque implicentur. Ideo ipſe tempora in hye-
mes & æſtates diviſit, quibus & compleri & dimidiari annos, omnibus
perſpicuum eſt. Cæterum diem illum univerſalem judicij, & adventum
Chriſti, non abſque graviſſimis rationibus tectum & occultum eſſe divina
Matth.24. providentia voluit. Quamobrem non fruſtra monendo ſuos: Neſcitis,
Marc. 13. inquit apud Evangeliſtam Matthæum, qua hora venturus ſit Dominus
veſter. Imo ſeipſum horam illam ſupremam dicit neſcire. Quod tamen
ita intelligendum eſt, ſicut Nazianzenus interpretatur: Eccui, ait, dubium
eſſe poteſt, quin horam quidem judicij, ut Deus, cognitam habeat, igno-
ret autem, ut homo? Quæ incertitudo temporis adventus ejus ſane ele-
ganter conſideranda & perpendenda eſt. Hæc enim, quemadmodum
pleriſque fere omnibus ſegnitiem & ſecuritatem atque incuriam inducit,
ita intentionis & vigilantiæ ſtimulis, monentibus id nos piis viris, nobis
eſſe debet. Nam conſultò abſconditum nobis eſſe voluit Deus, ut nullo
momento ſecuri, continuas has excubias agamus. Qualis enim fidei &
patientiæ eſſet probatio, ſi fideles totâ vita otioſè vagantes in ſuis deli-
ciis, in Chriſti occurſum triduo vel pluſculos dies ſe ante accingerent?
Nefas itaque pij putant, abſcondita ſcrutari, & ſua commenta cum Dei ve-
ritate permiſcere. Cenſent autem potius, perpetuas excubias agen-
das, ne nos dormientes opprimat, qui venturus eſt, ſicut in diebus Noe,
& ſicut fur in nocte. Quare ſatis eſt nobis, intelligere incomprehenſibile
gaudium, quod ſperamus: & infinitum cruciatum, qui omnes incredu-
los manet. Nihilominus nobis ſigna præcedentia attentè obſervanda,
& quid illa portendant, piis cogitationibus conſideranda ſunt. Scriptura
enim ſacra diſertè præmonet ante diem ultimum, Deum in Luna, Sole,
& aliis creaturis, non dubia ſigna ſui adventus editurum, ne nos incau-
tos deprehendi contingat; ſed mature nos ad illum excipiendum præpa-
rantes, ſuccinctis renibus & lampadibus accenſis, cum præſto erimus,
nihil nos remoretur, quo minus ſponſum, in thalamum intrantem, ad
De pro- nuptias comitemur: ſicut Spinæus pluribus, & quidem piè monet. Præ-
vid. Dei cedentibus, & veluti præmiſſis nuntiis, hiſce ſignis, tandem Judex o-
mei fol.42. mnium, viſibili forma, qualis aſcendere, in cœlum viſus eſt, poſt explo-
tum Electorum numerum, & hujus Mundi machinam, igne repurga-
tam, veniet è cœlis in nubibus, ac apparebit omnibus, cum ineffabili re-
gni ſui majeſtate, cum immortalitatis fulgore, cum immenſa omnipotentis
potentia, cum Angelorum ſatellitio innumerabili, & coram eo appare-
bunt, quicunque à condito mundo homines extiterunt. Inde igitur ju-
bemur illum expectare redemptorem, ad diem illum, quo agnos ſegre-
gabit ab hædis, & electos à reprobis. Nec erit quiſquam, aut ſecurus

aut

[illegible] mortuorum, qui judicium ejus effugiat. Ab extremis enim orbis an-
g[illegible] audietur tubæ clangor, quo ad ipſius tribunal accerſentur omnes: tum quos ille ſuperſtites deprehendet, tum quos iam antea è vivorum conſortio mors ſuſtulerit. Non audiendi igitur ſunt illuſores illi ſive ἐμπαῖκται quos cavere jubet B. Petrus, Ii enim venient in noviſſimis diebus, juxta proprias conſcientias ambulantes, & dicentes: Ubi eſt pro- *Epiſt.2.c.3.*
miſſio, aut adventus ejus? Ex quo enim patres dormierunt, omnia ſic perſeverant ab initio creaturæ, &c. Quamobrem pernicioſa eſt Sathanæ impoſtura, dum hominibus perſuadet, longe adhuc abeſſe judicium, neque opus eſſe, ut ſingulis horis, imo momentis, illud expectent, cum tamen mandatum Chriſti, & Apoſtolorum doctrina vigilantiam ſummam requirant. Huc pertinet tam diligens exhortatio ad vigilandum & cuſtodiendum [illegible] veſtimenta, in ſacris literis propoſita. Ad quam ne aliquis in reſurrectione nudus reperiatur, videtur reſpexiſſe Macarius eremita Ægy- *Homil. 5.*
ptius, ubi dicit: Debet igitur quiſque noſtrum contendere omni labore, ac [illegible] ſtudio, & cum fiducia poſtulare a Deo, ut interior homo glo- [illegible], ab hoc vitæ tempore, particeps fiat, & in ſanctitate [illegible], de Spiritu ſancto participet anima, ut purificatis vitiorum ſordibus, habeamus in reſurrectione quippiam, quod contegat nuda corpora noſtra reſurgentia [illegible] operiat, vivificet, & in regno cœlorum perpetuò quieſcere [illegible]. Chriſtus enim, ut ſacræ ſcripturæ perhibent, deſcenſurus eſt de cœlis, [illegible] omnes filios Adæ, quicunque ab initio ſeculi dormierunt. Quos omnes in duas partes conſtituet, & hos qui peculiari ſigno notati fuerint, hoc eſt, ſigillo ſancti Spiritus, veluti peculiares ac- [illegible], & ſtatuet à dextris. Idipſum præmonet Iuſtinus Martyr: Mor- [illegible] Filium Dei, inquit, tandem hac de cauſa, ut fide per ſanguinem & mortem ejus expiaremur, & reſuſcitatum Deus cœlo intulit, tantiſper [illegible] DETENTURUS, dum hoſtiliter adverſantes ei Dæmones [illegible], & eorum numerus, qui boni atque probati eſſe DEO præ- [illegible] ſunt, expleatur. Tum enim è cœlis, cum gloria & angelica militia ſua adveniet, aderitque, ſicut prædictum eſt, cum omnium et- [illegible] qui unquam extitere, mortalium corpora excitabit. Atque dignos quidem inducet in [illegible] incorruptibilitatis univerſæ experte: Indignos autem in perpetuo ſenſu, una cum malis geniis, in ignem mittet ſempiternum, &c. Rectè itaque & pie ſentiunt, qui Mundum immundum, hoc noſtro ſeculo, comparare ſolent cum ruinoſa do- *Lib. de*
mu, ex qua, ob metum periculi, omnes habitatores ad tutiora *mortal.*
loca migrare maturè feſtinant, antequam improviſo caſu obruantur. Quam ſimilitudinem Cyprianus ita eleganter illuſtravit: Si, inquit,

inquit, in habitaculo tuo parietes vetuſtate nutarent, tecta deſuper tr[illegible]re it, domus jam laſſa, ædificiiſque labentibus ruinam proximam minaretur, non ne omni celeritate ad migrationem feſtinares, & de rebus tuis cogitares? Mundus ecce nutat & labitur, & ruinam ſui non tam ſenectute rerum, quam fine teſtatur, &c. Huc ſpectat pium diſtichon Chytræi.

Mors certa eſt, incerta dies, ipſa horaq; mortis,
Conſulat ergo animæ, qui ſapit ipſe ſuæ.

Prolixiorem me fecit, in hoc capite, recens luctus meus domeſticus, ſane acerrimus, ob pie defunctam conjugem meam, & veluti abſciſſam dimidiam partem corporis mei, cum qua vixi plus quam XXXVI. annos, ut veteres locuti ſunt, abſque bile & querela. Nullas autem conſolationes in hoc mœrore meo efficaciores reperi, quam in ſacris literis, & præſertim meditatione noviſſimi diei, qui, ut ſupra dixi, rectiſſime refrigerium dicitur. Remedium itaque efficaciſſimum in iis reperi, recte curans & ſanans vulnera animi, cum in reliquis ſcriptis nihil tale ſalutiferum, ſed ſolummodo cicatrices leniens, extet. Hunc diem vel univerſalem, vel particularem, ratione ſenectutis meæ (ſeptuagenario enim major hæc ſcribo, quem terminum ordinarium Moyſes, vir Dei, vitæ hominum ſtatuit) ante fores pulſare cum ſentiam, me mirifice recreat, cum cogito, exantlatis & ſuperatis [illegible] laboribus, ærumnis & moleſtiis, ægritudinibus & perturbationibus, nec non lividorum morſibus & obtrectationibus, (quibus ab ineunte ætate hucuſque vita mea ſæpenumero obnoxia fuit) mox in ſorte beatorum una cum cariſſimis noſtris, quos hactenus abſentes magno cum deſiderio deploravimus, reſurrecturos, & deinceps in ſinu Abrahæ, tanquam [illegible] mystica, cum paſtore & capite noſtro Chriſto, in manſionibus, quas ſanguine ſuo nobis peperit ac paravit, in æterna felicitate, expertes omnis luctus & miſeriæ, cum cœtu electorum, & Angelis ſanctis, victuros & permanſuros. Veni citò, imò veni Domine Ieſu, exclamo cum Evangeliſta & Apoſtolo Ioanne in fine Apocalypſeos ſuæ.

Caput XL.

De Iudæorum & Mahumetis, ejuſque ſectatorum pertinacia & impoſtura.

Cap. 24. cent. 1. DIximus in proximo antecedente capite, & antea quoque in 1. cent. de Iudæorum everſo templo; de eorum regno autem florentiſſimo, obſtinatia & ſeditione contra Romanos, & quam cruenta bella, cum ſuis

ipſo-

ipſorum tamen clade, & internecione, excitarint, hoc loco nonnulla attexemus. Præ cæteris autem admodum cruentum fuit, quod, poſt natum Chriſtum anno 138. regnante Adriano Imperatore geſtum eſt. Cujus in ipſorum Thalmuticis mentio hiſce verbis fit: Adrianus Cæſar haragbe Alechſandria ſchel Mizraim Ichiſ him ribbo al ſchiſ him ribbo kifalunke joze mizraim. Veſpaſianus Cæſar harach bichrach Biter arbameos ribbo, id eſt, Adrianus Cæſar occîdit Alexandriæ, urbe Ægypti, ſexagies decem millia Iudæorum, & iterum totidem, hoc eſt duplo plures, quam ex Ægypto exierunt. Veſpaſianus Cæſar occîdit quater centum decies millia Iudæorum, in urbe Bitera. Etſi autem hæc multitudo immenſa, non ſecus ac alia multa, in illis libris Thalmuticis, id eſt, doctrinalibus, fabuloſa videntur; tamen non eſt dubium, multa millia ſeditioſorum, utriuſque ſexus interfecta tunc temporis fuiſſe: inprimis cum Adrianus, non abſque cruore, & ſanguine ipſorum, Pſeudo Meſſiam, ſicut paulo ante recenſuimus, Bencochab, id eſt, filium ſtellæ, quem poſtea Bencosba, & Barcozabh, id eſt, filium mendacii, vel Bencuzibha, id eſt, filium nothum, ut in libro Schebbet Iehudah legere eſt, nominarunt, oppreſſiſſet. Fracta autem & conciſa tunc temporis eorum potentia, & vires bellicæ videbantur, ut deinceps nullam uſpiam, in orbe terrarum, certam ſedem, nullum proprium domicilium, non libertatis, aut juris ſpeciem, habuerint: Et nunc quoque diſperſa fere per univerſum orbem terrarum, exul & ſervilis natio, neque Dei religionem tueatur, & in omnium pene mortalium odium, qui eos propter vitia, & ſordes fugiunt, incurrerit. Id Turcis, in quorum regno ingens miltitudo Iudæorum degit, & conductis teloniis negotiatores, ad decipiendum, & impoſtores egregii ſunt, non ignotum eſt: ita ut licet, hoc noſtro tempore, ſolummodo in urbe Theſſalonice, ultra 70. millia Iudæorum, utriuſque ſexus eſſe, peregrinatores qui ibi fuerunt, affirment: tamen illos admodum exoſos habent, & contumelioſo nomine Schibout appellant, neque cum illis commercium vel conjugium, ſicut cum Chriſtianis, habent. Sordes autem & fœtor, non ſolum ex allio, & cæpis, quibus frequenter in cibo utuntur, illis familiaris, ſed etiam in opprobrium à Deo rejectæ & inviſæ gentis, tanquam macula perpetua, videtur innatus eſſe, eoque reſpexiſſe Ammianum Marcellinum, cum eos fœtentes tumultuantes vocat. Iudæos autem olidos credi, & virulentum ex ſe odorem emittere, notat Philelphus, ſive id ex mala victus ratione accidat, ſive ex eo, quod menſarii fere ſint, nullaque exercitatione utantur, alimentum probe non concoquunt: Vnde fœtidæ fuligines per corpus univerſum expelluntur. Alludit huc fortaſſis Martialis, ubi dicit:

In lib. Cothin.

Lib. 22.

In epiſt. ſuis volum. 2, lib. 2.

K *Etje-*

Et jejunia Sabbatariorum.

Cauſam referunt in id quod jejuni malum habent anhelitum , ſicut Zuingerus de Iudæis , & viris, atque mulieribus , plura retulit, in ſuo theatro humanæ vitæ. Puto enim fabuloſa eſſe , quæ de pœnis Iudæorum juxta tribus ſuas diſtinctis refert M. Franciſcus ex Iudæo Chriſtianus factus , in ſingulari ea de re inſtituto libello : quum ſupra demonſtraverim , eos tribuum ignorare diſtinctiones. Quomodocunque autem ſeſe res habeat , ſæpius obſervavi hunc fœtorem vel ex ſordido victu, vel à naturæ graveolentia , alioque vitio ortum in Iudæis , tam in Italia, quam in Germania , ubi natio iſta adhuc ſordide vivit , & ſtabulatur : Præſertim autem cum juſſu Ducis Ferrariæ Alfonſi, in ejus nuptiis, cum Barbara Auſtriaca , Imperatoris Ferdinandi filia , Comœdiam, de origine , vita, & obitu Turcorum, Turcicis , & quidem ſumtuoſis veſtibus, nocturno tempore (ſicut Italis mos eſt, ut accenſis innumeris cereis diverſicoloribus, oculos ſpectatorum rectius perſonæ fictæ ferire poſſint) Italico ſermone ſplendide agerent. Actores enim omnes erant ex Aſia, & parte Europæ, Turcorum tributarii. Facile autem conceſſero, hircoſum illum odorem huic genti familiarem ex otio & ſedentaria vita , atque vitioſis humoribus augeri , cum experientia teſtentur eos, qui uſque ad ſudorem laborant, melius olere. Et ob eam rem legimus Alexandri Magni ex bona conſtitutione corporis,& perpetuo exercitio militari odorem ex cute gratiſſimum efflaſſe ; os ejus totumque corpus reddidiſſe fragrantiam , quam interiores tunicæ retinebant. Ea cauſa fortaſſis etiam fuit fervidum & igneum corporis ejus temperamentum. Gignitur enim odoris ſuavitas , ut Theophraſti eſt opinio, concoctis à calore humoribus. Vnde aridi & fervidi tractus, plurima & optima aromata edunt. Exhaurit enim ſol humorem in ſummis corporibus exiſtentem,ut putredinis materiam ſicut Plutarchus obſervavit. Huc referri poteſt , quod Plinius de Parthorum oris graveolentia ſcribit propter inſinceretos cibos, & quod grano ex Aſſyrii malo in eſculentis ſibi medentur.

Vol.2. lib.2.

In commentarius Ariſtoxeni.

In Alex. & lib. 1 convi.q.6.

Lib.11.c.53.

Cæterum judicium Eraſmi Roterodami de Iudæis eſt tale : Eſt, inquit, ei genti quædam pertinacia, nec ulla fuit umquam ſuæ religionis tenacior , ut eleganter do-cet Ioſephus. Ad hæc , ut Iudæorum natio tum omnibus orbis nationibus peculiariter inviſa : ita viciſſim omnes execrabantur illi, ceu impuros , prophanos , ac impios, adeo , ut nec congreſſu dignarentur , & templum ſuum pollui crederent , ſi quis forte incircumciſus eſſet ingreſſus. Tantum erat præciſæ pelliculæ ſupercilium, &c. Inter cæteros autem impoſtores fuit admodum famoſus, qui , poſt-

In Argumento Ep. Pauli ad Roman.

& Apolog. Iudaic. antiqui.

natum

natum Chriſtum, Anno 434. Iudæos, ex Creta, per mare, in continentem, & promiſſam terram, ſicut Moyſes per mare rubrum fecit, ſalvos & incolumes ſe ducturum promiſerat. Cum autem, ex quodam præcipitio ejus aſſeclæ ſe præcipitaſſent, & in mari miſere periiſſent, ſicut ante retulimus & illum Cretenſem Moyſem (ſicut deinceps appellatus eſt) comprehendere vellent, confeſtim diſparuiſſe ferunt; hinc ſuſpicati ſunt, pernicioſum quendam dæmonem, ſub humana ſpecie, gentem hanc in exitium perducere voluiſſe, ut Nicephorus Caliſtus autor eſt. Quomodo autem olim, & hodierno die adhuc natio illa pertinax, erga Chriſtum, & Chriſtianos affecta ſit, experientia teſtatur. Omnibus enim artibus, & viribus occultis, & ſi poſſunt, apertis, odium atrox erga Chriſtianicolas oſtendunt, & arcana illorum e propriis ipſorum libris ſumma diligentia & accuratione collegit Iohan Buxdorffius, Profeſſor Baſilienſis. Hoc teſtantur miſera mancipia, quæ ideo magno pretio ſæpenumero a Turcis emunt, ut crudelius in ea ſævire, & odia ſua explere poſſint.

Cap.42. cent.1.

Li.14. Hiſt. Eccleſ.c. 40.

In Synagoga Iudæor.

De mira quoque Judæorum & impia aſtutia meminit Joannes Vaſæus, quæ cum rara & admodum malitioſa ſit, huc inſerere volui. Scribit enim, ſe in ſchedis quibusdam Nicolai Clenardi, viri undecunque doctiſſimi, legiſſe, quas ille in Africa conſcripſerat (dum illic Arabicarum literarum peritiam, ad bellum Animahumeticum, quod parabat, indefatigabili ſtudio conſectabatur.) totum Mahumetiſmum, decem Judæorum commentum eſſe. Hoc Judæos excogitaſſe, ut Chriſtianis inſignem aliquem excitarent hoſtem, ac de ea re extare librum apud Judæos. Idem (pergit Vaſæus) olim mihi retulit Germanus quidam, vir probus & eruditus, qui multos annos in Africa ſuorum negocia geſſerat, & dum reditum pararet in Hiſpaniam, ſiniſtris auſpiciis captus, duram apud Mauros ſervitutem ſerviverat. Is mihi affirmavit, audiſſe ſe à viris gravibus, in Africa, Judæum quendam aſtutum, angelum ſe mentientem, Mahometi nocturnis illuſionibus perſuaſiſſe, ut ridicula multa, & a rerum natura abhorrentia Alcorano ſuo inferciret, ut Judæos tam ſtultæ legis ludibrio a ſecta Mahumetica averteret. Cæterum ad Mahumetem quod attinet, quemadmodum is in vita impoſtor & planus fuit; ita ejus Secta, & imitatores poſt mortem ipſius eodem modo peregrinatores, ad ejus monumentum, vel potius cenotaphium, quotannis catervatim, religionis ergo accedentes, decipiunt. Qualis autem peregrinatio hæc ſit, ſicut ex plurimorum hiſtoricorum prolixis ſcriptis conſtat, ita ſingularia & haud vulgaria recenſendo eam paucis comprehendit Proſper Alpinus. Ita enim Guilandino ſuo collocutori refert. In Arabia felici civitas eſt primaria, Mecha dicta, quæ eſt ad mare rubrum ſita, ab ipſaque altera Medina vocata, di-

In Chron. Hiſpanic.

De plantis Ægypt.c. 14.

ſtat itinere octo dierum, in qua eſt ſepulchrum Mahometis, ipſorum Pſeudoprophetæ. Ad quod ſingulis annis, ex Ægypto, duodecim vel quindecim millia peregrinorum ſe conferunt, ſacrificaturi, & holocauſtum oblaturi. His præficitur Dux quidam, qui trecentorum militum præſidio illos omnes peregrinos, Mecham, Medinamque conducat, & mox Cayrum reducat, incolumes ab iniuriis Arabum, qui non rarò, in his deſertis, eos invadunt & occidunt, ac deprædantur. Vivunt enim Arabes hi rapina victum quæritantes, ſuntque ferociſſimi, atque audaciſſimi, habentque equos velociſſimos, quibus utuntur, legeque ſancitum etiam habent, ut nuſquam conſiſtere queant, ſed continuo equitent, degentes ſub tentoriis. Peregrini itaque duce illo, quem Hamirag appellant, rectà Mecham pergunt; deinde redeuntes, proficiſcuntur ad ſepulchrum Medinæ quod iter perficiunt diebus quadraginta: Medinæ, & Mechæ per alios viginti morantur. Turcarum Rex Medinam mittit duos præfectos, quorum alter ſacris præeſt, & alter prophanis & militibus. Mechæ verò, quæ Turcarum Imperio non omninò obedit, præeſt quidam Arabum princeps, quem Sciph appellant. Hoc nomine vocant omnes, qui à Mahomet oriundi ſunt, & ſe illius cognatos ſcripto oſtendunt. Habet hic princeps, equitum armatorum decem millia, & viginti quinque millia peditum, quibus timens a Turca ſibi hac itineris occaſione inſidias fieri, ſtatim, cum audit peregrinos ad ſua loca appropinquare, recedit à Mecha, & in montes ſe recipit, ubi, uſque dum abierint peregrini, moratur, quibus quotidie minatur, niſi diſcedant, poſt viginti dies, ſe aquas intercepturum, quando aquæ omnes defluunt ex montibus. Mittit Rex Turcarum huic Sciph munera hæc: quippe chlamydem auratam, ejuſque filiis & fratribus centum & quinquaginta millia aureorum, ſingulis annis; pro quibus muneribus ipſe Regi Turcarum dono mittit quadraginta petias lineas Indicas ſubtiliſſimas, cujuſmodi eſſe byſſum, de quo ſacræ literæ meminere, exiſtimari poteſt. Amplius, cum eo byſſo, mittit etiam Regi opobalſami tres quatuorve libras & præfecto Cayri libram, atque Hamirag peregrinorum ſemilibram, &c. Hæc cum ſint memorabilia & rata, (quoniam Mahometis deceptoris, quo pacto mortuus etiam in ſuperſtitione ſua impia, nunc quoque Maſulmanos peregrinatores dementat, mentio incidit) ex Alpino, qui diu fuit in Ægypto, deſcribere volui.

Vt autem ad Judæorum pertinaciam, & crudelitatem adhuc durantem, redeam, notum eſt, quomodo ſuæ religionis, quæ tamen cum vera Moſaica non convenit, ita ut plane neſciant, quemadmodum dixi, ex qua tribu orti & ſuperſtites ſint, illis & ſordidis ceremoniis pertinaciter inhæreant. Id ſane non ſemel antea perfunctorie quidem & obiter, ſed ſuperiore an-

no, in

no, in Conventu liberarum Civitatum Imperij, in urbe Vangionum (quam hodie Wormatiam nominant) diligenter obſervavi. Non enim decalogum, ſicut Moyſes ex mandato peculiari divino illis præſcripſit, ordine recitare poſſunt, ſed tantum confuſe aliquot præcepta, non quidem integra, ſed mutilata proferunt Notabile autem in illa urbe eſt, quod adhuc bovem, in quodam ædificio peculiari, prope ipſorum cæmiterium, & ſepulchra, (inter quæ ſane ſunt antiquiſſima, ita ut lapidem, cum inciſis literis Hebraicis, monſtrent, quem ante natum Chriſtum poſitum eſſe, numerus annorum deſignat) gilvo colore, ſicut tunc vidimus, pabulo exquiſito diligenter curent. Qui ſi, vel pinguedine, vel alio morbo moritur, eum pretioſis linteamentis involvunt & tanquam hominem bene meritum, magno luctu, & certis ceremoniis ſepeliunt. Deinde alium ſimilem quærunt, & eodem modo nutriunt. Sciſcitantibus autem nobis cauſſam, nihil aliud reſponderunt, præterquam hunc ritum, ante multa ſecula indeſinenter obſervatum ſe à majoribus accepiſſe. Præbuit id occaſionem, de hoc bove & ejus ſepultura exquiſita, mihi, & aliis Legatis, rationes exquirendi, quas Judæi illi, vel neſciebant, vel ſe ſcire diſſimulabant. Nonnulli ex amicis erant in illa opinione, Judæos expulſos patria, & hinc inde diſperſos, atque in exilio, abſque publicis ſacrificiis, & mactationibus pecorum, quæ ſolummodo in templo Hieroſolymitano permiſſa ac licita erant, degentes, potentia Meſſiæ ſui (cujus adventum, magno deſiderio, præſertim in tonitruis, & fulgetris adhuc expectant) ſe reſtituto regno Iſraelitico) in qua opinione intempeſtiva etiam Apoſtoli, antequam χαρισματα & dona ſancti Spiritus acceperant, fuerunt) in patriam, ad ſacra Moſaica & priſtinam mactationem boum, & pecorum, veluti poſtliminio reductum iri. Alij putarunt, hunc bovem in memoriam Ægyptiaci bovis, quem tanquam Deum coluêre, & Apim, interdum Serapim appellavere, adhuc nutriri. Erat enim hoc idolum, bos, corpore niger, candida fronte, in tergo alba nota inſignis, duplicibus pilis, in cauda, & lingua, cantharo notatus, quem certos vitæ annos excedere non licebat. Hunc, ubi conſenuiſſet, in lacum demergebant, ac ſuffocabant, & judicio indicto, ruptis veſtibus tonſo capillitio, tuſo pectore pugnis, fœde laceratis corporibus, ingentique planctu edito lugebant. Deinde cum alium inveniſſent, geſtiebant rurſum, & gratulabantur: Sicut Herodotus, Diodorus Siculus, & alij, plura de hoc idolo ſcribunt; In ſacris literis quoque legimus, Judæos hujus bovis, ſub ſpecie aurei vituli cultura in deſerto, & deinceps pertinaciter retinuiſſe. Fieri igitur potuit, ut hæc ſuperſtitio adhuc apud illos vigeat, & bovem illum, de quo paulo ante dixi, ideo tanta induſtria, in memoriam Ægyptij, nutriant.

Verum autem iſta vel prior opinio verior ſit: aliis prudentioribus excutiendum relinquo. Et retulit mihi Melchior Haiminsfeldius Goldaſtus, Francofurti ad Mœnum ſimiliter bovem taurum in cœmiterio ali, inquiſitosque a ſe loci illius Rabbinos reſpondiſſe, eſſe primogenitum Deo juxta legem oblatum, quem adolere cum Chriſtianorum legibus prohibeantur, mactare autem & veſci nefas ſit, permittere ut ad mortem naturalem, curetur. Accepiſſe autem eum à Wormatienſibus ſociis, qui vaccas alunt, & ne ſynagoga illa in pluribus bobus nutriendis nimium gravetur, primogenita ſua apud diverſos offerre & diſpertiri ſolere. Idem fieri in capratum & ovium primogenitis ab iiſdem ſibi confirmatum.

Caput XII.

De diverſitate religionum, inter Perſas & Turcos, eorumque internecino odio

Mirantur, plerique & ſcire cupiunt, cum Perſæ & Turcæ pariter Mahumetani ſint, & Alcoranum, in quem librum Mahometanæ leges & inſtituta, ab ipſo Mahomete Pſeudopropheta, congeſta ſunt, ſummo in honore, tanquam ſacroſanctum & divinum habeant, adeo ut capitale ſit, de contentis in illo diſputare, vel in dubium aliquid revocare: quamobrem tam irreconciliabili tamen & hoſtili odio inter ſe diſſideant. Inprimis autem eſt memorabile, licet ridicula ſit ſuperſtitio, quod Georgius Douſa ſcribit: Cum aliquando ad Tachtelcæla (ita nominatur area Baiazetis, templo vicina) me conferrem, Camelum quendam, frequenti ſtipatum populo, lento veſtigio gradientem animadverto. Ego inſolenti hoc ſpectaculo attonitus, meum comitem Polonum, qui religionem Turcicam profitebatur, quid ſibi hoc vellet, interrogo. Tum ille Camelum iſtum, quoniam Mecha venit, & Alcoranum (qui divinæ legis habetur liber) dorſo geſtavit, honorem illum promereri: alios proinde pilos ejus, tanquam ſacros, evellere, alios eum oſculari: nonnullos ſudorem axillarum ejus extergere, eoque ſudore oculos & faciem perfricare: tandemque Cameli mactati carnes in minutiſſimas partes conciſas, inter fideles, ad manducandum, diſtributum iri. Tantum honoris Turcæ Camelo deferunt, quem, ex ſolo Alcorani contactu, ſanctificari putant. Jam quanta reverentia ipſum Alcoranum proſequantur, ex hoc cognoſce, quod hominem Chriſtianum, ſi imprudens Alcorano inſideret, capitis ſupplicio aſficerent. Ejuſmodi ſuperſtitione laborant Turcæ, &c.

De itinere ſuo Conſtātinopolit.

Alcora-

Alcoranum autem Nicolaus Clenardus ita deſcribit, cum eſſe librum Mahumetanis veluti Iudæorum Pentateuchus, aut Chriſtianorum Evangelium. Suſcipiunt, inquit, illi vetus ac novum Teſtamentum, jubente Alcorano: at innumeris ſcatent hæreſibus. Chriſtum Deum negant, nec eum occiſum à Iudæis, & multa alia ſunt dogmata, quæ pugnant cum Evangelio. Vt Evangelio prodito, abrogata eſt lex Ceremoniarum Moyſi: ſic ajunt Mahometum ſucceſſiſſe CHRISTO. Et pergit ibi Clenardus recenſere ridicula, & inania figmenta, in Alcorano, & alio quodam Legiſlatoris Suna libro, continente multa volumina, de dictis & factis Mahumeti, Arabica lingua comprehenſa: ita ut nemo tam à communi ſenſu remotus ſit, qui non protinus illam ſuperſtitionem deteſtaretur, adeò pleraque ſunt fabuloſa, &c. In his Mahumetem tanquam verum Prophetam, qui legem divinam ſuis aſſeclis promulgavit, ſequuntur, & obſervant, tam Perſæ, qui Sophi vocantur, quam Turcæ. Diſſenſio autem inter eos orta eſt inde. Hales, ut multi referunt, frater patruelis, atque gener Mahumetis extiterat. Filiam namque illius, nomine Fatimam, uxorem duxerat: Is poſt Mahumeti mortem, cum in principatu defuncto ſucceſſiſſet, ejus legem, multis in locis immutavit. Quædam enim ſuſtulit, non pauca etiam adiecit, alia novis interpretationibus ita correxit, ut nova quædam lex gentibus illis videretur. Sic factum eſt, ut dum quidam Mahumetis, quidam vero Halis diſciplinam & interpretationem ſequerentur, Mahumetis ſecta in duas diviſa partes, gentes religione diſſidentes, odiis etiam, quod conſequens erat, diſcinderet. Perſæ namq;, qui Halim ſecuti fuerant, reliquos Mahumetis diſciplinis infectos, ut homines impuros, & divinæ legis ignaros, à conſortio repellebant. Arabes contra Perſas, ut deſertores atque legis divinæ corruptores, deteſtabantur. Cæterũ cum Halis nomen, apud multas nationes in obſcuritate lateret; Homaris vero diſciplina, qui ut pote diſcipulus Mahumetis, religionem ſummo ſtudio conſervavit, inviolata permanſit; donec tandem Sophus Muza Caimi ſtirpe propagatus, cum primum, ſapientiæ & religionis oſtentatione, multos ad ſui ſtudium allexiſſet, tum armis eam ſectam, quam ſequebatur, eſſe veram Dei legem, demonſtrare, omnibus artibus a rationibus concupivit. Cum igitur illi, nationes multæ nomina darent, evenit, ut Halis decus è tenebris emerſum videretur, & illius nomen extinctum reviviſceret. Is pro linteis ſpiris, quibus Mahumetani caput intexerant, pileos è lana conſtipata, rubro colore infectos, & ſenis utrinq; gradib. diſtinctos, eo artificio, ut vel porrendi vel contrahi poſſint, ad tegendum caput, inſtituit, quibus ii, qui Halis diſciplinis adhærent, ab aliis Mahumetanis, qui ejus memoriam odio proſequuntur, internoſci facillime poſſent. Turcæ itaq; vocant Perſas Phaſic vel Quezelbach, id eſt, capita

Epiſt. lib. 1. ad Latomum. fol. (mihi) 41.

ductore militum facto & acerrimo propugnatore novæ Perſicæ religionis; & atrociſſimo hoſte Turcarum, ex Aſia, per omnes minoris Aſiæ urbes, intentiſſima inquiſitione habita, quos Perſicæ religionis cultores invenit, omnibus tormentis excruciatos interfecit: his vero qui bello minime interfuiſſent, neq; arma tractaſſent, inuſto ferro in corpore ſtigmate defectionis perpetuo præferrent, quos protinus cum affinibus atque propinquis eorum, qui Techellem ſecuti fuerant, in Europam traduxit, ſparſit per Macedoniam, & Epirum & Peloponneſum oram, ne Techelles cum ſuis Perſicis, novis copiis comparatis, bellum renovaret; coirent rurſus, & novas res, novaque defectiones molirentur. Eodem modo odium & contemptus erga Turcas ex hoc apparet, quod nonnulli retulerant, propter odium in Ottomanicam familiam, ab Iſmaele in aula ſua canem educatum, ac pro deſignatum fuiſſe, ut quem aulici Turcorum Regi illuderent, illi, per ſcommata atque ludibrium, ipſius Bajazetis nomen impoſitum fuiſſe.

Ex illa ſecta novæ religionis Perſicæ fuit is, de quo Busbekius ſcribit. Non me, inquit, pigebit adſcribere, quod magno argumento ſit, quam populi illi Aſiatici Religionem imperiumque Ottomanorum graviter ferant, ſi, ut, dum adhuc eſſem Conſtantinopoli, quidam e caſtris Turcicis reverſus; Redeuntem Suleimanum Amaſiam uſum fuiſſe hoſpitio hominis cujuſdam Aſiatici, inque illius domo pernoctaſſe. At illum ubi princeps migraſſet, luſtralibus aquis, multoque ſuffitu, & certo ceremoniarum ritu, domum ſuam, ut pollutam & contaminatam contagione talis hoſpitis, expiaſſe. Quod ubi Suleimanno innotuiſſet, juſſiſſe hominem interfici, domumque ſolo æquari, ſic ille magnas, averſi à Turcis, propenſiorique in Perſas ſtudii pœnas dedit. Hinc manifeſtò apparet, verum eſſe quod vulgo dicitur: Nihil magis conjungere animos hominum, nihil quoque magis eos disjungere, quam religio vel ejus falſa imitatrix ſuperſtitio; & quod nonnunquam, ut paulo ante dixi, ſub prætextu religionis, etiam Regiones ambiantur, & acquirantur. *Epiſt. 1.*

CAPUT XIII.

De Ritu Ethnicorum in evocandis Diis tutelaribus.

Auctarium Cap. 60. Centur. 1. Cap. 10. & 11. cent. 2.

IN duabus prioribus centuriis meis multa diſſerui, & exempla memorabilia allegavi de ritibus Ethnicorum, quibus uſi ſunt in evocatione Deorum, & Dearum ſuarum tutelarium. Perſuaſi enim mira ſuperſtitione fuere, numinum horum ope, auxilio, & potentia, loca, & ho- *Cent. 1. cap. 60. & cent. 2. 10. & 11.*

conſilium fecerunt in unum, dicentes: Deus dereliquit eum, perſequimini, & comprehendite eum, quia non eſt, qui eripiat. Hactenus Tholoſanus. Cæterum quod allegatus autor ſcribit: Luctatorem illum Angelum proprium Eſau fratris Iacobi fuiſſe, commentum Iudæorum eſt, qui ſcil. arcere vellet Iacobum à terra Chanaan, favendo partibus Eſau, quoad liceret, & quam diu Deus permitteret. Sic in Propheta Daniele legimus, de Perſarum principe, qui abſque dubio fuit angelus, quomodo reſtiterit 21. diebus ne veniret is, qui loquebatur cum Daniele, ad ſatisfaciendum ejus precibus. Quod ſi tam diu iſte angelus alium impedire potuit, quid modo obſtat, inquiunt, angelum Eſau opponere ſe Iacobo, ne conſequatur hæreditatem & terram patribus repromiſſam? &c. Siquidem non obſtinate refragatus eſt angelus, verum Dei voluntate præcognita, non modo victori Iacobo ceſſit, ſed jam impetratas benedictiones illi confirmavit. Afferunt præterea Rabini alias rationes, ut confirment hæc ſua commenta, quas, ne extra propoſitum prolixior ſim de induſtria, omitto. Sanior autem & receptior piorum interpretum eſt conſideratio hujus luctæ, illa curaſſe, ut Iacobi animus confirmaretur, ad diſceret, ſibi divinitus addendum tantum roboris, ut, neque cœleſti, neque humana virtute unquam ſit impediendus, à conſequendis promiſſionibus, à Deo exhibitis: Verum convulſionem vel luxationem ideo eſſe adiectam, quo intelligeret, ſe iſta non habiturum, ſine gravi carnis moleſtia & dolore, ſiquidem plura experiri coactus eſt, dum viveret, admodum triſtia & calamitoſa. Tentationes enim Deus immittit, quibus vult nos exerceri. Nonnulli autem patres (inter quos eſt B. Auguſtinus) ſunt autores, ut Angelum in hac lucta Chriſtum adumbrare intelligamus, qui pro diſpenſatione & œconomia noſtræ redemtionis, viſus eſt ab Iſrael, qui eum crucifixerunt, ſuperari, qui tamen occumbens benedixit hoſtibus ſuis, pro eis efficaciſſime orando. Inde tamen claudi ſunt redditi. Nam pars eorum Chriſtum ſequuta eſt, alii vero credere noluerunt, ſive, quod eorum regnum temporale, jam tum cœpit ægre procedere. Beatus Hieronymus ſpiritualem fecit hanc luctam: Quod ſumſiſſe videtur ex Oſea Propheta, ubi ſcribit, Iacobum ita viciſſe, luctando cum Angelo, ut fleverit, & oraverit eum. Ex quo apparet, luctam hanc fuiſſe precum vehementiam, præter illud corporale certamen. Verum qui plura de hac lucta ſcire cupit, is Petrum Martyrem prolixe ex ſacris literis & patribus interpretantem legat: Meum propoſitum non eſt, in hac materia diutius inhærere. Poſtremo addere volui, quid Cornelius Tacitus Ethnicus, de exceſſu Deorum ſenſerit: Ex panſæ, inquit, repente delubri fores, & audita major humana vox, Exce-dere

Cap. 1. *Geneſ. c. 33.* *De civit. Dei 18.* *In Epiſt. ad Epheſ. c. 12.* *In lib. Gen. cap. 32.* *Lib. 5 hiſt.* *Animadv. in Euſeb. Chron. miſ. hiſ. 171.*

Deos, ſimul ingens motus excedentium, de qua re plura memorabilia congeſſit Scaliger.

CAPUT XIV.

De ſuperſtitione hominum ſuper libros, ſtatuas, & monumenta fatalia.

Auctarium Cap. 11. operarum ſubciſivarum Cent. 1.

PRoxime antecedenti capite non vulgaria, ut puto, auctarii loco, ad caput 8. Cent. 2. congeſſimus, de evocatione tutelarium numinum & angelorum: Nunc vero, veluti in ſimili materia pertexenda, capiti xi, de ſuperſtitione hominum, libris, ſtatuis, & monumentis, figuris fatalibus, auctarium, peculiari capite, annectere volui, ex quibus apparet, quam ſtudioſiſſime ejuſmodi nugis, olim, & ſuperioribus annis, plurimi dediti fuerint. Incipiam autem à Græcis; quæ gens ejuſmodi ſuperſtitionibus admodum dedita fuit, ut mirificis artibus & impoſturis futura cognoſcere poſſet. Inprimis conſtat, tempore Cæſaris Leonis Armeni, Bardæ filii, cupiditatem hanc præpoſteram inveſtigandi ſucceſſionem in Imperio, & aliis rebus, admodum uſitatam fuiſſe, à qua tamen doli & fallaciæ non abfuerunt. Fuere autem tunc celebratæ quoque Sibyllinæ vaticinationes. Et ex libris notarum quidem conjecturæ multos exercuerunt. Has notas Græci βίβλους συμβολικὰς nominarunt. De quorum librorum unius ſignificatione, Leonem Imperatorem cognoviſſe diem & genus mortis ſuæ accepimus, quod notaſſet inter duas literas χ & φ expreſſam figuram Leonis, qui jugularetur. Nam & in jugulum Leonis, ab interfectore, enſis defixus eſt, feriis natalitiis Chriſti Jeſu, in templo, fraude inſidioſa crudeliter obtruncati, cum autores cædis ornatu ſacerdotali ingreſſi fuiſſent, noctu luminibus accenſis, atque fulgentibus, ut ad Chriſti naſcentis lumina cædem illam factum iri, demonſtraretur, id eſt, κατὰ τὰ Χριϛοῦ φῶτα ἢ χριϛγέννα, ſicut notavit parens meus, piæ memoriæ, in Chronologia Nicephori. Id confirmat Luidprandus, Cremonenſis Epiſcopus, Legatus Ottonis Imperatoris, quæ legatio Conſtantinopolitana ſuſcepta eſt, circa annum Chriſti 968. Habent, inquit, Græci & Saraceni libros, quos ὁράσεις ſive viſiones Danielis, vocant. Ego autem Sibyllinos, in quibus ſcriptum reperitur; quot annis Imperator quiſque vivat, quæ ſint futura eo imperitante tempore, pax an ſimultas? ſecundæ Saracenorum res an adverſæ? Cæterum de Græcorum

In ſua hiſt. fol. 103.

ſuper-

ſuperſtitione, veteri & recentiori, in futuris cognoſcendis, antea in modo dicto capite plura congeſſimus, Vedio itaque nunc ad alia ſimilia. Mirum fuit ſane idolum, vel ſtatua fatalis, ante & circa tempora Caroli Magni, in Hiſpania, ſi vera ſunt, quæ ſub Turpini nomine circumferuntur. Id Pſeudoprophetam Mahumetem, ſuo nomine attributo, fabricaſſe, & dæmoniacam legionem quandam, ſua arte Magica, in ea ſigillaſſe dicitur, tanto robore, ut à nullo frangi potuerit. Cæterum Chriſtianos, ad illud, abſque periculo, accedere non potuiſſe. Verum ſi Saracenus adorandi cauſa accederet, tuto hoc potuit præſtare. Si etiam avis forte ſuper eam ſedit, illico mortuam cadere. Fuit autem lapis Saracenicis literis antiquis inſculptis faſtigiatus, miræ altitudinis, ſuper quo Idolum hoc Mahumetis, effigie humana, aureum collocatum fuit, manu dextra clavem tenens ingentem, quæ ſecundum Saracenorum vaticinia, ſi e manu lapſa fuerit, illo anno Rex Galliarum, expulſis Saracenis, totam Hiſpaniam Chriſtianis legibus ſubjugaturus ſit. Igitur adveniente Carolo cum exercitu, cum Saraceni viderent, illam clavam delapſam, convaſatis ſuis rebus aufugerunt. [De rebus geſt. Caroli Magni c. 4.]

Qualis autem, obſecro, liber iſte fatalis, qui Anno 1525. in Hiſpania, à Judæo quodam dum pro vinea ſua amplianda rupem perfoderet, inventus fuit? patefacta enim rupe cava eum librum, ligneis foliis, inveniſſe ſcribunt, Hebraicis, Græcis & Latinis literis ſcriptum, in quo continebatur, de triplici mundo, ab Adamo, uſque ad Antichriſtum. In quo principium tale fuiſſe: In tertio mundo, filius Dei naſcetur, ex Maria virgine, &, pro ſalute hominum, crucis patibulo patietur. Additum etiam fuit, hunc librum inventum iri, ſub Rege Hiſpaniæ Ferrando, ſicut in Chronico Auguſtenſi, & alibi, hoc notatum eſt. Porro de ſtatua fatali equeſtri Papienſe vel Ravennate (cujus quoque Platina mentionem facit) ita ſcribit Bernardus Saccus: Miraſolem, nonnulli vero Regiſolem appellant, quoniam Orientem verſus faciem converſam habebat, contra Papienſes, faciem equitis vertentes in ſeptentrionem, & terga in meridiem, ſtatuam Regiſolium, id eſt, ſolium vel ſedem Regis appellarunt, dixeruntque, regium potius eſſe, cavere à ſeptentrione, unde Hunni, Gothi, Heruli, Alani, aliique erupere in Italiam, quam in Meridiem, vel orientem reſpicere, ubi Italia mari cingitur, & niſi magno claſſis apparatu petatur, ſuo ſitu tutiſſima eſt. [In Ticinenſi hiſt. lib. 10 cap. 8.] De ſtatua Crocodili fatali, vel incantationibus præparata, ita ſcribit Bodinus. Nuper in quodam Ægypti oppido, ubi non erant Crocodili, ut in aliis oppidis, ſecundum Nilum, inventum eſt plumbeum Crocodili ſignum, ſub ædis limine conditum, quam Mehemet ben Thaulon cremari juſſit, quo nomine expoſtularunt incolæ, dicentes, ſe ex eo tempore à Crocodilis graviſſime infeſtari. [De Dæmon. lib. 2. c. 3.]

Recenſuimus quoque ante obſervationes fatales, in marmoribus

tam ſcriptas, quam mutas, myſterium tamen in ſe continentes, inventas fuiſſe; ad quas pertinent picturæ, ex opere teſſelato, in templo Marci Veneti confectæ. Inter quas nonnullæ dicuntur eſſe Ioachimi Abbatis Sanflorii inventæ, vaticiniis olim, ante aliquot ſecula, clari, quibus rerum Italicarum mutationes quaſdam prænuntiatas fuiſſe, multorum opinio eſt. Quemadmodum interpretantur duos criſtatos gallos, vulpem delineantes, ſignificaſſe duorum Regum Galliæ victorias, de Ludovico Sfortia, Mediolanenſi principe. Præterea per Leones opimos & pingues, ex aquis prodeuntes, rurſum per alios macilentos, in terra procumbentes, ipſum ſignificaſſe tradunt Reip. Venetæ (cujus inſigne Leo Evangeliſta eſt) fatum atque conditionem, maritimis ſcilic. commerciis opulentam, belliſque navalibus potentem, ac felicem, econtra relicto mari, ad continentis dominatum, terreſtreſque expeditiones converſam, infelicem ac imbecillem mox futuram.

Eodem modo antea recenſuimus, quas fatales præmonitiones Rex Alphonſus, Ferdinandi filius, habuerit, quibus addere præterea libet. Hujus patris ſpectrum, ter diverſis noctibus, Iacobo regiæ domus chirurgo apparuiſſe ſcribunt. Et primo lenioribus verbis, poſt admodum minacibus mandaſſe; diceret hæc, ſuo nomine, Alphonſo, Ne ſperaret, ſe Regi Galliæ poſſe reſiſtere, quod in fatis eſſet, ejus progeniem infinitis caſibus vexatam, ac demum tam præclaro regno ſpoliatam, extinctum iri. Ejus rei cauſam eſſe, cùm multa ab ipſis patrata ſcelera, tum vero illud maxime, quod ipſius ſuaſu, Puteolis redeuntis in D. Leonardi fano, in via Glarea, prope Neapolim, commiſſum non expreſſiſſet, exiſtimarunt homines, Alfonſum eo loci, Ferdinando perſuaſiſſe, ut non paucos regulos, quos diu in carcere detinuiſſet, clam necari juberet, ſicut Guicciardinus Sabellicus, & Iovius, memoriæ tradiderunt. Conſtat ſane, Imperatores, Reges & heroes, ſæpenumero varias indices & monitiones, & ſtatuis, & monumentis, veluti miraculoſe habuiſſe. Refert enim Turpinus, inter alia ſigna præcedentia mortem Caroli Magni, Nomen, id eſt, CAROLUS PRINCEPS, quod erat ſcriptum in beatæ Mariæ baſilica rotunda, Aquiſgrani, cujus fundator ipſe erat, paulo ante mortem ejus, omnino per ſemetipſum deletum fuiſſe: Porticum, quæ inter Baſilicam & regiam erat, die aſcenſionis funditus everſam fuiſſe, Eodem modo pontem ligneum, quem Moguntiæ ſuper Rhenum, ſex annorum ſpacio, ingenti ſtudio ædificari curavit, in cendio funditus conſumptum.

In hiſtor. de Carolo Magno in fine & Einhardus ipſius Imperatoris Cancellarius in Geſtis Caroli Magn.

Inſuper mira ſunt, quæ Procopius, de Theodorici, Gothorum Regis, ſtatua, ſcribit: Bellitario, inquit, contra eoſdem Gothos, bellum gerente, ſub Iuſtiniani imperio, Neapoli admiranda res contigit. Nam Theodorici Regis, in foro ipſo, imago erat, lapillis ſectilibus, quadratiſque, & vario

De bello Goth. lib. 1.

vario colore infectis compoſita. Hujus imaginis caput, adhuc Theodorico ſuperſtite, neſcio quo defluxu, caſu derepente, & ſua ſponte depulſa lapillorum compago, unde mox ſubſequutum, ut Theodericus vitam finiret. Poſt annos deinde octo, lapilli, qui imaginis ejus ventrem effigiabant, quoniam eundem in modum excidiſſent, Athalarius Theodorici ex filia nepos, fato defungitur: paulo poſt, labentibus circa pudenda lapillis, Amalaſuntha, filia Theodorici, ex humanis deceſſit. Gothis autem obſidentibus urbem, à femoribus ipſis, ad imos ejuſdem imaginis pedes, lapillorum compages omnis dilabitur, & imago tota ex pariete penitus abolita fuit.

Gentiles quoque olim non diſſimiles obſervationes habuerunt; ſicut notatum fuit in Cæſaris Auguſti vitâ, tanquam prænuntias mortis, quod ſub extremum tempus ejus vitæ, tabula in qua nomen ejus inſculptum fuerat, de cœlo tacta, & prima nominis litera dejecta eſt. Hinc reſponſum, centum eum dies, non amplius victurum, quod per convulſam ſignificaretur literam, ipſum vero inter deos referendum, quod reliquum percuſſi nominis indicaret. Quoniam Æſar, Deus dicitur, Tuſcorum lingua, ſicut Petrarcha id, & aliis notis obſervavit. Huc referendum eſt, quod noſtro tempore accidit. Nam Mauritius, Elector Saxoniæ, fortiſſimus & præſtantiſſimus heros multa, paulo ante functum prælium, in Luneburgicis ſaltibus, ſigna commonefactoria, denotantia mortem ejus, habuit, inter quæ non poſtremum eſt, quod in tempeſtate quadam, & procella ventorum ex eius ſtatua, lapidea, quæ inter alias Electorum, in loco conſpicuo Berlini, affabre facta, poſita erat, capite truncata, non abſq; admiratione omnium, conſpecta fuit, reliquis ſtatuis incolumibus. Id quoque eximius vir D. Thuanus hiſtoriæ ſuæ inſeruit, & verum eſſe ocularis demonſtratio teſtatur.

Rerum memorab. lib. 4.

Caput XV.

De nonnullis rebus admirandis quarum vera & explorata ratio reddi nequit.

Auctarium Cap. 37. Cent. 1.

Ea quæ in priori capite, de fatalibus ſtatuis, monitionibus & nunciis, præcedentibus mortem Regum, principum, & heroum, obſervavimus, & recenſuimus, mihi præbuere occaſionem, ulterius cogitandi & meditandi, nec non auctuarii loco adiiciendi iis, quæ antea, peculiari capite, de nonnullis mirandis rebus, de quibus vera ratio reddi nequit, congeſſimus

Cent.1.c.73. ſinus. Ut igitur de prænunciis fatalibus & notis, mutationem principum & regnorum ſignificantibus, vetera cum recentioribus, & econtra, conjungentes, pergimus, habuerunt veteres Ægyptii peculiare indicium in Nilo flumine. Id enim, quando non exundabat, ſequebatur ſterilitas, ut ante mortem Antonii, & Cleopatræ, toto biennio non exundavit Nilus, quo ſimul ſignificabatur regni mutatio. Sic tempore famis ſub Claudio, non exundavit Nilus, & iterum ſunt ſecutæ mutationes. Quod ſi nimium aſcendiſſet Nilus, tum etiam ſterilitas ſequebatur, quia non poterant juſto tempore conſeri agri. Erat igitur ſingulare beneficium, quoties juſta menſura Nilus exundabat, ut, poſt alios, Melancthon obſervavit. Etſi autem in Nilo, vel deficiente, vel nimium creſcente, rationes naturales non deſunt; tamen non raro etiam naturales cauſæ, tam in fluminibus, quam in terra, & aere, futura portendere ſolent, ut in Cometis, & aliis meteoris, fieri ſolet.

In explic. Evangel. foria 2. Natal. Christi, par. 1.

Sæpenumero autem eveniunt portenta, de quibus ratio reddi nequit, ut antea demonſtravimus, & ex ſequentibus apparebit. Memorabile inprimis quod Antonius Torquada, in ſuo libro Italico, ex Hiſpanico idiomate tranſlato, recenſet, quod ita in Latinum tranſtuli: In Norvegiæ finibus eſt arx munitiſſima, Caſtrum novum appellata. Hæc eſt ſita in præcipitio rupis, ad quam ſolummodo ex una parte aditus patet. In radice hujus rupis, flumen immenſæ profunditatis tranſit, cujus undæ nigræ apparent; ob eam cauſam piſces quoque nigreſcunt. Oritur autem in montibus aquilonaribus, & ex ſummis præcipitiis labitur, ita ut ejus ſcaturigo explorari nequeat. In hoc rapidiſſimo flumine magna eſt copia Salmonum, & aliorum piſcium, ſuaviſſimi saporis, & eſui gratiſſimorum. Affirmatur autem pro re certiſſima, conſpici interdum in hoc flumine ſpectrum, pubetenus inſtar hominis, hinc inde natantis, & dulciſſimè inſtrumento Muſico ſonantis. Quando vero accolæ ab hoc ſuaviſſimo concentu attoniti, attentius id audire cupiunt, tunc mox ſub aqua ſe abſcondit, & nihilominus audiuntur varia inſtrumenta muſica, cum tamen nemo conſpiciatur. Quod ſi contingit, habetur id pro ſiniſtro omine; & portento malo ... infortunium, & calamitas alicui ex præfectis vel præſidiariis præcipuis, hujus arcis, & verum id eſſe ſæpenumero experientia demonſtravit. &c. Simile portentum apparere ſcribitur in loco, quo olim Trajanus Imperator, debellaturus Decebalum Regem, pontem ſuper Danubium conſtruxit, cujus fragmenta hodie adhuc extant, cum inſcriptione: TRAJANI NERVÆ FILII CÆSARIS VERE PONTIFICIS. Et haud longe fons ſcaturit, qui S. Crucis vulgo dicitur, & magnum miraculis ... Quoties enim Rex aliquis Hungariæ, vel moriturus, vel periculum aliquod ſubire cogetur,

Giardino di fiori curioſi mihi fol. 199.

tur, aqua fontis in cruorem vertitur, ad multos hominum languores, quibus medetur, haud inutilis. Quod accolis longe lateque patet, & longa experientia comprobatum eſt, ſicut Cuſpinianus obſervavit. Tale præſagium vel omen fuit, cum Rex Matthias potentiſſimus & fortiſſimus heros Viennæ apoplexia correptus, dicto ſono obiret. Eodem enim die omnes Leones, qui Budæ in clauſtris detinebantur, interiere. Cui ſimile eſt illud, quod Iohanni Caſimiro, Comiti Palatino Rheni & Adminiſtratori Electoratus, heroi pariter fortiſſimo, contigit. Nam paulo ante obitum ejus, Leo, quem diligentiſſima cura alebat, obiit, ipſeque Caſimirus id pro omine ſibi duxit, & interpretatus eſt. In ditione Archiepiſcopi & Electoris Trevirenſis, non in obſcuro loco notus eſt lacus vel piſcina, in qua, quoties piſcis immanis emergit, & ſe conſpiciendum præbet, toties certo id portendere mortem hujus Principis, idque longa experientia, tanquam certiſſimum omen, obſervatum fuiſſe affirmant.

In Orat. de bello Turcico.

Cent.1.c.73.

Recenſuimus præterea ante, non abſque cauſa habere nonnullos Principes, Comites, & nobiles Germaniæ, præſagia, & veluti notas quaſdam peculiares, quæ ante vel circa obitum ipſorum apparent & audiuntur. Ita in Baronatu Hohenſaxio apud Helvetios, quoties uni ex illa familia mors imminet, ſolet ex altiſſimis illis montibus, qui Baronatum ab Abbatis cellana ditione interſecant, lapis tantæ molis tantoque cum fragore decidere, ut labentis ſonitus in tota ditione longe lateque exaudiatur, donec in agro arcis Forſteggiæ conſidat. Inter notas iſtas etiam intempeſtivi ſonitus in horologiis numerati ſunt. Hoc confirmatur exemplo memorabili & quidem recente, quod ex relatione vera habeo. Arx eſt Comitum ad Rhenum, Comitum à Weſterburg, in edito monte ſita, ex qua cum ſuperioribus annis Comites una cum ſuis, ob contagia ibi cœpta, pauliſper ad tutiora loca receſſiſſent, attamen intempeſtive reverſi eſſent: dumque montem, in quo hæc arx ſita eſt, aſcenderent, & ad portam venirent, mox tintinnabulum horologii in turri undecimam horam, cum tertiam vel quartam ſonare deberet, ſonuit. Ob hanc rem inſolitam interrogatus portitor vel janitor, qui ſolus cuſtodiæ cauſa in arce relictus erat, affirmavit, ſe eam neſcire, nam per aliquot dies horologium plane neglectum, neque ab aliquo tactum fuiſſe. Mox contagia in arce recruduerunt, & tot perſonæ una cum Comitibus infectæ & mortuæ, quot ſimul arcem ingreſſæ ſunt, quorum undecim fuere. Eodem modo ante indicavimus, ex equis varia omina & præſagia, vel bona vel mala, ſumi. Equos enim hinnitu alacriore, & ferociore fremitu, victoriam ominari, prælia inituris etiam nunc militibus perſuaſum eſt. Inprimis autem ſiniſtrum omen & indicium eſt, quando equi præſtantiores abſque rationabili cauſa ſu-

biro turbantur, vel omnino exanimantur, & ii quidem quibus Principes peculiariter equitando, uſi ac delectatique fuerunt, & qui noſtra vernacula
Lib. 17. lingua, Leibhengſt vocantur. Obſervavit hoc tanquam malum omen Tacitus in equo Peti Conſulis in Annalibus. In tranſgreſſu, inquit, Euphratis, quem ponte tranſmittebat, nulla palam cauſa turbatus equus, qui conſularia inſignia geſtabat, retro evaſit. Præterea recens exemplum habemus præ cæteris memorabile in Rege Hungariæ, Ludovico, quum ex prælio Varnenſi fugiens in paluſtri loco, paulo ante equo ſuo ex improviſo mortuo, præcipitato caſu alterius periit, ſicut Bonſinius & alii notarunt. Alterum extat in generoſiſſimi equi ſubito obitu Stephani Batori, Regis Po-
Gent. 1. c. 21. loniæ, cum frater ejus, Tranſylvaniæ Princeps, diem obiiſſet: cujus Epitaphium antea retulimus.

Catut XVI.

De facibus, vel ignibus nocturnis, qui vulgo FATVI, Germanice vero Irrwiſch *vocantur.*

Contigit ſuperioribus annis, ut cum noctu mihi in comitatu plurium iter faciendum eſſet, tam in diſſitis, quam propioribus locis, præſertim in convallibus, ſparſim & conjunctim faces & ignes hinc inde conſpiceremus; qua occaſione cum ex meis comitibus nonnulli metu trepidarent, præſertim cum propius ad nos accedere, & modo in ſublimi modo humi, veluti ſaltantes, apparere viderentur, ideoque precibus piis ſe conſolarentur; nonnulli cordatiores, eos, tanquam res innocuas & naturales contemnerent, imo affirmarent, ſi ſpectra eſſent, quæ noſtra vernacula lingua, Irrwiſch / ab Helvetiis, brennende vnd fewrige Männer vocantur, ea potius execrationibus abigenda eſſe. Præbuit id paulo poſt, iis non amplius apparentibus, ſed veluti uno momento diſparentibus, materiam cogitandi & differendi, unde illi ignes ortum & occaſum haberent, atq; utrum res naturales vel illuſiones Diabolicæ eſſent? Venit autem mihi
In theatro lib. 2. fol. mihi 179. in mentem Bodinum hac de re quæſtionem movere, *Cur ignes, quos Fatuos vocant flamma in aere penſili, viatores terreant, fugientes ſequantur, ſequentes in aquas aut præcipitia deducant, at ſibilo evocati repente advolent?* Ad hanc quæſtionem ſolvendam cum dubius hæſiſſet, tandem ita reſpondet: Mihi quidem magis ingenuum videtur, de ignorantia confiteri mea, quam ridiculam cauſam promere: ut ſi quæratur, quamobrem præſter em ardentem e nubibus violenter diſiectum, extinguit acetum ſuperfuſum, aut cur typhones leviſſimus imber coercet? Probabile eſt, a certi frigiditatem eximiam ineſſe aut aceti cum ardentem naphtam aut feces olei, lini, ſulphuris camphoræ, aqua inflammati, aceto, vel urina vel cineribus reſtingui videamu

mu

mus. Sed quoniam me piget ineptiarum, malo ego de ignorantia confiteri, & univerſa, que de fulgure, tonitru, procella, præter naturam fieri videmus, ad geniorum poteſtatem referre: quæ vera ſint, an falſa, nolim aſſeverare: vero tamen ſimiliora ſunt, quam quæ læviſſimis expirationibus tribuuntur, &c. Etſi autem hoc in loco hanc quæſtionem quaſi in medio relinquit, Bodinus tamen eodem libro poſtea ſuam ſententiam apertius indicat, ubi ita quærit Theorus: An verum eſt, eos ignes, qui à noſtris FATUI vocantur, & qui circa ſepulchra, paludes, ac patibula vagantur, dæmones eſſe, ut plerique putant? Cui reſpondet ejus collocutor Myſtagogus: Ludibria dæmonum eſſe, vel hoc argumento convinci poteſt, quod ſibilo procul etiam evocati, celerrime advolant, & vocantem necant, aut crudeliſſime torquent, niſi feneſtram, qua venientem viderit, repente concludat. Viatores etiam in flumina, aut periculoſa præcipitia ſequentes deducunt, quos arcere ſi voles, clara voce Deum appellare, aut pronum, facie terram contingente, adorare oportet. Hoc amuletum majoribus noſtris acceptum ferre debemus. Idem fere judicium eſt de ignibus, quos antiqui Caſtorem & Pollucem vocabant, qui procella jactatos comitantur, ac navium adyta penetrant. Helenam vero noxiam eſſe opinantur, cum unica flamma in prora conſedit. Huc n. referenda ſunt illa: Qui facit Angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos flammam ignis. Sunt enim ab illis literis naturæ arcana petenda. Certe Plinius Caſtores, & eorum cauſas, in majeſtate naturæ abditas, latere ſcribit. Hæc ibi Bodinus. Sed nos in noſtra materia cœpta pergamus.

Fol. 208.

Pſalm. 103.

Lib. 2.

In Satyrico

Exſtat de re, ſive vera, ſive conficta narratio, & quidem faceta Euphormionis Luſinini, de ejus nocturno itinere cum ſuo comite Perca. Exaudiebatur, inquit, apertius decurrentium undarum fremitus: Quoniam rebus aliis nox quietem indixerat, & liber alveus non mitius quam ſi ubiq; obices morarentur, ſeſe ſpumanti impetu offundebat, cum improviſo amnis tanquam & ipſe nocti cederet, obmutuit, faceſque aliquot ex ſtratis fluctibus emerſerunt, & voces, tanquam viarum in lices, nos ad ſe non obſcuro clamore vocabant. Tot miracula, an vero metus prudentiam meam interceperit, haud facile judicarim; certe jam à via deflectebam, iterque ad ignem, illum deſtinaveram: Cum Percas lacertum meum tenuit, & à mortis limine revocavit ad vitam. Quo te, inquit, agis Euphormio? quid te miſerabili letho involvis fluctibus, tanquam in terra mori non poſſis? Iraſcebar primo mihi hærenti fortiſſime, & amentiam meam ſuo pondere continenti. Sed tandem cum hæ faces non uno loco fulgerent, & nunc ſecundo, nunc adverſo amne decurrerent, hic extinctæ, alibi naſcerentur, modo numeroſo lumine, modo infrequenti igne, & maligne lucerent, cœpi ipſe damnare impetum meum, & Percam

interrogare, quis illius flammæ auctor, quæ alimenta igni in tanto undarum curſu, quis ille denique, qui nos ad ſexanquam erraṅtes benignius evocaſſet? Tum ille, ſpectra, inquit, & infelices Spiritus, quibus nihil eſt hominum ruina potius, non in hoc modo gurgite, ſed in omnibus prope fluminibus; nocturna hæc incendia excitant. Incauti viatores; dum his utuntur ducibus, ſe plerumque vel nodoſis vorticibus implicant, vel ſi meliori genſio ducuntur, cœnoſis paludibus impediti, longiſſimam noctem inter preces & vota conſumunt. Adhuc loquebatur Percos, cum ingentis viri ſpecies extruit ex fluctibus primum caput, comis undique ac barba contectum latiſſimum, deinde pectus, lacertosque toris, ut ad Lunam judicari poterat, viriliter nodatos. Cumq; paulo infra umbilicum aperuiſſet corpus, ſtatim clunibus ad noſtrum latus verſis, eas utraque manu diu ac fortiter increpuit, riſuiq; barbarum & inconditum clamorem admiſcens, ſeſe iterum in flumen immiſit. Hæc ille Satyricus: quorum fides penes auctorem eſto, &c.

Diſputant ſane Philoſophi, faces & ignes hos (quos Fatuos vel erraticos, aut etiam ambulones, à circumvagatione vocant) naturali modo fieri, cum exhalationes ab aëre frigido & nimis condenſato prope nos detineantur, per vehementem quarundam exhalationum invicem ſuccedentium compulſationem, calefieri, & inflammari, diverſos quoque colores & figuras recipere, prout vapor craſſior & ſubtilior fuerit, & prout diverſimode fuerit configuratus, rubram apparere; vel nigram flammam, in materia craſſiore; candidiorem & clariorem in ſubtiliore, & cæteram figuræ varietatem, ex lucis reflexione, repræſentare. Hanc ſententiam cum aliquot exempla recenſuiſſet; ſequitur Petrus Gregorius Tholoſanus Iuriſconſultus, ubi dicit: Quod ejuſmodi ignes vel faces prodigii inſtar ſint cauſam ignorantibus, quæ tamen naturalis eſt. Id enim procedit ex communi fumida exhalatione, quæ in caſtris vel navibus à militibus & hominibus elevatur, quæ incenditur impreſſione facta in aëre; ut explicat latius P. Caſtrabolus, & P. de Medimna. Hinc cauſa quoque, cur appareant ignes ambulones, quos vocant fatuos, potiſſimum circa cadaveroſa patibula, cœmiteria, coquinas, ædes ſacras, ubi ſepulturæ, & alia loca uliginoſa ac viſcida, in quibus fœtulentus, putris, igneus, craſſus & oleagineus tranſpiratur halitus, qui facile igneſcit. Apparent autem noctu potiſſimum, quod exhalatio ſit calida & ſicca; aër autem frigidus & craſſus, quæ duo tantiſper occurrunt & velitantur, donec ob agitatione flamma excitetur, &c. Hanc opinionem confirmat Wierus, hisce dicens: Pleraque oculis noſtris ſubinde obverſantur, quæ præter legem naturæ miracula, ludibria & actiones cenſentur, licet a certis de cauſis & rationibus licet nobis occultis, ipſa rerum parens produxerit natura. Hujuſmodi eſt ignis ille fatuus, quem Candelam

In Syntaxi artis mirabilis, lib. 3. 5. cap. 1

2. Meteor.

lib. 1 de arte navig. cap. 8.

Mizald. l. 1. Cometogr. cap. 4.

Lib. 1 de præſt. dæm. c. 18.

lam ardentem etiam vocant, qui exhalatio eſt ad infimam aëris regionem
elevata, & ibi, per antiperiſtaſin incenſa. Dum enim aſcendit, à frigore re-
gionis mediæ repellitur, & quaſi Saliens apparet, loca decliviora petens:
unde etiam ad aquas noctu ducere ſequentes videntur. Imo quandoque,
non ſine horrore, vel ambulantes, vel equitantes, ſive navigantes, aut præ-
cedere, aut inſequi apparet, diutius in aëre perdurans; tale meteoron Pli- *In l. divin.*
nius Caſtorem & Pollucem vocat. &c. De qua re etiam Caſpar Peucerus *de meteo-*
docte diſputat, ubi dicit, ignes quos antiquitas Caſtori conſecratos & *rologia.*
Polluci, ſi ſolitarii illucerent, inque malis navium inhæreſcerent, aut de-
ciderent in ima carinæ, ut graves noxioſque metu ac terrore: Si gemini
ferrentur, ut ſalutares proſperique curſus prænuncios lætitia excepit. Plu- *In naufra-*
ra ſcire de iis cupiens legat Roterodamum in ſuis colloquiis. *gio.*

Etſi autem non inficior, naturales cauſas in ejuſmodi ignibus fatuis
adeſſe: tamen negari non poteſt, diaboli technas & artes tales eſſe, ut ſe na-
turalibus nonnunquam immiſceat, quo per eorum abuſum rectius & com-
modius hominibus nocere, & in perniciem ducere poſſit. Exemplum habe-
mus (ut de aliis taceam) in iis, qui atra bile abundant, cujus ope, ſenſus, &
mentes ægrotorum ita immutat, ut dicant & faciant alia, quæ atrocia & ne-
faria eſſe ſolent. Inprimis autem mœſtitia, veluti organo idoneo, ut ægre fa-
ciat hominibus, præſertim mulieribus, ob infirmum ſexum, alioqui debili-
bus, ad nocendum uti, vel potius abuti conſuevit: quod Chryſoſtomus
recte obſervavit, ubi dicit: Omni diabolica actione potentior ad nocendum
eſt mæroris magnitudo: Quia Dæmon quoſcunque ſuperat, per mœrorem
ſuperat. Et alibi: Sexus mulierum incautus & mollis eſt: incautus, quia
non omnia, quæ videt aut audit, cum ſapientia & ratione conſiderat: mol-
lis autem, quia facile flectitur, vel de malo ad bonum, vel de bono ad ma-
lum. Nec abſurde huc accommodabimus, quod Itali vulgari ſuo idiomate
hominem facinoris aut flagitii quippiam vel meditantem vel deſignantem
appellare TRISTEM conſueverunt.

CAPUT XVII.

De Hecla monte, & Islandiæ Inſulæ miraculis

MUlta prodigioſa & miraculoſa de hoc monte narrantur, præſertim ab
Olao Magno, & aliis, ſicut nonnulla ex eo antea retuli. Cum au- *Cap. 75.*
tem inter amicos hac de re conferremus, aliis alia, inter quæ fabuloſa in *cent. 2.*
ſperſa erant narrantibus, præbuit id mihi occaſionem, ulteriora & qui-
dem certiora cogitandi & indagandi. Ortelius ſane de Islandia ita ejus

In Theatro mundi, cart. 98. facit mentionem: Hecla inprimis eſt mons perpetuis ignibus, inſtar Ætnæ, æſtuans, de quo monte Georg. Bruno, vir editis orbis terrarum omnibus urbibus notiſſimus, ſcribit ad me, eum ann. 1350. tanto fragore & tonitru ignes eructaſſe, ut inde ad octuaginta milliaria grandiores machinæ bellicæ explodi putarentur. Apud hunc vorago quædam, ubi ſpectra ſe offerunt, congreſſibus notorum tam manifeſta, ut tanquam viventes accipiantur, ab ignaris mortis illorum, nec deprehenditur error, prius quam diſparuerint umbræ. *De divin. ubi tractat de Magia.* Peucerus de hoc monte ita ſcribit: Hecla iminanis barathri vel inferni potius profunditate terribilis, ejulantium miſerabili & lamentabili ploratu perſonat, ut voces plorantium circumquaq; ad intervallum magni milliaris exaudiantur. Circumvolitant, (pergit ille) hunc corvorum & vulturum nigerrima agmina, quæ in ulari ibidem ab incolis exiſtimantur. Erumpunt ex eodem monte fontes duo, quorum alter aquarum frigiditate, alter fervore intolerabilis, excedit omnem elementorum vim. Vulgus incolarum deſcenſum eſſe per voraginem illam ad inferos, perſuaſum habet; inde quod fere, quum prælia committuntur alibi, in quacunque parte orbis terrarum, aut cædes fiunt cruentæ, commoveri *Annal. lib. 14.* horrendos circum circa tumultus, & excitari clamores atque ejulatus ingentes, longa experientia didicerint. Tacitus præterea de Oceani cruento aſpectu, & humanorum corporum effigie relicta mentionem facit. Idque tanquam portentum in bello Britannico commemorat.

Sed his nunc omiſſis, audiamus non diſſimilia & magis certiora ab homine oculato teſte, qui non ſolum illam Inſulam aſperam, montoſam & nivoſam, quam dupluo eſſe majorem Sicilia, & in longitudinem centum milliaria continere exiſtimat, diligenter perluſtravit, & accurate deſcripſit: Is eſt Dithmarus Bleſkenius. Vixit enim ibi per aliquot annos in familia præfecti Regis Daniæ, cui illa Inſula ſubdita eſt, quare etiam majorem commoditatē *De Islandicorum vita & moribus* habuit, omnia memorabilia explorandi. Is in genere de Islandis ita ſcribit: Natio omnis Islandicorum admodum dedita eſt ſuperſtitionibus, ſpiritusque familiariter ipſis ſervientes habent. Ii enim in piſcatione tantum ſunt felices, qui noctu à Dæmone ad piſcationem excitantur. Quamvis vero Evangelii miniſtri in dehortando ab iſta impietate omnem diligentiam adhibent, tam alte tamen hæc impietas in mentibus illorum hæret, & radices egit, itaque ſunt à Sathana faſcinati, ut nullam ſanam doctrinam *Lib. 3. De montib. mirabilib. in Islandia* & dehortationem admittant: Imo Diaboli opera, oblato precio, ventum ſecundum pollicentur & præſtant, quod mihi compertum eſt. Simile quippiam Olaus Magnus de Finlandis ſcribit, &c. Idem Dithmarus de montibus præcipuis Islandiæ, præſertim de Hecla, ita pergit: Sunt in Islandia tres montes valde mirabiles, unus mons Crucis: alter Suevelltockel. Hi

duo

duo nubes altitudine penetrant, quorum capita ſive ſummitates nemo unquam vidit, neq; unquam glacie & nive vacui viſi ſunt: In his quotidie fulgura & tonitrua horrenda audiuntur, cum tamen in propinquis convallibus aere æſtivo tempore ſit ſudus & ſerenus. Tertius mons ad Septentrionem Inſulæ eſt, neque adeo excelſus; annos vero complures arſit, quo igne quave materia ignoratur: cum vero per totam Inſulam ſulphur effodiatur, videtur ſulphurea materia aliquando ibi incenſa eſſe. Mons hic haud procul a mari eſt, mareque ex parte illum alluit: HECLA dicitur. Interdum flammam, aliquando igneam aquam, poſt nigrum cinerem & pumices, tanta quidem copia eiicit, ut ſolem obſcuret. Nemo quoque in propinquo, ad milliaria ſex, habitare poteſt: neque paſcua ulla circum ſunt. Aliquando homines audaces & vitam nihili facientes, lapides per cavernas iniiciunt. Nam interdum mira eſt in monte tranquillitas, præſertim ubi Zephyrus ſpirat: immiſſos lapides ſtatim horribili fragore ac ſonitu reiicit. Damnatorum animas hic torqueri vulgus credit: varia & horrenda in hoc monte & circum, ſpectra obſervari, certum eſt. Nam ſi alicubi ſit prælium commiſſum, Iſlandici, præſertim ii, qui in mari vicino Heclæ navigant & piſcantur, prælii commiſſi diem ſciunt, etiamſi ignorent ubi ſit factum: vident enim (ut ipſi referunt) Cacodæmones exeuntes & revertentes, umbraſque adducentes. Et circumfertur hiſtoria talis in Iſlandia. Piſcator juxta Heclam navigans, aliam navem obviam habuit: uterque ſecundo vento utebatur, cumque more nautarum, ecquis eſſet, & unde, quæſitus, Bremenſem Epiſcopum ſe in navi habere reſpondit, quem ad Heclam deducere vellet: & compertum eſt, eo ipſo die Epiſcopum è vita diſceſſiſſe: Quod tamen ego pro vero ponere nolim. Si qui fluctibus, aut alioquin perierint aut mortui fuerint, interdum ſuis amicis & notis triſtes apparent, quæſiti quo & unde? ad Heclam ſub inclementi pædagogo Dæmone deduci ſe, reſpondent evaneſcuntque: ſicque à Satana faſcinati ſunt, ut animas demortuorum eſſe credant. Sed quia infernum in hoc monte eſſe, nemo ſanæ mentis facile credet, quæri tamen poſſet, unde mons iſtam materiam habeat, quæ tot annorum flammas, tot cineres, tantamque pumicum copiam producat. Et cum ſuas rationes naturales recenſuiſſet, pergit idem auctor. Eodem anno (nempe 1563.) quo in Iſlandia eſſem, die 19. Novembris, circa medium noctis, in mari, juxta Heclam flamma apparuit, quæ totam Inſulam illuſtrabat, ut omnes attoniti miraremur, atque exitum anxiè exſpectaremus: ſeniores & hujus rei periti ex Hecla hoc lumen venire dicebant, poſt horam tota Inſula contremuit, quaſi ſuis ſedibus moveretur; terræ motum ſecutus eſt horribili fragor, ut ſi omnia bellica tormenta exploderentur, nihil ad hunc terrorem eſſet.

Non

Non poteſt cogitatione, nedum verbis comprehendi, quam horribile fuerit. Totam mundi fabricam corruituram, poſtremumque adeſſe diem credidimus; at compertum eſt poſtmodo, mare ad duo milliaria retroceſſiſſe in illo loco, atque exſiccatum eſſe. Sub initium Julii, tempore anniverſario, glacies magna copia noctu ex improviſo inſulam circa Heclam alludit, ac vagatur rumor per totam Inſulam, imo creditur, damnatas animas in hac glacie torqueri, alternis vicibus in flamma, in monte, ac deinde in glacie. Hæc glacies menſes tres continuos ſolum circa Heclam natat. Hujus glaciei ſi partem aliquam mari exemeris, linteoque involveris, atque in ciſta repoſueris, tam diu illæſa manet, quoad illa in mari natat; ſi vero in mari glacies evanuerit, (quod repente in una nocte fieri ſolet) hæc nuſquam apparet, neque ullum humiditatis ſignum in linteo relinquit: quod Satanæ haud difficile eſt, glaciem ſine humiditate tollere, ut illorum credulitatem augeat. Meminit hujus glaciei etiam Olaus Magnus. *Lib. 2.* Sed quia (pergit Bielkenius) ego omnia diligenter perquirere ſtatueram, non ſine horrore ad hanc glaciem navigavi, & animadverti vi ventorum eam ad ſcopulos torqueri, & ita lugubre quid ſonare a longinquo, quaſi exaudirentur ibi miſerandi ejulatus. Hinc Iſlandici damnatorum animas in iſta glacie torqueri putant, &c. Prope finem hujus libri idem auctor ita pergit recenſere, quid ipſe in monte Hecla, ex commendatione regii præfecti, magno cum periculo vitæ viderit. Ego, inquit, comitatus duobus Iſlandicis & Dano quodam, qui commeatum & tentoriolum equo vehebat, totum quatriduum conſumpſi, dum per loca aſpera, montoſa & avia ad hunc montem contendimus. Ad aliquot milliaria circum Heclam omnia nigro cinere & pumicibus erant repleta. Monebant me Iſlandici, ne propius accederem, abducto & equo, quem ipſi mihi conceſſerant. Ego, quia omnia diligenter inveſtigare decreveram, Dano homine comitatus, propius quaſi montem aſcenſurus, acceſſi, & quamvis prodigioſus quidam horror nos invaſerat, ab inſtituto tamen diſcedere nolui, & per ætatem periculum non intelligens, per cineres & pumices ſolus, relicto Dano, ad Heclam contendebam. Erat tunc circa ibidem tranquillitas, ut nec ignem nec fumum quidem viderem. Ecce ſubito in terræ viſceribus magnus auditur fragor, hunc ſecutæ ſunt flammæ cærulei coloris, quæ ſulphureo ſuo & teterrimo fœtore me pene extinxerunt, vixque ad relictos comites & equos evaſi. Ex ſubita illa conſternatione in morbum incidi & vehementem cogitationem, cum horrendæ iſtæ flammæ ſemper mihi ob oculos verſarentur, ita quidem, ut Iſlandici mei comites ad ſuam habitationem me abducere cogerentur, apud quos integros menſes duos decubui, &c.

Hæc & alia miraculoſa & prodigioſa, ab illo auctore oculato, recenſentur. Inter ea, quæ de nonnullis lacubus & thermis obſervavit, memorabilia & rara ſunt. In iſtis, inquit, calidiſſimis aquis, quibus digitum ſine periculo inſerere non potui, mergi rubei à longe quidem conſpiciuntur, ſi propius accedas, evaneſcunt. ſi rurſus abieris, emergunt, ita per totos dies, ſi cui libido eſt, cum hominibus ludunt. An revera mergi ſint, aliis judicandum relinquo. Ad occaſum ejus Inſulæ (pergit auctor) ingens eſt lacus, fumoſus & frigidus valde, qui omnia, quæ quidem immerguntur, in lapides convertit, idque paucis diebus, & quod ſumma admiratione dignum eſt, ſi lignum recta in fundum poſueris, ima pars, quæ in terram figitur, ferri ſpeciem & duritiem, poſt biduum, habet: ſuperna pars, quæ ſupra aquam manſit, priſtinam formam retinet: Atque hujus rei veritatem bis fui expertus, ſed cum imam partem, quæ ferrum repræſentabat, igni, ut l queſceret, admoviſſem, ut carbo arſit, &c. De ſimili lacu ſcribit Hector Boethius, qui eſt in Hybernia, in quem ſi pertica vado defigatur, & exactis aliquot menſibus revellatur, partem quæ luto inhæſerat, in ferrum converſam eſſe: quæ in aqua remanſerat, in cotē: reliqua manente lignea. Iſta & alia rara, quæ paulo ante dixi, ut vix credenda, recenſet Bleſkenius, cum hac cautione: Neque mihi quiſquam perſuaſurus erat, vera hæc eſſe, etiam ſi decē Ariſtoteles mihi affirmaſſent, niſi meis oculis pleraque conſpexiſſem. Ne quis igitur protinus clamet, fabuloſum eſſe, ſibi non compertum.

Prolixior fui in referendo, vel potius exſcribendo, ex ſæpe allegato libello, quam forte par fuit: ſed meæ cupiditati veluti calcar adjecit, cognoſcendi, cum admiratione, raras & peculiares res, in illis remotioribus Septentrionalibus locis: Quarum licet alij quoque hiſtorici, videlicet Saxo Grammaticus, Olaus Magnus, Crantzius, Munſterus, Surius, Maſolus, &c. mentionem faciunt, tamen eorum narratio non eſt tam exquiſita, & accurata, quia ſolummodo ex auditu, & aliorum relatu ſuas hiſtorias cōtexuerunt, quam Bleſkeniana, quem αὐτόπτην fuiſſe cognovimus: ideoque auctorem magis eſſe judico fide dignum, quam cæteros qui in illa Inſula non fuerunt, & notatu digna præſentes, ſicut ipſe, non obſervarunt. Poſtremo operæ pretium duxi rhytmos Gallicos, Eraſmi Michaelis, de hac Inſula & monte Hecla, adſcribere:

De mirabilibus ſtagnis & fontibus Iſlandiæ.

In deſcriptione Iſlandiæ.

La derniere isle au Nort, eſt l'Islande fameuſe,
Non ſeulement d'autant, qu'en ſa terre ſoulfreuſe.
Le jaune ſoulfre croiſt, & qu'es pres verds & bas
Le beſtail qui y paiſt, y devint gros & gras.
Mais auſſi pour autant que le marchant y charge,
De poiſſons ſecs ſa nef, & la rive en deſcharge,

N Ou ils

Ou ils ſont à monceaux, cependant qu'en la mer
Le nombre touſiour ſcroiſt. La chaſcun eſtranger
Cognoit ce pays c'y, l'endroit auquel ſe couche
Le jour; y a un mont, qui brusle, & de ſa bouche
Iette pierres & feux, ſi que le Firmament
Par les flammes d'Hecla reluit inceſſamment.

CAPUT XVIII.

De bubone, inauſpicata ave, & quid ea viſa portenderit. Deque horrendo exitu eorum, qui humanæ ſortis immemores, cultum & honores divinos, ex quadam ſuperbia & arrogantia, affectarunt.

Auctarium Cap. 6[illegible]. Cent. 1

RECenſuimus, qua de cauſa Tartari criſtas & pennas bubonis avis, o[illegible]
ſervatum Cingi Han (ita enim rectius legitur) ſuum Imperatorem [illegible]
magni faciant, ut ornamenti cauſa, in galeis, pileis, eas geſtare ſoliti ſint,
quo deinceps etiam imitati ſunt Turcæ, qui etiam aliis alitum pennis ſe
ornant, inter quas magno pretio potiſſimum pennas erodij, tam viri, quam
fœminæ illuſtriores, & nobiliores comparere, & iis capita ornare ſtudent.
Ob eamque rem cum Sultanæ lucrum ex ejuſcemodi criſtis ſuperioribus
annis capere conſueſſent, petierunt a Venetis, per internuntios, & familia-
res, ut fictæ illæ pennæ vitreæ, quæ Murani conficiuntur, & Conſtantino-
In Otto- poli vili pretio venderentur, prohiberentur, ſicut Soranzius notavit. Nunc
vanno. vero, de inauſpicata & ferali illa ave plura enarrabimus. Mira certe ſunt,
Antiquit. quæ Flavius Joſephus de bubone, quæ avis Agrippæ Judæo, partim fauſta,
Iudæorum partim infauſta fuit, ſcribit. Cum enim, propter nonnullos ſermones, &
lib. 18. c. 8. blanditias, de ſucceſſione in Imperio, cum Caio Tiberij Nepote [illegible], ex
indicio Eutychis, ab eodem Tiberio, in vincula conjectus eſſet, [illegible]
mœrore inter alios quoſdam vinctos, in quandam arborem, cui [illegible]
bubo, incubuiſſet, unus è vinctis Germanis alitem conſpicatus, Agrippæ
liberationem & ampliſſimam dignitatem, quam poſtea, regnante Caio,
qui Caligula dictus fuit, conſecutus eſt, prædixit, ſed ad[illegible], [illegible]
autẽ, quando hunc alitem iterum videris, [illegible] ex eo diem fatalem [illegible]
Li. 19. c. 7. futurum, quod etiã evenit. Nam cũ diu poſt, referente eodẽ Joſepho, Cæſa-
reæ (quę prius Stratonis turris dicta fuit) ſolennes ludos, pro ſalute Cæſaris,
cel[illegible]

celebraret, ad quam feſtivitatem magna multitudo nobilium proce-rum ex tota provincia convenerat: Ejus celebritatis die ſecunda, proceſſit Agrippa mane in theatrum, amictus veſte, tota ex argento mirabili opere contexta, quæ radiis exorientes ſolis percuſſa, & divinum quendam fulgorem emittens, venerationem cum horrore incutiebat ſpectantibus, moxque adulatores pernicioſi, alius aliumde acclamantes, Deum conſalutabant, rogantes, ut faveret propitius. Hactenus enim ut hominem reveritos, nunc agnoſcere, & fateri in eo quiddam mortali natura excellentius. Hanc impiam adulationem ille nec caſtigavit, nec repulit, pauloque poſt ſuſpiciens, vidit ſupra caput ſuum bubonem funi extento inſidentem, moxque ut ſenſit hunc eſſe calamitatis nuntium, qui olim felicitatis fuerat, ex intimis præcordiis indoluit. Secuta ſunt ventris tormina, ſtatim à principio vehementia. per continuos quinque dies nihil ſe remittente, confectus vitam finiit, annum natus quartum ſupra quinquageſimum, poſtquam regnaſſet per ſeptennium. Atque hic fuit exitus Agrippæ Regis. Hactenus Joſephus. Lucas vero in actis Apoſtolorum, ſuccincte mentionem hujus Agrippæ, ſub nomine Herodis, facit, cui certa fides adhibenda eſt. Nempe cum is Jacobum fratrem Johannis occidiſſet, & Petrum in vinculis morti adiudicaſſet: Is autem ab Angelo Domini ex vinculis liberatus eſſet, cumque, poſtquam cuſtodes carceris excruciatos interfeciſſet, indignatum Cæſaream profectum, eo animo ut bellum Tyriis & Sidoniis (forte quod B. Petrum apud illos deliteſcentem foviſſent, ſi, ut nonnulli cauſam illam hujus indignationis & belli prætendunt) inferret. Sedata autem, interceſſione conſiliariorum, ejus ira, cum regia veſte, & ornatu, populo in tribunali ſe oſtentaſſet, eique à multitudine divini honores attributi eſſent, ab Angelo, quod cultum Deo non tribuiſſet ſuum, ſed ſibi vindicaſſet, percuſſum, & à vermibus corroſum fuiſſe. Non igitur fruſtra inducitur a Joſepho moribundus ita amicos compellans: En ego ille, veſtra appellatione Deus, vitã relinquere jubeor, fatali neceſſitate coarguente veſtrum mendacium, & quem immortalem ſalutaſtis, ad mortem rapior, &c. Hanc autem totam hiſtoriam vel potius tragœdiam, eleganti heroico carmine, ita expreſſit Chytræus, quod certe dignum eſt, ut aſſeribatur:

Cap. 12.

In Faſtis menſe Iul. mihi f. 35. 5.

Namque paludatus cum ſole oriente ſederet,
Regali in ſolio, rutilaque in veſte refulgens,
Magnificeque loquens, plauſum ex plebis inani,
Non homo, ſed Deus eſſe, levi reſonante theatro,
Dicitur infelix atque infatuatus honore,
Eheu! mendaci nimium, non dicta refellit.

Sed turgens animis inſtar pavonis inepti
Explicat aurifluos adverſo ſole colores,
Mirificeque ſibi placet ipſi. Aſt omnia cernens
Vltore intuitu Dominus, tolerare ſuperbos
Neſcius, hunc etiam nutu compeſcuit uno.
Scilicet aſpectu terrens & carmine bubo
Importunus adeſt & ſeſe Herodis ad ora
Fertque refertque ſonans, & tempora verberat alis.
Illi membra novum ſolvit formidine frigus,
Stant horrore comæ arrectæ, vox faucibus hæret,
Cum ſimul aſtrifera demiſſus ab arce Iehovæ
Angelus aſſiſtit, qui frontem oculoſque tyranni
Percutit, horrendoque ictu demittere criſtas
Edocet. Ille jacet, ceu fulmine tactus & cheu
Exclamans ſero agnoſcit, ſeroque fatetur
Seſe hominem tantum miſerum, quo nullius ubique
Eſſe etiam in toto queat ærumnoſior orbe.
Semineçem pueri abducunt, lectoque reponunt,
Nec mora viſceribus putrefactis, ventre ſupino
Erumpunt vermes, exoſis undique coſtis
Exagitant animum furiæ, proprium ipſe cadaver
Vivus adhuc videt, & fætore offenditur acri.
Sic totos cum quinque dies jacuiſſet anhelus
Inviſam ſuperis animam Sathanæque dicatam
Cum gemitu horrendo efflavit. Sic vincla neceſque
Sic Dominus plagas, Sanctorum ulciſcitur. I nunc
Si places, & Chriſti damnum molire miniſtris:
Aut etiam divos mortali in corpore reges
Eſſe puta, & vivis divinos defer honores,
Aut adeo patulas da aſſentatoribus aures.

Vt autem rectius cognoſcatur, quis ille Agrippa fuerit, ſciendum eſt, eum Herodem Agrippam appellatum, nepotem fuiſſe Magni Herodis, filium Ariſtobuli, qui patruum habuit Herodem Antipam, [illegible] rentiam horum nominum, hiſce verſibus, D. parens meus, compl[illegible] tam Græcis quam Latinis quos ex homiliis ejus domeſticis ad[illegible]. Exſtant autem in feſto die S. Iacobi:

Ὁ μὲν Ἀσκαλων[illegible] σφαγεὺς τῶν νηπίων.
Ὁ δ᾽ ἐστὶν Ἀντίπας ὁ τὸν πρόδρομον κτανὼν

Ἰακωβ

Ἰακωβὸν, Ἀγρίππας δ' ἀνεῖλε, καὶ Πέτρον,
Μέλλονἑπεὶγ' ἕδησε. θεοῦ ἐκωλύθη.
Τῶν δ' εἶχεν ἡρώδης δ' ἕκαςος τοὔνομα.

Quæ carmina latine ſic ſonant:

Infantium Aſcalonita interemtor eſt:
Antipa præcurſorum Ioannem necat,
Iacobum Agrippa ſuſtulit, & erga Petrum
Vi illum impeditur facere idem adveniens:
Herodes his nomenque ſingulis fuit.

Cæterum aliis quoque hiſtoriis demonſtrari poterit, quando homines immemores ſortis ſuæ caducæ, & ſingulis momentis ærumnis, & morti obiectæ, ſeſe divinis honoribus, & titulis, veluti titillarunt, & deſpectis aliis, arrogantia quandam ſeſe mox exalto ita nimium extulerunt, tunc ſubito atque improviſo eos ita præcipitatos & ad humilitatem redactos eſſe, ut ſibiipſis & aliis exemplum præberent manifeſtum, ne ultra, quam decet, ſeſe efferrent; ſed cum ſuo damno & dedecore, in ſua conditione fragili manerent. Hoc docet nos Choſroes II. hujus nominis, Rex Perſarum potentiſſimus, qui dum eo inſolentiæ & arrogantiæ pervenit, ut divinos ſibi honores arrogaret, confeſtim cœleſtis νέμεσις in ipſum exarſit, ut contemptus morte crudeli occumberet, de quo late Reineccius.

Eodem modo Philippo, Regi Macedoniæ, patri Alexandri magni *De Regi-*
iſta affectata apotheoſis infeliciter accidit. Cum enim, ut refert Diodorus *bus Perſi-*
Siculus, in pompa quadam celeberrima, ſupra alium maximum apparatum, *cis in ejus*
XII. deorum (qui à veteribus Magni Dij vocabantur) ſimulachra eſſent in- *vita L. 16.*
vecta, artificio & ingentibus ſtructuris, mirifice exornata, & poſt illa, tertium & decimum ipſius Philippi ſignum, divino habitu, repræſentatum eſſet, (qua in re dignitate parem XII. deis rex oſtendere ſe voluit) mox pleno theatro, cum ipſe coronatus prodiiſſet, ſpiculatoribus à ſe amotis, à Pauſania interfectus eſt.

Sed ut de ave illa prodigioſa & inauſpicata hoc caput abſolvam, Dio de ea ita ſcribit: Bubo in templum Concordiæ, deinde in reliqua fere omnia, *Lib. 50.*
quæ habebantur, delubra devolavit, ac cum undique exigeretur, in æde Genij populi conſedit, ac neque captus eſt, & tarde omnino avolavit. Sane ſu- *De reme-*
perſtitio iſta de bubone fatali ave, multorum animos, & olim, & nunc quo- *diis utri-*
que, plus æquo occupavit, quam tamen Petracha lepide deridet, ubi *uſque fort.*
introducit Rationem ita loquentem: Mœſtior te forſitan ſtrix offendit, *dialog. 50.*
neque tam proprio, quam poetarum carminibus infamis bubo, qui qui-

busdam tamen, quam læti fuerit augurij, apud Joſephum legis: quamvis utrumque ridiculum, hinc ſpem ſcili. et metumve concipere. Hujus enim & multorum triſtis aſpectus, & lugubris cantus: at uterque naturalis. Non ſic canunt, ut nobis aliquid nuntient, ſed quia canere aliter non norunt, &c.

Quomodocunque autem ſeſe res habeat, ſemper avis hujus aſpectus, ululatus, & gemitus pro malo omine habitus fuit, ſicut Clivis etiam non ita pridem, accidit. Eo enim tempore quo Carolus Fridericus, Dux Juliacenſis, & Clivenſis, ſummæ ſpei juvenis, Romæ, cum lethali morbo conflictaretur, ex quo paulo poſt VI. Idus Februarij Anno M.D.LXXV. obiit, bubo per plures dies in palatio viſus, & auditus media luce, vixque jaculis, à turribus, ac tectis, arceri tum potuit, ſi ut Stephanus Pighius teſtatur. *In Hercule Prodítio.* Verum autem bonum vel malum Moguntinæ urbi portentum fuerit bubo vel noctua, (quantitate enim tantum differunt) incertum eſt. Rem vero ipſam Trithemius ita deſcribit *De rebus geſtis Frid. Palatini.* Anno milleſimo quadringenteſimo ſexageſimo ſecundo, cum Adolphus Naſſovius, quem Pius II. abrogato Dithero Iſembergio, Archiepiſcopum Moguntinenſem conſtituerat, in menſe Octobri, Moguntiam urbem, quæ partes Ditheri adhuc ſequebatur, noctu clam conſcenſis mœnibus capere vellet, dum in ſuperata foſſa, in loco commodo, & minus cuſtodito, ſcalas apponerent muris, vidit quiſpiam muro inſidentem eminentemque noctuam, quæ ſedens uno fixo in loco, ſuper murum, alas jam extendit, jam depreſſit. Cumque hoc in longam faceret horam, territi fuere cernentes, propterea quod latere fortem inibi arbitrarentur cuſtodiam. Nam propter tenebrarum horrorem, clare, quid eſſet, diſcernere non poterant. Prope jam erat, ſi paulo diutius duraviſſet ſpectaculum, ut ſcalis à muro depoſitis, infecto negocio receſſiſſent, metu perculſi, cum ecce beſtia ſubito devolans metu levavit ſemideſperatos. Facti itaque alacriores, muros ibi conſcendunt, & urbem occupant, &c. Cæterum noctua (avis licet minor bubone, ſed tamen ejuſdem generis, ut paulo ante diximus,) apud Ægyptios, & Æthiopas, mortis erat ſignum. Cum enim, ſive viva, ſive ſimulachrum ejus, reis & damnatis, in carcere, à lictore afferretur, ij hoc ſigno lethali conſpecto, mox ſibi ſponte mortem conſciſcebant, magno & ſibi & patriæ dedecori futuri niſi fecisſent. Atqui ferunt quendam, oblato hoc ſigno, morti deſtinatum, cum de fuga cepiſſet conſilia agitare, priuſquam ſe periculo abſtraheret, zona a matre ſtrangulatum: adeo perſuaſum fuit non licere mortem magiſtratuum pronunciatione decretam, exilio, vel ſubterfugio quopiam alio commutare, ſicut Diodorus *Lib.3.* Siculus & Pierius, *Lib.2.* in Hieroglyphicis

phicis, notavit. Augurium autem noctuæ apud gentiles tale fuit, ſi ea volaſſet, victoriam nunciare videbatur, ſi ſereno cecinisset, turbare aerem, ſi tempeſtate occineret, ſerenare. Et cum hæc in haſta Pyrrhi regis, contra Argos euntis, conſediſſet, fatum illi & diſcrimen extremum portendere credita fuit. Hoc quoque Maro, in duello Æneæ & Turni, obſervavit hiſce verſibus, ubi fingit, unam ex diris Megæræ natis miſſam, ad perterrefaciendum Turnum, quæ in bubonis vel noctuæ ſpecie, clypeum ejus alis everberans:

> *Alitis in parvæ ſubito collecta figuram,*
> *Quæ quondam buſtis, aut culminibus deſertis,*
> *Nocte ſedens ſerum canit importuna per umbras*
> *Hanc verſa in faciem Turni ſe pectus ad ora*
> *Fertque refertque ſonans clypeumque everberat alis*
> *Illi membra novus ſolvit formidine torpor,*
> *Arrectæque horrore comæ, & vox faucibus hæſit.*

Huc quoque Ovidius reſpexit, ubi ita de hac ferali ave, canit:

> *tectoque profanus*
> *Incubuit bubo, thalamique in culmine ſedit.* *Metamorphoſ. lib. 6.*

Poſtremo, Thomas Chalonerus, eques & Legatus Reginæ Angliæ ad Hiſpaniæ Regem, ingenioſe fingit bubonem, ex turrito culmine vitia, illecebras & voluptates, atque inde ebullientes pravos mores decantantem, quos elegantiſſimos verſus heroicos, antea integros recenſui. *De reipubl. Angl. inſtau. lib. 6. Cent. 2. cap. 33.*

Caput XIX.

De jactantia, quam ex ſua re ſit.

Dio in ſua Romana hiſtoria vere ſcribit: Laudes magnæ, honoreſque immodici, nulli aut exiguæ certe rei geſtæ tributi, traducere eam modo, & ſugillare exiſtimantur, &c. Quamobrem ſi ea quæ ab alio, vel adulatione, vel ſpe alicujus lucri, vel commodi fiunt, culpantur: Multo magis reprehenduntur, qui præcones intempeſtivi propriæ laudis eſſe ſolent. Experientia enim teſtatur, eos quis ob aliquam rem, egregie præſtitam, aliove modo, ob felicitatem, divitias, ingenii dotes vires corporis & alia ſua facta memorabilia, propriis laudibus ea exaggerant & prædicant, ſua jactantia ne omnibus nauſeam, & moleſtiam parere, ſuiſque rebus geſtis potius maculam inurere, quam ex iis gloriam acquirere: Imo, quod gravius eſt, ejuſmodi gloriationib. intempeſtivis, & jactatoriis, in ul-

ſandis,

buſdam tamen, quam læti fuerit augurij, apud Joſephum legis. quamvis utrumque ridiculum, hinc ſpem ſcilicet metumve concipere. Hujus enim & multorum triſtis aſpectus, & lugubris cantus. at uterque naturalis. Non ſi canunt, ut nobis aliquid nuntient, ſed quia canere aliter non norunt, &c.

Quomodocunque autem ſeſe res habeat, ſemper avis hujus aſpectus, ululatus, & gemitus pro malo omine habitus fuit. ſicut Clivis etiam non ita pridem, accidit. Eo enim tempore quo Carolus Fridericus, Dux Juliacenſis, & Clivenſis, ſummæ ſpei juvenis, Romæ, cum lethali morbo conflictaretur, ex quo paulo poſt VI. Idus Februarij Anno M.D.LXXV. obiit, bubo per plures dies in palatio viſus & auditus media luce, vixque jaculis, à turribus, ac tectis, arceri tum potuit, ſicut Stephanus Pighius teſtatur. *In Hercule Prodicio.* Utrum autem bonum vel malum Moguntinæ urbi portentum fuerit bubo vel noctua, (quantitate enim tantum differunt) incertum eſt. Rem vero ipſam Trithemius ita deſcribit Anno milleſimo quadringenteſimo ſexageſimo ſecundo, cum Adolphus *De rebus geſtis Frid. Palatini.* Naſſovius, quem Pius II. abrogato Dithero Iſembergio, Archiepiſcopum Moguntinenſem conſtituerat, in menſe Octobri, Moguntiam urbem, quæ partes Ditheri adhuc ſequebatur, noctu clam conſcenſis mœnibus capere vellet, dum in ſuperata foſſa, in loco commodo, & minus cuſtodito, ſcalas apponerent muris, vidit quiſpiam muro inſidentem eminentemque noctuam, quæ ſedens uno fixo in loco, ſuper murum, alas jam extendit, jam depreſſit. Cumque hoc in longam faceret horam, territi fuere cernentes, propterea quod latere fortem inibi arbitrarentur cuſtodiam. Nam propter tenebrarum horrorem, clare, quid eſſet, diſcernere non poterant. Prope jam erat, ſi paulo diutius duraviſſet ſpectaculum, ut ſcalis à muro depoſitis infecto negocio receſſiſſent, metu perculſi, cum ecce beſtia ſubito devolans metu levavit ſemideſperatos. Facti itaque alacriores, muros ibi conſcendunt, & urbem occupant, &c. Cæterum noctua (avis licet minor bubone, ſed tamen ejuſdem generis, ut paulo ante diximus,) apud Ægyptios, & Æthiopas, mortis erat ſignum. Cum enim, ſive viva, ſive ſimulachrum ejus, reis & damnatis, in carcere, à lictore afferretur, ij hoc ſigno lethali conſpecto, mox ſibi ſponte mortem conſciſcebant, magno & ſibi & patriæ dedecori futuri niſi feciſſent. Atqui ferunt quendam, oblato hoc ſigno, morti deſtinatum, cum de fuga cepiſſet conſilia agitare, priuſquam ſe periculo abſtraheret, *Lib 3.* zona à matre ſtrangulatum: adeo perſuaſum fuit non licere mortem magiſtratuum pronunciatione decretam, exilio, vel ſubterfugio quopiam alio commutare, ſicut Diodorus Siculus & Pierius, in Hieroglyphicis *Lib. 2.*

phicis, notavit. Augurium autem noctuæ apud gentiles tale fuit, ſi ea volaſſet, victoriam nuntiare videbatur, ſi ſereno cecinisſet, turbare aerem, ſi tempeſtate occineret, ſerenare. Et cum hæc in haſta Pyrrhi regis, contra Argos euntis, conſediſſet, fatum illi & diſcrimen extremum portendere credita fuit. Hoc quoque Maro, in duello Æneæ & Turni, obſervavit hiſce verſibus ubi fingit, unam ex diris Megæræ natis miſſam, ad perterrefaciendum Turnum, quæ in bubonis vel noctuæ ſpecie, clypeum ejus alis everberans:

Alitis in parvæ ſubito collecta figuram,
Quæ quondam buſtis, aut culminibus deſertis,
Nocte ſedens ſerum canit importuna per umbras
Hanc verſa in faciem Turni ſe peſtis ad ora
Fertque refertque ſonans, clypeumque everberat alis
Illi membra novus ſolvit formidine torpor,
Arrectæque horrore comæ, & vox faucibus hæſit.

Huc quoque Ovidius reſpexit, ubi ita, de hac ferali ave, canit: *Metamorphoſ. lib.6.*

tectoque profanus
Incubuit bubo thalamoque in culmine ſedit.

Poſtremo, Thomas Chalonerus, eques & Legatus Reginæ Angliæ ad Hiſpaniæ Regem, ingenioſe fingit bubonem, ex turrito culmine vitia, illecebras & voluptates, atque inde ebullientes pravos mores decantantem, quos elegantiſſimos verſus heroicos, antea integros recenſui. *De reipubl. Angl. inſtan. lib.6. Cent.2.cap.33.*

Caput XIX.

De jactantia, quam ex ſe res ſit

Dio in ſua Romana hiſtoria vere ſcribit: Laudes magnæ, honoreſque immodici, nulli aut exiguæ certe rei geſtæ tributi, traducere eam modo, & ſigillare exiſtimantur, &c. Quamobrem ſi ea quæ ab alio, vel adulatione, vel ſpe alicujus lucri, vel commodi fiunt, culpantur: Multo magis ii reprehenduntur, qui præcones intempeſtivi propriæ laudis eſſe ſolent. Experientia enim teſtatur, eos quis ob aliquam rem, egregie præſtitam, aliove modo, ob felicitatem, divitias, ingenii dotes, vires corporis & alia ſua facta memorabilia, propriis laudibus ea exaggerant & prædicant, ſua jactatione omnibus nauſeam, & moleſtiam parere, ſuiſque rebus geſtis potius maculam inurere, quam ex iis gloriam acquirere: Imo, quod gravius eſt, ejuſmodi gloriationib. intempeſtivis, & jactatoriis, in ul-

ſandis,

candis & exprobrandis, apud potentiores, ſibiipſis damnum nonnunquam etiam exitium proprium arceſſere. Hoc vitium etiam Catullus Poëta notat, ubi dicit:

Quodcunque agit, renidet: hunc habet morbum.

Lib. 19. c. 7. Hujus rei extat exemplum apud Flavium Ioſephum; Sila, inquit, magiſter militiæ, Regis Agrippæ, cum propter fidelia officia, fretus amicitia regia licentius ageret, & ei in colloquiis moleſtus eſſet, atque nunquam non labores, in ejus gratiam exhauſtos, memorans, ſine fine repeteret, ideoque opprobrare videretur: Rex tandem immodica libertate offenſus eſt. Injucunda enim eſt temporis ingloriæ acti memoria, & ſtultum eſſe indeſinenter exprobrare debitum. Poſtremo in tantum eſt exaſperatus Regis animus, ut iræ plus quam rationi tribuens, non contentus fuerit, illi ademiſſe præfecturam; verum etiam vinctum, in ipſius patriam adſervandum, miſerit, &c. Hinc confirmantur noſtræ cogitationes, quæ me, ad ſcribendum hoc caput, impulere: Cum conſtet nihil magis diminuere laudis præconium, quam ſuos aſſidue jactare ſucceſſus, & ſingulis diebus anni [illegible] unum diem, ut etiam Hannibal Scotus Placentinus obſervavit, allegans Marium, qui cum plurima feciſſet egregie, vana ſui jactatione gloriam famæ perdidiſſe, & quia ſibi præſumſit aſcribere, quod ex ore alieno ſperare debuerat, publicæ commendationis vota demeruiſſe. *In ſuo comment. ad Annal. Taciti, l. 5.* Iactantia enim eſt inanis & ſtulta de ſe prædicatio, qua quidem qui utitur, ſemper vilem ſe cordatis hominibus reddit. Idipſum Cicero quoque obſervavit, dicens: Deforme eſt de ſeipſo prædicare, falſa præſertim, & cum irriſione audientium imitari militem glorioſum. *In comment. ad Tacit. lib. 4. hiſt.* Vnde Hannibal Scotus alibi monet: Abſtinendum ei eſſe à nimia jactantia, qui ingens aliquod beneficium alteri contulit. Nam ſemper hac exprobratione totam vim beneficii ſolere animo deleri, ſiquidem ſemper inviſi ſunt exprobrantes. Ideoque qui dedit beneficium, tacere debet; qui autem accepit, narrare. Vnde Martialis ſcitum eſt epigramma:

Quæ mihi præſtiteris, memini; ſemperque tenebo,
Cur igitur taceo, Poſthume? tu loqueris.
Incipio quoties alicui tua dona referre,
Protinus exclamat: Dixerat ille mihi.
Non belle quædam faciunt duo: ſufficit unus
Huic operi: ſi vis, ut loquar, ipſe tace.
Crede mihi: quamvis ingentia, Poſthume, dones,
Auctoris pereunt garrulitate ſui.

De unione Portugal. f. mihi, 185. Huc ſpectat obſervatio Coneſtagi, Reges non tanto amore proſequuntur eos, qui de ipſis benemeriti ſunt, quanto eos, quos ipſi beneficiis affecerunt

erunt. Jactantia ſane tam exoſum eſt vitium, ut ſemper ex faſtu quodam deſpicientiam aliorum aſſeclam, & veluti pediſſequam habeat: ſicut multa exempla recenſeri poſſent, ex quibus conſtat, eam fere ex ſuperbia & *Li. moral.* æſtimatione nimia elationeque ſuimet ipſius ortum habere, quod etiam *34. c.18. eſt.* Gregorius Magnus obſervavit: Qui, inquit, ſemper aliena opera deſpicit, *23.* ſemper miratur, quæ ipſe facit, quia & quicquid egerit, egiſſe ſe ſingulariter credit, atque in eo quod exhibet, per gloriæ cupiditatem, ſibimetipſi favet per cognitionem, & cum ſe in cunctis tranſcendere cæteros æſtimat, per lata cognitionem ſpatia ſecum deambulans, laudes ſuas tacitus clamat. Huc ſpectat jactantia ex ſuperbia orta, adjuncta deſpicientia Hugo- *In Sax. lib.* nis Capeti, qui teſte Cranzio, Ludovicum Franciæ Regem, qui Ottonis I. *3.c.23.* ſororem, in uxorem habebat, cumque captum ſub cuſtodia publica Lugdunum miſerat. Dum autem Otto, ad liberandum ſororium, exercitum in Francos validum conſcriberet, Hugo per contemtum miſſis Legatis, ut domi ſederet, monuit, adjuncto juramento, per animam patris ſui, plura ſibi eſſe arma, quam unquam Otto vidiſſet. Quid enim poſſent Saxones, quorum tota tela una potione hauſturus eſſet? Otto viciſſim eoſdem Regi ſuo renuntiare juſſit, plures ſibi eſſe ſtramineos pileos, quam unquam vidiſſet Hugo. Eos Hugoni præſentari oportere, ut pileatus fiat pro Capeto. Habebat autem tunc Saxonicus ritus, ut omnes per æſtatem ſtramineis uterentur pileis. Præterea, quoniam Hugo Saxones nominaſſet effœminatos, Otho juſſit ut ſinguli milites, in ſuis ſtramineis pileis, geſtarent colos fœmineos, ſubtiliter tornatos, cum fuſis, ut irriſioni Gallorum, ipſa ſpecie, reſponderent. Hugo metu adductus Ludovicum cuſtodia liberavit & quum nuſquam Hugo contra exercitum Ottonis prodiret, hic multis locis in ditionem receptis, in Germaniam redit. Hugo non multo, poſt ſuo Regi conciliatus eſt.

Ex his apparet, ſemper jactantiam virium ſuarum, & contemtum aliorum infelicem exitum habuiſſe: ſicut quoque Ludovico duci Aurelianenſi qui ob jactationem admodum intempeſtivam, de amoribus ſuis, quâ conjugem Johannis, Ducis Burgundiæ etiam attigit, ab eo occiſus eſt, quum antea quoq; inter hos duos principes non leves ſimultates eſſent: ſicut Girardus in ſuis Gallicis hiſtoriis id late inſervit.

Huc pertinet hiſtoria à Buchanano relata, de comite Martiali Scoto, *Mihi f.* Roberti Regis Scotiæ vicario, quem verbis, quam armis ferociorem fuiſ- *976. &* ſe ſcribit, qui cum Scotorum in pugna illa memorabili Otterburnenſi *992. lib. 9.* virtutem elevaret, & Anglorum ignaviam graviter increparet, utri- *Rer. Sot.* uſque gentis odium, ob nimiam jactantiam adverſum ſe concitavit.

Capvt XX.

De præſagiis ruinæ & cladium regnorum & Rerumpubli-carum.

IN hiſtoriis Ammiani Marcellini ita legimus; Solent, manum injectantibus fatis, hebetari ſenſus hominum, & obtundi. Quo reſpexerunt ve-
Lib.14. teres gentiles, qui ſenſerunt, Vejovis fulmine mox tangendos, adeo hebe-
tari, ut ne tonitru, nec majores aliquos poſſint audire fragores. Cui con-
tentiæ ſimilia ſunt etiam apud Velleium Paterculum. Non fruſtra igitur
Cap.16. antea diſſeruimus & multa exempla congeſſimus, ex quibus apparet, ple-
cent.1. runque evenire, ut homines, appropinquantibus ſuis malis prudentiam
inprimis, & ſalubriora conſilia, quorum ope imminentes calamitates evi-
tare potuiſſent, amittere & negligere ſoleant, efficereque (quod miſerri-
mum eſt) ut quod accidit, etiam meritò accidiſſe videatur, & caſus in cul-
pam tranſeat, ut Paterculi verbis utar. Operæ pretium igitur duxi, hanc
materiam cum latiſſime ſeſe extendat, & admodum frequens in vita & actio-
nibus humanis ſit, prolixius retractare, & priora, pluribus rationibus [illegible]
hiſtoriarum exemplis illuſtrare. Memorabilia enim paſſim documenta
humanæ miſeriæ occurrunt, quæ nos triſtes admodum eventus docent,
quando Reges & Principes, vel ſuperbia, & potentia elati, vel contuma-
cia, & obſtinatione excæcati, ſalutaria conſilia, prorſus intempeſtivis &
immaturis, aut ab aliis ſuppeditatis, aut à ſeipſis excogitatis opinionibus,
præpoſterè poſtpoſuêre. Iis enim idem accidit, quod ægroto [illegible]
ſenſus morbo infectus eſt, qui dulce judicat amarum, & amarum, dulce:
ſic, præeunte aliquo immodico affectu, patitur divina providentia princi-
pes etiam ſummos, non tantum in dignoſcenda aliqua veritate caligare
& hallucinari: ſed etiam veritatem ipſam quodammodo abhorrere.
Quemadmodum palato non ſano, pœna eſt panis, qui ſano ſuavis eſt, &
oculis ægris odioſa lux, quæ puris eſt amabilis: Hoc B. Auguſtinus [illegible]
potius experientia docet. Quod etiam Paleotus obſervavit. [illegible]
De ſacris non ignoravit olim Antiſthenes, qui inimicis omnia optavit, præter [illegible]
conſiſt cō- mentem, quam ſi haberent, ortecturi eſſent, quæ vellent. Non ſano etenim
ſult.fol. 86. ſano, & prudenti conſilio & tempori ſerviendo, impendens periculum vi-
Lib.2.de tatur. Rectè itaq; Cicero Quintum fratrem ita monet: Nos plerumque non
Legib. rectè exſtimamus, quæ pœna divina ſit, & opinionibus vulgi [illegible]
errorem, nec vera cernimus, cum doloribus corporis, morte, luctu, homi-
num miſerias ponderamus, quæ ſunt humana, & multis bonis viris acci-
dunt,

dunt &c. Indicium autem & præſagium manifeſtæ ruinæ, & infelicitatis Regnorum & Rerumpubl. eſt, non ſolum, ſicut antea monuimus, quando Deus mentem principibus ita imminuit, ut, ſapientum conſiliis repudiatis, provehant homines novos, ſtolidos, & vecordes aſſentatores: ſed etiam, quando optimorum, & prudentiſſimorum virorum, qui ratione Reipublicæ, (cujus potiſſimum reſpectum habent) Inter cogitandum, & deliberandum, timidi, & circumſpecti ſunt, colligentes omnia mala, quæ evenire poſſe videantur, in agendo verò alacres, & confidentes ſeſe præbent, conſilia fidelia & matura negliguntur: audaculorum verò, qui in laceſſendo fortes, & in agendo ſegnes ac timidi eſſe ſolent, opiniones, & conſilia laudantur, & approbantur. Cæterum Cominæus prudenter obſervavit, *Lib. 9.* quid evenire ſoleat, quando princeps potiſſimum privatis, & iis conſiliis, quæ ſibi arrident, poſthabita matura conſultatione inhæret: ideoque ita ratiocinatur: Inſolenter nimium faciunt principes, & inconſulte, quando ſuam privatam ſententiam multorum judiciis anteferunt. Dici enim non poteſt, quantum ſæpe malorum ex eo proveniat, &c. Exemplum habemus in Lautrechio, qui, teſte Guicciardino, procul dubio omnium Gallorũ ducum princeps, diu in bellis exercitatus, & maximæ apud exercitum autoritatis, ſed natura elatus, & imperioſus; dum ſibi uni credens, reliquorum omnium conſilia contemnit, dum neminem audire vult, dum, non omnia ſolius judicio geri, homines animadvertere, ſibi turpe ducit, ea quæ adhibita fortaſſe ipſi victoriam peperiſſent, neglecta vero bellum Neapolitanum tanta ſpe cœptum, funditus everterunt, prætermiſit. Recte itaque hoc eleganti diſticho ingenioſus Poeta Naſo monet:

Crede mihi, miſeros prudentia prima relinquit,
Et ſenſus cum re, conſiliumque fugit,

Idipſum Appianus in quodã ſuæ Syriacæ hiſtoriæ loco, de Rege Antiocho loquẽs, obſervavit: Θεοῦ inquit βλάπτοντος ἤδη τοὺς λογισμοὺς, ὅπερ ἅπασι προσιόντων ἀτυχημάτων ἐπιγίγνεται, id eſt, Deo jam mentem ejus lædente quod omnibus accidere ſolet, quũ calamitates imminent. Sed ut ad ſacra divertamus: Quid obſecro magis nocuit Roboamo filio Regis Salomonis, quam quod mortuo patre ſapientiſſimo, obſtinatione, & perſuaſione quadam impia, ſalutares monitiones ſeniorum conſiliariorum patris, in ſublevandis oneribus populi, repudiaret, & ſuggeſtiones, & opiniones adoleſcentulorum, audaculorum, & imperitorum, maturioribus, ſanioribus, moderatioribus & mitioribus conſiliis, anteponeret? dum enim magis propriis affectibus depravatis, poſtpoſita pietate in Deum & clementia in ſubditos, inſervit, nonne major populi pars ab eo defecit, & ſeſe Jeroboamo adiunxit? ſicut in lib. Reg. legimus. Omitto prolixiorem *Lib. ca. 12.*

narratione de Pharaone Rege, qui neglectis mandatis divinis, in ſua ob-
ſtinatione, perverſo, & obdurato corde, in affligendis Iſraëlitis perſiſtens,
effecit, ut in illo puniendo, Deus gloriam ſuam, pro liberatione populi ſui,
cum proprio ipſius, & ſuorum exitio, in mari rubro ſuffocatus, inſigni mi-
De provi- raculo oſtenderet & manifeſtaret. Hoc movit Andream Gorrutium, ut ita
den. Dei li. diſſereret; Quemadmodum ſua miſericordia Dominus intellectum pu-
9. c 2. ſcentibus concedit: ita peccantes, juſtitiæ judex amentia, cæcitate, atque
Deuter. c. adeo furore mentis percellit. Ideoque Iſraelem obteſtans Moyſes, Percu-
28. tiet te Dominus, dicit, amentia, & cæcitate ac furore mentis, & palpabis in
meridie, ſicut palpare ſolet cæcus in tenebris, & non diriges vias tuas. Et
2. Theſſ. 1. Apoſtolus: ideo mittit illis Deus operationem erroris, ut credant menda-
cio, & judicentur omnes, qui non crediderunt veritati, ſed conſenſerunt
In explan. iniquitati. Idipſum diligenter & pie obſervavit Flamminius; Nullo vero,
Pſalm. v. inquit, majore ſupplicio poteſt afficere Deus illos. qui parere noluerunt ſalu-
Et dimiſi, taribus monitis ipſius quam ſi eos patiatur indulgere, atque obſequi cupi-
&c. ditatibus ſuis, & ſua conſilia ſequi, quibus ſibi peſtem ac perniciem ma-
nantur, & comparant: Idque tum maxime. quum ſibi ſapere ac rebus ſuis
optimè conſulere videntur. Itaq; ſemper orandus Deus eſt, ut nos ipſe Spi-
ritu ſuo ſancto regat, & gubernet. Quicunque enim Spiritu Dei ducuntur,
ut ait D. Paulus, ij ſunt filij Dei; cæteri Deum non propitium, ſed iratum
Iob. ca. 32. habent. Huc accommodari poteſt doctrina Elihu, poſt tres amici Iob, di-
centis, Spiritum Dei, qui eſt in homine, & inſpirationem omnipotentis
dare intelligentiam, &c. Ex quo à contrario ſenſu colligimus, unde inſpi-
ratio illa divina ab fuerit, inde neceſſario intelligentiam omnem exulare,
ſu. cedere autem in ejus locum vecordiam, quæ παρελιθειαν atque exitium
accerſat & acceleret.

Caput XXI.

*Auctarium cap. 56. cent. 1. Et qua ratione Deo pœnitentia in ſacris lite-
ris attribuatur.*

ALlegavimus antea, ex lib. Samuelis, quomodo ob peccata Iſraëlita-
rum, furore Domini. David concitatus ſit, ut contra præceptum di-
vinum, numerari juſſerit populum, & Cedreni explicationem. Quoniam
autem hæc res prolixiore interpretatione digna nobis viſa eſt, plura hic de
ea diſſeremus. In lib. Paralipomenorum legimus, conſurrexiſſe Sathanam,
Cap. 21. contra Iſraelem, & concitaſſe David, &c. Ex quibus verbis notandum eſt,

ab

ab ipſius populi ſceleribus variis profectum eſſe hoc Dei decretum, quo & David ipſe ſecuritatis, & negligentiæ alicujus, in caſtigando populo, & ipſe populus multiplicium peccatorum pœnas, hujus numerationis occaſione, pependit, ſicut erudite, adductis multis egregiis exemplis, diſputat Andreas Gorrutius, in curia Arvernorum, Regius conſiliarius, in ſuo eleganti libro, ubi in fine memorabilem locum citat, ex Gregorij Moralibus, *De providentia divina, l.6.c.7.* dicentis. Secundum merita ſubditorum tribuuntur perſonæ regentium, ut ſæpe, qui videntur boni, accepto mox regimine, permutentur, ſicut Scriptura ſacra de eodem Saule intulit, quia cor cum dignitate mutavit. Vnde ſcriptum eſt; quum eſſes parvulus in oculis tuis, caput te conſtitui, in tribubus Iſrael. Sic pro qualitatibus ſubditorum, diſponuntur acta regentium, ut ſæpe, pro malo gregis, etiam vere boni delinquat vita Paſtoris. Ille enim, Deo atteſtante, laudatus; ille ſupernorum myſteriorum conſcius David Propheta, tumore repentinæ elationis inflatus, populum numerando, peccavit. Cur hoc? quia videlicet ſecundum meritum plebium diſponuntur corda Rectorum. Juſtus vero Judex peccantis vitium, ex ipſorum animadverſione corripuit, ex quorum cauſa peccavit. Sed quia ipſe, ſcilicet ſua voluntate ſuperbus, à culpa alienus non fuit, vindictam culpæ etiam ipſe ſuſcepit. Nam ira ſæviens, quæ populum quoque corporaliter perculit, Rectorem quoque populi, intimo cordis dolore proſtravit. Certum vero eſt quod ita ſibi invicem, & Rectorum merita connectantur, & plebium, ut ſæpe, ex culpa paſtorum, deterior fiat via plebium, & ſæpe, ex merito plebium, mutetur, vita paſtorum &c. Quibus congruenter Iſidorus Hiſpalenſis Epiſcopus: Reges quando boni ſunt, muneris eſt Dei; quando vero mali, ſceleris eſt populi. Secundum enim meritum plebium diſponitur vita Rectorum teſtante Job: Qui regnare facit hypocritam propter peccata populi. Iraſcente enim Deo talem rectorem populi ſuſcipiunt, qualem pro peccato merentur. Nonnunquam pro malitia plebis etiam Reges mutantur, & qui ante videbantur eſſe boni accepto regno fiunt mali. Et Origenes Adamantius in lib. Judicum: Si mali ſunt actus noſtri, & operantur maligna in conſpectu Dei, datur nobis Princeps ſecundum cor noſtrum. Evariſtus quoque Papa in eadem verba: Pro meritis ſubditorum diſponitur à Deo vita Rectorum, &c. *Sentent. de ſummo bono l.3.c. 48.* *Homil.4.* *Epiſt.2. ad Ægypt.*

Cæterum, non ſolum in numerando populo, & oſtendendis viribus, hæc ſuperbiæ & inſolentiæ plena curioſitas, Davidi, alioquin Regi pio, & Prophetæ Dei, fraudi & noxæ fuit: ſed etiam aliis, qui eodem modo ſubditis ſuis ambitioſis induſerunt. Exemplum habemus in Guilielmo Rege Angliæ. Is enim, ut antiquus hiſtoricus Florentius Wigornienſis ſcribit, circa annum M. C. IX. (quo tempore ipſe vixit) fecit de ſcribi omnem Angliam, quantum terræ quiſque Baronum ſuorum poſ- *In Chronico.*

fidebat, quot feudatos milites, quot carrucas, quot villanos, quod animalia: imo quantum vivæ pecuniæ quiſque poſſidebat in omni regno ſuo à maximo uſque ad minimum, & quantum reditus quæque poſſeſſio reddere poterat. Et vexata eſt terra multis cladibus, inde procedentibus, &c.

Præbuêre autem tales loquendi modi, in ſacra Scriptura, verbi gratia, Deum commotum eſſe ira, & furore, item pœnitere, atque ſimiles, piis viris occaſionem cogitandi, & interpretandi, ut rectè, & piè, illæ accipiantur, & intelligantur. Cum enim audimus Deum iratum imaginari non debemus, aliquam in ipſo animi commotionem; ſed reputare potius locutionem hanc eſſe à ſenſu noſtro deſumptam: quam græco vocabulo, ἀνθρωποπαθειαν appellant. Quia faciem excandeſcentis, iratique præ ſe ferat Deus, quoties judicium exercet. Ita nec aliud debemus concipere ſub pœnitentiæ vocabulo, quam factorum mutationem, quoniam ſolent homines, facta ſua mutando, teſtari, ſibi priora diſplicere. Cum igitur mutatio quælibet inter homines correctio ejus ſit, quod diſplicet correctio autem ex pœnitentia proveniat, ideo per pœnitentiæ nomen ſignificatur, quod Deus in ſuis operibus mutat: interim, nec conſilium illi, nec voluntas invertitur, nec affectus commutatur, ſed, quod ab æterno providerat, probaverat, decreverat, perpetuo tenore proſequitur, utcunque appareat ſubita hominum oculis varietas. *Li.26.contra Fauſt.* Hoc innuit B. Auguſtinus, ubi Manichæis ita reſpondet; Dei omnipotentiam quidem omnia poſſe facere, ſupra captum noſtrum: nolle tamen ea, quæ ipſius veritati contraria ſunt, ne ſeipſum evertat. Et hujuſmodi quædam Deum non poſſe, non eſt in Deo impotentia, ſed conſtantia. *In Prophet. Amos. C. 18.* In eandem ſententiam ſcribit B. Hieronymus; Si agimus pœnitentiam, Deum quoque ſuæ pœnitebit ſententiæ. Et Jeremias Propheta; Si converſa gens illa, à malo ſuo, contra quam locutus fuero, pœnitentiam egerit, agam & ego pœnitentiam, ſuper eo malo, quod cogitaveram facere ei. Vnde quærit idem Auguſtinus: Nunquid quemodo hominem, ſic pœnitet Deum? Minime certè. Nam in illum, nec error, nec mutatio ulla cadit: ſed pœnitere dicitur, cum juxta æternum ſuum, juſtiſſimumque decretum, aliquid mutat, quod mutari voluit; & cum certa conditione denuntiaverat. *Cap.56.cẽtur.1.* Sic pœnitet eum mali, quod nobis minatus erat, quando illud à nobis mutatis avertit. Id enim fert Dei decretum, ut ſi pœnitentiam agamus, à nobis mala avertantur. Reo mutato mutat judex ſententiam.

Porro non abſque ſingulari ratione allegavimus antea ex Theodoreto, memorabilem doctrinam. Quod benignus Dominus, quaſi menſura quadam, & trutina miſericordiæ, & juſtitiæ utens, ubi intellexerit, magnitudinem ſcelerum ſuperare menſuram benignitatis, tum juſta animadverſione, ulteriores progreſſiones coerceat. Etenim eo ſpectant

ſata

ſana interpretatione monitiones ſacræ Scripturæ: Pervenerunt peccata uſque ad cœlum, id eſt, conſpectum Domini, ut puniat. Et clamor Sodomorum & Gomorrhæorum, & peccatum eorum grave. Et pervenit uſque *Apoc. c. 81.*
ad cœlos. Documento meritò nobis deberent eſſe Iudæi, qui licet peculiaris, &, ex omnibus gentibus, electus populus eſſent, recepti in ſacro fœdere, admodum gratus: attamen, cum legem Dei, ſuis delictis, data opera, *Gen. 18. & 20.* *Hierem. c. 51.*
& malatioſe violarent, & ſeſe ſanguine innocentum inquinarent, atque repudiatis legitimis, & ordinariis ducibus, inprimis autem ante obſidionem Hieroſolymitanam, eademque durante, impios & ſceleratos Duces, Ioannem, Eleazarum, Simonem & Zelotas, tyrannidem exercere non tantum permitterent, ſed major pars adiutores, & miniſtri ſcelerum eſſent, tunc apparuit, menſuram iniquitatum ipſorum, completam eſſe, ita ut *De bello Iudaico lib. 5. cap. 2.*
eandem urbs, unà cum templo, atque ſacrificiis, funditus deſtrueretur. Vnde deplorat Flavius Ioſephus ſuæ gentis calamitatem, & interneciones, addita origine, unde ea fluxerit, hiſce verbis: Cum Zelotæ omnia ſurſum deorſum miſcerent, atque cadaveribus occiſorum urbem implerent, ſepelientibus autem ſuorum corpora, idem, quod transfugis, imminebat ſupplicium mortis ſtatimque ſepultura indigebat, qui hanc alteri præſtitiſſet, & ut breviter dicam, nulla tam, quam miſericordia perierat, in illis cladibus mentis affectio, hiſque irritabantur noxii, quæ miſeranda vidiſſent, à vivis in mortuos, à mortuis in vivos iracundiam transferentes. Modum autem excedente metu ſuperſtitibus, mortui, adepti requiem, beatiores videbantur, & qui erant in cuſtodiis, comparatione ſui cruciatus, inſepultos quoque fortunatiores demonſtrabant. Omne quidem ab illis jus hominum calcabatur; ridebatur etiam divinitas, prophetarumque reſponſis, tanquam vulgaribus reſponſis, illudebant. Quum vero multa contempſiſſent de virtute & vitiis ſtatuta majorum, etiam quæ de patria olim prædicta fuerant, vera eſſe exitu probavêre. Vetus enim ſermo ferebatur, tunc demum civitatem capiendam, ſancta quoque flammis exurenda eſſe lege belli, quum ſeditio fuiſſet exorta, fanumque Dei propriæ manus ante violaſſent. Quibus Zelotæ, nihil de eorum fide dubitantes, miniſtros ſe præbuerunt. Et ſequenti libro Non equidem recuſabo dicere, quæ dolor jubet: puto, ſi Romani contra noxios venire tardaſſent, aut hiatu terræ devorandam fuiſſe civitatem, aut diluvio perituram, aut *De bello*
fulmina ac Sodomæ incendia, paſſuram Multo enim magis impiam pro- *Iud. lib. 6. c.*
geniem tulit, quam quæ illa protulerat Denique cum eorum pertina- *16.*
cia deſperata, totus populus interiit. Deinde quoque in excidio Maſſadæ. *De bello*
Caſtelli munitiſſimi, ita pergit idem auctor; Fuit quodammodo illud *Iud. lib. 7. c.*
tempus apud Iudæos omnium generum malitiæ fœcundiſſimum, ut *28.*

nullum.

Sed turgens animis inſtar pavonis inepti
Explicat auriſluos adverſo ſole colores,
Mirificeque ſibi placet ipſi. Aſt omnia cernens
Ultore intuitu Dominus, tolerare ſuperbos
Neſcius, hunc etiam nutu compeſcuit uno.
Scilicet aſpectu terrens & carmine bubo
Importunus adeſt & ſeſe Herodis ad ora
Fertque refertque ſonans, & tempora verberat alis.
Illi membra novum ſolvit formidine frigus,
Stant horrore comæ arrectæ, vox faucibus hæret,
Cum ſimul aſtrifera demiſſus ab arce Iehovæ
Angelus aſſiſtit, qui frontem oculoſque tyranni
Percutit, horrendoque ictu demittere criſtas
Edocet. Ille jacet, ceu fulmine tactus & eheu
Exclamans ſero agnoſcit, ſeroque fatetur
Seſe hominem tantum miſerum, quo nullus ubique
Eſſe etiam in toto queat ærumnoſior orbe.
Semineçem pueri abducunt, lectoque reponunt,
Nec mora viſceribus putrefactis, ventre ſupino
Erumpunt vermes, eroſis undique coſtis.
Exagitant animum furiæ, proprium ipſe cadaver
Vivus adhuc videt, & fœtore offenditur acri.
Sic totos cum quinque dies jacuiſſet anhelus,
Inviſam ſuperis animam Sathanæque dicatam
Cum gemitu horrendo efflavit. Sic vindicat æque
Sic Dominus plagas, Sanctorum ulciſcitur. I nunc
Si placet, & Chriſti damnum molire miniſtris.
Aut etiam divos mortali in corpore regem
Eſſe puta, & vivis divinos defer honores,
Aut adeo patulas da aſſentatoribus aures.

Ut autem rectius cognoſcatur quis ille Agrippa fuerit, ſciendum eſt, eum Herodem Agrippam appellatum, nepotem fuiſſe Magni Herodis, filium Ariſtobuli, qui patruum habuit Herodem Antipam, ſicut differentiam horum nominum, hiſce verſibus, D. parens meus, complexus eſt, tam Græcis quam Latinis quos ex homiliis ejus domeſticis addiſcebam. Exſtant autem in feſto die S. Iacobi:

Ὁ μὲν Ἀσκαλων[illegible] σφαγεὺς τῶν νηπίων.
Ὁ δ᾽ ἐστὶν Ἀντίπας ὁ τὸν πρόδρομον κτανών.

Ιακωβον, Αγρίππας δ' αὖ ἀπὸ, καὶ Πέτρον,
Μέλλων ἐπεὶγ' ἕξειν. διοθ' ἐκωλύθη.
Τῶν δ' ἦχεν ἡρώδης δ' ἑκαστῳ τὔνομα.

Quæ carmina latine ſic ſonant:

Infantium Aſcalonita interemtor eſt:
Antipa præcurſorum Ioannem necat,
Iacobum Agrippa ſuſtulit, & erga Petrum
[illegible] impeditur facere idem divinitus:
Herodis his nomenque ſingulis fuit.

Cæterum aliis quoque hiſtoriis demonſtrari poterit, quando homines immemores ſortis ſuæ caducæ, & ſingulis momentis ærumnis, & morti obiectæ, ſeſe divinis honoribus, & titulis, veluti titillarunt, & deſpectis aliis, arrogantia quandam ſeſe mox ex alto ita nimium extulerunt, tunc ſubito atque improviſo eos ita præcipitatos & ad humilitatem redactos eſſe, ut ſibiipſis & aliis exemplum præberent manifeſtum, ne ultra, quam decet, ſeſe efferrent; ſed cum ſuo damno & dedecore, in ſua conditione fragili manerent. Hoc docet nos Choſroes II. hujus nominis, Rex Perſarum potentiſſimus, qui dum eo inſolentiæ & arrogantiæ pervenit, ut divinos ſibi honores arrogaret, confeſtim cœleſtis νέμεσις in ipſum exarſit, ut contemptus morte crudeli occumberet, de quo late Reineccius.

Eodem modo Philippo, Regi Macedoniæ, patri Alexandri magni iſta affectata apotheoſis infeliciter accidit. Cum enim, ut refert Diodorus Siculus, in pompa quadam celeberrima, ſupra alium maximum apparatum, XII. deorum (quià veteribus Magni Dij vocabantur) ſimulachra eſſent invecta, artificio & ingentibus ſtructuris, mirifice exornata, & poſt illa, tertium & decimum ipſius Philippi ſignum, divino habitu, repræſentatum eſſet, (qua in re dignitate parem XII. deis rex oſtendere ſe voluit) mox pleno theatro, cum ipſe coronatus prodiiſſet, ſpiculatoribus à ſe amotis, à Pauſania interfectus eſt. *De Regibus Perſicis in ejus vita L. 16.*

Sed ut de ave illa prodigioſa & inauſpicata hoc caput abſolvam, Dio de ea ita ſcribit: Bubo in templum Concordiæ, deinde in reliqua fere omnia, quæ habebantur, delubra devolavit, ac cum undique exigeretur, in æde Genij populi conſedit, ac neque captus eſt, & tarde omnino avolavit. Sane ſuperſtitio iſta de bubone fatali ave, multorum animos, & olim, & nunc quoque, plus æquo occupavit, quam tamen Petracha lepide deridet, ubi introducit Rationem ita loquentem: Mœſtior te forſitan ſtrix offendit, neque tam proprio, quam poetarum carminibus infamis bubo, qui qui- *Lib. 50.* *De remediis utriuſque fort. dialog. 50.*

busdam tamen, quam læti fuerit augurij, apud Joſephum legis: quamvis utrumque ridiculum, hinc ſpem ſcilicet metumve concipere. Hujus enim & multorum triſtis aſpectus, & lugubris cantus: at uterque naturalis. Non ſic canunt, ut nobis aliquid nuntient, ſed quia canere aliter non norunt, &c.

Quomodocunque autem ſeſe res habeat, ſemper avis hujus aſpectus, ululatus, & gemitus pro malo omine habitus fuit, ſicut Clivis etiam non ita pridem, accidit. Eo enim tempore quo Carolus Fridericus, Dux Juliacenſis, & Clivenſis, ſummæ ſpei juvenis, Romæ, cum lethali morbo conflictaretur, ex quo paulo poſt VI. Idus Februarij Anno M.D.LXXV. obiit, bubo per plures dies in palatio viſus, & auditus media luce, vixque jaculis, à turribus, ac tectis, arceri tum potuit, ſi ut Stephanus Pighius teſtatur. *In Hercule Prodito.* Vtrum autem bonum vel malum Moguntinæ urbi portentum fuerit bubo vel noctua, (quantitate enim tantum differunt) incertum eſt. Rem vero ipſam Trithemius ita deſcribit Anno milleſimo quadringenteſimo ſexageſimo ſecundo, cum Adolphus Naſſovius, quem Pius II. abrogato Dithero Iſembergio, Archiepiſcopum Moguntinenſem conſtituerat, in menſe Octobri, Moguntiam urbem, quæ partes Ditheri adhuc ſequebatur, noctu clam conſcenſis mœnibus capere vellet, dum in ſuperata foſſa, in loco commodo, & minus cuſtodito, ſcalas apponerent muris, vidit quiſpiam muro inſidentem eminentemque noctuam, quæ ſedens uno fixo in loco, ſuper murum, alas jam extendit, jam depreſſit. *De rebus geſtis Fride. Palatini.* Cumque hoc in longam faceret horam, territi fuere cernentes, propterea quod latere fortem inibi arbitrarentur cuſtodiam. Nam propter tenebrarum horrorem, clare, quid eſſet, diſcernere non poterant. Prope jam erat, ſi paulo diutius duraviſſet ſpectaculum, ut ſcalis à muro depoſitis, infecto negocio receſſiſſent, metu perculſi, cum ecce beſtia ſubito devolans metu levavit ſemideſperatos. Facti itaque alacriores, muros ibi conſcendunt, & urbem occupant, &c. Cæterum noctua (avis licet minor bubone, ſed tamen ejuſdem generis, ut paulo ante diximus,) apud Ægyptios, & Æthiopas, mortis erat ſignum. Cum enim, ſive viva, ſive ſimulachrum ejus, reis & damnatis, in carcere, à lictore afferretur, ij hoc ſigno lethali conſpecto, mox ſibi ſponte mortem conſciſcebant, magno & ſibi & patriæ dedecori futuri, niſi feciſſent. Atqui ferunt quendam, oblato hoc ſigno, morti deſtinatum, cum de fuga cepiſſet conſilia agitare, priuſquam ſe periculo abſtulisset, zona a matre ſtrangulatum: adeo perſuaſum fuit non licere mortem magiſtratuum pronunciatione decretam, exilio, vel ſubterfugio quopiam alio commutare, ſicut Diodorus Siculus & Pierius, in Hieroglyphicis

Lib 3.
Lib.2.

phicis, notavit. Augurium autem noctuæ apud gentiles tale fuit, ſi ea volaſſet, victoriam nuntiare videbatur, ſi ſereno ceciniſſet, turbare aerem, ſi tempeſtate occineret, ſerenare. Et cum hæc in haſta Pyrrhi regis, contra Argos euntis, conſediſſet, fatum illi & diſcrimen extremum portendere credita fuit. Hoc quoque Maro, in duello Æneæ & Turni, obſervavit hiſce verſibus, ubi fingit, unam ex diris Megæræ natis miſſam, ad perterrefaciendum Turnum, quæ in bubonis vel noctuæ ſpecie, clypeum ejus alis everberans:

Alitis in parvæ ſubito collecta figuram,
Quæ quondam buſtis, aut culminibus deſertis,
Nocte ſedens ſerum canit importuna per umbras
Hanc verſa in faciem Turni ſe peſtis adora
Fertque refertque ſonans clypeumque everberat alis.
Illi membra novus ſolvit formidine torpor,
Arrectæque horrore comæ, & vox faucibus hæſit.

Huc quoque Ovidius reſpexit, ubi ita de hac ferali ave, canit:

tectoque profanus
Incubuit bubo, thalamique in culmine ſedit.

Poſtremo, Thomas Chalonerus, eques & Legatus Reginæ Angliæ ad Hiſpaniæ Regem, ingenioſe fingit bubonem, ex turrito culmine vitia, illecebras & voluptates, atque inde ebullientes pravos mores decantantem, quos elegantiſſimos verſus heroicos, antea integros recenſui.

Metamorphoſ. lib.6.
De reipubl. Angl. inſtau. lib.6. Cent.2.cap. 33.

Caput XIX.

De jactantia quam exoſa res ſit.

Dio in ſua Romana hiſtoria vere ſcribit: Laudes magnæ, honoreſque immodici, nulli aut exiguæ certe rei geſtæ tributi, traducere eam magis, ac ſugillare exiſtimantur, &c. Quamobrem ſi ea, quæ ab alio, vel adulatione, vel ſpe alicujus lucri, vel commodi fiunt, culpantur: Multo magis ii reprehenduntur, qui præcones intempeſtivi propriæ laudis eſſe ſolent. Experientia enim teſtatur, eos quis ob aliquam rem, egregie præſtitam aliove modo, ob felicitatem, divitias, ingenii dotes vires corporis & alia ſua facta memorabilia, propriis laudibus ea exaggerant & prædicant, ſua jactatione omnibus nauſeam, & moleſtiam parere, ſuiſque rebus geſtis potius maculam inurere, quam exinde gloriam acquirere: Imo, quod gravius eſt, ejuſmodi gloriationib. intempeſtivis, & jactatoriis, in ulſandis,

candis & exprobrandis, apud potentiores, ſibiipſis damnum nonnunquam etiam exitium proprium arceſſere. Hoc vitium etiam Catullus Poeta notat, ubi dicit:

Quodcunque agit, renidet: hunc habet morbum.

Lib.19.c.7. Hujus rei extat exemplum apud Flavium Ioſephum, Sila, inquit, magiſter militiæ, Regis Agrippæ, cum propter fidelia officia, fretus amicitia regia licentius ageret, & ei in colloquiis moleſtus eſſet, atque nunquam non labores, in ejus gratiam exhauſtos, memorans, ſine fine repeteret, ideoque opprobrare videretur: Rex tandem immodica libertate offenſus eſt. Injucunda enim eſt temporis ingloriæ acti memoria, & ſtultum eſſe indeſinenter exprobrare debitum. Poſtremo in tantum eſt exaſperatus Regis animus, ut iræ plus quam rationi tribuens, non contentus fuerit, illi ademiſſe præfecturam; verum etiam victum, in ipſius patriam adſervandum, miſerit, &c. Hinc confirmantur noſtræ cogitationes, quæ me, ad ſcribendum hoc caput, impulere; Cum conſtet nihil magis diminuere laudis perennium, quam ſuos aſſidue jactire ſucceſſus, & ſingulis diebus anni [illegible] unum diem, ut etiam Hannibal Scotus Placentinus obſervavit, allegans Marium, qui cum plurima feciſſet egregie, vana ſui jactatione gloriæ [illegible] mæ perdidiſſe, & quia ſibi præſumſit aſcribere, quod ex ore aliorum [illegible] ptare debuerat, publicæ commendationis vota demeruiſſe. Jactantia [illegible] eſt inanis & ſtulta de ſe prædicatio, qua quidem qui utitur, ſemper vilem ſe cordatis hominibus reddit. Idipſum Cicero quoque obſervavit dicens: Deforme eſt de ſeipſo prædicare, falſa præſertim, & [illegible] tium imitari militem glorioſum. Vnde Hannibal Scotus alibi monet, Abſtinendum ei eſſe à nimia jactantia, qui ingens aliquod beneficium alterum contulit. Nam ſemper hac exprobratione totam vim beneficii [illegible] animo deleri, ſiquidem ſemper inviſi ſunt exprobrantes. Ideoque qui dedit beneficium, tacere debet; qui autem accepit, narrare. Vnde Martialis ſcitum eſt epigramma:

In ſuo comment. ad Annal. Taciti, l.5.

In comment. ad Tacit. lib. 4. hiſt.

Quæ mihi præſtiteris, memini, ſemperque tenebo,
Cur igitur taceo, Poſthume? tu loqueris.
Incipio quoties alicui tua dona referre,
Protinus exclamat, Dixerat ille mihi.
Non belle quædam faciunt duo: ſufficit unus
Huic operi: ſi vis ut loquar, ipſe tace.
Crede mihi, quamvis ingentia, Poſthume, dones,
Auctoris pereunt garrulitate ſui.

De unione Portugal. f. mihi, 185. Huc ſpectat obſervatio Coneſtagi, Reges non tanto amore proſequuntur eos, qui de ipſis bene meriti ſunt, quanto eos, quos ipſi beneficiis affe-

celnos

[illegible]. Jactantia ſane tam exoſum eſt vitium, ut ſemper ex faſtu quodam
deſpicientiam aliorum aſſeclam, & veluti pediſſequam habeat: ſicut mul-
ta exempla recenſeri poſſent, ex quibus conſtat, eam fere ex ſuperbia & *Li. moral.*
æſtimatione nimia elationeque ſuimet ipſius ortum habere, quod etiam *34. c.18. eſt.*
Gregorius Magnus obſervavit: Qui, inquit, ſemper aliena opera deſpicit, *23*
ſemper miratur, quæ ipſe facit, quia & quicquid egerit, egiſſe ſe ſingulari-
ter credit, atque in eo quod exhibet, per gloriæ cupiditatem, ſibimetipſi
favet per cognitionem, & cum ſe in cunctis tranſcendere cæteros æſtimat,
per lata cognitionem ſpatia ſecum deambulans, laudes ſuas tacitus cla-
mat. Huc ſpectat jactantia ex ſuperbia orta, adjuncta deſpicientia, Hugo-
nis Capeti, qui teſte Cranzio, Ludovicum Franciæ Regem, qui Ottonis I. *In Sax. lib.*
ſororem, in uxorem habebat, cumque captum ſub cuſtodia publica Lug- *3. c. 23.*
dunum miſerat. Dum autem Otto, ad liberandum ſororium, exercitum
in Francos validum conſcriberet, Hugo per contemtum miſſis Legatis, ut
domi ſederet, monuit, adjuncto juramento, per animam patris ſui, plura
ſibi eſſe arma, quam unquam Otto vidiſſet. Quid enim poſſent Saxones,
quorum tria tela una potione hauſturus eſſet? Otto viciſſim eoſdem Regi
ſuo renuntiare juſſit, plures ſibi eſſe ſtramineos pileos, quam unquam vi-
diſſet Hugo. Eos Hugoni præſentari oportere, ut pileatus fiat pro Capeto.
Habebat autem tunc Saxonicus ritus, ut omnes per æſtatem ſtramineis
uterentur pileis. Præterea, quoniam Hugo Saxones nominaſſet effœmi-
natos, Otho juſſit ut ſinguli milites, in ſuis ſtramineis pileis, geſtarent co-
los fœmineos, ſubtiliter tornatos, cum fuſis, ut irriſioni Gallorum, ipſa ſpe-
cie, reſponderent. Hugo metu adductus Ludovicum cuſtodia liberavit &
quum nuſquam Hugo contra exercitum Ottonis prodiret, hic multis locis
in ditionem receptis, in Germaniam rediit. Hugo non multo, poſt ſuo
Regi conciliatus eſt.

Ex his apparet, ſemper jactantiam virium ſuarum, & contemtum
aliorum infelicem exitum habuiſſe: ſicut quoque Ludovico duci Aure-
lianenſi, qui ob jactationem admodum intempeſtivam, de amoribus ſuis,
quâ conjugem Johannis, Ducis Burgundiæ etiam attigit, ab eo occiſus eſt,
quum antea quoq; inter hos ouos principes non leves ſimultates eſſent: ſicut
Girardus in ſuis Gallicis hiſtoriis id late inſeruit.

Huc pertinet hiſtoria à Buchanano relata, de comite Martiali Scoto, *M. hiſ.*
Roberti Regis Scotiæ vicario, quem verbis, quam armis ferociorem fuiſ- *976. &*
ſe ſcribit, qui cum Scotorum in pugna illa memorabili Otterburnenſi *992. lib. 9.*
virtutem elevaret, & Anglorum ignaviam graviter increparet, utri- *Rer. Sot.*
uſque gentis odium, ob nimiam jactantiam adver-
ſum ſe concitavit.

CAPUT XX.

De præſagiis ruinæ & cladium regnorum & Rerumpublicarum.

IN hiſtoriis Ammiani Marcellini ita legimus; Solent, manum iniectantibus fatis, hebetari ſenſus hominum, & obtundi. Quo reſpexerunt ve-
Lib.14. teres gentiles, qui ſenſerunt, Vejovis fulmine mox tangendos, adeo hebetari, ut nec tonitru, nec majores aliquos poſſint audire fragores. Cui ſententiæ ſimilia ſunt etiam apud Velleium Paterculum. Non fruſtra igitur
Cap.16. sent.1. antea diſſeruimus & multa exempla congeſſimus, ex quibus apparet, plerunque evenire, ut homines, appropinquantibus ſuis malis, prudentiam inprimis, & ſalubriora conſilia, quorum ope imminentes calamitates evitare potuiſſent, amittere & negligere ſoleant, efficereque (quod miſerrimum eſt) ut quod accidit, etiam meritò accidiſſe videatur, & caſus in culpam tranſeat, ut Paterculi verbis utar. Operæ pretium igitur duxi, hanc materiam, cum latiſſimè ſeſe extendat, & admodum frequens in vita & actionibus humanis ſit, prolixius retractare, & priora, pluribus rationibus & hiſtoriarum exemplis illuſtrare. Memorabilia enim paſſim documenta humanæ miſeriæ occurrunt, quæ nos triſtes admodum eventus docent, quando Reges & Principes, vel ſuperbia, & potentia elati, vel contumacia, & obſtinatione excæcati, ſalutaria conſilia, prorſus intempeſtivis, & immaturis, aut ab aliis ſuppeditatis, aut à ſeipſis excogitatis opinionibus, præpoſterè poſtpoſuêre. Iis enim idem accidit, quod ægroto, cujus ſenſus morbo infectus eſt, qui dulce judicat amarum, & amarum, dulce; ſic, præeunte aliquo immodico affectu, patitur divina providentia, ut Principes etiam ſummos, non tantum in dignoſcenda aliqua veritate caligare, & hallucinari: ſed etiam veritatem ipſam quodammodo abhorrere. Quemadmodum palato non ſano pœna eſt panis, qui ſano ſuavis eſt, & oculis ægris odioſa lux, quæ puris eſt amabilis: Hoc B. Auguſtinus, & quidem potius experientia docet. Quod etiam Paleotus obſervavit. Id quoque
De ſacri conſiſt. cõ-ſult. fol. 86. non ignoravit olim Antiſthenes, qui inimicis omnia optavit, præter ſanam mentem, quam ſi haberent, continuò meliores eſſent, quæ vellent. Non ratio enim ſano, & prudenti conſilio & tempori ſerviendo, impendens periculum vi-
Lib.2. de Legib. tatur. Rectè itaq; Cicero Quintum fratrem ita monet: Nos plerumque non rectè exſtimamus, quæ pœna divina ſit, & opinionibus vulgi rapimur in errorem, nec vera cernimus, cùm doloribus corporis, morte, lecto, hominum miſerias ponderamus, quæ ſunt humana, & multis bonis viris acci-

dunt.

dunt, &c. Indicium autem & præſagium manifeſte ruinæ & infelicitatis Regnorum & Rerumpubl eſt, non ſolum, ſicut antea monuimus, quando Deus mentem principibus ita imminuit, ut, ſapientum conſiliis repudiatis, provehant homines novos, ſtolidos, & vecordes aſſentatores: ſed etiam, quando optimorum, & prudentiſſimorum virorum, qui rationem Reipublicæ, (cujus potiſſimum reſpectum habent) inter cogitandum, & deliberandum, timidi, & circumſpecti ſunt, colligentes omnia mala, quæ evenire poſſe videantur, in agendo verò alacres, & confidentes ſeſe præbent, conſilia fidelia & matura negliguntur: audaculorum verò, qui in laceſſendo fortes, & in agendo ſegnes ac timidi eſſe ſolent, opiniones, & conſilia, laudantur, & approbantur. Cæterum Cominæus prudenter obſervavit, *Lib.9.* quid evenire ſoleat, quando princeps potiſſimum privatus, & iis conſiliis, quæ ſibi arrident, poſthabita matura conſultatione, inhæret: ideoque ita ratiocinatur: Inſolenter nimium faciunt principes, & inconſulte, quando ſuam privatam ſententiam multorum judiciis anteferunt. Dici enim non poteſt, quantum ſæpe malorum ex eo proveniat, &c. Exemplum habemus in Lautrechio, qui, teſte Guicciardino, procul dubio omnium Gallorũ ducum princeps, diu in bellis exercitatus, & maximæ apud exercitum autoritatis, ſed natura elatus, & imperioſus; dum ſibi uni credens, reliquorum omnium conſilia contemnit, dum neminem audire vult, dum, non omnia ſibi ſuo judicio geri homines animadvertere, ſibi turpe ducit, ea quæ adhibita ſortaſſe ipſi victoriam peperiſſent, neglecta vero bellum Neapolitanum tanta ſpe cœptum, funditus everterunt, prætermiſit. Recte itaque hoc eleganti diſticho ingenioſus Poeta Naſo monet:

Crede mihi, miſeros prudentia prima relinquit,
Et ſenſus cum re, conſiliumque fugit,

Idipſum Appianus in quodã ſuæ Syriacæ hiſtoriæ loco, de Rege Antiocho loquẽs, obſervavit: θεῖ inquit βλαπτοντος ἤδη τῆς λογισμοῖς, ὅπερ ἅπασι πρὸς ὄντων ἀτυχημάτων ἐπιγίγνεται, ideſt, Deo jam mentem ejus lædẽte ꝙ omnibus accidere ſolet, quũ calamitates imminent. Sed ut ad ſacra divertamus: Quid obſecro magis nocuit Roboamo filio Regis Salomonis, quam quod mortuo patre ſapientiſſimo, obſtinatione, & perſuaſione quadam impia ſalutares monitiones ſeniorum conſiliariorum patris, in ſublevandis oneribus populi, repudiaret, & ſuggeſtiones, & opiniones adoleſcentulorum, audaculorum, & imperitorum, maturioribus, ſanioribus, moderatioribus & mitioribus conſiliis, anteponeret? dum enim magis propriis affectibus depravatis, poſtpoſita pietate in Deum & clementia in ſubditos, inſervit, nonne major populi pars ab eo defecit, & ſeſe Jeroboamo adiunxit? ſicut in lib. Reg. legimus. Omitto prolixiorem *Lib.ca.12.* narra-

narratione de Pharaone Rege, qui neglectis mandatis divinis, in ſua obſtinatione, perverſo, & obdurato corde, in affligendis Iſraëlitis perſiſtens, effecit, ut in illo puniendo, Deus gloriam ſuam, pro liberatione populi ſui, cum proprio ipſius, & ſuorum exitio, in mari rubro ſuffocatus, inſigni mi-
De provi- raculo oſtenderet & manifeſtaret. Hoc movit Andream Gorrutium, ut ita
den. Dei li. diſſereret; Quemadmodum ſua miſericordia Dominus intellectum po-
9. c. 2. ſcentibus concedit: ita peccantes, juſtitiæ judex amentia, cæcitate, atque
Deuter. c. adeo furore mentis percellit. Ideoque Iſraelem obteſtans Moyſes Percu-
28. tiet te Dominus, dicit, amentia, & cæcitate ac furore mentis, & palpabis meridie, ſicut palpare ſolet cæcus in tenebris, & non diriges vias tuas. Et
2. Theſſ. 2. Apoſtolus: ideo mittit illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio, & judicentur omnes, qui non crediderunt veritati, ſed conſenſerunt
In explan. iniquitati. Idipſum diligenter & pie obſervavit Flamminius; Nullo vero,
Pſalm. v. inquit, majore ſupplicio poteſt afficere Deus illos, qui parere nolunt ſalu-
Et dimiſi, &c. taribus monitis ipſius quam ſi eos patiatur indulgere, atque obſequi cupiditatibus ſuis, & ſua conſilia ſequi, quibus ſibi peſtem ac perniciem machinantur, & comparant: Idque tum maxime, quum ſibi ſapere ac rebus ſuis optimè conſulere videntur. Itaq; ſemper orandus Deus eſt, ut nos ipſe Spiritu ſuo ſancto regat, & gubernet. Quicunque enim Spiritu Dei aguntur, ut ait D. Paulus, ij ſunt filij Dei; cæteri Deum non propitium, ſed iratum
Iob. ca. 32. habent. Huc accommodari poteſt doctrina Elihu, poſt Jobi amicos dicentis, Spiritum Dei, qui eſt in homine, & inſpirationem omnipotentis dare intelligentiam, &c. Ex quo à contrario ſenſu colligimus, unde inſpiratio illa divina abfuerit, inde neceſſario intelligentiam omnem exulare, ſuccedere autem in ejus locum vecordiam, quæ παραληθείαν atque exitium accerſat & acceleret.

Caput XXI.

Auctarium cap. 56. cent. 1. Et qua ratione Deo pœnitentia in ſacris literis attribuatur.

Allegavimus antea, ex lib. Samuelis, quomodo ob peccata Iſraelitarum, furore Domini, David concitatus ſit, ut contra præceptum divinum, numerari juſſerit populum, & Cedreni explicationem. Quoniam autem hæc res prolixiore interpretatione digna nobis viſa eſt, plura hic de ea diſſeremus. In lib. Paralipomenorum legimus, conſurrexiſſe Sathanam,
Cap. 21. contra Iſraelem, & concitaſſe David, &c. Ex quibus verbis notandum eſt, ab

ab ipſius populi ſceleribus variis profectum eſſe hoc Dei decretum, quo & David ipſe ſecuritatis, & negligentiæ alicujus, in caſtigando populo, & ipſe populus multiplicium peccatorum pœnas, hujus numerationis occaſione, pependit, ſicut crudite, adductis multis egregiis exemplis, diſputat Andreas Gorrutius, in curia Arvernorum, Regius conſiliarius, in ſuo eleganti libro, ubi in fine memorabilem locum citat, ex Gregorij Moralibus, dicentis: Secundum merita ſubditorum tribuuntur perſonæ regentium, ut ſæpe, qui videntur boni, accepto mox regimine, permutentur, ſicut Scriptura ſacra de eodem Saule intulit, quia cor cum dignitate mutavit. Vnde ſcriptum eſt; quum eſſes parvulus in oculis tuis, caput te conſtitui, in tribubus Iſrael. Sic pro qualitatibus ſubditorum, diſponuntur acta regentium, ut ſæpe, pro malo gregis, etiam vere boni delinquat vita Paſtoris. Ille enim, Deo atteſtante, laudatus; ille ſupernorum myſteriorum conſcius David Propheta, tumore repentinæ elationis inflatus, populum numerando, peccavit. Cur hoc? quia videlicet ſecundum meritum plebium diſponuntur corda Rectorum. Juſtus vero Judex peccantis vitium, ex ipſorum animadverſione corripuit, ex quorum cauſa peccavit. Sed quia ipſe, ſcilicet ſua voluntate ſuperbus, à culpa alienus non fuit, vindictam culpæ etiam ipſe ſuſcepit. Nam ira ſæviens, quæ populum quoque corporaliter perculit, Rectorem quoque populi, intimo cordis dolore proſtravit. Certum vero eſt quod ita ſibi invicem, & Rectorum merita connectantur, & plebium, ut ſæpe, ex culpa paſtorum, deterior fiat via plebium, & ſæpe, ex merito plebium, mutetur, vita paſtorum &c. Quibus congruenter Iſidorus Hiſpalenſis Epiſcopus: Reges quando boni ſunt, muneris eſt Dei; quando vero mali, ſceleris eſt populi. Secundum enim meritum plebium diſponitur vita Rectorum teſtante Job: Qui regnare facit hypocritam propter peccata populi. Iraſcente enim Deo talem rectorem populi ſuſcipiunt, qualem pro peccato merentur. Nonnunquam pro malitia plebis etiam Reges mutantur, & qui ante videbantur eſſe boni accepto regno fiunt mali. Et Origenes Adamantius in lib. Judicum: Si mali ſunt actus noſtri, & operantur maligna in conſpectu Dei, datur nobis Princeps ſecundum cor noſtrum. Evariſtus quoque Papa in eadem verba: Pro meritis ſubditorum diſponitur à Deo vita Rectorum, &c.

De providentia divina, l.6.c. 7.

Sentent. de ſummo bono l.3.c.48.

Homil.4.

Epiſt.2. ad Ægypt.

Cæterum, non ſolum in numerando populo, & oſtendendis viribus, hæc ſuperbiæ & inſolentiæ plena curioſitas, Davidi, alioquin Regi pio, & Prophetæ Dei, fructui & noxæ fuit: ſed etiam aliis, qui eodem modo ſuppeditatibus ſuis ambitioſis indulſerunt. Exemplum habemus in Guilielmo Rege Angliæ. Is enim, ut antiquus hiſtoricus Florentius Wigornienſis ſcribit, circa annum M. C. IX. (quo tempore ipſe vixit) fecit deſcribi omnem Angliam, quantum terræ quiſque Baronum ſuorum poſ-

In Chronico.

ſana interpretatione monitiones ſacræ Scripturæ: Pervenerunt peccata uſ-
que ad cœlum, id eſt, conſpectum Domini, ut puniat. Et clamor Sodo-
morum & Gomorrhæorum, & peccatum eorum grave. Et pervenit uſque *Apoc. c. 81.*
ad cœlos. Documento meritò nobis deberent eſſe Iudæi, qui licet pecu- *Gen. 18. &*
liaris, &, ex omnibus gentibus, electus populus eſſent, recepti in ſacro fœ- *20.*
dere, admodum gratus: attamen, cum legem Dei, ſuis delictis, data opera, *Hierem. c.*
& malitioſe violarent, & ſeſe ſanguine innocentum inquinarent, atque *51.*
repudiatis legitimis, & ordinariis ducibus, inprimis autem ante obſidio-
nem Hieroſolymitanam, eademque durante, impios & ſceleratos Duces,
Ioannem, Eleazarum, Simonem & Zelotas, tyrannidem exercere non
tantum permitterent, ſed major pars adiutores, & miniſtri ſcelerum eſſent,
tunc apparuit, menſuram iniquitatum ipſorum, completam eſſe, ita ut *De bello Iu-*
tandem urbs, una cum templo, atque ſacrificiis, funditus deſtrueretur. Vn- *daico lib. 5.*
de deplorat Flavius Ioſephus ſuæ gentis calamitatem, & internecionem, *cap. 2.*
addita origine, unde ea fluxerit, hiſce verbis. Cum Zelotæ omnia ſurſum
deorſum miſcerent, atque cadaveribus occiſorum urbem implerent, ſepe-
lientibus autem ſuorum corpora, idem, quod transfugis, imminebat ſup-
plicium mortis ſtatimque ſepultura indigebat, qui hanc alteri præſtitiſſet,
& ut breviter dicam, nulla tam, quam miſericordia perierat, in illis cladi-
bus mentis affectio, hiſque irritabantur noxii, quæ miſeranda vidiſſent, à
vivis in mortuos, à mortuis in vivos iracundiam transferentes. Modum
autem excedente metu ſuperſtitibus, mortui, adepti requiem, beatiores
videbantur, & qui etiam in cuſtodiis, comparatione ſui cruciatus, inſepul-
tos quoque fortunatos eſſe demonſtrabant. Omne quidem ab illis jus
hominum calcabatur; ridebatur etiam divinitas, prophetarumque re-
ſponſis, tanquam vulgaribus reſponſis, illudebant. Quum vero multa con-
tempſiſſent de virtute & vitiis ſtatuta majorum, etiam quæ de patria o-
lim prædicta fuerant, vera eſſe exitu probavêre. Vetus enim ſermo fe-
rebatur, tunc demum civitatem capi, atque ſancta quoque flammis exu-
renda eſſe lege belli, quum ſeditio fuiſſet exorta, fanumque Dei pro-
priæ manus ante violaſſent. Quibus Zelotæ, nihil de eorum fide dubitan-
tes, miniſtros ſe præbuerunt. Et ſequenti libro. Non equidem recuſabo
dicere, quæ dolor jubet: puto, ſi Romani contra noxios venire tardaſſent,
aut hiatu terræ devorandam fuiſſe civitatem, aut diluvio perituram, aut *De bello*
fulmina ac Sodomæ incendia, paſſuram. Multo enim magis impiam pro- *Iud. lib. 6. c.*
geniem tulit, quam quæ illa protulerat. Denique cum eorum pertina- *16.*
cia deſperata, totus populus interiit. Deinde quoque in excidio Maſſadæ. *De bello*
Caſtelli munitiſſimi, ita pergit idem auctor; Fuit quodammodo illud *Iud. lib. 7. c.*
tempus apud Iudæos omnium generum malitiæ fœcundiſſimum, ut *28.*

nullum.

nullum opus intermitteretur infectum : nec ſi quis excogitando [illegible] voluiſſet haberet, quo magis novum aliquid inveniret. Ita, & privatim, & communiter, omnes unum erant, & exſuperare alium alius tam impietate, quam iniquitate in proximos, certabant. Potentes multitudinem [illegible] tractando : multitudo vero ad interitum potentium properando. Illis [illegible] tem dominandi cupiditas : his autem vim faciendi bonaque locupletum diripiendi. Similis fuit malitia & perverſitas hominum in Palæſtina, & terra ſancta, poſtquam, Duce Godefredo Bullionæo, Chriſtiani eam occupaſſent, & annos LXXX. retinuiſſent, rurſus amiſſa fuit. Accedentibus enim diſſidiis, & inteſtinis bellis, inter Chriſtianos, & completa iniquitate, atque peccatis uſque in cœlum aſcendentibus, non minore facilitate, ad Saracenos, Duce Saladino, rediit, quam à Chriſtianis antea re[illegible] fuerat, ſicut prolixe, poſt alios, à Gulielmo Neubrigenſi deſcribitur.

Rer. Angl. l. 3. c. 14.

Cæterum Hieroſolymitanam regionem, cæteris ſanctiorem quoad mores hominum, etiam tempore Gregorii Nyſſeni, fratris Baſilii Magni, poſt natum Chriſtum, CCCXXX. neutiquam fuiſſe, patet ex ejus ſcriptis, in quibus damnat peregrinationes verſus Hieroſolymam, ubi inter alia dicit, Deum non magis Hieroſolymis, quam in aliis regionibus eſſe ; ſed [illegible] maxime habitare, ubi maxime ejus Religio viget, & colitur. Quin potius dicit, magis videri, Cacodæmones circa Hieroſolymam habitare, quia nullibi uſquam ſceleratiores homines vivant. Et alibi ſuam ſententiam ita [illegible] dit : Vnde vos, qui timetis Dominum, in quibus locis eſtis, eum [illegible]. Localis enim mutatio, ut Deus propior ſit, non efficit, ſed ubi [illegible] Deus veniet ; ſi quidem animæ tuæ diverſorium tale inveniatur [illegible] Dominus inhabitet, inambuletque. Sin hominem interiorem, pe[illegible] cogitationibus plenũ, habeas, etiam ſi in Golgatha fueris, etiamſi in monte Olivarum, etiamſi ſub monumento reſurrectionis : tantundem [illegible] Chriſtum in te ipſo ſuſcipias, quantum, qui ne initio quidem reli[illegible] profeſſi ſunt. Conſule ergo, dilecte, fratribus, ut à corpore pereg[illegible] ad Dominum, non è Cappadocia in Palæſtinam.

Caput XXII.

De crudelitate & tyrannide quorundam Pricipum

Auctarium Cap. 48. Cent. 1 & cap. 34. Cent. 2.

SÆpenumero miratus fui, legens hiſtorias Romanas, crudelitatem & tyrannidem nonnullorum Conſulum, & Prætorum, qui licet [illegible]

ge-

Leges & reſcripta, optima & ſalutaria ad imitationem Legum XII. tabularum, obſtantia ejuſmodi crudelibus actionibus, in optime conſtituta [illegible]a, habuerint, nihilominus impune libidinibus & cædibus innoxiorum indulſerint. Etſi autem a Suetonio Tranquillo, Cornelio Tacito, Plutarcho & aliis hiſtoricis, nonnullorum etiam Cæſarum atrocia & crudelia facta,, qui propria libidine & cupiditate nocendi & Reipubl. & ſuis ſeque amicis pernicioſiſſimi fuère, recenſentur; tamen non adeo mirum hoc in illis, qui abſolutam poteſtatem ſibi arrogarunt, eamque ſ. eti legionibus & militaribus copiis ſub prætextu Monarchiæ libere exercuerunt. De qua re prolixior fui in allegandis memorabilibus exemplis & hiſtoriis in prima centuria ſubciſivarum operarum. Inter quos inſignis & crudelis tyrannus fuit, (ſicut ibidem ex Suetonio retuli) Cajus Caligula, qui ſibi omnia & in omnes licere putavit, cumque cædibus ſatiari non poſſet, optavit ut populus Romanus una cervice ſuſtentaretur, quæ ſimul [illegible] detruncanda foret. Non caret autem admiratione, Tiberium [illegible] ſceleratum & profligatæ mentis monſtrum hominis fuiſſe adverſus Senatum & Rempubl. ut eo conſilio ſuum nepotem ad Imperium evexerit, quod ſciret, poſtmodum ipſum [illegible] futurum, ſicque ſua facinora Caij gravioribus flagitiis occultare poſſe. Simul etiam vindictæ cupiditate ductus operam dedit, ut reliqua pars Senatus, in quam ipſe ſævire nequiviſſet, poſt mortem ſuam è medio tolleretur. Tantus autem ſub Tiberio Senatorum numerus periit, ut ſorte ducti provinciarum Præfecti. Prætorij quidem per triennium, Conſulares per ſexennium præfuerunt, cum non ſuppeterent ſucceſſores. Neque falſus fuit in hac ſua pernicioſiſſ. opinione ac ſpe immaniſſima Tiberius, abſque dubio enim ſcivit, actiones pravas & ſceleratas Neronis prædeceſſoris ſui, ex naturæ non ætatis vitio, emanare, idque confirmatur ex præconio tali, quod illi à Suetonio perhibetur. Ex nonnullis comperi, perſuaſiſſimum habuiſſe eum neminem hominum pudicum aut ulla corporis parte purum eſſe, verum pleroſque diſſimulare vitium & calliditate obtegere, ideoque profeſſis apud ſe obſcœnitatem, cætera quoque conceſſiſſe delicta. Idipſum vitium ex zelotypiæ morbo Turcis ob fœminas natura impreſſum eſt, quas ideo in publicum ire non permittunt, niſi pannis obvolutæ ſint, ut meræ lamiæ & ſpectra occurrentibus videantur, dum ipſis quidem in viros per linteum aut ſericum videndi copia eſt, viris nulla earum corporis pars ad conſpectum patet. Eſt enim apud eos recepta opinio, non poſſe mulierem, quam vel minimum forma [illegible] commendat, a viro, ſine potiundi libidine, ac proinde ſine mentis labe conſpici, ob id omnes habent abſconditas; ſicut id pluribus exemplis memorabilibus antea demonſtravi.

Sed ut ad materiam cœptam, à qua paulisper digreſſus ſum [illegible]
Lib. de ira, cap. 16. tar, Piſonis plus nimium iracundi factum inſolens & crudele, re[illegible]
placuit, de quo ſcribit Seneca: Cneus Piſo, inquit, fuit memoria [illegible]
vi à multis vitiis integer, ſed pravus, & cui placebat, pro conſ[illegible]
gor. Is cum iratus duci juſſiſſet eum, qui ex commeatu ſine com[illegible]
redierat, quaſi interfeciſſet, quem non exhibebat, roganti aliq[illegible]
pus ad conquirendum non dedit: damnatus extra vallum de[illegible]
& jam cervicem porrigebat, cum ſubito apparuit ille commilito, q[illegible]
ciſus videbatur. Tunc centurio ſupplicio præpoſitus conde[illegible]
ſpiculatorem jubet: damnatum ad Piſonem reducit, reddi[illegible]
innocentiam, quam militi fortuna reddiderat. Ingenti con[illegible]
cuntur, complexi alter alterum cum magno gaudio caſtrorum c[illegible]
tones. Conſcendit tribunal furens Piſo, ac jubet duci utrumque, & [illegible]
militem, qui non occidit, & eum, qui non perierat. Quid hoc in[illegible]
Seneca. quia unus innocens adparuerat, duo peribant; Piſo adiecit & te[illegible]
Philemon. Nam illum centurionem, qui damnatum reduxit, duci juſſit. R[illegible]
Variar. lib. que dicitur: *Homo cum iraſcitur, extra corpus ſuum eſt.* Et, *Inſanimu[illegible]*
4. Epiſt. 10. *cum iraſcimur.* Huc reſpexit Caſſiodorus: Furentes, inquit, juſta n[illegible]
tiunt, quia dum commoti animo in vindictam ſæviunt, rerum [illegible]
rantiam non requirunt. Non ſolum autem in vivos, præſertim in[illegible]
crudelitas & ſævitia reprehendenda eſt: ſed etiam in mortuos, ex quib[illegible]
voluptas quædam abominanda quæritur. Vnde funeſta vox hab[illegible]
Cent. 1. cap. 46. Caroli IX. in lanienа Lutetiana, cum ſpectaret cæſos, *Hoſtis mo[illegible]*
eſſe odorem. Quam delectationem ſanguinolentam forte didicit ab A. Vi-
tellio, qui cum Othone interfecto campos, in quibus pugna [illegible]
adiiſſet, taboremque cadaverum conſpexiſſet, dixiſſe fertur: O[illegible]
Li. 2. hiſto. OLIM OCCISVM HOSTEM, SED MELIVS CIVEM. R[illegible]
& ibi Annibal Scotus in ſuis commentariis. & merito is ita a P. Cornelio Tacito reprehenditur: Non ſolum [illegible]
& atrox ſpectaculum, ſed etiam duce & principe indignum [illegible]
re oculis veſtigia recentis victoriæ civilis partæ, viſendo [illegible]
truncos artus, putres virorum equorumque formas, inf[illegible]
mum, & protritis arboribus & frugibus diram vaſtitatem. Et q[illegible]
Vitellij curioſitas magis deteſtanda, eo laudabilior fuit illa G[illegible]
Hiſt. lib. 3. ad ſepelienda & humanda corpora, de quo fuſius idem Tacitus. [illegible]
injuria igitur in reprehendendo Vitellio pergit idem auctor, [illegible]
nium Blœſum nulla alia de cauſa, quam quod intempeſtive [illegible]
cipe convivium celebraret, & latos dies ageret, occidi juſſiſſet. [illegible]
quit & animacſt ſæviſſima Vitellij vox, qua (ipſa enim verba [illegible]
paviſſe oculos, ſpectata inimici morte jactavit. Recte itaque & [illegible]

[illegible] Antoninum Pium laudat Capitolinus, quod id ſemper in ore habuerit Scipionis dictum: MALLE SE VNVM CIVEM SERVARE, QVAM MILLE HOSTES OCCIDERE. Nam optimi Imperatores & Reges olim leges naturæ, non violentiam ſequebantur. Vnde Romæ in Capitolio ſcriptum fuiſſe tradunt: PARCE VICTIS: FRANGE SVPERBOS: Hoc innuit Ovidius lib. 1. de Ponto:

Eſt piger ad pœnas Princeps, ad præmia velox,
Atque dolet, quoties cogitur eſſe ferox.

Et Seneca tragœdus encomia optimi Regis vel Imperatoris paucis comprehendit verſiculis:

Conſulere patriæ, parcere civibus,
Fera cæde abſtinere, mores regere,
Reddere orbi quietem, ſeculo pacem ſuo,
Hæc ſumma virtus, petitur hac cœlum via.

Ipſum Fulgentius Ruſpenſis Epiſcopus monere voluit, ubi inſtruit ſuum Principem. Clementiſſimus Imperator, inquit, non ideo eſt *De veritate & prædeſtin. & gratia.*
vas in [illegible] præparatum in gloria, quia apicem terreni principatus accepit, ſed ſi in Imperiali culmine recta fide vivat, & vera cordis humilitate præditus, culmen Regiæ dignitatis ſanctæ religioni ſubiiciat: ſi magis in timore Deo ſervire, quam in terrore dominari populo delectetur, ſi in eo lenitas iracundiam mitiget, ornet benignitas poteſtatem: ſi ſe magis diligendum quam metuendum cunctis exhibeat, ſi ſubiectis ſalubriter conſulat, ſi juſtitiam ſic teneat, ut miſericordiam non derelinquat, &c. Gregorius Magnus in moralibus. Circa ſubditos ineſſe debet rectoribus & juſte conſulens miſericordia, & pie ſæviens diſciplina. *Lib 20. part. 4. c. 6.* Auguſtinus Hipponenſ. in Enchirid. Omnis, qui juſte judicat, ſtateram in manu geſtat. *Cap. 75.* In utroque penſo juſtitiam & miſericordiam portat, ſed per juſtitiam reddit peccati ſententiam, per miſericordiam peccati temperat pœnam, ut juſto libramine quædam per æquitatem corrigat, quædam vero per miſerationem indulgeat. Idem Gregorius: Sunt nonnulli ita diſtricti, ut etiam omnem manſuetudinem benignitatis amittant: & ſunt nonnulli ita manſueti, ut perdant diſtrictionis jura regiminis. *Moral. li. 19 part. 4. cap. 23.* Vnde cunctis rectoribus utraque ſummopere ſunt tenenda, ut nec in diſciplinæ vigore benignitatem manſuetudinis, nec rurſus in manſuetudine diſtrictionem deſerant diſciplinæ: quatenus nec à compaſſione pietatis obdureſcant, cum contumacem corrigunt, nec diſciplinæ vigorem molliant, cum infirmorum animos conſolantur. Regat ergo vigor diſciplinæ manſuetudinem, & manſuetudo ornet vigorem, & ſic alterum commendetur ex altero, ut nec vigor ſit rigidus, nec manſuetudo diſſoluta. *C. penult.* Iſidorus in

C. penult. Synonymis: Cuſtodi diſcretionem juſtitiæ. Non ſis plus juſtus [illegible] ſtum eſt. Omne enim, quod nimis eſt, vitium eſt. impia juſtitia, [illegible] humanæ non i[illegible] noſcere. Tene ergo rigorem in diſcuſſione juſtitiæ, [illegible] cordiam in diffinitione ſententiæ. Juſtitiæ examen ſequatur pietas, [illegible] *Epiſt. 82. c. 1.* ctionis cenſuram temperet indulgentia. Leo Magnus ad Anaſtaſium [illegible] Plus tamen erga corrigendos agat benevolentia, quam ſeveritas: plus [illegible] hortatio, quam commmotatio; plus caritas, quam poteſtas. [illegible] quæ Budinus admonere voluit, ubi inſtruit Principem, quo pacto ſe [illegible] *De Republ. l. 4. c. 6.* rere debeat. Nam, inquit, quum Principi multa ad imperium [illegible] utiliſſima præcepta tradi poſſunt, tum vero nihil tam nec[illegible] quam, ut omnes illum (quantum fieri poterit) amore ac be[illegible] lus odio proſequatur. Illud autem omnium optime co[illegible] ac præmia pro meritis cujuſque decreta ſint. Et quo[illegible] ſunt præmia, pœnæ vero odioſiſſimæ, Principem oportet, [illegible] latur, omnia præmia tribuere, magiſtratus, inquam, imperia, [illegible] ci rationes, munera beneficia, reſtitutiones: pœnam vero irrogare [illegible] ſed magiſtratibus integerrimis ac prudentiſſimis permittere pœnarum [illegible] rogationem, &c.

Merito itaque commendatur Anaſtaſij Imperatoris pietas & clementia. Is enim cum quidam præfectus Aſiaticus ei ſignificaſſet, [illegible] ipſius de coercenda quorundam Eccleſiaſticorum li[illegible] exequi non poſſe, reſcripſit Imperator: μηδὲν βούλεσθαι [illegible] αὐτῷ εἰ μεγάλα τε, καὶ ἀξιόλογον ᾖ, εἴπερ ῥανὶς αἵματος ἐκχεῖται, id eſt, [illegible] velle ſe quidquam procedere omnium, quamvis res magna & [illegible] ſit, ſiquidem ſanguinis una gutta effundi debeat. Verum [illegible] tur, non minus turpia eſſe Principi multa ſupplicia, quam Medico [illegible]

In Muſa mo[illegible]ice Princ[illegible]. Poſtremo huc ſpectat Epigramma memorabile Henrici [illegible]

Di[illegible] ſeverum turpe non e[illegible] Principi,
Præſidio & ipſa juſtitia ſæpiſſime
Seve[illegible]tat[illegible] indiget, ſi velt [illegible]
Auto[illegible] ſi [illegible]
Sed diligenter caveat hic Princeps [illegible],
Tantum ſeverus ne [illegible],
Crudelis judicetur omni[illegible],
Adfacta quadam terra du[illegible]labitur,
Et [illegible] gaudet qualibus crude[illegible].
Ge[illegible] reiſtu[illegible]um Cæſare [illegible]
Poterant [illegible] Cæſarei ubique vix
[illegible] continere limites.

Cetr[illegible]

CAPUT XXIII.

De præcocibus & inconſultis actionibus atque conſiliis: quamque infelix & triſtis eventus ea ſequi ſoleat.

IN noſtris operis ſubciſivis multas non vulgares hiſtorias & exempla recenſuimus, quam calamitoſæ & pernicioſæ fuerint nonnullorum hominum feſtinatæ actiones & conſilia, quæ propterea præcocia recte appellari poſſunt. Cum autem ſæpiſſime hac in re impingant ij, quibus adminiſtratio rerum commiſſa eſt, idque cum publico pariter & privato damno; operæ pretium duxi, prolixius hanc materiam tractare, eamque pluribus memorabilibus exemplis illuſtrare. *Cap. 55. centur. 1.*

Præcocia autem tam in animalibus, quam in plantis, aliiſque rebus tanquam minus diuturna, & veluti carentia radice, deprehenduntur: Ex quibus etiam ſimilitudo ad imperia & regna ſumitur. Quemadmodum enim in animantibus contingere videmus, quod ea, quæ celerius excreſcunt, & ad perfectionem ſuam properant, citius labantur & intereant, quam quæ lento paſſu, & gradatim quodammodo, ad ſuam perfectionem tendunt, ideoque perfectiorem & pulchriorem maturitatem acquirunt. (Exemplum ut alia omittam, inter bruta animalia præbet equus, ex arboribus ſalix, quæ non durant. Cervus autem & olea per gradus lente & tarde tendentes ad maturitatem longioris ævi ſunt. Sic Leonis catuli informes naſcuntur, vix ingrediuntur ſemeſtres, non moventur, niſi bimeſtres) ita quæ egregia futura ſunt, ſero proveniunt, & lentis auctibus abſolvuntur. Unde etiam ad homines ejuſmodi ratiocinationes traductæ ſunt. Quid autem ſibi aliud vult proverbium? ODI PUERULOS PRÆCOCI SAPIENTIA. Nam vulgi invaluit opinio, ut credat, puerulos mature ſapientes, aut non fore tales, aut dementes futuros, ſimulatque ad ætatem maturam pervenerint. Quamobrem Plinius refert, Catonem Cenſorium velut ex oraculo prodidiſſe, SENILEM IUVENTAM PRÆMATURÆ MORTIS ESSE SIGNUM. *Lib. 7.* Quod ipſe etiam Julius Scaliger ſuis hiſce elegantibus verſibus: *Epid. lib. 2.*

A[illegible] p[illegible] præpropere explicita virtus, *In Adagiis.*
Signum aut [illegible] aut terribilem indicat ſenectam.

Præterea apud Senecam, Ceſtius de ingenio Alſij Flavij prædicare conſueverat, tam immature magnum ingenium non eſſe vitale. Tale puerum Sophocles [illegible] vocat, qua de re Roterodamus plura tradit. Sacræ quoque literæ præcoces impiorum conatus, tanquam non diu duraturos

 derident:

deridént: ſicut Regius Propheta, ſumpta ſimilitudine ab arboribus nos docet: Arborem videlicet plantatam ſuper rivos aquarum, fructum ſuum dare ſuo tempore: Quibus verbis juſtam maturitatem piorum exprimit. Contra impij, licet præcoces fructus oſtentent, nihil tamen producunt, niſi abortivum. Ideoque ibi porro dicitur, eos eſſe tanquam quiſquilias, quas proiicit ventus. Eadem præcocia & infauſta facta & actiones notavit Moſes, vir Dei, in ſuo Cantico: Genus, inquit, abſque conſilio eſt, & ſine prudentia, utinam ſaperent, & intelligerent, ac noviſſima providerent. Ex hoc genere hominum fuerunt impij, ante diluvium univerſale. Ii enim præcoci obſtinatione quadam non ſolùm monitiones & increpationes Patriarcharum & piorum contemnebant, ſed etiam aliorum prædictiones & vaticinia, de quibus Beroſus ita ſcribit: Tum multi prædicabant & vaticinabant, & lapidibus indicebant, de ea, quæ ventura erat, orbis perditione. Sed enim illi aſſueti deridebant omnia, cœleſtium ira atque ultione peragente p[illegible] impietate & ſceleribus.

Pſalm.1. *Deut.c.32.*

Vt autem ad hiſtorica veniamus, in modo allegato capite non abſque cauſſa præcocem nativitatem, & eventus tragicos ex malis conſiliis ortos, Ludovici IX hujus nominis, Regis Hungariæ, introduximus. Is enim matre Anna Candalenſe, Regiæ Navarrenæ ſtirpis, apud Vaſcones in Gallia, mortua in puerperio, natus immaturè quidem abſque pelle, quæ arte unguentis fuit inducta, coronatus anno ſecundo, eique deſponſata conjunx nono, cœpitque regnare anno decimo ætatis ſuæ: præterea, ſi ut antea retulimus, quod cito adoleverit, ante tempus barbam emiſerit, & vix annum decimum octavum egreſſus, canos oſtenderit, denique occiſus vel ſuffocatus in paluſtri loco poſt prælium fuerit, cum vigeſimum annum nondum attigiſſet, quod accidit die Joannis Baptiſtæ decollationis memoriæ dicato (pro quo natalem hujus Sancti nonnulli non rectè 24. videlicet menſis Junij, ponunt) ita ut omnia in illo Rege, ab ineunte ætate & regno præcocia & inſolita fuerint; adeoque vix exemplum ſimile, in quo hæc omnia infauſta, in perniciem unius Regis, ita cumulata ſint, ac veluti conſpirarint, inveniatur. Poſtremo autem calamitas maximè deploranda eſt, quæ contigit ex præcoci conſilio & culpa Ducum exercitus Hungarici, quibus vel experientia, vel animi fortitudo defuit: E contrario inconſulta temeritas, & contemtus hoſtilis potentiæ adfuit, cum is juvenis Rex, inſtigatore Tolmarienſe Epiſcopo, cujus hortatu & ſuaſu [illegible] cum hoſte conſ[illegible] ad Mohacium, in extremum præcipitium adductus ſit. Quod [illegible] re bellica minus expertus [illegible], quantæ vires Hoſtiles eſſent, nunquam probè exploraſſet, ut Renatus Lu[illegible] haud [illegible] memorabilibus hiſtoriis, & qua in re a noſtris peccatum ſit, declarat.

Cap.55.centur.1. *De increm. Imp. lib.1.c.8.*

Quæ

Quare recte præcipitur, & omnino, ſi ſalvi eſſe velint Reges & Principes, neceſſarium eſſe, ut antequam res magnæ & ardua negotia ſuſcipiuntur, animos, repudiatis præcocibus & turbidis actionibus, conſilio maturo & prudenti in omnem eventum diligenter ſit muniendus: Nec ſi præter opinionem aliquid accidit, is plane deiiciatur, & metu anxietateque oppreſſus, in deſperationem redigatur. Quæ enim hominibus præter exſpectationem, ac quam maxime inopinato accidunt, ea & animos hominum deiiciunt, & rationem conturbant, ut ad ferendam, de eo quod agendum ſit, ſententiam, minime omnium valeant. Neque enim conſiliis juxta metum locus eſt, ſed ubi animum conſilia ante ceperunt, ſtrenue admodum timores ea exturbant; ſin anteveniantur, ab his ſuccumbunt. *Dio Rom. hiſt. lib. 42.* Hoc Ludovico Regi accidit, nam victus præcoci & audaci ingenio Tolmarienſis, prælium imparatus & deſtitutus auxiliaribus copiis quæ non procul aberant, cum inſtructiſſimo hoſte, numero militum & omnium aliarum rerum neceſſariarum, perturbato & meticuloſo animo juvenis quodammodo imbellis, committere coactus fuit, in quo oppreſſus multitudine hoſtium, & diſſipatis ſuis prætorianis & cuſtodibus corporis, pugnantibus aliis diverſis locis quodammodo ſolus, in fuga, ut paulo ante dixi, periit.

Non diſſimile aliquid Pompejo, occupato metu, poſt pugnam Pharſalicam, teſte Dione, accidit. Neque enim ſuæ virtutis, neque multitudinis eorum, quæ pugnæ ſupererant, militum, memor, neque eo ſecum expenſo, quod ſæpe leviſſimo momento fortuna eos, quorum res ſunt afflictæ, in integrum reſtituit, omnem de rebus ſuis ſpem projecit, quum prioribus temporibus ſummo animi robore conſtanter uſus fuiſſet, ac bene ſemper in rebus adverſis ſperare conſueſſet. Recte itaque Tacitus ita monet. *Lib. 2. hiſt.* Omnes, qui magnarum rerum conſilia ſuſcipiunt, æſtimare debent, an quod inchoatur, Reip. utile, ipſis glorioſum, aut promptum effectu, aut certe non arduum ſit, ſimul ipſe, qui ſuadet, conſiderandus, adjiciat ne conſilio periculum ſuum, & ſi fortuna cœptis adfuerit, cui ſummum decus acquiratur. Cæterum contra præcocia conſilia tale frænum adhibet Livius: Conſiliis, inquit, nulla res tam inimica quam celeritas celer enim pœnitentia, ſed eadem ſera atq; inutilis ſequitur, cum præcipitata ragtim conſilia neq; revocari, neq; in integrum reſtitui poſſint. Huc ſpectat memorabilis & tragica hiſtoria Theodorici Marchionis Brandeburgici, *Georg. Sab. in ejus vita* qua mirifice ea, quæ diximus, illuſtrantur. Hic Princeps potentia & ſtudio rei militaris nimium inſolens factus & afferatus, cum etiam Conſiliarios arrogantia & elatione inſignes circum ſe haberet, eorumque impulſu multa non temere & injurioſe faceret, tandem ſic depravatus eſt ut induceret animum, ſibi licere quod vellet. Accidit autem, ut erga Miſtovium,

illachrymare, ac miſerandum in modum deplorare, Templorum, Vrbium, Agrorum inflammationem, direptionem, vaſtationem, ac infinitam hominum cædem: Ac inprimis deploravit tot populorum defectionem à Religione Chriſtiana, ſæpe conqueſtus eſt etiam de CONSILIARIIS, quos habuerat adiutores & miniſtros injuſtarum actionum, & quorum aſſentatio ei attulerat tantos ſpiritus, ut non dubitarit conſpirare oſtentiones, unde teterrimum bellum naſceretur: incuſavit denique & ſeipſum, qui recta monentes averſatus, & ad voluntatem loquentes plurimum apud ſe valere paſſus eſſet. Ita fit, ut Principes, apud quos improbi conſiliarii meliori conditione, & majori in gratia ſunt, quam boni, non niſi triſtiſſimo caſu & ſtultorum illo magiſtro eventu docti, errata ſua agnoſcant.

CAPUT XXX.

Præcoqua & temeraria conſilia, & aſſertiones plerumque ex ſuperbia, ira, & elatione animi, accedente animoſitate nimia, repudiatis ſalutaribus monitis, ortum ſuum habere.

RECTE monet Livius, audacia & temeraria conſilia prima ſpecie læta, tractatu dura, & eventu difficilia eſſe ſolere. Confirmatur hoc exemplo memorabili, in ſacris literis, Holofernis ducis exercitus, potentiſſimi & ſuperbiſſimi Regis Aſſyriorum, miſſi ut omnes gentes, quæ illum Regem pro Deo & abſoluto Domino non agnoſcerent, vi, & armis debellaret, & ſuo imperio ſubjiceret. Quum enim multos populos vel viciſſet, vel deditione acquiſiviſſet, ad Iudæos tandem devenit: qui in locis montanis & munitis, ſe ad defenſionem, pararant. Ob eam rem ira & ſuperbia excandeſcens, quæſivit, qualis populus, & quibus viribus præditus, qualibus Diis, vel quo tandem auxilio fretus eſſet, ut tam potentiſſimo & inſtructiſſimo exercitui reſiſtere auderet. Deſpicientibus autem ſuis Conſiliariis Iudæos, & vires eorum annihilantibus, ut Holoferni gratificarentur, tandem unus Achior, princeps Ammonitarum, vera dicere & conſulere, Holofernemque monere auſus fuit, ne contemneret hunc populum propugnante & adiutore Deo, contra quem nulla potentia, nulla vires humanæ valerent, bello laceſſeret. Verum is talem gratiam, qualem ſuperbi, & arrogantes homines, bene meritis, & recte ſuadentibus rependere ſolent, conſecutus eſt. Non ſolum enim cum ignominia ex caſtris repulſus, ſed etiam a militibus captus, & vinctus, arbori alligatus fuit, ut ibi vitam ſuam finiret. Quod etiam factum eſſet, ſi non, adiuvante Deo, à velitibus

Lib. Iudith. cap. 6.

Q Iſrae-

Iſraelitis, à ſuſpendio liberatus, in Bethuliam munitionem montanam ſalvus perductus eſſet, ibique præſidiariis tyrannidem & faſtum Holofernis & ſuam innocentiam enarraſſet. Hæc narratio Iudæos obſeſſos ita movit, ut ſuas preces lamentabiles ita, coram DOMINO, effunderent: DOMINE DEUS COELI ET TERRÆ, intuere ſuperbiam eorum, & reſpice ad noſtram humilitatem, & faciem Sanctorum tuorum attende, & oſtende, quoniam non derelinquis præſumentes de te, & præſumentes de ſe, & de ſua virtute gloriantes humilias, &c. Hæ preces mox tam efficaces fuere apud Deum, ut fictis blanditiis Iudithæ matronæ formoſiſſimæ, attamen caſtæ, & piæ, vitam ſuam patriæ ſaluti poſtponentiſ, Holofernes ille ferox & minax tyrannus, emollitus atque ebrius dementatus, tandem ab ea noctu cæſus, ejusque exercitus in fuga profligatus & deletus, populus Iſraeliticus, ab illis inſolentibus, & ſuperbia tumidis hoſtibus, miraculoſe liberatus ſit.

Cap. 55. centur. 1. Alterum exemplum recens quidem, ſed non minus huic noſtro propoſito conveniens eſt, à quo Platonis dictum, à me allegatum, declaratur, videlicet, qui ſuperbia elatus eſt, quòd honoribus antecellat, vel corpus forma polleat, quæ cum iuvenilis animus dementiâ ſimul ardeat, & petulantia, quaſi nec principe, nec duce ullo indigeat, ſed aliorum ipſe ſufficiens ductor ſit, is penitus à Deo deſeritur. Deſertus autem & alios hujuſmodi nactos exultat, omnia ſimul perturbans, multiſque videtur minime contemnendus, brevi tamen poſtea, inculpabili Dei judicio punitus, ſeipſum, domum ſuam, civitatemque univerſam ſimul evertit. Hoc ita refertur à Guicciardino, ubi tragicum eventum, & exitum Ludovici Sfortiæ, *Lib. 4. hiſt. Ital.* qui nimia arrogantia & faſtu, ſe arbitrum totius Italiæ, ſic ut ex ſymbolo ejus, quod Iovius depinxit, & explicavit, fore putaverat, & tamen inter Helvetios milites, domum diſcedentes, amictu gregarii militis latitans, à Gallis agnitus, & ignominioſe captus eſſet, ita concludit: Lugdunum, ubi tunc erat Rex, perductus fuit, & in eam urbem meridie introductus, infinita multitudine, ad tantæ, paulo antea, amplitudinis & majeſtatis principem, cui multi inviderent: quique nunc in tantam miſeriam corruiſſet, viſendum accurrente: unde ut ad R. gis conſpectum, quemadmodum ſummopere cupiebat, admitteretur, minime conſequutus, poſt biduum in Locenſem turrim ductus eſt, in qua circiter decem annos, quibus vitam terminavit, illius cogitationibus & ambitione, quæ antea vix totius Italiæ terminis continebantur, anguſto carcere, incluſis, captivus fuit. Princeps profectò, eloquentia, ingenio, multiſque animi & naturæ ornamentis excellentiſſimus, ac niſi nepotis necis infamiâ hanc laudem maculaſſet, manſueti & clementis nomine dignus; Sed viciſſim ingenio vanus, ac inquietis ambitio-

ambitioſiſque conſiliis plenus, & promiſſorum fidei que contemptor, quique tantum ſuæ ipſius ſapientiæ tribueret, ut aliorum prudentiam & conſilia celebrari moleſtiſſime ferens, ſua induſtria & artibus cujusvis mentem, quo vellet, impellere poſſe, ſibi perſuaderet. Sub hujus principis effigie, Iovius tale elogium ſcribi curavit. Ludovicum Sfortiam, Mediolanenſium principem, cui Moro cognomen fuit, nequaquam à fuſcedine oris, quod eſſet æquo pallidior, ita vocatum ferunt, verum ab argumento, quod pro inſigni geſtabat, Mori arboris, quæ idcirco ſapientiſſima arborum cenſeatur, quoniam tarde, & non prius germinet & floreſcat, quam hyemis injuriam effugerit: ſtatimque tuto partu ocyſſime fruticet, quaſi hoc ingenio ſuo eſſet inſitum, indicare vellet, in omni actione nunquam propere, ſed graviter conſilia inire, atque ea, ſicut oporteat, mature & celeriter explicare. Verum id poſtea geſtamen comprobante eventu longe vaniſſimum extitiſſe videmus, quandoquidem ab tanta opinione prudentiæ, nihil demum ſibi ſapere ſit viſus, quum exutus principatu, miſerrimus omnium mortalium clatrato in carcere perierit: & ea quæ ſequuntur, lectu & ad rectius intelligendam hiſtoriam præcedentem utiliſſima. Quibus addere licet, ex eodem Iovio, ſub effigie Ludovici XII. Galliæ Regis, ubi ita dicit. Tum autem inepte & parum generoſe ſeſe inexorabilem & immitem oſtendit, cum Ludovicum Sfortiam, pulſum dominatu, infamique proditione captum, & conjectum in carcere, erepto ſcribendi ſolatio, miſerum mori coegiſſet, tantique modo nominis principem conſpectu ſuo indignum arbitraretur. Ex verſiculis autem Iovii Iunioris, in fine hujus Elogii, aſſcriptis, paucos, epilogi loco, hic inſerere volui:

In elogiis illuſt. virorum.

Lib. 4. de Elogiis.

Felix cruento SFORTIA *prælio*
Si concidiſſes, nec miſerabilis
Fœdum exitum vitæ videres,
Cum patria, ſolioque avito
Expulſus, alte in carcere Gallico
Pœnas dediſti, quod nimis improbus
Non tutor at crudelis hoſtis,
Præripis imperium Nepoti.
Ergo inſolentem pone ſuperbiam,
Qui fidis alti viribus ingenii:
Fortuna ſic gaudet iocari,
Vetere cum cupit ima ſummis.

CAPUT XXV.

Ex ſuſpicionibus plerumque Reges & Principes, præſertim accedente ſenecta, meticuloſos & crudeles fieri.

Cap. 87. cent. 1. DIſſeruimus antea, plerumque eos, qui ambitione quadam, ſeſe à ſuis contemni ſuſpicati ſunt, mirum in modum, ob timiditatem & libidinem imperandi, crudeles fuiſſe, idque multis memorabilibus exemplis ex variis hiſtoriis illuſtravimus. Cum autem hæc materia ſit digna, quæ pluribus exponatur, operæ pretium me facturum exiſtimavi, ſi hoc peculiare capitulum prioribus adjungerem. Suſpicaces, inquam, plerumque crudeles evadere, torquente ſemper illos, tum divini numinis, quod contempſerunt, tum ſuorum, quos offenderunt, metu, ſæviſſimo mentium carnifice, licet, ut illi dein vultum lætum ſimulent: Nam, ut ait Poëta:

Feruntur verbere cæco.

Et Euripides:

Tyrannidis vero perperam laudatæ
Vultum quidem jucundum; interiora vero triſtia ſunt.

Antiq. Judaic. L. 17. c. 7. Hoc, præ cæteris, accidit Herodi Regi. Ita enim de eo ſcribit Flavius Joſephus, Deſperata ſalute, quod jam ad 70. ætatis annum accederet, mirum in modum efferatus eſt, iraque impatiens & amarulentus in rebus omnibus. Lib. 5. bell. Neapol. In cauſa erat opinio contemtus, quod exiſtimaret, gentem ſuam lætari ſuis infortuniis. Hic eſt morbus omnibus, quando videlicet calumniis & ſuſpicionibus nimis indulgetur (inquit Comineus) qui in familiis principum regnat, & pluribus incommodis materiam ſubminiſtrat: in Gallia quidem adeo frequens, ut à Carolo Magno, vix pauci Reges annum ſexageſimum exceſſerint, collecta ægritudine ex ſuſpicionibus, & ex iis, quæ clanculum a falſo eſſent delata. Ludovicus XI. paulo antequam decederet, quum ſuſpicionibus nimium indulgeret, nulli prorſus homini fidebat, & omnes ſibi inſidiari putabat. Ejus pater, cum decumberet ægrotus, perſuaſum habebat, paratum ſibi eſſe venenum, ideoque ab omni cibo abſtinuit. Caroli VI. conditio eo fuit deterior, quod deliraret, ac mente captus eſſet, quum iis, quæ deferebantur, prius quam oporteret, crederet. Prudenter igitur (concludit Comineus) facturi ſunt Principes, quum aliquid occulti ad illos defertur, ſi delatorem ſiſtant, & fidem ſibi fieri jubeant ejus, quod ſit delatum. Hac enim ratione multo vivent tranquillius, quando nullus eo ſit progreſſurus amentiæ, ut quod probare non poſſit, de eo ſit

alicui

dirui factorūs calumniam. Alterum exemplum, & memorabile quidem, habemus in Jugurtha. Quum enim, ob crudelitatem, omnium animos a ſe alienaviſſet, & invitus ſuis & alienis eſſet: accedente meticuloſitate, ut deſcribit Saluſtius: Neque poſt id locorum Jugurthæ dies aut nox ulla quieta fuit; neque loco, neque mortali cuiquam, aut tempori ſatis credere: cives hoſteſque juxta metuere, circumſpectare omnia: & omni ſtrepitu paveſcere: alio atque alio loco, ſæpe contra decus regium, noctu requieſcere, interdum ſomno excitus, arreptis armis, tumultum facere: ita formidine, quaſi vecordia, exagitari. Et paulo poſt: Jugurtha, amiſſis amicis, quorum pleroſque ipſe necaverat, cæteri perculſi formidine, pars ad Romanos, alii ad Regem Bochum, perfugerant: cumque neque bellum ſine adminiſtris gerere poſſet, & novorum fidem, in tanta perfidia veterum, experiri periculoſum duceret, vagus incertuſque agitabatur, neque illi res ulla neque conſilium, aut quiſquam hominum ſatis placebat: itinera præfectoſque in dies mutare, modo adverſum hoſtes, interdum in ſolitudines pergere, ſæpe in fuga, ac paulo poſt in armis ſpem habere, dubitare virtuti an fidei popularium minus crederet: ita quocunque intenderat, res adverſæ erant.

Hæ ſunt furiæ conſcientiæ, quæ dimitos & crudeles perpetuo cruciant, & miſerrime abſque quiete exagitant: ut neque ſibi, neque aliis fidant, ſed omnia ſuſpicionibus, & metu plena ſibi imaginentur: de quibus furiis veteres plura ſcripſerunt. Quid, obſecro, miſerius & calamitoſius in homine eſſe poteſt? Ob hanc cauſam nonnulli tyranni, metu & ſuſpicionibus pleni, ut ſublevationem & recreationem & ſecuritatem aliquam, ipſo malo & periculo moleſtiorem & pejorem, ad ejuſmodi furiis habere poſſint, non ſolum conventus, ſed etiam colloquia & nutus quoque ſubditis interdixerunt. Inter quos fuit quidam Trizus nomine. Is enim, ſicut Ælianus refert, volens omnes conjurationum & inſidiarum, contra ſe, vias intercludere, legem ſuæ regionis incolis poſuit, ut nemo cum altero, neque privatim, neque publice, ſermones miſceret, quod fuit graviſſimum, minimeque ferendum. Itaque dolo tyranni mandatum eluſerunt, & oculorum manuumque geſtibus & nutu animi ſenſa mutua ſignificabant, & accipiebant. Alias igitur acerbo vultu ſeſe invicem intuebantur, alias placata facieque læta, atque ex unius cujuſq; ſuperciliorum contractione perſpicuum erat, contemptum & intolerandum rerum ſtarum indigne ferre, animi affectione per vultum ejus, cum quo erat, declarata & oſtenſa. Sed hæc etiam tyrannum commovebant, quod exiſtimaret ſilentium quoque, propter varietatem geſtuum, & conſummationem vultus, prorſus mali quiddam in ſe continere. Proinde etiam illud lege ſuſtulit. Quidam igitur cohibitionem illam ægre moleſteq; patiens, & cupiditate diſſol-

De bello Jugurthino

Variar. hiſt. l. 14. c. 121.

diſſolvendæ tyrannidis permotus, in forum progreſſus eſt. Ibi ſtans mu-tum & fervide lachrymatus eſt, quem circumſtitit confluens omnis multitudo, quibus etiam ipſis in fletum ac luctum erumpentibus nuncius ad tyrannum allatus eſt, neminem quidem nutibus uti; at lachrymas frequenter emitti. Qui feſtinans, ut & illud prohiberet, neque ſolum linguam, nutuſque ſervitute conſtringeret, ſed etiam oculis à natura tributam libertatem eriperet, quanta potuit celeritate, pedes cum ſtipatoribus, & ſatellitibus adcurrit, ut lachrymas ſedaret. At illi cum è longo vix eum vidiſſent, eripientes arma ſatellitibus, tyrannum interfecerunt.

Lib. 1. hiſtoriarum.

Lib. 6. Annalium.

Recte itaque & vivis coloribus depingit Tacitus faciem civitatis, ſub tyranni jugo gementis: non alias magis, inquit, anxia & pavens civitas, etiam adverſum proximos. Congreſſus, colloquia, notæ, ignotæque aures vitari: etiam muta & inanima, tectum & parietes, circumſpectabantur. Et alibi. Unde plena omnia ſuſpicionum, & vix ſecreta domuum ſine formidine. Recte itaque ab eodem Tacito Platonis imitatione dicitur, ſi tyrannorum mentes recludantur, poſſent aſpici laniatus & ictus, quando ut corpora verberibus, ita ſævitia, libidine, malis conſultis animus dilaceretur. Quod etiam movit Buchananum, ut ita de tyranno ſentiat: Tyrannus eſt veluti ſcopus, ad univerſorum mortalium propoſitus odium, qui nec diu ſtare poteſt, & ubi cecidit, omnium ſuorum, unà ſecum ruinam trahit. Idipſum indicate vult Seneca Tragœdus de Nerone, hiſce verſiculis:

Rerum Scot. lib. 7. f. mihi 197.

In Octavia

Licet extruat marmoribus atque auro tegat
Superbus aulam: limen armatæ ducis
Servent cohortes: mittat immenſus opes
Exhauſtus orbis: ſupplices dextram petant
Parthi cruentam: regna divitiis ferant:
Venient dies tempuſque, quo reddat ſuis
Animam nocentem ſceleribus, jugulum hoſtibus,
Deſertus, & deſtructus, & cunctis egens.

Memorabile autem exemplum habemus in Phalaride, tyrannorum ſæviſſimo, ſuſpicaciſſimo, & meticuloſiſſimo. Ita enim ſcribens ad Polium amicum, tortores ac furias latentes animi ſui explicat. Cognovi ex iis literis, quas ad me dediſti, mirari te mirum in modum, quod à priſtinis vitæ moribus omninò deſciverim. Quum enim familiarius, quam tyranni pateretur dignitas, omnibus me præberem, nunc vix parentibus, amiciſque ſanctioribus, conſpiciendum ipſe me exhibeo, atque adeo conſpectum hominum quoquo modo refugio. Sed mirari deſine. Etenim nullam fidei ſinceritatem, non modo in ignotis, verum etiam in iis, quibus ipſe me arctioris amicitiæ vinculo devinxeram, uſquam deprehendi. Singula

gula igitur, magna cum diligentia & ſolertia, expertus, in Africæ Numidiæque ſilvis ac ſolitudinibus, inter medias feras, quam inter homines vitam degere, longe tutius eſſe, apud me ſtatuo. Securius enim certe leonibus ſerpentibuſque obſeſſus, quam hominibus circumſeptus, quieti me traderem. Hæc ſcribo, mutabilis inconſtantiſque fortunæ vafritiem malitiamque expertus, &c. Hos terrores & metus perpetuos, qui tyrannos lancinant & excruciant, Iobus, divino repletus Spiritu, ſic nobis depingit eo in libro, cujus autorem Moyſen fuiſſe tradunt Hebræi. Cunctis diebus ſuis impius ſuperbit, & numerus annorum tyrannidis ejus incertus eſt. Sonitus terroris ſemper in auribus illius, & cum pax ſit, ille ſemper inſidias ſuſpicatur. Non credit, quod reverti poſſit è tenebris ad lucem, circumſpectans undique gladium. Quum ſe moverit ad quærendam pacem, novit quod paratus ſit ad manum ejus tenebrarum dies: Terrebit eum tribulatio, & anguſtia circumvallabit eum, ſicut Regem, qui præparatur ad prælium. Huc ſpectat elegans ſimilitudo Æliani, qui ſuibus ſimiles eſſe tyrannos dicit, quos ſi quis tetigerit, protinus clamare incipiunt, mortem ſcilicet ſomniantes: quum nec vellera habeant, nec lac, nec aliud quiddam, præter carnes: Sic tyranni omnia ſuſpicantur ac metuunt, ſcientes nimirum, quod ſicut ſues ſ, ita & ipſi, vitam omnibus debeant. *Cap. 15.*

Definitio itaque tyranni, omnibus numeris conſtans talis tradi poteſt: Tyrannus proprie dicitur, qui libidine ardens, furore præceps, legum poteſtatem, ſanctitatem judiciorum, ſenatus auctoritatem, divini cultus religionem, innocentiam ſubditorum, morem majorum, denique nefarie divina & humana iura proculcat, dummodo per vim, perque nefas illum, quem ambitione occœcatus ſibi finxit, invadat, teneatque principatum. Vt autem ad meticuloſos & ſuſpicaces & quidem recentiores veniamus hoc vitio Ferdinandus Gonzaga, ſuas egregias virtutes, ſi non deformavit, attamen admodum obſcuras reddidit. Ita enim de eo ſcribit Delfius. Menſe Novemb. Anno 1557. moritur Bruxellæ Ferdinandus Gonzaga, vir belli paciſque artibus, multiſque victoriis illuſtris ac clarus, poſteaquam ingentia invidiæ tela forti animo ſuperaſſet, arcanaſque Pauli III. Pontificis, ob cæſum filium, Petrum Ludovicum Farneſium, inſidias, implacabilemque iram feliciter vitaſſet: ſed in tantam animi formidinem, perpetuumque pavorem miſer ſenex (omnia enim tuta ubique locorum timens) inciderat, ut nemini fideret, ſemperque inſtantem vim verens, etiam ſolus invituſque caput ignarus obverteret, oculos nunquam quietes nec ſtabiles, in omnem partem, magna aſpicientium admiratione, conjiceret, ac quoſcunque ignotos vidiſſet, ut percuſſores clam ſubmiſſos, ſuſpectos haberet, &c. Hi motus & cruciatus *In vita. Philip. III lib. 15. fol. (mihi) 703*

tus conſcientiæ meticuloſæ, quando evigilant & excitantur, neque conſolationes firmas, quibus recte ſedari queant, inveniunt, graviſſimi eſſe ſolent. Etenim conſcientia, incumbente peccatorum mole, oppreſſa, nunc ſecum querulatur, ac gemit, nunc ſe arguit, nunc tacite fremit, nunc aperte tumultuatur.

In vita Franciſci mihi f. 170. Quod autem antea de Caroli V. Cæſaris, & Franciſci I. Regis diffidentia & ſuſpicionibus, vel veris vel falſis, retulimus; id minus mirum erit, ſi diverſitas utriuſque naturæ accuratius perpendatur. Ita enim de his duobus heroibus ſcribit Arnoldus Ferronus. Franciſcus plane Rex, & Carolus Cæſar, cum æquali haberentur potentia, diverſis ferebantur conſiliis. Cæſar callidior & occultior: Franciſcus apertior & clarior, in Rege clemens & mitis natura, in Cæſare durior & minus remiſſior. Cæſar valde acutus & providens: Rex ſtrenuus & magnanimus habebatur. Cæſar, quo aſtu inſidiiſq; falleret: Rex, ut pugna aperta vinceret, laborabat. Cæſar militares homines & callidos complectebatur: Rex mirifice ingeniis excellentibus delectabatur. In Cæſare majorem fidem, in Rege interdum majorem cautionem deſiderares. In Cæſare orationis brevitatem, in Rege copiam efferebant. Erant apud Cæſarem induſtriæ quidam ſtimuli ac laboris: flagrabant ornamenta fortitudinis, comitatis, humanitatis apud Regem. Cæſarem parcum, nec illiberalem tamen diceres: Rex in largitiones nimio effuſior habebatur. Cæſar ſervire temporibus, regere ad tempus ſuam naturam, huc atque illuc torquere & flectere didicerat: Rex conſtantiam ſermonum re exequebatur, eaq; palam ſentiebat, quæ invictum ejus animum facile oſtenderent. Cæſar cum callidis acute, cum ſuis graviter verſabatur: Rex cum aulicis jucunde, cum proceribus humaniter vivebat. Conferres Regem Carolo Burgundiorum Cæſaris avo, niſi quod & fide, & comitate, dictione, eruditione fuit majore Rex: Cæſar Ludovico undecimo Gallorum Regi ſimillimus. In Rege variam eruditionem memoriamque prope divinam: in Cæſare varium & ad omnia verſatile ingenium boni conſiderates. Cæſar repræſentabat umbram humanitatis & clementiæ: in Rege non adumbrata ſimulachra, ſed veram effigiem harum virtutum agnoſceres. Rex manu fortior: Cæſar cautior ferebatur. Cæſarem niſi ſe ambitio commaculaſſet, vere piratonica relaturum: Regem, niſi deliciis [illegible] implicitus fuiſſet, omnium Regum [illegible] Imperatorum [illegible] tantam virtutum, & quaſi Momi Veneris [illegible]. Sed Regum eſt, cum bene fecerint, male interdum audire. Natura enim [illegible] cum eſſet comis, facilis, benignus, diſertus, conci[illegible] liaret ſibi omnium principum regni [illegible] amorem, &c.

CAP.

Caput XXVI.

Omnium victoriarum præſtantiſſimam eſſe noſcere & vincere ſemetipſum.

ALlegavimus antea Platonis egregium dictum, omnium victoriarum optimam eſſe, νικῆσαι τὸν εὖ ποιοῦντα καὶ ἑαυτόν. Hoc verum eſſe, multis hiſtoriis, & ſalutaribus doctrinis demonſtrari poteſt. Inprimis autem extat elegans admonitio, vel epiſtola gratulatoria cujuſdam familiaris Alphonſi, Arragonis Regis, ad eundem, qua cum dictum Platonicum ea dextre explicet, integram hic volui inſerere. Eſt autem talis: Quod vincis, merito omnes gaudent. Ego vero, quod vincis, gaudeo. & quod victoria clementer & moderate uteris, recte quidem virtus tibi victoriam peperit; verum hoc ipſum tibi commune cum multis. Nam & ſunt, qui vicerunt, triumpharunt, imperarunt, hique innumerabiles & interdum etiam injuſti ac penitus indigni: qui vero victis pepercerint, nihil intemperanter, nihil amarè, nihil crudeliter agentes, ii noſtro atque omni tempore perpauci: ſed & diis ſimiles habiti ſunt, & habebuntur. Cato tuus ajebat, potiſſimum Imperatorem eſſe, qui ſibi ipſe imperare poſſet. Ideo, ut arbitror, quoniam abſurdum videretur, eum plures vincere, qui unum non vinceret. Macedo ille Magnus, ut armis invictus laudatur, ita vino & vitiis victus vituperatur. Hannibalis gloriæ multum crudelitas detraxit. Equidem malo tibi victoria laudem inveniat, quam fortuna victoriam. Quicquid in bello accidit, fortunæ laus eſt: verum ſi vincendo benigne, leniter, caſte, manſuete, conſtanter te geſſeris, fortunam ſua laude fraudabis, tuamque prorſus efficies victoriæ laudem. Cum ergo hoſtes deviceris, ac temetipſum, jure optimo tibi gratulor, mihi gaudeo. Tibi, quia perpetuam ex virtute laudem tibi comparabis, eriſque poſteritati, clementiæ & humanitatis exemplum, mihi, quia tali Rege ac domino fortunatus ſum, ubi poſſim ac vivendo melior fieri, & ſcribendo clarior. Vale & triumpha, &c.

Cent.1. Cap.79.

Ad hanc victoriam, videlicet magno animo, non ſolum hoſtes vincere, & victoria moderate uti, ſed etiam adverſam fortunam, cupiditates, & ſeipſum vincere, reſpexit quoque Seneca, ubi Stilponum introducit. Hic enim, inquit, capta patria, amiſſis liberis, amiſſa uxore, cum, ex incendio publico, ſolus & tamen beatus exiret, interroganti Demetrio (cui cognomen ab excidio urbium Poliorcetes fuit) nunquid perdidiſſet: OMNIA, dixit, BONA MEA MECUM SUNT. Ecce vir fortis & ſtrenuus. IPSE HOSTIS SUI VICTORIAM VICIT. Nunc

Epiſt.9.

dicit, perdidi; dubitare illum coegit, an veniſſet. Omnia mea mecum ſunt Iuſtitia, virtus temperantia, prudentia, hoc ipſum nihil bonum putare quod eripi poſſit. Miramur animalia quædam, quæ per medios ignes, ſine noxa corporum, tranſeunt: Quanto hic mirabilior vir, qui per ferrum, & ruinas, & ignes illæſus & indemnis evaſit? Vides quanto facilius ſit totam gentem, quam unum virum vincere? Huc ſpectat quoque elegantiſſimum diſtichon, neſcio cujus autoris:

Fortior eſt qui ſe, quam qui fortiſſima vincit
Mœnia: nec virtus altius ire poteſt.

Hoc ipſum Cicero in Paradoxis monere voluit, de illis, qui aliis præeſſe volunt. Refrenet, inquit, primum libidines, ſpernat voluptates, iracundiam teneat, avaritiam coerceat, cæteras animi labes repellat; & tunc incipiat aliis imperare, cum ipſe improbiſſimis dominis, dedecori, & turpitudini, parere deſierit. Quod conſideravit Apollonius, ſicut Philoſtratus in ejus vita refert, cum interrogaret Iarcham, an illi ſapientes Brachmanes ſeipſos noſcerent, quoniam apud Græcos difficilimum omnium erat, ſeipſos noſcere. Et Plautus;

Lib. 3. *In Pſeudol.*

In foro vix decimum quemque eſſe, qui ſeipſum norit.

De tranq. animi. *Lib. 10. confeſſ.* *In Prologo libelli. Vademecum.*

Vnde &, Iuvenale judice, *de cœlo deſcendit γνῶθι σεαυτόν*. Et Seneca: Puto multos ad ſapientiam pervenire potuiſſe, niſi putaſſent, ſe perveniſſe. Non fruſtra itaq; B. Auguſtinus admirabundus ita ſcribit: Eunt homines mirari alta montium, urgentes fluctus maris, altiſſimos lapſus fluminum, & gyros ſiderum; & relinquunt ſeipſos, nec mirantur! Et alibi: Quomodo dictum eſt, ut cognoſcam meipſum: ſuſtinere non poſſum, ut me habeam incognitum. Pie itaq; monet eximius vir Otto Caſmannus: multum huic ſeculo ſcientiæ, conſcientiæ parum. Ne igitur ſcientia noſtra ſit ſola, quia inflat, adſit ei CARITAS cum prudentia Chriſtiana. Sciamus Deum & nos ipſi. At hodie multi multa ſciunt, ſe autem vix ullus bene. Etenim noſcere ſeipſum omnium difficilimum, & non eſt cujuſvis. Divinum igitur hoc & primum diſcimus præceptum, ut noſcat quiſque ſeipſum. Seipſum quippe qui novit, Deum noſcet: qui Deum novit, Deo fiet ſimilis. Sed Deo fit ſimilis, qui Deo dignus fuerit. Fit autem dignus Deo, qui nihil committit indignum Deo. Sed & cogitat res divinas: & quæ cogitat, loquitur: & quæ loquitur, pie facit. Ergo

Cætera ſi vis noſcere, teipſum noſcere diſcas;
Cætera ſi vis vincere, teipſum vincere diſcas;
Noſcere ſeipſum, vincere ſeipſum, maxima virtus.

Hinc querela non intempeſtiva manavit: Multi multa novere, pauci ſeipſos.

ipſos. De Ludovico XII. hujus nominis Galliæ Rege, ita ſcribit Spinæus: Memoratur Ludovicus nunciata ipſi repentina Caroli VIII. morte, qua, ut ſtirpi regiæ proximus, ad ſucceſſionem vocabatur, continuo procumbens in genua, Deo gratias egiſſe, & duo quædam ab eo precatus eſſe: quorum fuit Vnum, ne unquam iniuriarum, quas ab inimicis acceperat, meminiſſet. Vnde tum hic, tum illi, majorem merentur laudem, quam vel ex ipſis victoriis: quas de hoſtibus reportarunt glorioſiſſimas. Nullus enim generoſior animus eo, qui perturbationes ſuas vincit, nec inſigniora trophæa, hac unica victoria ſuimetipſius, ſtatuere poteſt. Hoc non ignotum eſt Hiſpanis, qui in ſuis rythmis paucis multa comprehendunt: *In iracundiam lib. 3.*

En la guerra que poſſeo,
Siendo mi eſſer contra ſi:
Pues yo meſme me guerreo,
Defienda me Dios di mi.

Hos allegat Giavara ex Marchionis di Santigliana Centiloquio. Cæterum compellatio Claudiani, ad Honorium Imperatorem, de victoria erga ſeipſum, eſt memorabilis:

Tu licet extremos late dominere per Indos,
Te Medus, te mollis Arabs, te Seres adorent:
Si metuis, ſi prava cupis, ſi duceris ira,
Servitii patiere jugum, tolerabis iniquas
Interius leges: tunc omnia jure tenebis,
Cum poteris Rex eſſe tui.

Porro omittenda non eſt commendatio, & laus Henrici IIII. Galliarum & Navarræ Regis, non tam quod contra hoſtes ſæpius victoriam conſecutus ſit, quam quod victor ſemetipſum vicerit: quæ ab Henrico Stephano conſcripta eſt, hiſce verſibus:

Vincere poſſe hoſtes, haud parva eſt gloria regum,
At ſe poſſe ipſos vincere, maior ea eſt.
Ac merito cuivis mage formidabilis hoſti,
Quiſquis & hinc peperit rex ſibi grande decus.
Sed qui ſeſe aliis in rebus, vincere poſſit,
Iram, hoſtem invictum, vincere ſæpe nequit.
Humanæque vices dubias perpendere fortis,
Victoris victrix ira ſed eſſe ſolet.
Quum ſimul hæc ergo decorat victoria duplex,
Quantis dignus erit laudibus ille vehi?

Quantis laudibus hic, cujus victoria talis,
In media ut clemens luceat ingenium?
Nempe illum armabit triplex victoria quondam,
Quum Borboniacum vicerit ille decus.

Roman.hiſtor.lib.41.

Hoc ipſum Iulius Cæſar victorioſus, cui ſymbolum fuit, Veni, Vidi, Vici, in oratione ſua gravi, apud Dionem, adverſus ſeditioſos milites, monere voluit, ubi ita illos compellat: Vera me loqui ita cognoſcetis, ſi non id, quod in præſentia iucundum eſt, ſed id, quod in perpetuum prodeſt, utile judicaveritis, neque implere ſuas cupiditates potius, quam moderari iiſdem, egregium cenſueritis. Turpe eſt enim modo ea voluptate duci, cujus poſt pæniteat, indignumque eſt eos, qui hoſtibus ſuis ſeperiores evaſerint, voluptatibus ſuccumbere.

In deſcript. obſidionis Magdeb.

Poſtremo admodum memorabilis & prudens eſt oratio Electoris Marchionis Brandeburgici ad Carolum V. in obſidione Wittebergenſi, cum captiuus princeps Ioh. Frider. criminis læſæ majeſtatis à Duce Albano, & aliis conſiliariis Hiſpanicis condemnatus eſſet, quam ita refert Henricus Merckelius, eamque cum ad hoc caput pertineat, colophonis loco, integram aſſcribere volui. Vide, inquit, Cæſar, ſi ſecus feceris, ut factum ab imperii ordinibus accipietur? Quantam odii immortalis materiam tibi, tuis omnibus, ac poſteritati conflabis? ſi me conſultore (nam quid alii conſulant, gentis ſuæ more, nihil ad me) uti velis, moderare victoriam, eaque utere, ut te dignum eſt. Parum eſt quod hoſtes tuos bello ſuperaveris, niſi TE IPSUM VINCAS. Quare nihil fortius, nihil præclarius, aut Majeſtate Imperii dignius. Alterius victoriæ laus, bona ex parte, ad milites, quorum opera in bello uſus es, pertinet: hujus vero ſumma gloria, IRAM VINCERE, HOSTEMQVE CLEMENTIA SUPERARE, propria tua eſt. Quod ſi Germaniam in fide continere velis, lenitate, haud quaquam crudelitate opus eſt. Cogita Cæſar, hujus majores paternum tuum regnum olim cum ſumma laude gubernaſſe, magna bella geſſiſſe, patrui hujus beneficio, ad ſummum Imperium, te ex Hiſpaniis evocatum, cum ipſe ſuffragiis omnium deſignatus, illud ſuſcipere recuſaſſet, &c. Facile autem Elector Brandeburgius, hac ſua commonefactione exquiſita, animum heroicum Caroli victoris mitigare potuit, cum ipſius generoſa natura alioquin ad clementiam, quam rigorem propenſior eſſet, & antea quoque ſtatuiſſet, actiones mitiores & conſilia tutiora eſſe, quam crudelia, & ſanguinem tam illuſtriſſimum ſitientia, & ſpirantia. Hæc victoria ſuimetipſius etiam à Iacob. Aug. Thuano egregio illo præſide, in hiſtor. ſui temporis lib. 3 part. 3. commendatur in captivo principe Ioh. Friderico, quem ita colloquentem cum Erneſto Brunovicenſi eodem modo captivo

captivo, introducit: Si te bello inferiorem doles, ut ſuperior ſis, conſtantiam indue, & te calamitatem tuam contemnere oſtende: ſic victoriam hoſti eripies, & victus victorem vinces. Hæc expedita ratio eſt, ultionis de hoſte vel in hac captivitate ſumendæ. Encomium ita non immerito laudabile ibi adiungitur. Magnus utique ille vir, & qui, vel inimicorum teſtimonio, comitate, liberalitate, prudentia, & animi invicti fortitudine excellentiſſimos principes æquans, in eo multis præponi meruit, quod adverſam fortunam conſtantia ſua omnium judicio ſuperavit.

Caput XXVII.

De fructu conſervatæ, & damno amiſſæ diſciplinæ militaris.

Diſciplina militari meritò dixit Alexander Severus Rempublicam contineri, quæ ſi dilabatur, & nomen, & imperium Romanum amiſſum iri. Quippe quæ ex ignavo cive, fortem, ex intemperante, moderatum, ex deſidioſo, ſtrenuum, ex luxurioſo, frugalem, ex libidinoſo, continentem efficiebat. Hanc ipſe tam ſevere ſervavit, ut cum exercitum in Parthos duceret, non milites, ſed Senatores tranſire dicerentur. Quacunque igitur legiones iter faciebant, tribuni accincti, centuriones verecundi, milites amabiles erant. Si quis, de via, in alicujus poſſeſſionem deflexiſſet, pro qualitate loci, aut fuſtibus ſubiiciebatur, aut virgis aut condemnationi: aut ſi hæc omnia tranſiret dignitas hominis, graviſſimis contumeliis afficiebatur, quum diceret: Visne Hoc In Agro Tuo Fieri, Quod Alteri Facis? Hæc diligenter obſervavit Hippolytus a Collibus. *In princip. cap. 15.* Similem obſervantiam diſciplinæ militaris antea recenſuimus. Qualem fructum autem ferret diſciplina militaris, Alexander Magnus etiam non ignoravit, cum, referente id Quinto Curtio, ſi quis principia caſtrorum ejus videret, ſe ſenatum conſpicere arbitraretur, cum præſertim nemo, niſi ſexagenarius, ordines duceret. Hiſtoriæ ſane teſtantur, quamdiu duraverit cuſtodia diſciplinæ militaris, tamdiu floruiſſe, & durabilia fuiſſe imperia, & regna. Idque præ cæteris apparet in Imperio Romano. Vice verſa vero, collapſa diſciplina militari, etiam imperia corruerunt. Cauſas autem corruptæ diſciplinæ militaris Appianus ita recenſet: Hæc ſunt quæ militarem diſciplinam perſſum dederunt: Dum quiſque, oblitus ſe eſſe militem, privatis gratiis maluit ſervire atque cupiditatibus: dumque principes opera ſubditorum ... buntur, ad privata commoda. *Lib. 4. de bello civili.* Compertum præterea eſt non ſolum certam perniciem diſciplinæ militari, ſed etiam Rebuſpubl. &

civitatibus attuliſſe, ſi vera & conſueta vocabula rerum, in excuſationem mutarentur, ſicut Thucydides prolixe tradit. Idipſum conqueritur Appius Claudius, in ſua oratione apud Dionyſium Halicarnaſſ. contra Lucium Æmilium, ubi dicit; in hominum noſtrorum moribus, non amplius habitant priſci animi, ſed à nonnullis gravitas ſuperbiæ, juſtitia ſtultitiæ, fortitudo inſaniæ, prudentia facilitatis nomine appellatur. Contra vero, quæ apud illos priſcos odioſa erant, hæc nunc extolluntur, & hominibus corruptis admiranda bona videntur, & ignavia, ſcurrilitas, malignitas, & verſutia, pro ſapientia habetur: & qui omnibus in rebus ſunt impudentes, & qui in nullo propoſito ſunt conſtantes, dociles, ac tractabiles cenſentur. Quæ vitia jam multas potentes civitates funditus everterunt. Quæ fuſius recenſentur à Iacobo Magni in Sopholog. lib. 3. cap. 10.

De bello Peloponenſiaco, lib. 3. *Antiquit. Rom. lib. 5.* *Lib. 8. dec. 1*

Cæterũ ordinẽ obtemperandi, & imperandi in militia corruptũ, & inverſũ, Livius ita refert: Quum polluta fuit ſemel militaris diſciplina, non miles Centurionis, non centurio tribuni, non tribunus legati, non legatus conſulis, non conſul magiſtri equitum, non magiſter equitum dictatoris parebat imperio, &c. huc ſpectant querelæ Taciti, ubi de Carbulone, expeditionẽ, juſſu Neronis, contra Parthos parante, ita ſcribit: ſed Carbuloni plus molis, adverſus ignaviam militum, quam contra perfidiam hoſtium erat. Quippe Syria tranſmotæ legiones pace longa ſegnes, munia Romanorum ægerrime tolerabant. Satis conſtitit, fuiſſe in eo exercitu veteranos, qui non ſtationem, non vigilias iniſſent: vallum, foſſamque, quaſi nova & mira viſerent, ſine galeis, ſine loricis, nitidi & quæſtuoſi, millia per oppida expleta, &c. Ad diſciplinam autem militarem conſervandam, C. Iulius Cæſar potiſſ. intentus fuit, ſicut apparet, ex ejus oratione, ad milites ſuos, quum ab expugnatione Gergoviæ, non abſque clade, repulſi eſſent. Poſtquam enim ipſorum temeritatem cupiditatemque reprehendiſſet, quod ſibi ipſi judicaviſſent, quo procedendum, aut quid agendum videretur, neque ſigno recipiendi dato conſtituiſſent, neque à tribunis militum, legatiſque retineri potuiſſent, ita illos alloquitur: Quantopere eorum animi magnitudinem admiraretur, quos non caſtrorum munitiones, non altitudo montis, non murus oppidi, tardare potuiſſet: tantopere licentiam, arrogantiamque reprehendere, quod plus ſe quam Imperatorem, de victoria atque exitu rerum, ſentire exiſtimarent: nec minus ſe in milite modeſtiam, & continentiam, quam virtutem atque animi magnitudinem deſiderare, &c. Quam frugalis autem & ſeverus fuerit Cæſar, in compeſcenda militum luxuria, & conſervanda diſciplinæ militaris ſimplicitate, apparet ex ignominioſa miſſione tribunorum militum, ſicut ipſe in ſuos commentarios id retulit. Maxime vellem, inquit, homines ſuæ petulantiæ nimiæ-

Annal. l. 13. *De bello Gallico l. 7.* *De bello Afric. l. 5.*

nimiæque libertati, aliquando finem feciſſent, meæque lenitatis, modeſtiæ, patientiæque rationem habuiſſent. Sed quoniam ipſi ſibi, neque modum, neque terminum, conſtituunt, quo cæteri diſſimiliter ſe gerant, egometipſe documentum more militari conſtituam: C. AVIENE, QVOD IN ITALIA MILITES POPVLI ROMANI CONTRA REMPVBL. INSTIGASTI, RAPINASQVE PER MVNICIPIA FECISTI, QVOD MIHI REIQVE PVBLICÆ INVTILIS FVISTI, ET PRO MILITIBVS FAMILIAM IVMENTAQVE IN NAVES IMPOSVISTI, TVAQVE OPERA MILITIBVSQVE TEMPORE NECESSARIO RESPVBL. CARET: OB EAS RES IGNOMINIÆ CAVSA AB EXERCITV MEO TE REMOVEO, HODIEQVE EX AFRICA ABESSE, ET QVANTVM POTES PROFICISCI IVBEO, ITEMQVE TE A. FONTEI, QVOD TRIBVNVS MILITVM SEDITIOSVS, MALVSQVE CIVIS FVISTI, TE AB EXERCITV DIMITTO. T. ALLIENE, M. TYRO, C. CLVSIANE, CVM ORDINES IN MEO EXERCITV, BENEFICIO NON VIRTVTE CONSECVTI, ITA VOS GESSERITIS VT NEQVE BELLO FORTES, NEQVE PACE BONI AVT VTILES FVERITIS, ET MAGIS IN SEDITIONE CONCITANDISQVE MILITIBVS ADVERSARIORVM NOSTRORVM IMPERATORIS QVAM PVDORIS MODESTIÆQVE FVERITIS STVDIOSIORES, INDIGNOS VOS ESSE ARBITROR, QVI IN MEO EXERCITV ORDINES DVCATIS, MISSOSQVE FACIO, ET QVANTVM POTESTIS ABESSE EX AFRICA IVBEO.

CAPVT XXVIII.

De triplici miſſione, itemque ſanguinis miſſione militari, & peculiari cura veterum, in conſervanda diſciplina militari, deque memorabili prælio ad Agriam: Nec non de amuletis.

CÆterum quoniam in miſſionis militaris mentionem capite præcedente incidimus, ea fuit triplex: Honeſta, Cauſaria, & Ignominioſa. Fuit etiam pœna militaris, miſſio ſanguinis, quod qui ſanguine abundarent, animorum impetus & cupiditates, rationi minus obſequentes, haberent, de qua re Gellius plura ſuppeditabit. Cæterum querelæ non leves olim quoque

L. miles §. 3 de re milit. & l. quod ait prætor de his qui not. infam.

quoque, contra corruptam diſciplinam, exauditæ ſunt; præſertim ob mollitiem & crapulam, utpote infeſtiſſimos hoſtes militum, omniſque adeo virtutis. Ita enim Xenophon ſcribit: Caverant priſci illi Perſæ, calices in convivia ne portarentur, quippe qui exiſtimabant, moderata potione adhibita, minus tum corpus, tum mentem commoveri, ac perturbari; at recentiores, retenta duntaxat conſuetudine, non importandi calices, tantum certe bibunt, ut pro eo, quod importent, ipſi exportentur, cum nequeant jam, onuſti cibo & vino, per ſe ipſi ſtantes egredi. Ille quoque mos eis patrius erat, ut inter eundem, nec cibum potumve capere, nec ullam earum rerum, quæ propterea ſunt neceſſariæ, facere conſpicerentur. Nunc itinera faciunt adeo brevia, ut nihil jam mirandum ſit, ſi interim ſibi, à rebus neceſſariis, temperent. Venatui porro antea tantum temporis impertiebant, ut ſatis, & ipſis, & ipſorum equis eſſet hujuſmodi exercitatio: ſed poſtquam, vino ſuperati, ſe totos dediderunt ignaviæ, & luxui, non ita frequentes nec ipſi exibant ad venationem, nec alios educebant. Quinimò, ſi quos vidiſſent, labores libenter ſuſcipere, & venationis ſtudium, cum ſuis ipſorum equis, colere, aperte eos, tanquam meliores ſe, invidia odioque perſequebantur. Mollitiem arguit, quod non ſatis habeant lectos molliſſime ſternere, niſi etiam tapetas ipſorum pedibus ſupponant, ut ne pavimentum contra nitatur, ſed cedant tapetes. In menſa, nec ullum panis genus, quod antea repertum fuiſſet, omittunt, & alia præterea indies excogitant, atque idem faciunt de obſoniis. Habent enim novos harum rerum paratos artifices. Hyeme, non ſatis eſt eis caput, corpus, pedeſque contegere, ſed denſis utuntur manuum, ad extremos uſque digitos, tegumentis. Æſtate, nec arborum, nec ſaxorum umbra contenti, alia etiam ſibi, vel ipſis in locis, umbracula per homines facienda curant. Poculorum magnam ſane habent copiam, de eoque valde gloriantur: accreſcente magis magiſque potandi inſania. Plurimis ferme in equis, quam in lectis, ſtragulis utuntur, neque enim tam id eis curæ eſt, ut equitandi artem addiſcant, quam ut vel in equis molliter ſedeant. Iam vero militarem diſciplinam, præclariſſime à majoribus conſtitutam, quis neget, hoc tempore, dilapſam eſſe? Hæc ibi Xenophon. Virum vero non ſimiles querelæ, vel potius majores, de corrupta diſciplina militari, noſtro tempore, inſtitui poſſent, experientiam ipſam licet conſulere. Et extant hac de re plures libri, in variis idiomatibus linguiſque ſcripti, ad quos ſtudioſum lectorem remitto. Inter alios autem Lazarus Soranzius ita ſcribit; de prælio illo memorabili, eoque recenti, cum Mahomete, Turcico Imperatore, ad Agriam: In primo ſtatim congreſſu, Maho-

De pædia Cyri, lib. 8.

In Ottomanno ſub ſin. partis 2.

Mahometes propriis ſuis oculis vidit exercitum ſuum diſſipatum, & in fugam conjectum, ipſe de ſua ſalute ſolicitus, in montem quendam, in ipſo Agriæ conſpectu, confugit, faciem, parte veſtis Mahumetis, quam religionis cauſa ſecum circumferebat, abſterſit. Quanta vero noſtrorum militum virtus, & in debellando hoſte audacia fuerit, non eſt obſcurum, quod minus quinquaginta millibus militum (quos Franciſcus Maria Vrbini Dux, ad exſtirpandam Turcicam tyrannidem ſibi depoſcere ſolebat) inſtructi, hoſti obviam procedere, & manus cum eo conſerere, & exercitum, qui trecentis millibus hominum, atque adeo totius Imperii Ottomanici robore conſtabat, in ipſius Imperatoris conſpectu, in fugam coniicere valuerint. Vnde nemo temere dubitare debet, quin, ſi noſtri minus avari, melius uniti, magisq; providi, inprimis vero, erga ducem belli fideliores exſtitiſſent, victoriam ſplendidiſſimam reportaturi fuiſſent, qualem forſitan, ante ipſos, nunquam Chriſtiani, de Turca, tulerunt, ipſo Mahumete capto, quemadmodum Bajazetem à magno Tamurhan, id eſt, domino ferri, captum eſſe ſcimus, &c. Quis autem, (humano more loquendo) juſte negabit, diſſolutæ diſciplinæ militari, hanc culpam potiſſimum aſſcribendam eſſe? Cæterum quod de fruſto veſtis Mahumeti, Pſeudoprophetæ Turcici dictum eſt, quo Mahumetes Turcicus Imperator, veluti amuleto, in prælio faciem abſterſit, nihil novum eſſe videtur. Sylla enim, in illa cruenta pugna, cum Archelao, in Bæotia, cum periculum ob oculos videret, habuit in collo pendentem imagunculam Apollinis, quam oſculatus eſt, & clamavit: O Apollo, ne deſeras: quia ſi me deſerueris, abiiciam te, & nullo honore poſt hac te afficiam. Recte itaque monet Heresbachius, Amuleta & Characteres penes ſe deferre, atque fiduciam in his conſtituere, vanam eſſe idololatriam. Huc pertinet Evangelii Iohannis, ad collum ſuſpenſi, geſtatio, quaſi verba, chartis inſcripta, ἀλεξίκακα ſint, & adverſus noxia præſtent auxilium; & non potius Dei verbum in corde, cum vera invocatione, & fiducia in Deum, repoſitum atque conſervatum. *In Epitome Chriſtianæ Iuriſprud.*

CAPVT XXIX.

Cupiditate prædæ, & opum, victores ſæpius, magna cum clade, eſſe victos; nec non de inani & vaga gloria.

NOn fruſtra Soranzius (ſicut eum in proxime antecedenti capite allegavimus) & poſt eum Thuanus inter cauſas, quo minus præclariſſimam victoriam, contra Mahometem, ad Agriam, numeroſiſſimo exercitu inſtructum Chriſtiani, reſpectu hoſtium, pauci, non obtinuerint, re-

cenſet, prædæ & opum cupiditatem, ob quam, laxatis ordinibus maximam cladem propemodum victores acceperint. Quod ſane novum non eſt, ſicut plura exempla, tam vetera, quam recentia, allegari poſſent. Ex quibus tantum ſelectiora inducam. Inprimis autem Tacitus de Germanis ita ſcribit, (libenter enim eius verba, ob elegantiam & ſuccinctam, licet nervoſam, narrationem retineo (Romanos ab Herminio prope victos, iuvit hoſtium aviditas, omiſſa cæde prædam ſectantium; Vbi Commentator Annibal Scotus Placentinus, ita dicit: Sæpe aviditate prædæ, exercitus victoriam amiſerunt, &c. Vnde pulcherrimum illud Ioannis Trivultii, Carolo VIII. Gallorum Regi datum conſilium, in conflictu apud Tarum cum Italiæ confœderatis, relinquendi ſcilicet impedimenta incuſtodita, & prædæ hoſtium expoſita, ut illi in hac re occupati faciliorem illis tranſitum, quod ſummopere optabant, redderent. Quod prout ipſe cogitaverat, evenit. In hanc ſententiam idem Tacitus ſcribit: Sed obſtitit vincentibus pravum, inter ipſos, certamen, hoſte omiſſo ſpolia conſectandi. Et alibi dicit: Suam illic victoriam Germanis obſtitiſſe, dum, omiſſis telis, præda manus impediunt. Salutarem itaque doctrinam tradit Saxo Grammaticus: Ne fatigetis, inquit, milites, opum onere, manus prælio deſtinatas, ac ſcitote, triumphum ante carpendum, quam cenſum. Proinde auro ſpreto, auri dominos inſequimini, nec æris, ſed victoriæ fulgorem miremini, meminiſſeque vos decet, ſatius trophæum prenſare, quam quæſtum, potioremque eſſe metallo victoriam. Nec abſque ratione Saluſtius monet; Studium pecuniæ aut tollendum, aut, quoad res feret, minuendum: aliter, neque privatam rem, neque publicam, neque domi, neque militiæ regi poſſe. Nam ubi cupido divitiarum invaſit, neque diſciplina, neque artes bonæ, neque ingenium ullum ſatis pollet, quin animus magis aut minus maturè, poſtremo tamen ſuccumbat. Sæpe, (pergit is) iam audivi, qui Reges, quæ civitates, & nationes, per opulentiam magna imperia amiſerint, quæ per virtutem inopes ceperant, ideo haud mirandum eſt. Nam ubi bonus deteriorem divitiis magis clarum magiſque acceptum videt, primo æſtuat, multaque in pectore volvit. Sed ubi gloria honorem magis indies, virtutem opulentia vincit, animus à vero deficit; quippe gloria induſtria alitur. Vbi eam dempſeris, ipſa per ſe virtus amara atque aſpera eſt. Poſtremo, ubi divitiæ claræ habentur, ibi omnia bona vilia ſunt, fides, probitas, pudor, pudicitia. Nam ad virtutem una & ardua via eſt. Ad pecuniam, qua cuique lubet, nititur, & malis & bonis rebus ea creatur, &c.

Lib. 1. Annal.

Guicciard. l. 2. hiſt. Ital.

Lib. 4. hiſt.

Lib. 5. hiſt.

De reb. Dania.

In orat. ad C. Cæſarem de rep. ordinanda.

Cæterum, ut in materia cœpta pergam, victorias egregias, ſpe & aviditate intempeſtivæ prædæ amiſſas, & militari ſtrategemate victores, victos eſſe, conſtat ex ſuperioribus bellis Gallicis, præſertim prælio illo memorabili

bili Drocenſi, anno M.D.L.XII. in quo Franciſci Guiſii induſtria militaris, cum adverſa pars victoriam conſecutam, ſpe prædæ, ex manibus amitteret, captata occaſione in diſſolutos irruit, & victores vicit, fugatoque Collinio Amirallio, Condæum captivum duxit, &c. Refert quoque Collenucius, nobiliſſimum principem Conradinum, ultimum Ducem Sueviæ, à Coralo Andiovino, Ludovici Regis Galliæ fratre, ex eadem negligentia, in Marſorum planitie, ad Facinum Collaminive lacum, felici ſtrategemate militari, conſilio Alardi Galli, qui forte à ſacri ſepulchri viſitatione redierat, victum & captum eſſe. Cum enim Philippus Monfortius, veſtibus atque inſignibus regiis, ut per omnia Carolo ſimilis videretur, ornatus, & in prælio interfectus, & agmen, quod ducebat, in fugam coniectum eſſet, Conradini milites, ſe certa victoria potitos, exiſtimantes, prædæ inhiarunt, & non ſine magna lætitia, victoriæ fructu, cum magna ſecuritate fruerentur, & tantum prædæ & ſpoliis hoſtium intenti, ita ut ipſi quoque aulici, & ii, quibus Conradini, atque Auſtriæ Ducis, cuſtodia demandata eſſet, in diverſas illius planitiei partes excurrerent, relictis, apud binos principes, tantum viliſſimis quibuſque ſervis: Mox Alardus, qui hæc omnia, in ſummo colle, diligenter animadvertebat, tempus, quæſitamq; rei feliciter gerendæ occaſionem, iam adeſſe cognovit, Carolum, ex ea valle, qua cum ſuo agmine latebat, moveri iuſſit, ut, inſtructa acie de colle cautiſſime deſcendens, in hoſtes, hinc inde diſperſos, præda onuſtos, & pleroſque inermes, quam fieri poſſet, maxima violentia impetum faceret. Quod conſilium ſecutus ille magno animo, hoſtes, abſque ulla difficultate, fregit, & univerſos interemit, cepit, aut in fugam coniecit, victoriaque potitus, in planitie illa permanſit; & extat etiamnum eo loco, in monumentum illius rei, templum tunc temporis conditum, quod S. Mariæ victoriæ vocatur, &c. Accidit hoc anno Chriſti M. CC. LXVIII. &c. Quid etiam anno *1596.* in pugna apud Erlam in Hungaria Germanis obtigerit, & quomodo lariſſimam nobiliſſimamq; victoriam prædæ cupiditate ſolutis ordinibus amiſerint, & à Turcis iam ter victis & ſtratis victores victi fuerint, deſiderato Erneſto Holſatiæ Principe, Popelio, Peskio, & 40. Nobilibus, in recenti adhuc omnium memoria eſt. Merito itaq; laudantur à Paulo Iovio Helvetii, inter quos inprimis commendatur Iornani Vnter Waldii immanis & prope effera virtus, qui conſenſu multorum ſupra viginti hoſtes halabarda confecit, & certæ laudis præmia tulit, in memorabili illa pugna & victoria, contra Gallos, prope Novariam, propugnantes Maximilianum Sfortiam, quod à victoribus, in tanta hoſtium ſtrage edita, ad prædam diſcurſum non ſit: Quanquam pretioſa ſupellex Ducum, & cuncta opu-

Rerum Neapol. l. 4.

Hiſt. l. 15.

lenti exercitus impedimenta, multorum animos allicerent. Viri enim, inquit, patriæ diſciplinæ memores, quod neminem armatum in acie vivum capere, nec vertentem terga inſequi liceret, medio in campo, confertis ordinibus, in multam diem immoti conſtiterunt, ne Galli equites aut Ducum aſtu, aut ſuo pudore concitati, regrederentur, & ſpoliandis cadaveribus occupatos opprimerent.

CAPUT XXX.

Contra amuleta, & remedia præternaturalia, memorabilia.

MVltis præſtantibus heroibus & viris, ſuperſtitione & falſa impreſſione, perſuaſum fuiſſe, amuleta & alias vanas res circumligata, & vel circa præcordia de collo ſuſpenſa, adhibitis eorum rationibus & characteribus inſolitis, curare morbos, vulnera & ſanguinem ſiſtere, antea recen-
Cap. 76. cent. 1. ſuimus. Cum autem hæc ſtolida imaginatio, & malorum curatio adhuc paſſim apud Chriſtianos, & rudem plebem, inprimis aniculas, magno cum ſcandalo bonorum, in uſu ſit, pluribus hîc ineptias confutare viſum fuit; cum præſertim olim apud Imperatores id, tanquam capitale delictum,
Lib. 19. prohibitum, punitum ſit. Conſtat hoc ex Ammiano Marcellino: Si qui, inquit, remedia quartanæ vel alterius doloris, collo geſtaret, ut veneficus reus capitis interibat. Et alibi: Anum quandam ſimplicem, intervallatis
Lib 29. febribus mederi leni carmine conſuetam, occidit ut noxiam. Et viſus adoleſcens in balneis admovere marmori manus utriuſque digitos alternatim, & pectori, ſeptemque vocales literas numeraſſe, ad ſtomachi remedium prod[e]ſſe arbitratus, percuſſus gladio eſt. Aliis quoque perſuaſum fuit, verba [...]eria, plerumq; tamen incognita, poſſe lenire affectus animi &
Lib. 15. incantationibus morbos poſſe ſopiri. Vnde tradit Strabo, Eſſe in India incantatores, qui medicari crederentur, & ſolàm hanc apud eos eſſe medicinam. Theophraſtus cenſet, Iſchiaticos carmine ſanari. Cato prodidit,
Lib. 28. c. 2. luxatis membris carmen auxiliari. M. Varro podagris. Eodem modo Pli-
De ſacra nius ſentit, ubi ei putat, an ſit medendo verbis aliqua vis. Ex recentiori-
Phil lib. 3. bus autem prolixior eſt Franciſcus Valeſius, ubi multa memoria digna
De dæmon. congeſſit, & tandem characteres nihil conferre morbo vel ſanitati con-
lib. 1. c. 6. cludit. Narra[t] Bo[di]nus, nuper in ſuburbio Laodunenſi, quandam maleficam mulierem miseram graviſſime decumbentem ſordibus liberaſſe, cum procidens in genua, demiſſo in terram vultu, diabolum magna voce ſæpius invocaſſet, ut curaret mulierem, & verbis aliquot enunciatis, buccellam panis dediſſe ei comedendam. Vbi recte addit; Quod quidem plane tantidem eſt, ac ſi ægrotans ipſa diabolum de valetudine oraviſſet. Itaq;

præſta-

præſtaret, vel crudeliſſima omnium, quæ unquam cogitari poſſent, perire morte, quam eo pacto curari. Quamobrem alibi hanc ſententiam pluribus argumentis & rationibus declarat: Chartam, inquit, aut characteres ſubnecti collo, quicquid inſcribatur, cum Ioanne Chryſoſtomo, & Auguſtino, ſtatuimus meram eſſe idololatriam, ſi ignorantes fecerint: ſortilegium vero, ſi iſtud illi commiſerint, qui noverunt interdictum, nec eo minus fidem ſuperſtitionibus adhibent. Etenim hæc quoque eſt idololatria, ſi vis curandi herbis, plantis, animalibus, metallis tribuitur, niſi eâdem opera laus ad Deum tota referatur. Ideoque Hebræi tradunt, Salomonis librum de vi & proprietate animantium, plantarum, lapidum, herbarum, metallorumque omnium, ex mandato Regis Ezechiæ, crematum eſſe, ne ad idololatriam, ratione iſta, homines adducerentur, ut ſerpentem quoq; æneum, è deſerto allatum, Ezechias igni præcepit tradi, quod eum imperitus populus adoraret. Ejuſmodi amuleta etiam olim Longobardi deteſtati ſunt. Habuerunt enim peculiarem legem de duello, ſicut Bernardus Saccus eam ſuæ hiſtoriæ Ticinenſi inſeruit, & adhuc extat in Lombardia (quo libro Leges Longobardorum continentur, & cum aliis Germanorum Legibus ſtudio atque opera Iohan. Baſilii Heroldi editæ ſunt) in hæc verba: NULLUS campio, adverſus alterum pugnaturus, audeat ſuper ſe habere herbas, nec res ad maleficia pertinentes, niſi tantum coronæ ſuæ quæ conveniunt. Et ſi ſuſpicio fuerit, quod eas occulte habeat, inquiratur per judicem, & ſi invētæ fuerint, reiiciantur. Poſt quam inquiſitionem extendat manum ſuam ipſe in manu Patrini aut colliberti ſui, ante judicem, dicens: ſe nullam rem talem ſuper ſe habere, deinde ad certamen prodeat.

Lib. 2. c. 2.

Lib. 9. c. 10.

Non poſſum ſuperſedere, quin hiſtoriam, eamque recentem, de ejuſmodi amuletis recenſeam. Cum anno 1568. Princeps Auriacus, numeroſo exercitu, in Brabantiam irrumpere tentaret, in agro Iuliacenſi prope Trajectum, ad Moſam fluvium, quendam Hiſpanum captivum milites arbori alligatum, ſclopetis vel bombardis manuariis occidere conabantur. Verum fruſtrà ſuos in illum tormentorum globulos emiſerunt. Tantum enim abfuit, ut illum ſic arbori alligatum poſſent transverberare, ut nec creberrimis ictibus lædere potuerint. Quo viſo obſtupefacti, eum ſuis veſtibus ſpoliarunt, arbitrantes hominem occultis quibuſdam armaturis, contra vim tormentorum communitum. Verum nihil tale ab ipſis apud nudum inventum fuit, præter dependens ex collo amuletum agni, quo ſublato, primo ictu bombardæ extinctus, occubuit. Hæc recitantur à Molano, teſte Petro Matthæo in VII. decretalium. Cum autem hanc virtutem certæ imagini Agni attribuant, ſit fides penes autores. Ego ſen-

tentiæ Ioan. Georgii Godelmanni, Conſiliarii Electoris Saxoniæ præſtantiſſimi, adſtipulor, qui poſtquam naturales & rationales curationes admittit, ita dicit. Quando res naturales, ut herbæ, in certa cœli conſtitutione collectæ, characteres, verba, ſigilla, carmina, Evangelium S. Ioannis, quæ nec qualitate elementari, nec occultis viribus agere poſſunt, collo aut certis corporis partibus appendantur, ut cum Hypericon, aut arthemiſia, ad fugandos dæmones, in domo ſuſpendantur, aut Evangelium S. Ioannis, ad evertendos globos bombardæ, collo appendatur, tum illa amuleta fiunt ſacramenta diaboli, & ſi morbi, per tales appenſiones curentur, aut aliæ actiones perficiantur, non viribus earum rerum fiunt, ſed diabolus ipſe, ex pacto, vel tacito, vel manifeſto, per illas curat & agit, &c. Quis igitur dubitat, Hiſpanum illum diabolico amuleto ſe aliquantiſper, contra globulos ſclopetorum, ex pacto, tutatum eſſe, donec re ipſa inane, umbratile, & ficulneum ſubſidium, ſua internecione, expertus eſt.

Lib. 1. c. 8. de curat. morb. præſt.

Recte itaque & erudite ibi idem auctor ita diſtinguit, Amuleta aut eſſe naturalia, aut ſuperſtitioſa. Naturalia, inquit, ſunt licita, & ſunt res, quæ ſua forma ſubſtantiali, ſive occulta proprietate, divinitus, in prima ſui creatione indita, ſemper eodem modo agunt in corpora, quibus applicantur, ſive ſua ſympathia, ſive antipathia, qualia eſſe creduntur radix & ſemen Pœoniæ, collo appenſa, item viſcus quercinus collo appenſus, in præſervandis & curandis puerulis ab Epilepſia. Item corallium rubeum, orificio ventriculi appenſum, corroborat ventriculum. Item annulus ex ungula Alces, digitis vel manuum vel pedum geſtatus, medetur convulſioni, non ſua qualitate, ſed occulta virtute, ut medici ſcribunt. Sic etiam gemmis quibuſdam occultas vires ineſſe, non negatur, &c. SVPERSTITIOSA amuleta illa ſunt omnia, quæ paulo ante de verbis, carminibus, herbis, lapidibus, metallis, cereis imaginibus, characteribus, &c. colliguntur, finguntur, ſcribuntur, appenduntur & geſtantur. Quæ omnia, ad morbos profligandos, à natura nullas habent vires, nec acquirunt à ſtellis, ſed diabolus per ea, tanquam per ſacramenta ſua, operatur, &c. Eſt autem dictus auctor in allegato capite admodum prolixus, de ſuperſtitioſis amuletis, & ſigillis, eorum vanitatem, validis rationibus & argumentis, confutat. Quare lectorem, plura de hac re cognoſcere cupientem, eo remitto; inveniet enim ſingularia, memorabilia, & utilia. Nec prætereundum ſilentio eſt, quomodo nonnunquam Diabolus ſoleat ad decipiendos homines in eiuſmodi amuletis ludere ambiguis decipulis. Narrat enim Saluſtius Pharamundus in Carolo Allobroge ſive hiſtoria de ſuperventu Allobrogum in urbem Genevam, Anno 1602. Militum audaciam initio auxiſſe quædam incantamenta carminum, quæ ab Ieſuitis Theononianis

acce-

accepiſſe aiebant, quibus ſe munirent contra hoſtium virtutem & vires. Viſebantur, inquit, in illis cruces, principium Evangelii Ioannis, nomina Mariæ, Ieſus, Trinitatis, & haud ſcio qui ignoti Characteres; ſubſignatis verbis iſtis lingua Franca: Quicunque hanc ſcedulam portaverit, eo die non peribit neque terra, neque aqua, neque gladio. Nec mendax fuit, licet ſolemni ſua ſit fraude uſus Satan. Nam, ſceda noctu ſublata, ſtrangulati in aere perierunt pomeridiano. Hæc ille.

Refert quoque Gilbertus Cognatus mira, de charta magica, puero quindecim annorum, à quodam ignoto adoleſcente, tradita, quem Cacodæmonem fuiſſe exiſtimat. Ex qua aurei, quot optaſſet, exciderint. Quæ traditio chartæ complicatæ hac conditione facta eſt, ut puer ſancte promitteret, ſe ex animo crediturum, quæ in ea ſcripta eſſent, quæque ſignificata. Cum id promiſiſſet ſe credere; Cave, inquit, ne quando chartam aperias, inſpiciendi gratia. Verum cum puer aliquoties exoptatos aureos ex charta accepiſſet, curioſitate non ſibi temperat, quin chartulam aperiat; ſtatim ut vidit obſcenas imagines, oculi nigreſcere cœperunt, vertigine rapi caput, Neque ſoli ſibi iam credebat, quocunque iret, ſubinde reſpectans, tanquam à tergo quempiam inſequentem videret. Tandem chartam illam in ignem coniicit. Ea ſemihora mediis in flammis duravit inuſta, quum nulla magis materia ignem rapiat, adeo ut puer ipſe admirans exhorreſceret. Pergit deinde Gilbertus referre, quid ſibi acciderit, cum ex relatu, & indicatione pueri conficere vellet chartam, ſimilibus imaginibus & characteribus. Recte itaque illi curioſitati impiæ & ſuperſtitioſæ pœnas dederunt, non quidem meritas, ſed ut deinceps illas magicas artes vel potius diabolica ludibria vitarent. Non abſque ratione igitur Coneſtagius reprehendit Sancium Avilam, ſupremum Caſtrorum Regis Hiſpaniæ præfectum, & poſt Ducem Albanum, inter omnes Hiſpanos, rei militaris peritiſſimum, qui ex equi recalcitrantis ictu, graviter læſus, relictis chirurgis, curandum ſeſe commiſerat militi cuidam, certis carminibus utenti: Ideoque mortuus eſt tam exiguo & non lethali vulnere. Pia itaque & ſalutaris eſt doctrina B. Auguſtini, quæ eſt talis: Multi in inopia, in anguſtiis, in morbis conſtituti, quærunt auxilium à dæmonibus, per arreptitios dæmones conſulunt, ſortilegos quærunt. Quid hoc aliud, quam inviſibiles hoſtes noſtros adire, qui animam noſtram expugnant, & nobis perſuadent, non eſſe nobis in Deo ſalutem? Obſurdueſcunt illi ad Dei vocem, dicentis: SALUS TUA EGO SUM. Hunc nos audiamus, nec aliam ſalutem requiramus, præter Dominum Deum noſtrum; ſi de aliqua creatura, ut ex aliquo medicamento, aut medio, illiſque mediis ordinariis, mihi liberatio ſuggeritur, à DEO eſt: à DEO eſt, ſi per hominem

In narrat. Sylv. lib. 3.

Lib. 10. de Reg. Portug.

In Pſal. 34.

minem ſubvenit; ab Ipso eſt, ſi per angelos ſuos, & illud eſt à Domino. Il-
lum tu quære, qui deeſſe nunquam poteſt. Si tibi ſubtrahit valetudinem,
vel opes, non ideo ſe tibi ſubtrahet, juxta Pſalmum 23. Etiamſi ambulavero
in medio umbræ mortis, &c.

Caput XXXI.

Quantum interſit inter conſolationem Chriſtianam & Philoſophicam, nec non patientiam, conſtantiam, & tolerantiam, in ærumnis ac ſuppliciis perferendis.

Etſi antea de differentia conſtantiæ & patientiæ in afflictionibus, per-
ſecutionibus, exquiſitis tormentis, & atrociſſimis ſuppliciis Chriſtia-
Cap. 58. norum & gentilium, non contemnenda, nec inutilia diſſeruimus, & indi-
Cent. 2. cavimus : tamen, cum hoc argumentum tale ſit, ut ulteriore indagatio-
ne, & declaratione dignum habeatur, ad priora nonnulla præterea adde-
re volui, cum præſertim, non vulgarem, Chriſtianis afflictis, in ſua cruce,
conſolationem complectantur. Quod diſcrimen quidem Melanchthon
etiam notavit, ubi dicit : Ex conſolationibus, oritur diſcrimen patientiæ
In Dom. 16. Philoſophicæ, & Chriſtianæ: Socrates iturus ad ſupplicium imperat loco-
poſt Trin. motivæ, ne aliquid faciat, contra decorum. Marius, cum ei ſecatur varix,
mihi fol. 76 helt er frey / will ſich nicht binden laſſen / imperat locomotivæ, ut geſtus vel
part. 4. motus non ſint turbidi, ſed moderati. Dolori non poteſt imperare, neque
habet in corde conſolationem, quam ſentiunt Martyres. Sed qui habet
patientiam Chriſtianam, præſtat obedientiam Dei; quia in corde eſt con-
ſolatio, quæ inde exiſtit, quod cor intueatur Deum, ſcit eius voluntatem,
Contra Pe- qui immittit calamitates, ſtatuit Deum ſibi proprium eſſe, petit, & expe-
lag. lib. 4. ctat liberationem, & Deus ſuſtentat intus cor, & vivificat. Hæc non ſunt in
patientia philoſophica. Hoc monuit, & obſervavit quoque, Beatus Augu-
ſtinus: Abſit, inquit, ut in aliquo ſit vera virtus, niſi fuerit juſtus. Abſit au-
tem, ut ſit juſtus vere, niſi vivat ex fide. Sit licet ille Fabricius, ſit licet Fa-
bius, ſit licet Scipio, ſit licet Regulus, quorum nominibus, tanquam in
antiqua Romana curia, loqueremur, putaſti me eſſe terrendum. Dicun-
tur ſine lege, naturaliter, quæ legis ſunt, facere, ut in die judicii tolerabi-
lius puniantur, quia naturaliter, quæ legis ſunt, utcunque fecerunt, ſcri-
ptum habentes in cordibus opus legis hactenus, ut aliis non facerent, quod
perpeti nollent. Hoc tamen peccantes, quod homines ſine fide, non ad
eum finem iſta opera retulerunt, ad quem referre debuerunt. Minus e-
nim Fabricius, quam Catilina, punietur, non, quia iſte bonus, ſed quia ille
magis malus, & minus impius, quam Catilina, Fabricius: non veras virtu-
tes ha-

tes habendo, ſed à veris virtutibus non plurimum deviando. Sine fide Deo placere impoſſibile eſt, quam, nec in operibus, nec in corde, habuerunt, &c. Quare longe alia ratio & confidentia eſt, in Philoſophia Chriſtiana (ut ita dicam) quam in gentilium perſuaſione, licet illis admodum ea firma & glorioſa viſa fuerit. Gentiles enim illi, licet nonnunquam, in perpetiendis tormentis & ſuppliciis, fortes, & imperterriti fuerint; attamen vera conſolatione, quam ſpes futuræ vitæ accendit, caruere. Unde ſicut idem Melanchthon ſcribit: Multi generoſi Ethnici fuerunt tolerantes, etiam ancillulæ ſe obiecerunt pro Dominabus, ut eſt in hiſtoria Syracuſana, & præbuerunt cervicem feriendam, ne proderent dominas: poteſt eſſe contemtus doloris, vel certe magnitudine animi poteſt reprimi aliquo modo dolor lacerationis corporum, quando conſcientia integra eſt. Illud gaudium conſcientiæ, & decus virtutis reprimit dolorem corporis: ſed quando cor dolet, quando ſentit iram Dei, quando Deus ipſe percutit, quando luctatur cor cum ſenſu iræ Dei, id vero atrox & horribile eſt. &c. Et hanc conflictationem cum Deo veluti irato, docet nos Regius Propheta in ſuo Pſalmo 88. in quo vir Dei fere nullam conſolationem, ſicut in reliquis Pſalmis, admittit, ſed tanquam derelictus, & deſperabundi inſtar, concludit.

In die Paraſceves.

Diſputat ſane, late & ſubtiliter, Flavius Joſephus, de vi & conſtantia rationis omnia tormenta, & cruciatus fortiter perferente: ſed majus aliquid requiritur, quod humanas vires, & perſeverantiam, patienter & conſtanter ferendo exquiſitos cruciatus corporis, auxiliū divinum præſens corroborat, & invictos præbeat, ſicut idem Joſephus ibidem ita affirmat: Parvuli verò, cœleſti quodam ſenſu, & divinæ majeſtatis accenſu, contemnentes immaniſſimarum tot pœnarum genera, parvi faciunt, iraſcentis tyranni minas, hortantiſque blanditias, &c. Hac confidentia & conſtantia fretus, & munitus Philo, imperterritus, cōtra perſecutores, ita dicit: corpora de loco in locum transferre, animos non coges, quæ nolint facere: Aut citius lapides, aut ligna vocem emittere, Non eſt Rex aut Imperator, qui adigat nos facere ea, quæ non decrevimus, &c. Hoc movit D. parentem meum, beatæ memoriæ, ut hoc modo quodam in loco ſcriberet: Nunquam fuit, aut erit tanta potentia atque vis, non calliditas atque verſutia perſequentium veritatem, maxima etiam acerbitate, & ſuppliciorum infeſtiſſima crudelitate, ut funditus eradicentur pietatis & veræ religionis ſtudia, & exercitationes, & omnes illam profitentes, colenteſque penitus extinguantur. Omnia carnificinæ inſtrumenta expediantur. Omnia atrociſſimorum ſuppliciorum, per ſummos cruciatus, ad mortem auferendam genera adhibeantur: accedant minarum quoque atrocitas & horror:

In lib. de Machabæis.

 pruden-

prudentiæ etiam acumen excogitet, inveni atque inauditæ aggreſſionis machinas: conſiſtet tamen, neque deſtruetur religionis ſanctæ & ſinceræ ædificium, ſupra firmiſſimum fundamentum extructum, & defendetur eritque reliqua, ad falſitatis & ſuperſtitionum demonſtrationem, contradictionemque aliquorum invicta manus, divinæ clementiæ alis prececta, & conſervata, &c. Confirmatur hoc exemplo licet trito; attamen memorabili, in martyrio Laurentij, ex quo apparet, bonam conſcientiam, & ſpem vitæ æternæ, ita per fidem vivam, in ipſius animo, radices firmas egiſſe, ut, contemtis opibus omnibus & honoribus, hujus vitæ obruiſſe videretur, ſenſus externorum cruciatuum, lætitia interiore, unde verſus Petri Bembi;

Ibat ovans animis, & ſpe ſua damna levabat.

In faſtis Menſe Auguſto. Hoc ſancti viri martyrium diligenter deſcripſit Prudentius, & nuper eleganti heroico carmine illuſtravit inſignis Poeta Nathan Chytræus, ex quo inſigniores verſus adſcribendos duxi, inprimis, cum martyr ille Xiſtum, tractum ad ſupplicium, ita alloquitur.

Me quoque, me tecum funeſta per omnia tolle,
Hic etiam eſt animus vitæ contemptor, amore
Alterius vitæ.

Et paulo poſt:

Verum aliter Chriſto viſum, qui numine prono
Athletæ huic jam dexter adeſt, ſævoſq; dolores
Mitigat, ut tanti jaceat velut immemor ignis,
Pro refrigerio, flamma meliore ſacrati
Flaminis ardeſcens intrinſecus. Hos duce gaudens,
Irriguos inter flores, in valle virenti,
Ipſe ſibi ſertum legere, aut captare ſoporem,
Propter aquæ rivum, Zephyro aſpirante, videtur.
Quin etiam inſultans, inter tormenta, tyranno,
Verte, ait, hoc latus, & caro ſi ſat cocta videtur,
Hanc appone, vora, pars donec altera fiat
Dentibus apta tuis. Mox Chriſto ſeque ſuaque
Exuvias tradens ambuſti clauſtra reliquit
Corporis, in ſuperas & ſeſe tranſtulit arces:
Nunc ubi cœleſtis lauro ſpectabilis, inter
Sidereos proceres, ſanctorum in pace triumphat.

Quo reſpexit Nazianzenus: Nihil ita, inquit, exhilarat hominem, ut bona conſcientia & bona ſpes. Huc pertinet hiſtoria de illa ſancta matrona Chriſtiana, cum in carcere parturiens, magnis doloribus cruciaretur,

ciaretur, & propterea ejulatum continere non poſſ t : Ea cuſtodi carceris exprobranti , quod tam impatiens in partu eſſet, quid vras facturа ſit, cum ad ſupplicium duceretur? reſpondit : Hodie patior tanquam miſera mulier in dolore, pertinente ad ſexum meum, propter peccatum: ras vero patiar ut Chriſtiana, propter fidem in Chriſtum. In eodem propoſito, Simon Perſa martyrium conſtanter ſubiit, & pertulit. Cum enim Sapores , Rex Perſarum, eum ad torturam adduci juſſiſſet, ille nec veritus eſt quicquam, neque regem adoravit. Quam ob rem graviter commotus rex, ſciſcitatur, quid ſit cauſæ, cui jam neutiquam ipſum adoret, cum antea id feciſſet? cur Simeon: Non antea, inquit, deductus eram, ad verum Deum prodendum, & propterea non recuſabam debitos honores Regi præſtare; At iam idem ipſum facere, fas non eſt Nam nunc, pro noſtra pietate, & religione, decertaturus venio. Quæ cum dixiſſet jubet Rex ut ſolem adoret ; quod ille conſtanter recuſans , poſt diuturnos carceres, gladio feritur : Confirmatis , paulo ante obitum, centum aliis martyribus , qui cum eo martirij palmam ſunt aſſecuti, ſicut Sozomenus ſcriptum reliquit.

Adiiciam adhuc unum, ex Euſebio, de ſancto Diacono quodam Ecclesiæ Viennenſis, qui tanta animi celſitudine, & conſtantia, carnificibus eum, horrendis tormentis, a Chriſtiana fide avertere conantibus, reſtitit, ut ne nomen quidem, vel ſuum, vel generis vel civitatis unde fuit, neque utrum ſervus, an liber, illis vellet dicere: ſed ad omnia rogata ita latino ſermone reſponderet : CHRISTIANVS SVM, illudque pro nomine, pro civitate, pro genere, & denique pro re quaque, iterum , & ſæpius eloqueretur : a iam autem vocem gentiles ab eo elicere, audireque non poterant. Ex his conſtat, quanta ſit differentia inter conſtantiam, patientiam & alias virtutes Chriſtianorum, & Paganorum. Quemadmodum enim illi, omnem ſuam felicitatem, pietatem , & totam vitam, in vero Dei cultu, fundatam habent : & ab honore, & laude debita, omnes ſuas actiones incipiendas, & firmandas eſſe, certo ſtatuunt ; quæ duo, in precibus , gratiarum actione , potiſſ. conſiſtunt, unde verus cultus Dei emanat : Ita, licet hi omni abſtineant maleficio , ſi nemini vi, vel fraude noceant, ſi nemo eos crudelitatis , libidinis , ebrietatis, aut aliorum, quoad homines, inſignium vitiorum nomine, jure accuſare poſſit : ſi denique omnia adverſa animoſe & conſtanter ferant , imo etiam mortem crudelem, pro patria , & gloria conſequenda, fortiter & glorioſe oppetant, inque illa nihil, quod famam & exiſtimationem eorum, etiam in exquiſitis tormentis lædere poſſet, committant. Ad ſummam ſi coram hominibus juſti, boni, fortes & beati videantur : Interim tamen,

Eccleſ. hiſtor. l. 1. c. 9. Lib. 52. c. 1.

In viatico itineris extremi. cum in corde ſuo deſtituti ſint omni vera religione, cultu, & fide, erga Deum, putandum ne eſt, eos propter priores virtutes illas, Deo placere, & acceptos eſſe poſſe? Nequaquam. Sunt enim ſine his, in oculis Dei, nihil, niſi vanitas, & fœtor. De qua re plura pie & prolixe ſcribit Chytræus.

CAPVT XXXII.

Ethnicos nullas ſolidas & veras in adverſis habuiſſe conſolationes.

Cent. 2. In Meditationib. IN capite 37. multa, ut puto, non inutilia congeſſimus, & exemplis ac rationibus demonſtravimus, bona intrinſeca æterna potius, quam extrinſeca, fluxa & vana curanda eſſe, (quod & Columbanus Abbas his piis verbis monuit: quamvis ſint læta, quamvis blanda, quamvis ſint ſpecioſa, aliena, terrena, devitemus, ut propria æterna non perdamus) & quod pij homines hac in re Ethnicis maxime præcellant, veramque viam habeant in ſacris literis, qua illa potius, tam in cruce & tribulatione, quam in rebus proſperis, quam hæc conſequi poſſunt. Quam materiam puto eſſe dignam ut latius tractetur. Exordiar igitur a ſuaviſſima compellatione ad Deum, B. Auguſtini, ſumta ex ſacris literis: Cum blandiris, pater es: cum cædis, pater es. Blandiris ne deficiam; cædis ne peream. Et alibi ita monet: Intellige Deum eſſe medicum, tribulationem vero eſſe medicamentum: Scit medicus quod dare debet ægroto: non autem ipſe ægrotus. Item alibi: Cum cœperit homo Chriſtianus cogitare proficere, incipit pati linguas adverſantium: quicunque illas nondum paſſus eſt, nondum profecit: quicunq; illas non patitur, nec conatur proficere. Quod etiam Lactantius nos docet, ubi dicit: Deus homines pro liberis habet: ſed corruptos & vitioſos luxurioſe & delicate patitur vivere, quia non putat emendatione dignos. Bonos autem, quos diligit, caſtigat ſæpius, & aſſiduis laboribus, ad uſum virtutis, exercet, nec eos caducis & mortalibus bonis corrumpi ac depravari ſinit. Quæ luculentum illum ſcriptorem è ſacris fontibus hauſiſſe, nemini poteſt obſcurum eſſe, recordanti ſimilium apud Salomonem in Proverbiis & Paulum in Epiſtola ad Hebræos ſententiarum. Et Baſilius Epiſcopus in Admonitionibus pie monet: Patientia grandis medela eſt animæ: impatientia autem pernicies cordis. Per patientiam autem exſpectatur ſpes futurorum, & quod non videtur, quaſi quod videatur, amplectitur. Quæſiverunt ſane (ſicut antea quoque monuimus) conſolationes gentiles, in ſuis calamitatibus, ſed profecto fragiles & nullius efficaciæ, ita ut *Val. Maxim. l. 7. c. 2* recte dicatur, Philoſophorum præcepta non idonea eſſe ad ſananda vul-

nera,

vera, ſicut ſacræ literæ, ſed tantum ad cicatrices nonnulla afferre remedia. Similis curatio cicatricum Solonis afflicti animi, ſumpta ex communi fragilitate & ſorte rerum humanarum, cum ex amicis quendam graviter mœrentem videret. Eum enim in arcem regiam perduxit hortatuſque eſt, ut per omnes ſubiectorum ædificiorum partes oculos circumferret. Quod ut factum animadvertit, cogita nunc tecum, inquit, quam multi luctus, ſub his tectis olim fuerint, hodieque verſentur, & in ſequentibus ſeculis ſint habitaturi, & mitte mortalium incommoda, tanquam propria, deflere. Qua conſolatione demonſtravit, urbes nihil aliud eſſe, quam humanarum cladium conſepta miſeranda. Ex eodem defectu veræ & ſolidæ conſolationis, Titi, alioquin præclari Imperatoris, querelæ vanæ extiterunt. Cum enim in itinere ad Sabinos febre correptus, lectica transferretur, ſuſpexiſſe dicitur dimotis plagulis cœlum, multumque conqueſtus eripi ſibi vitam immerenti. Neque enim ex arte ullum ſuum factum pœnitendum, excepto duntaxat uno, ſicut Svetonius notavit. Huc ſpectat exclamatio iſta veluti deſperabundi, cum tonſor quidam ſplendide tumulatus eſſet, contra vero magni & præſtantes heroes, vel prorſus ſepulchro & monumento carerent, vel obſcure interfecti jacerent:

Marmoreo Licinus tumulo jacet; at Cato parvo;
Pompeius nullo; credimus eſſe Deos?

Non deſunt ſane querelæ, monitiones, & præcepta ſalutaria Ethnicorum quamplurima, ſed ut diximus inania, auxilia ficulnea & vera conſolatione *Infragmē-*
deſtituta, quale eſt Polybianum: Humanum genus, inquit, quod omnium *tis mihi*
videtur animantium eſſe vaferrimum, multum rationis habet, ut ſit vir- *fol.136.*
tuoſiſſimum. Etenim reliqua quidem animantia cōcupiſcentiis ſervientia per eas ſolas ſeducuntur: Humanum vero genus, quoniam gloriæ ſtudioſum eſt, non minus per inconſiderantiam, quam per naturam peccat. Alterum eſt Panætij Præceptoris Scipionis Africani, tale: Vita humana ex improviſo aſſidua & prope quotidiana fert pericula, ad quæ cavenda animo ſemper oportet eſſe intento, cauto, provido, & circumſpecto, athletarum more atque ritu. Nam quemadmodum illi in certamine caput manibus appoſitis quaſi vallo quodam, muniunt: Sic animus ſapientis adverſus injuriarum petulantiam, fortunæque tela, atque ictus ſeptus eſſe debet, ſemper & munitus, id eſt, cautus & providus, ne qua repentina incurſione obruatur ſubito & opprimatur. Tertium eſt Simonidis ſenis: cum enim in convivio videret inſolentiam juvenis, Pauſaniæ, ita eum monuit: μέμνησο ἄνθρωπος ὤν: Memento quod ſis homo. Et recte quidem conſiderarunt Ethnici prudentiores miſeriam & caducam conditionem hominum; ſed remedia & conſolationem certam ex humana ſapientia reperire nequiverunt,

runt; ignorantes nimirum originem hujus miſeriæ, univerſos & ſingulos ſpectantes, neque modum vel remedium, quo inde emergere poſſent. Pia itaque eſt admonitio Beati Bernhardi pulchre deſcribens & veluti depingens hominis conditionem & ſtatum: Quid, inquit, eſt homo? totus ſane ex humo natus. Quid aliud in eo vertex capitis, niſi teſta fictilis? Quid cerebrum, niſi lutum coagulatum? Quid oculus, niſi humor diffluens? Quid nares, niſi ſaccus ſtercorum? Quid ergo ſuperbis terra & cinis? impurum ſterquilinium: imo ſtercus ipſum, quid ſuperbis? Hæc ſalutaris monitio, mihi ſequens diſtichon inter inſomnia expreſſit.

Pſalm. 73. *Omnis homo mendax, fœtor, cœnum, cinis, umbra:*
Eſt tua talis ſors, unde tumeſcis homo?

Quemadmodum dormientes dum ſomniant, delectantur iis, quæ per ſomnium imaginantur rebus: experrecti autem vana ſpe deluſos ſe vident: ita ij quibus humana contigit felicitas, delectatione ſe aliqua affici ſibi videntur. Interim vero è fortunæ ſinu, tanquam è molliſſimo ejecti lectulo, ſentiunt miſeri illum bonorum honorumque ſplendorem, nil aliud fuiſſe, quam vanam imaginem ac rei ſimulachrum potius, quam rem ipſam. Prudenter itaque & pie fecerunt ij, qui non ſolum in vita memores mortis fuere, ſed etiam poſteritati monumenta ad cogitandum de ea ſtatuere voluerunt, eique in memoriam revocare: Incertum eſſe quo te loco mors expectet; tu illam omni loco expecta. Quotidie enim morimur, quotidie demitur aliqua pars vitæ, & tunc quoque cum creſcimus, vita decreſcit. Hac de re habemus duo eximia exempla duorum heroum. Primum eſt Principis Friderici Electoris Palatini cognomento Victorioſi, cujus monumentum Heidelbergæ tale extat. Licet enim is in habitu Electorali, imperiale pomum dextra tenens, leonem ſuppedaneum habens ſuperne in ſaxo elevato, & quatuor columellis ſuſtentato conſpiciatur; tamen inferiori parte, quæ pavimento incumbit, ſceleton hominis oſſeum fabre ſculptum mortalitatis etiam maximorum Principum nos admonet. Inſcriptio autem talis eſt in ſaxi ſuperioris circuitu:

Seneca epiſt. 26. 24.

FRIDERICVS BAVARIÆ DVX, COMES RHENI PALATINVS, SACRI ROMANI IMPERII ELECTOR, SALVS PATRIÆ, PRÆDONVM FVLMEN: TRES ILLVSTRES HOSTES VICIT: PRINCIPATVM AVXIT, ET PIE VIVIS EXCESSIT, ANNO CHRISTI MCCCC LXXVI. PRIDIE IDVS DECEMBRIS. FVIT EIVS VITÆ SOCIA VIRTVS, GLORIA MORTIS COMES.

Porro antea quoque recenſuimus Maximiliani I. piam ſolicitudinem de immi-

imminente morte, & quomodo eam ſibi peculiari arca ſemper ante oculos præpoſuerit, quod factum cum ſit admodum memorabile in tam egregio heroe, huc quoque paulo aliter, ex oratione à Ioanne Fabro in eius funere habita (quæ inſerta eſt in hiſtoria Marquardi Freheri noſtri) inſerere volui, anno quinto, inquit, priuſquam diem obiit ultimum, quantumvis in magnis verſaretur imperii & regnorum negotiis, Sarcophagum cum omni ea ſupellectile, quæ mortuo ad ſepeliendum eſſet neceſſaria, per ſe quam diligentiſſime ordinavit, dicens ſe ſibi domum conſtruere, quæ ſibi placeret. Et clanculo quidem ne ad hominum oſtentationem id feciſſe videretur. Arbitrabantur quidem homines, etiam quibus magnarum rerum cura demandata, eſſet theſaurum aliquem illic detineri ac conſervari, alii nonnihil librorum, quibus hiſtoriæ veteres continerentur; alii aliud magni quidpiam eo deferri. Cæſar vero ſibi conſcius in quem deferret uſum, ut ſemper hilaris erat, ſubridendo, in rei cuiuſdam ſibi omnium cariſſimæ uſum id ſecum dēferri dicebat. Vnde quæſo huic tam magno & præſtanti heroi, hilaritas & lætitia in cogitatione præſentis mortis? Certe quia non Ethnicas conſolationes, ſed ſpem futuræ & beatæ vitæ ſemper in animo habuit. Nullum enim maius ſolatium mortis, quam voluntas ultra mortem: vel ut rectius, & piis convenientius monet Hieronymus. Nihil æque proficit ad temperantiam, in omnibus rebus, & ad æquanimitatem, quam frequens cogitatio brevis ævi.

Tomo 2.

Quintil. in declamat. ad Heliod.

Hanc certitudinem mortis etiam Leges noſtræ in Legatis hoc modo ſtatuunt: Mors omnibus eſt certiſſima, ideoq; Legatum tale: Hæres meus cum morietur Titius, centum ei dato, purum eſt, quia non conditione, ſed mora ſuſpenditur. Non poteſt enim conditio non exiſtere. Concludam hoc caput, quod fuit veluti auctarium capitis in principio allegati, ſuaviſſima monitione B. Auguſtini, quæ continet veram conſolationem piorum hominum, reiectis Ethnicorū præceptis & ſolaminibus inanibus: Illuc inquit, feſtinandum eſt, ubi ſemper vivendum. Si enim ſic amatis iſtam miſeram fluidamque vitam, ubi cum tanto labore vivitis, & ubi currendo, ſatagendo, ſudando, ſuſpirando, neceſſariis corporis ſatisfacitis: Quanto magis amare debetis vitam æternam, ubi nullum laborem ſuſtinebitis: ubi ſemper ſumma ſecuritas, ſumma felicitas, felix libertas, felix beatitudo, ubi implebitur illud, quod Dominus dicit in Evangelio: Erunt homines ſimiles Angelis, & illud, Fulgebunt iuſti, &c. Et alibi idem Auguſtinus, deteſtans præſentia caduca & mundana bona, & commendans æterna, ita dicit: Mundus, quanto eſt blandior, tanto eſt periculoſior. Nam cum arridet, fallit, & periculosè decipit. O munde immunde, quantos ſeduxiſti, quam multos decepiſti? quot certi tam per te ſunt in inferno poſiti?

L. hæres 79. de cond. & demonſt.

Cap. 37. centur. 2.

Sermon. 49 de miſeria carnis & falſitate præſentis vitæ.

poſiti? Quicquid eſt boni in mundo, aut eſt præſens; aut præteritum, aut futurum. Si præſens eſt, inſtabile: ſi præteritum, jam nihil eſt: ſi futurum, incertum: ſola ergo perpetuo bona, in cœlo vera bona ſunt quæ ſunt ſemperſtabilia, certiſſima, feliciſſima. Item ad Fratres in Eremo. O vita quantos decepiſti, quantos excæcaſti, quantos ſeduxiſti? Quæ, dum fugis, nihil es; dum videris, umbra es; dum ſtas, fumus es. Quæ quotidie fugis & quotidie venis, quæ veniendo fugis, & fugiendo venis: diſſimilis eventu, ſimilis ortu; diſſimilis luxu, ſimilis fluxu, dulcis ſtultis, amara ſapientibus. Qui te amant, non te ſciunt; & qui te contemnunt, ipſi te intelligunt. Ergo non es vera, ſed fallax. Te oſtendis quaſi veram; te reducis quaſi fallacem. Quid ergo es humana vita? via es mortalium, & non vita, a peccato incipiens uſque ad mortem. Vera enim eſſes, ſi te peccatum primæ tranſgreſſionis humanæ non interrupiſſet, & tunc caducabunda & mortalis devéniſti, cum omnes tuos viatores morti aſſignaſti: via ergo es ad vitam, non vita, vera enim es via ſed non plena; aliis longa, aliis brevis; aliis lata, aliis anguſta; aliis læta, aliis triſtis; omnibus ſimiliter feſtinans & irrevocabilis.

Parænetic. veter. part. 1.

Via es, inquam, via es, ſed non omnibus manifeſta es. Multi enim te vident, & pauci te viam eſſe intelligunt. Sic enim ſubtilis es, & ſic ſeductrix, ut paucorum ſit te ſcire viam. Quam Auguſtini conſolatoriam ſententiam præſcriptis verbis repetit Columbanus Abbas, vetus & pius ſcriptor, quem Melchiori Haimminsfeldio Goldaſto debemus, in epiſt. 1. ubi continuè iſta ſubſequuntur: Interroganda ergo es & non credenda vita, nec vindicanda: tranſeunda, non habitanda miſera humana vita. Nullus enim in via habitat, ſed ambulat, ut qui ambulant in via, habitent in patria. Quare ergo tu mortalis vita habitaris, diligeris, vindicaris? Aſſidua es à perditis, contemneris à ſenſatis, caveris à ſalvandis. Timenda itaque es humana vita, & multum cavenda: quæ ſic fugitiva es, & ſic lubrica, ſic periculoſa, ſic brevis, ſic incerta, quaſi umbra; aut imago, aut nubes, aut nihil, aut inane, diſſolveris. Dum ergo nihil es, ô mortalis vita, niſi via, imago fugitiva, aut inanis, aut nubes incerta, & fragilis, & umbra, & ſomnium, ſic per te iter agendum eſt, tam ſollicite, tam caute, tam expedite ut viatorum more ad veram Patriam omnibus intelligentibus feſtinandum ſit, de tranſactis ſecurus, de eo quod reſtat ſollicitus. Nihil enim tibi prodeſt aſcendere, quod aſcenderis, niſi, quod reſtat, evaſeris. Via enim & aſcenſus quidam putanda eſt vita hæc. Non quæramus in via, quod in patria futurum eſt. Labor enim & fatigatio in itinere verſantur, in patria requieſcit, ubi ſecuritas paratur. Cavendum eſt itaque nobis, ne forte per viam ſecuri ſimus, & ad veram noſtram patriam non perveniamus, &c.

Caput XXXIII.

De imprecationibus licitis & illicitis.

Auctarium cap. 86. centuriæ primæ.

IN prima Centuria operarum ſubciſivarum mearum, de imprecationibus vitandis, monitiones utiles, & non vulgares hiſtorias adduxi, quibus homines, huic vitio dediti, ab eo abſterrerentur, dum commonerent, quam atroces pœnæ inde ſequerentur. Verum, cum non obſcurum ſit, imprecationes, & execrationes (quæ plerunque maledicentiam & blaſphemias quoque in ſe continent, vel non procul inde ſunt (tanquam levia peccata, & veluti quotidianas noxas vulgo haberi, priora enarrata & deducta, aliis commonefactionibus, & exemplis illuſtrare volui, ſi forte (ut ſpero) hi mei conatus, majorem efficaciam, à deterrendis hiſce corruptis moribus, qui, vel à prava educatione, vel levitate quadam, plerunque perinde dici ſolent, ſortiantur. Dolendum ſane eſt, ejuſmodi imprecationes, à nonnullis, ex conſuetudine mala, veluti res licitas, & conſuetas, haberi, & rem turpem honeſto nomine velari, dum ſcilicet, vocatur, ein Hauß-fluch: de quo abuſu Baſilius quoque Magnus conqueritur: Complures ſunt, inquit, qui malas actiones approbant, ſcurram nominantes, gratioſum: & eum, qui obſcœnis verbis utitur, civilem; acerbum, & iracundum, minime contemnendum vocant: parcum, & alienum a libertate, quaſi rei familiaris adminiſtrandæ peritum, laudant prodigum, quaſi liberalem: ... ortat...em, & libidinoſum, delicatum, & remiſſiorem. Iſtiuſmodi laudatores illis ore quidem bene precantur; at corde execrantur. Nam in illa verborum pulchra commemoratione omnem execrationem in illorum vitam inducunt, imo eos æternæ damnationi obnoxios efficiunt, ipſa vitia approbantes. Etſi autem paſſim, in ſacris literis, præſertim in Pſalmis Davidicis, imprecationes, & execrationes inveniuntur, & nonnullæ, tanquam permultæ & uſu receptæ ſint, iis, abſque diſcrimine, & judicio labuntur: tamen non promiſcue, & ſine exquiſita diligentia, vel differentia, eæ ſunt conſiderandæ, & imitandæ, aut vitandæ. Sunt enim præcepta, vel monitiones; in execrationibus, aut generales omnibus, videlicet non male dicendum, ſicut nec occidendum: Aut ſunt perſonales, veluti quæ fiunt per Prophetas, & magiſtratus, qui Dei ſpiritu & mandato reguntur, ut Noe maledixit, & imprecatus eſt filio Cham. Eliſæus devovit imprecando pueros, qui eum ludibrio habebant, ut ab urſis dilaniarentur. CHRISTUS, generali

Cap. 86.

In ſermone de malis & improbis

ſerali vocatione, & obedientia patris, pro inimicis oravit: at perſonali tanquam DEVS & Judex juſtus, cui DEVS pater omne judicium dedit, ſceleratos & impœnitentes inſanabiles, & perditos, execratur, quo omnis illis excuſationis prætextus adimatur, & ſanabiles, ab eorum ſceleribus, deterreantur.

De bello Iudaico, li. 4. cap. 5. Vt autem maledictiones & execrationes licitas, quæ in novo quoque Teſtamento recenſentur, omittam: quod de Onia primi nominis Sacerdote, in hiſtoriis, apud Flavium Joſephum, & alios, legimus commemorabo. Is innocentia & pietate venerabilis, quod aliquando pluviam, tempore difficili, precibus impetraverat, gratioſus apud populum, vir minime popularis, erat. Obſidentibus templum Jeroſolymitanum Hircana II. & Rege, Areta, populari violentia producitur, ut factionem Ariſtobuli, templum tenentem, diris devoveat. Id vir integerrimus facere detrectavit. Plebe inſtante, (quæ in ſeditionibus audit neminem) provolutus in genua ſublatiſque in cœlum oculis, atque manibus Deum obſecrat, ut parti neutri tradat victoriam, quoniam inde pugnaret populus: inde obſiderentur ſacerdotes: victoriam autem ſic moderaretur, quantum prodeſſet ſaluti communi. *Georg. Fabr. li. 10. de regibus Aſmonæorum & Idumæorum* Quæ verba vix elocutus, à circumſtante multitudine, ut Zonaras ſcribit, lapidibus obruitur. Ejus mors perhibetur fuiſſe irritamentum & acceleratio pœnæ, ut, paulo poſt, à Pompeio, urbs caperetur, Deo ipſo hominis innocui interitum vindicante & puniente plebem ſeditioſam. Hunc Oniam, (quem ut puto, Joſephus alibi Ananum vocat) ita commendat: Et quidem non erraverim, ſi Anani mortem dixero excidij civitatis fuiſſe principium & ex illo die, muros everſos, remque publicam Judæorum periiſſe, quo pontificem, rectoremque ſalutis ſuæ jugulatum, in media civitate, viderunt. Erat autem & aliàs vir laudabilis; atque juſtiſſimus, & præter nobilitatis, ac dignitatis, & honoris, quo erat præditus, amplitudinem, infimis amabat æquari. Libertatis maxime fautor erat, & is qui populi affectaret imperium. Commodis autem propriis, communes ſemper utilitates anteponebat, ſuper omnia paci ſtudens. Peraitæ quoque Nigri viri ſummi & fortis imprecatio, cum à Zelotis crudelitèr, cum aliis primoribus interficeretur, eſt memorabilis, quam idem Joſephus ita deſcribit: *De bello Iudaico, li. 5. cap. 2.* Ductus extra portas, deſperata jam ſalute, ne ſepultura careret, ſupplicabat. Ibi autem prius interminati, quod humum ei, quam deſideraret, conceſſuri non eſſent, mox etiam mortem intulere. Qui tamen, cum occideretur, Romanos eis ultores imprecatus eſt; famemque, præter bellum, ac peſtilentiam, & ad hæc omnia, ipſorum mutuas manus: eaque univerſa confirmavit, apud impios, DEVS & quod juſtiſſimum eſſet, effecit, ut audaciam ſuam quam primum experirentur, inter ſeſe diſſidentes, &c. Columbani præterea Abbatis viri ſanctiſ-

ſanctiſſimi & pientiſſimi imprecationem refert Walafridus Strabus. Cum enim is permiſſu atque licentia Theodorici Regis Francorum cum Gallo ſocio in Alamanniam conceſſit, ut Tugis & Tigurinis Evangelium prædicaret: Galluſque fana & idola igne cremaſſet: Ea cauſa, inquit Walafridus, permoti ira & invidia ſanctos inſectabantur, & communi conſilio Gallum perimere voluerunt: Columbanum vero flagellis cæſum & contumeliis affectum de ſuis finib. perturbare. Beatus Pater cognito conſilio eorum, zelo juſtitiæ imprecatus eſt eis talia dicens: Deus, cujus providentia mundus ſubſiſtit & cuncta reguntur, fac ſuper caput generationis hujus reverti contumelias, quas famulis tuis paraverunt: nati eorum facile pereant, & antequam ſeneſcant, præ ſubitaneo ſtupore delirare cogantur, ipſique cum terra quam incolunt, dum potentium dominatione premantur, ut cunctis ignominia eorum pateat in æternum, & ſicut ſcriptum eſt: Convertatur dolor eorum in caput ipſorum, & in verticem illorum iniquitas ab ipſis patrata deſcendat. Wettinus S. Galli Monachus hanc imprecationem ita refert: Cum ad mediam ætatem perveniunt, ſtupor ac dementia eos apprehendant, ita ut alieno ære oppreſſi ignominiam ſuam agnoſcant converſi, &c. Qua indubie voluit, ut per hanc ignominiam delicta ſua agnoſcentes, tandem ad agnitionem fidei Chriſtianæ converterentur. Quid autem evenerit: paucis his verbis, minime tamen obſcuris, tradit Raepertus Turegienſis: Non ſine multo & ignominioſo damno ſui generiſque futuri, Sanctos exinde pepulerunt.

De vita S. Galli. lib. 1. c. 3 in Alamannicorum a Goldaſto editorum, tomi 1. par. 1.

In vita S. Galli. lib 1.

De Origi. & Caſib. Monaſtery ſancti Galli. c. 1.

Veniamus nunc ad vetitas, & pernicioſas, & maledicas execrationes. De iis extat exemplum inſigne, accurate deſcriptum, & quomodo, expreſſo mandato Dei, punitū ſit, in veteri Teſtamēto, ubi ita legimus: Et egreſſus eſt filius mulieris Iſraelitidis, qui erat filius viri Ægyptij, in medio filiorum Iſrael, & jurgati ſunt in caſtris ipſis, filius Iſraelitidis; & vir Iſraelita; & expreſſit filius mulieris Iſraelitidis nomen & maledixit (vel ut vulgata lectio habet) cūq; blaſphemaſſet nomen Domini, & maledixiſſet ei. Adduxeruntque cū ad Moyſen. Nomen autem matris ejus erat Solomith, filius Dibri, de tribu Dan, & poſuerunt eum in cuſtodiam, ut exponeret eis, juxta ſermonem Jehovæ, Loquutus eſt autem Jehovah ad Moyſen, dicendo: Educ blaſphemum extra caſtra, & ponant omnes, qui audierunt, manus ſuper caput ejus, & lapidet eum omnis cœtus. Vbi licet interpretes varient, qualc illud nomen fuerit, quod blaſphemando expreſſit Iſraelitidis ille filius, nonnullique exiſtiment, illum non juxta vulgarem conſuetudinem, Adonai, ſed juxta literas ſuas, Iehovah, enunciaſſe, quod eſt apud Judæos nefandum: tamen ſimplicior magis videtur quorundam doctiſſimorum virorum interpretatio, qui ſentiunt, quod filius viri

Levit. 24.

Ægyptij male precatus ſit alteri in jurgio. ut fieri ſolet, in contentionibus, & jurgiis, exoptando, & imprecando ei exitium, aut calamitatem, idque non ſimpliciter, ſed per nomen Dei, eumque non dixiſſe tantum: Imprecor, vel exopto tibi malum: ſed addidiſſe, ac diſerte nominaſſe Deum; aut nomen Jehovæ. Jehovah, inquiens, det tibi malum, & perdat te perpetuo. Sic autē, per nomen Dei, male precari, eſt nomine Dei abuti, & ipſum profanare, eſt quoque blaſphemia adverſus priorem tabulam.

CAPUT XXXVI.

De imprecationibus & obteſtationibus, quæ ad demonſtrandam innocentiam, & obvelanda delicta uſurpantur, deque pœna quæ mox præſto eſſe ſolet.

Recenſuimus, in ſupra allegato capite, primæ centuriæ, memorabiles nonnullas hiſtorias, & triſtes eventus illorum, qui dum ſua delicta, vel tegere, vel extenuare conarentur, diris obteſtationibus, & imprecationibus, ad demonſtrandam ſuam innocentiam, deficientibus aliis effugiis, erga ſeipſos uſi ſunt: quibus alia præterea, memoratu digna addere, operæ pretium viſum fuit. Inſignis itaque hiſtoria, & doctrina extat, apud Flavium Joſephum, quum Antipater, coram Quintilio Varo, Syriæ præfecto, innocentiam ſuam, ob ſtructas inſidias, contra patrem Herodem Regem, ficta pietate, excuſare & probare conaretur. At Antipater, inquit, pronus in faciem, & ſupplicabundus humi jacens, Deum conſcientiæ ſuæ inſpectorem obteſtabatur, ut evidenti aliquo ſigno probaret, alienum ſe ab omni culpa, neque unquam quicquam molitum, in ejus perniciem. Is enim (pergit Joſephus) eſt mos malorum omnium, ut quoties nefarium aliquod facinus aggrediuntur, nihil non ſibi permittant, nullo reſpectu divini numinis. Cum autem, ſuis ſceleribus, inciderunt in periculum, tum demum illis in mentem venit, per cujus invocationem & teſtimonium volunt eripi, fingentes, ſe cuncta illius arbitrio permittere. Id quod tunc quoque Antipatro uſu venit, qui, cum ante omnia ſic geſſiſſet, quaſi nullum numen intereſſet rebus mortalium, imminente ultione deſtitutis juris præſidiis, ad divinam confugiebat potentiam, ſe in hoc divinitus ſervatum aſſeverans, ut pro incolumitate patris excubias ageret. Hæc ex Joſepho exſcribere, & huc transferre volui, quo rectius cognoſcatur, in perjuros, qui, ficta pietate, Dei nomen falſo uſurpant, & ſua ſcelera obvelare eo conantur, ſicut Antipater miro hypocriſi, fecit, & propterea pœnas merita

Antiquit. Iud. lib. 18. cap. 8.

meritas dedit, divinitus ſæpiſſime fuiſſe animadverſum, neque unquam perjuria, vel Ethnicis, vel Chriſtianis impune fuiſſe. Hoc & aliis multis exemplis demonſtrari poſſet. De qua re, apud Alex. de Alex & Andream Gorrutium, lector cupidus diſcendi, memorabilia inveniet, & ſequentibus quoque exemplis clarius eluceſcet. Cæterum à me & aliis obſervatum ſæpenumero eſt, delinquentes, qui in tortura, vel alia inquiſitione ſæviore ad veritatem inveſtigandam, juſſu magiſtratus, de commiſſis interrogantur, quando ſuam innocentiam, teſte Deo, vel perceptione Sacramentorum, aliiſque imprecationibus, demonſtrare conantur, plerunque deierare, & maxime ſontes eſſe. Quid Bo-bonio, id quod antea ſibi ipſi imprecatus fuerat, paulo poſt, in oppugnatione urbis Romanæ evenerit, in ſupra allegato capite primæ Centuriæ, recenſuimus, de cujus morte Stephanus Forcatulus ita ſcribit: Dum Borbonius, admotis ſcalis, muros audacter conſcendit, icto glandis plumbeæ cadentis, incerto autore, de tormento æreo, in crus ſiniſtrum diſploſo, occubuit, dignus hiſce verſiculis:.

Lib. 5. c. 10.
Lib. 3. c. 1.
De Gallor. imper. li. 3.

Capta rapit verum, ſimulato fulmine, fulmen
Roma: jacet Francum laus, jacet excidium.

Eodemmodo, in Annalibus Polonicis, memoriæ traditum eſt (ſicut in centuria ſecunda noſtra integram hiſtoriam allegavimus) Popelum, I. hujus nominis, principem Polonorum, ſæpiſſime in ore execrationem hanc habuiſſe: O utinam à muribus corroderer. Etſi autem autores obſervarunt hanc imprecationem non ipſi, ſed filio ejus, Popelo II. accidiſſe: tamen hæc aliquo modo, in ipſo impleta fuit, cum ſecundum ICtos, filius dicatur pars corporis paterni, & parentes in liberis magis etiam, quã in ſeipſis terreantur. Memorabile admodum, & poſteritati merito conſiderandum traditum eſt exemplum, quod, teſte Pirckmario, in caſtello Heiden, arce munitiſſima, non procul à Beutelſtein diſtante, in Noricis alpibus, ipſe viderit, & obſervarit: Sex videlicet corpora, poſt hominum memoriam, in parvo quodam ſacello, reſervata. Mihi, inquit, cur non ſepelirentur, ex incolis, quærenti, reſponſum fuit, terram illa abſumere non poſſe: ita enim à majoribus ſuis accepiſſe, homines illos, quibus cum in controverſia quadam, inter Archiduces Auſtriæ, & Venetos, jusjurandum delatum fuiſſet, ita quoque inter cætera juraſſe: Si falſum juro, ſtatim moriar, ſepulturaque indignus efficiar: & quia hac ratione, & imprecatione, adverſus veritatem, juraverint, hoc ita poſtea contigiſſe. Stupendum eſt (pergit ille) ut ejuſmodi pœnæ, à parentibus, ad liberos plerunque etiam deriventur. Eſt enim hic quoque infans, eandem pœnam ſuſtinens, cujus brachia, manus, digiti, os, nares, & cæteras corporis partes,

Cap. 2.
Lib. 8. ff. quod met. cauſ.
Li. de arte apodemica fol. 3.

tes, adhuc quidem integræ, carni tamen ſiccatæ ſimilimæ ſunt, maxime vero dentes, ut vix credam pulchriores, & magis albos, homine vivo poſſe exiſtere. Huc pertinet hiſtoria Goduini, qui, cum à Rege Angliæ, Edvardo, criminis accuſaretur, innocentiam ſuam prætexere volens, precatus eſt. ut, ſi quidquam in necem fratris Alfredi molitus eſſet, panis fruſtum ipſum ſtrangularet; Quæ ubi dixerat, ſumpto pane, ſubito præcluſis faucibus, ſuffocatus eſt. Recentior eſt hiſtoria illa, admodum tragica, quæ à Johanne Georgio Godelmanno, Juriſconſulto eximio, & Principis Electoris Saxoniæ conſiliario, ita recenſetur: In Saxonia virgo opulenta, formoſo juveni, attenuioris fortunæ, matrimonium promiſit. Hic, quid futurum eſſet, prævidens, illam prædivitem, & ſexus ratione mutabilem, fidem vix ſervaturam eſſe, puellæ reſpondit: Illa contra, diris ſe execrari, his verbis cœpit: Si alteri, quam tibi nupſero, tunc diabolus, in nuptiis illis, me abripiat. Quid fit? poſt intervallum aliquod, mutat animum, nubit alteri, priore ſponſo ſpreto, qui eam ſemel atque iterum promiſſi, diræque imprecationis admonuit. Sed illa, poſthabitis his omnibus, nuptias, cum altero ſponſo, relicto priore, celebrat. Ipſo die nuptiali, cognatis, amicis, & convivis hilaribus, ſponſa, evigilante conſcientia, redditur triſtior ſolito. Tandem diaboli duo, ſub ſpecie duorum equitum, in ædes nuptiales adveniunt, excipiuntur, adducuntur ad menſas, hiſce remotis ducuntur choreæ; uni ex his, ſponſa, honoris cauſa, tanquam peregrino, adjungitur, cum qua bis ſaltavit, & tandem eam, è conſpectu parentum, & amicorum, ſummo cum gemitu, & lamentatione, per oſtium, in altum ſuſtulit. Altero die, parentes, & amici mœſti, ſponſam quærunt, ut delapſam forte ſepelirent, ſed ecce iidem ſocij occurrunt, veſtes & aurum referentes, additis his verbis: non in has, ſed in ſponſam, à Deo nobis poteſtas conceſſa. Hanc poteſtatem Sathanæ in homines Deus quandoque permittit, ut reliqui exemplo eorum admoniti, à diris iſtis imprecationibus abſtineant. Nam ut Beatus Cyprianus de talibus caſibus graviter pronunciavit ſermone V. de lapſis;

Polydor. lib. 8.

De malitia Diaboli l. 1. cap. 1.

Plectuntur interim (ſcilicet, dum pœnæ dies veniat) quidam
quo cæteri corrigantur. Exempla ſunt omnium,
tormenta paucorum.

CAPUT XXXV.

De formula imprecationum olim Romanis gentilibus, & nunc quoque Turcis uſitata.

IN proxime præcedenti capite partim de licitis imprecationibus, partim de illicitis, præſertim ſi fiunt contra ipſum execrantem, indicavimus. Nunc eandem materiam pertexemus, quomodo olim, apud Romanos, non tamen ſine noxa, hoc vitium dirarum imprecationum erga alios, vel ira, vel vindictæ ſtudio, vel etiam odio, illicito zelo uſitatum fuerit. Romani ſane aliorum gentilium more, peculiarem religionem, in dirarum imprecationibus habuere, illiſque perſuaſum fuit, eas haud incaſſas, ſed cupiditatibus ſuis, tam iis, qui eas uſurparunt, utiles, quam, contra quos fierent, nocituras: idque patet ex Appiano. Cum enim M. Craſſus Parthicum bellum, invitis multis, & infauſta ominantibus, nimia ambitione, & avaritia ſuſcipeeret, Atejus, inquit, occurrens, primum voce cohibebat, denuncians ne procederet: deinde apparitorem juſſit, detineret ipſum injectis manibus, verum id collegis Tribunis non permittentibus, apparitor Craſſum miſſum fecit. Atejus vero, ad portam accurrens poſuit ibi ardentem foculum, & Craſſo prætereunte ſuffitum faciens, libanſque, inſuper diris eum devovebat imprecationibus, nova & horrenda nomina Deorum invocans. Similibus execrationibus, conjunctis imprecationibus, contra Craſſum proficiſcentem in Syriam, diris cum ominibus, uſi ſunt tribuni plebis, cum fruſtra eum retinere conati eſſent: quorum execrationes, ſi in ipſum tantummodo valuiſſent, utile Imperatoris damnum, ſalvo exercitu, fuiſſet Reipublicæ. Tranſgreſſum enim Euphratem, Craſſum, petentemque Seleuciam, circumfuſis immanibus copiis equitum, Rex Orodes, una cum parte majore exercitus Romani, interemit, ſicut Paterculus ſcribit. Sic antea eum, ut idem autor tradit, L. Cornelius Merula, & poſtea conſul, cum ſub adventum Cinnæ, conſulatu ſe abdicaverat, inciſis venis, ſuperfuſoque altaribus ſanguine, quos ſæpe, pro ſalute Reipublicæ, flamen Dialis precatus erat Deos, eos, in execrationem Cinnæ partiumque ejus, tum precatus, optime de Repub. meritum ſpiritum reddidit: Eas execrationes ſecretas & priſcas, Romani, talem vim habere putarunt, ut nemo ſic devotus poſſet evadere, imo nec illi, qui devovet, bene cedere: quamobrem non temere his utuntur. Sic quoque apud Florum, ſacratæ leges, fuerunt execrationes peculiares, ſicut Ioan. Stadius, Commentator in illum, obſervavit. Poſtea uſus eſt ejuſcemodi imprecationibus, Severianus (quem Spartia-

In Parth.

Hiſt. lib. 2.

Mihi f. 55.

Spartianus Servianum appellat) contra Adrianum Imperatorem, ſicut idem Dio ſcribit. Severianus, inquit, priuſquam jugularetur, ignem poſcit, atque incenſo thure, Vos, ait, ô Dei, teſtor, me nihil mali commiſiſſe: de Adriano, hoc tantum imprecor, ut, cum mori cupiet, non poſſet. Et hic quidem mortuus eſt. Adrianus vero poſt morbum ſæpius, fruſtra invocata morte ſæpe etiam ſeipſum occidere voluit. Extat eius epiſtola, quæ hoc ipſum ſignificat. Deplorat enim in ea miſeram ſuam ſortem. Quam miſerum ſit mortem optare, & mori non poſſe? Cæterum imprecationes parentum vehementes, & vel ratorum, vel læſorum, in liberos efficaciores, & pœnæ contumaciæ, vel obedientiæ, non abſque noxa, plerunque celeres eſſe ſolent.

In vita Adriani.

Præterea extat formula vetus imprecationis, & exhæredationis paternæ, in teſtamento nuncupativo, ſi filii hæredes inſtituti, voluntati & mandato teſtatoris, forte non ſatisfacerent, in monumento quodam Arbotii Luſitaniæ, cum hac inſcriptione, quam propter diſpoſitionem & modum teſtandi, nec non & peculiarem curam, oſſa in patriam transferendi apud Romanos, tanquam ſingularem & minus vulgarem, integram aſſcribere volui:

Ego Gallvs Favonivs, Iocvndvs L. F. Qvi Bello Cont. Viriatvm Occvb. Iocvndvm Et Pvdentem Filios Ex Test. Hæred. Relinqvo, Et Bonorvm Iocvndi Patr. Mei Et Eor. Qvæ Mihi Ipse Acqvisivi: Hac Tamen Conditione, Vt Ab Vrbe Roma Hvc Veniant, Et Ossa Hinc Mea, Intra Qvinqvennivm, Exportent E Lvsitania, Et Via Latina Condant, In Sepvlchro Marmoreo Ivssi Meo Condit. Et Mea Volvntate Si Secvs Fecerint, Nisi Legitimæ Oriantvr Cavsæ, Velim Ea Omnia, Qvæ Filiis Relinqvo, Pro Templo Dei Silvani Reparando, qvod Svb Viminali In Vrbe Monte Est, Adtribvi Manesqve mei Opem Pont. Max. Et Flaminvm Dial. Qvi In Capitolio Svnt Implorent, Ad Impiet. Contra Filios Meos Vlciscendam, Teneantvrqve Sacerdotes Dei Silvani Me In Vrbem Referre Et, Sepvlchro Me Condere. Volo Qvoqve Qvotqvot Domi Meæ Vernæ Svnt, Liberos A Prætore Cvm Matribvs Dimittis, singvlisqve Libram Arg. Et Vestem Dari. Actvm VI K. Qvintilis Serv. Galba L. Avrelio Coss.

Deni-

DECVRIONES TRANSCVDANI HOC TESTAMENTVM ÆRE EIVSDEM GALLI EMISSVM IN LAPIDE IVSSERE ADSCVLPI.

Conſtat itaque ex hiſtoriis, quoties gravia & acerba ac miſera, & intoleranda quiſpiam pateretur indigne, apud Romanos, voti & imprecationis genus maximum fuiſſe, ut, poſitis humi genibus, ambas palmas, crebris ictibus, ſolo incuteret, aut torrem ignitum ianuæ apponeret, illique obvianti, delibatis ſacris, madente lachrymis ſinu, deos ſuperos, atque inferos, cœlum noctemque conteſtans, necem, exilium, diraque calamitates, furiali carmine, imprecaretur, & ſæva quædam numina advocans, illum, cum omni ſtirpe, & gente, caput, domum, fortunas, devoveret, & prætereuntem execraretur. De qua re Alexander ab Alexandro plura. Non absimili imprecatione (ut ad recentiora ſtylum paulisper deflectamus) teſte Calepinano, uſus eſt Baiazetes, Turcorum imperator, regno blande exutus à Selimo F. experiri volens, quonam pacto regimen filius ordiretur, gazophylacium (ubi theſauri reconditi erant) ingreſſus, omnes divitias reperit brevi diſſipatas tempore. Dehinc armamentarium, ubi ſpolia, hoſtibus adempta & prædæ reſervabantur, recenſuit, & pariter vacuum reperit: Omnia cum ſuis iam donaverat. Luſtravit deinceps cameram argentariam, ubi vaſa, a... po... aurea, atque argentea, à principibus, & regibus finitimis, dono miſſa cuſtodiebantur: quæ pariter, iam diſtributa, evanuerunt: Poſtremo ſtabulum regiorum equorum ingreſſus inviſit, ubi delectos ac inſigniores equos nullos inveniens, alte ingemuit, & dolore exacerbatus, cœpit peſſima quæque ſuſpicari, de filio, male in imperium intruſo. Cogitabat itaque vindictam, quærens cum reliquo, qui ſupererat, theſauro, abire in Natoliam ad maiorem filium. Priuſquam autem neceſſaria ad iter præpararentur, ſub amœniſſima piro conſidens, arreptis duobus lapidibus, ad auſtrum converſus, cœpit filio omnia adverſa imprecari, cumque diris devovere, ut eius cœpta, uti hi lapides quos cum dicto manibus concuſſit, ab adverſariis contunderentur, uti lethalia vulnera, diſcrimina periculoſiſſima ſentiret, ut lapides illi quatiebantur: uti uxor, aut infœcunda, aut filios pareret debiles, nec diu ſuperſtites, quod ſe patrem deſpexiſſet, ac Mahometis legem prævaricatus eſſet. Inde urbe excedens, in medio itinere, vi veneni, à filio clam propinati, periit. Similes diras Corcuthus, frater Selimi, cum funibus gutturi admotis, à carnifice ſtrangularetur, impetrata hora, cujus ſpacio amarulenta in Selimum carmina, intrepido, conſtantique animo, conſcripſit, exprobrata ſævitia eius capiti imprecatus eſt, autore Iovio. *Li.3.ca.22.*

CAPUT XXXVI.

De imprecationibus parentum, adverſus liberos, & alios, tam veteribus, quam recentioribus, & earum efficacia: Itemque, de hypocritico ieiunio cujuſdam impoſtoris

ORphei hoc attribuitur hæc admonitio:

Δειναὶ ἀρὰ κατὰ γαῖαν ἐριννύες εἰσὶ φαεινῶν, hoc eſt:

Furiæ ſeu diræ parentum ſunt admodum ſævæ & atroces per terram.

Eodem modo, parentum in liberos devotiones eſſe formidandas, Homerus teſtatur, cum Phœnix narrat, ſe paternis execrationibus obnoxium fuiſſe:

Μή ποτε γούνασιν οἷσι ἐφύσσηται φίλον υἱὸν
ἐξ ἐμέθεν γεγαῶτα. θεοὶ δ' ἐτέλειον ἐπαράς.
Oravit ne in genibus proles aliquando ſederet
Ex me nata ſuis: Diique audivere precantem.

Cum igitur id verum eſſe, experientia teſtatur, prioribus exemplis & hiſtoriis, iiſque tragicis, commonefactionis loco, ut, quantum fieri poſſit, ab ejuſmodi diris & imprecationibus, omnes, & ſinguli, præſertim parentes, erga liberos immorigeros, abſtineant, plura eaque memorabilia adiicere volui. Non fruſtra enim Dominus, per Ezechielem, inter reliqua ſcelera quæ exilio, igni & ferro ulturum ſeſe Iſraelitis comminatur, parentibus illatam contumeliam enumerat; Patrem, inquit, & matrem contumelia affecerunt, pudenda patris diſcooperuerunt. Nunquid ſuſtinebit cor tuum, aut prævalebunt manus tuæ, in diebus, quos ergo faciam tibi? Ego DOMINVS locutus ſum, ſi faciam & diſpergam te in nationes, & ventilabo te in terris, & deficere faciam immunditiam tuam à te, & poſſidebo te, in conſpectu gentium, & ſcies, quia ego DOMINVS. Recenſuimus, in prima centuria noſtra, hiſtoriam integram, de contumace filio, cum juſſus eſſet, finita concione matutina, in magno frigore, ante fornacem ſeſe calefaciens, cerviſiam ad prandium afferre, iſque juſſa parentis contemneret, ideoque excandeſcens illi imprecatus fuiſſet, ut perpetuo in illo loco ſtaret. Quod & factum eſt, ſicut eandem hiſtoriam recenſet Melanchton quoque, in expoſitione Evangelii, Dominicæ, quæ inſcribitur, Reminiſcere & ego locum, & mortui veſtigia pedum, in pavimento ligneo impreſſa, ubi is ni fallor, per ſexennium ſteterat, & pulpitum, in quo ſe brachiis inclinare potuit, ſtando nihilominus, Friburgi

Cap. 22.

Cap. 36.

Part. 1. fol. 98.

vidi,

vidi, in ædiculis parentis imprecatoris, qui ob illas diras efficaces, vulgo der himmliſche Vatter/appellabatur. Ob quam rem, breviter iterum hujus tragicæ rei, tanquam oculatus teſtis, mentionem facere volui. Animadverti autem illum alioquin bonum, & ſimplicem hominem plebeium, admodum perturbari, ſi quis locum illum, ex ſua imprecatione inconſulta, filio fatalem, videndi cauſa, cubiculum ingrederetur. Quare cum veſtigia illa pedum, & pulpitum, libenter & cupide amoviſſe, ſi non illi, à magiſtratu, ut teſtimonium perpetuum unius memorabilis, licet tragici facti, extaret, hoc interdictum eſſet.

Ad vetera pertinent, quæ Plato ita ſcribit. Oedipus contemptus à filiis, ea illis imprecatus eſt, quæ exaudita effectaque à Deo, apud omnes feruntur. Amyntora quoque, Phœnici filio iratum, illi male dixiſſe, ferunt; & Hippolyto Theſea, plurimoſque alii alios: quibus apertiſſimum factum eſt, à Deo preces parentum, adverſus filios, exaudiri. Namque imprecatione parentis, nihil pernicioſius filio: nec injuria. Nemo enim cum mater & pater contemnuntur, tunc ſolum à Deo putet orationes exaudiri, cum etiam honorantur: ac ideo, cum lætiore bona liberis à Deo petunt, exaudire eum, ſimiliter exiſtimare debemus: Atque nobis æqua inde diſtribui. Nam aliter in bonis diſtribuendis, æqui non eſſent. Quod longe à Deo abeſſe neceſſe eſt, &c. Si igitur gentilis hic Philoſophus, ſolum modo ex naturali cognitione ſapiens (licet veroſimile ſit, eum ſacras literas, ut vetus Teſtamentum legiſſe, & plura quam alii Philoſophi ethnici cognoviſſe) tam pie & recte ſcripſit: Quid obſecro Chriſtiani Doctores, quibus lux veritatis plane manifeſtata & detecta eſt, facere debent? Sed in hiſtoricis exemplis pergemus. Refert Caſparus Hennebergerus admodum tragicum exemplum, de pœna divina ingrati contumacis filii, qui verberibus in parentes ſævierit, & propterea ex imprecatione eorum à ſerpentibus, & quidem in tali loco, ubi antea nulli conſpecti eſſent, corroſus & occiſus ſit. Præſertim autem ſerpens cæteris grandior & immanior ipſius dextram, qua parentibus plagas inflixerat, plane corroſerat: qui, ut & reliqui, illo miſere mortuo, non amplius comparuerunt, idque accidiſſe Paſſenheimii omnium cum horrore, pœnam divinam animadvertentium ſcribit. Præterea narratur hiſtoria de muliere, Florentina illuſtri, atque opulenta, quæ mortuo marito, ſuperſtites duos habebat filios, quos delicate & indulgenter educaverat, donec adulti eſſent. Quodam vero die in iram verſi, matrem pluribus verberibus male mulctarunt. Quod ſcelus ipſa impatienter ferens, horrendis imprecationibus adverſus illos uſa eſt, genibus procumbens, & terram manibus pulſans, Erinnyes, cæteraſque infernales peſtes, in rabiem filiorum, magno cum gemitu, invocavit. Exaudiunt

Lib. 11. de legib.

In Chronico Prutenico f. 345.

dæmones, iuvenes aggrediuntur, illos in furias exagitant, qui ſtatim, ut rabidi canes, mordaciter, ad invicem ſua membra corrodunt, concurrunt famuli, fit clamor ingens, alii funes, alii catenas ferunt, ligantur iuvenes, nec rabie contineri valent.

L. 2. de civ. Dei, c. 8. Eodem modo B. Auguſtinus, de decem fratribus, & ſororibus, in urbe Cappadociæ, Cæſarea, quorum ſeptem erant mares, tres fœminæ inſigne hiſtoriam commemorat. Ait enim illos, quod matri iniuriam intuliſſent, ipſius maledicto, confeſtim hac pœna divinitus, omnes coercitos, ut horribiliter membrorum tremore quaterentur, a toto pene orbe, quo cæteris forent ſpectaculo, vagarentur. Hæ diræ imprecationes, non ſolum parentum erga liberos (dolendum ſane eos ex ira & excandeſcentia nonnunquam modum talem excedere, ut paulo poſt pœnitentia admodum gravis conſequatur) ſed etiam in conſanguineos, à latere, ut dicitur, in ſe ipſos, & alios, efficaces eſſe ſolent. Hanc efficaciam imprecationum Cornelius Gemma, paucis verbis ita indicat. Sunt quos parentum oppreſſorum, pauperum, ſacerdotum, atque piorum hominum imprecatio longe lateque perſequitur. Quo reſpexerunt maiores noſtri, ſapientiſſimi viri, ſuo illo proverbio Das gemeine Gebett vnd der gemeine Fluch vermag viel, &c. *Coſmocrit. lib. 1. c. 7.*

Hoc confirmare multis exemplis poſſumus, ſed tantum pauca, eaque memorabilia referemus. Monſtratur, in hodiernum diem Lugduni Batavorum panis, in ſaxum induratus, qui capſulæ, ferreis cancellis præmunitæ, incluſus, ad teſtandam poſteris prodigii memoriam, adſervatur. Id ita (referente hoc Adriano Iunio) habet. Anno ſupra milleſimum *In Batavia* CCCXVI. in ſumma annonæ difficultate, ſororem opulentam altera egentiſſima, in ſobole numeroſa, flagitarat panis ſubſidium, ne fame interirent liberi: illa inficiatur, ſe habere, ſanctéque deierans, Deum obteſtatur: ut ſi quid panis domi habeat, id omne lapideſcat. Quid multa? preces *In Chronic.* ſecuta dicitur certa oſtenti fides, miraculo confirmata. Alteram hiſtoriam huic ſimilem ex Sigeberto recenſebimus. Cum pauper quidam, circiter annum Domini DCVI. a nautis eleemoſynam petiiſſet, illi vero reſpondiſſent, ſe nihil, præter lapides habere, mendicus inquit: Omnia ergo, quæcunque manducabilia ſunt in navi, vertantur in lapides. Itaque ſtatim ad ... omnia ſortita ſunt, licet & color, & forma illis rebus ... ſiſſet priſtina, ſicut olim Regi Midæ omnia quæ attigiſſet in aurum converſa fabulantur. Retulimus præterea, in allegato antea capite hiſtoriam Auſtriacæ puellæ, cui eſurienti & petenti panem, mater ipſaque ... fame, tempore magnæ charitatiæ, macerata, & ad iram commota (verum enim eſt, quod ait Plautus, famem, & moram, bilem in naribus excitare) ...

...

decennem imprecata, tanto tempore, abſque omni cibo vixiſſe. quæ imprecatio, miraculi loco, habita fuit, cum natura hominis inediam, ne quidem tot dies, multo minus tot annos ſuſtinere & perferre poſſit.

Hunc ipſum ſuperioribus annis patrum noſtrorum memoria, (ut paulisper a propoſita materia deflectamus) imitari voluit hypocrita quidam Folignis, ingenioſa impoſtura, affectans miraculoſum ieiunium Moyſis, in monte Sinai, & Servatoris noſtri, in deſerto, quadraginta dierum, ut ſibi Sancti nomen acquireret. Cum enim eſſet Rex Alphonſus in Ænaria Inſula, renunciatum ei eſt: Antonium quendam Eremitam, poſt mortem nobilitatum hypocritam, inter ſummos cruciatus animam exhalaſſe, iactando plurima in Chriſtum, & virginem eius matrem, convicia, & blaſphemias. Hic fuit ille Antonius, qui XL. dies & noctes perpetuo ieiunare ferebatur, & Italiam, Siciliam atque Hiſpaniam compleverat, nomine ſanctitatis, & abſtinentiæ: pluribus locis cella præcluſus, & a cuſtodibus obſervatus, nihil edens, aut bibens, quoniam in prævisa ac prætentata cella, in qua nihil, quod obſervare liceret, ineſſe videretur. Cæterum Angelos ei quotidie famulari ſolitos opinabantur. At ipſi intus, in cella, erant candelæ craſſiores, exterius quidem ceratæ: ſed in quibuſdam fiſtulæ cannarum, includebanturque farina infartæ, quæ ex contritis, phaſianorum ac caponum carnibus, ſaccaro, ac aromatibus immixtis, condiebantur. Aiunt, & cingulum geſtaſſe fiſtulatum, plenum nectare, quod hypocraticum vocant. His epulis clanculum veſcebatur, vir habitus ſanctus, & mortalium omnium, qui unquam fuerunt, aut eſſent, vulgi opinione, ſanctiſſimus. Rex audiens, iſtum vermiculis, acerbiſſimo genere mortis, abſumptum, dixiſſe fertur: propterea Deum in hypocritas tantopere ſævire, quod, dum homines decipiunt, interponunt Deum ipſum, tanquam ſceleris mediatorem. Ideoque ut plurimum viventes adhuc plectit in oculis hominum, quos Dei nomine fefelliſſent, ut intelligant mortales, à tali monſtro, maxime ſibi cavendum eſſe, quod Deum ipſum, nedum poſt mortem, ſed etiam in vita ipſa, haberent indubitatum ultorem. Hanc hiſtoriam refert, ex Antonio Panormitano, Simon Goulartius in locis communibus Apophthegmatum, quam, ut grata lectoribus eſſet varietas, integram inſerere volui.

Lib. 2. de dict. & geſt. Alph. regis. In tit. de Hypocriſi.

Capvt XXXVII.

De vindicta cupiditate in damnando & conviciando.

IN ſæpe allegato capite primæ Centuriæ fecimus mentionem eorum, qui nullo legitimo obſervato proceſſu, ſed privata autoritate, & vindictæ cupiditate, temere damnando, & ſibiipſis, aliiſque, pro libito animi, imprecando, & conviciando, abſque diſcrimine, mortuos, & vivos, autoritatem & favorem populi, ſibi acquirere, ſeque hoc modo metuendos facere, conantur. Hos ita notat parens meus Piæ memoriæ, in ſuis Homiliis domeſticis Græcis, quas ipſe in Latinam linguam tranſtulit. Illam, inquit, trabem (de qua Evangelium) opinione inflati, & qui ſe aliquid eſſe putant, habent in ſuis oculis, quales ſunt inaniter glorioſi, & gloriæ cupidi, & qui ſibi videntur ſapientes, & iſtiuſmodi cæteri,

In Dominica 4. poſt Trinitat.

---trabs in quibus omnibus iſta eſt,

quemadmodum ex veteribus quidam Poëtis dixit. Atque iſtud malum ubique audax & temerarium maxime cernitur in iudicationibus quaſi exultans. Ad omnia enim tales calculum perforatum inferunt, & faciunt ſeſe metuendos condemnationibus, ipſi egregii docti, ſapientes, pii, hoc uno, quod condemnant alios, ut futiles, indoctos, ſtolidos, impios. At ipſi, cuiuſmodi ſint, nihil curant, cum ſint plerumque deteriores aliis, quibuslibet, ſibi autem veniam dant, damnantes cæteros plane; ſeipſos abſolvunt ſolos. Et paulo poſt: Non eſt facile, incubantem in corde fœtorem abſcondere, quando confertus halitus, quaſi effunditur. Non igitur indulgendum eſt iracundis, & moroſis & contentioſis, prætendentibus ſtudium veritatis. Sunt enim iſta vaniloqua fere, & nugæ verborum. Quocirca, qui ipſe eſt obnoxius inquiſitioni, is ne inquirere in alterum audeat, aut pœnam exigere, qua tenetur ipſe. Eſt autem vitioſus amor ſui is, qui ſibi nocet maxime. Habet enim coniunctam invidiam & communitates hominum lædit calumniando lædit, magis quam ullum aliud vitium. Et ea quæ ſequuntur ibidem. De his intempeſtivis condemnationibus, Socrates, in hiſtoria Eccleſ. & in Tripart. ibi: Ego Epiphanium, & & ...: Homines obſcuri, &c. Cum autem hoc vitium ex andeſcentiæ multis Demagogis & Concionatoribus (dolendum hanc) admodum conſuetum ſit, optandum eſſet ut, memores multorum ſalutarium præceptorum, quæ in ſacris, & profanis ſcriptis, paſſim extant. monitionem Franciſci Iunii, piam, & memorabilem, in ſuis libris Eccleſiaſticis, diligenter obſervarent.

Lib. 6. c. 11. 12. 13. lib. 10 cap. 11.

Lib. 2. c. 2.

Inde, inquit, profluunt duo ſequentia Chriſtianæ vitæ documenta: unum, ut ipſi bene affecti ſint; alterum, ut familiæ bene conſtitutæ ſint, ſtudio operaque ipſorum. *I. Documentum.*

Prioris documenti ſunt hæc:

I. Vt Epiſcopus ſeu presbyter ſit κόσμιος, compoſitus, & urbanus, non aſper, non tetricus, non αὐθάδης, aut pertinaciter ſibi placens, & alios præ ſe nihili faciens, ſed φιλόξενος καὶ διδακτικός, (hæc enim duo ſunt aperiſſima compoſiti hominis & urbani documenta) id eſt, exteros, & eos omnes, qui non ſunt domeſtici, & familia eius, accipiens amice, eoſque benigne, cum gratia, & authoritate, imbuens ſalutaribus documentis verbi: nec ὀργίλος, iracundus, & præceps in irarum aſtus: ſed, φιλάγαθος, bonorum amans, quicunque illi ſint, & ſe omnibus comem præbens, atque εὐπρόσιτον, & in congreſſu facilem.

II. Vt ſit ἐπιεικής, moderatus, æqui boni ſtudioſus, & temperatus (ſic enim ab Apoſtolo ad Titum appellatur, & accipitur mea ſententia σώφρων) non autem πάροινος, vinoſus, vino ſe ingurgitans, & in ebrietate ſepeliens, quo ex vitio, omnis immodeſtia, intemperantia perdita, in olentiaque intoleranda naſcitur.

III. Vt ſit ἄμαχος, alienus à pugnis, & contentionibus: non autem πλήκτης, percuſſor, & contumelioſus in alios, ſi quid forte, cum ipſo, quod agant, habuerint. Nam hoc malum abſit, quam longiſſime, ab ea iuſtitia, & ſanctitate, quam in Epiſcopo, & ſervo Dei Paulus ad Titum deſiderat.

IV. Vt ſit ἐγκρατὴς καὶ ἀφιλάργυρος, continens & alienus ab avaritia: non autem αἰσχροκερδής, turpiter lucri cupidus. Nam ſtudium iſtud lucri (ait Apoſtolus) radix eſt malorum omnium, quod quidam appetentes aberraverunt à fide, & ſeipſos transfixerunt doloribus multis.

V. Vt ſit bonus miles Ieſu Chriſti & exercitatus in armis illius. non autem νεόφυτος, novitius tyro, & recens implantatus Chriſto, acceptuſque in Eccleſiam eius. Novitii enim, exercitamentis Chriſtianæ crucis, nondum ſibi humilitatis habitum induerunt, atque proinde facile inflantur, eoque pacto, in criminationem diaboli ſolent incidere.

VI. Vt bonum teſtimonium habeat ab extraneis, quo teſtimonio tota humanitatis, honeſtatis & vitæ inculpatæ ratio, ut ſupra diximus, ſummatim concluditur. Nam ita eſt voluntas Dei, ut bene agendo frænetur, tanquam capiſtro, ignorantia hominum amentium & pro eo, quod loquuntur adverſum eos, tanquam maleficos, pudefiant, qui incuſſunt bonam eorum, in Chriſto, converſationem. *II. Documentum.*

Poſterioris documenti ſunt iſta:

Vt

I. Vt ſuæ domui bene præſit, id eſt, uxori, & familiæ toti: nam qui propriæ domui præeſſe neſcit, quomodo Eccleſiam Dei curaturus eſſet.

II. Vt liberos contineat in ſubiectione, cum omni honeſtate, quod profecto certiſſimum eſt, evidentiſſimumque ſignum, quo hominem ſuæ domui bene præeſſe, animadvertimus, ſi honeſte & ſancte informati ſunt liberi. Hæc omnia ſimul coniunxit optime Apoſtolus ad Titum, & in priore ad Timotheum. Hactenus Iunius, non vulgaris auctor, cuius verba eo libentius exſcribere volui, cum ſint referta ſalutaris doctrinæ & monitionis quæ non tantum ad præcones verbi Dei, ſed etiam ad omnes, qui veri Chriſtiani ſunt, & Chriſtianorum more vitam ſuam inſtituere cupiunt, pertinent.

CAPUT XXXVIII.

Vtrum citatio & provocatio ad tribunal Dei licita ſit, necne? & qualem plerunque efficaciam habuerit?

ETſi nonnulli ex Iuriſconſultis ſunt in ea opinione, puniendos illos eſſe, & quidem pœna arbitraria, ſi qui numinis ſuperſtitione terrentur, quemadmodum faciunt illi, qui mittunt præcepta vallis Ioſaphat, ſi-

De arbitr. ut Menochius cenſet, & allegat Iulium Clarum, ita dicentem; puniuntur

Iud lib. 2. extra ordinem illi, qui ſuperſtitione numinis alios terrent, prout faciunt illi

cent. 4. cap. qui mittunt præcepta vallis Ioſaphat, quorum unus, qui appellabatur Carle-

388. in fin. ſus, fuit poſitus ad catenam infamem. 10. Aprilis, anno 1553 Et alius qui-

Sent. l. 5. §. dam Thæmus Mintellus, qui tranſmiſerat quoddam præceptum, iuſſu eo-

fin. q. 83. n. 7 mine Domini noſtri Ieſu Chriſti, iuſſus fuit renunciare præcepto & fuſti-

gari 10. Septemb. anno 1556. Tamen contraria opinio receptior eſt: ideo-

In ſumm. t que Theodorus Beza ex actorum Apoſtolorum, cap. 23. notat, Chriſtianis

Novi teſt. licere de iniuriis queri, & impios ad Dei tribunal citare, modo id ſine odio

& ſe lato animo fiat. Id confirmari poteſt multis memorabilibus hiſtoriis

Vol. 2. & exemplis. Ex quibus præ cæteris memorabile eſt, quod Nauclerus de Fernando Legionis Rege ita ſcribit: cum præcepiſſet occidere duos eccleſiaſticos de Carnaia inauditos, illi videntes iniuſtitiam, citaverunt Regem, ut compareret coram Deo triceſimo die, ad reddendam rationem huius iniuſtitiæ, & ſic factum eſt: quia in præfixo termino moritur. Præterea refertur in veteri Chronico Conradi Epiſcopi, de duobus Cardinalibus, qui a Papa Iulio eſſent conſtituti & pecunia corrupti Henricum, olim Epiſcopum Moguntinum, virum laudabilem, ab Epiſcopatu, anno 1106. amoverunt, & quod propterea tam illi, quam Moguntini cives, a Deo ultionum, graviter

punit

puniti ſint. Rem, inquit, refero, fratres, omnibus illius ſeculi notiſſimam: Venerabilis vir Henricus, tam manifeſta perverſitate turbatus, ipſos perverſos Cardinales alloquitur, in hunc modum: Si ad ſedem Apoſtolicam appellarem, contra veſtrum iniquum proceſſum, Papa forſan ipſe nihil amplius tentaret, & nihil mihi accreſceret, niſi labor corporis, amiſſio rerum, afflictio ſpiritus, eviſceratio mentis, & evacuatio gratiæ. Appello ergo ad Dominum Ieſum Chriſtum, tanquam iudicem iuſtiſſimum. Vos cito ad eius tribunal, ibi, coram ſummo iudice, me reſponſurum exhibebo. Non enim iuſte, nec ſecundum Deum, ſed mercede corrupti, ſicut placuit, iudicaſtis. At illi dixerunt, cum tu præceſſeris, nos ſequemur. Hæc autem ridentes & deridentes dixerunt. Poſt annum fere & dimidium, venerabilis Henricus præſul, defunctus, Deo, ad quem appellaverat, totum proceſſum lacrymabiliter aſſignavit. Mors eius pervenit etiam ad aures dictorum Cardinalium, qui ludentes ad alterutrum dixerunt; Ecce præceſſit: ſuo tempore nos ſequemur. Et ecce tranſiit tempus breve, & ambo uno die moriuntur. Nam unus ſedens in ſede naturæ, ut purgaret ventrem, omnia inteſtina ſua in cloacam eiecit, & animam miſerabiliter exhalavit. Alius manuum ſuarum digitos articulatim obmordens, & ore expuens, quaſi ſeipſum devorans, expiravit. O Deus ultionum, iuſtum exerces iudicium! Audita ſunt hæc in terra noſtra, nec à quoque aliud dicebatur, quam Benedictus Dominus, qui venerabilis Henrici iniuriam iuſte vindicavit: O Cardinales, Cardinales, pacem de terra accepiſtis, & ut homines Moguntiæ ſeipſos invicem interficiant, vos feciſtis. Quodcunque mali provenit, quæcunque fuerint homicidia perpetrata, veſtra eſt in causa perverſitas, veſtra eſt iniquitas operata, ut veniat ſuper vos omnis ſanguis, qui effuſus eſt & deinceps effundetur. Hæc auctor dicti Chronici; ſicut relatum eſt, in *Par. 2. c. 1.* Tempeſtivo ſuſcitabulo, pro Principibus. Ex quo hæc, cum Chronicon illud non habeam, exſcripſi.

Balæus præterea talem hiſtoriam ex Ceſtrienſe refert: Robertus Lin- *In vitis* colmenſis, cognomine Capito, cum Innocentii IV. avaritiam, faſtus, ty- *Pont. mihi* rannidem, & alia eius tetra vitia, tam viva voce, quam ſcriptis, improba- *fol. 301 &* ret, & reprehenderet, fuit ab eo excommunicatus, & ad curiam citatus, *302. Lib. 7.* atque iniuſte damnatus, à quo appellavit ad iudicem Chriſtum. Narratque Ceſtrienſis quod, obeunte Lincolmenſe, audita ſit vox in curia Papæ, clamans, Veni miſer in iudicium Dei, repertuſque ſit, ſequenti die, Papa in lecto exanimis, ac livida in eo plaga, tanquam fuſte percuſſus eſſet. Accidit hoc Neapoli, anno 1253. Similis hiſtoria legitur de Magiſtro Teutonicorum Ordinis, qui per indignationem, ſuſpendio, prætenſo falſo crimine, ſciens prudenſque, quendam peremerat. Innocens ille, cum ad

ſupplicium duceretur, ad Chriſti tribunal Magiſtrum citat, ad decimam tertiam diem. Adveniente die, Magiſter prorſus incolumis, ſuo ore, coram non paucis, fatetur, oportere ſe ſiſti coram Deo. Mirum, eo die occumbit. Id accidiſſe in Livonia circa annum Domini 1407. tradit Crantzius & refertur à Maiolo. Huc ſpectat, quod Fulgoſius de excidio Templariorum equitum, ſcribit; Poſtremo, inquit, adductus eſt unus, natione italus, patria, Neapolitanus, qui minime trepido animo ſe gerebat. Damnatus enim, ut vivus, ſicut antea alii, cremaretur, dum in Vaſconibus in Burdigala urbe, ad ſupplicium deducitur, conſpectis in feneſtra, Pontifice (is fuit Clemens V.) ac Rege (is fuit Philippus pulcher) magna voce in hæc verba prorupit: Sæviſſime Clemens tyranne, poſteaquam mihi inter mortales nullus iam ſuper eſt, ad quem appellem, pro grave morte, qua me, per iniuriam, affi. is, ad iuſtum Chriſtum, qui nos redemit, appello; ante cuius tribunal te voco, una cum Philippo Rege, tanti mali ſuaſore, ut ante eum, intra annum diemque, ambo appareatis, ubi cauſſam meam exponam, & ius ſine pravo affectu miniſtrabitur. Mirum profecto, neque enim tempus, quod dictum ab equite fuerat, abiit, quod Clemens repente morte eſt correptus: nec multo poſt Philippus quoque interiit. Neque enim pauciores huius equitis verba vires, quam Calani ad Alexandrum, cum mori conſtituiſſet, habuere. Hæc Fulgoſius. Memorabile inſuper eſt, & ad hanc materiam noſtram ſpectans, quod Buchananus ita refert. Ioannes Camerotonus Glaſcuæ Epiſcopus, in ſuæ ditionis (quæ in primis ampla eſt) agricolas, multa crudelitatis & avaritiæ exempla ipſe ediderat: Multa per eos, quorum in manu ſumma rerum erat, prodenda curaverat: ut dominis iniquo iudicio circumventis, bona ad eum redirent, omniumque, quæ populariter fiebant, malorum aut actor, aut fautor credebatur. Ejus viri dignum vita nefarie acta fuiſſe tradunt exitum. Pridie natalem Chriſti, cum in villa quadam ſua, ad ſeptem millia paſſuum à Glaſcua diſtante, quieſceret, vocem ingentem audire viſus, ſe ad tribunal Chriſti, ut cauſam diceret, vocantis. Ex ea repentina perturbatione ſomno excuſſus famulos excitat, illatoque lumine aſſidere iubet. Ipſe libro in manum ſumpto, cum legere incepiſſet, eadem iterum vox omnium animos ſtupore defixit. Deinde cum longe vehementius, atque horribilius inſonuiſſet, Epiſcopus ingenti gemitu edito lingua exerta, mortuus in lecto eſt inventus. Hoc (pergit Buchananus ibidem) tam perſpicuum divinæ ultionis exemplum, ut neque temere affirmare nec refellere eſt animus: ita, cum ab aliis ſit proditum & conſtanti rumore pervulgatum, omittere viſum non eſt.

Alterum exemplum, non minus memorabile hoc modo refert idem Buchananus. Eo anno (is fuit 1526.) patricius Hamiltonius, è Iohannis ducis

Vana. l. 1. In Canicular. mihi f. 160. in colloq. l. 1. de miraculis.

Lib. 11. Rerum Scot.

Rerum Scot. l. 14.

ducis Albini ſorore & fratre comitis Araniæ natus, iuvenis ingenii ſummo, & eruditione ſingulari, coniuratione ſacerdotum oppreſſus, ad fanum Andreæ vivus eſt crematus. Non adeo diu, poſt eius ſupplicium, animos hominum conterruit Alexandri Cambelli mors. Is erat è ſodalitio Dominicanorum, & ipſe magno ingenio iuvenis, & eorum, qui Thomæ Aquinati ſectam imitantur, inter eruditiores habitus. Cum eo Patricius de Scripturæ ſacræ interpretatione ſermones ſæpe contulerat: ac diſſerendo eo perduxit, ut omnia prope capita, quæ tum habebantur paradoxa, vera fateretur. Nihilominus Alexander, vitæ quam veri cupidior, à ſuis, perſuaſus, eum publice accuſavit. Patricius, ut erat natura vehementior, hanc hominis ambitioſi pravam gloriæ captationem ferre non potuit: ſed palam exclamavit: Ego te hominum nequiſſime, qui, quæ nunc damnas, ea vera eſſe ſcis, & paucis ante diebus, apud me es confeſſus, ad tribunal Dei vivi in ius voco. Qua voce Alexander perturbatus, nunquam, ex eo die, compos mentis fuit, ac non multo poſt inſania confectus, mortem obiit.

Huc referendum non immerito eſt, ex eodem Buchanano, Georgii Sophocardii vaticinium, paulo ante ſupplicium. Cum enim id Cardinalis ex arce munitiſſima ſua, Fani Andreæ, cum ſuo grege, ex feneſtris & propugnaculis, tapetibus, ſtragulis ſericis, & pulvinis exornatis, magna cum pompa & frequentia armatorum, machinis æneis, ad oſtentationem potentiæ, per totam arcem, locis idoneis diſpoſitis, lætus conſpiceret, & incenſo rogo præfectus arcis) qui tam prope aſtabat, ut flammæ afflatu ambureretur) Sophocardium, ad palum funibus alligatum, hortatus eſſet, ut bono animo eſſet, ac delictorum veniam à Deo peteret. Cui ille: hæc quidem flamma corpori, inquit, attulit moleſtiam, animum vero non fregit: at qui nos, ex editiori loco, tam ſuperbe deſpicit, intra paucos dies, non minus ignominioſe iacebit, quam nunc arroganter cubat. Hæc locuto, funis circa fauces artius aſtrictus, vocem interclusit. Non multo poſt Cardinalis, ob ſuperbiam, & alia vitia, à nonnullis coniuratis, occupata arce, interfectus eſt, & eius cadaver exanimatum, concurrentibus eius amicis, ad obſidionem arcis, oculis omnium expoſitum eſt. In illo ipſo loco, unde ipſe, non multo ante, Georgii Sophocardii ſupplicium tam lætus ſpectaverat. Nec ſubibat modo (pergit ibi Buchananus) amicos rerum humanarum inconſtantia, & inexpectatus eventus: ſed multis occurrebat Georgii illa, de illius morte, prædictio: multaque alia, quæ ſanctiſſimus vir ille, non ſine divino (ut credibile eſt) ſpiritus afflatu, ventura præmonuerat, ut brevi ſecutus exitus probavit. Porro citationis ad divinum tribunal alia alibi traduntur exempla. Et quidem de Carolo IX. Rege *Rerum Scot. l. 15*

 Gallia-

Galliarum, Pariſienſis laniena ednore, exemplum relatum leges apud Thuanum Hiſtor. lib. 58. & de Iudice Lucernate apud Ioh. Stumpſſium in Chron. Helvetior.

Caput XXXIX.

De Adverſariis Ciceronis, & ipſius inconſtantia miſerabilique exitu.

Auctarium cap. 31. cent. 1

DE Marci Tullii Ciceronis virtutibus & vitiis, prolixe antea diſſeruimus, & quæ tam pro illis quam de his, auctores obſervarunt, recenſuimus. Cum autem plura de tam eximio viro, (qui tamen ſæpenumero non caruit reprehenſione) extent, ea nunc in peculiare caput congerere volui, ut inde appareat verum eſſe, quod decantatur:

Nam vitiis nemo ſine naſcitur, optimus ille eſt
Qui minimis urgetur.

Non abſque cauſa autem, propter miram amœnitatem, & alias peculiares commoditates, quas cum meis ſodalibus perluſtravi, Tuſculanum Ciceronis, quod præ cæteris ſuis fundis, ædificiis & hortis amavit, & ſumptuoſis ædificiis, maxime autem ſuis ſcriptis illuſtravit, & exornavit, commendavimus. Idque etiam eleganti deſcriptione fecit Bernardus Saccus. Ab uno, inquit, tantum naturæ experimenta petam, ubi Fraſcata olim vicus, nunc oppidum & elegans Crypta ferrata iacent, in quo monaſterio, Græco ſermone & ritu, divina colebrantur. Diſtant ab urbe hæc loca decem millia paſſuum, & à planitie Romani agri, duo milia. Et pergit ibidem prolixe cauſas naturales recenſere, quare Crypta illa ferrata tam ſalubri aere & aquis gaudeat, vice verſa vero Borgetum oppidum, nunc fere deſertum, ſolummodo mille paſſuum, interiacente antiqua ſylva, inde diſtans, aere & aqua inſuavi & inſalubri, in tanta vicinia, fruatur, ut inquilini aſſiduo morbo perciti, locum hunc deſerere coacti ſint. Miratus autem fui inter legendum hanc prolixam Saccianam deſcriptionem Tuſculani, nullam eum Ciceronis, neque eius fundi mentionem ibi facere, niſi fortaſſe, data opera, recentia & præſentia, omiſſis veteribus, deſcribere voluerit. Quod etiam apparet in deſcriptione Mantuæ, patriæ Virgilii Maronis, tam celeberrimi Poetæ, quem eodem modo ſilentio præterit. Cæterum his omiſſis, non leve naufragium ad reliqua, quæ antea commemoravi-

In hiſtoria Ticinenſi l. 1. c. 2.

Ibid. lib. 1 cap. 15.

ſavi, tanquam verſipellis, ſuæ famæ, & exiſtimationis fecit Cicero, quum initio Gabinium, ob reductionem Ptolomæi Regis Egypti, acerrime accuſaſſet, eoque iudicibus per immenſas largitiones corruptis, frendente & indignante populo, abſoluto: mox commutata voluntate non modo à Gabinio iterum accuſando deſtiterit, ſed eius quoque cauſam defendendo egerit, quod tamen illi nihil profuit, ſed exilio Gabinius damnatus tum eſt, eumque Cæſar poſtea reduxit. Ciceronis autem nomen crimenq; per fugæ auctum vehementius eſt, de qua re Dio prolixius. *Hiſt. Rom.* Ad hoc naufragium vel labem famæ Ciceronis acceſſit præterea, quod illi in Sanatu accidit: *l. 39. in fin.* Cum enim in Senatum Liberius Mimus lectus à Cæſare eſſet, & à Cicerone ad conceſſum non admitteretur, dicente: Reciperem te, niſi anguſte ſederemus; is mox reſpondit: Atqui ſolebas duabus ſellis ſedere. Quo mordaci dicterio fluxam eius fidem taxabat. Inprimis autem habuit Cicero complures hoſtes potentiſſimos, ex ſuis civibus, inter quos præcipui fuere Clodius & Antonius: Pompeius vero, & Cæſar, aliique licet aliud ſimularent, tamen Ciceroni infenſi erant, ſicut Dio teſtatur, ubi indicat cauſas huius odii. *Roman. hiſt. l. 38.* Plurimos inquit, Cicero dictis læſerat, nec tantum apud eos, quibus profuerat, favoris habebat, quantum eorum, quos offenderat, animos à ſe alienaverat. Equidem alioquin plerique mortalium procliviores ſunt ad ſuſcipienda, contra ſibi iniquiores, odia, quam ad gratias ſuis defenſoribus habendas, atque iis quidem, quorum patrocinio uſi ſunt, mercedem ſe perſolviſſe exiſtimant: adverſarios autem quacunque ratione ulciſci ſtudent. Sed præterea etiam Cicero acerbiſſimos ſibi inimicos paraverat, dum ſemper præ tantiſſimo cuique ſe præferre ſtuderet, libertateque dicendi in omnes immodica ad ſatietatem uſque, uteretur: Quippe qui magis facundi, ac præ reliquis diſerti, quam boni viri nomen venabatur. Iis de cauſis ad hæc, quod gloriando cæteros omnes excederet, neminem ſibi parem diceret, ſed cogitationibus, ut & vita, omnes præ ſe contemneret, neq; idem, cum ullo, vitæ inſtitutum ſequeretur, oneri pleriſque, & moleſtiæ erat, adeo ut ii ipſi quibus probabatur, invidia & odio eius tenerentur. Hæc ex Dione recenſere volui, ut rectius cognoſcatur Ciceronem, licet præclaris dotibus & virtutibus ornatus fuerit, tamen multis vitiis non caruiſſe, quæ dona ipſius partim naturalia, partim induſtria, obſcura fecerunt, & quodammodo ſuperarunt. quemadmodum præterea ex oratione Q. Fuſii Caleni pro Antonio, apud eundem Dionem, abunde conſtat. *Lib. 46.*

Non abſque ratione itaque Cicero à multis reprehenditur, quod *Ad Attic. l. 7. epiſt. 19.* in illo diſſidio, & bello civili Pompeiano & Cæſareano, admodum *& l. 8. epiſt.* lubricus & inconſtans fuerit. *9. l. 10. epiſt.* Nam durante bello ſecutus eſt partes Pompeii, licet ipſius animi defectionem atque negligentiam reprehende- *4.*

ret & in epiſtolis ad amicos, C. Cæſarem vigilantem tyrannum, potentium, atque monſtrum vigilantiſſimum vocaret; profligato autem & extincto Pompeio, quum Cæſar multis ignoſceret, ſtylum vertit, & tribus habitis orationibus, ad cœlum uſque laudibus eum efferebat, quumque

Pro Marcello. ſibi fieri Cæſar inſidias audiſſet, ſeque ſatis vixiſſe nonnunquam diceret, ille deprecatur, & orat, ut hanc opinionem deponat. Nam etſi gloria ſit cumulatiſſimus, ideoque ſibi quidem ſatis vixerit, non tamen ſatis vixiſſe Reipublicæ, quæ præſidio ipſius atque tutela carere nondum poſſet: de periculo non eſſe, quod ſit ſollicitus. Nam omnes, inquit, tibi non modo

Lib. 9. epiſt. famil. 28. epiſt. excubias & cuſtodias, ſed etiam laterum noſtrorum oppoſitus & corpora pollicemur. A nece vero Cæſaris mirum in modum exſultabat & τυραννοκτόνους qui illum occidiſſent, eam gloriam conſecutos eſſe dicebat quæ vix cœlo capi poſſe videretur. Ideo cædem Cæſaris vocat divinum in Rempublicam beneficium. Mirum igitur non fuit, quod dum Antonium miro odio, à morte Cæſaris, quaſi is Rempublicam everteret, perſequeretur, & C. Octavio, qui Cæſari ſucceſſerat, nimium fideret, ab eo deſtitutus, in manus Antonii hoſtis traditus fuerit, qui caput eius præciſum, in magis conſpicuo, quam cætera loco, pro Roſtris, cum exquiſitis ludibriis poni iuſſerit, ut quo loco in ipſum concionans Cicero, auditus fuiſſet, ibi caput eius cum dextra conſpiceretur. Fulvia autem uxor Antonii, id caput arreptum, priuſquam auferretur, inſultanſque amarulentis verbis, & conſpuens, genibus ſuis impoſuit, oſque eius aperto, linguam extractam acubus (quales ſecum comendi cauſa mulieres ferunt) compunxit, additis crebris & turpibus opprobriis, ut Dio refert. Eodem modo Appianus Alexandrinus in-

Lib. 47. teritum Ciceronis prolixe deſcribit. Etſi autem, ut diximus, Cicero in ſua

De bello civili lib. 4. vita habuit inimicos plurimos, eoſq; potentes, tamen etiam poſt eius mortem non pauci, veteres & recentes, reperti ſunt, qui eius facta & ſcripta mirifice exagitarent, eique multa flagitia adſcripſerunt; Inter illos eſt Quintilianus

Dialogo de Oratore, f. (mihi) 622 Satis conſtat, inquit, nec Ciceroni quidem obtrectatores defuiſſe, quibus inflatus & tumens, nec ſatis preſſus, ſupra modum exſultans & ſuperfluens & parum antiquus videretur. Legiſti utique, Calvi & Bruti, ad Ciceronem miſſas epiſtolas. Ex quibus facile eſt deprehendere, Calvum quidem Ciceroni viſum exſanguem, & attritum: Brutum autem otioſum atque diſiunctum: Rurſumque Ciceronem à Calvo quidem male audiviſſe, tanquam ſolutum & enervem: à Bruto autem (ut ipſius verbo utar) tanquam fractum & elumbem. Si me interroges, omnes mihi videntur verum dixiſſe, &c.

CAPUT

CAPVT XL.

Additamentum prioris capitis, De adverſariis & amicis Ciceronis.

Recenſuimus Ciceronem & ſuperſtitem & defunctum plures habuiſſe hoſtes, & reprehenſores, tam veteres, quam recentes. Inter hos autem eſt Petrus Quiqueranus Belloiocani Epiſcopus, qui aliquot folia, acriter illum inſectando, complevit, neſcio quo zelo ductus, certe ut manifeſto apparet propriæ laudis encomio, quam ſibi ipſe Cicero paſſim tribuit, potiſſimum offenſus. Sed an recte perperamne fecerit, aliorum iudicium eſto. Non ſolum enim illi genus ſordidum, iactantiam immoderatam, levitatem inconſtantiam, periurium, timiditatem, mollitiem, vanitatem, proditionem ingratitudinem, ignaviam, ſceleratam ambitionem, ſatis acerbe attribuit, ſed ita démum ſuam invectivam concludit: Tu reus, tu patronus, tu iudex geſtorum tuorum memoriam exaggeras, evehis, miraris, iamque in ſententiam tuam pedibus iis, geſtis, ſubſumas, exilis; nec mirum, quod tam ſeverum, horrendum, anceps iudicium evaſeris. Sit ſatis Reipublicæ illi diſſ., tam feſtivo illo verſiculo, quo fortunatam Romam iudicaſti, conſulatu tuo, qui tot fortiſſimorum civium exitio ſteterit; ſervatam dicis, neſcio an tui contemptu præbueris anſas audiendi. An parum eſt iſta tua petulantia, morboque animi, quem male diſſimulaſti, opplevisſe aures Senatus graviſſimi? Etiamne tranquillæ poſteritatis oculos ſollicitas inſolenter? Rogo, num tu ſolus, illo tam felici ſeculo, laude dignus? Dic, quanto intervallo C. Cæſarem, qui tam modeſte de ſe ſenſit, vel ingenii gloria, qua ſola valuiſti, ſuperaveris? Dicam aliud ut faſtidio meo iuſtiſſimo vel id indulgeam, non dubium, ſi C. Plinii ſcripta, in quibus Cæſari ingenii palmam ingentem detulit videre contigiſſet: qui graviſſimus vir, aut provinciam expilaſſet, aut in Rempub. coniuraſſet. Sed heu deflendam magis atque magis mortalium ſortem, quibus ſemel fato functis, non detur in vitam regredi. Scio, pater vatum, Homere, audita, ex tot Romanorum umbris, catervatim affluentibus, tanti bellatoris gloria, quique Pantheras, ut voluit, fugavit ex Cilicia, indeque Imperator appellatus, cupidiſſime te in ſuperas auras perrupturum, quo reginam hanc Arpinatem (ne invideas interim Alexander) carminibus celebrares, modo ne tam liberalis ſui de ſe encomio, non præbita, ſed præcepta mentiendi occaſio videatur. Sed ohe quo pervecti ſumus impetu? parcamus manibus tuis, Marce Tulli, etiamſi tu auribus noſtris minime pepercisti?

De laudib. provinciæ lib. 1.

ciſti? Repleſti nauſea ſtomachum meum tui laudationis tam procaci, An mirum? Siccine nobiſcum animi impotentia? ſic tentari patientiam noſtram? ſic iudiciis illudi? numne vel ſecuturæ ætatis ingenia tam ſuperbe contemſiſti? viceris maternæ linguæ profluentia, quando inimitabili flumine decurris: certe vera fatentibus eruditionis opulentia longe ſuccumbis. Nec ſcio an ipſa etiamnum oratione ſcriptorum, in tua lingua, genus omne tam facile deſpicias? Equidem, ut iudicium quoque meum, etſi non uſque firmum ætatibus, adducam, neque tu ſententiis tam gravis, quam Seneca? neque maieſtate verendus, quam Plinius? certe tenore ipſo, & ſponte fluentis orationis gratia longe omnium beatiſſimus: quemque qui aſſequi & æquare vellet, mirum dicam, maius operæ pretium non imitando facturus ſit. Qua dote undique ampliſſima, ſi animum meum non raro præ voluptate confudiſti, eundem profecto cœco iſto tuo, nec ſine acerbiſſimo invidiæ ſcelere, gloriolæ affectu, multo magis exulceraſti. Non potuimus ſtomacho exundantem bilem exprimere, nec leviter indoluimus, quando libris tuis, avide in manus aſſumptis, eblandiente uſque divina dicendi copia, non levi gaudio delibuti, iam tum occurrente plane puerili iactantia, ipſo impetu excuſſi ſumus. Neque enim ſumus fortes id genus ventriculi, ut talia concoquere poſſimus, malitia an non, dico. Quod ſi qui ſint tam obdurato appetitu, ut hæc velut abſynthio epoto, ſine nauſea tranſmittant, non equidem invideo, miror magis: Ut interim cuivis conſtet, nullo odio, nulla invidia, a qua tam longe abſum, quam ab ipſo ſeculo Ciceronis, hæc in hunc locum acceſſita, ſed hæc iubente pro me conſcientia & liberi ſaltem animi profeſſione, quantulacunque ſunt, ſublevando affectui meo, data. Quod vero aliquantulum evagati ſumus, rationem, ſi non aliam adducere iuvat, interim demus, quod evagari libuerit.

Hæc ex Quinquerani invectiva huc inſerere volui, non quidem ut Ciceronis praſtantiſſimas virtutes, & præclariſſima bona, veluti enervare cuperem, ſed ut inde manifeſtius appareat, eum, ut dicebam, detrectatores & adverſarios in vita & poſt mortem habuiſſe, neque prorſus vitiis caruiſſe. Habuit autem, ut antea diximus ut ſemper ſuos obtrectatores, ita & præcones, defenſores, & vindices habebitque in poſterum quoque, ſicuti libri præſtantiſſimorum virorum id, ſuo teſtimonio, prædicant, & poſteritati notum fecerunt, ita ut ſatius fuiſſet, ipſius vitia ſilentio texiſſe, quam eius manes intempeſtive turbaſſe. Quare Ciceronem non immerito Plinius, poſtquam celeberrimorum Romanorum virtutes prædicaſſet, ita hoc pulcerrimo encomio alloquitur: Quod Quinquerani invectivæ, qua non dubitabat ille Plinio etiam Ciceronem poſtponere, non immerito opponimus

Natural. hiſtor. l. 7. c. 30.

mus Sed quo te, M. Tulli, piaculo taceam? quove maxime excellentem inſigni prædicem? quo potius, quam univerſi populi illius gentis ampliſſimo teſtimonio, & tota vita tua conſulatus tantum operibus electis? Te dicente, Legem Agrariam, hoc eſt alimenta ſua abdicaverunt tribus: te ſuadente, Roſcio theatralis autori legis ignoverunt, notatasque ſe diſcrimine ſedis, æquo animo tulerunt: te orante, proſcriptorum liberos honores petere puduit: tuum Catilina fugit ingenium: tu M. Antonium proſcripſiſti. Salve primus omnium parens patriæ appellate: primus in toga triumphum linguæque lauream merite, & facundiæ Latiarumque litera rum parens, atque ut dictator Cæſar (hoſtis quondam tuus) de te ſcripſit, omnium triumphorum lauream adepte majorem, quanto plus eſt ingenij Romani terminos in tantum promoviſſe, quam imperij. Hactenus de Cicerone Plinius. Poſtremo de monumento Ciceronis, & ubi fragmenta de eo reperta ſunt, antea diſſerui. Hoc tamen nunc addo, quod ſtudioſi antiquitatum oſtendant ejus ſepulchrum, ex Joviani Pontani ſententia, in angulo, qua ſe via Cajetana in Appiam fundit, cujus ætate volunt repertum fuiſſe fragmentum epitaphij Ciceronis.

Iuvenalis. Roma patrē patriæ Ciceronem libera dixit.

CAPVT XLI.

De magnitudine animorum, & pulchritudine corporum, nonnullorum heroum priſcorum & recentium.

SApientiſſimus ille Socrates, inquit eximius & præſtantiſſimus vir, Hippol de Collibus, præ cæteris pulchros ad Philoſophiæ ſtudia admittebat. De pulchritudine hic loquitur, quam Cicero in dignitate, non in venuſtate, ponit: Quoniam, ubi vera pulchritudo, ibi quoque ingenium pulchrum: in fucata vero & muliebri pulchritudine, omnia fucata. Dignitas corporis, apta compoſitione membrorum, movet oculos, & delectat vel hoc ipſo, quod omnes partes, cum quodam lepore, inter ſe conſentiunt. P. Scipio Africanus major, formæ dignitate, barbaris in Hiſpania admirationi fuit. Tanta ſpecie, ait Jovius, ad exprimendum omne decus in magno Sfortia, diſſimilium rerum partes, ratione, atque ordine reſpondebant, ut à rudibus ruſticaniſque, qui eum nunquam vidiſſent, pari inter multos cultu, & ſæpe ſine comitatu, uti omnium Princeps atque Imperator ſalutaretur. Experientia ſane teſtatur, in pulchris, & firmis, à vitio vel nota externa, corporibus plerunque egregiam mentem, & raras virtutes latere. Hoc Sophitis Indis, teſte Diodoro Siculo, ignotum non erat. Apud

In conſiliario

In vita Magni Sfortiæ.

Biblioth. l. 7. mihi fol. 368.

illos erat pulchritudo corporis, præ omnibus, in magna exiſtimatione, atque in ipſa infantia puerorum diſcrimen faciebant, ut, qui membra, ac naturam ad bonum corporis ſtatum, & robur idoneum habere viderentur, eos educarent. Quibus autem corpora eſſent infirmiora, iis alendi curam impendere ſupervacaneum exiſtimarent, ac mortem inferrent. Pariter & in matrimoniis contrahendis, neque dotis, neque magni apparatus, ſed formæ duntaxat, & proceritatis corporum ratio habebatur. Propterea earum civitatum indigenæ, cæteris hominibus, ſpecie honeſta, longe præſtabant, & ante omnes ipſe Rex Sophites, & inſigni forma, & corporis magnitudine, cubitis quatuor eminentiori ſpectabilis, tunc Alexandro obviam è regia ſua progreſſus eſt ſeq; & totum regnum in ejus poteſtatem dedidit, atque illud à benigno victore, rurſus obtinuit.

Carolum quoque Magnum (ut ad noſtratia propiora magisque nota veniam) non ſolum eximia magnitudine animi, & multis egregiis virtutibus fuiſſe præditum, notum eſt, ſed etiam dignam Imperio formam, ſive ut cũ
Lib.2.Sax. cap.7. Euripide loquar, εἶδος ἄξιον τυραννίδος, habuiſſe, Einhardus, Engoliſmenſis, Paderbornenſis, in ejus vita, Crantzius & alij hiſtorici ſcribunt, corpore robuſto, ſeptem pedes ſuos procerum, capite rotundo, oculis prægrandibus, & vegetis, naſo paulo majore, facie læta, & hilari, inceſſu firmo, voce clara, valetudine proſpera, cervice breviore & ventre projectiore: ita ut ex hac pulchra & decenti conſtitutione generoſa & præclara indoles, rectius apparuerit, ſicut B. Ambroſius quoque obſervavit, dicens, ſpecies cor-
Lib.2. de virginib. poris & ſimulachrum mentis, figuraque probitatis. Ob hanc rem Euripides quoque Priamum commendat: Priami inquit, ſpecies digna Imperio. Tur-
In hiſt.c. 29. pinus ſane Caroli Magni ſtaturam & faciem ita deſcribit. Fuiſſe cum capillis brunis, facie rubeum, corpore decorum, & venuſtum, ſed viſu efferum. Statura (pergit is) erat in longitudine octo pedum, ſuorum ſcilicet, qui erant longiſſimi, ampliſſimis renibus ventre congruus, brachiis & cruribus groſſus, omnibus artubus fortiſſimus, certamine doctiſſimus, miles acerrimus. Habebat in longitudine facies ejus unum palmum, & dimidium, & barbam unum, & naſus circiter dimidium, & frons ejus erat unius pedis. Oculi leonini ſcintillantes, & carbunculi, ſupercilia oculorum ejus dimidium palmum habebant. Statim perterritus erat, quem ipſe, ira commotus apertis oculis conſpiciebat, &c. Hæc ex Turpino, qui coætaneus Caroli habetur, recenſere volui. Verum autem hæc delineatio Caroli, reliquis ejus ſtatuis, & imaginibus antiquis conveniat, affirmare nolo, cum præſertim hic autor, de aliis fabuloſis rebus admodum ſuſpectus ſit. Et memini, me aliquot ſtatuas, & picturas, Carolum repræſentantes, unam quidem Heldæ, alteram in Curia noſtra videre, ex quibus licet ſatis manifeſtum ſit, ipſus

præce-

proceritatem ſuperaſſe mediocritatem, attamen giganteum corpus cum
non habuiſſe apparet. Sed ad magis veriſimilia veniamus.

Ludovicus ſane, Rex Galliarum, quem Sanctum appellant, cum ob
alias virtutes, Rege & Heroe dignas, tum maxime celebratur, quod a Me-
larela, Sultano Ægypti, expugnata Damiata, circumventus & captus, dum
in iniquiſſimas conditiones propoſitas conſtantiſſime refutaſſet, & ab hoſtiũ
furore, qui propiium Sultanum trucidaſſent, in maxime eſſet periculo, ir-
ruentibus illis ſtrictis gladiis, ad Regem, ut illum quoque occiderent, vel ad
nefarias conditiones adigerent, ſua majeſtatis ore, & dignitate vultus, licet
æger decumberet, rabiem eorum cohibuit: ita ut furor inſaniaque reſiderit,
ſicut Paulus Æmilius id prolixe deſcribit. Ob ſimilem majeſtatem, conſtan- *Lib.7.hiſt.*
tiamque regiam, & virtutes heroicas, antea celebravimus Alfonſum, Re-
gem Arragoniæ, quæ etiam recte à Pandulpho Collenutio, in captivo fi- *Hiſtor.*
nito prælio navali, cum Genuenſibus victoribus, ita prædicatur: Nec mihi *Neapol.l.6.*
hoc loco videtur ſilentio prætereunda eſſe, ſingularis Alfonſi magnani-
mitas,, vere regia. Is enim, etſi captivus eſſet, terra marique tamen, Med.o-
lani, & omnibus aliis locis, ſemper eo vultu, conſtantiaque, majeſtateque
fuit, locutus eſt, imperavit, & obeditum illi fuit, non ſecus, ac ſi liber, atq;
victor ipſe extitiſſet. Nam, ut cætera omittamus, cum Iſchiam deductus,
juberetur a navis præfecto imperare civitati, ut ſeſe illa Genuenſibus de-
deret, reſpondit fortiter, ſe id facere nolle, nec ſperare eos, de ſua ditione,
vel lapidem unum occupaturos, ſine armis & ſanguine: ac ſcire etiam,
nullum, ex ſuis ſubditis, hujuſmodi mandatis pariturum, quando eſſet ca-
ptivus. Adeoque confudit cum navis præfectum, ut Blaſius, ſummus claſ-
ſis Imperator, neceſſum habuerit, tunc illum blandis verbis placare, & oſtẽ-
dere, id illi à præfecto, non ſuo nomine, ſed ipſius ſola imprudentia fuiſſe
mandatum. Quamobrem dicebant omnes: Unum Alphonſum, in quacun-
que fortuna merito Regem eſſe, atque vocari.

De Maximiliano I. laudatiſſimi & præſtantiſſimi Imperatoris ma-
jeſtate & autoritate antea multa egregia congeſſimus, ſed ejus virtutes *Cent.2.c.6.*
heroicæ eximiæ merentur, ut plura addantur. Illum Cuſpinianus ita
deſcribit. Hunc Imperatorem humaniſſimum, ſtatura fuiſſe quadra-
ta, in qua Cæſarea Majeſtas reſplenduit. Nemo non hunc Imperatorem
eſſe, etiam exterius, inter triginta maximos Principes, antea non viſum,
cognoviſſet, tanta erat oris probitas. Eadem obſervavit, & in ſuam hi-
ſtoriam inſeruit, Gerardus de Roo. Erat, inquit, in eo eximia quædam ma- *In hiſtoria*
gnitudo, quam in rebus proſperis moderatio, in adverſis conſtantia, & *Auſtria-*
fortunæ contemtus ſequebatur. Liberalitatem ita coluit, ut multorum *ca.*
ob eam incurreret reprehenſionem, dum nihil ſibi defuturum ſperans,

I. Ut ſuæ domui bene præſit, id eſt, uxori, & familiæ toti: nam qui propriæ domui præeſſe neſcit, quomodo Eccleſiam Dei curaturus eſſet.

II. Ut liberos contineat in ſubiectione, cum omni honeſtate, quod profecto certiſſimum eſt, evidentiſſimumque ſignum, quo hominem ſuæ domui bene præeſſe, animadvertimus, ſi honeſte & ſancte informati ſunt liberi. Hæc omnia ſimul coniunxit optime Apoſtolus ad Titum, & in priore ad Timotheum. Hactenus Iunius, non vulgaris auctor, cuius verba eo libentius exſcribere volui, cum ſit referta ſalutaris doctrinæ & monitionis quæ non tantum ad præcones verbi Dei, ſed etiam ad omnes, qui veri Chriſtiani ſunt, & Chriſtianorum more vitam ſuam inſtituere cupiunt, pertinent.

CAPUT XXXVIII.

Utrum citatio & provocatio ad tribunal Dei licita ſit, necne? & qualem plerunque efficaciam habuerit?

ETſi nonnulli ex Iuriſconſultis ſunt in ea opinione, puniendos illos eſſe, & quidem pœna arbitraria, ſi qui numinis ſuperſtitione tenentur, quemadmodum faciunt illi, qui mittunt præcepta vallis Ioſaphat, ſicut Menochius cenſet, & allegat Iulium Clarum, ita dicentem; puniuntur extra ordinem illi, qui ſuperſtitione numinis alios terrent, prout faciunt illi, qui mittunt præcepta vallis Ioſaphat, quorum unus, qui appellabatur Caleſius, fuit poſitus ad catenam infamem. 10. Aprilis, anno 1553 Et alius quidam Thomas Mintellus, qui tranſmiſerat quoddam præceptum, ſub nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, iuſſus fuit renunciare præcepto, & fuſtigari 10. Septemb. anno 1556. Tamen contraria opinio receptior eſt: ideoque Theodorus Beza ex actorum Apoſtolorum, cap. 23. notat, Chriſtianis licere de iniuriis queri, & impios ad Dei tribunal citare, modo id ſine odio & ſedato animo fiat. Id confirmari poteſt multis memorabilibus hiſtoriis & exemplis. Ex quibus præ cæteris memorabile eſt, quod Nauclerus de Fernando Legionis Rege ita ſcribit: cum præcepiſſet occidere duos ſcutiferos de Carvaial inauditos, illi videntes iniuſtitiam, citaverunt Regem, ut compareret coram Deo trigeſimo die, ad reddendam rationem huius iniuſtitiæ, & ſic factum eſt: quia in præfixo termino moritur. Præterea refertur in veteri Chronico Conradi Epiſcopi, de duobus Cardinalibus, qui a Papa Iudices conſtituti & pecunia corrupti Henricum, olim Epiſcopum Moguntinum, virum laudabilem, ab Epiſcopatu, anno 1106. amoverunt, & quod propterea tam illi, quam Moguntini cives, a Deo ultionum, graviter punit

De arbitr. Iud. lib. 2. cent. 4. cap. 388. in fin.

Sent. l. 5. §. fin. q. 83. n. 7

In ſumm. Novi teſt.

Vol. 2.

puniti ſint. Rem, inquit, refero, fratres, omnibus illius ſeculi notiſſimam: Venerabilis vir Henricus, tam manifeſta perverſitate turbatus, ipſos perverſos Cardinales alloquitur, in hunc modum: Si ad ſedem Apoſtolicam appellarem, contra veſtrum iniquum proceſſum, Papa forſan ipſe nihil amplius tentaret, & nihil mihi accreſceret, niſi labor corporis, amiſſio rerum, afflictio ſpiritus, eviſceratio mentis, & evacuatio gratiæ. Appello ergo ad Dominum Ieſum Chriſtum, tanquam iudicem iuſtiſſimum. Vos cito ad eius tribunal, ibi, coram ſummo iudice, me reſponſurum exhibebo. Non enim iuſte, nec ſecundum Deum, ſed mercede corrupti, ſicut placuit, iudicaſtis. At illi dixerunt, cum tu præceſſeris, nos ſequemur. Hæc autem ridentes & deridentes dixerunt. Poſt annum fere & dimidium, venerabilis Henricus præſul, defunctus, Deo, ad quem appellaverat, totum proceſſum lacrymabiliter aſſignavit. Mors eius pervenit etiam ad aures dictorum Cardinalium, qui ludentes ad alterutrum dixerunt; Ecce præceſſit: ſuo tempore nos ſequemur. Et ecce tranſiit tempus breve, & ambo uno die moriuntur. Nam unus ſedens in ſede naturæ, ut purgaret ventrem, omnia inteſtina ſua in cloacam eiecit, & animam miſerabiliter exhalavit. Alius manuum ſuarum digitos articulatim obmordens, & ore expuens, quaſi ſeipſum devorans, expiravit. O Deus ultionum, iuſtum exerces iudicium! Audita ſunt hæc in terra noſtra, nec à quoque aliud dicebatur, quam Benedictus Dominus, qui venerabilis Henrici iniuriam iuſte vindicavit: O Cardinales, Cardinales, pacem de terra accepiſtis, & ut homines Moguntiæ ſeipſos invicem interficiant, vos feciſtis. Quodcunque mali provenit, quæcunque fuerint homicidia perpetrata, veſtra eſt in cauſa perverſitas, veſtra eſt iniquitas operata, ut veniat ſuper vos omnis ſanguis, qui effuſus eſt & deinceps effundetur. Hæc auctor dicti Chronici; ſicut relatum eſt, in Tempeſtivo ſuſcitabulo, pro Principibus. Ex quo hæc, cum Chronicon illud non habeam, exſcripſi.

Par. 2. c. 1.

Balæus præterea talem hiſtoriam ex Ceſtrienſe refert: Robertus Lincolmenſis, cognomine Capito, cum Innocentii IV. avaritiam, faſtus, tyrannidem, & alia eius tetra vitia, tam viva voce, quam ſcriptis, improbaret, & reprehenderet, fuit ab eo excommunicatus, & ad curiam citatus, atque iniuſte damnatus, à quo appellavit ad iudicem Chriſtum. Narratque Ceſtrienſis quod, obeunte Lincolmenſe, audita ſit vox in curia Papæ, clamans, Veni miſer in iudicium Dei, repertuſque ſit, ſequenti die, Papa in lecto exanimis, ac livida in eo plaga, tanquam fuſte percuſſus eſſet. Accidit hoc Neapoli, anno 1253. Similis hiſtoria legitur de Magiſtro Teutonicorum Ordinis, qui per indignationem, ſuſpendio, prætenſo falſo crimine, ſciens prudenſque, quendam peremerat. Innocens ille, cum ad ſuppli-

In vitis Pont. mihi fol. 301 & 302. Lib. 7.

ſupplicium duceretur, ad Chriſti tribunal Magiſtrum citat, ad decimam tertiam diem. Adveniente die, Magiſter prorſus incolumis, ſuo ore, coram non paucis, fatetur, oportere ſe ſiſti coram Deo. Mirum, eo die occumbit. Id accidiſſe in Livonia circa annum Domini 1407. tradit Crantzius & refertur a Maiolo. Huc ſpectat, quod Fulgoſius de excidio Templariorum equitum, ſcribit: Poſtremo, inquit, adductus eſt unus, natione italus, patria, Neapolitanus, qui minime trepido animo ſe gerebat. Damnatus enim, ut vivus, ſicut antea alii, cremaretur, dum in Vaſconibus in Burdigala urbe, ad ſupplicium deducitur, conſpectis in feneſtra, Pontifice (is fuit Clemens V.) ac Rege (is fuit Philippus pulcher) magna voce in hæc verba prorupit: Sæviſſime Clemens tyranne, poſteaquam mihi inter mortales nullus iam ſuper eſt, ad quem appellem, pro grave morte, qua me, per iniuriam, afficis, ad iuſtum Chriſtum, qui nos redemit, appello; ante cuius tribunal te voco, una cum Philippo Rege, tanti mali ſuaſore, ut ante eum, intra annum diemque, ambo appareatis, ubi cauſſam meam exponam, & ius ſine pravo affectu miniſtrabitur. Mirum profecto, neque enim tempus, quod dictum ab equite fuerat, abiit, quod Clemens repente morte eſt correptus: nec multo poſt Philippus quoque interiit. Neque enim pauciores huius equitis verba vires, quam Calani ad Alexandrum, cum mori conſtituiſſet, habuere. Hæc Fulgoſius. Memorabile inſuper eſt, & ad hanc materiam noſtram ſpectans, quod Buchananus ita refert. Ioannes Cameronus Glaſcuæ Epiſcopus, in ſuæ ditionis (quæ in primis ampla eſt) agricolas, multa crudelitatis & avaritiæ exempla ipſe ediderat: Multa per eos, quorum in manu ſumma rerum erat, prodenda curaverat, ut dominus iniquo iudicio circumventus, bona ad eum redirent, omniumque, quæ populariter fiebant, malorum aut actor, aut fautor credebatur. Ejus viri dignum vita nefarie acta fuiſſe tradunt exitum. Pridie natalem Chriſti, cum in villa quadam ſua, ad ſeptem millia paſſuum a Glaſcua diſtante, quieſceret, vocem ingentem audire viſus, ſe ad tribunal Chriſti, ut cauſam diceret, vocantis. Ex ea repentina perturbatione ſomno excuſſus famulos excitat, illatoque lumine aſſidere iubet. Ipſe libro in manum ſumpto, cum legere incepiſſet, eadem iterum vox omnium animos ſtupore vexit. Deinde cum longe vehementius, atque horribilius inſonuiſſet, Epiſcopus ingenti gemitu edito lingua exerta mortuus in lecto eſt inventus. Hoc (pergit Buchananus ibidem) tam perſpicuum divinæ ultionis exemplum, ut neque temere aſſirmare nec refellere eſt animus ita, cum ab aliis ſit proditum & conſtanti rumore pervulgatum, omittere viſum non eſt.

Vand. l. 1. In Canicular. mihi f. 160.

in colloq. l. 1. de miraculis.

Lib. 11. Rerum Scot.

Rerum Scot. l. 14.

Alterum exemplum, non minus memorabile hoc modo refert idem Buchananus. Eo anno (is fuit 1526.) patricius Hamiltonius, è Iohanni-

duc is

ducis Albini ſorore & fratre comitis Araniæ natus, iuvenis ingenio ſummo, & eruditione ſingulari, coniuratione ſacerdotum oppreſſus, ad fanum Andreæ, vivus eſt crematus. Non adeo diu, poſt eius ſupplicium, animos hominum conterruit Alexandri Cambelli mors. Is erat è ſodalitio Dominicanorum, & ipſe magno ingenio iuvenis, & eorum, qui Thomæ Aquinati ſectam imitantur, inter eruditiores habitus. Cum eo Patricius de Scripturæ ſacræ interpretatione ſermones ſæpe contulerat: ac diſſerendo eo perduxit, ut omnia prope capita, quæ tum habebantur paradoxa, vera fateretur. Nihilominus Alexander, vitæ quam veri cupidior, à ſuis, perſuaſus, eum publice accuſavit. Patricius, ut erat natura vehementior, hanc hominis ambitioſi pravam gloriæ captationem ferre non potuit: ſed palam exclamavit: Ego te hominum nequiſſime, qui, quæ nunc damnas, ea vera eſſe ſcis, & paucis ante diebus, apud me es confeſſus, ad tribunal Dei vivi in ius voco. Qua voce Alexander perturbatus, nunquam, ex eo die, compos mentis fuit, ac non multo poſt inſania conflictatus, mortem obiit.

Huc referendum non immerito eſt, ex eodem Buchanano, Georgii Sophocardii vaticinium, paulo ante ſupplicium. Cum enim id Cardinalis ex arce munitiſſima ſua, Fani Andreæ, cum ſuo grege, ex feneſtris & propugnaculis, tapetibus, ſtragulis ſericis, & pulvinis exornatis, magna cum pompa & frequentia armatorum, machinis æneis, ad oſtentationem potentiæ, per totam arcem, locis idoneis diſpoſitis, lætus conſpiceret, & incenſo rogo præfectus arcis) qui tam prope aſtabat, ut flammæ afflatu amburere- tur) Sophocardium, ad palum funibus alligatum, hortatus eſſet, ut bono animo eſſet, ac delictorum veniam à Deo peteret. Cui ille: hæc quidem flamma corpori, inquit, attulit moleſtiam, animum vero non fregit: at qui nos, ex editiori loco, tam ſuperbe deſpicit, intra paucos dies, non minus ignominioſe iacebit, quam nunc arroganter cubat. Hæc locuto, funis circa fauces artius aſtrictus, vocem interclufit. Non multo poſt Cardinalis, ob ſuperbiam, & alia vitia, à nonnullis coniuratis, occupata arce, interfectus eſt, & eius cadaver exanimatum, concurrentibus eius amicis, ad obſidionem arcis, oculis omnium expoſitum eſt. In illo ipſo loco, unde ipſe, non multo ante, Georgii Sophocardii ſupplicium tam lætus ſpectaverat. Nec ſubibat modo (pergit ibi Buchananus) amicos rerum humanarum inconſtantia, & inexſpectatus eventus: ſed multis occurrebat Georgii illa, de illius morte, prædictio: multaque alia, quæ ſanctiſſimus vir ille, non ſine divino (ut credibile eſt) ſpiritus afflatu, ventura præmonuerat, ut brevi ſecutus exitus probavit. Porro citationis ad divinum tribunal alia alibi traduntur exempla. Et quidem de Carolo IX. Rege

Rerum Scot. l. 15

ret & in epiſtolis ad amicos, C. Cæſarem belligerantem tyrannum, portentum, atque monſtrum vigilantiſſimum vocaret; profligato autem & extincto Pompeio, quum Cæſar multis ignoſceret, ſtylum vertit, & tribus habitis orationibus, ad cœlum uſque laudibus eum efferebat, quumque ſibi fieri Cæſar inſidias audiſſet, ſeque ſatis vixiſſe nonnunquam diceret, ille deprecatur, & orat, ut hanc opinionem deponat. Nam etſi gloria ſit cumulatiſſimus, ideoque ſibi quidem ſatis vixerit, non tamen ſatis vixiſſe Reipublicæ, quæ præſidio ipſius atque tutela carere nondum poſſet. de periculo non eſſe, quod ſit ſollicitus. Nam omnes, inquit, tibi non modo excubias & cuſtodias, ſed etiam laterum noſtrorum oppoſitus, & corpora pollicemur. A nece vero Cæſaris mirum in modum exſultabat & τυραν-νοκτόνους qui illum occidiſſent, eam gloriam conſecutos eſſe dicebat, quæ vix cœlo capi poſſe videretur. Ideo cædem Cæſaris vocat, divinum in Rempublicam beneficium. Mirum igitur non fuit, quod dum Antonium miro odio, à morte Cæſaris, quaſi is Rempublicam everteret, perſequeretur, & C. Octavio, qui Cæſari ſucceſſerat, nimium fideret, ab eo deſtitutus, in manus Antonii hoſtis traditus fuerit, qui caput eius præciſum, in magis conſpicuo, quam cætera loco, pro Roſtris, cum exquiſitis ludibriis poni iuſſerit, ut quo loco in ipſum concionans Cicero, auditus fuiſſet, ibi caput eius cum dextra conſpiceretur. Fulvia autem uxor Antonii, id caput arreptum, priuſquam auferretur, inſultansque amarulentis verbis & conſpuens, genibus ſuis impoſuit, oríque eius aperto, linguam extractam acubus (quales ſecum comendi cauſa mulieres ferunt) compunxit, additis crebris & turpibus opprobriis, ut Dio refert. Eodem modo Appianus Alexandrinus interitum Ciceronis prolixe deſcribit. Etſi autem, ut diximus, Cicero in ſua vita habuit inimicos plurimos, eosq; potentes, tamen etiam poſt eius mortem non pauci, veteres & recentes, reperti ſunt, qui eius facta & ſcripta mirifice exagitarent, eique multa flagitia adſcripſerunt; Inter illos eſt Quintilianus Satis conſtat, inquit, nec Ciceroni quidem obtrectatores defuiſſe, quibus inflatus & tumens, nec ſatis preſſus, ſupra modum exſultans & ſuperfluens & parum antiquus videretur. Legiſti utique, Calvi & Bruti, ad Ciceronem miſſas epiſtolas. Ex quibus facile eſt deprehendere, Calvum quidem Ciceroni viſum exanguem, & attritum: Brutum autem otioſum atque diſiunctum: Rurſumque Ciceronem à Calvo quidem male audiviſſe, tanquam ſolutum & enervem: à Bruto autem (ut ipſius verbo utar) tanquam fractum & elumbem. Si me interroges, omnes mihi videntur verum dixiſſe, &c.

Pro Marcello.

Lib. 9. epiſt. famil. 28. epiſt.

Lib. 47.

De bello civili lib. 4.

Dialogo de Oratore, f. (mihi) 622

CAPUT XL.

Additamentum prioris capitis, De adverſariis & amicis Ciceronis.

Recenſuimus Ciceronem & ſuperſtitem & defunctum plures habuiſſe hoſtes, & reprehenſores, tam veteres, quam recentes. Inter hos autem eſt Petrus Quiqueranus Belloiocani Epiſcopus, qui aliquot folia, acriter illum inſectando, complevit, neſcio quo zelo ductus, certe ut manifeſto apparet propriæ laudis encomio, quam ſibi ipſe Cicero paſſim tribuit, potiſſimum offenſus. Sed an recte perperamne fecerit, aliorum iudicium eſto. Non ſolum enim illi genus ſordidum, iactantiam immoderatam, levitatem inconſtantiam, periurium, timiditatem, mollitiem, vanitatem, proditionem ingratitudinem, ignaviam, ſceleratam ambitionem, ſatis acerbe attribuit, ſed ita demum ſuam invectivam concludit: *Tu reus, tu patronus, tu iudex geſtorum tuorum memoriam exaggeras, evehis, miraris, iamque in ſententiam tuam pedibus is, geſtis, ſubſultas, exilis; nec mirum, quod tam ſeverum, horrendum, anceps iudicium evaſeris. Sit ſatis Reipublicæ illuſiſſe, tam feſtivo illo verſiculo, quo fortunatam Romam iudicaſti, conſulatu tuo, qui tot fortiſſimorum civium exitio ſtetit; ſervatam dicis, neſcio an tui contemptu præbueris anſas audendi. An parum eſt iſta tua petulantia, morboque animi, quem male diſſimulaſti, oppleviſſe aures Senatus graviſſimi? Etiamne tranquillæ poſteritatis oculos ſollicitas inſolenter. Rogo, num tu ſolus, illo tam felici ſeculo, laude dignus? Dic, quanto intervallo C. Cæſarem, qui tam modeſte de ſe ſenſit, vel ingenii gloria, qua ſola valuiſti, ſuperaveris? Dicam aliud ut faſtidio meo iuſtiſſimo vel id indulgeam, non dubium, ſi C. Plinii ſcripta, in quibus Cæſari ingenii palmam ingentem detulit videre contigiſſet: qui graviſſimus vir, aut provinciam expilaſſet, aut in Rempub. coniuraſſet. Sed heu deflendam magis atque magis mortalium ſortem, quibus ſemel fato functis, non detur in vitam regredi. Scio, pater vatum, Homere, audita, ex tot Romanorum umbris, catervatim affluentibus, tanti bellatoris gloria, quique Pantheras, ut voluit, fugavit ex Cilicia, indeque Imperator appellatus, cupidiſſime te in ſuperas auras perrupturum, quo reginam hanc Arpinatem (ne invideas interim Alexander) carminibus celebrares, modo ne tam liberali ſui de ſe encomio, non præbita, ſed præcepta mentiendi occaſio videatur. Sed ohe quo provecti ſumus impetu? parcamus manibus tuis, Marce Tulli, etiamſi tu auribus noſtris minime peperciſti?*

De laudib. provinciæ lib. 1.

ciſti? Repleſti nauſea ſtomachum meum tui laudatione tam procaci, An mirum? Siccine nobiſcum animi impotentia? ſic tentari patientiam noſtram? ſic iudiciis illudi? numne vel ſecuturæ ætatis ingenia tam ſuperbe contemſiſti? viceris maternæ linguæ profluentia, quando inimitabili flumine decurris: certe vera fatentibus eruditionis opulentia longe ſuccumbis. Nec ſcio an ipſa etiamnum oratione ſcriptorum, in tua lingua, genus omne tam facile deſpicias? Equidem, ut iudicium quoque meum, etſi non uſque firmum ætatibus, adducam, neque tu ſententiis tam gravis, quam Seneca? neque maieſtate verendus, quam Plinius? certe tenore ipſo, & ſponte fluentis orationis gratia longe omnium beatiſſimus: quemque qui aſſequi & æquare vellet, mirum dicam, maius operæ pretium non imitando facturus ſit. Qua dote undique ampliſſima, ſi animum meum non raro præ voluptate confudiſti, eundem profecto cæco iſto tuo, nec ſine acerbiſſimo invidiæ ſcelere, gloriolæ affectu, multo magis exulceraſti. Non potuimus ſtomacho exundantem bilem exprimere, nec leviter indoluimus, quando libris tuis, avide in manus aſſumptis, eblandiente uſque divina dicendi copia, non levi gaudio delibuti, iam tum occurrente plane puerili iactantia, ipſo impetu excuſſi ſumus. Neque enim ſumus forti id genus ventriculi, ut folia concoquere poſſimus, malitia an non, dico. Quod ſi qui ſint tam obdurato appetitu, ut hæc velut abſynthio epoto, ſine nauſea tranſmittant, non equidem invideo, miror magis: Ut inter m... onſtet, nullo odio, nulla invidia, a qua tam longe abſum quam ab ipſo ſeculo Ciceronis, hæc in hunc locum accerſita, ſed ... pro mea conſcientia, & liberi ſaltem animi profeſſione, quantulacunque ſunt, ſublevando affectui meo, data. Quod vero aliquantulum evagati ſumus, rationem, ſi non aliam adducere iuvat, interim demus, quod evagari libuerit.

Hæc ex Quinquerani invectiva huc inſerere volui, non quidem ut Ciceronis praſtantiſſimas virtutes, & præclariſſima dona, veluti enervare cuperem, ſed ut inde manifeſtius appareat, eum, ut dicebam, detrectatores & adverſarios in vita & poſt mortem habuiſſe, neque prorſus vitiis caruiſſe. Habuit autem, ut antea diximus ut ſemper ſuos obtrectatores, ita & præcones, defenſores, & vindices habebitque in poſterum quoque, ſicuti libri præſtantiſſimorum virorum id, ſuo teſtimonio, prædicant, & poſteritati notum fecerunt, ita ſatius fuiſſet, ipſius vitia ſilentio texiſſe, quam eius manes intempeſtive turbaſſe. Quare Ciceronem non immerito Plinius, poſtquam celeberrimorum Romanorum virtutes prædicaſſet, ita ho... encomio alloquitur: Quod Quinquerani invectivæ, qua non dubitabat ille Plinio etiam Ciceronem poſtponere, non immerito opponi-

Natural. hiſtor. l.7.c. 30.

mus Sed quo te, M. Tulli, piaculo taceam? quove maxime excellentem inſigni prædicem? quo potius, quam univerſi populi illius gentis ampliſſimo teſtimonio, & tota vita tua conſulatus tantum operibus electis? Te dicente, Legem Agrariam, hoc eſt alimenta ſua abdicaverunt tribus: te ſuadente, Roſcio theatralis autori legis ignoverunt, notatasque ſe diſcrimine ſedis, æquo animo tulerunt: te orante, proſcriptorum liberos honores petere puduit: tuum Catilina fugit ingenium: tu M. Antonium proſcripſiſti. Salve primus omnium parens patriæ appellate: primus in toga triumphum linguæque lauream merite, & facundiæ Latiarumque litera rum parens, atque ut dictator Cæſar (hoſtis quondam tuus) de te ſcripſit, omnium triumphorum lauream adepte majorem, quanto plus eſt ingenij Romani terminos in tantum promoviſſe, quam imperij. Hactenus de Cicerone Plinius. Poſtremo de monumento Ciceronis, & ubi fragmenta de eo reperta ſunt, antea diſſerui. Hoc tamen nunc addo, quod ſtudioſi antiquitatum oſtendant ejus ſepulchrum, ex Joviani Pontani ſententia, in angulo, qua ſe via Cajetana in Appiam fundit, cujus ætate volunt repertum fuiſſe fragmentum epitaphij Ciceronis.

Juvenalis. Roma patrẽ patriæ Ciceronem libera dixit.

CAPUT XLI.

De magnitudine animorum, & pulchritudine corporum, nonnullorum heroum priſcorum & recentium.

SApientiſſimus ille Socrates, inquit eximius & præſtantiſſimus vir, Hippol de Collibus, præ cæteris pulchros ad Philoſophiæ ſtudia admittebat. De pulchritudine hic loquitur, quam Cicero in dignitate, non in venuſtate, ponit: Quoniam, ubi vera pulchritudo, ibi quoque ingenium pulchrum: in fucata vero & muliebri pulchritudine, omnia fucata. Dignitas corporis, apta compoſitione membrorum, movet oculos, & delectat vel hoc ipſo, quod omnes partes, cum quodam lepore, inter ſe conſentiunt. P. Scipio Africanus major, formæ dignitate, barbaris in Hiſpania admirationi fuit. Tanta ſpecie, ait Jovius, ad exprimendum omne decus in magno Sfortia, diſſimilium rerum partes, ratione, atque ordine reſpondebant, ut a rudibus ruſticaniſque, qui eum nunquam vidiſſent, pari inter multos cultu, & ſæpe ſine comitatu, uti omnium Princeps atque Imperator ſalutaretur. Experientia ſane teſtatur, in pulchris, & firmis, à vitio vel nota externa, corporibus plerunque egregiam mentem, & raras virtutes latere. Hoc Sophitis Indis, teſte Diodoro Siculo, ignotum non erat, Apud

In conſiliario

In vita Magni Sfortiæ.

Biblioth. l. 7. mihi fol. 368.

illos erat pulchritudo corporis, præ omnibus, in magna exiſtimatione, atque in ipſa infantia puerorum diſcrimen faciebant, ut, qui membra, ac naturam ad bonum corporis ſtatum, & robur idoneum habere viderentur, eos educarent. Quibus autem corpora eſſent infirmiora, iis alendi curam impendere ſupervacaneum exiſtimarent, ac mortem inferrent. Pariter & in matrimoniis contrahendis, neque dotis, neque magni apparatus, ſed formæ duntaxat & proceritatis corporum ratio habebatur. Propterea earum civitatum indigenæ, cæteris hominibus, ſpecie honeſta, longe præſtabant, & ante omnes ipſe Rex Sophites, & inſigni forma, & corporis magnitudine, cubitis quatuor eminentiori ſpectabilis, tunc Alexandro obviam è regia ſua progreſſus eſt, ſeq; & totum regnum in ejus poteſtatem dedidit, atque illud à benigno victore, rurſus obtinuit.

Carolum quoque Magnum (ut ad noſtratia propiora magisque nota veniam) non ſolum eximia magnitudine animi, & multis egregiis virtutibus fuiſſe præditum, notum eſt, ſed etiam dignam Imperio formam, ſive ut cũ
Lib.2.Sax. cap.7. Euripide loquar, εἶδος ἄξιον τυραννίδος, habuiſſe, Einhard⁹, Engolismenſis, Paderbornenſis, in ejus vita, Cranzius & alij hiſtorici ſcribunt, corpore robuſto, ſeptem pedes ſuos procerum, capite rotundo, oculis prægrandibus, & vegetis, naſo paulo majore, facie læta, & hilari, inceſſu firmo, voce clara, valetudine proſpera, cervice breviore & ventre proiectiore. ita ut ex hac pulchra & decenti conſtitutione generoſa & præclara indoles, reſplendens apparuerit, ſicut B. Ambroſius quoque obſervavit, dicens, ſpecies cor-
Lib.2. de virginib. poris & ſimulachrum mentis, figuraque probitatis. Ob hanc rem Euripides quoque Priamum commendat: Priami, inquit, ſpecies digna Imperio. Tur-
In hiſt. c. 29. pinus ſane Caroli Magni ſtaturam & faciem ita deſcribit. Fuiſſe cum capillis brunis, facie rubeum, corpore decorum, & venuſtum, ſed viſu efferum. Statura (pergit is) erat in longitudine octo pedum, ſuorum ſcilicet, qui erant longiſſimi, ampliſſimis renibus ventre congruus, brachiis & cruribus groſſus, omnibus artubus fortiſſimus, certamine doctiſſimus, miles acerrimus. Habebat in longitudine facies ejus unum palmum, & dimidium, & barba unum, & naſus circiter dimidium, & frons ejus erat unius pedis. Oculi leonini ſcintillantes. & carbunculi, ſupercilia oculorum ejus, in [illegible] m palmum habebant. Statim perterritus erat, quem ipſe, ira commotus, apertis oculis conſpiciebat, &c. Hæc ex Turpino, qui coætaneus Caroli habetur, recenſere volui. Utrum autem hæc delineatio Caroli, reliquis ejus ſtatuis, & imaginibus antiquis conveniat, affirmare nolo, cum præſertim hic autor, & aliis fabuloſis rebus admodum ſuſpectus ſit. Et memini, me aliquot ſtatuas, & picturas, Carolum repræſentantes, unam quidem Fuldæ, alteram in Curia noſtra videre, ex quibus licet ſatis manifeſtum ſit, ipſius

proce-

proceritatem ſuperaſſe mediocritatem, attamen giganteum corpus cum non habuiſſe apparet. Sed ad magis veriſimilia veniamus.

Ludovicus ſane, Rex Galliarum, quem Sanctum appellant, cum ob alias virtutes, Rege & Heroe dignas, tum maxime celebratur, quod à Melarala, Sultano Ægypti, expugnata Damiata, circumventus & captus, dum iniquiſſimas conditiones propoſitas conſtantiſſime refutaſſet, & ab hoſtiũ furore, qui proprium Sultanum trucidaſſent, in maximo eſſet periculo, irruentibus illis ſtrictis gladiis, ad Regem, ut illum quoque occiderent, vel ad nefarias conditiones adigerent, ſuæ majeſtatis ore, & dignitate vultus, licet æger decumberet, rabiem eorum cohibuit: ita ut furor inſaniaque reſiderit, ſicut Paulus Æmilius id prolixe deſcribit. Ob ſimilem majeſtatem, conſtantiamque regiam, & virtutes heroicas, antea celebravimus Alfonſum, Regem Arragoniæ, quæ etiam rectè à Pandulpho Collenutio, in captivo finito prælio navali, cum Genuenſibus victoribus, ita prædicatur: Nec mihi hoc loco videtur ſilentio prætereunda eſſe, ſingularis Alfonſi magnanimitas,, vere regia. Is enim, etſi captivus eſſet, terra marique tamen, Mediolani, & omnibus aliis locis, ſemper eo vultu, conſtantiaque, majeſtateque fuit locutus eſt, imperavit, & obeditum illi fuit, non ſecus, ac ſi liber, atq; victor ipſe extitiſſet. Nam, ut cætera omittamus, cum Iſchiam deductus, juberetur a navis præfecto imperare civitati, ut ſeſe illa Genuenſibus dederet, reſpondit fortiter, ſe id facere nolle nec ſperare eos, de ſua ditione, vel lapidem unum occupaturos, ſine armis & ſanguine : ac ſcire etiam, nullum, ex ſuis ſubditis, hujuſmodi mandatis pariturum, quando eſſet captivus. Adeoque confudit eum navis præfectum, ut Blaſius, ſummus claſſis Imperator, neceſſum habuerit, tunc illum blandis verbis placare, & oſtẽdere, id illi à præfecto, non ſuo nomine, ſed ipſius ſola imprudentia fuiſſe mandatum. Quamobrem dicebant omnes: Vnum Alphonſum, in quacunque fortuna merito Regem ẽſſe, atque vocari.

Lib. 7. hiſt.

Hiſtor. Neapol. l. 6.

De Maximiliani I. laudatiſſimi & præſtantiſſimi Imperatoris majeſtate & autoritate antea multa egregia congeſſimus. ſed ejus virtutes heroicæ eximiæ merentur, ut plura addantur. Illum Cuſpinianus ita deſcribit: Hunc Imperatorem humaniſſimum, ſtatura fuiſſe quadrata, in qua Cæſarea Majeſtas reſplenduit. Nemo non hunc Imperatorem eſſe, etiam exterius, inter triginta maximos Principes, antea non viſum, cognoviſſet, tanta erat oris probitas. Eadem obſervavit, & in ſuam hiſtoriam inſeruit, Gerardus de Roo. Erat, inquit, in eo eximia quædam magnitudo, quam in rebus proſperis moderatio, in adverſis conſtantia, & fortunæ contemtus ſequebatur. Liberalitatem ita coluit, ut multorum ob eam incurreret reprehenſionem, dum nihil ſibi defuturum ſperans,

Cen. 2. c. 6.

In hiſtoria Auſtriaca.

pecuniæ ſtudium contemſit. In congreſſu comis erat, & affabilis: ſermo-
nem, inter familiares, doctis ſalibus condiebat ipſe, neque aliorum in di-
cendo libertatem ægre ferebat. Honeſtatis, gravitatis, temperantiæque, &
caſtitatis ubique exempla præbebat, quas virtutes in eo commendatio[n]es
ciebat, inſigne oris decus, formæque ac ſtaturæ modus tantæ Maieſta[ti]
conveniens.

His heroibus adjungendus eſt Franciſcus I. Rex Galliarum, de cujus
Cent.2.c.6. virtutibus Regia majeſtate dignis, licet alias memorabilia recenſuerim, ta-
In Catalo- men ejus, quæ ſequuntur, præconia omittere non potui. Ita enim de eo ſcri-
go gloria bit Bartholomeus Chaſſaneus: Franciſcus Francus, Rex noſter, qui fuit,
mundi, 9. & eſt ingenti pulchritudine decoratus, antecedens omnes homines totius
par. 19. regni, tam pulchritudine, proceritate, eloquentia, clementia, quam placabi-
conſid in litate, & quod magis eſt, fortitudine Has eximias, & quidem vere regi[a]s do-
fin. tes, aperte, & cum admiratione Cæſareanorum, declaravit captivus, poſt
In vita prælium Ticinenſe, ſicut id Arnoldus Ferronus eleganti ſtylo poſterita[ti]
Franciſci tradit: Rex, inquit, poſt prælium captus, Piſſeonū ingreſſus, viſus eſt quid-
lib. dam efflagitare à Borbonio & Lanoio, recipientibuſq; illis, futurum ut ac-
ciperet, alia cum expectarent, petiit, ne pueros Gallicos, qui capti erant, I-
talicus miles attrectaret. Si quos cepiſſet, Hiſpano redderet, permutatis ca-
ptivis, atque ita petiit, pudicitiæ eorum conſulens. Id libentiſſime Borboni-
us Lanoiusque conceſſere. Mox totis caſtris per tubicines, edicto propoſi-
to, plus quam ſexcenti adoleſcentes, liberali egregiaque forma, Hiſpanis
redditi: quorum pudicitiam deploratam, ſi apud Italos manſiſſent, omnes
fatebantur. Cœna apparata accubuere cum Rege, Burbonius, Lanoius. &
Alphonſus Vaſtius, cum diu fruſtra deprecati eſſent, ne accumberent. La-
noius argenteam lancem lavanti Regi, Vaſtius, hydria argentea, aquam
infundebat: Borbonius, ad manus abluendas, mantile obtulit. Idem honos,
idem cultus, eadem in captum obſervantia quæ fuiſſent florentibus rebus,
captis magnitudine animi facundiaque hoſtibus; poſt cœnam venit ad Re-
gem ſalutandum: Ferdinandus Davalus Piſcarius, cum quo in multam no-
ctem Rex protraxit ſermones graviſſimis de rebus. Ita captivus mirabiliter
homines movebat, &c. Paulo poſt, idem Ferronius comparationem Caroli
V. & Franciſci Regis, in ſuam hiſtoriam inſeruit, quæ in a[li]o capite commo-
Lib. 5. c. 9. dius referri poterit. Quare in hiſtoria Marchionis Piſcarij hoc encomium
Li. 3. cent. huic Regi datur: *El Rey Franciſco era la gentileza y corteſia del mundo.* Re-
2. c. 6. cte itaque exclamat Egeſippus: Tanta eſt virtutis gratia, ut frequenter etiā
hoſtem delectet: & Homerus, (quem antea allegavimus) merito virtutem in
Vlyſſe naufrago, loco veſtiū ea ornato, ita commendat: O homines, ſit vo-
bis curæ virtus, quæ & cum naufragio ſimul enatat, & in littore nudum eie-

ctum

Actum Phracibus venerabiliorem oſtendit Ex hoc conſtat, doctrinam Cebetis veram eſſe: NVLLO INFESTARI nocumento eum poſſe, qui VIRTVTIS munimento ſe obvelavit, conſepſitque. Ea enim eſt, adverſum vitia & mala, ceu antipharmacum potentiſſimum, non ſecus ac viperæ poteſtas venenoſa, contra id genus feras alias: quippe ferunt morſos à vipera, à venenatorum nullo attingi. Poſtremo Plauti encomium virtutis eſt memorabile. *Amphitruon. act. 2. ſc. 2.*

Virtus, inquit. *præmium, eſt optimum:*
Virtus omnibus rebus anteit profecto:
Virtus omnia in ſe habet omnia adſunt bona, quem penes eſt virtus.

Et quæ ibidem plura habentur.

CAPUT XLII.

De peculiaribus donis Regum & Principum nonnullorum ſanandi ægrotos, & peculiaribus eorum notis.

ETſi gentiles ſæpenumero, partim errore, partim adulatione, ſuis Regibus & Principibus peculiaria χαρίσματα & dona ſanandi, & morbos curandi, atque alias peculiares & veluti divinas notas adſcripſerunt, tamen ea, tanquam ſuperſtitioſa & inania, non diu duravere, neque fidem plenam meruere. Ita enim ſcribit Plutarchus de Pyrrho, Rege Epirotarum. E liene laborantibus ſalutem adferre credebatur, (Pyrrhus) ſi gallum album mactans, ſupinatis illis, dextro pede leviter ſplenem premeret, neque fuit quiſquam ita pauper vel vilis, cui rogatus eam medicinam facere dedignaretur. gallum ipſe Pyrrhus accipiebat, atque immolabat, iſque ei honor erat gratiſſimus. Et ferunt pedis ejus pollicem vim divinam habuiſſe atque etiam, cremato poſt mortem corpore, hunc illæſum intactumque ab igne fuiſſe repertum. Eadem ſcribit Homerus de Achille. De Veſpaſiano ita ſcribit Svetonius: E plebe quidam luminibus orbatus, item alius debili crure, ſedentem pro tribunali pariter adierunt, orantes opem valetudinis, demonſtratam à Serapide, per quietem, reſtituturum oculos, ſi inſpuiſſet, confirmaturum crus, ſi dignaretur calce contingere. Cum vix fides eſſet, non ullo modo ſucceſſurum, ideoque nec experiri auderet: Extremo hortantibus amicis, palam pro concione, utrumque tentavit, nec eventus defuit. Sed ejuſmodi falſas curationes in fictis morbis, præſtigiis diabolicis fieri poſſe, & ſæpius factas eſſe & olim, & noſtro tempore, conſtat. Vetus eſt de Aſpaſia, quæ tumorem oris, in ipſo mento teterrimum,

In ejus vita.

In ejus vita.

I. Vt ſuæ domui bene præſit, id eſt, uxori, & familiæ toti: nam qui propriæ domui præeſſe neſcit, quomodo Eccleſiam Dei curaturus eſſet.

II. Vt liberos contineat in ſubiectione, cum omni honeſtate, quod profecto certiſſimum eſt, evidentiſſimumque ſignum, quo hominem ſuæ domui bene præeſſe, animadvertimus, ſi honeſte & ſancte informati ſunt liberi. Hæc omnia ſimul coniunxit optime Apoſtolus ad Titum, & in priore ad Timotheum. Hactenus Iunius, non vulgaris auctor, cuius verba eo libentius exſcribere volui, cum ſint referta ſalutaris doctrinæ & monitionis quæ non tantum ad præcones verbi Dei, ſed etiam ad omnes, qui veri Chriſtiani ſunt, & Chriſtianorum more vitam ſuam inſtituere cupiunt, pertinent.

CAPUT XXXVIII.

Vtrum citatio & provocatio ad tribunal Dei licita ſit, necne? & qualem plerunque efficaciam habuerit?

Etſi nonnulli ex Iuriſconſultis ſunt in ea opinione, puniendos illos eſſe, & quidem pœna arbitraria, ſi qui numinis ſuperſtitione terrentur, quemadmodum faciunt illi, qui mittunt præcepta vallis Ioſaphat, ſic-
De arbitr. ut Menochius cenſet, & allegat Iulium Clarum, ita dicentem; puniuntur
Iud. lib. 2. extra ordinem illi, qui ſuperſtitione numinis alios terrent, prout faciunt illi,
cent. 4. cap. qui mittunt præcepta vallis Ioſaphat, quorum unus, qui appellabatur Carle-
388. in fin. ſius, fuit poſitus ad catenam infamem. 10. Aprilis, anno 1553 Et alius qui-
Sent. l. 5 §. dam Thæmus Mintellus, qui tranſmiſerat quoddam præceptum, ſub no-
fin. q. 83. n. 7 mine Domini noſtri Ieſu Chriſti, iuſſus fuit renunciare præcepto & fuſti-
gari 10. Septemb. anno 1556. Tamen contraria opinio receptior eſt: ideo-
In ſumm. que Theodorus Beza ex actorum Apoſtolorum, cap. 23. notat, Chriſtianis
Novi teſt. licere de iniuriis queri, & impios ad Dei tribunal citare, modo id ſine odio
& ſedato animo fiat. Id confirmari poteſt multis memorabilibus hiſtoriis
Vol. 2. & exemplis. Ex quibus præ cæteris memorabile eſt, quod Nauclerus de Fernando Legionis Rege ita ſcribit: cum præcepiſſet occidere duos ſcutiferos de Carnaia inauditos, illi videntes iniuſtitiam, citaverunt Regem, ut compareret coram Deo tricesimo die, ad reddendam rationem huius iniuſtitiæ, & ſic factum eſt: quia in præfixo termino moritur. Præterea refertur in veteri Chronico Conradi Epiſcopi, de duobus Cardinalibus, qui a Papa Iudices conſtituti & pecunia corrupti Henricum, olim Epiſcopum Moguntinum, virum laudabilem, ab Epiſcopatu, anno 1106. amoverunt, & quod propterea tam illi, quam Moguntini cives, a Deo ultionum graviter

punit

puniti ſint. Rem, inquit, refero, fratres, omnibus illius ſeculi notiſſimam: Venerabilis vir Henricus, tam manifeſta perverſitate turbatus, ipſos perverſos Cardinales alloquitur, in hunc modum: Si ad ſedem Apoſtolicam appellarem, contra veſtrum iniquum proceſſum, Papa forſan ipſe nihil amplius tentaret, & nihil mihi accreſceret, niſi labor corporis, amiſſio rerum, afflictio ſpiritus, eviſceratio mentis, & evacuatio gratiæ. Appello ergo ad Dominum Ieſum Chriſtum, tanquam iudicem iuſtiſſimum. Vos cito ad eius tribunal, ibi, coram ſummo iudice, me reſponſurum exhibebo. Non enim iuſte, nec ſecundum Deum, ſed mercede corrupti, ſicut placuit, iudicaſtis. At illi dixerunt, cum tu præceſſeris, nos ſequemur. Hæc autem ridentes & deridentes dixerunt. Poſt annum fere & dimidium, venerabilis Henricus præſul, defunctus, Deo, ad quem appellaverat, totum proceſſum lacrymabiliter aſſignavit. Mors eius pervenit etiam ad aures dictorum Cardinalium, qui ludentes ad alterutrum dixerunt; Ecce præceſſit: ſuo tempore nos ſequemur. Et ecce tranſiit tempus breve, & ambo uno die moriuntur. Nam unus ſedens in ſede naturæ, ut purgaret ventrem, omnia inteſtina ſua in cloacam ieceit, & animam miſerabiliter exhalavit. Alius manuum ſuarum digitos articulatim obmordens, & ore expuens, quaſi ſeipſum devorans, expiravit. O Deus ultionum, iuſtum exerces iudicium! Audita ſunt hæc in terra noſtra, nec à quoque aliud dicebatur, quam Benedictus Dominus, qui venerabilis Henrici iniuriam iuſte vindicavit: O Cardinales, Cardinales, pacem de terra accepiſtis, & ut homines Moguntiæ ſeipſos invicem interficiant, vos feciſtis. Quodcunque mali provenit, quæcunque fuerint homicidia perpetrata, veſtra eſt in aula perverſitas, veſtra eſt iniquitas operata, ut veniat ſuper vos omnis ſanguis, qui effuſus eſt & deinceps effundetur. Hæc auctor dicti Chronici; ſicut relatum eſt, in *Tempeſtivo ſuſcitabulo, pro Principibus.* Ex quo hæc, cum Chronicon illud non habeam, exſcripſi. *Par. 2. c. 1.*

Balæus præterea talem hiſtoriam ex Ceſtrienſe refert: Robertus Lincolmenſis, cognomine Capito, cum Innocentii IV. avaritiam, faſtum, tyrannidem, & alia eius tetra vitia, tam viva voce, quam ſcriptis, improbaret, & reprehenderet, fuit ab eo excommunicatus, & ad curiam citatus, atque iniuſte damnatus, à quo appellavit ad iudicem Chriſtum. Narratque Ceſtrienſis quod, obeunte Lincolmenſe, audita ſit vox in curia Papæ, clamans, Veni miſer in iudicium Dei, repertuſque ſit, ſequenti die, Papa in lecto exanimis, ac livida in eo plaga, tanquam fuſte percuſſus eſſet. Accidit hoc Neapoli, anno 1253. Similis hiſtoria legitur de Magiſtro Teutonicorum Ordinis, qui per indignationem, ſuſpendio, prætenſo falſo crimine, ſciens prudenſque, quendam peremerat. Innocens ille, cum ad *In vitis Pont. mihi fol. 301 & 302. Lib. 7.*

ſupplicium duceretur, ad Chriſti tribunal Magiſtrum citat, ad decimam tertiam diem. Adveniente die, Magiſter prorſus incolumis, ſuo ore, coram non paucis, fatetur, oportere ſe ſiſti coram Deo. Mirum, eo die occumbit. Id accidiſſe in Livonia circa annum Domini 1407. tradit Crantzius & refertur à Maiolo. Huc ſpectat, quod Fulgoſius de excidio Templariorum equitum, ſcribit: Poſtremo, inquit, adductus eſt unus, natione Italus, patria, Neapolitanus, qui minime trepido animo ſe gerebat. Damnatus enim, ut vivus, ſicut antea alii, cremaretur, dum in Vaſconibus in Burdigala urbe, ad ſupplicium deducitur, conſpectis in feneſtra, Pontifice (is fuit Clemens V.) ac Rege (is fuit Philippus pulcher) magna voce in hæc verba prorupit. Sæviſſime Clemens tyranne, poſteaquam mihi inter mortales nullus iam ſuper eſt, ad quem appellem, pro gravi morte, quam me, per iniuriam, afficis, ad iuſtum Chriſtum, qui nos redemit, appello; ante cuius tribunal te voco, una cum Philippo Rege, tanti mali ſuaſore, ut ante eum, intra annum diemque, ambo appareatis, ubi cauſſam meam exponam, & ius ſine pravo affectu miniſtrabitur. Mirum profecto, neque enim tempus, quod dictum ab equite fuerat, abiit: quod Clemens repente morte eſt correptus: nec multo poſt Philippus quoque interiit. Neque enim pauciores huius equitis verba vires, quam Calani ad Alexandrum, cum mori conſtituiſſet, habuere. Hæc Fulgoſius. Memorabile inſuper eſt, & ad hanc materiam noſtram ſpectans, quod Buchananus ita refert. Ioannes Cametonus Glaſcuæ Epiſcopus, in ſuæ ditionis (quæ in primis ampla eſt) agricolas, multa crudelitatis & avaritiæ exempla ipſe ediderat: Multa per eos, quorum in manu ſumma rerum erat, prodenda curaverat: ut dominus iniquo iudicio circumventis, bona ad eum redirent, omniumque, quæ populariter fiebant, malorum aut actor, aut fautor credebatur. Ejus viri dignum vita nefarie acta fuiſſe tradunt exitum. Pridie natalem Chriſti, cum in villa quadam ſua, ad ſeptem millia paſſuum à Glaſcua diſtante, quieſceret, vocem ingentem audire viſus, ſe ad tribunal Chriſti, ut cauſam diceret, vocantis. Ex ea repentina perturbatione ſomno excuſſus famulos excitat, illatoque lumine aſſidere iubet. Ipſe libro in manum ſumpto, cum legere incepiſſet, eadem iterum vox omnium animos ſtupore defixit. Deinde cum longe vehementius, atque horribilius inſonuiſſet, Epiſcopus ingenti gemitu edito lingua exerta, mortuus in lecto eſt inventus. Hoc (pergit Buchananus ibidem) tam perſpicuum divinæ ultionis exemplum, ut neque temere affirmare nec refellere eſt animus: ita, cum ab aliis ſit proditum & conſtanti rumore pervulgatum, omittere viſum non eſt.

Vana. l. 1. In Canicular. mihi f. 160. in colloq. l. 1. de miraculis.

Lib. 11. Rerum Scot.

Rerum Scot. l. 14.

Alterum exemplum, non minus memorabile hoc modo refert idem Buchananus. Eo anno (is fuit 1526.) patricius Hamiltonius, è Iohannis

duris

ducis Albini ſorore & fratre comitis Araniæ natus, iuvenis ingenio ſummo, & eruditione ſingulari, coniuratione ſacerdotum oppreſſus, ad Fanum Andreæ. vivus eſt crematus. Non adeo diu, poſt eius ſupplicium, animos hominum conterruit Alexandri Cambelli mors. Is erat è ſodalitio Dominicanorum, & ipſe magno ingenio iuvenis, & eorum, qui Thomæ Aquinati ſectam imitantur, inter eruditiores habitus. Cum eo Patricius de Scripturæ ſacræ interpretatione ſermones ſæpe contulerat: ac diſſerendo eo perduxit, ut omnia prope capita, quæ tum habebantur paradoxa, vera fateretur. Nihilominus Alexander, vitæ quam veri cupidior, à ſuis, perſuaſus, eum publice accuſavit. Patricius, ut erat natura vehementior, hanc hominis ambitioſi pravam gloriæ captationem ferre non potuit: ſed palam exclamavit: Ego te hominum nequiſſime, qui, quæ nunc damnas, ea vera eſſe ſcis, & paucis ante diebus, apud me es confeſſus, ad tribunal Dei vivi in ius voco. Qua voce Alexander perturbatus, nunquam, ex eo die, compos mentis fuit, ac non multo poſt inſania conflictatus, mortem obiit.

Huc referendum non immerito eſt, ex eodem Buchanano, Georgii Sophocardii vaticinium, paulo ante ſupplicium. Cum enim id Cardinalis ex arce munitiſſima ſua Fani Andreæ, cum ſuo grege, ex feneſtris & propugnaculis, tapetibus, ſtragulis ſericis, & pulvinis exornatis, magna cum pompa & frequentia armatorum, machinis æneis, ad oſtentationem potentiæ, per totam arcem, locis idoneis diſpoſitis, lætus conſpiceret, & incenſo rogo præfectus arcis (qui tam prope aſtabat, ut flammæ afflatu ambureretur) Sophocardium, ad palum funibus alligatum, hortatus eſſet, ut bono animo eſſet, ac delictorum veniam à Deo peteret. Cui ille: hæc quidem flamma corpori, inquit, attulit moleſtiam, animum vero non fregit: at qui nos, ex editiori loco, tam ſuperbe deſpicit, intra paucos dies, non minus ignominioſe iacebit, quam nunc arroganter cubat. Hæc loquuto, funis circa fauces artius aſtrictus, vocem interclusit. Non multo poſt Cardinalis, ob ſuperbiam, & alia vitia, à nonnullis coniuratis, occupata arce, interfectus eſt, & eius cadaver exanimatum, concurrentibus eius amicis, ad obſidionem arcis, oculis omnium expoſitum eſt. In illo ipſo loco, unde ipſe, non multo ante, Georgii Sophocardii ſupplicium tam lætus ſpectaverat. Nec ſubibat modo (pergit ibi Buchananus) amicos rerum humanarum inconſtantia, & inexpectatus eventus: ſed multis occurrebat Georgii illa, de illius morte, prædictio: multaque alia, quæ ſanctiſſimus vir ille, non ſine divino (ut credibile eſt) ſpiritus afflatu, ventura præmonuerat, ut brevi ſecutus exitus probavit. Porro citationis ad divinum tribunal alia alibi traduntur exempla. Et quidem de Carolo IX. Rege

Rerum Scot. l. 15

Galliarum, Pariſienſis lanienæ editore, exemplum relatum leges apud Thuanum Hiſtor. lib. 58. & de Iudice Lucernate apud Ioh. Stumpſium in Chronic. Helvetior.

Caput XXXIX.

De Adverſariis Ciceronis, & ipſius inconſtantia miſerabilique exitu.

Auctarium cap. 31. cent. 2

DE Marci Tullii Ciceronis virtutibus & vitiis, prolixe antea diſſeruimus, & quæ tam pro illis quam de his, auctores obſervarunt, recenſuimus. Cum autem plura de iam eximio viro, (qui tamen ſæpenumero non caruit reprehenſione) extent, ea nunc in peculiare caput congerere volui, ut inde appareat verum eſſe, quod decantatur:

Nam vitiis nemo ſine naſcitur, optimus ille eſt
Qui minimis urgetur.

Non abſque cauſa autem, propter miram amœnitatem, & alias peculiares commoditates, quas cum meis ſodalibus perluſtravi, Tuſculanum Ciceronis, quod præ cæteris ſuis fundis, ædificiis & hortis amavit, & ſumptuoſis æ[d]ificiis, maxime autem ſuis ſcriptis illuſtravit, & exornavit, commendavimus. Cuius etiam eleganti deſcriptione fecit Bernardus Saccus. Ab uno, inquit, tantum naturæ experimenta petam, ubi Fratcata olim vicus, nunc oppidum & elegans Crypta ferrata iacent, in quo monaſterio, Græco ſermone & ritu, divina celebrantur. Diſtant ab urbe hæc loca decem millia paſſuum, & à planitie Romani agri, duo milia. Et pergit ibidem prolixe cauſas naturales recenſere, quare Crypta illa ferrata tam ſalubri aere & aquis gaudeat, vice verſa vero Burgetum oppidulum, nunc fere deſertum, ſolummodo mille paſſu, interiacente antiqua ſylva, inde diſtans, aere & aqua inſuavi & inſalubri, in tanta vicinia, fruatur, ut inquilini aſſiduo morbo perciti, locum hunc deſerere coacti ſint. Miratus autem fui inter legendum hanc prolixam Saccianam deſcriptionem Tuſculani, nullam eum Ciceronis, neque eius fundi mentionem ibi facere, niſi fortaſſe, data opera, recentia & præſentia, omiſſis veteribus, deſcribere voluerit. Quod etiam apparet in deſcriptione Mantuæ, patriæ Virgilii Maronis, tam celeberrimi Poetæ, quem eodem modo ſilentio præterit. Cæterum his omiſſis, non leve naufragium ad reliqua, quæ antea commemoravi-

In hiſtoria Ticinenſi l. 1. c. 2.

Ibid. lib. 1 cap. 15.

'avi, tanquam verſipellis, ſuæ famæ, & exiſtimationis fecit Cicero, quum initio Gabinium, ob re inctionem Ptolomæi Regis Ægypti, acerrime accuſaſſet, eoque iudicibus per immenſas largitiones corruptis, frendente & indignante populo, abſoluto: mox commutata voluntate non modo à Gabinio ne umaccuſando deſtiterit, ſed eius quoque cauſam defendendo egerit, quod tamen il'i nihil profuit, ſed exilio Gabinius damnatus tum eſt, eumque Cæſar poſtea reduxit. Ciceronis autem nomen crimenq; per fugæ auctum vehementius eſt, de qua re Dio prolixius. Ad hoc naufragium vel labem famæ Ciceronis acceſſit præterea, quod illi in Sanatu accidit: Cum enim in Senatum Liberius Mimus lectus à Cæſare eſſet, & à Cicerone ad conceſſ m non admitteretur, dicente: Reciperem te, niſi anguſte ſederemus; is mox reſpondit: Atqui ſolebas duabus ſellis ſedere: Quo morda i dicterio fluxam eius fidem taxabat. Inprimis autem habuit Cicero complures hoſtes potentiſſimos, ex ſuis civibus, inter quos præcipui fuere Clodius & Antonius: Pompeius vero, & Cæſar, aliique li et aliud ſimularent, tamen Ciceroni infenſi erant, ſicut Dio teſtatur, ubi indicas cauſas huius odii. Plurimos inquit, Cicero dictis læſerat, nec tantum apud eos, quibus profuerat, favoris habebat, quantum eorum, quos offenderat, animos à ſe alienaverat. Equidem alioquin plerique mortalium prockiviores ſunt ad ſuſcipienda, contra ſibi iniquiores. odia, quam ad gratias ſuis defenſoribus habendas, atque iis quidem, quorum patrocinio uſi ſunt, mercedem ſe perſolviſſe exiſtimant: adverſarios autem quacunque ratione ulciſci ſtudent. Sed præterea etiam Cicero acerbiſſimos ſibi inimicos paraverat, dum ſemper pr œ tantiſſimo cuique ſe præferi c ſtuderet, libertateque di endi in omnes immodica ad ſatietatem uſque, uteretur: Quippe qui magis facundi, ac præ reliquis diſerti, quam boni viri nomen venabatur. Iis de cauſis ad hac, quod gloriando cæteros omnes excederet, neminem ſibi parem diceret, ſed cogitationibus, ut & vita, omnes præ ſe contemneret, neq; idem, cum ullo, vitæ i ſtitutum ſequeretur, oner plerisque, & moleſtiæ erat, adeo ut ii ipſi q ibus probabatur, invidia & odio eius tener. ntur. Hæc ex Dione recen. ere volui, ut rectius cognoſcatur Ciceronem, licet præclaris dotibus & virtutibus ornatus fuerit, tamen multis vitiis non caruiſſe, quæ dona ipſius pa tim naturalia, partim indu ſtriaia, obſcura fecerunt, & quodammodo ſuperarunt, q ema modum præterea ex oratione Q. Fufii Caleni pro Antonio, apud eundem Dionem, abunde conſtat.

Hiſt. Rom. l. 39. in fin.

Roman. hiſt. l. 38.

Lib. 46.

Non abſque ratione itaque Cicero à multis reprehenditur, quod in illo diſſidio, & bello civili Pompeiano & Cæſareano, admodum lubricus & inconſtans fuerit. Nam durante bello ſecutus eſt partes Pompeii, licet ipſius animi deiectionem atque neg'igentiam reprehenderet,

Ad Attic. l. 7. epiſt. 19. & l. 8. epiſt. 9. l. 10. epiſt. 4.

ret & in epiſtolis ad amicos, C. Cæſarem vigilantem tyrannum, portentum, atque monſtrum vigilantiſſimum vocaret; profligato autem & extincto Pompeio, quum Cæſar multis ignoſceret, ſtylum vertit, & tribus habitis orationibus, ad cœlum uſque laudibus eum efferebat, quumque *Pro Marcello.* ſibi fieri Cæſar inſidias audiſſet, ſeque ſatis vixiſſe nonnunquam diceret, ille deprecatur, & orat, ut hanc opinionem deponat. Nam etſi gloriæ ſit cumulatiſſimus, ideoque ſibi quidem ſatis vixerit, non tamen ſatis vixiſſe Reipublicæ, quæ præſidio ipſius atque tutela carere nondum poſſet: de periculo non eſſe, quod ſit ſollicitus. Nam omnes, inquit, tibi non modo *Lib. 9. epiſt. famil. 28. epiſt.* excubias & cuſtodias, ſed etiam laterum noſtrorum oppoſitus & corpora pollicemur. A nece vero Cæſaris mirum in modum exſultabat & τυραννοκτόνους qui illum occidiſſent, eam gloriam conſecutos eſſe dicebat, quæ vix cœlo capi poſſe videretur. Ideo cædem Cæſaris vocat, divinum in Rempublicam beneficium. Mirum igitur non fuit, quod dum Antonium miro odio, à morte Cæſaris, quaſi is Rempublicam everteret, perſequeretur, & C. Octavio, qui Cæſari ſucceſſerat, nimium fideret, ab eo delititutus, in manus Antonii hoſtis traditus fuerit, qui caput eius præciſum, in magis conſpicuo, quam cætera loco, pro Roſtris, cum exquiſitis ludibriis poni juſſerit, ut quo loco in ipſum concionans Cicero, auditus fuiſſet, ibi caput eius cum dextra conſpiceretur. Fulvia autem uxor Antonii, id caput arreptum, priuſquam auferretur, inſultanſque amarulentis verbis, & conſpuens, genibus ſuis impoſuit, oreque eius aperto, linguam extractam acubus (quales ſecum comendi cauſa mulieres ferunt) compunxit, additis crebris & turpibus opprobriis, ut Dio refert. Eodem modo Appianus Alexandrinus in*Lib. 47.* teritum Ciceronis prolixe deſcribit. Etſi autem, ut diximus, Cicero in ſua *De bello civili lib. 4.* vita habuit inimicos plurimos, eoſq; potentes, tamen etiam poſt eius mortem non pauci, veteres & recentes, reperti ſunt, qui eius facta & ſcripta miritice exigitarent, eique multa flagitia adſcripſerunt; Inter illos eſt Quin*Dialogo de Oratore, f. (mihi) 622* tilianus. Satis conſtat, inquit, nec Ciceroni quidem obtrectatores defuiſſe, quibus inflatus & tumens, nec ſatis preſſus, ſupra modum exſultans & ſuperfluens & parum antiquus videretur. Legiſti utique, Calvi & Bruti, ad Ciceronem miſſas epiſtolas. Ex quibus facile eſt deprehendere, Calvum quidem Ciceroni viſum exſanguem, & attritum: Brutum autem otioſum atque diſiunctum: Rurſumque Ciceronem à Calvo quidem male audiviſſe, tanquam ſolutum & enervem: à Bruto autem (ut ipſius verbo utar) tanquam fractum & elumbem. Si me interroges, omnes mihi videntur verum dixiſſe, &c.

CAPVT

CAPUT XL.

Additamentum prioris capitis, De adverſariis & amicis Ciceronis.

RΕcenſuimus Ciceronem & ſuperſtitem & defunctum plures habuiſſe hoſtes, & reprehenſores, tam veteres, quam recentes. Inter hos autem eſt Petrus Quiqueranus Belloiocani Epiſcopus, qui aliquot folia, acriter illum inſectando, complevit, neſcio quo zelo ductus, certe ut manifeſto apparet propriæ laudis encomio, quam ſibi ipſe Cicero paſſim tribuit, potiſſimum offenſus. Sed an recte perperamne fecerit, aliorum iudicium eſto. Non ſolum enim illi genus ſordidum, iactantiam immoderatam, levitatem inconſtantiam, periurium, timiditatem, mollitiem, vanitatem, proditionem ingratitudinem, ignaviam, ſceleratam ambitionem, ſatis acerbe attribuit, ſed ita demum ſuam invectivam concludit: Tu reus, tu patronus, tu iudex geſtorum tuorum memoriam exaggeras, evehis, miraris, iamque in ſententiam tuam pedibus is, geſtis, ſubſultas, exilis; nec mirum, quod tam ſeverum, horrendum, anceps iudicium evaſeris. Sit ſatis Reipublicæ illi ſiſſe, tam feſtivo illo verſiculo, quo fortunatam Romam iudicaſti, conſulatu tuo, qui tot fortiſſimorum civium exitio ſtetit; ſervatam dicis, neſcio an tui contemptu præbueris anſas audiendi. An parum eſt iſta tua petulantia, morboque animi, quem male diſſimulaſti, opplevisse aures Senatus graviſſimi? Etiamne tranquillæ poſteritatis oculos ſollicitas inſolenter? Rogo, num tu ſolus, illo tam felici ſeculo, laude dignus? Dic, quanto intervallo C. Cæſarem, qui tam modeſte de ſe ſenſit, vel ingenii gloria, qua ſola valuiſti, ſuperaveris? Dicam aliud ut faſtidio meo iuſtiſſimo vel id indulgeam, non dubium, ſi C. Plinii ſcripta, in quibus Cæſari ingenii palmam ingentem deferi, videre contigiſſet: qui graviſſimus vir, aut provinciam expilaſſet, aut in Rempub. coniuraſſet. Sed heu deflendam magis atque magis mortalium ſortem, quibus ſemel fato functis, non detur in vitam regredi. Scio, pater vatum, Homere, audita, ex tot Romanorum umbris, catervatim affluentibus, tanti bellatoris gloria, quique Pantheras, ut voluit, fugavit ex Cilicia, indeque Imperator appellatus, cupidiſſime te in ſuperas auras perrupturum, quo reginam hanc Arpinatem (ne invideas interim Alexander) carminibus celebrares, modo ne tam liberali ſui de ſe encomio, non præbita, ſed præcepta mentiendi occaſio videatur. Sed ohe quo pervecti ſumus impetu? parcamus manibus tuis, Marce Tulli, etiamſi tu auribus noſtris minime peperciſti?

De laudib. provinciæ lib. 1.

ciſti? Repleſti nauſea ſtomachum meum tui laudatione tam procaci, An mirum? Siccine nobiſcum animi impotentia? ſic tentari patientiam noſtram? ſic iudiciis illudi? numne vel ſecuturæ ætatis ingenia tam ſuperbe contemſiſti? viceris maternæ linguæ profluentia, quando inimitabili flumine decurris: certe vera fatentibus eruditionis opulentia longe ſuccumbis. Nec ſcio an ipſa etiamnum oratione ſcriptorum, in tua lingua, genus omne tam facile deſpicias? Equidem, ut iudicium quoque meum, etſi non uſque firmum ætatibus, adducam, neque tu ſententiis tam gravis, quam Seneca? neque maieſtate verendus, quam Plinius? certe tenore ipſo, & ſponte fluentis orationis gratia longe omnium beatiſſimus: quemque qui aſſequi & æquare vellet, mirum dicam, maius operæ pretium non imitando facturus ſit. Qua dote undique ampliſſima, ſi animum meum non raro præ voluptate confudiſti, eundem profecto cœco iſto tuo, nec ſine acerbiſſimo invidiæ ſcelere, gloriolæ affectu, multo magis exulceraſti. Non potuimus ſtomacho exundantem bilem exprimere, nec leviter indoluimus, quando libris tuis, avide in manus aſſumptis, eblandiente uſque divina dicendi copia, non levi gaudio delibuti, iam tum occurrente plane puerili iactantia, ipſo impetu excuſſi ſumus. Neque enim ſumus fortiti id genus ventriculi, ut folia concoquere poſſimus, malitia an non, dico. Quod ſi qui ſint tam obdurato appetitu, ut hæc velut abſynthio epoto, ſine nauſea tranſmittant, non equidem invideo, miror magis: Vt interim cuivis conſtet, nullo odio, nulla invidia, a qua tam longe abſum, quam ab ipſo ſeculo Ciceronis, hæc in hunc locum accerſita, ſed ſuaſu libente pro mea conſcientia, & liberi ſaltem animi profeſſione, quantulacunque ſunt, ſublevandi animo affectui meo, data. Quod vero aliquantulum evagati ſumus, rationem, ſi non aliam adducere iuvat, interim demus, quod evagari libuerit.

Hæc ex Quinquerani invectiva huc inſerere volui, non quidem ut Ciceronis praſtantiſſimas virtutes, & præclariſſima dona, vellem enervare cuperem, ſed ut inde manifeſtius appareat, eum, ut dicebam, detrectatores & adverſarios in vita & poſt mortem habuiſſe, neque prorſus vitiis caruiſſe. Habuit autem, ut antea diximus ut ſemper ſuos obtrectatores, ita & præcones, defenſores, & vindices habebitque in poſterum quoque, ſicuti libri præſtantiſſimorum virorum id, ſuo teſtimonio, prædicant, & poſteritati notum fecerunt, ita ut ſatius fuiſſet, ipſius vitia ſilentio texiſſe, quam eius manes intempeſtive turbaſſe. Quare Ciceronem non immerito Plinius, poſtquam

Natural. hiſtor. l. 7. c. 30.

celeberrimorum Romanorum virtutes prædicaſſet, ita hoc pul erimo encomio alloquitur: Quod Quinquerani invectivæ, qua non dubitabat ille Plinio etiam Ciceronem poſtponere, non immerito opponimus

mus Sed quo te, M. Tulli, piaculo taceam ? quove maxime excellentem inſigni prædicem ? quo potius, quam univerſi populi illius gentis ampliſſimo teſtimonio, & tota vita tua conſulatus tantum operibus electis ? Te dicente, Legem Agrariam, hoc eſt alimenta ſua abdicaverunt tribus: te ſuadente, Roſcio theatralis autori legis ignoverunt, notatasque ſe diſcrimine ſedis, æquo animo tulerunt: te orante, proſcriptorum liberos honores petere puduit: tuum Catilina fugit ingenium: tu M. Antonium proſcripſiſti. Salve primus omnium parens patriæ appellate: primus in toga triumphum linguæque lauream merite, & facundiæ Latiarumque litera rum parens, atque ut dictator Cæſar (hoſtis quondam tuus) de te ſcripſit, omnium triumphorum lauream adepte majorem, quanto plus eſt ingenij Romani terminos in tantum promoviſſe, quam imperij. Hactenus de Cicerone Plinius. Poſtremo de monumento Ciceronis, & ubi fragmenta de eo reperta ſunt, antea diſſerui. Hoc tamen nunc addo, quod ſtudioſi antiquitatum oſtendant ejus ſepulchrum, ex Joviani Pontani ſententia, in angulo, quà ſe via Cajetana in Appiam fundit, cujus ætate volunt repertum fuiſſe fragmentum epitaphij Ciceronis.

Iuvenalis.

Roma patrē patriæ Ciceronem libera dixit.

CAPVT XLI.

De magnitudine animorum, & pulchritudine corporum, nonnullorum heroum priſcorum & recentium.

SApientiſſimus ille Socrates, inquit eximius & præſtantiſſimus vir, Hippol. de Collibus, præ cæteris pulchros ad Philoſophiæ ſtudia admittebat. De pulchritudine hic loquitur, quam Cicero in dignitate, non in venuſtate, ponit: Quoniam, ubi vera pulchritudo, ibi quoque ingenium pulchrum: in fucata vero & muliebri pulchritudine, omnia fucata. Dignitas corporis, apta compoſitione membrorum, movet oculos, & delectat vel hoc ipſo, quod omnes partes, cum quodam lepore, inter ſe conſentiunt. P. Scipio Africanus major, formæ dignitate, barbaris in Hiſpania admirationi fuit. Tanta ſpecie, ait Jovius, ad exprimendum omne decus in magno Sfortia, diſſimilium rerum partes, ratione, atque ordine reſpondebant, ut à rudibus ruſticaniſque, qui eum nunquam vidiſſent, pari inter multos cultu, & ſæpe ſine comitatu, uti omnium Princeps atque Imperator ſalutaretur. Experientia ſane teſtatur, in pulchris, & firmis, à vitio vel nota externa, corporibus plerunque egregiam mentem, & raras virtutes latere. Hoc Sophitis Indis, teſte Diodoro Siculo, ignotum non erat. Apud

In conſiliario

In vita Magni Sfortiæ.

Biblioth. l. 7. mihi fol. 368.

illos erat pulchritudo corporis, præ omnibus, in magna exiſtimatione, atque in ipſa infantia puerorum diſcrimen faciebant, ut, qui membra, ac naturam ad bonum corporis ſtatum, & robur idoneum habere viderentur, eos educarent. Quibus autem corpora eſſent infirmiora, iis alendi curam impendere ſupervacaneum exiſtimarent, ac mortem inferrent. Pariter & in matrimoniis contrahendis, neque dotis, neque magni apparatus, ſed formæ duntaxat & procreationis corporum ratio habebatur. Propterea earum civitatum indigenæ, cæteris hominibus, ſpecie honeſta, longe præſtabant, & ante omnes ipſe Rex Sophites, & inſigni forma, & corporis magnitudine, cubitis quatuor eminentiori ſpectabilis, tunc Alexandro obviam è regia ſua progreſſus eſt, ſeq; & totum regnum in ejus poteſtatem dedidit, atque illud à benigno victore, rurſus obtinuit.

Carolum quoque Magnum (ut ad noſtratia propiora magisque nota veniam) non ſolum eximia magnitudine animi, & multis egregiis virtutibus fuiſſe præditum, notum eſt, ſed etiam dignam Imperio formam, ſive ut cum

Lib.2.Sax. cap.7. Euripide loquar, εἶδος ἄξιον τυραννίδος, habuiſſe, Einhard⁹, Engolismenſis, Paderbornenſis, in ejus vita, Crantzius & alij hiſtorici ſcribunt, corpore robuſto, ſeptem pedes ſuos procerum, capite rotundo, oculis prægrandibus, & vegetis, naſo paulo majore, facie læta, & hilari, inceſſu firmo, voce clara, valetudine proſpera, cervice breviore & ventre proiectiore, ita ut ex hac pulchra & decenti conſtitutione generoſa & præclara indoles, rectius apparuerit, ſicut B. Ambroſius quoque obſervavit, dicens: ſpecies cor-

Lib.2. de virginib. poris & ſimulachrum mentis, figuraque probitatis. Ob hanc rem Euripides quoque Priamum commendat: Priami inquit, ſpecies digna Imperio. Tur-

In hiſt.c. 29. pinus ſane Caroli Magni ſtaturam & faciem ita deſcribit. Fuiſſe enim capillis brunis, facie rubeum, corpore decorum, & venuſtum, ſed viſu efferum. Statura (pergit is) erat in longitudine octo pedum, ſuorum ſcilicet, qui erant longiſſimi, ampliſſimis renibus ventre congruus, brachiis & cruribus groſſus, omnibus artubus fortiſſimus, certamine doctiſſimus, miles acerrimus. Habebat in longitudine facies ejus unum palmum, & dimidium, & barba unum, & naſus circiter dimidium, & frons ejus erat unius pedis. Oculi leonini ſcintillantes & carbunculi ſupercilia oculorum ejus dimidium palmum habebant. Statim perterritus erat, quem ipſe, ira commotus, apertis oculis conſpiciebat, &c. Hæc ex Turpino, qui coætaneus Caroli habetur, recenſere volui. Verum autem hæc delineatio Caroli, reliquis ejus ſtatuis, & imaginibus antiquis conveniat, affirmare nolo, cum præſertim hic autor, in aliis fabuloſis rebus admodum ſuſpectus ſit. Et memini, me aliquot ſtatuas, & picturas, Carolum repræſentantes, unam quidem Felicæ, alteram in Curia noſtra videre, ex quibus licet ſatis manifeſtum ſit, ipſius proce-

proceritatem ſuperaſſe mediocritatem, attamen giganteum corpus eum non habuiſſe apparet. Sed ad magis veriſimilia veniamus.

Ludovicus ſane, Rex Galliarum, quem Sanctum appellant, cum ob alias virtutes, Rege & Heroe dignas, tum maxime celebratur, quod à Melaruia, Sultano Ægypti, expugnata Damiata, circumventus & captus, dum iniquiſſimas conditiones propoſitas conſtantiſſime refutaſſet, & ab hoſtiũ furore, qui propium Sultanum trucidaſſent, in maximo eſſet periculo, irruentibus illis ſtrictis gladiis, ad Regem, ut illum quoque occiderent, vel ad nefarias conditiones adigerent, ſuæ majeſtatis ore, & dignitate vultus, licet æger decumberet, rabiem eorum cohibuit: ita ut furor inſaniaque reſiderit, ſicut Paulus Æmilius id prolixe deſcribit. Ob ſimilem majeſtatem, conſtantiamque regiam, & virtutes heroicas, antea celebravimus Alfonſum, Regem Arragoniæ, quæ etiam recte à Pandulpho Collenutio, in captivo finito prælio navali, cum Genuenſibus victoribus, ita prædicatur: Nec mihi hoc loco videtur ſilentio prætereunda eſſe, ſingularis Alfonſi magnanimitas, vere regia. Is enim, etſi captivus eſſet, terra marique tamen, Mediolani, & omnibus aliis locis, ſemper eo vultu, conſtantiaque, majeſtateque ſuit locutus eſt, imperavit, & obeditum illi fuit, non ſecus, ac ſi liber, atq; victor ipſe extitiſſet. Nam, ut cætera omittamus, cum Iſchiam deductus, juberetur a navis præfecto imperare civitati, ut ſeſe illa Genuenſibus dederet, reſpondit fortiter, ſe id facere nolle, nec ſperare eos, de ſua ditione, vel lapidem unum occupaturos, ſine armis & ſanguine: ac ſcire etiam, nullum, ex ſuis ſubditis, hujuſmodi mandatis pariturum, quando eſſet captivus. Adeoque confudit eum navis præfectum, ut Blaſius, ſummus claſſis Imperator, neceſſum habuerit, tunc illum blandis verbis placare, & oſtẽdere, id illi à præfecto, non ſuo nomine, ſed ipſius ſola imprudentia fuiſſe mandatum. Quamobrem dicebant omnes: Vnum Alphonſum in quacunque fortuna merito Regem eſſe, atque vocari.

Lib. 7. hiſt.

Hiſtor. Neapol. l. 6.

De Maximiliani I. laudatiſſimi & præſtantiſſimi Imperatoris majeſtate & autoritate antea multa egregia congeſſimus: ſed ejus virtutes heroicæ eximiæ merentur, ut plura addantur. Illum Cuſpinianus ita deſcribit: Hunc Imperatorem humaniſſimum, ſtatura fuiſſe quadrata, in qua Cæſarea Majeſtas reſplenduit. Nemo non hunc Imperatorem eſſe, etiam exterous, inter triginta maximos Principes, antea non viſum, cognoviſſet, tanta erat oris probitas. Eadem obſervavit, & in ſuam hiſtoriam inſeruit, Gerardus de Roo. Erat, inquit, in eo eximia quædam magnitudo: quam in rebus proſperis moderatio, in adverſis conſtantia, & fortunæ contemtus ſequebatur. Liberalitatem ita coluit, ut multorum ob eam incurreret reprehenſionem, dum nihil ſibi defuturum ſperans,

Cent. 2. c. 6.

In hiſtoria Auſtriaca.

pecuniæ ſtudium contemſit. In congreſſu comis erat, & affabilis: ſermonem, inter familiares, doctis ſalibus condiebat ipſe, neque aliorum in dicendo libertatem ægre ferebat. Honeſtatis, gravitatis, temperantiæque, & caſtitatis ubique exempla præbebat, quas virtutes in eo commendatiores ciebat, inſigne oris decus, formæque ac ſtaturæ modus tantæ Maieſtati conveniens.

His heroibus adjungendus eſt Franciſcus I. Rex Galliarum, de cujus virtutibus Regia majeſtate dignis, licet alias memorabilia recenſuerim, tamen ejus, quæ ſequuntur, præconia omittere non potui. Ita enim de eo ſcribit Bartholomeus Chaſſaneus: Franciſcus Francus, Rex noſter, qui fuit, & eſt ingenti pulchritudine decoratus, antecedens omnes homines totius regni, tam pulchritudine, proceritate, eloquentia, clementia, quam placabilitate, & quod magis eſt, fortitudine. Has eximias, & quidem vere regias dotes, aperte, & cum admiratione Cæſareanorum, declaravit captivus, poſt prælium Ticinenſe, ſicut id Arnoldus Ferronus eleganti ſtylo poſteritati tradit: Rex, inquit, poſt prælium captus, Piſſeonũ ingreſſus, viſus eſt quiddam efflagitare à Borbonio & Lanoio, recipientibuſq; illis, futurum ut acciperet, alia cum expectarent, petiit, ne pueros Gallicos, qui capti erant Italicus miles attrectaret. Si quos cepiſſet, Hiſpano redderet, permutatis captivis, atque ita petiit, pudicitiæ eorum conſulens. Id libentiſſime Borbonius Lanoiusque conceſſere. Mox totis caſtris per tubicines, edicto propoſito, plus quam ſexcenti adoleſcentes, liberali egregiaque forma, Hiſpanis redditi: quorum pudicitiam deploratam, ſi apud Italos manſiſſent, omnes fatebantur. Cœna apparata accubuere cum Rege, Burbonius, Lanoius, & Alphonſus Vaſtius, cum diu fruſtra deprecati eſſent, ne accumberent. Lanoius argenteam lancem lavanti Regi, Vaſtius, hydria argentea, aquam infundebat: Borbonius, ad manus abluendas, mantile obtulit. Idem honos, idem cultus, eadem in captum obſervantia quæ fuiſſent florentibus rebus, captis magnitudine animi facundiaque hoſtibus, poſt cœnam venit ad Regem ſalutandum: Ferdinandus Davalus Piſcarius, cum quo in multam noctem Rex protraxit ſermones graviſſimis de rebus. Ita captivus mirabiliter homines movebat, &c. Paulo poſt, idem Ferronius comparationem Caroli V. & Franciſci Regis, in ſuam hiſtoriam inſeruit, quæ in alio capite commodius referri poterit. Quare in hiſtoria Marchionis Piſcarij hoc encomium huic Regi datur: *El Rey Franciſco era la gentilezza y corteſia del mundo.* Recte itaque exclamat Egeſippus: Tanta eſt virtutis gratia, ut frequenter etiã hoſtem delectet: & Homerus, (quem antea allegavimus) merito virtutem in Vlyſſe naufrago, loco veſtiũ ea ornato, ita commendat: O homines ſit vobis curæ virtus, quæ & cum naufragio ſimul enatat, & in littore nudum ejectum

Cent. 2. c. 6.
In Catalogo gloriæ mundi, 9. par. 19. conſid. in fin.
In vita Franciſci lib.
Lib. 5. c. 9.
Li. 3. cent. 2. c. 6.

ctum Phæacibus venerabiliorem oſtendit Ex hoc conſtat, doctrinam Cebetis veram eſſe · NVLLO INFESTARI nocumento eum poſſe, qui VIRTVTIS munimento ſe obvelavit, conſepſitque. Ea enim eſt, adverſum vitia & *Amphi-* mala, ceu antipharmacum potentiſſimum, non ſecus ac viperæ poteſtas *truon. act.* venenoſa, contra id genus feras alias: quippe ferunt morſos à vipera, à ve- *2.ſc.2.* nenatorum nullo attingi. Poſtremo Plauti encomium virtutis eſt memorabile.

> *Virtus*, inquit. *præmium, eſt optimum:*
> *Virtus omnibus rebus anteit profecto.*
> *Virtus omnia in ſe habet · omnia adſunt bona, quem penes eſt virtus.*

Et quæ ibidem plura habentur.

CAPUT XLII.

De peculiaribus donis Regum & Principum nonnullorum ſanandi ægrotos, & peculiaribus eorum notis.

ETsi gentiles ſæpenumero, partim errore, partim adulatione, ſuis Regibus & Principibus peculiaria χαρισματα & dona ſanandi, & morbos curandi, atque alias peculiares & veluti divinas notas adſcripſerunt, tamen ea, tanquam ſuperſtitioſa & inania, non diu duravere, neque fidem plenam meruere. Ita enim ſcribit Plutarchus de Pyrrho, Rege Epirotarum. *In ejus vita.* E liene laborantibus ſalutem adferre credebatur, (Pyrrhus) ſi gallum album mactans, ſupinatis illis, dextro pede leviter ſplenem premeret, neque fuit quiſquam ita pauper vel vilis, cui rogatus eam medicinam facere dedignaretur: gallum ipſe Pyrrhus accipiebat, atque immolabat, isque ei honor erat gratiſſimus. Et ferunt pedis ejus pollicem vim divinam habuiſſe atque etiam, cremato poſt mortem corpore, hunc illæſum intactumque ab igne fuiſſe repertum. Eadem ſcribit Homerus de Achille. De Veſpaſiano ita ſcribit Svetonius: *In ejus vita.* E plebe quidam luminibus orbatus, item alius debili crure, ſedentem pro tribunali pariter adierunt, orantes opem valetudinis, demonſtratam à Serapide, per quietem, reſtiturum oculos, ſi inſpuiſſet, confirmaturum crus, ſi dignaretur calce contingere. Cum vix fides eſſet, non ullo modo ſucceſſurum, ideoque nec experiri auderet: Extremo hortantibus amicis, palam pro concione, utrumque tentavit, nec eventus defuit. Sed ejuſmodi falſas curationes in fictis morbis, præſtigiis diabolicis fieri poſſe, & ſæpius factas eſſe & olim, & noſtro tempore, conſtat. Vetus eſt de Aſpaſia, quæ tumorem oris, in ipſo mento teterrimum,

Dominica 14. poſt Tri.

ex oraculo ſerta roſea, Veneri dicata, cum alias non poſſet, curavit, & eo ſublato, venuſtate omnes puellas ſuperavit. De hac puella talem aliquando in extemporanea homilia mentionem intulit Melanchthon: illa Aſpaſia ſcabiem habuit in facie, quæ non potuit curari. Habuit ſomnium ut ex roſis, quæ erant in capite idoli Veneris, faceret oleum, quo vngeret faciem, & faciens hoc, eſt curata, Hiemit hat der Teuffel auch ein ſonderlich Vnglück wöllen anrichten. Et ut confirmaret idololatriam, & ut præberet occaſionem illis tantis peccatis, quæ fuerunt in inceſtis libidinibus. Solche Ding kan der Teuffel wohl thun. Poteſt eſſe, quod Diabolus fuerit, cauſa illius ſcabiei in facie, daß er den Einſprung gemacht hab / vnnd hernach wider hinweg genommen: ſicut ſæpe fit, ut mulieres veneficæ tale quiddam faciant, zaubern einen Kolen / oder ſonſt etwas / in ein Glied / vnnd darnach können ſie es wider hinwegnehmen / wann ſie wöllen / Das kann der Teuffel wohl thun. Non tamen poteſt facere illa: reſtituere vitam mortuis, item anum effœtam facere fœcundam, ſiſtere curſum ſolis, & multa alia, quæ inimitabilia Diabolo ſunt, quæ ſunt teſtimonia divinæ potentiæ in Eccleſia.

De ſacris Regum, Reginarumq; & eorum coronationibus lib. 2.

Sed ad noſtratia & magis recepta veniamus. Res amplius non obſcura, ſed trita eſt, Reges Galliæ legitime in regno ſuccedentes, & antiquis atque receptis ceremoniis coronatos (ſicut illum actum prolixe deſcribit Joan. Tilius, in Commentariis rerum Gallicarum) peculiare donum habere curandi ſtrumas, pronuntiatis talibus verbis ſolemnibus. Tangit te Rex: Sanet te Deus, ut quidam arbitrantur. Quæ tamen verba Tilius omittit, & ita, finitis coronationis ceremoniis, ſcribit: Rex profectus Remis, ſolet ad ſanctum Marcolphum novendiales ferias agere, nec ante curat eos tactu, quibus ſtrumæ infeſtæ ſunt: quod per vetus inſtitutum eſt. Rex Philippus pulcher moribundus filium maximum Ludovicum Huttinum Regem informavit, & rationem docuit tangendi eos, qui ſtrumis laborabant, exponens ſancta & religioſa verba, quibus inter tangendum utebatur. Commendavit ſanctitatem vitæ, & ad hanc curationem tactus, & ex ſcriptura demonſtravit, non exaudiri à Deo vitioſos, neque ab illis edi miracula. Hæc χαρίσματα & dona etiam durare, ſi Rex extra regnum & quidem captivus ſit, Ferronus ſcribit. In Hiſpania (inquit, de Franciſco I.) ægros ſanavit, ſtrumis ſcrophuliſque, quod ei ſingulari veluti prærogativa à Deo Opt. Maximo conceſſum, vetus eſt opinio. Hoc teſtimonium etiam perhibet Cominæus Ludou. XI. quod ex more Galliæ Regum curaſſet ægrotos, qui ſtruma vexabantur. Adſcribam quoque teſtimonium hac de re Papirij Maſſoni. Chærades Græci, inquit, nos ſtrumas vocamus, quæ nihil aliud ſunt, quam glandulæ induratæ. Nangius in vita Ludovici narrat, cum deceſſores Reges, in tangendis ſtrumoſis, ſigno crucis uſi non eſ-

In vita Franciſci I. fol. mihi 203.

In Comment. lib. 9.

Annal. l. 3.

ſent

ſene, illum primo uti cœpiſſe. Hanc vim Regibus Galliæ à Deo datam, ut ſolo tactu ſtrumas ſanent, pro re certa habetur, ad eoſque ex ultimis Hiſpaniæ finibus, ſtrumoſi adcurrunt, &c.

Hæc dona ſanandi Felix Fabri etiam domui Habſpurgicæ attribuit. Legimus, inquit, in Chronicis comitum de Habſpurg, quod tantum donum gratis datum habeant, ut quicunque ſtrumoſus, aut gutture globoſus, de manu alicuius Comitis de Habſpurg. potum acceperit, mox ſanum, aptum, & gracile guttur reportarit. Quod ſæpe viſum eſt in valle Albrechtsthal, in Alſatia ſuperiori, in qua ſunt homines ſtrumoſi naturaliter, qui paſſim prædicto modo ſanabantur, dum vallis adhuc eſſet illorum Comitum, vel Auſtriæ Ducum. Inſuper (pergit idem) notorium eſt, & ſæpe probatum, quod dum quis balbutiens eſt, vel impeditioris linguæ, ſi ab uno principe, de præmiſſis, ſine alio quocunque ſuffragio, oſculum acceperit, officium loquendi diſertiſſime ætati ſuæ congruum, mox potenter obtinebit. Atq; (pergit ille ibidem) ſi cui placet videre, quomodo etiã gentilibus nobilib⁹, ante Chriſti incarnationem, datum, ſit, inſolita operari, legat Valerium Maximum. Audivi etiam a iuventute & hodie vulgus dicit, & fama publica eſt (quamvis ſcriptum non invenerim) quod præfati Comites de Habſpurg, ab utero matris ſuæ crucem auream in dorſo habeant, hoc eſt, pilos candidos, & mirum in modum cruce protractos. Nec hoc mihi difficile eſt credere, cum Marcus Venetus in Itinerario ſuo, ſimile ſe inveniſſe, recitet. Perambulans enim 45. annis regiones Aſiaticas, in Corzanorum regnum devenit. Illi Reges licet ſint ſub Rege Tartarorum, ſe tamen nobiliores præ aliis terræ Regibus eſſe iactant ex eo, quod omnes naſcuntur, ſignum aquilæ nigræ, ſuper humeros ſuos, de utero matris ſuæ, producunt, & per dies vitæ hoc Imperiali ſigno ſunt inſigniti. Nobiles ergo, aliquo ſingulari dono a Deo inſigniti, præter potentiæ & divitiarum præeminentiam, ſunt merito magis plebibus honorandi, metuendi, ſupportandi & tuendi, &c. Hæc ex illa Suevorum hiſtoria huc inſerere volui; quorum ſit fides penes autorem. Non enim memini, me alibi de hac prærogativa domus Habſpurgicæ vel Auſtriacæ legere, multo minus eam huiuſmodi donis ſanandi uſam eſſe. Neque illa tam memorabilia & peculiaria ab aliis præſtantiſſimis hiſtoricis, qui genealogias eius regiæ proſapiæ, & res geſtas accurate ſcripſerunt, forſan omiſſa eſſent.

Hiſt. Suevorum l. 1. c. 15.

1. lib. c. 9. & 4.

De peculiaribus autem ſignis & notis, in infantibus regiis, & illuſtrioribus, res notior eſt, ut etiam nunc taceam, de notis curandi tactu ſtrumas (quæ Regib. Angliæ etiam competere nonnulli affirmant) ex relatu fide dignorum hominum cognovi, potentiſſimum Regem Britanniæ nunc regnantem, ex utero materno, certa ſigna regia, non obſcura, recens natum, Leonem videlicet &, coronam, in corpore impreſſa protuliſſe; quidam etiam addunt

addunt gladium. Quæ profecto impreſſiones & notæ maximas res portendunt, & majorem requirerent explicationem.

Non prætereunda ſunt ea, quæ Abrahamus Bucholtzerus memoriæ tradidit, utpote admodum memorabilia & obſervatu digna. Iohannes Fridericus, inquit, Elector Saxoniæ, Ioannis filius, in lucem editus, 30. Iunii, anno 1503. futuri ſui fati omen, ex alvo materno, ſecum tulit. Nam ut ex hominum fide dignorum ſermonibus accepi, naſcenti viſa eſt in dorſo crux, aureo colore fulgens, quam ubi conſpexit, à matronis aulicis accerſitus Sacerdos, vir pius, & admodum ſenex, pro omine hoc arripiens, HIC PUER, inquit, crucem geſtabit, toto orbi conſpicuam, cuius indicium tam manifeſtum in ipſius ortu ſeſe exerit. Eius rei initium quoddam hoc fuit, quod mater Sophia die poſt partum duodecimo extincta eſt. Hæc ideo annotamus, quod à nemine literis hactenus ſint prodita, non indigna tamen, quæ ad poſteritatis memoriam tranſmittantur, cum eventus præſagium hoc manifeſto declararit & comprobavit. Hæc Bucholtzerus.

In Indice Chronolog.

CAPUT XLIII.

Reges & Principes plerumque per Legatos ſua negotia rectius & minori periculo, quam ſi ipſi conveniant, expedire poſſe.

ETſi ſæpenumero Reges & Principes coram ſuas controverſias conciliare & deponere conati ſunt, tamen hoc perraro optatum exitum habuit, dum levi de cauſa, ſubortis ſuſpicionibus, ex variis delationibus, quæ plerumque ex adulationibus ortum habuerunt, magis commotis atque exacerbatis quam amicis animis, ad ſua reverſi, neque, licet ad tempus diſſimularint, ſincere inter ſe unquam convenerint. Præclarum documentum habemus in Friderico & Wilhelmo, Ducibus Saxoniæ, fratribus, qui de regionum & ditionum ſuarum diviſione plures habuerunt conventus & tractationes, ſed eos omnes inanes. Cum enim Wilhelmo demandatum eſſet negotium dividendi, Friderico eligendi, Fridericus eligeret Thuringiam, frater vero illi cedere nollet, major quam antea diſtractio animorum, per plures annos, inter eos ſecuta eſt, ſicut Georgius Fabricius pluribus notavit. Tandem anno 1453. fratres iſtos duos hoc modo in gratiam rediiſſe, ſcribit Æneas Sylvius. Rogarat Fridericus germanum ſuum, ut ad ſe veniret, acturos ipſos coram de pace. Annuit Wilhelmus: Cui iter ingreſſo dixere nonnulli conſiliarii, paratas eſſe ipſi & comitibus inſidias, caveret, ne ſe perditum iret, neve ſuos ad necem daret. Quibus ille: At ego, inquit, libens moriar, ſi vos prius necatos videro, qui fraternas contentiones

In Cronico Miſnia.

In Europa cap. 32.

ſces alitis. Atque ita locutus, ſequi juſſit, qui ſe amarent, urgenſque calcaribus equum, feſtino curſu, fratrem adiit, cum quo, ſemotis arbitris, è veſtigio pacem compoſuit, fœduſque pepigit. Magnus vir, qui ſe tam liberaliter in poteſtatem dederit hoſtis. Magnus & alter, qui hoſtem ex fratre factum, rurſus fratrem atque amicum reddiderit. Hucuſque Silvius. Præclarus & rarus hic caſus eſt, cum præſertim contentiones & odia fraterna, non ſolum diuturna, ſed etiam gravia & atrocia eſſe ſoleant adeo ut experientia proverbium, fraterna odia, Cainica dixerit, & introduxerit.

In contrariam partem plures tam veteres quam recentes hiſtoriæ extant. In quibus Cominæus elegans eſt, & id, quod ſe præſente, inter Ludovicum XI. Galliæ Regem, & Carolum Burgundum, aliquoties acciderit, diligenter notat, ubi inter alia ita monet: Imprudenter faciunt principes, æquali potentia præditi, meo quidem judicio, quod in collocutionem ipſi deſcendunt, niſi forte ea ſint ætate, ut præter jocos, & ludum, nihil ſpectent aliud. Nam poſteaquam grandiores evaſerunt, & æmulatio aliqua cœpit inter ipſos oriri (quod fere fit) non eſt conſultum, ut ipſi congrediantur, ac longe præſtat, ut controverſias, & quicquid eſt negotiorum, curent per legatos, viros bonos atque prudentes, componi: & quoniam multo rerum uſu compertum iſtud habeo, non gravabor, quod viderim ipſe, commemorare. Ludovicus paulo poſtquam ad ipſum erat delatum Imperium in colloquutionem venit, cum Rege Caſtiliæ, qui ad Fontem rapidum acceſſit; magno comitatu venit etiam eo Regina Arragoniæ, cui cum Henrico lis erat. Colloquio fuit delectus locus, prope flumen, quod Galliam ab Hiſpanis dividit. Bis modo colloquebātur, neque prolixe admodum, prorſus ex arbitrio Turpedenſis Archiepiſcopi, cujus apud Henricum ſumma erat auctoritas. Ipſorum domeſtici famuli, qui Bajonæ habebant hoſpitium, primo ſtatim adventu, inter ſe pugnarunt. Henricus erat deformior & cultu corporis invenuſtior, & ridebatur à Gallis: Ludovicus brevibus utebatur veſtimentis, & adeo neglectis, ut nihil ſupra; pileum geſtabat, diverſum ab aliis, & huic erat affixa imago plumbea. Hanc tenuitatem deridebant Hiſpani, & parſimoniæ tribuebant, atque ita quidem tunc diſceſſum fuit, excitatis utrinque ludibriis, & quum antea fuiſſet inter utroſque conſtans amicitia, cœperunt, ab eo tempore, relangueſcere, &c. Recenſet deinde, qualem exitum congreſſus Friderici, ultimi hujus nominis, Cæſaris, & Caroli Burgundi, in Trevirorum urbe, habuerit, & quod poſt aliquorum dierum colloquutionem, Cæſar tandem, inſalutato Carolo, illin abierit, eamque rem ſecuta eſt animorum alienatio. Germani vituperabant luxum in Carolo, & genus dicendi paulo ſublimius. Burgundiones con-

Commem. lib. 3.

tra tenuitatem Cæſaris, & exiguum comitatum, & negligentiorem ornatum deſpiciebant, & eouſque proceſſit hæc æmulatio, ut adverſus Carolum, quando Noveſium obſedit, maximam Germanorum manum Cæſar adduceret.

Pergit præterea idem auctor ibidem commemorare, quid acciderit inter Angliæ Regem, apud Atrebates, qui per biduum fuit cum Carolo, ſororio ſuo, & quomodo, exulceratis animis, ab eo congreſſu, inter ſe fuerint. Addit inſuper, quum Carolus comitem Palatinum Rheni, per complures dies honorifice tractaret Bruxellæ, Burgundiones, Germanos, tanquam ſordidiores, in rebus omnibus ideo potiſſimum, quod ocreas conjicerent in lectos cubiculares, ſplendide maxime paratos, contemſerint, & levius multo, quam antea, quum non vidiſſent, de ipſis judicaverint: Germanis autem luxus ille immodicus & oſtentatio diſplicuerit. Conjungit his, quid acciderit, quum Auſtriæ Dux Sigiſmundus ad Carolum veniſſet, eique ditionem Pfirtenſem, propinquam ſuperiori Burgundiæ oppignoraſſet, acceptis ab eo centum aureorum millibus, quum ab Helvetiis illam defendere non poſſet, & quam inter ipſos magna, & ingeniorum, & morum diſſimilitudo fuerit, ita ut Sigiſmundus reconciliatus Helvetiis, eam tandem Carolo, non reddito pretio, ademerit.

Poſtremo annectit, quod congreſſus Edvardi, Regis Angliæ, & Ludovici, Galliæ, prope Picennium oppidum, non procul ab Ambianis, plus ſimultatis, quam conjunctionis effecerit. Abſtinuerunt, inquit, quidem à bello deinceps, atque etiam interiacebat mare: ſed benevolentia nulla fuit inter eos, & quæ tum utrinque promittebant, magna ex parte violata ſunt. Sic igitur exiſtimo, (concludit is) debere Principes à congreſſibus abſtinere, modo ſalvam eſſe velint & integram amicitiam. Fieri enim non poteſt, quin ipſorum familiares, de rebus anteactis, loquantur, non abſque moleſtia, & fremitu alterius partis. Alij ſunt elegantius veſtiti, naſcitur ex eo ludibrium & jocus, atque ita fieri neceſſe eſt, præſertim inter eos, qui lingua, & ſermone, & moribus differunt. Ex ipſis quoque Principibus, alij aliis ſunt decentiores, & aſpectu magis honeſto. Iis jucundum eſt prædicari à multis, neque id fieri poteſt abſque alterius, qui deformior eſt, vituperatione. Dimiſſo conventu, paſſim ab omnibus iſta jactantur, initio quidem tacite, & ſubmiſſe, poſtea vero palam & clare. Nihil enim propemodum eſt ita ſecretum, quod non efferatur aliquando, &c. Hæc prolixius recenſere ex Cominæo volui, cum ſint non ſolum memorabilia, ſed valde quoque utilia.

Sed ad alia huic noſtræ meditationi convenientia veniamus, nempe congreſſum principum potentiorum eſſe periculoſum

ſum, ob incidentes ſuſpiciones, æmulationes & perturbationes. Id Maximilianus primus, Cæſar prudentiſſimus, in illo bello graviſſimo, quod ſocio Ludovico XII. Rege Galliæ, cum Venetis geſſit, circa annum 1505. prudenter animadvertit. Cum enim in Regis congreſſum colloquiumque venire deberet, eadem omnia, quaſi collocuti eſſent, committi poſſe epiſtolis, tutius eſſe ſcripſit: ſicut Ferronus in vita Ludovici XII. notat. Documentum ſimile idem Cominæus refert. Cum enim Stampij (quod eſt inter Lutetiam & Aureliam oppidum) ad Carolum, Biturix & Britannus, quomodo bellum contra Ludovicum XI. proſequerentur, colloquij cauſa conveniſſent, & à cœna multi paſſim deambularent, atq; Biturix, Regis frater, & Carolus, ex feneſtra, cui innitebantur, ſerio de ſuis rebus colloquerentur, Britannus, homo plebeius, cui pro ludo fuit in aerem ejaculari ignem artificioſe compoſitum, Galli fuſas vocant, quæ cum è ſublimi deciderunt, huc illuc diſcurrunt, & flammeum quiddam emittunt, ejectis ex iis aliquot, una forte impegit in feneſtram, ad quam illi colloquebantur, attoniti ambo, & ſubito erecti, reſpiciunt alter in alterum, admirabundi collecta ſuſpicione, de induſtria factum eſſe, lædendi cauſſa. Ideoque omnes ſuos milites in armis illico eſſe juſſerunt, ſed re comperta, fortuito id accidiſſe, motus omnis ceſſit. *Lib. 2.* *Documen*

Sed multo periculoſior fuit paulo ante iſtorũ duorũ Regis & principis Ludovici & Caroli congreſſus in Perona urbe: eo enim Rex cum parvo comitatu ad colloquium Ducis Burgundiæ accepta fide, proficiſcitur; ibi de Eburonum defectione per quoſdam regios facta, Dux certior factus eſt. Quare concluſus Rex illic, & duos aut tres dies detentus magno in periculo fuit. Nobiliſſimos aliquot, & Ducis familiares XV. M. aureorum corrupit, &c. Hoc ſubſidio & illis largitionibus Rex evaſit. Sicut id Paul. Æmilius & Cominæus prolixe deſcribunt. Ad recentiora veniamus. Carolus V. Cæſar, quum compendiaria via ex Hiſpania in Flandriam, ob ſeditionem à Gandavis motam anno 1539. ad opprimendos ſeditioſos feſtinaret, invitatus à Rege Franciſco, ut hoc faceret, & Rex ad Lochias Cæſari occurriſſet, ubique gratulationes, ſupplicationes, pompæ; accidit Amboſiæ, ut artifex quidam Cæſaris cubiculum, igne per aliquot loca immiſſo, odoribus variis implere vellet, gratiuſque reddere. At fumus immiſſus in cubiculum, errore artificis, ni ei reliqui occurriſſent, nocere potuiſſet Cæſari: qui eo ſane nomine perturbatus eſt. Rex tota de re admonitus, ſeſe Cæſari purgans, miſerum artificem rapi ad ſupplicium jubet. Cæſar verò artificis errore cognito, veniam difficulter multis precibus ei impetravit. Alter caſus Lutetiæ excepit Cæſarem. Nam Poictus juris præfectus, aulico conſilio, cum ad eum iſſet ſalutandum, & ob veſtis longitudinem feciſſet uti tabula lignea,

la lignea, quæ parata erat, ob ignem excipiendum, caſu in Cæſaris caput impingeret, non leviter omnes territi ſunt, attonito ob ictus gravitatem Cæſare, qui tamen mox diſſimulans, continuato prandio ſeſe poſtea, ſecedens in cubiculum, medico inſpiciendum dedit. Sicut hos duos caſus & accidentia Arnoldus Ferronus recenſet: Heuterus vero Delfius primum caſum paulo aliter & quidem ita recenſet: Amboſiam Reges noctu intravere, tota in arce, quæ in colle ſita eſt, reſplendentibus tædis ac facibus, unus facem (caſu, an ſtudio, mihi ignotum) eam ſecrete incendit: cujus flamma cum tapetes undique invaſiſſet, fumum ingentem excitarunt, ita ut Cæſar, cum pleriſque aliis, ferme fuerit ſuffocatus. Capti aliquot perpetrati facinoris ſuſpicione laborantes, quum eos Rex ſtrangulari juſſiſſet, exorante Cæſare, vitam ſervavere. Sed majus periculum deinceps Cæſar vix vitavit: Poſtquam enim (pergit Delfius) Aureliam Reges pervenere, diſputatum ibi fertur, variantibus ſententiis, de retinendo Cæſare, ſed contradicente Coneſtabili Momorantio nil fuit concluſum. Poſt incendium Amboſianum Cæſar de Regis fide dubitare cœperat, ac proinde occaſionem quærere captandæ benevolentiæ Eſtampij Dominæ, quæ in ſumma erat apud Regem gratia, diſertaque muliebri garrulitate Cæſarem ſubinde oblectabat. Cum ea, reverſus Rex ex captivitate Hiſpanica primum Burdigalæ, liberali facie puella, delectatus ejus comitate, ſuavitate, interiorem familiaritatem contraxerat, & Anna Piſſelena, quæ poſtea Pontieuria à mariti nomine vocitata eſt, vel Eſtampea ab oppido ejusdem nominis. Quum igitur paulo ante cœnam, ad focum ſe Cæſar calefaceret, aderat inter alios Eſtampia, quam digitis comprehenſam ad focum ducit, ac perquam humane & familiariter cum ea confabulabatur, manu circulum aureum ad digiti humani ambitum factum, cui ingentis precij adamas erat incluſus, tenens; qui cum digito ejus excidiſſet, Eſtampia ſubito inclinata, circulum è pavimento ſublevat, Cæſarique præſentat. Ille blandum ſubridens, Tui is nunc juris eſt, inquit, veteri Cæſarum Regumque more, nunquam ea, quæ manu in terram excidunt, à ſublevantibus recipientium. Cum illa ingenti honore, non ſe dignam tanto munere dixiſſet, jubet Cæſar annulum ſibi ſervet, in memoriam hujus à ſe ſuſcepti itineris, ac colloquij Aurelianenſis. Tum gratias agens, memorem ſe beneficij, honoris, ac doni futuram promittit. Nec ex eo amplius tempore Rex de retinendo Cæſare, abrumpendaque illi fide, audire voluit; ſed Lutetiam progreſſus, pompam intraturo Cæſari honorificentiſſimam apparari jubet. Inde Fontebleam Cæſar proficiſcitur, ubi Rex inſigne palatium ædificarat, ac ferarum volatiliumq; venationes jucundiſſimas inſtruxerat. Tandem per aliquot dies ibi ſuſtinens,

In vita Franciſci I. mihi fol. 253.b.

Pari-

Pariſios venit, non aliter ab omnibus, juſſu Regis, exceptus, quam ſi Rex primum inaugurandus adveniſſet: Ac ita per totum regnum exquiſitis honoribus affectus eſt, uſque in Hanoniam, quo eum Regij filij & proceres Regni honorifice comitati ſunt. Verum enimvero paulo poſt, cum Regis Legatus à Cæſare peteret, ut pacis conditionibus in Francia conceptis, ex promiſſo ſubſcriberet: is tergiverſari cœpit, & Belgarum Ordinum, fratriſque Ferdinandi, qui in itinere erant, adventum exſpectandum, ac eorum conſilia tranſigendum. Hæc fuere prima indicia abalienati & offenſi animi, qui tam diu latuit, donec occaſionem habuit erumpendi ad majora odia, & bella quoque, quæ deinde ſecuta ſunt. In primis autem tam Cæſari quam Regi exiſtimant in animo adhuc hæſiſſe, quod antea ipſi Franciſci Regis primogeniti filij intoxicati mors ita imputata ſit, ut cum de Sebaſtiano Monticulano Comite, tanquam adminiſtro hujus facinoris, ſupplicium Lugduni ſumeretur, illum prodidiſſe in ipſo articulo ſupplicij, & privatim & publice profeſſum, authores ſibi fuiſſe, patrandi hujus facinoris, Antonium Lævam & Ferdinandum Gonzagam, ſeque primum à Ferdinando multis oneratum promiſſis, quo tollendos viros aliquot primarios ſuſciperet, ad Cæſarem eſſe intromiſſum, à Cæſare eſſe rogatum, de regij cibi & potus ratione: ad Antonium Lævam, ut que ille imperaret, eſſe miſſum. Lævam, ut Regem primum, & ex ſuis aliquot veneno tolleret, mandaſſe. Cæterum Cæſarem nihil gravius toto eo bello accepiſſe aiunt, quam hujus facinoris in ſe relationem: palamque conteſtatum, maluiſſe ſe toto prius privari Imperio, quam vel leviſſimam rationem talis veneficij adornandi inire; Sicut Ferronus tradit.

Aliam offenſionem Cæſaris ex hoc acceſſiſſe quoque ſcribunt: Rex enim Franciſcus, cum ex captivitate in regnum reverſus eſſet, ſimilem arcem ei, in qua captivus in Hiſpania fuit, Madriti, non procul Lutetia, ædificari curavit, in qua ſcripſit: HODIE MIHI, CRAS TIBI: innuens, Carolum V. etiam ibi captivum futurum. Cæſar vero tranſiens, ut dixi, Galliam, dum in illa regie tractaretur, & hujus ſcripti, quid portenderet, admoneretur, adſcripſit: HOMO SVM, HVMANI NIHIL A ME ALIENVM PVTO. Ex his apparet, Cæſarem in magno periculo, dum in Gallia tam regie & munifice tractaretur, inter illos exquiſitos honores & delicias, fuiſſe conſtitutum. Ex quo potiſſimum opera Conneſtabilis & Eſtampiæ, annuli munificentia, ut diximus, dextre conciliatæ, evaſit. Quod deinceps utriſque nocuit. Nam Anna Momorantius Coneſtabilis quidem ab eo tempore privatus ſex continuos annos vixit, quo Cæſar Gandenſium rebellione motus ex Hiſpania, per mediam Franciam, in Belgjum contenderet, donec mortuo Franciſco, ab Henrico filio ſucceſ-

Invita Franciſci I. mihi fol. 257.b.

 ſore.

ſore, in priſtinam dignitatem reſtitueretur. Quum enim Franciſco autor fuiſſet, ne Cæſarem, contra datam fidem in Francia detineret, quod eum pacis conditionibus ſtaturum, ac Mediolanum ſine dubio redditurum aſſeveraſſet, Cæſare nil minus cogitante, nec faciente, ingentem Franciſcus contra Mommorantium, ac Eſtampiam (quanquam hanc antea à ſe tenerius, quam maritum regemque decebat, adamatam) animo concepit indignationem, publicisque rebus illum abſtinere juſſum, domum dimittit, exiſtimans, ſe magis ab eo, quam ab Cæſare deceptum. Eſtampiam ex eo tempore non eodem, quo ſolebat, habuit loco, ſicut Delphius teſtatur. Prolixior præter morem in hoc capite fui. Quare alio me tandem convertam. Recte autem fecerit Lector, ſi colloquium duorum Regum, Angliæ & Galliæ, in ſacello habitum, & qualem eventum habuerit, ad hoc caput adiungat.

In vita Caroli V. li. 12.

Cap. 69. cent. 1. in fin.

CAPUT XLIV.

Encomium legum, antequam promulgarentur in Academia Aldorfina

DUo ſunt, quæ potiſſimum humanum genus regunt, Natura videlicet, & Lex. Cum autem illa labe quadam, eaque pernicioſa, à primis parentibus, infecta ſit, quæ propagatione innata obnoxios ad vitia, & peccata trahit, legis ſalubre auxilium advocandum fuit, quo natura in ſuo officio rectius contineretur, neque plane corrumperetur. Hoc vitium, & naturalis pravitas inhæret omnibus, & arctius quidem juventuti, quæ, ut experientia teſtatur, ita ad improbitatem levis & proclivis fertur, ut ſi poteſtatem ſummam adipiſcatur, tum levitas major ſit, tum in majorem ſtultitiam & ruinam progreditur. Tanta eſt noſtræ naturæ miſeria: nam cæteræ animantes corporis ſerviunt appetitionibus: humanum vero genus etiam gloria ornatum, non minus incogitantia, quam natura peccat. Ex hoc fonte manant ab ortu, cuique genti vitia, quæ altera alteri improperat. Eget igitur mobiliſſima juventus, diverſis perturbationum fluctibus agitata, ductore fideli, qui ad portum recta eam deducat, ne in vaſtiſſimo pelago aberrando naufragium patiatur. Ob eam rem, ne cupiditatibus ſuis facilius ad devia juvenes ducantur, & illecebris vincantur, majorem quandam cuſtodiam requirunt, ac frænum durius, parietes, & clauſtra tutiora. Inprimis autem occurrendum tempeſtive eſt, ne vulnus animi, & rei mala exercitatio, altius infixa, curatu difficilis, vel omnino incura-

Incurabilis fiat. Omne enim vitium, ſi cito cognoſcatur, facile curari poteſt: quod autem temporis diuturnitate roboratum eſt, prope inſanabile efficitur. Diuturnus ſiquidem mos, & inveterata conſuetudo, quodammodo natura ipſa firmior eſt, & leviora peccata, ſi non prohibeas, ſubinde naſcuntur, & aucta magnum incrementum capiunt, ſicque ut plurimum habitus in naturam mutetur. Non abſque ratione itaque olim Cretenſes, cum acerbiſſima execratione, adverſus eos, quos vehementi odio proſequebantur, uti vellent, ut mala conſuetudine delectarentur, optabant: Modeſto voti genere efficaciſſimum ultionis eventum expetentes. Inutiliter enim aliquid concupiſcere, & in eo perſeveranter morari, exitio ea dulcedo vicina eſt. Huic malo lex occurrit, & medetur. Eſt enim ea regula per quam omnia recta & æqua ratione reguntur, & princeps, cui obediendum, eſt dux, quem ſequi debemus. Eſt denique non tantum donum Dei, ſed ipſum Deum repræſentat, qui donum dedit, quia, qui paret legi, Deo paret & obtemperat. Hoc immenſo munere, ut rectius gaudere poſſetis, & licentia nimia, diſſolutioque diſciplinæ, quæ pariter magno cum dolore, & ſcandalo bonorum, inter vos crevit, comprimeretur, iuſſu Ampliſſ. Senatus Norimbergenſis, Scholarchæ operam dederunt, ut leges æquiſſimas, & diligenter perſcriptas, omnibusque pro ratione perſonæ, & loci convenientes, haberetis. Etenim æquitas eſt legum anima, vis & vigor, qua ſublata, eæ concidunt, & veluti emortuæ habendæ ſunt, ſiquidem nihil eſt iniquius, quam leges, æquitate deſtitutæ. Lex enim de omnibus cavere non poteſt. Æquitas omnibus præſto eſt. Vnde ius definitur, quod ſit ars boni & æqui. Iam vero, quando lex eſt veluti quædam regula, ad quam unusquiſque actiones omnes ſuas debet accommodare, par eſt, ut leges ſint, & apertæ, ac faciles, & non prolixæ, ut ſciat quiſque, quomodo ſibi ſit vivendum, nec id, propter obſcuritatem legum, ignoret, nec, propter illarum prolixas ambages ei excidat. Verum ut & hac in parte vobis proſpectum ſit, curatum eſt. Ne aũt & nos audiamus, ſicut Flaccus ſui tẽporis infelicitatem deplorat:

Quid leges ſine moribus
Vana proficiunt.

neve exiſtimetis leges aranearum telis, ut veterum quorundam prava opinio fuit, ſimiles eſſe, quæ infirmiora animalia retinent, valentiora tranſmittunt, ſciatis Senatum ampliſſ. non ψήφισμα ſive πρὸς καιρὸν aliquod conſtituiſſe, ſed leges, leges inquam, ſtabiles, & quæ perpetuo cuſtodiendæ ſint, καὶ πρὸς ἅπαντα χρόνον. Has firmas, illibatas, & ſanctas eſſe vult. Delinquentibus vel violantibus eas pœna præſto erit. Veſtrum enim omnium & ſingulorum utilitatem & emolumentum reſpiciunt. Nam ut ex medicina nihil debet proficiſci, niſi quod ad corporis utilitatem ſpectat,

quo-

quoniam eius cauſa eſt inſtituta: ſic à legibus nihil debet promanare, niſi quod Reipublicæ eiusque membris conducat, quoniam eius cauſa ſunt comparatæ. Habetis igitur nunc ſcopum & regulam diu deſideratam, & expetitam, quo vos gubernat, & inſtruit. Habetis præſidium, cuius metu humana coercetur audacia, tutaque fit inter improbos innocentia, & in ipſis improbis, reformidato ſupplicio, refrenetur audacia, & nocendi facultas. Ecce conſtructæ ſunt vobis ædes legum, in quibus habitat iuſtitia, prudentia, temperantia, ſalus, amor, pax, concordia, fides, bonis ſolatium, & quale optant otium: mali & ſceleratis, terror, ignominia, verbera, exilia. Hic itidem habitat religio, ſanctitas, laus, honor, caſtitas, pudicitia. Hic artes, hic veterum illæ tres gratiæ hic novem Muſæ, ſit hic virtuti ſuum certum paratumque præmium. Reſtat nunc, ut non tantum auribus vel ſuperficie tenus inania verba legum hauriatis, ſed animis penitus impreſſas more Pythagoreorum, veſperi & mane repetatis. Non immerito igitur ſapiens quidam legem, ut pupillam oculi, aſſervandam, inque tabulis cordis inſcribendam præcepit. Et Plato monebat, aſſuefaciendos adoleſcentum animos eſſe, ut honorifice de legibus ſentiant, quia non ſolum vincula ſunt communis ſocietatis, ſed etiam pulcherrime temperant civilem communionem, & gradus omnium officiorum efficiunt, religionum, magiſtratuum, iudiciorum, connubii, educationis, diſciplinæ. Hoc quam utile ſit, vidit olim priſcorum hominum & providentia, & æquitatis ſimplicitas, qui leges XII. tab. pueris in ludo ediſcendas dabant, etiam ætate Ciceronis, id eſt, poſt annum pene CCCC. Poſtremo quemadmodum bona valetudo gratior eſt his, qui aliquando ægro corpore fuerunt, & libertas charior his, qui acerbiſſimæ ſervitutis iugum tolerarunt, & portus quidem iucundior his, qui marinis tempeſtatibus, aliquando iactati fuerunt: ita ſi legibus ſalutaribus locum dederitis, paulo poſt ſentietis, qualem ægritudinem, ex nimia licentia, contraxeritis, qualem ſervitutem, exploſis vitiis, perpeſſi ſitis, qualem felicitatem ſuperatis fluctibus cupiditatum, conſecuti fueritis. Reſera nunc, Notarie, ædes noſtrarum legum, ut innoteſcat omnibus, qualis theſaurus in illis repoſitus ſit, & omnibus gratis communicetur.

CAPVT

Caput XLV.

Finem in omnibus actionibus eſſe ſpectandum.

ORATIO

Habita Aldorfij cum privilegia Cæſarea publicarentur: cui addita eſt Adhortatiuncula ad juventutem nomine Scholarcharum.

PRæclare docuerunt veteres ſapientes, in omni actione plurimum poſitum eſſe in conſideratione exitus atque finis. Nam cum is in rebus gerendis maxime reſpiciendus ſit, cujusque vis in omnia, quæcunque in hominum actionem cadunt, ita fluat, ut ab eo res ſpeciem accipiant, planeque conformentur, de hoc potiſſimum conſilium capi, & ad hunc deliberationem animi dirigi neceſſe eſt. Id ſi quis fecerit, non ſero, ut quondam de Phrygibus proverbium fuit, incipiet ſapere, ſed actiones & rationes ſuas omnes ad eum finem diriget, qui ad veram felicitatem & honores meritos ducit. In ſtudiorum autem liberalium exercitatione finis alius conſtituendus non eſt, quam certa cognitio & doctrina veritatis. Ea ſane tantummodo eſt una, unaque duntaxat ad illam perveniendi, illamque tradendi ratio, & via: at plurimæ atque adeo infinitæ ſunt aberrationes. Cæterum cum æterni Dei veneratio & religionis ſanctitas contineatur veritate cœleſti, nimirum huc omnis animi contentio & cogitatio mentis niti, atque ſpectare debet, ut ante omnia cognoſcatur voluntas ipſius, illique obediatur. Hoc fine immoto deinceps, & alij ordine fines poſſunt & debent bene perpendi, atque ſuo loco collocari. In quibus jam & dignitatis atque honorum emolumenti & commodorum futurus eſt. Quod ſi hi fines & extrema à quibusdam præpoſtero ordine confundantur, & gloria, opulentia, ſplendor, addo & quæſtum, potiora & tanquam ultima, appetantur, eos ſæpe non modo turpiter, ſed pernicioſe falli neceſſe eſt. Hi autem, qui ſuas cogitationes & actiones ad verum finem, ceu deſtinatum ſcopum intentas habent, iis & reliqua ſponte contingere par eſt, feliciterque evenire, & ſi quid forte, veluti peregre euntibus, adverſorum perferendum fuerit, maxima tamen animo ſuo voluptate affici, illos neceſſe erit, in recti verique conſcientia, qua profecto nihil prius eſſe vel pluris fieri debet. Et ſane meo judicio non aberrabit, qui univerſam literarum diſciplinam, orbicularisq; eruditionis curriculum peregrinationi ſimile eſſe perhibeat. Etenim quemadmodum peregre euntibus, qui itinera longa permetiuntur, quædam

dam in loca contingit divertere, ibique nonnihil quieſcere, quibusdam in locis tantum prandere: in nonnullis locis rurſus immorari plusculos dies: denique loca nonnulla oculis tantum luſtrare: ad extremum vero peregre redeuntibus domi denique permanere atque ſubſiſtere contingit. Ad hunc eundem modum ſtudioſos homines oportet literarum diſcendarum ſpacium permeantes, quibusdam in diſciplinis longius immorari, in quibusdam aliquantiſper, & quasdam quidem diſciplinas totas, quarundam partes, quarun iam elementa modo haurire: ſi que ex unaquaque ultimum quodque comprehendentes, tum domum vere paternam repetentes, illic ad ultimum uſque laborum perpeſſorum commoda percipere. Hæc ſi quis obſervaverit, facile animadvertet, ſtudiis liberalibus deditum non curſim, ſed paulatim, & veluti gradatim, confecto curriculo, quod non abſque moleſtiis fieri ſolet, tandem pervenire ad metam optatam, ubi præter finem à nobis primo loco poſitum, veritatis nimirum inveſtigationem, honores & præmia digna laboribus repoſita ſunt. Hanc veram diſcendi rationem, etiam olim Græcorum eruditiſſima atque humaniſſima, & tunc temporis virtute ac ſapientia excellens natio, non modo ſecuta fuit, ſed ſua etiam religione Apollinis (cui vaticiniorum & ſapientiæ divinitatem tribuerunt) conſecravit, propriis nominibus, & ſignificantibus admodum epithetis. Primum enim πύθιος nominari ſolitus eſt, quod cupiditatem notat cognoſcendi, a qua percontandi & interrogandi ſtudium abeſſe nequit. Ita ille idem deinde Δήλιος & Φαναῖος eſſe hominibus incipiebat: Quæ enim ars, aut ſcientia, ſine magiſtro & interprete facile aut omnino recte percipi poteſt? Mox igitur Ισμήνιος evadebat, id eſt, ſcientiæ conciliator & author. Ac tantem [illegible]εος, cum tam commentando, quam enarrando, tanquam fines quidam conſtituantur ſapientiæ. Quid obſecro ſunt alia tyrocinia ſcholaſtica, quam conceſſa facultas quærēdi de literarum & bonarum artium ſtudiis? Quid Magiſterij veluti gradus? niſi profeſſio ſcientiæ? Quid Doctoris clariſſimum nomen? nonne ſumma poteſtas tractandi doctrinam, & opera ſplendida ingenij efficiendi, & fructus laboris percipiendi.

Non abſimilis ordo, & diſciplina militaris fuit olim apud Romanos. Nemo enim ad ordines ducēdos, aliasq; dignitates in militia admiſſ. fuit, niſi pri⁹ ſub cuſtode, à quo diſciplinā ediſceret, & magiſtro, ſub cu⁹ imperio tyrunculi aſſuerentur, fuiſſet, ne inertes operarū militariū arma tractarēt. His veluti iactis fundamētis, tu demū gradatim ad majora attentāda, propoſitis præmiis, milites alliciebātur. Ob cāc auſam inventa fuit etiam varia coronarū genera veluti mercedes & recōpēſationes laborū, & induſtriæ. Vt pote corona obſidionalis, quæ fuit graminea, &, teſte Plinio, omniū honoratiſſima. Ob-

ſervatum

ſervatum autem fuit,ut fieret è gramine, quod in eo loco generatum eſſet,
intra quam clauſi erant qui obſidebantur. Civica, quam civis civi a quo
ſervatus fuit in prælio, teſtem vitæ ſalutiſque perceptæ, dabat. Ea erat è
fronde querna, quoniam cibus victuſque antiquiſſimus querceus capi ſo-
litus ſit. Muralis, qua donabatur ab Imperatore, qui primus murum ſubiit,
inque oppidum hoſtium per vim aſcendit. Ideirco quaſi muri pinnis
decorabatur. Caſtrenſis, qua donabat eum Imperator, qui primus ho-
ſtium caſtra pugnans introivit. Ea corona inſigne valli habebat. Navalis,
qua donari ſolet maritimo prælio, qui primus in hoſtium navem vi arma-
tus tranſilivit. Ea quaſi roſtris navium inſigniebatur. Fuit autem hæc, ſic-
ut priores duæ, aurea. Ovalis, ea fuit myrtea, qua utebantur Imperato-
res, qui ovantes introibant urbem. Poſtremo triumphalis, quæ diu fuit
ex lauro, & tandem, poſterioribus temporibus, creſcente luxu, aurea in-
ſitis gemmis, & unionibus pretioſiſſimis. Huc acceſſerunt, haſtæ puræ,
corniculà, phaleræ, aurei torques, armillæ, vexilla, aliaque dona, virtutis
ergo. Quæ omnia eò ſpectarunt, ut milites diſciplinæ & laboribus, majori
alacritate, & minori tædio, aſſueſcerent, cum animadverterent, non tan-
tum pœnam & ignominiam certam deſidibus & ignavis, ſed etiam vir-
tutis præmia, fortibus, & induſtriis, eſſe propoſita. Quod ſane Turcæ his-
ce adhuc noſtris temporibus magno cum dedecore & clade noſtra face-
re ſolent. Ii enim non ſolum diſciplinam militarem exactiſſimam custo-
diunt, ſed etiam virtutis fama ſpectatos complectuntur, omnique hono-
rum genere proſequuntur, & ad ſummos militiæ gradus, licet infimo loco
natos, extollunt. Quippe qui qualis ſit vir, non unde ſit, quærendum pu-
tent: neque virtutem, tanquam fortunæ bona, hæreditariam relinqui didi-
cerint.

Idipſum imitatur togata noſtra militia; Quid enim aliud fuerunt
λύται & προλύται tēpore Iuſtiniani? Quid ſibi vult, hoc noſtro tempore,
in conferendis ſcholaſticis honoribus, librorum apertorum, deinde clau-
ſorū, in manus traditio? Quid purpureorum, pileorum, loco militarium
coronarum, impoſitio? quid cingulum? quid annulorum aureorum in digi-
tos immiſſio? quid oſculum? quid pompa amicorū? quid conviviorum in-
ſtrumentorumque Muſicorum apparatus? quid clangor tubarum? quid in-
ter commendationes publicas munuſculorum diſtributio? quid miſſilia in
plebem, & ſpectatores? & reliqua, quæ pro conſuetudine locorū, in hujuſ-
cemodi feſtivitatibus adhiberi ſolent. Sed de his deinceps ſuo loco & tēpore
ab aliis fortaſſe explicationē accuratiorē, & enarrationē prolixiorē audituri
eſtis. Imprimis autem honores, præmia, coronas, præconia, paſſim unicuiq;
aut multis profuſe decernere periculoſum eſſe, atque ſtatū Reipublicæ cor-

 rum-

rumpere, veteres omnes ſapientiſſimi judicarunt, quia his potiſſimum rationibus, ſublata virtutis æmulatione, nihil amplius eſt, cur boni meliores, meliores optimi eſſe velint, dum non pro magna gratia eſt, quod æque probis, æque improbis publice conceditur. Imo certe hoc improbis fiduciam & arrogantiam; probis deſperationem & indignationem parit. Præterea nihil ad juniorum eruditionem labefactandum deterius inveniri poteſt. Quales enim laudari, præmiisque affici audient, tales omni ſtudio evadent, neque quicquam proficient in contrarium pia patrum inſtituta & dogmata. Itaque leges fuere Athenis, ubi, quando, quam ob cauſam, & à quibus, corona præconioque quis donandus eſſet.

HÆc cum ita ſeſe habeant, Ampliſſimus Senatus, inclytæ ſacri Romani Imperij Reipublicæ Norimbergenſis, ſolerti cura, huic Gymnaſio (quod recte & diligenter cōſtitutum, & inprimis in diſciplinæ accuratæ ſtudio creſcere, & florere cœpit) proſpexit, ne hac in parte, jactis non ſolum fundamentis, quæ firma & idonea eſſent operi perferendo, ſed magnis robuſtisque molibus, ædificio toto, pene uſque ad ſumma perducto, aliquid deeſſet, quod ſtudioſos liberalium artium vel alacriores, vel ſolertiores, ſpe dignitatis ſcholaſticæ, inſignia & honores obtinendæ, efficere poſſet. Quare non ſolum impetravit à Cæſarea Majeſtate poteſtatem iis, qui curriculum ſuum in hac palæſtra feliciter confeciſſent, & diligentiæ eruditionisque ſuæ ſpecimen tam privatim, quam publice præſtitiſſent, Baccalaureatus, & Magiſterij titulos concedendi, ut paulo poſt, ex privilegij Cæſarei diplomate, rectius cognoſcetis. Sed etiam effecit, ut Theologo, & Medico, pietate & eruditione eximiis viris, quorum adventus propediem expectatur, nec non & Jurisconſulto præſtantiſſimo, collegium Profeſſorum amplificaretur. Etſi autem ignotum non eſt, impendere undique pericula communitatibus doctrinæ & culturæ ſtudiorum, & quæ jam pridem, ſolummodo in uno quaſi angulo terrarum plagæ Europæ, in precio & honore qualicunque ſunt. Etenim tota Aſia atque Africa, etſi non plane eſt expers literarum atque artium, tamen eruditionem profecto Philoſophiæ ignorat, diſciplinas odit, ſtudia humanitatis tanquam nugatoria & levia, vel etiam mala, & contraria virtuti, ut barbarorum mos eſt, averſatur, atque exterminat. Id quoque à veteribus notatum fuiſſe, antiquitatis ſtudioſi monumentis vetuſtiſſimis obſervavere, in quibus tria capita collotenus connexa, abſque corpore, unguibus tamen gallinaceis, veluti fulcris conſpiciuntur. Vnum caput eſt equinum, alterum arietis: tertium humanum. Equo Africam, Aſiam ariete, homine Europam, hieroglyphica ſignificatione denotare voluerunt. Hæc enim plaga, quæ nos alit, ſemper cultior & humanior, præ reliquis, quæ brutis aſſimilatæ ſunt, habita

b.ta

bita fuit. Etſi inquam ingentia pericula honeſtioribus diſciplinis, & ſtudiis pietatis, à barbarie pullulante, vel potius undique ἀθρόως ingruente, imminent; tamen Ampliſſimus Senatus noſter qui, ut noſtis, ad ſtudia liberalia conſervanda, honoreſque Scholaſticos provehendos eſt propenſus, à ſuo officio, obiectis & reiectis difficultatibus non paucis, avocari, vel abſterreri ſe neutiquam eſt paſſus. Sicut enim prudentis eſt nihil contemnere ita vera fortitudo, & prudentia cauta & circumſpecta eſſe ſolet. Illa ſane in periculis cernitur, quæ cum honeſtate, ad propulſandam injuriam, ſuſcipiuntur: Hæc vero, cum ſit virtutum Princeps, in rebus honeſtis, cognitioneque dignis, omnem operam cuiamque ponere ſolet. Contemnant, derideantve licet oſores liberalium ſtudiorum, turbatoreſque publicæ tranquillitatis, cum ſua imperita progenie (verum enim eſt, quo quis imperitior, eo impudentior, atque jactantior evadit, vel ut Thucydides eleganter, ſimul & breviter, dixit, θράσος λογισμὸς δ' ὄκνον φέρει) teſtimonia de ſtudiis & honorum dignitatisq; ſcholaſticæ titulos una cum inſignibus, ut pote res leves, vel futiles potius atque nihili & ſolummodo, uti opinantur, ad quorundam tenuium atque miſerorum humilitatem pertinentes. Appellent præterea has actiones honeſtas, Cæſareaque auctoritate munitas nugas atque ineptias. Reducant poſtremo, ſi libet, & licet, ipſiſſimam barbariem, quæ non ita pridem, vix ingenti ſtudio, & labore immenſo, piorum & ſolide doctorũ virorum, vereque amantium bonarum artium, atque partium, ex noſtris oris, profligata pulſaque eſt. Non tamen efficient, ut Ampliſſimus Senatus noſter & Domini Scholarchæ, de ſuo pio cœpto, & laudabili inſtituto, deſiſtant, opuſque hoc eximium prudenterque inchoatum, imperfectum relinquant. Manebunt profecto ſtudia pietatis & diſciplinarum perpetuo, habebiturque illis honos, hic & alibi, fruſtra obſtrepentibus fucis, muſcis, & hirundinibus (inter omnia enim animalia hæc nunquam manſueſcunt, neque ullius rei communionem vel diſciplinam admittunt, ſed ſemper hinc inde vagantia indocilia & fera permanent, hominibuſque, ſuo ſtridore, & garrulitate, infeſta & moleſta eſſe ſolent) manebunt, inquam, & in pretio erunt reliquiæ bonarum artium & diſciplinarum, licet in anguſtum angulum à barbarie redactæ eſſe videantur. Quod ſi gentiles olim liberalibus ſtudiis & artibus, non ſolum novem Muſas, veluti Deas tutelares, & præſides conſtituerunt ſed etiam Herculem μουσηγέτην (quod etiam præcipuum Apollinis cognomen fuit) peculiaribus ſacris coluerunt, eumque, tanquam fortiſſimum ducem, comitemque Camœnarum, ſub cujus numine & tutela, mutuis operis, & præmiis juvari, ornari q; deberent, crediderunt: Multo magis nobis certo ſtatuendum eſt, verum, non fictũ Muſagetem, & præ-

ſidem piarum actionum, cœtui huic, ſuo præpotenti auxilio, ſemper præſto affuturorum, ut graviter cœpta, felicem & deſtinatum finem, ad quem initio diximus, omnes actiones noſtras intentas eſſe debere, ſortiantur.

Reſtat nunc ut, veluti feſtum, & peculiarem actum, hoc tempore inſtitutum, abſolvamus. Apud Græcos in quibusdam Rebuſpublicis olim προβούλους, & νομοφύλακας inſtitutos fuiſſe, non ignotum eſt. Hi Athenis, ut apud Suidam legimus, faſciolis albis pro redimiculis, uti ſolebant, in ſpectaculis, è regione ſedentes novem magiſtratuum, qui Reip. gubernacula tenebant cogentes magiſtratus, omnia recte atque ordine, & ex præſcripto legum, agere. In concionibus vero cum prohedris (hi erant præſides & magiſtratus quidam primi ſubſellij, quibus cæteri omnes ſedendi loco cedebant) conſidere ſoliti, intercesſuri, ſi quis rogationem promulgationemve, aliaque facere conaretur, quæ aut contra inſtituta patria, aut à Repub. dignitate futura non viderentur. Licet autem optare, ut hic mos adhuc apud nos duraret, & ejuſmodi Nomophylaces & cenſores in hoc noſtro cœtu præſentes eſſent, profecto in hac noſtra promulgatione audituri eſſent, nil ſub & obreptitium quodve injurioſum, vel in præjudicium alterius, multo minus quod contra honeſtatem, & laudabilia inſtituta eſſet; ſed potius quæ ad conſervandam pietatem, & propaganda ſtudia liberalia, in quibus fulciendis, & ſuſtentandis ſtatque caditque noſtra, poſteritatisq; ſalus, ſpectarent. Ideoque nihil amplius obſtat, quod diutius moram nectamus, & hanc concionem celeberrimam ornatiſſimamque ulteriore expectatione detineamus. Tu igitur tu ornatiſſime Joachime Regi, Syndice noſtræ Reipublicæ:

Quod fauſtum, felixque novem ſit & utile Muſis, Diploma privilegij. à Cæſarea Majeſtate, Ampliſſ. Senatui Norimbergenſi, ad illuſtrandum hoc Gymnaſium, clementiſſime conceſſum, in quo impetrando tua opera & induſtria perutilis extitit, promulgato, ut univerſis & ſingulis, innoteſcat, quo deinceps poteſtatem petendi, & impetrandi honores, & inſignia Scholaſticæ dignitatis habeant idonei, & quibus ornamentis Aldendorpianum Gymnaſium, & Schola dotata ſit, celebriorque effecta. Faxit Deus Opt. Maximus, unicus Muſagetes, ut id omne tendat ad gloriam ſanctiſſimi nominis ſui, & ad utilitatem publicam & ſingulorum. Hic enim finis & non alius expectandus eſt

Promul-

Promulgato privilegio Cæſareo, & diſtributis nonnullis præmiis benemerentibus, addita eſt ſequens adhortatiuncula nomine Scholarcharum ad juventutem.

TRITUM, at verum eſt: *Florat.*

Oderunt peccare boni virtutis amore,
Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

Quare quemadmodum hi indigni ulla commonefactione; utpote, qui ſibi ipſis fabri & autores infortunii ſui præfracte exiſtunt, cenſendi ſunt: ita vos, quibus virtus cordi eſt, necnon & eos, qui nunc præmiola diligentiæ ſuæ, liberalitate Ampliſſ. Senatus, & D. Scholarcharum, acceperunt, eorundem nomine, & iuſſu, compello, moneo, atque hortor, ut omni ſtudio annitamini, ne, quæ in honorem, & emolumentum veſtrum, & omnium bonorum, pio, & fideli inſtituto, modo peracta ſunt, veſtra ſocordia, levitate, negligentia & contumacia, corrumpatis, neve ſicut æſtivæ aves ſtatim autumno, tecta ac receſſum, circumſpiciatis, ſed curſum illum cœptum, in cupiditate diſcendi bonas artes & diſciplinas alacriter abſolvatis. Venandi ſtudium, ac voluptas, tam umbratilis, & momentanea delectatio, per nives ac pruinas, in montes ſylvaſque homines rapit; vosne ſtudiis liberalibus, & honeſtis diſciplinis, tam precioſis, & non interituris rebus, eam patientiam non adhibebitis, quam vel luſus vel voluptas elicere ſolet? Conſiderate, obſecro, ſimulachrum Angænoriæ deæ, quod gentiles olim, ore obligato, atque ſignato, in ara Volupiæ propterea collocarunt, quod, qui ſuos labores anxietateſque diſſimulando fortiter perferant, tandem, patientiæ beneficio, ad maximam voluptatem perveniant.

Præterea indicandum vobis eſt, Cæſareæ Maieſtatis privilegia, modo promulgata, non eo ſpectare, ut, veluti feneſtra diſſolvendæ diſciplinæ aperta, legibusve & ſtatutis Scholaſticis, aliquid iis detractum ſit. Ea enim D. Scholarchæ nihilominus omnino ſarta tecta, ut eſt in proverbio, cuſtodire & præſtare, ac ſi omnino fieri poteſt, etiam arctioribus vinculis, ut horum temporū diſſoluti mores vehementer requirunt, conſtringere volunt. Falluntur certe, & ſeipſos maxime decipiunt ii, qui ſibi perſuadent, imunitates, honores & dignitates conſtitutas conceſſaſque eſſe iis, qui impatientes diſciplinæ & monitis ſalutaribus ſunt, tantumque ſuis efficiunt voluptatibus, & cupiditatibus quibus acies eorum hebetatur & ſenſus omnes gravantur, imbecilleſque redduntur, indulgere geſtiunt. Hi enim trahuntur a vitiis ſiquidem mature à rectis in vitia, à vitiis in prava, à pravis in præcipitia perve-

pervenitur) & ſcientes malis ſuis favent, quorum ſuavitate capiuntur & virtutis viam deſerunt, cujus acerbitate offenduntur. Fatendum enim eſt quod apparet:

Aſpera Virtutis via, magno plena labore,
Duraque cum primis, ſed cujus meta prehenſa,
Et placidam requiem, & decus immortale reponet,
Infracto cunctis animo calcantibus ipſam.

E contrario:

Molle voluptatis iter eſt, via lata ſiniſtra:
Meta, ſed exitium, mors finis, & ultima captos
Linea præcipitat, luxu atque libidine fractos,
Flammivomis tetri Phlegetontis mergit in undis.

Cæterum ejuſmodi admonitiones fideles, & hortationes ad virtutem, modeſtiam, caſtitatem, & ut univerſa complectar, diligentiam, alias quoq; hoc in loco audiviſtis, & deinceps audietis. Reſtat nunc, & veſtrum eſt officium, ut operam detis, ne hæ monitiones ſalutares, ſurdis auribus occinantur, ſed eas ſedulò animo recolatis, & veluti ruminetis. Hoc ſi feceritis, non ſolum præbebitur occaſio & anſa D. Scholarchis, ut quotanis, in hac ſua cepta liberalitate, & omnibus aliis neceſſariis rebus, quæ uſui vobis eſſe poſſunt, perſiſtant, ſed multo magis præſtabitis ea, quæ Deo grata ſunt, vitæque humanæ neceſſaria, ut eritis aliquando decus patriæ, vobis veſtriſque honori, & tandem verum finem, ad viam virtutis propoſitum habebitis, qui ducit ad illam felicitatem perpetuam, quæ omnibus bonis & virtutis amantibus unice inveſtiganda perquirendaque eſt.

Caput XLVI.

Commendatio bonarum literarum & diſciplinæ, excerpta ex oratione Aldorpii habita, cum novus Rector & Profeſſor introduceretur.

QVemadmodum ii, qui peregre proficiſcuntur, cum ad urbes inſigniores, propter res raras, & viſu dignas, ſermone hominum celebratas veniunt, illos, quos appellant Xenagogos, adhibent, qui ad loca urbium earum memorabilia eos deducant, reſque viſendas demonſtrent: Ita homines, in hac vita peregrinantes, ſtudio literarum & bonarum liberaliumq; diſciplinarum cupiditate teneri decet, iiſq; uti, quaſi quodam Xenagogo, uti eas res diſcant, & aſſequantur, quæ ad regendum totius vitæ curſum, & gubernandos mores, quam maxime neceſſariæ, & dignæ exiſtiman-

ſtimantur. Hoc ſane olim prudentiſſimis Regibus & principibus viris, magna cum ſollicitudine, curæ fuit. Vt enim perſpectum habuere, quantum Reipub. emolumentum accederet, ſi iuventus a primis, uti dicitur, unguiculis, recte inſtitueretur, & hac ratione mature, una cum creſcente ætate, verum virtutis liquorem imbiberet.: Sic quoque non ignorarunt quanta mala & pernicioſa res ex neglectis liberalioribus ſtudiis & prava corruptaque educatione, provenirent. Huc reſpiciunt præcepta in ſacris literis ſapientiſſimi Regis Salomonis: Noli ſubtrahere a puero diſciplinam. Item: ſapientiam & diſciplinam qui abiicit, infelix. Et alibi. Filii tibi ſunt, erudi illos à pueritia. Quemadmodum enim terra cultu, ut ait Quintilianus, ſic animus diſciplina & literis melior uberiorque fit. Hinc evenit, ut in bene conſtitutis regnis, & Rebuſpublicis liberos ſuos, ſucceſſione dignos non cenſerent, niſi optime doctos, & qui prius parere quam imperare, didicerat. Vnde legimus apud Platonē, Ægyptios olim ex Philoſophis ſacerdotes, ex ſacerdotibus reges, deligere ſolitos, ſicuti de Meneta, primo omnium Rege, & Mercurio Triſmegiſto, aliiſque compluribus, tradiderunt authores. Optimum profecto in [illegible] tutum hoc fuit veterum & ſalubre, cum præſertim experientia compertum habuerint, beatas tunc demum fore Reſpubl. ſi aut Reges ſaperent, aut ii, qui exculti liberalibus diſciplinis eſſent, gubernacula in iis [illegible].

[illegible] hac de re Philippi Macedonis notabilis Epiſtola tanto Rege non indigna, quam [illegible] multis exemplis, recenſere non inconveniens erit. Is enim nato ſibi filio Alexandro (qui poſtea, ob ſtupendam magnitudinem, & celeritatem rerum geſtarum, Magnus dictus eſt) ita ſcribit ad Ariſtotelem; Filium mihi genitum ſcito, ob quod equidem Diis gratias habeo, non perinde quod natus ſit, ſed quod ei contigerit temporibus vitæ tuæ. Spero enim fore, ut [illegible] dignus exſtat, & nobis, & rerum noſtrarum ſuſceptione. Vale. In quam magno pretio poſtea Alexander doctrinam & literas habuerit, ad ſatis argumento eſt, quod Homerum in caſtris [illegible] lectitaſſe, ſemperque in ſecretis libros ſecum circumtuliſſe, traditum eſt, adeoque ut ſcriniolum ex ſpoliis Perſicis, auro gemmiſque ac margaritis pretioſiſſimum, ad aſſervandos libros Homeri, deſtinaret: Eiuſque Iliada (quos libros divinum poema, & viaticum rei militaris appellare ſolitus eſt) noctu pulvino, una cum pugione, ſubiiceret. Et hac ratione potentiſſimus ille Monarcha, cum Homero vatum principe, vigilabat & cum Homero dormiebat. Iulium Cæſarem & in caſtris, nedum in ocio, lectitaſſe, dictitaſſe, ſcripſiſſe, rerum ſuarum Commentaria, & aliorum Elogia teſtimonio ſunt. Taceo volens Titum Veſpaſianum, Hadrianum, Traianum, prætereo tot Re-

ges, proceres, tot Senatorios ac Patricios viros, à pleriſque ob eorum ſtudium ergà Muſas, & flagrantem cupiditatem diſcendi bonas literas, celebratos. Ideoque Homeri inventio laudatur:

Calliope Regum comes eſt Iove nata parente.

Sed prolixiores hac de re eſſe nos non decet, cum præſertim ſi veterum & noſtrorum quoque Regum, & prudentum virorum ſtudium erga liberales artes recenſere vellem, dies prius deficeret, quam materia. Sublatis enim, vel ſpretis bonis diſciplinis, & humanioribus literis, in quibus veluti involucris, tot tantaque ſalubria præcepta & commoda, ad conſervandum humanæ ſocietatis vinculum, continentur, quid quæſo inter homines humanitatis reliquum manebit? Id non ignoravit Iulianus Apoſtata, qui, cum Chriſtianos omnibus contemptui & ludibrio exponere, imo ipſorum nomen extirpare unice cuperet, aliam viam commodiorem, niſi ut illis uſus Scholarum, & literarum interdiceretur, non invenit. Teſtes quoque ſunt nobis barbaræ gentes, quibuslibet, quod libet, & eſt pro ratione libido, annе inter illorum & belluarum vitam, demta forma, & ſermone, diſcrimen [illegible] Hæc cum ita ſeſe habeant, ampliſſ. & prudentiſſ. Senatus Reipubl. Norimbergenſium pro ſua inſigni pietate, & ſedula cura, rectiſſime perpendit, quantum ſitum ſit, ut tenera iuventus, in bonis artibus, & ſtudiis honeſtis, recte inſtituatur; Ideoque ſuperioribus annis hoc gymnaſium, magnis ſumptibus, pio certe & laudabili conſilio, à fundamentis [illegible] ravit: Viros, doctos & eruditos honeſtis ſtipendiis adducendum [illegible] duxit, poteſtatemque fecit liberam, tam ſuis ſubditis, quam vicinis & ceteris, ut in hoc loco velut in communi officina, ſtudia pietatis, [illegible] & bonarum artium diſcerent. Cæterum mortuo nuper Domino Valentino Erythræo Rectore, idem ampliſſimus Senatus, in hoc præclaro & ſemel cœpto inſtituto, vigili cura perrexit, & poſt commendationes multorum doctorum virorum, non ſolum Dominum Iohannem Thomam Freigium, Legum Doctorem, ſed etiam Dominum Iohannem Prætorium, bonarum artium Magiſtrum, viros claros, doctos, & egregiis virtutibus ornatos, ac [illegible], ut alter in demortui Rectoris locum ſuccederet, huiusque Scholæ præeſſet, hunc ut Mathemata & [illegible] doceret. Accipite igitur, quod felix [illegible] ſit, clariſſimi & doctiſſimi viri, hoc munus, quod vobis Ampliſſimus Senatus, præ ceteris ſic volente Deo, ſingulari favore, deſtinavit, bonis auſpiciis. Noſtis enim Horatii hoc:

Principibus placuiſſe viris non ultima laus eſt.

Romani olim in urbe magna in veneratione habuere duo templa, Virtutis

tuti & Honori dicata. Ea autem ita conſtructa fuere, ſicut hodie adhuc [illegible] appareat ut ad hoc, niſi per illud, aditus nullus eſſet. Quid obſtat, quæſo, ut nunc dicatur vobis, per Virtutis templum, aditum ad Honoris patefactum eſſe? Committitur fidei veſtræ, & quaſi deponitur apud vos gubernatio Scholæ, & inſtitutio iuventutis. Vos vero ſi, ut omnibus perſuaſum eſt, ſumatis ante omnia (ut Quintilianus de moribus & officiis Præceptoris monet) parentis, erga diſcipulos veſtros, animum, ac ſuccedere vos, in eorum locum à quibus liberi vobis traduntur, exiſtimetis. Nam uti

Militibus placuiſſe ducem, non ultima laus eſt.

Ita in veſtra togata militia

Diſcipulis placuiſſe, haud laus eſt nulla magiſtri.

Habetis Collegas participes laborum, viros pietate, eruditione, virtute præſtantes, qui vos obſervant, & amant, & ut multa paucis dicam, qui digni ſunt, uti vos cum illis, & illi vobiſcum in concordi amore veræ religionis, & ſtudiis veritatis, abſque omni diſtractione, vel voluntatum vel animorum, coniunctiſſime vivatis. Vos enim & omnes bonos non ſeparatas, ſed

Contiguas pietas iuſſit habere domos.

Nunc ad vos ſtudioſiſſ. adoleſcentes, me converto. Audiviſtis nunc & antea quoque, de pio inſtituto & ſingulari affectione Ampliſſimi Senatus. At non ſatis eſt audire, ſed etiam certo ſtatuere, ob veſtram utilitatem iſta omnia fieri. Vobis enim tanquam floſculis & ſeminariis Reipub. & Eccleſiæ (uti ſenex ille apud Comicum monet) vobis inquam ſeritur, vobis metitur, vobis iiſdem honos. Accedite & vos ad templum Virtutis, quod hoc loco vobis non ſolum ædificatum, vobis apertum, vobis denique deſtinatum eſt, ſed ſacra quoque, doctrina videlicet, & eruditio, vobis ſponte offeruntur. Veſtrum nunc eſt ut puris veſtibus, piis & [illegible] mentibus dico, tantam & tam magnam munificentiam grati accipiatis. Et hac ratione rectiſſime, & libare, & litare poteritis. Inprimis habeatis rationem temporis, illud enim ſicut eſt perniciſſimum; ita ſemel elapſum recuperari non poteſt. Nam μέγα ἀνάλωμα τοῦ χρόνου. Ideoque [illegible], ex veteribus ſapientibus, dicere ſolitus fuit: Res alienas emi pecunia, ut domum, veſtem, & ſimilia, ſed diſciplinas emi tempore. Cogitate præterea, ut

Poſſe placere Duci laus militis ultima non eſt.

Ita

Diſcipulis haud laus eſt poſtrema placere docenti.

Iuvat enim in parodiis Horatiani carminis immorari. Fugite impro-

bitatem, laſciviam, protervíam, & alia vitia, quibus ætas veſtra, nondum confirmato iudicio, obnoxia eſt. Eſtote autem ſtrenui imitatores Herculis Lybici, qui monſtra illa, quæ in Hieroglyphicis Syrtes anguipedes vocantur, cum illa e longinquo proſpexiſſet, velociſſima fuga, vitavit. Qua narrat one ſapientes viri adoleſcentes admonere voluerunt, cupiditates & voluptates, niſi fugiendo, & aver[t]ando, vitari, & in nihilum redigi poſſe. Nam credula res puer eſt. Hoc eo facilius aſſequi poteritis, ſi adhibitis religioſis precibus, illecebras peccati, tanquam colubrum, ſicut docent nos ſacræ literæ, fugiatis, & invocatione veſtra ſeduli, & diligentes maneatis. Vt enim invia deſidiæ eſt omnis via, ſic

Invia nulla via eſt quando labor improbus inſtat.

Noſtis non minus recte quam prædici:

Non ſine per magnos voluit Deus eſſe labores
Ad ſua regna viam: nec ſidera ſegnibus offert:

Omnino autem, ut Plauti nis verbis utar: Qui è nuce nucleum eſſe vult, frangat nucem, id eſt, Qui commodum appetit ne fugiat laborem. Hac ratione & vobis maturus auitus, per Virtutis templum ad Honoris ædem patebit. Quemadmodum enim portæ, non ſegnibus, non ſtupidis, non perverſis, & impuris patent, ita induſtriis, docilibus, modeſtis, & caſtis ſponte aperiuntur. O quam pulchrum eſt hoc

Nil dictu fœdum viſuque hæc limina tangat,
Intra quæ puer eſt.

Perſuaſum igitur, ut tandem finem faciam, omnibus eſſe debet, hoc quod diximus, unicum intentum Ampliſſ. & prudentiſſ. Senatus Reip. Norimbergenſis. Ideoque univerſi & ſinguli cogitent, hoc amplum & [illegible] ædificium, non Diis deabusque Ethnicis, ſed Chriſto & ſtudiis cum hoc elogio conſecratum eſſe,

Inſignis pietas & ſedula cura Senatus
Hanc Chriſti ſtudiis conſtituere ſcholam.

Hæc mandato Ampliſſ. Senatus inclytæ Reip. Norimbergenſis modo dixiſſe ſufficit. Reſtat nunc ut de reliquis audiamus D. Rectorem.

Capvt XLVII.

De præſtantia bonarum literarum & eas [illegible] ad res acquirendas, quem ad partas ſervandas plurimum conducere.

De ſacra Philoſoph. ca. 74. Elegans eſt diſtinctio & comparatio ex phyſicis ſumpta Franciſci Valeriu: Tria ſibi videri totius Reipubl. membra principalia, ut & hominis. Ea ſunt in Republ. agricultura, res bellica, & literaria. In homine iecur,

iecur, in quo reſidet facultas naturalis, ad quam ſpectat omnis nutritio; cor,
in quo facultas vitalis, & iraſcibilis: denique cerebrum, in quo mens, & tota
cognitio. Vides, inquit, quæ cui reſpondeat. Agricultura enim naturali,
quia alimenta ſuppeditat civitati. bellica ars, iraſcibili, quia repellit, ſi quid
inferatur violentiæ aut impedimenti. Literarum ſtudium, cognitionis fa-
cultati, quia ſpectat ad intelligentiam, &c. Scite ſane potiores partes, & qua-
litate præcipuas, in corpore humano literarum ſtudio comparat, cum re-
liquæ priores, inferiores, & minus præſtantes ſint, illæque, per ſe, ſine his,
recte ſubſiſtere non poſſint. Recte itaque traduntur ſalutaria præcepta, à
prudentibus viris, maiorem induſtriam & diligentiam requiri in conſer- *Cent.2.c.50*
vandis partis rebus, quam in acquirendis. ſicut in multis rationibus & argu-
mentis antea declaravimus & probavimus. Etſi enim vulgo dicitur, pa-
rem eſſe virtutem aliena acquirere, & parta tueri: tamen maiorem ad reti- *De incre-*
nenda & conſervanda iam acquiſita, quam ad paranda prudentiam, & dexte- *ment. Im-*
ritatem, requiri, prudenter ſentit Renatus Luſignius. Occupatio enim, in- *perior. l.1.*
quit, vel ex ſubito populi, quem aggredimur, terrore, vel ex ſeditione in fa- *c.9. num.9.*
vorem aggredientis, mora, vel ex alia cauſa fortuita facilior & commodior
redditur, ſed acquiſitorum conſervatio maturum & perfectum conſilium,
quod omnibus numeris abſolutum ſit, efflagitat. Id conſilium, iudicii gra-
vitate, matura deliberatione, diſſimulatione, diligentia aſſidua, cura diutur-
na, ad expectandas explorandasque occaſiones, patientia conſtat. Hoc *Lib.1 epiſt.*
admonere voluit, apud Caſſiodorum, Theodoricus Rex, Sabinianum. *15.*
Nil prodeſt ait, initia rei ſolidare, ſi valebit præſumptio, ordinata deſtrue-
re. Illa ſunt enim robuſta, illa diuturna, quæ prudentia incipit, & cura
cuſtodit. Atque eidem maior in conſervandis rebus, quam in inveniendis,
adhibenda cautela eſt. Quia de initiis prædicatio debetur invento; de
cuſtoditis autem, acquiritur laudata profectio. Etſi autem intra in pecu- *Cap.68.*
liari capite, huius tertiæ Centuriæ, meam ſententiam, utrum bonæ literæ
vel arma præferenda ſint, declaravi, & iſta duo, ſimul coniuncta, quam ſe-
parata præſtantiora eſſe, concluſi, tamen eruditionem, prudentiam in rebus
politicis & bellicis admodum augere ſolere, experientia teſtatur. Exem- *In vita*
plum memorabile & quidem recens, noſtro tempore habemus, in Guiliel- *Franciſci*
mo Bellaio Langæo, de quo ita ſcribit Arnoldus Ferronus: In eo adfuere *Regis I.*
ornamenta, quæ M. Tullius in L. Lucullum congerit, magnum optimarum
artium ſtudium, tam omnis liberalis, & digna homine nobili, ab eo per-
cepta doctrina. Tantus vero fuit Imperator, in omni genere belli, præliis,
oppugnationibus, totius belli inſtrumentis, & apparatu, ut Alphonſus Va-
ſtius Davalus, poſt Ferdinandum Davalum, acutiſſimus omnium Impe-

ratorem nullum à ſe maiorem Ducem cognitum, quam quenquam eorum quos vidiſſet, fateretur. Carolus vero Cæſar. pluſ [illegible] quentia, dum apud exteros Legati officio fungitur pro Rege, debilitatum, fateretur, quam multorum robore & animi magnitudine.

Non deſunt ſane multa & egregia encomia bonarum literarum, unde non difficulter perſpicere poſſumus, eas merito in tanto pretio haberi, ut licet bellicæ res aliquanti per regna, & Reſpublicas, in flore conſiſtere videantur: attamen ſi illæ deſint, diuturnæ eſſe nequeant. Omiſſis autem aliis, viſum fuit ex Diodoro Siculo, cum ſit memorabile, recenſere, quo *Biblioth. l.12.* modo Charondas legiſlator, literas, in conſtituenda & adminiſtranda Republ. Thuriorum, (quæ civitas, deleta Sybaritarum urbe, in illius locum, ædificata fuit) ad conſervandam illam novam coloniam, præ reliquis rebus, neceſſarias & ſalutares duxerit. Tulerat, inquit, præterea legem alteram longe ſuperiore potiorem, quæ à prioribus quoque legum latoribus fuerat omiſſa: Liberos civium omnes, in ipſo ludo & primis literarum rudimentis, inſtruendos tradi, conductis ad id mercede, & ære publico præceptoribus, lege iuſſit. Proſpexerat namque multis iampridem exemplis admonitus, pleroſque vel optimo natos ingenio fore, qui rei familiaris anguſtia preſſi, dum privatæ mercedis præceptoribus tribuendæ inopia deſiſterent, ob eam ſingulari, &, tam opportuna privarentur inſtitutione. Literarum enim ſcientiam, cæteris diſciplinis, legiſlator haud immerito quidem, præferendam duxit. Huius namque præceptis, inſtitutisque quam plurima, quæ ad vitæ uſum maxime neceſſaria putantur, parari, ſuffragia, decreta, conſulta, epiſtolas, pacta leges, conventa, cæteraque huiuſmodi omnia, quibus vitæ ſocietatisque humanæ ratio potiſſimum continetur, reſque paſſim mortalium corroboratæ ſimul & excultæ conſiſtunt. Cui enim tanta ingenii facultas ſuppetit, ut dignis laudibus literarum diſciplinam inſtitutionemque ſe pro equi poſſe confidat? quibus ſolis, vita defuncti viventibus connumerantur: tam quos longiſſima procul terrarum intervalla ſeparatos tenent, hi literarum ſeſe mutuis veluti internuntiis ſalutant, viſunt, cum abſentibus amicis, tanquam præſenti conſuetudine, mutuis colloquiis perfruuntur: tum ab bella, ſive inter gentes quaſcunque, ſive inter reges ſedanda, quid idoneum, quid magis accommodatum, literarum munere, poſſet excogitari? Fœderibus commendandis, pactis conventis, promiſſis teſtes primi acceſſuntur, cætera que omnia, quibus [illegible]ervandis, ſumma opus eſt fide, ipſis tuto commendantur; illæ commendata quæcunque excipientes æterna integritate & inconcuſſa fide cuſtodiunt. Poſtremo ſanctiſſimas ſapientiſſimorum virorum ſententias, oracula Deorum, Philoſophorum inventa, diſciplinarum denique omnium præcepta, ac monumenta hu[illegible]-

mana-

manarum divinarumque rerum, ſolæ literarum ædes, repoſita conſervant atque a vetuſtatis veracitate defenſa, veluti divina quadam tuendo vi, poſteris ex ordine deinceps, per ſuccedentia ſecula, demum æternitati commendant. Vitam vobis a natura datam haud ambigi negarive poteſt; verum bene beateque vivendi rationem, à literarum eruditione ſumptam, evidentiſſimis probatur argumentis. Vnde cives illiteratos, tanquam ſummis quibuſdam bonis privatos, ſimul increpando commovit, ſimul ſubſidio opportune cauto levavit impoſita erudiendi lege. Quod munus cura, ſumtu, impenſaque publica, veluti ad Rempub. maxime neceſſaria dignum duxit. Itaque tanto eſt ſuperioribus legum latoribus præferendus, qui medicos, publica mercede conducendos, ad morbos civium curandos, ſanxere, quanto animæ eductio, & exornatio ingeniorum corporeæ ſaluti præſtantior probatur. Itaque illi corpora curanda cenſuerunt: At hic animas imperitia laborantes, curavit. Et medicorum quidem nullam unquam nobis accidere optamus neceſſitatem: verum cum eruditioribus, diſciplinæque præceptoribus, uſque adeo verſari, totamque conſumere ætatem juvat, perinde ac ab illo abhorreat ſolicitudinis munere, hoc pro mutua gratia complectatur natura mortalium. Hactenus Diodorus Siculus; cuius locum licet prolixiorem, attamen utilia & ſalubria multa complectentem, referre hic totum volui, cum hic autor non ita vulgaris ſit, ut paſſim in manibus haberi, & abs quovis legi poſſit.

Capvt XLVIII.

Reſpublica bene conſtituta, quibus potiſſimum rebus conſiſtat: Explicatio trium Gratiarum, ex oratione habita Aldorfii Anno 1579.

PRudenter à veteribus dictum eſt: Rempublicam tribus maxime rebus conſiſtere, Præmii, Pœnis, Cultu divino. Eaque ut neceſſario ab iis, quibus Reſpub. curæ fuit, diligenter & ſedulo obſervata & cuſtodita fuere. Quæ quidem tria capita cum in cœtibus quoque ſcholaſticis, qui Reipubl. non poſtrema pars merito habentur, requirantur, ut de poſterioribus duobus ſermonem noſtrum in tempus commodius differamus, nonnulla de priori nunc diſſeram. Sapienti & ſalutari certe conſilio ab Ampliſſ. Senatu noſtro & D. Scholarchis, ne quid hac in parte deſiderari poſſit, inſtitutum eſt, ut quotannis iis, qui præ cæteris, in ſtudiis liberalioribus, ſpecimen aliquod diligentiæ ſuæ palam præbuiſſent, ex liberalitate ipſorum, præmiola aliquod diſtribuerentur. Etſi enim, ſtudioſi adoleſcentes, veſtra

res

res potiſſimum agitur, vobiſque in primis ex ſementi hac, licet ea [illegible] videri nonnullis poſſit, meſſis copioſa, favente Deo, expectanda eſt [illegible]men, cum veſtri labores, ſtudiaque inchoata, aliquando etiam publicæ utilitati inſervire poſſint, hæc præmiola, quorum explicationem eruditam iam audiviſtis, tam ſtrenuis, quam ſegnioribus, veluti calcaria, [illegible] ſu cœpto, ut citius, & maiori alacritate, ad metam optatam pervenire poſſitis, adhibenda fuere. Etenim, quemadmodum fruges a[illegible] tempe[illegible] quidioreque cœlo, exuberant; haud ſecius bonæ artes eximiaque [illegible] benignitate, munificentia humanitate, evocantur & excitantur: [illegible]que iniuria, ſordibus, moroſitate eorum, qui rerum potiuntur, extinguuntur, & langueſcunt. Quis enim, obſecro, eſt, qui, ſi præmia laborum [illegible]rum, vel habet, vel expectat, non ad omnia alacrior & promptior [illegible]tur? uſque adeo verum eſſe videmus, quod Claudianus in laudibus S[illegible]conis ait:

Egregios invitant præmia mores.

Cum igitur conſpiciatis, & re ipſa ſentiatis, ampliſſimum Senatum, non pati ſtudium ſuum eximium, & peculiare ullum requiri, in iis, quæ vel ad excitanda, vel excolenda, vel etiam exornanda ingenia veſtra attinent, ſive diſciplinam, ſive pietatem (his enim veluti duobus lapidibus angularibus hanc ſcholam fundatam eſſe volunt) ſive ſpectes alia, quæ & honorifica & conducibilia vobis eſſe poſſunt; nihil aliud nunc reſtat niſi ut gratum animum viciſſim exhibeatis. Siquidem hoc unicum a vobis exigitur. Quemadmodum autem ingratus, [illegible] Senecam, [illegible]ci poteſt, qui negat beneficium ſe accepiſſe. Ingratus, qui non [illegible], Ingratus, qui diſſimulat: Ingratiſſimus omnium, qui oblitus eſt. [illegible]demus, quod natura nihil magis odio proſequitur, quam ingratum animum, quæ etiam beſtiis feris, ut Elephantis, Leonibus, Draconibus, ſicut hiſtoriæ hoc teſtantur, grati animi ſenſum, beneficiorumque memoriam indidit.) Ita animi grati tres partes recenſeri poſſunt, Beneficium ſibi collatum agnoſcere, verbis id profiteri, aliquid rependere ſuo benefactori. Priora duo facilia eſſe dicetis; & iam quoque genere nobilis & ingenuis moribus adoleſcens, condiſcipulus veſter, eleganti carmine heroico, veſtrum omnium nomine, egregium, hac in parte, ſpecimen exhibuit. Verum tertium difficile videtur. Quid enim [illegible] certe interrogati reſpondebitis) nos [illegible] adhuc puſillus & imbecillus tam magnis benefactoribus poſſumus hoc tempore rependere? qui, ob ætatem teneram & rudem, aliorum adminiculis adhuc magnopere indigemus? Dicam paucis. Nam prolixiorem ſermonem ratio temporis modo non patitur. Duo ſunt genera gratorum hominum. D[illegible]-

tur

tur gratus qui aliquid pro eo, quod acceperat, reddit. Dicitur etiam gratus, qui bono animo accepit beneficium. Atque hic, ſi ultra facere nil poteſt, gratus eſt, amat, debet, referre gratiam ſatagit. Quicquid ultra deſideras, non illi deeſt. Vnde fit, quod nonnunquam, qui gratiam retulit, ingratus eſt: & qui non retulit, gratus. Etenim ut omnium aliarum virtutum, ita huius, quæ a Græcis χάρις nuncupatur, ad animum tota æſtimatio redit. Huc reſpexit Cicero, ubi dicit: Quanquam gratia referri tanta non poteſt, quanta debetur, habenda tamen, quantam maximam animi noſtri capere poſſunt. Siquidem gratiam, & qui refert, habet, & qui habet, in eo ipſo, quod habet, refert. Hoc etiam Heſiodus Charitum ternario numero ſignificare voluit: conſtituit enim tres actus diſtinctos in beneficiis, quæ ultro citroque dantur, ut ſunt Dare, Accipere, Referre. Ἀγλαΐα enim, quæ eſt ſplendor, & dignitas, monet, ut qui accepit beneficium, illud agnoſcat, & prædicet, Εὐφροσύνη vel hilaritas monet, datorem hilarem eſſe debere, ut que nemo moroſitate & tergiverſatione beneficium conferat, iuxta dictum Euripidis. Qui cito præſtat gratiam, dulciſſimus mortalium eſt. Θαλεία florida monet, ut beneficia in recenti memoria conſervemus, neque flaceſcere ea ſinamus, quo reſpiciunt Theocritea iſta: *In Philip.*

χρύσειοι πάλαι ἄνδρες, ὅτ' ἀντεφίλησ' ὁ φιληθείς.

Finguntur hæ tres Gratiæ ſe invicem, complexis manibus, ut redditio beneficii innotetur. Virgines finguntur, & nudæ, quo indicatur ſimplex candor, neve quis, donationis prætextu, cuiquam inſidias ſtruat. Vnde Aiax apud eundem Sophoclem dicit, ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα κ' οὐκ ὀνήσιμα. Eoque alludit Virgilius, cum ait: *Timeo Danaos & dona ferentes.* Denique iuvenes ſunt, quia non debet beneficiorum memoria ſeneſcere. Ex his, ut opinor, facillime cognoſcetis, quid a vobis deſideretur, quidve facile præſtare poſſitis. Siquidem qui gratè beneficium accipit, is iam primam eius penſionem ſolvit. Hoc ſane à vobis fiet, ut apertius dicam, ſi inprimis erga Deum piè & religioſe, erga præceptores veſtros, obſequentes & morigeros, ſtudioſosque diſciplinæ; erga condiſcipulos, & ſodales, humanos & benevolos, erga cives, denique erga omnes homines, modeſtos & amabiles vos geratis. Ex hoc veluti fundo hortove amœniſſimo Muſarum proveniunt ſuaviſſimi fructus (licet radices amaræ videantur) liberalium artium & diſciplinarum, quæ propterea humanæ appellantur, quod homines humanos & veros homines efficiant, eosque paulatim, emollita feritate innata, ad liberaliora ornamenta & emolumenta adducant. *In vita Coriolani.* Adeo nullum eſt maius donum, ut Plutarchus ait, quod acceptum bonitati Muſarum homines ferre debeant, quam quod doctrina & diſciplina emolliuntur & mitigantur ingenia, modumque tenere, & nimia

omnia vitare diſcunt. Hoc ſi feceritis, ſicut omnibus perſuaſum eſt de vobis, facturos eſſe, Ampliſſ. Senatus, cui vinculo arctiſſimo, ob ipſius beneficia erga vos, obſtricti eſtis, non ſolum in numerum gratorum & gratioſorum vos recenſebit: verum etiam veſtra pietate, diligentia, modeſtia, efficietis, ut deinceps, in amplificanda & ornanda Academia, nihil quod par eſt, in amplissimo illo ordine deſideraturi ſitis. Id ſane abſque magna difficultate efficere poteritis, ſi certo ſtatuatis, Deum eſſe omnium veſtrarum actionum cogitationumq; inſpectorem, qui propterea ſolus καρδιογνώστης in ſacris literis dicitur. Oculi enim Domini altiſſimi, ait Syracides; lucidiores ſunt innumerabilibus modis Sole, qui intuentur omnes vias hominum, & conſiderationem intendunt in partes occultas. Quod etiam Menander, licet gentilis fuerit, animadvertit, ubi dicit: ἔςιν θεοῦ ὀφθαλμὸς εἰς τὸ πάνθ᾽ ὁρῶν. Quibus recte piiſſimas preces Aurelii Prudentii, ex hymno ejus matutino adiungetis, quæ ſunt tales:

Hac lux ſerenum conferat,
Puroſque nos præſtet ſibi,
Nihil loquamur ſubdolum,
Volvamus obſcurum nihil.
Sic tota decurrat dies,
Nec lingua mendax, nec manus,
Oculive peccent lubrici,
Nec noxa corpus inquinet.
Speculator adſtat deſuper,
Qui nos diebus omnibus,
Actuſque noſtros proſpicit,
A luce prima in veſperum.
Hic teſtis, hic eſt arbiter,
Hic intuetur, quicquid eſt,
Humanæ quod mens concipit,
Hunc nemo fallit judicem.

Cæterum ut hortatiunculam hanc finiam, libet vos univerſos & ſingulos, qui iam præmiola accepiſtis, teque chariſſima iuventus, quæ pietati & liberalibus artibus nomen tuum dediſti, alloqui verbis Horatianis, quibus in epiſtola ad Iulium Florum Prætor ſuum militem compellat:

I bone, quo tua te virtus vocat, I pede fauſto,
Grandia laturus meritorum præmia, &c.

CAPUT

CAPUT XLIX.

Florente Republica, etiam privatas res florere, & contra corruente Republica, privatas quoq; res corruere ſolere: & de pœnis eorum, qui turbata publica quiete ſuum lucrum captarunt.

IVſtinianus Imperator ita ſtatuit: Quod communiter omnibus prodeſt, hoc rei privatæ noſtræ utilitati præferendum eſſe cenſemus noſtrum eſſe proprium, ſubiectorum commodum imperialiter exiſtimantes. Prudenter & recte quidem. Si enim Reſpub. eſt incolumis, privatas quoque res facile ſalvas manere præſtat: Publica perdendo, tua nequicquam ſerves, Cæſar inquit. Hoc animadvertit Stephanus Iunius Brutus, cum prolixe aliquot foliis diſtincta officia & proprietates Regum & tyrannorum recenſuiſſet, ubi tandem ita concludit: in ſummá Rex ſtudet publicæ utilitati; tyrannus propriæ. At ſane, cum (ut ſunt homines) nuſquam reperiri queat, qui omnibus in rebus utilitatem publicam ſpectet, nec diu conſiſtere, quin ullatenus eius rationem habeat? Vbi utilitas publica prævalet, Rex & regnum; ubi propria, tyrannus & tyrannis locum habere dicentur. Non abſque ratione itaque Thomas Morus ita concludit imaginativam ſuam Rempublicam: Deſcripſi vobis quam potui veriſſime eius formam Reipub. quam ego certe non optimam tantum, ſed ſolam etiam cenſeo, quæ ſibi ſuo iure poſſit Reipublicæ vindicare vocabulum. Siquidem alibi de publico loquentes ubique commodo, privatum curant. Hic ubi nihil privati eſt, ſerio publicum negotium agunt, certe utrobique merito. Nam alibi quotuſquiſque eſt, qui neſciat, niſi quid ſeorſim proſpiciat ſibi, quantumvis florente Republ. ſemet tamen fame periturum, eoque neceſſitas urget, ut ſui potius quam populi id eſt, aliorum habendam rationem, ſibi cenſeat: contra hic, ubi omnia omnium ſunt, nemo dubitat, (curetur modo, ut plena ſint horrea publica) nihil quicquam privati cuiquam defuturum. Neque enim maligna rerum diſtributio eſt, neque inops, neq; mendicus ibi quiſquam. Et cum nemo quicquam habeat, omnes tamen divites ſunt. Nam quid ditius eſſe poteſt, quam ademta prorſus omni ſolitudine, læto ac tranquillo animo vivere? Non de ſuo victu trepidum, non uxoris querula flagitatione vexatum, non paupertatem filio metuentem, non de filiorum, nepotum, pronepotum, abneputum, & quam longam poſterorum ſeriem ſuorum generoſi præſumunt, victu eſſe & felicitate ſecurum. Et ea, quæ ſequuntur. Præclara quidem dictu hæc ſunt; ſed difficilia factu. Haud ſecus ac Xenophon perfectam inſtitutionem

In lib. 1. ſub. fin. C. decad. toll.

Lib. 7. de bello Gall.

In vindicius contra tyran. q. 3.

L. 2. Vtopiæ.

Regis; & Cicero perfectum Oratorem; Nec non Caſtillionæus abſolutum Aulicum potius verbis effingunt, quam talem re ipſa in effectu præſtare *C. 45. cen-* poſſint. Sed de amore patriæ & Reipubl. poſtpoſita privata re, pertexamus *tur. 2.* hoc caput. Non abſque cauſa allegavimus antea ex Buchanano Guilielmi Setonii Scoti, perfecti Bernici, eiuſque conjugis, eximiam fidem & conſtantiam, qui poſtpoſita propria & duorum captivorum filiorum ſalute, eam urbem Regi ſuo ſalvam conſervare, quam fidem frangere, & deditione privatum commodum reſpicere maluit. Inprimis autem eſt eius coniugis viraginis animoſitas admodum memorabilis, ideoque ibi adieci: Digna ſane eſſet fœmina iſta & virago, ut in ſuperiorem ordinem & numerum heroinarum, eius nomen in perpetuam memoriam reſervetur, &c. Nec minorem *In pol. præ-* laudem, ob eximium amorem erga patriam, meruit, quam olim Spartana illa *cept.* fœmina, apud Plutarchum; Quæ cum quinque haberet liberos, in eo prælio, quo haud longe ab urbe pugnabatur, & venientem quendam inde interrogaret: Quo in ſtatu rerum ſumma verſaretur? Reſpondente autem illo, filios ejus omnes interiiſſe: Mulier ad eum: Hæc à te non petii; ſed ut patriæ res ſe haberent, rogavi. Cum is ſubiunxiſſet; Pulchre omnia ſe habere: LVGEANT ERGO MISERÆ, inquit, EGO VICTRICE PATRIA BEATAM ME ESSE IVDICO.

Aliud exemplum noſtrate admodum laudabile, ex Ænea Sylvio, de Alberto, Duce Boiariæ, recenſuimus, ex quo conſtat, quam ſtudioſi [illegible] veteres Heroes publicæ utilitatis & æquitatis fuerunt. Oblatum enim Regnum Bohemiæ, mortuo Alberto Rege, conſtanter repudiavit, cum animadverteret, id ad ſobolem Alberti hæreditario iure ſpectare. Hunc ipſum heroica virtute imitatus eſt Fridericus Cæſar eodem tempore. Etenim cum Bohemi repulſam paſſi eſſent ab Alberto, ſicut modo diximus, ad eum miſerunt, utque regnum tutorio nomine gubernandum ſuſciperet. Ex quibus unus Legatorum Praſco, ſcortini ab aliis, Cæſari auctor fuit, ut neglecto pupillo Ladislao, regnum ipſe ſibi vindicaret. Cui, ut Auſtriacorum maximo natu, id ex fœdere liceret. Cæſar, exploſa ſuggeſtione & oblatione hac, palam Legatis reſpondit: Cum videat, tantum ſibi a[illegible]bus otii non concedi, ut regni Bohemici ſtatum componere poſſit, commodum videri, ut ipſi ex ſuis magiſtratum creent, qui rem ex æquo & bono adminiſtret, ut meminerit, rerum bene an ſecus geſtarum reddendam eſſe rationem. Sibi interim curæ futurum, ut Rex puer bene educetur: qua in re nullum ſe ſpectare privatum emolumentum; ſicut Gerardus de Roo in ſuis Annalibus, non ita pridem Conradi Decii opera editis, pluribus commemorat. Allegavimus quoque antea, in ſupra nominato capite inſignia exempla nonnullorum, qui neglecta ſalute & vita propria

ve-

vel pro ſalute & incolumitate patriæ, vel amore Imperatorum, vel Ducum ſuorum, vel etiam tædio belli, ex deſperatione ſeipſos devovere, & morte ſua patriam conſervare conati ſunt, adſcriptis nonnullis monumentis antiquis.

De qua re ex Suetonio recenſere volui, de Othone. Ita enim de eo ſcribit: Otho Imperator, duobus facinoribus, altero flagrantiſſimo, interfecto Galba, altero egregio, quod belli civilis tædio ſeſe interfecit, tantum apud poſteros meruit bonæ famæ, quantum malæ. Idcirco multi milites pedes ac manus iacentis oſculati, cum lacrymis haud procul à rogo ſeipſos interfecerunt. Multi etiam abſentes accepto mortis nuncio, præ dolore vim ſuæ vitæ attulerunt. Recenſui præterea rarum exemplum aliquot Signorum Hiſpanorum, qui noſtra ætate, ob certa delicta, iuſſu vice Regis Siciliæ, ſub alio prætextu, in Inſulam arenoſam & ſterilem, expoſiti fuere, quumque viderent, ſibi fame moriendum eſſe, ex deſperatione, unanimi conſenſu, duas acies, veluti hoſtiles, ordinaſſe, & infeſtis armis & animis concurriſſe, ſeque mutuo trucidaſſe, arbitrantes, glorioſius eſſe, fortiter mature ferro cadere, quam inedia paulatim conſumi. Meruiſſent utique tale epitaphium, quale olim milites Sertorii, qui etiam illo mortuo, fortiter pugnando invicem cecidere, ſicut ex ibi adſcripto monumento patet, ſi ipſi potius Reip. quam privato lucro inſerviiſſent, & huius expoſitionis in Inſulam, ne maiores tumultus, & publicam quietem turbantes excitarent, cauſam præbuiſſent. Imitatus eſt autem Prorex Siciliæ, (ut more noſtro, vetera cum recentibus, ſimilibus exemplis παραλλήλως comparemus) Carthaginenſes in tranſportandis, & puniendis rebellibus, & ſeditioſis militibus. Ii enim, ſicut Diodorus Siculus annotavit, cum adverſus Syracuſios bellum, magni peditum copiis, ingentique claſſe in Sicilia gererent, illiſque frequenter mercenarii, variis ex gentibus, mixti eſſent, qui ſæpius, præſertim ob ſtipendium, ſuo tempore non impenſum, ſeditioſi numero millia ſexginta, primum ad prætoria concurrentes, tumultum adverſus Duces excitabant, minabanturque ſe, cum ſæpius pecuniæ deeſſent, armis, ſi quid deberetur, vindicaturos: Conſultus Senatus, Imperatoribus occulte mandavit, ut ſeditioſos ab exercitu amoverent. Itaque mercenarios omnes, ſumta alterius belli occaſione, in naves impoſitos, in Inſulam Oſteadem expoſuerunt, ubi relicti, fame abſumpti ſunt. Tot hominum defunctorum oſſa parvæ Inſulæ nomen dedere. ὀστέα enim Græci oſſa vocant.

Rerum antiq. l. 5. c. 4.

Poſtremo huc ſpectat factum fortitudinis egregium, quod etiam partim reſpectu publicæ, partim privatæ rei, non omittendum eſt. Id eſt tale, ſicut Cromerius refert. Cum iuſſu Amurathis, Turcarum principis, occiſo Vladislao Rege, in prælio ad Varnam, ex omni captivorum numero,

Lib. 21. Rerum Polon

propter eximiam formam, electi, ut circumciſi pro catamitis & cinædis eſſent nobiles & ingenui, in cubiculum tyranni deducti fuiſſent, generoſa indole & cupiditate conſervandæ famæ honeſtæ & virilitatis in necem eius coniurarunt, peregiſſentque facinus præclarum, & omnibus ſeculis memorabile, niſi in ipſo articulo, à Bulgaro, quem unum ſocium conſilii adhibuerunt, proditi eſſent. Quod cum reſciviſſent, ne tyranni, ſive libidini, ſive crudelitati eſſent obnoxii, ob itis peſſulis, armati inter ſe concurrerunt & mutuis vulneribus conciderunt.

Caput L.

Quæ res ad omnium diſciplinarum cultum atque tractationem neceſſaria iudicentur.

Excerpta ex oratione habita in prima promotione Magiſtrorum Aldorfii, anno 1581.

SEx ſunt, quæ à prudentiſſimis viris, ad omnem optimarum diſciplinarum cultum, atque tractationem neceſſaria iudicantur; Δεινότης, Acumen videlicet ingenii; ἀνδρεία Studiorum conſtantia: μνήμη, memoria: φιλοπονία, Labor: φιλαλήθεια, Veritatis amor: φιλοκαλία, Honeſtatis virtutiſque ſtudium. De quibus omnibus, licet ſingillatim, copioſe, & luculenter, diſſeri poſſet, tamen cum temporis ratio habenda ſit, vos Generoſos, Magnificos, Ampliſſimos, Nobilitate generis, ſapientia, doctrina, virtute, eruditione præſtantiſſimos viros, reliquoſque auditores ornatiſſimos, ea, qua debeo, reverentia oro, ut pauca, eaque, ut ſpero, non inania afferentem, benigne, & veluti curſim, audiatis. De primo ita ait Plato: Acumine, & celeritate ingenii præditos eſſe oportet, qui ad diſciplinas accedunt, & intelligendi percipiendique facultate inſtructos. Magis enim animi diſciplinarum, quam corporearum exercitationum, difficultatibus fatigantur: Siquidem magis proprius illis labor eſt, qui ſolum ei competit, quam qui corpori etiam communis eſt. Hinc videmus, quod raro aliquis feliciter & cum honore curſum ſuum abſolvit, niſi qui ingenii vim atque induſtriam & naturæ bonitatem, vel peculiarem vel mediocrem attulerit. Melius igitur & rectius facient ii, qui hiſce dotibus, vel eximiis, vel ſaltem mediocribus, à Deo autore naturæ, non ornati ſunt, ſi maturè aliud ſibi accommodatius vitæ genus ſectentur, quam invita Minerva, ut dicitur, fruſtra oleum & operam perdant. Iis autem, qui acumine ingenii, & bonitate naturæ præditi ſunt, omnis danda eſt opera, ut eam præſtantiam, divinitus conceſſam, ſua inertia, mollitia, vel illecebris voluptatum, qui perpetui & acerrimi hoſtes virtutis ſunt, corrumpi & depravari

Δεινότης.

non

non ſinant. Dolendum ſane eſt, & experientia cotidiana hoc demonſtrat, quod plerumque ii, qui ingenio & docilitate atque acumine reliquis præſtant, vel freti hiſce donis eximiis, ſegniores ad excolendas naturæ dotes, quæ veluti plantæ, cultu, & loco idoneo, opus habent, reperiantur: vel ſua bona innata plane non agnoſcant. Vnde accidit, quod mediocria ingenia, labore aſſiduo, plerumque conſtantiora ſunt, & non raro cultiora evadant, quam qui nimis felicitati naturæ ſuæ, contempta diligenti cultura, & elaboratione, confidunt, omniaque à ſeipſis, præpoſtero conſilio, non aliunde petenda exiſtimant. Quæ conſilia certe non ſunt diſſimilia illi, qui æger, ubi curari ſe fortiter paſſus, extemplò cövaleſcere poſſit, cibi præſentis gratia, aut potionis, longinquum & forſitan inſanabilem morbum efficiat. Quare, quemadmodum in rudibus agris, ut Lactantius ait, prius quam ſerere incipias, evulſis ſentibus, omnibus ſtirpibus radicitus amputatis, arva purganda: ſic de noſtris animis prius vitia ſunt detrahenda, & tunc demum virtutes inſerendæ. Quæ ſi in animis veluti fertile ſolum conſecutæ ſunt, eo altius radices agunt, & uberius proveniunt.

Sequitur alterum, ἀνδρεία, ſtudiorum videlicet conſtantia: quid enim bene prodeſt cœpiſſe, ſi non & perſeveraveris? unde illis qui in ſtadio currere incipiunt, plus dedecoris, quam honoris contingere ſolet, ſi non in curriculo cœpto perſeverando, tempeſtive metam attingant. Eſt enim perſeverantia, teſte Cicerone, in Rhetoricis, in ratione bene inſtituta, ſtabilis & perpetua permãſio. Vnde Σωτὴρ noſter unicus non fruſtra monet, perſeverandum eſſe uſque ad finem, qui ſalvus eſſe velit. Si igitur conſtantia & perſeverantia abeſt, nec obſequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, nec laudem fortitudo. Vnde accidit, quod nihil eſt tam arduum, tam durum, nihil tam difficile, quod non expugnet pertinax opera & intenta ac diligens cura. II. ἀνδρεία

Tertio loco propoſita eſt memoria, fidus ille rerum omnium cuſtos & theſaurus. Tantum autem ſcit unus quiſque, quantum memoria tenet. Eſt enim facultas animi, qua quis ea, quæ ſenſu aliquo externo aut interno cognovit, in mente continet. Hæc licet ſit naturæ donum peculiare, tamen cura & diligentia alitur, confirmaturque exercitatione, atque uſu quaſi ſplendeſcit. Memoria igitur, cum ſit Theſaurus diſciplinarum omnium, artiumque ſtudio & labore quæſitarum, cuſtos fideliſſima (cuius rara exempla habemus, in Themiſtocle, Cyro, Cinea, Hortenſio, Mithridate Rege, Iulio Cæſare, Lucullo, Carmide, Seneca, aliiſque innumeris;) omnibus modis ea excolenda fovendaque eſt, præſertim cultoribus liberalium artium & diſciplinarum. Sicut autem ea alitur & fovetur exercitio, & temperamento bonæ naturæ, ita debilitatur & obli- III. μνήμη.

obliteratur quaſi, negligentiâ, luxu; & ebrietate perditur atque interit & vitiata natura, etiam ipſa vitiatur. In qua re, quantum peccetur, obſcurum non eſt, in hac iuventutis ſocordia, & diſſolutione vitæ ac morum, boni ordinis, diſciplinæque neglectione.

IV. φιλο-πονία. Quartum eſt amor laboris, rei inprimis neceſſariæ ad exercitationé, qua unaquæque ars atque ſcientia abſolvitur. Acrem eſſe oportet, & induſtrium, ut idem Plato vult, qui operæ precium, tum in quolibet negotio, tum præcipue in diſciplinis facere velit. Vnde veteres dicere ſolitos eſſe, Deos omnia bona vendere hominibus labore. Hoc ſane Romani indicare voluerunt, qui Agenoriam, quæ ad agendum excitaret: Stimulam, quæ ad induſtriam ultro ſtimularet: Strenuam, quæ faceret ſtrenuum, intra urbem, tanquam Deas coluerunt, & ſacra illis publica conſtituerunt. Quietem vero Deam publice ſuſcipere noluerunt, ſed extra urbem relegarunt, & in via Lavicana phanum illi deſtinarunt. Sic & ſacra Scriptura, multis in locis, ad laborem homines hortatur, & deteſtatur inertiam, & ſocordiam, monetque homines ad laborem naſci, ſicut aves ad volandum.

V. φιλα-λήθεια. φιλαλήθεια vel veritatis amor quinto ſequitur loco, ut ea tantum, quæ recta veraque ſunt, acerrime defendantur, ac propungnentur; oppugnentur atq; profligentur contraria. Cum enim Veritas omnium ſtudiis tanquam certus ſcopus propoſita eſſe debeat, cumque eam Philoſophia unice quærat; Theologia inveniat; Religio poſſideat: nonne ingens amentia & horribilis furor eſt, eam quæſitam, inventam, poſſeſſam, mendaciis & calumniis velle expel'ere rurſus, atque exturbare? Etenim, teſte Cicerone, tantam ſemper potentiam veritas habuit, ut nullis machinis, aut cuiuſquam hominis ingenio, aut arte ſubverti potuerit, & licet in cauſa nullum patronum aut defenſorem obtineat, tamen per ſeipſam defenditur. *Pro Cælio.* Etſi autem ea hoſtes hab[eat] innumeros, qui tam aſtu quam [illegible] undiq; magnis viribus, oppugnant: tamen quemadmodum margaritæ in conchis marinis, è rore cœleſti natæ, lucidiores, pulchrioresq; fiunt, ſi tempeſtatibus crebrius & fluctuum impetu concutiantur; vel ſicut aromata tanto magis redolent, quanto magis conteruntur: Ita veritas, quanto magis conteritur, & oppugnatur, tanto clarior, expulſis nebulis, in lucem progreditur, & in caſibus adverſis eſt excellentior, & magis per ipſas lucet ærumnas, ſuosque cultores tandem facit beatos. Hic ego mihi temperare non poſſum, quin illuſtrem Polybii graviſſimi hiſtorici ſententiam in [m]ulcem de vi veritatis omnia vincentis, ut eſt apud Eldr[a]m. Sic igitur Polybius, lib. 14.

Καί μοι δοκεῖ μεγίστην θεὸν [τοῖς] ἀνθρώποις ἡ φύσις ἀποδεῖξαι τὴν ἀλήθειαν, καὶ μεγίστην αὐτῇ προσθεῖναι δύναμιν. πάντων γοῦν αὐτὴν καταγωνιζομένων, ἐνίοτε καὶ πασῶν τῶν πιθανοτήτων μετὰ τοῦ ψεύδους ταττομένων, οὐκ οἶδ'

ὅπως

ὅπως αὐτὴ δι' αὑτῆς εἰς τὰς ψυχὰς εἰσδύεται τῶν ἀνθρώπων, καὶ ποτὲ παραχρῆμα δείκνυσι τὴν αὑτῆς δύναμιν, ποτὲ δὲ πολὺν χρόνον ἐπισκοτισθεῖσα, τέλος αὐτὴ δι' αὑτῆς ἐπικρατεῖ καὶ καταγωνίζεται τὸ ψεῦδος. Quorum verborum hic eſt ſenſus · Ac mihi quidem videtur natura maximam hominibus Deam oſtendiſſe Veritatem, eique maximum robur adiunxiſſe. Unde fit, ut licet omnia ipſam oppugnent, nonnunquam etiam omnes probabilitates cum Mendacio ſtent quaſi in acie, tamen hæc neſcio, quomodo per ſe in animos hominum ſubeat. Et aliàs quidem è veſtigio, quantas vires habeat demonſtrat; aliàs vero multo tempore obſcurata, tandem ipſa ſuis opibus vincit & mendacium debellat.

Veritatis itaque erit ſtudioſus, & falſitatis oſor, atque hoſtis perpetuus, qui eruditi, & boni viri nomen, laudemque adipiſci, & tueri cupit. Poſtremo, quemadmodũ eruditus & bonus vir φιλαλήθης erit; ita & φιλόκαλος ut, quæ recta & honeſta ſunt, ſequatur, atque agat. Siquidem nullæ duæ res inter ſe tam amicæ, & concordes ſunt, quam Virtus & Veritas: nempe germanæ à Deo genitæ, & humanis mentibus, ſicut utiliſſimæ, ita etiam jucundiſſimæ. Et cum omnis virtutis laus in actione conſiſtat, non ſegnem, ſed induſtrium eſſe oportet ſapientem, & in aciem ipſam, ea, quæ cognovit, producere, & ad juvanda publica commoda, cum aliis candide liberterque communicare. Ex hac brevi, & pro dignitate rei, non ſatis elaborata narratione, unuſquisque intelligere facile poterit, quibus rebus inſtructos eſſe eos oporteat, qui cum fructu, & laude, in Philoſophiæ & humanitatis cultura, verſari cupiunt, & juventuti, veluti præfecti, Magiſtrique, conſtituendi ſunt. Quare, qui iis excellunt, hi primum Deo Opt. Max. gratias agant, deinde pietate, religione, ſobrietate, ac modeſtia, tam præſtantia bona conſervare, & augere ſtudeant. Hæc omnia cum in quatuor viris ornatiſſimis, quos hic candidatos videtis, non ſint vulgaria; imo de iis jam pridem publice & privatim documenta egregia præbuerint, factum eſt, ut digniſſimi judicentur, qui ab Academiæ hujus Philoſophici Collegii Decano, viro clariſſimo ſpectatiſſimoque, ſummis in artibus titulis ornentur. Siquidem conſtat & ingenij acumine ipſos præſtare, in ſtudiis perſeverantiam retinuiſſe, & lecta audita que memoria tenere, atque cuſtodire laborum eſſe patientiſſimos: Veritatis perquam amantes: & Cultores Virtutis & honeſtatis. Cum itaque dubium non ſit, poſſe eos, favente Deo, Eccleſiæ Chriſtianæ, ac Reip. uſui, ſicut hactenus fuerunt, deinceps quoq; eſſe, nulla ratione eorum honoribus deſuturi ſumus.

VI. τὸ φιλόκαλον.

CAPUT. LI.

Non ſolum corporis, ſed etiam mentis, & hujus quidem potiſſimum, ſanitatem conſervandam eſſe, & de recta juventutis inſtitutione.

PRudens, licet trita, eſt monitio:

CURANDUM EST, UT SIT MENS SANA IN CORPORE SANO.

Ob eam cauſam antea indicavi, quam varia damna valetudinis, ex præpo-
Cap.32. centur.1. ſtera & intempeſtiva medicina, oriantur, cum præſertim tam plures Medicaſtri, & Medicaſtræ, quam veri Medici, ubique fere locorum inveniantur, vel, ut ex verſiculis conſtat:

Fingunt ſe medicos omnes, Idiota, Sacerdos,
Judæus, Monachus, hiſtrio, raſor, anus.
Miles, mercator, cerdo, nutrix & arator, &c.

De his legere ſtudioſus hujus rei poterit elegantem deſcriptionem Cor-
Cap. 83. de medicina operatrice. nelij Agrippæ. Fructus autem veræ & tempeſtivæ medicinæ, ſicut ſunt ſuaves, & utiles, (conſtat enim Medicum, teſte Galeno, ſuis præceptis, atque auxiliis, non tantum corpus juvare, ſed animum quoque ad meliorem frugem producere ſolere; Præterea non ſolum Philoſophum, ſed etiam (licet diverſa ratione) virtutum ac optimarum actionum magiſtrum eſſe. Quod etiam Seneca monet: In morbis, inquit, nihil eſſe magis periculoſum, quam immatura medicina.) Ita ſi neque ars, neque judicium, neque etiam tempus & affectus ægri obſervatur, res periculo præſentiſſimo non caret.
Ælianus var.hiſt.li. 9.c.23. Hoc præterea Ariſtoteles medicum quendam monere voluit. Is cum morbo teneretur, & medicus ei præceptum quoddam injungeret: Ne, inquit, me cures, vel ut bubulcum, vel ut foſſorem, ſed prius cauſſam ediſſere. Sic enim, facili perſuaſione, me morigerum reddideris. Quo docebat, nihil ſine cauſſa temereque proterendum eſſe: eodem reſpexit Avicennas. Ubi dicit, Fidem ac ſpem ægri, erga medicum & medicinam, ſæpe plus efficere, quam ipſam cum medico medicinam. Ex aphoriſmis, & præceptis etiam Celſi laudatur plerunque, quiete & abſtinentia optime curari morbos. Unde Livius quoque monet, Medicos plus interdum quiete, quam movendo, atque agendo, proficere. Hinc medicorum ſcitum eſt, iſtos ab atra
Lib.22. bile; diem pleru que ſanare, atq; quietem. Quam periculoſum autem ſit medicamenta ſumere, ab iis, qui eorum naturam & vires, vel etiam appli-
candi

ſandi [illegible] um ac tempora ignorant, Levinus Lemnius, memorabili exem-plo, declarat: Novi, inquit, quendam ſacrificum apud nos, ſed non admo-dum firmi cerebri, aut mentis ſanæ, qui cineres buxi deuſtæ, atque ritu Ro-manæ Eccleſiæ, dominica Palmarum, conſecratæ, cuidam adoleſcentulo ebibendos propinaret, aqua luſtrali immerſos, adhibito inani ac ridiculo quodam exorciſmo, ad diſpellendas, ut aſtantibus perſuaſit, febres, & ver-mes exigendos. Non ita multo poſt, febris quidem depulſa, ſed adolescens morte ſopitus eſt. Sicut autor fui meis civibus, ne quis tale quiddam iterũ attentaret, quum buxeæ frondes deleteriæ ſint, & exitiales, corporiq; hu-mano noxiæ, ac pernicioſæ, quod odor gravis etiam viroſus indicat, & ſapor abominabilis, atq; amarulentus, quẽ palatum reſpuit, atq; adverſatur, &c. Tales imperitos Medicos Galenus vocare ſolebat ἀμεθόδους, quia ipſorum ars medicandi continebatur paucis regulis : Omne laxum aſtringendum; omne ſtrictum laxandum; omne cavum implendum. Et in his non conſi-derabant, neq; ætatem, neq; complexionem, neq; ſexum, neq; anni tempus, neque cõſuetudinem, neq; efficaciam, neq; alias qualitates vel circumſtan-tias. Non fruſtra itaq; Plinius miratur, quod nulli magis, quam ſe medicum profitenti, credatur, quum tamen in nullo mendacio ſit periculum majus: non tamen illud intueamur, adeo blandam eſſe ſperandi (ita enim legendũ, non ſpirandi, ſicut vulgata lectio habet) per ſe cuique dulcedinẽ. Sed ne, ut eſt in proverbio, ſutor ultra crepidam, vel falcem in meſſem alienam profũ-dius immiſiſſe videar, hæc medicis explicanda relinquo.

In ſimilib biblicis c. 41

Cap. 26.

Quemobrem, ad alteram potius partem hujus capitis, pergam. Quam diligẽs & attenta fuerit antiquitas incorruptior, in inſtituenda juventute, ut mentes ſanas in corporibꝰ ſanis haberent, multis exẽplis doceri poſſet. In-primis autẽ Plutarchus multa præclara præcepta in hac re, poſteritati ſcri-pta reliquit. Inter alia aũt, hanc tradit ſalutarẽ doctrinã: Quærendi ſunt libe-ris magiſtri, quorum & inculpata ſit vita, & mores juſtæ, reprehenſioni non obnoxij, & qui peritiæ ſint minime vulgaris. Fons enim & radix virtutis, atq; honeſtatis vitæ, eſt inſtitutio proba. Vtq; agricolæ, ſtirpibus pedamenta ap-ponunt: ſic Probi magiſtri, accuratis præceptis, admonitionibusq;, adoleſ-cẽtes ſuffulciunt, ut mores recti inde germinent. Nũc vero etiam deſpuas in contumeliam quorundã parentũ, qui prius quã futuri magiſtri ullũ fecerint periculum, ignoratione aliquando aut ẽt imperitia decepti, non ſpectatis, adeoq; etiam malæ notæ hominibus filios ſuos cõmittunt, &c. Et ſub finem libri ejus, ulterius ita monet. Ante omnia, debent parentes, nihil peccando, omniaq; pro officij rationib. agendo, evidens ſeſe liberis exemplũ præbere, ut in iſtorũ ij vitã, tanquã in ſpeculum intuentes, à turpibus dictis, factisq; avertantur. Etenim qui peccata filiorum increpantes, ipſi in eadem prola-

De liberor. educat.

res potiſſimum agitur, vobiſque in primis ex [illegible] hac, licet ea ſ[illegible] videri nonnullis poſſit, meſſis copioſa, favente Deo, expectanda eſt [illegible] tamen, cum veſtri labores, ſtudiaque inchoata, aliquando etiam publicæ utilitati inſervire poſſint, hæc præmiola, quorum explicationem eruditam iam audiviſtis, tam ſtrenuis, quam ſegnioribus, veluti calcaria, in curſu cœpto, ut citius, & maiori alacritate, ad metam optatam perveniretis, propoſitis, adhibenda fuere. Etenim, quemadmodum fruges aëris temperie, liquidioreque cœlo, exuberant; haud ſecius bonæ artes eximiaque ingenia benignitate, munificentia, humanitate, evocantur & excitantur: Contraque iniuria, ſordibus, moroſitate eorum, qui rerum potiuntur, reſtinguuntur, & langueſcunt. Quis enim, obſecro, eſt, qui, ſi præmia laborum ſuorum, vel habet, vel expectat, non ad omnia alacrior & promptior redditur? uſque adeo verum eſſe videmus, quod Claudianus in laudibus Stiliconis ait:

Egregios invitant præmia mores.

Cum igitur conſpiciatis, & re ipſa ſentiatis, ampliſſimum Senatum, non pati ſtudium ſuum eximium, & peculiare ullum requiri, in iis, quæ vel ad excitanda, vel excolenda, vel etiam exornanda ingenia veſtra attinent, ſive diſciplinam, ſive pietatem (his enim veluti duobus lapidibus angularibus hanc ſcholam fundatam eſſe volunt) ſive ſpectes alia, quæ & honorifica & conducibilia vobis eſſe poſſunt; nihil aliud nunc reſtat, niſi ut gratum animum viciſſim exhibeatis. Siquidem hoc unicum a vobis exigitur. Quemadmodum autem ingratus, ſecundum Senecam, i[illegible]ci poteſt, qui negat beneficium ſe accepiſſe. Ingratus, qui non reddit. Ingratus, qui diſſimulat: Ingratiſſimus omnium, qui oblitus eſt (Videmus, quod natura nihil magis odio proſequatur, quam ingratum animum, quæ etiam beſtiis feris, ut Elephantis, Leonibus, Draconibus, ſicut hiſtoriæ hoc teſtantur, grati animi ſenſum, beneficiorumque memoriam indidit.) Ita animi grati tres partes recenſeri poſſunt; Beneficium ſibi collatum agnoſcere; verbis id profiteri; aliquid rependere ſuo benefactori. Priora duo facilia eſſe dicetis; & iam quoque genere nobilis & ingenuis moribus adoleſcens, condiſcipulus veſter, eleganti carmine heroico, veſtrum omnium nomine, egregium, hac in parte, ſpecimen exhibuit. Verum tertium difficile videtur. Quid enim (ita certe interrogati reſpondebitis) nos cœtus adhuc puſillus & imbecillis tam magnis benefactoribus poſſumus hoc tempore rependere? qui, ob ætatem teneram & rudem, aliorum adminiculis adhuc magnopere indigemus? Dicam paucis. Nam prolixiorem ſermonem ratio temporis modo non patitur. Duo ſunt genera gratorum hominum. Pri-

ma

tur gratus, qui aliquid pro eo, quod acceperat, reddit. Dicitur etiam gratus, qui bono animo accepit beneficium. Atque hic, ſi ultra facere nil poteſt, gratus eſt, amat, debet, referre gratiam ſatagit. Quicquid ultra deſideras, non illi deeſt. Vnde fit, quod nonnunquam, qui gratiam retulit, ingratus eſt, & qui non retulit, gratus. Etenim ut omnium aliarum virtutum, ita huius, quæ à Græcis χάρις nuncupatur, ad animum tota æſtimatio redit. Huc reſpexit Cicero, ubi dicit: Quanquam gratia referri tanta non poteſt, quanta debetur, habenda tamen, quantam maximam animi noſtri capere *In Philip.*
poſſunt. Siquidem gratiam, & qui refert, habet, & qui habet, in eo ipſo, quod habet, refert. Hoc etiam Heſiodus Charitum ternario numero ſignificare voluit: conſtituit enim tres actus diſtinctos in beneficiis, quæ ultro citroque dantur, ut ſunt Dare, Accipere, Referre. Ἀγλαΐα enim, quæ eſt ſplendor, & dignitas, monet, ut qui accepit beneficium, illud agnoſcat, & prædicet, Εὐφροσύνη vel hilaritas monet, datorem hilarem eſſe debere, utque ſine moroſitate & tergiverſatione beneficium conferat, iuxta dictum Euripidis. Qui cito præſtat gratiam, dulciſſimus mortalium eſt. Θάλεια florida monet, ut beneficia in recenti memoria conſervemus, neque flacceſcere ea ſinamus, quo reſpiciunt Theocritea iſta:

χρύσειοι πάλαι ἄνδρες, ὅτ᾽ ἀντεφίλησ᾽ ὁ φιληθείς.

Intuentur hæ tres Gratiæ ſe invicem, complexis manibus, ut redditio beneficii notetur. Virgines finguntur, & nudæ, quo indicatur ſimplex candor, neve quis, donationis prætextu, cuiquam inſidias ſtruat. Vnde Aiax apud eundem Sophoclem dicit, ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα κοὐκ ὀνήσιμα. Eoque alluſit Virgilius, cum ait: *Timeo Danaos & dona ferentes.* Denique iuvenes ſunt, quia non debet beneficiorum memoria ſeneſcere. Ex his, ut opinor, rectiſſime cognoſcetis, quid à vobis deſideretur, quidve facile præſtare poſſitis. Siquidem qui grate beneficium accipit, is iam primam eius penſionem ſolvit. Hoc ſane à vobis fiet, ut apertius dicam, ſi inprimis erga Deum pie & religioſe, erga præceptores veſtros, obſequentes & morigeros, ſtudioſosque diſciplinæ; erga condiſcipulos, & ſodales, humanos & benevolos; erga cives, denique erga omnes homines, modeſtos & amabiles vos geratis. Ex hoc veluti fundo hortove amœniſſimo Muſarum proveniunt ſuaviſſimi fructus (licet radices amaræ videantur) liberalium artium & diſciplinarum, quæ propterea humanæ appellantur, quod homines humanos & veros homines efficiant, eosque paulatim, emollita feritate innata, ad liberaliora ornamenta & emolumenta adducant. *In vita Co-*
Adeo nullum eſt maius donum, ut Plutarchus ait, quod acceptum ho- *riolani.*
nitati Muſarum homines ferre debeant, quam quod doctrina & diſciplina emolliuntur & mitigantur ingenia, modumque tenere, & nimia

omnia vitare diſcunt. Hoc ſi feceritis, ſicut omnibus perſuaſum eſt de vobis, facturos eſſe, Ampliſſ. Senatus, cui vinculo arctiſſimo, ob ipſius beneficia erga vos, obſtricti eſtis, non ſolum in numerum gratorum & gratioſorum vos recenſebit, verum etiam veſtra pietate, diligentia, modeſtia, efficietis, ut deinceps, in amplificanda & ornanda Academia, nihil quod par eſt, in ampliſſimo illo ordine deſideraturi ſitis. Id ſane abſque magna difficultate efficere poteritis, ſi certo ſtatuatis, Deum eſſe omnium veſtrarum actionum cogitationumq; inſpectorem, qui propterea ſolus καρδιογνώστης in ſacris literis dicitur. Oculi enim Domini altiſſimi, ait Syracides; lucidiores ſunt innumerabilibus modis Sole, qui intuentur omnes vias hominum, & conſiderationem intendunt in partes occultas. Quod etiam Menander, licet gentilis fuerit, animadvertit, ubi dicit: ὀξὺς θεοῦ ὀφθαλμὸς εἰς τὸ πάνθ' ὁρᾷ. Quibus recte piiſſimas preces Aurelii Prudentii, ex hymno ejus matutino, adiungetis, quæ ſunt tales:

Hæc lux ſerenum conferat,
Puroſque nos præſtet ſibi,
Nihil loquamur ſubdolum,
Volvamus obſcurum nihil.
Sic tota decurrat dies,
Nec lingua mendax, nec manus,
Oculive peccent lubrici,
Nec noxa corpus inquinet.
Speculator adſtat deſuper,
Qui nos diebus omnibus,
Actuſque noſtros proſpicit;
A luce prima in veſperum.
Hic teſtis, hic eſt arbiter,
Hic intuetur, quicquid eſt,
Humana quod mens concipit,
Hunc nemo fallit judicem.

Cæterum ut hortatiunculam hanc finiam, libet vos univerſos & ſingulos, qui iam præmiola accepiſtis, teque chariſſima iuventus, quæ pietati & liberalibus artibus nomen tuum dediſti, alloqui verbis Horatianis, quibus in epiſtola ad Iulium Florum Prætor ſuum militem compellat:

I bone, quo tua te virtus vocat, I pede fauſto,
Grandia laturus meritorum præmia, &c.

CAPUT

Caput XLIX.

Florente Republica, etiam privatas res florere, & contra corruente Republica, privatas quoq; res corruere ſolere: & de pœnis eorum, qui turbata publica quiete ſuum lucrum captarunt.

IVſtinianus Imperator ita ſtatuit: Quod communiter omnibus prodeſt, hoc rei privatæ noſtræ utilitati præferendum eſſe cenſemus: noſtrum eſſe proprium, ſubiectorum commodum imperialiter exiſtimantes. Prudenter & recte quidem. Si enim Reſpub. eſt incolumis, privatas quoque res facile ſalvas manere præſtat: Publica perdendo, tua nequicquam ſerves, Cæſar inquit. Hoc animadvertit Stephanus Iunius Brutus, cum prolixe aliquot foliis diſtincta officia & proprietates Regum & tyrannorum recenſuiſſet, ubi tandem ita concludit; in ſummâ Rex ſtudet publicæ utilitati; tyrannus propriæ. At ſane, cum (ut ſunt homines) nuſquam reperiri queat, qui omnibus in rebus utilitatem publicam ſpectet, nec diu conſiſtere, quin ullatenus eius rationem habeat? Vbi utilitas publica prævalet, Rex & regnum; ubi propria, tyrannus & tyrannis locum habere dicentur. Non abſque ratione itaque Thomas Morus ita concludit imaginativam ſuam Rempublicam: Deſcripſi vobis quam potui veriſſime eius formam Reipub. quam ego certe non optimam tantum, ſed ſolam etiam cenſeo, quæ ſibi ſuo iure poſſit Reipublicæ vindicare vocabulum. Siquidem alibi de publico loquentes ubique commodo, privatum curant. Hic ubi nihil privati eſt, ſerio publicum negotium agunt, certe utrobique merito. Nam alibi quotuſquiſque eſt, qui neſciat, niſi quid ſeorſim proſpiciat ſibi, quantumvis florente Republ. ſemet tamen fame periturum, eoque neceſſitas urget, ut ſui potius, quam populi, id eſt, aliorum habendam rationem, ſibi cenſeat: contra hic, ubi omnia omnium ſunt, nemo dubitat, (curetur modo, ut plena ſint horrea publica) nihil quicquam privati cuiquam defuturum. Neque enim maligna rerum diſtributio eſt, neque inops, neq; mendicus ibi quiſquam. Et cum nemo quicquam habeat, omnes tamen divites ſunt. Nam quid ditius eſſe poteſt, quam ademta prorſus omni ſolitudine, læto ac tranquillo animo vivere? Non de ſuo victu trepidum, non uxoris querula flagitatione vexatum, non paupertatem filio metuentem, non de filiorum, nepotum, pronepotum, abnepotum, & quam longam poſterorum ſeriem ſuorum generoſi præſumunt, victu eſſe & felicitate ſecurum. Et ea, quæ ſequuntur. Præclara quidem dictu hæc ſunt; ſed difficilia factu. Haud ſecus ac Xenophon perfectam inſtitutionem

In lib. 1. ſub fin. C. de cad. toll.

Lib. 7. de bello Gall.

In vindicis contra tyran. q. 3.

L. 2. Vtopiæ.

Regis; & Cicero perfectum Oratorem; Nec non Caſtillionæus abſolutum Aulicum potius verbis effingunt, quam talem re ipſa in effectu præſtare

C.45.cen-tur.2. poſſint. Sed de amore patriæ & Reipubl. poſtpoſita privata re, pertexamus hoc caput. Non abſque cauſa allegavimus antea ex Buchanano Guilielmi Setonii Scoti, perfecti Bernici, eiuſque conjugis, eximiam fidem & conſtantiam, qui poſtpoſita propria & duorum captivorum filiorum ſalute, eam urbem Regi ſuo ſalvam conſervare, quam fidem frangere, & deditione privatum con modum reſpicere maluit. Inprimis autem eſt eius coniugis viraginis animoſitas admodum memorabilis, ideoque ibi adieci: Digna ſane eſſet fœmina iſta & virago, ut in ſuperiorem ordinem & numerum heroinarum, eius nomen in perpetuam memoriam reſervetur, &c. Nec minorem

In pol præcept. laudem, ob eximium amorem erga patriam, meruit, quam olim Spartana illa fœmina, apud Plutarchum; Quæ cum quinque haberet liberos, in eo prælio, quo haud longe ab urbe pugnabatur, & venientem quendam inde interrogaret: Quo in ſtatu rerum ſumma verſaretur? Reſpondente autem illo. filios ejus omnes interiiſſe: Mulier ad eum: Hæc à te non peti; ſed ut patriæ res ſe haberent, rogavi. Cum is ſubiunxiſſet; Pulchre omnia ſe habere: LVGEANT ERGO MISERE, inquit, EGO VICTRICE PATRIA BEATAM ME ESSE IVDICO.

Aliud exemplum noſtrate admodum laudabile, ex Ænea Sylvio, de Alberto, Duce Boiariæ, recenſuimus, ex quo conſtat, quam ſtudioſi illi veteres Heroes publicæ utilitatis & æquitatis fuerunt. Oblatum enim Regnum Bohemiæ, mortuo Alberto Rege, conſtanter repudiavit, cum animadverteret, id ad ſobolem Alberti hæreditario iure ſpectare. Illum ipſum heroica virtute imitatus eſt Fridericus Cæſar eodem tempore. Etenim cum Bohemi repulſam paſſi eſſent ab Alberto, ſicut modo diximus, ad eum miſerunt, utque regnum tutorio nomine gubernandum ſuſciperet. Ex quibus unus Legatorum Ptaſco, ſeorſim ab aliis, Cæſari auctor fuit, ut neglecto pupillo Ladislao, regnum ipſe ſibi vindicaret: Cui, ut Auſtriacorum maximo natu, id ex fœdere liceret. Cæſar, exploſa ſuggeſtione & oblatione hac, palam Legatis reſpondit: Cum videat, tantum ſibi a rebus otii non concedi, ut regni Bohemici ſtatum componere poſſit, commodum videri, ut ipſi ex ſuis magiſtratum creent, qui rem ex æquo & bono adminiſtret, ut meminerit rerum bene an ſecus geſtarum, reddendam eſſe rationem. Sibi interim curæ futurum, ut Rex puer bene educetur: qua in re nullum ſe ſpectare privatum emolumentum; ſicut Gerardus de Roo in ſuis Annalibus, non ita pridem Conradi Decii opera editis, pluribus commemorat. Allegavimus quoque antea, in ſupra nominato capite inſignia exempla nonnullorum, qui neglecta ſalute & vita propria

ve

vel pro ſalute & incolumitate patriæ, vel amore Imperatorum, vel Ducum ſuorum, vel etiam tædio belli, ex deſperatione ſeipſos devovere, & morte ſua patriam conſervare conati ſunt, adſcriptis nonnullis monumentis antiquis.

De qua re ex Suetonio recenſere volui, de Othone. Ita enim de eo ſcribit: Otho Imperator, duobus facinoribus, altero flagrantiſſimo, interfecto Galba, altero egregio, quod belli civilis tædio ſeſe interfecit, tantum apud poſteros meruit bonæ famæ, quantum malæ. Idcirco multi milites pedes ac manus iacentis oſculati, cum lacrymis haud procul à rogo ſeipſos interfecerunt. Multi etiam abſentes accepto mortis nuncio, præ dolore vim ſuæ vitæ attulerunt. Recenſui præterea rarum exemplum aliquot Signorum Hiſpanorum, qui noſtra ætate, ob certa delicta, iuſſu vice Regis Siciliæ, ſub alio prætextu, in Inſulam arenoſam & ſterilem, expoſiti fuere, quumque viderent, ſibi fame moriendum eſſe, ex deſperatione, unanimi conſenſu, duas acies, veluti hoſtiles, ordinaſſe, & infeſtis armis & animis concurriſſe, ſeque mutuo trucidaſſe, arbitrantes, glorioſius eſſe, fortiter maturè ferro cadere, quam inedia paulatim conſumi. Meruiſſent utique tale epitaphium, quale olim milites Sertorii, qui etiam illo mortuo, fortiter pugnando invicem cecidere, ſicut ex ibi adſcripto monumento patet, ſi ipſi potius Reip. quam privato lucro inſerviiſſent, & huius expoſitionis in Inſulam, ne maiores tumultus, & publicam quietem turbantes excitarent, cauſam præbuiſſent. Imitatus eſt autem Prorex Siciliæ, (ut more noſtro, vetera cum recentibus, ſimilibus exemplis παραλλήλως comparemus) Carthaginenſes in tranſportandis, & puniendis rebellibus, & ſeditioſis militibus. Ii enim, ſicut Diodorus Siculus annotavit, cum adverſus Syracuſios bellum, magnis peditum copiis, ingentique claſſe in Sicilia gererent, illiſque frequenter mercenarii, variis ex gentibus, mixti eſſent, qui ſæpius, præſertim ob ſtipendium, ſuo tempore non impenſum, ſeditioſi numero millia ſexaginta, primum ad prætoria concurrentes, tumultum adverſus Duces excitabant, minabanturque ſe, cum ſæpius pecuniæ deeſſent, armis, ſi quid deberetur, vindicaturos: Conſultus Senatus, Imperatoribus occulte mandavit, ut ſeditioſos ab exercitu amoverent. Itaque mercenarios omnes, ſumpta alterius belli occaſione, in naves impoſitos, in Inſulam Oſteadem expoſuerunt, ubi relicti, fame abſumpti ſunt. Tot hominum defunctorum oſſa parvæ Inſulæ nomen dedere. ὀστέα enim Græci oſſa vocant. *Rerum antiq. l. 5. c. 4.*

Poſtremo huc ſpectat factum fortitudinis egregium, quod etiam partim reſpectu publicæ, partim privatæ rei, non omittendum eſt. Id eſt tale, ſi ut Cromerus refert. Cum iuſſu Amurathis, Turcarum principis, occiſo Vladiſlao Rege, in prælio ad Varnam, ex omni captivorum numero, *Lib. 21. Rerum Polon.*

 propter

propter eximiam formam, electi, ut circumciſi pro catamitis & cinædis eſ-ſent nobiles & ingenui, in cubiculum tyranni deducti fuiſſent: generoſa in-dole & cupiditate conſervandæ famæ honeſtæ & virilitatis in necem eius coniurarunt, peregiſſentque facinus præclarum, & omnibus ſeculis memorabile, niſi in ipſo articulo, à Bulgaro, quem unum ſocium conſilii adhibuerunt, proditi eſſent. Quod cum reſciviſſent, ne tyranni, ſive libidini, ſive crudelitati eſſent obnoxii, obditis peſſulis, armati inter ſe concurrerunt & mutuis vulneribus conciderunt.

Capvt L.

Quæ res ad omnium diſciplinarum cultum atque tractationem neceſſaria iudicentur.

Excerpta ex oratione habita in prima promotione Magiſtrorum Aldorpii, anno 1581.

SEx ſunt, quæ à prudentiſſimis viris, ad omnem optimarum diſciplinarum cultum, atque tractationem neceſſaria iudicantur; Δεξιότης, Acumen videlicet ingenii; Ἀνδρεία Studiorum conſtantia: Μνήμη, memoria Φιλοπονία, Labor: Φιλαλήθεια, Veritatis amor: Φιλοκαλία, Honeſtatis virtutiſque ſtudium. De quibus omnibus, licet ſingillatim, copioſe, & luculenter, diſſeri poſſet, tamen cum temporis ratio habenda ſit, vos Generoſos, Magnificos, Ampliſſimos, Nobilitate generis, ſapientia, doctrina, virtute, eruditione præſtantiſſimos viros, reliquoſque auditores ornatiſſimos, ea, qua debeo, reverentia oro, ut pauca, eaque, ut ſpero, non inania

Δεξιό-της. afferentem, benigne, & veluti curſim, audiatis. De primo ita ait Plato: Acumine, & celeritate ingenii præditos eſſe oportet, qui ad diſciplinas accedunt, & intelligendi percipiendique facultate inſtructos. Magis enim animi diſciplinarum, quam corporearum exercitationum, difficultatibus fatigantur: Siquidem magis proprius illis labor eſt, qui ſolum ei competit, quam qui corpori etiam communis eſt. Hinc videmus, quod raro aliquis feliciter & cum honore curſum ſuum abſolvit, niſi qui ingenii vim atque induſtriam & naturæ bonitatem, vel peculiarem vel mediocrem attulerit. Melius igitur & rectius facient ii, qui hiſce dotibus, vel eximiis, vel ſaltem mediocribus, à Deo autore naturæ, non ornati ſunt, ſi maturè aliud ſibi accommodatius vitæ genus ſectentur, quam invita Minerva, ut dicitur, fruſtra oleum & operam perdant. Iis autem, qui acumine ingenii, & bonitate naturæ præditi ſunt, omnis danda eſt opera, ut eam præſtantiam, divinitus conceſſam, ſua inertia, mollitia, vel illecebris voluptatum, qui perpetui & acerrimi hoſtes virtutis ſunt, corrumpi & depravari

non

non ſinant. Dolendum ſane eſt, & experientia cotidiana hoc demonſtrat, quod plerumque ii, qui ingenio & docilitate atque acumine reliquis præſtant, vel freti hiſce donis eximiis, ſegniores ad excolendas naturæ dotes, quæ veluti plantæ, cultu, & loco idoneo, opus habent, reperiantur: vel ſua bona innata plane non agnoſcant. Vnde accidit, quod mediocria ingenia, labore aſſiduo, plerumque conſtantiora ſunt, & non raro cultiora evadant, quam qui nimis felicitati naturæ ſuæ, contempta diligenti cultura, & elaboratione, confidunt, omniaque à ſeipſis, præpoſtero conſilio, non aliunde petenda exiſtimant. Quæ conſilia certe non ſunt diſſimilia illi, qui æger, ubi curari ſe fortiter paſſus, extemplò cõvaleſcere poſſit, cibi præſentis gratia, aut potionis, longinquum & forſitan inſanabilem morbum efficiat. Quare quemadmodum in rudibus agris, ut Lactantius ait, prius quam ſerere incipias, evulſis ſentibus, omnibus ſtirpibus radicitus amputatis, arva purganda: ſic de noſtris animis prius vitia ſunt detrahenda, & tunc demum virtutes inſerendæ. Quæ ſi in animis veluti fertile ſolum conſecutæ ſunt, eo altius radices agunt, & uberius proveniunt.

Sequitur alterum, ἀνδρεία, ſtudiorum videlicet conſtantia: quid enim bene prodeſt cœpiſſe, ſi non & perſeveraveris? unde illis qui in ſtadio cur- II. ἀνδρεία
rere incipiunt, plus dedecoris, quam honoris contingere ſolet, ſi non in curriculo cœpto perſeverando, tempeſtive metam attingant. Eſt enim perſeverantia, teſte Cicerone, in Rhetoricis, in ratione bene inſtituta, ſtabilis & perpetua permãſio. Vnde Σωτὴρ noſter unicus non fruſtra monet, perſeverandum eſſe uſque ad finem, qui ſalvus eſſe velit. Si igitur conſtantia & perſeverantia abeſt, nec obſequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, nec laudem fortitudo. Vnde accidit, quod nihil eſt tam arduum, tam durum, nihil tam difficile, quod non expugnet pertinax opera & intenta ac diligens cura.

Tertio loco propoſita eſt memoria, fidus ille rerum omnium cuſtos & theſaurus. Tantum autem ſcit unus quiſque, quantum memoria te- III. μνήμη.
net. Eſt enim facultas animi, qua quis ea, quæ ſenſu aliquo externo aut interno cognovit, in mente continet. Hæc licet ſit naturæ donum peculiare, tamen cura & diligentia alitur, confirmaturque exercitatione, atque uſu quaſi ſplendeſcit. Memoria igitur, cum ſit Theſaurus diſciplinarum omnium, artiumque ſtudio & labore quæſitarum, cuſtos fideliſſima (cuius rara exempla habemus, in Themiſtocle, Cyro, Cinea, Hortenſio, Mithridate Rege, Iulio Cæſare, Lucullo, Carmide, Seneca, aliiſque innumeris;) omnibus modis ea excolenda fovendaque eſt, præſertim cultoribus liberalium artium & diſciplinarum. Sicut autem ea alitur & fovetur exercitio, & temperamento bonæ naturæ, ita debilitatur &

obli-

obliteratur quaſi, negligentiâ, luxu; & ebrietate perditur atque interit & vitiata natura, etiam ipſa vitiatur. In qua re, quantum peccetur, obſcurum non eſt, in hac iuventutis ſocordia, & diſſolutione vitæ ac morum, boni ordinis, diſciplinæque neglectione.

IV. *φιλοπονία.* Quartum eſt amor laboris, rei inprimis neceſſariæ ad exercitationē, qua unaquæque ars atque ſcientia abſolvitur. Acrem eſſe oportet, & induſtrium, ut idem Plato vult, qui operæ pretium, tum in quolibet negotio, tum præcipue in diſciplinis facere velit. Vnde veteres dicere ſolitos eſſe, Deos omnia bona vendere hominibus labore. Hoc ſane Romani indicare voluerunt, qui Agenoriam, quæ ad agendum excitaret: Stimulam, quæ ad induſtriam ultro ſtimularet: Strenuam, quæ faceret ſtrenuum, intra urbem, tanquam Deas coluerunt, & ſacra illis publica conſtituerunt. Quietem vero Deam publice ſuſcipere noluerunt, ſed extra urbem relegarunt, & in via Lavicana phanum illi deſtinarunt. Sic & ſacra Scriptura, multis in locis, ad laborem homines hortatur, & deteſtatur inertiam, & ſocordiam, monetque homines ad laborem naſci, ſicut aves ad volandum.

V. *φιλαλήθεια.* *φιλαλήθεια* vel veritatis amor quinto ſequitur loco, ut ea tantum, quæ recta veraque ſunt, acerrime defendantur, ac propungnentur, oppugnentur atq; profligentur contraria. Cum enim Veritas omnium ſtudiis tanquam certus ſcopus propoſita eſſe debeat, cumque eam Philoſophia unice quærat; Theologia inveniat; Religio poſſideat: nonne ingens amentia & horribilis furor eſt, eam quæſitam, inventam, poſſeſſam, mendaciis & calumniis velle expellere rurſus atque exturbare? Etenim teste Cicerone, *Pro Cælio.* tantam ſemper potentiam veritas habuit, ut nullis machinis, aut cuiuſquam hominis ingenio, aut arte ſubverti potuerit, & licet in cauſa nullum patronum aut defenſorem obtineat, tamen per ſeipſam defenditur. Etſi autem ea hoſtes habeat innumeros, qui tam aſtu, quam vi eam undiq; magnis viribus, oppugnant, tamen quemadmodum margaritæ in conchis marinis, è rore cœleſti natæ lucidiores, pulchrioresq; fiunt, ſi tempeſtatibus crebrius & fluctuum impetu collucuntur; vel ſicut aromata tanto magis redolent, quanto magis conteruntur: Ita veritas, quanto magis conteritur, & oppugnatur, tanto clarior, expulſis nebulis, in lucem progreditur, & in caſibus adverſis eſt excelſior, & magis per ipſas lucet ærumnas, ſuosque cultores tandem facit beatos. Hic ego mihi temperare non poſſum, quin illuſtrem Polybii graviſſimi hiſtorici ſententiam inſeram de vi veritatis omnia vincentis, ut eſt apud Eſdram. Sic igitur Polybius, lib. 14. Καί μοι δοκεῖ μεγίστην θεὸν τοῖς ἀνθρώποις ἡ φύσις ἀποδεῖξαι τὴν ἀλήθειαν, καὶ μεγίστην αὐτῇ προσθεῖναι δύναμιν. πάντων γοῦν αὐτὴν καταγωνιζομένων, ἐνίοτε καὶ πασῶν τῶν πιθανοτήτων μετὰ τοῦ ψεύδους ταττομένων, οὐκ οἶδ'

ὅπως

ὅπως αὐτὴ δι' αὑτῆς εἰς τὰς ψυχὰς εἰσδύεται τῶν ἀνθρώπων, καὶ ποτὲ παραχρῆμα δείκνυσι τὴν αὑτῆς δύναμιν, ποτὲ δὲ πολὺν χρόνον ἐπισκοτισθεῖσα, τέλος αὐτὴ δι' αὑτῆς ἐπικρατεῖ καὶ καταγωνίζεται τὸ ψεῦδος. Quorum verborum hic eſt ſenſus: Ac mihi quidem videtur natura maximam hominibus Deam oſtendiſſe Veritatem, eique maximum robur adiunxiſſe. Unde fit, ut licet omnia ipſam oppugnent, nonnunquam etiam omnes probabilitates cum Mendacio ſtent quaſi in acie, tamen hæc neſcio, quomodo per ſe in animos hominum ſubeat. Et aliàs quidem è veſtigio, quantas vires habeat demonſtrat; aliàs vero multo tempore obſcurata, tandem ipſa ſuis opibus vincit & mendacium debellat.

Veritatis itaque erit ſtudioſus, & falſitatis oſor, atque hoſtis perpetuus, qui eruditi, & boni viri nomen, laudemque adipiſci, & tueri cupit. VI. τὸ φιλόκαλον. Poſtremo, quemadmodū eruditus & bonus vir φιλαλήθης erit; ita & φιλόκαλος ut, quæ recta & honeſta ſunt, ſequatur, atque agat. Siquidem nullæ duæ res inter ſe tam amicæ, & concordes ſunt, quam Virtus & Veritas. nempe germanæ à Deo genitæ, & humanis mentibus, ſicut utiliſſimæ, ita etiam jucundiſſimæ. Et cum omnis virtutis laus in actione conſiſtat, non ſegnem, ſed induſtrium eſſe oportet ſapientem, & in aciem ipſam, ea, quæ cognovit, producere, & ad juvanda publica commoda, cum aliis candide libenterque communicare. Ex hac brevi, & pro dignitate rei, non ſatis elaborata narratione, unuſquiſque intelligere facile poterit, quibus rebus inſtructos eſſe eos oporteat, qui cum fructu, & laude, in Philoſophiæ & humanitatis cultura, verſari cupiunt, & juventuti, veluti præfecti, Magiſtrique, conſtituendi ſunt. Quare, qui iis excellunt, hi primum Deo Opt. Max. gratias agant, deinde pietate, religione, ſobrietate, ac modeſtia, tam præſtantia bona conſervare, & augere ſtudeant. Hæc omnia cum in quatuor viris ornatiſſimis, quos hic candidatos videtis, non ſint vulgaria, imo de his jampridem publice & privatim documenta egregia præbuerint, factum eſt, ut digniſſimi judicentur, qui ab Academiæ hujus Philoſophici Collegii Decano, viro clariſſimo ſpectatiſſimoque, ſummis in artibus titulis ornentur. Siquidem conſtat & ingenij acumine ipſos præſtare, in ſtudiis perſeverantiam retinuiſſe, & lecta auditaque memoria tenere, atque cuſtodire: laborum eſſe patientiſſimos: Veritatis perquam amantes: & Cultores Virtutis & honeſtatis. Cum itaque dubium non ſit, poſſe eos, favente Deo, Eccleſiæ Chriſtianæ, ac Reip. uſui, ſicut hactenus fuerunt, deinceps quoq; eſſe, nulla ratione eorum honoribus defuturi ſumus.

candi modum ac tempora ignorant, Levinus Lemnius, memorabili exemplo, declarat: Novi, inquit, quendam ſacrificum apud nos, ſed non admodum firmi cerebri, aut mentis ſanæ, qui cineres buxi deuſtæ, atque ritu Romanæ Eccleſiæ, dominica Palmarum, conſecratæ, cuidam adoleſcentulo ebibendos propinaret, aqua luſtrali immerſos, adhibito inani ac ridiculo quodam exorciſmo, ad diſpellendas, ut aſtantibus perſuaſit, febres, & vermes exigendos. Non ita multo poſt, febris quidem depulſa, ſed adolescens morte ſopitus eſt. Sicut autor fui meis civibus, ne quis tale quiddam iterũ attentaret, quum buxeæ frondes deleteriæ ſint, & exitiales, corporiq; humano noxiæ, ac pernicioſæ, quod odor gravis etiam viroſus indicat, & ſapor abominabilis, atq; amarulentus quē palatum reſpuit, atq; adverſatur, &c. Tales imperitos Medicos Galenus vocare ſolebat *ἀμεθόδους*, quia ipſorum ars medicandi continebatur paucis regulis: Omne laxum aſtringendum; omne ſtrictum laxandum; omne cavum implendum. Et in his non conſiderabant, neq; ætatem, neq; complexionem, neq; ſexum, neq; anni tempus, neque cõſuetudinem, neq; efficaciam, neq; alias qualitates vel circumſtantias. Non fruſtra itaq; Plinius miratur, quod nulli magis, quam ſe medicum profitenti, credatur, quum tamen in nullo mendacio ſit periculum majus: non tamen illud intueamur, adeo blandam eſſe ſperandi (ita enim legendũ, non ſpirandi ſicut vulgata lectio habet) per ſe cuique dulcedinē. Sed ne, ut eſt in proverbio, ſutor ultra crepidam, vel falcem in meſſem alienam profũdius immiſiſſe videar, hæc medicis explicanda relinquo. *In ſimilib biblicus c 41* *Cap. 26.*

Quemobrem, ad alteram potius partem hujus capitis, pergam. Quam diligẽs & attenta fuerit antiquitas incorruptior, in inſtituenda juventute, ut mentes ſanas in corporibꝰ ſanis haberent, multis exẽplis doceri poſſet. Inprimis autē Plutarchus multa præclara præcepta in hac re. poſteritati ſcripta reliquit. Inter alia aũt, hanc tradit ſalutarē doctrinã: Quærendi ſunt liberis magiſtri, quorum & inculpata ſit vita, & mores juſti, reprehenſioni non obnoxij, & qui peritiæ ſint minime vulgaris. Fons enim & radix virtutis, atq; honeſtatis vitæ, eſt inſtitutio proba. Vtq; agricolæ, ſtirpibus pedamenta apponunt: ſic Probi magiſtri, accuratis præceptis, admonitionibusq;, adoleſcẽtes ſuffulciunt, ut mores recti inde germinent. Nũc vero etiam deſpuas in contumeliam quorundã parentũ, qui prius quã futuri magiſtri ullũ fecerint periculum, ignoratione aliquando aut ẽt imperitia decepti, non ſpectatis, adeoq; etiam malæ notæ hominibus filios ſuos cõmittunt, &c. Et ſub finem libri ejus, ulterius ita monet. Ante omnia, debent parentes, nihil peccando, omniaq; pro officij rationib. agendo, evidens ſeſe liberis exemplũ præbere, ut in iſtorũ ij vitã, tanquã in ſpeculum intuentes, à turpibus dictis, factisq; avertantur. Etenim qui peccata filiorum increpantes, ipſi in eadem prola- *De liberor. educat.*

buntur vitia, ij ſe non ſentiunt ſub illorum nomine ſemetipſos accuſare. Quorum vero tota vita turpis eſt, ij ne ſervos quidem objurgandi libertatem ſibi relinquunt, nedum filios. Quo accedit, quod tales patres ſcelerum conſultores, ac doctores ſuis ſunt filiis. Vbi enim ſenes ſunt impudentes, neceſſe eſt, ibi adoleſcentes quoque inverecundiſſimos eſſe. Huc reſpexit Cicero, ubi dicit: Sunt ingeniis noſtris ſemina innata virtutum, quæ ſi adoleſcere liceret, ipſa nos ad beatam vitam natura perduceret. Nunc ſimul atque editi in lucem & ſuſcepti ſumus, in omni continuo pravitate, & in ſumma opinionum perverſitate verſamur, ut plane, cum lacte nutricis, errorem ſuxiſſe videamur. Poſtea magiſtris traditi, tam variis imbuimur erroribus, ut vanitati veritas, & opinionibus natura, velut præoccupata, cedat.

Li. 2. Tuſc. quæſt.

Cæterum quid prava educatio efficiat, declarat memorabilis hiſtoria Dionis, cui Dionyſius Syracuſarum Tyrannus male volebat, & cum aliter nocere non poſſet, Areten ejus uxorē, ſcribit Æm. Probus ſive potius Corn. Nepos, alij nuptū dedit: filiumque ejus ſic educari juſſit, ut indulgendo turpiſſimis imbueretur cupiditatibus. Nam puero prius, quam pubes eſſet, ſcorta adducebantur, vino epuliſque obruebatur, neque ullum tempus ſobrio relinquebatur. Is uſq; eo vitæ ſtatum commutatum ferre non potuit, poſtquam in patriam rediit pater (namque appoſiti erant cuſtodes, qui eum a priſtino victu deducerent) ſe ſuperiore parte ædium dejecerit, atque ita interierit. Cui germana eſt illa hiſtoria, quæ refertur a Svida. Zeno, inquit, Romanorum Imperator, filium ſuum admodum adoleſcentem imperij ſucceſſorem relinquere cupiens, & dignitatibus ornabat, & corpus exerceri jubebat, ad ſtaturæ incrementum. At Imperatorij proceres, poteſtate [illegible] fiſci affatim exhauriendi curabant, ut adoleſcens Sybaritico luxu corrumperetur, & lenocinio ſuo ad inſanos [illegible] amores [illegible] inclinabant. Itaq; vitæ ratione, ad ſuperbiam, & voluptatem comparata, ab omni honeſtate remotus, & jam tum arrogantiam ob expectationem Imperii, [illegible] elucentem, præ ſe ferens, ſublimis incedere, & erigere cervices cœpit, & ut paucis dicam, erga omnes non alium ſe præbere, quam adverſus ſervos. Verum inſpector omnium rerum, & nativa, & edocta ejus in profundo perſpiciens, ita illum mulctavit, ut [illegible] profluvio, multos dies, ſine [illegible] lectum [illegible], immatura ætate, rebus humanis exemptus eſt. Merito itaq; laude dignus eſt Theodoſius, quem refert Nicephorus quum filios ſuos, Arcadium & Honorium præceptori, in timore, virtute & honeſtis diſciplinis, inſtituendos committeret, ita dixiſſe. Mei filij, delegi vobis præceptorem eum, qui optimus, & ſapientiſſimus noſtrorum hominum cenſetur, cui ego, vobis audientibus injunxi, ut vos ea maxime doceret, quæ Principi [illegible] & [illegible]

In vita excellent. Imp.

omnibus virtutis officiis inſtruendo, neceſſaria ſunt, ut vos, ſi in poſterum iis imbutos præceptis, virtuti convenienter vitam agere videam, meorum bonorum, & Imperij, relinquere hæredes poſſim. Alioquin nec jure poſſum, nec debeo, tum noſtri, tum ſubditorum commodi cauſa, vos mihi imperatores ſubſtituere &c. Idipſum rectius declaratur ex Epiſtola quadam Amalaſuntæ, quam ad Atalaricum filium Gothorum Regem ſcripſiſſe perhibetur; quæ ut integra ex Caſſiodori variis inſeratur, operæ pretium eſt. Nihil unquam, inquit, mihi antiquius fuit, quam te, doctrinis & moribus optimis instituere. Sed, per procerum ducumque tuorum improbitatem, id nunquam licuit, ex ſententia, mihi efficere. Exiſtimarunt enim rudes homines, Regem ſuum ſub præceptore minime eſſe debere, arma tibi magis, quam omnes diſciplinas uſui futuras prædicant. Hæc ſatis iniquo animo tuli. Nam ſcientiarum optimarum cognitionem tanti, quanti ampliſſimos theſauros, ſemper feci. Verum tamen cum animadverterem ætatem, ſimplex ingenium tuum, ac utriuſque fortunam, perditorum hominum audaciæ obnoxiam eſſe injuriæ quamprimum obviam eundum duxi, perditiſſimaque quorundam hominum conſilia anteverti, qui odia & ſimultates inter nos, inſigni pietate conjunctos, diſſeminabant, quæ quaſi præſentiſſimum venenum, nos, una cum Imperio, facile perderent, ac everterent. Ravennam igitur maximis itineribus contendi, captisque aliquot tribus exiis, de iis ſupplicium ſumpſi: nihilque prius duxi, quam de iis omnibus te certiorem facere, monereque, ut ab hujusmodi viris & inſidiis, quantum per ætatem poſſes, caveres. Lubrica eſt ætas, amplitudo Imperij ea eſt, ut ſapientiſſimum virum, multis etiam ſeptum conſiliis, præcipitem agere poſſit. Tu autem, fili, cave, exiſtimes te ulli, quam mihi chariorem eſſe. Vale

Multo cultior Gothorum gens illa tempeſtate fuit, quam olim cum vaſtaret Græciam. Ex qua, quum unus vel eruditior, vel callidior, captis Athenis librorum ingentem vim coacervaſſet, deque his comburendis jam conſilium ejus commilitones cepiſſent. Abſtineamus, inquit, hanc injuriam, ab his codicibus, quibus Graij homines, dum ſtudioſius incumbunt, minus ad bella idonei fiunt, &c Quantam denique Carolus Magnus filiorum filiarumque in educando curam habuerit, teſtatur his verbis Einhardus ipſius Cancellarius, & (ut nonnulli ſcribunt) gener: Liberos ſuos, inquit, ita cenſuit inſtituendos, ut tam filij, quam nepotes, primo liberalibus ſtudiis, quibus & ipſe operam dabat, erudirentur. Tum filios, quam primum ætas patiebatur, more Francorum equitare, armis ac venationibus exerceri fecit: filias vero lanificio aſſueſcere, coloque ac fuſo, ne per otium torperent, operam impendere, atque ad omnem honeſtatem *Egnatius* *In vita & geſtis.*

erudiri juſſit. Sed ut tandem, in inſtitutione liberorum, hoc caput abſolvamus, recte ſane & prudenter inſtitutio liberorum, ab ineunte ætate omnibus curæ eſſe debet. Quocirca non fruſtra antea allegavi, Liberos non ſibi nobis, ſed etiam patriæ, ut Reipubl. uſui eſſe poſſint, ſuſcipi. Ex illa ratione leges Cæſareæ ſtatuerunt; quod mulier prægnans, alioquin propter maleficium plectenda, ſive ex adulterio, aliove conceperit, non poſſit pœna corporis puniri, vel violenter torqueri, donec pariat, & hoc conſtitutum eſt favore fœtus. Reſpexit autem forte legiſlator ad Atticam legem, ob quam Ælianus Athenienſes laudat. Cum enim judices Areopagitæ veneficam mulierem deprehendiſſent & eam morti tradere vellent, non prius ipſam interemerunt, quam partu liberaretur. Poſtquam vero peperit, quod conceperat, abſolventes a damnatione innocentem infantem, eam quæ meruerat ſupplicium, ſolam morte mulctarunt. Cæterum natio Græca, prudentioribus & gravioribus Romanis, ob levitatem & vanitatem, ſemper ſuſpecta fuit. [illegible] videre licet apud Plinium, ubi Marci Catonis verba ad filium ita refert. [illegible] cam de iſtis Græcis ſuo loco Marce fili, quid Athenis exquiſitum habeam, & quod bonum ſit, illorum literas aſpicere, nō perdiſcere. Vincam nequiſſimum & indocile genus illorum. Et hoc puta vatem dixiſſe: Quandocunq; iſta gens ſuas literas dabit, omnia corrumpet, &c. Ideoque Cato in ſuis fragmentis, Græcos tanquam impudentes, & per ironiam fabulantes arguit. Quo etiam Juvenalis reſpexit, cum ait in Satyris:

Cent.1.cap. 52.

l. Imperator. de ſtatu homin.

Variar. hiſt.lib.5.c. 18.

Lib.29.c.1. De origi- nibus.

——— *& quicquid Græcis mendax*
Audet in hiſtoria, &c. ———

Rectiſſime itaque apud Ariſteam (licet ejus autoritas à Joſepho Scaligero, & aliis, in dubium vocetur) Ptolomæo Philadelpho Ægyptiorum Regi, quadrageſimus primus ex Septuaginta interpretibus, interroganti, quæ eſſet maxima negligentia? reſpondit: Si quis non curat liberos, nec eos educando quam diligentiſſime informat. Nam oramus, inquit, Deum ſemper, non tam pro nobis, quam pro liberis noſtris, ut illis adſint omnia bona. Ut autem vere cupiant & poſſint acceptare temperantiæ diſciplinam, hoc eſt gratiæ & virtutis divinæ, &c. Cæterum de matribus, quæ filios ſuos ipſæ non alunt, nec apud ſe domi educari patiuntur, eſt eleganti ſſima Epiſtola Viri Clariſſ. Michaelis Hoſpitalij, heroicis verbis ſcripta, ad quam, cum prolixior ſit, Lectorem remitto. Eſt enim lectu jucundiſſima ſimul & utiliſſima, &c. cum qua conferenda eſt Phavorini Philoſophi diſſertatio apud Gellium in Noctibus Atticis relata.

Epiſt.lib.3.

Lib.12.c.1.

C[illegible]

CAPVT LII.

De ſtudiorum ſapientiæ neceſſitate & præſtantia.

Excerpta ex oratione habita 1583. Aldorfii.

NEminem in hoc præſtantiſſimo cœtu ignorare puto, quam varii ſermones, iique ſatis odioſi, ab imperita multitudine paſſim ſpargantur, quod ferme infiniti labores, nimii ſumptus, operæ, & impenſæ ingentes ad erudiendam & inſtituendam iuventutem impendantur: ſibi præpoſtero quodam iudicio perſuadeant, ea omnia facile omitti, & in alios uſus, quos ipſi, tanquam magis neceſſarios, magnifaciunt, rectius collocari poſſe. Inprimis autem hoc imperitum genus hominum honores ſcholaſticos, propter quos potiſſimum hic conventus noſter iam eſt inſtitutus, tanquam rem levem, ſupervacaneam, & inutilem, irridere & deſpicere ſolet. Verum ſi iſti illi ἄμουσοι & ſibi & aliis conſtarent, quinam homines eſſent, rectiusque perpenderent, quam ob cauſam utiliſſimo & optimo conſilio iſti honores ſcholaſtici introducti ſint, eos tolerabiliores cenſores, ſi ſaperent, futuros, dubium non eſt. Etſi autem innumerabilia commoda recenſeri poſſint, quæ inde oriuntur, tamen brevitate temporis excluſus, nonnulla modo ex Synodo quadam referam, quæ inſtar multorum nobis eſſe debent. In ea enim decretum eſſe legimus, ut ludi literarii ubique inſtituerentur, in quibus adoleſcentes humanioribus literis atque artibus, ex quibus eruitur Philoſophia, quæ eſt ſtudium ſapientiæ, erudirentur, & dignitatibus bene meriti ornarentur. Eius Synodi articulus in libris Iuris Canonici à Gratiano ita inſertus eſt: De quibuſdam locis ad nos refertur, neque Magiſtros, neque curam inveniri pro ſtudio literarum. Idcirco ab univerſis Epiſcopis, ſubiectis plebibus, & aliis locis, in quibus neceſſitas occurrerit, omnino cura & diligentia habeatur, ut Magiſtri & Doctores conſtituantur, qui ſtudia literarum, liberaliumque artium dogmata, aſſidue doceant, quia in his maxime divina manifeſtantur, atque declarantur mandata. Sufficiat igitur nobis huius concilii authoritas, quæ univerſalis Eccleſiæ ſuffragii ac teſtimonii vim habet, ut male feriatorum hominum oris impura licentia cohibeatur. Tanto certe pretioſiora ſunt ſtudia Philoſophiæ aliis rebus, quæ vulgo magni æſtimantur, quanto animus corpori præſtat: Siquidem fatendum nobis eſt, corpus ab animo gubernari, animo vero ſtudium ſapientiæ loco gubernatoris eſſe. Nonne videmus, quod unus gubernator navigationem moderetur, ut animus corpus,

37. diſt. c. de quibuſdã.

ut navis gubernatoris imperio pareat, ut animo corpus? ut venti navem impellunt, quemadmodum virtutes fortuna? quod ſi tempeſtas exoritur manente navi, incolumique gubernatore, ſalutis nuſquam amittitur ſpes, ſive navis ipſa recto feratur curſu, ſive arte tempeſtatem devitando, dum tamen a gubernatore regitur. At ſi gubernatorem ipſum abſtuleris, inutilis navis efficietur, etiamſi firmitatem propriam ſervet, & inutilis erit ventorum afflatus, etiamſi ſecundus ac proſper fuerit: Propterea ut in mari & in navi, & in navigatione pretioſiſſimus eſt gubernator. Sic in vitæ noſtræ curriculo animus philoſophicis & piis ſtudiis imbutus, ſupremum ſibi vendicat honorem, quemadmodum in navi gubernator. Recte itaque Philoſophia, quæ, ut diximus, nihil aliud eſt, quam ſtudium ſapientiæ, ita depingitur: Teneat imago fœminea altera manu ſphæram ſeu globum, qui totius mundi formam videtur habere, ſubucula vero & inferiore tunica ſuccincta, ſed ſuperiore veſte ampla ac lacinioſa diſtincta. Et ante pedes iaceant coronæ ex auro, hedera, myrto, aliiſq; frondibus, quæ non niſi quibuſdam emeritis & multo ſudore profuſis dantur. Adpingantur tamen nonnulli audaculi ac impudentes (ut eſt hodie, & ſemper fuit hominum quorundam genus) qui improbe eas rapiant, & clam ſibi inconcinnatas quaſdam ac male compoſitas coronas conſuant. Integras vero ac inviolatas eas nullos aſſequi poſſe, niſi quas eo loci novem puellæ, cum intonſo ac imberbi adoleſcentulo exhibuiſſent. Propter has & [illegible] ſedeat, quæ hauſtu limpidiſſimum quendam liquorem ex Orchomenio, Gratiarum fonte, nonnullis propinat. Sed ne in pictura immoremur, audiat, quæſo, patienter, quid ea ſibi velit. In manu ſiniſtra ſphæram tendit, quod nihil uſquam gentium ſit in toto mundi ambitu, quod ſtudium Philoſophiæ non revelet, & poſteritati tradat. Quod vero interiores ſuccinctas geſtare veſtes videatur, id in cauſa putaverim, quod qui ſeria & ſecreta naturæ ſcripſerunt, ſuccincto & expedito uſi ſunt ſermone: at qui bella, qui amores & luſus, & id genus cætera, ornato, comto, atque diffuſo dicendi genere, quod per ſuperiorem amplam & lacinioſam veſtem ſignificatur. Novem autem puellæ cum Apolline, Muſas, & bonas literas liberaleſq; diſciplinas, quæ veluti coronis dignos ornare ſolent, denotant. Quod clam vero ac impudenter à nonnullis [illegible] rapiuntur, non noſtra indiget prolixiore interpretatione. Quid enim paſſim fiat, ignotum non eſt. Sed quid [illegible] quæ, teſte Fabio, apud veteres perſuadendi Dea [illegible] habebatur, & quæ Gratiarum liquorem aliquorum labiis inſtillare dicebatur, in tabula noſtra ſibi vult? Ea ſane demonſtrat, requiri in Magiſtris & Doctoribus [illegible] & eloquentiam, ut ſalutaria præcepta efficacius animis hominum [illegible] atque imprimere norint. Verum hanc picturam noſtram [illegible]

ſtes

ſens rectius explicabit, quare ut ea, quæ adhuc peragenda ſunt, mature rectoque ordine abſolvantur, prolixior modo non ero. Converto igitur me ad te, Clariſſime & Spectabilis D. Decane: cumque ſatis mihi conſtet, viros & adoleſcentes candidatos, quos publice jam produxiſti, in publica & privata exploratione ſtudiorum & morum ipſorum dignos repertos eſſe, ut meritis honoribus ornentur, eoſque ſuis laboribus, induſtria, aſſiduitate, doctrina & eruditione id aſſecutos eſſe, quod alioquin paucis contingere ſolet: (Siquidem hieroglyphicæ figuræ doctrinam & eruditionem indicantes, cœlum pingunt rorem fundens; qua re innuere voluere, quod quēadmodum ros decidens in omnes quidem plantas diffunditur, ac eas duntaxat mollit, quæ ejus naturæ ſunt, ut molliri poſſint: cæteras vero, quæ ſuapte natura duræ ſunt, non item: Sic & doctrina communiter quidem ad omnes pertingit homines, ſed eam tantum, quiſquis felici natus eſt ingenio, ut rorem arripit, qui vero ingenij facultate deſtituitur, idē efficere non valet.) Cum, inquam, vos rore virtutis & eruditionis perfuſos ſciam, ideoq; dignos eſſe cenſeam, ut præmium laborum & induſtriæ veſtræ accipiatis, atq; participes Cæſareæ Majeſtatis privilegiorū & beneficiorum fiatis, petitioni Clariſſimi & Spectabilis D. Decani, libenti animo ſatisfacere ſtudebo, &c.

CAPUT LIII.

Commēdatio & typus amicitiæ & cōcordiæ, ac vice verſa deteſtatio diſcordiæ, excerpta ex oratione Altorfij habita Anno 158[illegible] poſtridie Petri & Pauli.

TEmporis & loci ratio præſens poſtulare, & me monere videtur, mihique materiam ſuppeditavit, ut amicitiæ typum, ut puta ingenioſum, & non vulgarem, veluti in tabula, ante oculos proponendum & explicandum, & hac ratione auditores commonefaciendum cenſuerim, ut diligenter perpendant, quantam vim & utilitatem vera amicitia contineat: econtra quam innumera mala ea ablata, in locum ejus ſuccedant: ut recte Comicus dixerit: Neque falſum, neque ſuave eſſe quicquam, ubi amor non admiſcetur. Pictura autem apud Romanos amicitiæ (quam tanquam Deam quæ a Græcis Φιλία appellatur, gentiles inter ſua numina collocavere, licet peculiares aras & templa huic Deæ dedicata fuiſſe non reperiam) antiquitus talis fuit. Pingebatur puella juvenis forma, detecto capite, quæ erat tunica rudi induta, in cujus fimbria ſcriptum erat: MORS ET VITA. In fronte: ÆSTAS ET HYEMS. Latus habebat apertum uſque ad cor, & brachium inclinatum, digito cor oſtendens, ibi ſcriptum erat,

Longe et prope. Hujus ingenioſæ picturæ myſteria ita explicari poſſunt. Forma juvenilis indicare videtur, amicitiam ſemper recentem, vigore & alacritate florentem, nullaque temporis diuturnitate tepeſcentem. Nudum caput, quod omnibus pateat, & amicus nullo unquam tempore amicum publice ſuum fateri erubeſcat. Rude autem indumentum oſtendit, ut amicus nulla ardua, extremamque inopiam, pro amico ſubire non recuſet. Vita & mors in veſtimento ſcripta indicat, quod, qui vere diligit, uſque ad mortem amat, imo etiam poſt mortem, ut epigramma quoddam monet.

——talem nos quærere amicum,
Quem neque diſſociat fœdere ſumma dies.

Æſtas & hyems; quia in proſperis & adverſis æque amicitia ſervanda. Latus apertum habet uſque ad cor, quia nihil amicum celat, ſed cum eo omnia communia habet. Brachium inclinat, & digito cor oſtendit, ut opus cordi, & cor verbis reſpondeat, nihilque fictum fucatumve admiſceat. Longe & prope ſcriptum eſt, quia vera amicitia nullo tempore aboletur, nec locorum intercapedine disjungitur. Hanc ſtatuam & deſcriptionem animi ideo libentius introducere, & ante oculos proponere volui, cum ea germana ſoror Concordiæ fingatur, eæque ut conjunctiſſimæ, & à Deo genitæ, ita humanis mentibus utiliſſimæ & inte[illegible]diſſimæ ſunt. Concordiam autem Ariſtides Rhodienſibus ita effinxit, Decoram, compactam, bene coloratam, gratioſam, & undique per omnia ſibi quadrantem & congruentem. Deorumque diligentia a benignitate in terram delapſam. Hanc à Jove horas confirmare, ſolum conſignare cuncta, agros cultibus exornare, res urbanas gerere, pro victu, per quam mature nuptias tum dare, tum accipere, in quos, & a quibus libeat liberos educare, atque erudire, aliaque præterea pulchra. Verum enim bona, quæ ex amicitia & concordia oriuntur rectius per contraria & oppoſita cognoſcerentur, & eluceſcerent, quam purpura juxta purpuram poſita, ut proverbio dicitur: Eodem modo [illegible] antiqui [illegible]formatur, in morem furiæ, Diſcordiam, matrem ſeditionis & furoris, ſupino capite, labiis liventibus, oculis ſtrabis, putridis [illegible], lachrymis ſubinde fluentibus, manibus incontinentibus, mobilibusque, gladium intus ad pectus ferens, tenuibus & obliquis innixa cruribus & pedibus, eam, c[illegible]te, caligo & tenebræ circumvolant, & reliqua monſtr[illegible]. Cæterum ut omiſſo hoc execrando monſtro & furia, ad amicam & concordem conjunctionem revertar, ad hanc ſane reſpexerunt veteres ſapientes, cum nonnulli ſeptem, alij vero novem Muſas, tanquam ſorores, Jove & Memoria genitas finxerunt. Perſuaſum enim illis fuit, ſeptenarium & novenarium nume-

numeros in hominum vita multum valere, perfectiſſimosque præ cæteris eſſe. Unde ſeptem tantum voces antiqua Muſicorum inſtrumenta continebant, & quidem concordiam inde dici putant, quod chordæ variæ in unam conveniant harmoniam; tametſi alij concordiam a corde, & recte, ut puto, deductam malunt, hinc excordes, concordes, vecordes dicimus, idque ex vetuſtiſſima inſcriptione vel potius exprobratione conſtat. OPVS VECORDIÆ TEMPLVM CONCORDIÆ FECIT. Cum igitur non ſolum ſeptem Muſæ, ſed etiam totidem liberales artes recenſeantur, quibus hactenus, Ornatiſſimi Candidati, talem operam navaſtis, ut jam ad nomen & dignitatem Magiſtrorum & Doctorum ſeptem artium aſpiretis, numerus ſeptenarius, qui vos quoque complectitur, eo auſpicatior eſſe debet. Quare vos hortor, & moneo, ut in hac conjunctione animorum, & ſtudiorum perſeveretis, neque patiamini vos odio & diſcordia ſejungi. Amicitia enim & concordia, ut fert conſuetudo noſtræ depravatæ naturæ, quo vehementior aut conjunctior eſt, ſi aliquando læditur, raro, vel nunquam, ad priſtinam charitatem redit, nec offenſione obliterata coaleſcit. Fugite igitur omnem offenſionis & diſtractionis occaſionem, quod eo facilius præſtare poteritis, ſi picturæ amicitiæ & concordiæ amabili, diſcordiæ typum abominabilem opponatis, & in utramque partem commoda incommodaque inde manantia diligenter cum animis veſtris perpendatis. Siquidem verum eſt Agrigentini cujusdam vetus vaticinium, quod Græcis verſibus celebratur, quorum ſenſus eſt: Quod quemadmodum omnia, quæ in rerum natura totoque mundo conſtant, contrahere ſolet amicitia & conſervare concordia, ita omnia econtrario diſſipet inimicitia, evertat diſcordia. Sed nihil in præſentia neceſſe arbitror, ut pluribus commemorem, aut bona, aut mala, quæ ex concordia vel diſcordia redundent, utinam ea potius externis exemplis, quam domeſticis experimentis, nobis cognita eſſent. Verum longior ſum, quam fortaſſe temporis ratio patitur. Cum ea, quæ leges Academicæ conſtituunt, & ſanciunt, in privata & publica exploratione præſtitiſtis, & digni reperti fuiſtis, ut licentia docendi publice, & privatim, quæ eſt in Philoſophica facultate ſumma, vobis concedatur: Ego poteſtate ab Ampliſſ. D. Scholarchis mihi conceſſa, cupiente & petente hoc clariſſ. & eximio viro, D. Decano, Philoſophici Collegij. Vos, inquam, omnes & ſingulos dignos eſſe judico, & poteſtatem do atque concedo Domino Decano, ut fiat, quod petitur. Eaque, quæ ſui muneris ſunt, in conferenda hac dignitate, adhibitis conſuetis ceremoniis & ſolennitatibus, abſque ullo impedimento peragat, ut videlicet accepta poteſtate Auguſtiſſ. vigore Cæſareæ Majeſtatis privilegij, vos ſeptem, & unumquemque veſtrum, Magiſtrum ſeptemli-

beralium artium & ſcientiarum creet, faciat, publice renuntiet, omneque jus hujus ordinis, more recepto, vobis tribuat. Hoc ut felicem eventum habeat, utque id omne Eccleſiæ, Reipublicæ, & vobis omnibus, & ſingulis utile & ſalutare ſit, orandus eſt author pacis & concordiæ DEUS Opt. Max.

CAPUT LIV.

De ſycophantis, calumniatoribus, & hypocritis, qui, ſub ſpecie amicitiæ & familiaritatis, inſontes evertere conantur.

PRoprie συκοφάντης dicitur ἀ σύκον, id eſt, ficus, & φαίνω, oſtendo, quaſi monſtrator ficuum. Erant enim Sycophantæ cuſtodes hortorum, cuſtodes ficuum, & ſimul indices furum. Eſt igitur συκοφαντεῖν proprie, accuſare aliquem, quod furatus ſit ficus. Sed, quia hoc ſæpe fiebat fraude, poſtea vocabulum hoc cœptum eſt uſurpari pro διαβάλλειν, calumniari, & συκοφαντία pro διαβολὴ, ſicut Melanchthon erudite notat. [illegible] ſequentibus plura de hoc vitio, quod Deo & hominibus [illegible] eſt [illegible]ſum, & de [illegible], qui illo ad evertendos bonos & inſontes, [illegible] malitioſis [illegible] utuntur, dicturi ſumus [illegible] ut recte à Niceta [illegible] dicatur, Nihil habere naturam humanam deterius calumniatrice lingua, eamque Pſalmographum haud immerito, multis in locis deteſtari, ab eaque ſe liberari optare, & precari: tamen antecedit, alia ſpecies calumniæ, plerunque in aulis Principum frequentata, inter eos, qui aliis, niſi fraude vel inſidiis, ob integritatem opprimere non poſſunt, [illegible] licet, ſub ſpecie amicitiæ, à Sycophantis [illegible] bonis [illegible] ſtruuntur, quæ raro, nec ſingulari ſagacitate, vitari poſſunt. Natura enim ita comparatum eſt, ut unuſquiſque in ſuis ærumnis [illegible] hominem exoptet, cui dolores animi fideliter exponat, & hac ſui expoſitione cordi afflicto velut ſublevamen & recreationem quærat, [illegible] Comicus quoque monet. Unde dicit B. Ambroſius: [illegible] pectus tuum aperias, cui [illegible] committas, ut colloces tibi fidelem virum qui [illegible] tibi, in triſtibus compatiatur, in perſecutionibus adhortetur [illegible], & cum [illegible], TUUS SUM TOTUS, &c. F[illegible], qui in [illegible] amicum, & veluti medicum ægritudinis [illegible] evenit. E contra vero ſæpenumero ſe hypocritæ & mali [illegible] homines, ſub ſpecie amicitiæ & familiaritatis, ſubdole inſinuant, ab iiſque [illegible] decipiuntur.

In hiſtoria Evangelica de Zacheo.

Cap 36. In Annalib.

Lib. 3. offic.

cipiuntur, & delatione eorum calamitoſi fiunt. Vetus enim & uſitatus hypocritarum mos eſt, quod impietatis, cui ipſi maxime obnoxij ſunt, alios, eoſque innocentes accuſent, ac eo nomine quoque trucident. Curioſum ſane genus hominum, ad cognoſcendum vitam aliorum, deſidioſum ad corrigendum ſuam. Hoc movit Antigonum Regem, ut interrogatus, quare quotidie Deos, ut eum ab amicis defenderent, precaretur? Reſpondit: Ab illis, qui palam hoſtes ſunt, poſſum mihi ipſe mediocri diligentia cavere; ſed ab amicis fucatis mihi ipſe cavere non poſſum; ſed contra eorum inſidias opus eſt Diis protectoribus. Quo reſpexit Ovidius hoc diſticho:

Tuta frequensque via eſt, per amici fallere nomen;
Tuta frequensque licet ſit via, crimen habet.

Proverbium ſane Germanicum ſuccinctum & elegans eſt, quo tales fictos, ſed admodum periculoſos Sycophantas vitare jubemur, nempe Joabs Gruß und Judas Kuß. Italicum quoque eſt elegans. *Chi ti fa più carezze, che non ſuole o tradito t'ha, o tradir ti vuole* Et alterum quoque: *In una mano il pomo, nel' altra il baſton.* Idipſum memorabili hiſtoria illuſtrat Zonaras quomodo videlicet Theodorus Santaborenus monachus, alumnus & obtrectationibus Leonis, filij Baſilij Imperatoris, vitæ ſub ſpecie arctæ familiaritatis, & ſynceræ affectionis, inſidiatus fuerit. Vide Polybius de ſui temporis iniquitate, novum modum calumniandi *Lib. 4. hiſt.* in uſum, non vituperando, ſed laudando, famæ, ac commodis hominum inſidiari: quod vitium, inquit, in aulis principum uſque adeo inolevit, ut ea loca, tanquam proprias ſedes, elegiſſe videatur. Cæterum natura noſtra ita comparati ſumus, ut omnes ab inimicis ſibi caveant; ab amicis nemo ſibi cavendum putet. Quod ante Ariſtotelem ſapientiſſimus Poëta Theognis monet, cujus hæc eſt doctrina eleganti diſticho comprehenſa:

Ἐχθρὸν χαλεπὸν καὶ δυσμενῆ ἐξαπατῆσαι,
Κύρνε, φίλον δὲ φίλῳ ῥᾴδιον ἐξαπατᾶν.

Fallere, difficile eſt inimicum, at amicus amicum
Fallere, non magno Cyrne, labore poteſt.

Lucillij quoque Epigramma extat perelegans, lib. 2. Antholog. quo apertos inimicos ſubdolis fictiſque amicis longe præferendos eſſe ſcribit, & ſicut ſcopuli marini, qui ſub aquis lateant, illis qui extent, atque emineant navibus multo ſint nocentiores, ita & occultas inimicitias ſub ſpecie falſa amicitiæ latentes majora dare ſolere damna. Verſus hi ſunt:

ἄμμε φιλεῖς ἔργῳ μὲ φίλει, καὶ μή μ' ἀδίκει σὺ
ἐχθροῦ βλάπτειν τὴν φιλίην θέμενος,

πᾶσι γὰρ ἀνθρώποισιν ἐγὼ πολὺ κρέσσονα φημὶ
τὴν φανερὴν ἔχθρην τῆς δολερῆς φιλίης.
φασὶ δὲ καὶ νήεσσιν ἁλιπλανέεσσι χερείους
τὰς ὑφάλους πέτρας τῶν φανερῶν σπιλάδων.

Quos ita convertit vir doctiſſimus Gregorius Berſmanus, amicus noſter.

Rem mihi non verbis præſtabit amicus amorem,
Præferens damnis nomen amicitiæ.
Eſt odium atrox manifeſti quam liber hoſtis,
Inſidias nectens, quam ſimulatus amor.
Sic proram infeſtat minus extans æquore rupes,
Abdita quam cæcas quæ latet inter aquas.

Eodem modo Cicero monet, nullas eſſe occultiores inſidias, quam eas, quæ latent in ſimulatione officii, aut aliquo neceſſitatis nomine. Hinc apparet, verum eſſe, quod Dio Caſſius Nicæus, diligentiſſimus hiſtoriæ ſcriptor, ita monet: Qui poſt male parta inimicitias, in gratiam redeunt, nulla leviuſcula, ac temere accidentia in ſuſpicionem rapiunt, atque in deteriorem omnia, tanquam conſulto & malam in partem facta, ad conceptum ante odium, apponunt. Hanc ad rem illi, qui inter hos obverſantur, haud parum conferunt, qui, benevolentiæ prætextu, ſubinde aliquid annunciantes, animos, jam ante irritatos, magis exaſperant. Plurimi enim ſunt, qui potentiorum amicitiis gaudeant, quorum animi, cum ſint etiam ante ſimultatibus invicem correpti, facile eorum in hoc ipſum paratis ſermonibus decipiuntur, qui odio ipſorum delectati, inſidias ipſis, ſub amicitiæ, nullius doli ſuſpectæ, ſpecie, ſtruunt. Cæterum, blandimenta hypocritica amicorum fucatorum, qui antea inimici, attamen non ſerio reconciliati fuere, plerunque eo graviora, & periculoſiora eſſe ſolent, quo, in ſimulatis officiis, arctior amicitia & familiaritas, inter eos, videtur. Raro enim inter potentiores necnon cum ſubditis amicitiam ſtabilem & diuturnam eſſe experientia teſtatur. Etſi Scipio apud Ciceronem negat, ullam vocem inimiciorem amicitiæ potuiſſe reperiri quam ejus, qui dixiſſet, ita amari oportere, ut aliquando eſſet oſurus. Nec vero ſe adduci poſſe, ut hoc a Biante dictum eſſe crederet, ſed impuri cujusdam videri vocem: experientia tamen teſtatur, amorem, quo vehementior ac conjunctior eſt, ſi juſtis de cauſis aliquando læditur, nunquam ad priſtinam charitatem redire, nec, offenſione obliterata coaleſcere ſolere. In veteribus enim, ut ait Guicciard. gravibusque odiis firmam pacem conſtituere, quo ea, vel ſuſpicione vel ultionis cupiditate, impediatur, difficile eſt. Quo reſpexit Beatus Hieronymus. Numquis, inquit, unquam mortalium, juxta viperam ſecuros ſomnos capiet? Quæ etſi non percutit, certe ſolicitat. Securius igitur

Lib. 45.

In Lælio.

[illegible]r eſt perire non poſſe, quam iuxta periculum non periiſſe. Vnde P. Syrus monet:

Ita credendum amico, ne ſit inimico locus.

Hoc autem potiſſimum accidere ſolet inter ambitioſos, cupidos gloriæ, & libidine regnandi excæcatos. Etenim quicunque potentiam affectant, cætera omnia cupiditati ſuæ poſtponunt: ita, ut amiciſſimos etiam genereque proximos, inimiciſſimorum loco habeant. Vnde idem de Cæſare & Pompeio ſcribit: Id vinculum conſanguinitatis, quo eos natura adſtrinxerat, inſatiabili dominandi cupiditate tunc diſſolvêre divulſére, dirupêre, & ſummam neceſſitudinem priſtinam ſimul omnem. Quod etiam Tacitus innuere videtur dicens: Quæ apud concordes vincula charitatis, incitamenta ſunt irarum apud infenſos. Hoc ſane morbo non raro laborare ſolent, etiam illi, qui alioquin multis heroicis virtutibus præditi ſunt, cum eos cupiditas & ambitio regnandi, quæ non patitur conſortem aut impedimentum, tranſverſos rapit atque exagitat. Rationem addit Dio in ſupra citato loco, ubi fictam reconciliationem Cæſaris Auguſti & Antonii, deſcribit: Vterque enim, cum neuter alteri, neque cedere, neque credere vellet, cum reconciliati viderentur, magis animis à ſe invicem abalienati ſunt. In eadem opinione fuit Iulius Cæſar, teſte eodem Dione. Exiſtimavit enim, omnes homines, maiori ſtudio, inimicis adverſari, quam ſuis opitulari, non ob id tantum, quod ab ira, odioque, vehementiores animi commotiones, quam a quavis amicitia, proficiſcuntur, &c. Similis fuit reconciliatio inter Ludovicum Vndecimum Galliæ, & Edvardum Angliæ, Reges, necnon & inter eundem Ludovicum, & Carolum Burgundum, quæ eò tendebat, ut alius alium, etiam prætextu iuriſiurandi, more regum, ſed malo more, fallerent: ſicut Comminæus hoc prolixe deſcribit.

De Rom. hiſt. l. 45.

Lib. 37.

CAPVT LV

De periculoſa & parum diuturna reconciliatione hoſtium, & fictorum amicorum.

DE ficta, & periculoſa reconciliatione hoſtis, habemus documentum recens in Caſtelionæo Amiralio, eiuſque ſociis, cum Rex, maternis artibus imbutus, mirificis ſuggeſtionibus, ad odia impulſus, ſubitam illam, & ambitioſam benevolentiam & inuſitatas blanditias, in necem illorum fingeret, & dirigeret: de qua cæde Lutetiana alii prolixe hiſtorias ſcripſerunt, in quibus reperitur numerus annorum, paucis verbis cõprehenſus.

LVtetIa

LVtetIa Mater DeVoraVIt natoſ ſVos.

Ad quod rectè allegari poteſt Homeri κθετια:

Iliad. α.

> *Potentior Rex, quando iraſcitur viro inferiori,*
> *Quamvis etiam iram, vel eodem die concoxerit;*
> *Tamen & poſtea retinet iram, donec perfecerit*
> *Suo pectore.* ———

Huc ſpectat id quod ab Alexandro Magno Philotæ, familiari ipſius, filio Parmenionis, ſummi Ducis, ex ficta benevolentia, & blanditiis accidit, de quo Plutarchus, Arrianus, Curtius, & alii hiſtorici teſtantur. Hoc vitio, non ſolum heroicæ naturæ ſubjectæ nonnunquam eſſe ſolent? ſed etiam alii minorum gentium, & plebeii animi. Quare cùm ficta amicitia, licet aliquantulum tegi, tamen diu contegi nequeat, nimium verum experimur, etiam hoc noſtro ſeculo, apud nos adagium Italicum: Quod habet in ore amarum, dulce ſpirare nequit. Nam malignæ & m[illegible] naturæ, cum aliquem ſemel odio proſequi cœperint, nihilominus, ſi per reconciliatione interveniente, omnia, quæ in eius damnum vel interitum, & id quidem potiſſimum, clandeſtinis moribus, & actionibus agere poſſunt, id non omittunt. Idque inprimis evenire videmus, ſi quando inter neceſſarios ira incidat, ut inde odia, gravioresque inimicitiæ [illegible]antur: Vnde fraterna odia, utpote atrocia, diuturna, in proverbium abiêre. Hæc eo diutius premuntur, quo aſperius, tandem capta occaſione, erumpunt. Idipſum Plinius, eleganti ſimilitudine, indicat. [illegible] mas, inquit, ſi frangi contingat malleis, in minutiſſimas diſſilit [illegible], adeo, ut vix oculis cerni queant: ita arctiſſima neceſſitudo, ſi quando contingat dirimi, in ſummam vertitur ſimultatem; & ex arctiſſimis fœderibus, ſi ſemel rumpantur, maxima naſcuntur diſſidia. aut ſupra modum incandeſcit ſemel læſa lenitas. Nullæ autem inſidiæ ſunt per[illegible]modum occultiores, quam quæ latent in ſimulatione officii, aut in aliquo neceſſitudinis nomine. Etenim, cum eum, qui palam eſt adverſarium facile cavendo vitare poſſis: hoc vero occultum & inteſtinum, ac domeſticum malum, non modo exiſtit; verum etiam opprimit, antequam proſpicere, atque explorare potueris, ut Cicero rectè monet. Hoc innuere voluit Plutarchus egregia ſimilitudine; Quemadmodum [illegible] incendium, inquit, non ſæpe a ſacris & publicis exoritur locis, ſed plerunque neglecta in domo aliqua, lucerna, aut inflammata [illegible] ingentem [illegible]erunt ignem, ac publicam perniciem: ſic non ſemper [illegible], contentiones de publicis negociis, excitant: ſed ſæpenumero ex rebus & offenſis privatis, in publicum propagatæ lites, totam exagitant civitatem. Exemplum in latente, & diſſimulato aliquantiſper odio, & ſimultate, ob [illegible]

Lib. 33. 4.

Act. 3. in Verrem.

In precept. gerend. Reip.

[illegible] regnandi habemus, inter Carolum Cæſarem V. & Franciſcum I. Regem Galliarum, quorum moderationem tectorum animorum, cum, defuncto Maximiliano I. uterque ad imperium aſpiraret, celebrat Guicciardinus. Quæ controverſia, inquit, etſi de tanti momenti re, & inter tam potentes principes eſſet, modeſte tamen inter eos tractata fuit, ita ut nunc, nec ad verborum contumelias, nec ad armorum minas ventum ſit, ſed uterque ſua auctoritate & inſtrumentis Septem virorum animos ad ſe allicere niteretur: imo Galliæ Rex admodum laudabili conſilio, ea de re, cum Hiſpaniæ Regis legatis, verba faciens, ut uterque ipſorum, honeſta ratione, ſe tantæ dignitatis, quæ diverſis temporibus in ſuis, maiorumque ſuorum familiis, fuerat, ſplendore ornare niteretur, decere dixit. Sed non ideo alterum ſibi ad altero, iniuriam fieri, cenſere, vel benevolentiam, neceſſitudinemque minui debere: imo exemplum, quod aliquando in duobus amore captis iuvenibus, cernitur, qui, etſi eandem amant, & uterque eius [illegible]orum, omni arte & induſtria, quantum poteſt, adhibita, ea potiri nititur, non tamen ideo aliquod inter eos diſſidium oritur, ipſis eſſe ſequendum, &c. Hanc ſimilitudinem autem amatoriam non ſemper locum habere, ut recentiora omittam, docent nos odia Ariſtidis, & Themiſtoclis, teſte Plutarcho. Hi enim duo clariſſimi Athenienſes cives, & virtute, ac rebus geſtis celebres, diutius ſimultates inter ſe miro odio, non ſine [illegible] incommodo exercuerunt, quorum quidem cauſa ex amoris contentione manavit. Steſileam enim Chiam forma præſtantiſſimam adamarunt, mutua inter ſe obtrectatione, atque invidia. Et poſtquam illius venuſtas ætate defloruit, nullam ſimul conciliationem inveterati odii unquam egerunt: ſed contentiones mutuas, omnibus in rebus, ſemper exercuerunt, ſicut Franciſcus Patritius hanc hiſtoriam, cum aliis multis, refert. Unde Propertius:

Rivalem poſſum non ego ferre Iovem.

Et proverbium Gallicum:

Onques amour & ſeigneurie
Ne tient compagnie.

Quod ex illo Ovidiano videtur expreſſum:

Non bene conveniunt, nec in una ſede morantur
Maieſtas & amor. ———

Cæterum quomodo Carol. V. & Franciſc. I. unus erga alium fuerit affectus, & utrum non odia, & ſimultates, inter eos diuturniora, & vehementiora fuerint, dum a ſe [illegible] alienis fuere animis, alter ob impetratũ, alter ob affectatum imperium, ſed repulſam paſſus, non ſecus ac amatores ardentiores, ob impetratam & denegatam puellam, quam ambo deperierant, eventus,

Hiſtor. Ital. lib. 13.

De Reg. & Reg. inſtit. lib. 4. tit. 11.

tus i[illegible]tun[illegible] bellis, a[illegible]unde demonſtravit. Ita ut [illegible] fuiſſet [illegible] [illegible]ione [illegible]poſita, mox ſenſus ſuos eandide ape[illegible], quam occul[illegible] od[illegible] multis annis finxiſſ[illegible] & diſſimulatione texiſſ[illegible]. Verum enim eſſ[illegible] [illegible] teſſatur, omnem affectionem, quæ cito cognoſcitur, facile curari poſſe [illegible] quæ tempore inveter[illegible], propemodum eſſe inſanabilem. N[illegible] [illegible]m eſt morborum [illegible] quod vero enunciatur, leni[illegible] [illegible] facile pot[illegible]. [illegible] autem hanc n[illegible]m materiam mult[illegible]s exe[illegible] r[illegible]s veter[illegible] & [illegible] [illegible] in prima Centuria, illuſtravimus [illegible] poſſ[illegible] me[illegible], qu[illegible] id quoque relseram, quod [illegible] p[illegible] principe[illegible] [illegible] quos [illegible] ſed [illegible] [illegible] Inter h[illegible] cum ambo, ut P[illegible] [illegible] v[illegible] gererent, & ob ſtudium [illegible] militaris, conjunctiſſim[illegible] [illegible] inter ſeſe eſſent ita [illegible] qui [illegible]ritate, dignitate [illegible] & p[illegible] tent[illegible] excelleret [illegible] ſ[illegible]. talerorum, [illegible] dum & [illegible] amicitiæ, liberaliter [illegible] poſt, certis d[illegible] (qua[illegible] odioſum eſſet [illegible] acerrim[illegible] odi[illegible] & [illegible] conſtitu[illegible] [illegible] tun[illegible]ſtam bell[illegible] [illegible] unus fortiſſime [illegible] [illegible]antes p[illegible] globo[illegible], pugnans, [illegible] a [illegible] globu[illegible] o tormentario [illegible] ictu [illegible], [illegible] occubuit: alter victor, deinceps a[illegible]quantul[illegible] recollectis [illegible] profligat[illegible], tandem [illegible]xtorris, & ob æ[illegible] mor[illegible] non [illegible] quibus [illegible] temporis ex[illegible] P[illegible] [illegible] Micyllus [illegible] chon; [illegible] numer[illegible] [illegible] quod vires Germani[illegible] [illegible].

QVI Co[illegible] [illegible]

Gr[illegible] par C[illegible]

Memorabile autem, [illegible] hoc obſervat[illegible] & p[illegible] ſimultatem & [illegible] potentioris princip[illegible], [illegible] ut heri tunc tempo[illegible] [illegible] lares eſſent, atque [illegible] ctrum, inſtar comp[illegible] veſte, ſedens, ſ[illegible] Duobus autem fratribus [illegible] prorip[illegible]re cupien[illegible]bus, [illegible] ctrum hoc ſibi familiare eſſet, hab[illegible] [illegible] inter [illegible]

[illegible]

[illegible], ad [illegible] perſeveraſſe. Cæter[illegible]n [illegible] com[illegible]probavit, hoc [illegible] ſpiritum diſcor[illegible]æ, commun[illegible] e[illegible]ſe, qui ſi [illegible] eorum [illegible] velut ſeparavit, [illegible] poſt [illegible] animos, hoſtili eſt [illegible]ſegregavit, atque diſ[illegible], [illegible] diſ[illegible]incte [illegible]e utterque, [illegible] vitæ ſuæ [illegible] in prælio, alter extorris, (ut [illegible]tus) atro[illegible] morbo, clauſit. Sed ne vulnus obductum, narratione prolixiore [illegible] re[illegible] & [illegible]ſcindam, huic capiti finem imponam.

CAPVT LVI

De periculoſo ſtatu amicorum, qui calumniatorum morſibus obiecti ſunt.

I[illegible]a parte, mearum operarum ſubciſivarum, ob [illegible] Cap. 49.
[illegible] Theodorici Gothorum & Italiæ Regis, A[illegible] [illegible] quomodo [illegible], & variis artib[illegible] regnum Italicum ſtabiliverit, quod [illegible] ſubditorum [illegible] non potu[illegible], ut fieri ſolet, quã[illegible] regno, minime tutia [illegible] iugum inſolitum ferre nõ [illegible] potius, quam amant[illegible]. Malus enim cuſtos eſt diuturnita[illegible] & [illegible]. Neque coactio diuturnitatem pati ſolet: & ut antiquus [illegible]:

[illegible] diu[illegible] fuit.

E[illegible] autem eius virtutes heroicas [illegible], & [illegible] hiſtorici, ſupra [illegible] inprimis autem eius laudes [illegible] rhyth[illegible] ſeculo, G[illegible] hyperbo[illegible] rudi [illegible] o Oſtertingio, [illegible], decantantur [illegible] tamen admodum [illegible] virorum, Arrianis adverſan[illegible] Symmach[illegible] commiſit, quod dignum eſt ut [illegible] apparet enim ex eo non ſolum, quam lubrica & [illegible] & quam facile morſ[illegible]us invidorum [illegible] ſed etiam hominum mentes præoccu[illegible] tanquam noxia herba in ſuo ſtatim ortu iugulen[illegible] admittere: denique [illegible] non diu impunitam manere, ſed [illegible] (quam Gentiles Nemeſin vocaunt) mox, cum [illegible] excidio, adeſſe. Quoniam autem ho[illegible]fa-

In Gothicis lib. 1. f. 167. edit. Aug. Senatus Norico inſcripta D. Hœſchelio.

ctum Procopius diligenter & luculente enarrat, eius verba aſſcribere operæ pretium duxi: Symachus, inquit, & huius gener Boetius, a ſuis maioribus, gentis nobilitatem adepti, inter Romanos & Senatorios viros principes erant, & conſulatus utrique dignitate perfuncti, Philoſophiæ ſupra cæteros & equitati ſtuduerant, & tam civium, quam externorum inopiæ ſuccurrendo multis ſaluti fuere. Hi poſtquam ad ingentem gloriam evaſerunt, deterrimos quoſque in ſui invidiam concitarunt. Nam his delatoribus Theodoricus Rex perſuaſus, Symmachum Boetiumque perinde ac res novantes, occidit, eorumque bona omnia publicavit. Sed paucis poſt diebus cœnanti ſibi, cum miræ magnitudinis piſcis decoctum caput appoſuiſſent Symachi nuper occiſi caput illi eſt viſum, præfixis & extantibus inferiore in labro dentibus, & torve intuentibus oculis, furibunde ſibi & acerbius comminari. Vnde monſtri novitate territus, membriſque præter modum tremebundus, & rigens in cubiculum ſtatim citato gradu ſeceſſit, identidemque iubendo, togarum ut ſibi vim magnam ingererent, lecto decubuit, & parumper quievit. Elpidio deinde medico omnibus, quemadmodum accidiſſent diligentius explicatis, in Symachum Boetiumque patratum a ſe ſcelus deflebat. quo denique deplorato, ex [illegible] calamitate, dolore ingenti affectus haud longe poſt moritur, cum id primum & ultimum iniuſtitiæ exemplum in ſuos idcirco exercuiſſet, quia non [illegible] pristino more, diligenter perveſtigata cauſſa in tantos viros, animadvertiſſet. Hæc Procopius.

Qualis autem & quantus vir Boetius Severinus fuerit, locuples teſtimonium invenitur in eius libris de conſolatione, in quibus deplorat miſeram ſortem ſuam & aliorum bonorum virorum in aula regia verſantium, & quomodo ſua integritate & virtute canes aulicos, & calumniatores in ſe concitarit: quod inſigne opus nuper duo eruditi [illegible] commentatores, Ioannes Bernartius & Theodorus Sitzmannus [illegible] illuſtrarunt. Inter alia autem his verbis utitur Boetius: Satisne in me magnas videor exacerbaſſe diſcordias? Sed eſſe apud cæteros tutior debui, qui mihi, amore iuſtitiæ, nihil apud aulicos, quo magis eſſem tutior, reſervavi. *Et paulo poſt*: At vero hic etiam noſtris malis cumulus accedit, quod exiſtimatio plurimorum, non rerum merita, ſed fortunæ ſpectat eventum, eaque tantum iudicat eſſe proviſa, quæ felicitas commendaverit. Quo fit, ut exiſtimatio bona, primum omnium deſerat infelices. Vltima adverſæ fortunæ ſarcina eſt, quod, dum miſeris aliquod crimen affingitur, quæ perferunt, meruiſſe creduntur. Et ego quidem bonis omnibus pulſus, dignitatibus exutus, exiſtimatione fœdatus, ob beneficium ſupplicium tuli. Hæc lamentabili ſane ſtylo Boetius de ſeipſo, & [illegible]

bus

bus. Elegans igitur eſt ſimilitudo: Sicut fulgore emicat prius, quam auditur tonitru, & ſicut ſaguis prius apparet, quam hiatus vulneris cernitur: ita apud magnos Principes delatus, plerumque prius perit, quam ſe defendere queat; prius condemnatur, quam audiatur. Maior autem fuit calamitas Boëtii, quod publicatis bonis, eius uxor Ruſticiana, quæ antehac facultates ſuas egentibus elargita fuerat, unà cum aliis matronis patriciis, a[illegible]bus panem emendicare aliquantiſper coacta fuerit. tametſi Procopius [illegible] ſit, Amalaſuntham Reginam, quæ filii ſui Atalarichi, ſucceſſoris Theodorici, tutrix fuit, liberis Symmachi & Boëtii bona parentum reſtituiſſe. Cæterum Boëtii monumentum adhuc Ticini extat, qui relegatus eo, turri inclusus, diu in carcere retentus eſt. quæ turris ſita eſt prope monaſterium, Beatæ Annuntiationi dicatum, nomenque ab eo ſumtum, hoc tempore ſervat, vulgo turris Boëtii nuncupatur. Quod denique viro Theodorici iuſſu interemto, ejus corpus honeſtiſſime a Papienſibus fuit conditum in templo S. Petri, in cœlo aureo, quod nunc Divi Auguſtini dicitur, ejuſque ſepulchrum ornatũ verſibus conſpicitur, qui & defuncti viri præſtantiam, calumque, & Theodorici injuſtiam atteſtantur. Caveant igitur, inquit Bernardus Saccus, qui magnorum Principum aurâ elati honoribus funguntur, ne levi rerum motu, aura in procellam verſa, a ſedibus dejiciantur, quod, mea ætate, Romæ & Pariſiis pluribus contigiſſe memini, qui utique Curiæ aliquando imperantes, tandem in curialis calamitatis caſus demerſi ſunt, &c. Non ſolum autem Theodoricus ſuam crudelitatem erga illos inſontes conſulares, & de patria ſua optime meritos viros, licet ſero, deploravit: ſed Atalaricus & Amalaſuntha, ejus ſucceſſores, Symmachi & Boëtii liberis, ut paulo ante dicebam ex Procopio, paterna bona reſtituerunt. *In hiſtor. Ticin. l. 7. c. 18.*

In ſimilem calamitatem incidit, tradente eodem Procopio, Aëtius, vir belli[illegible]oſiſſimus, qui ex agricola magiſter militum factus fuerat, & Attilam in campis Catalaunicis fugarat. Cum enim Maximus quidem ex Senatoribus, vitæ Valentiniani Imperatoris inſidiaretur & Aëtium, quem hoc ſcelus im[illegible] animadverterat, metueret, illum per Eunuchos Valentiniano ſuſpectum reddidit, quod [illegible] ſtuderet, & Imperatori omnem rerum geſtarum gloriam laudemque [illegible]peret. His calumniis perſuaſus, Aëtium ex Gallia Romam acceſſitum, & nihil tale vel meritum, vel metuentem, ſua manu (ut Diaconus ſentit) aſſicia autem fraude interemit. Qui etiam paulo poſt pœnitentia ductus, cum de cæde Aëtii quendam familiarem ſuũ interrogaret, quid de ea ſentiret? Is reſpondit: Hoc ipſe videret, bene an male ea facta ſint: ſe tantum id ſcire, quod Imperator illum occidendo, dextra alteram manum præciderit. Quod quidem eventus demonſtravit. Nam hoc viro ex- *In Vandalicis, lib. 1. pag. 96 & ſeq. edit. Auguſt.*

tincta [illegible] ad Rempub. defendendam [illegible] videbatur, Tum demum ipsum Occidentis imperium [illegible] concidit, & corruit Resque publica salutis suæ [illegible] amisit. Cæterum ut ad recentiora veniamus, memorabile exemplum [illegible] mus apud Osorium quomodo calumniis, miro artificio, Abedalla, Campa[illegible] Rex a suo socero Rege Bioramo prius condemnatus, quam auditus, [illegible] pulsus fuerit: [illegible] quoque, quod calumniatores plerunque [illegible] iusta morte pe[illegible] fuit Bartholomeus Perestrellus, qui [illegible] regius, qui [illegible] dies, postquam supplicium de insonte sumtum fuerat, subita [illegible] Ipse quoque [illegible] Albuquerquius Prætor, cum nimis inconsideratus & facilis [illegible] in occidendo Abedallam, Lusitanis fidelem, utilem, & insontem, qui summis precibus & [illegible] testationibus [illegible] aliud petebat, quam [illegible] respondendi facultas sibi [illegible] daretur [illegible] convictus [illegible], supplicium non recusabat, paulo [illegible] pœnitentia ductus, vix errorem hunc resarcire potuit. Imo [illegible] Albuquerquius, morsibus Sycophantarum apud Regem Emanuelem oppressus, cum [illegible] ndi [illegible] incœrore extinctus [illegible]. Recte itaque a quo [illegible] to & pio viro definitur Maledicentia, quo [illegible] non sit objurgatio, quæ fit castigandi studio, non accusatio, aut [illegible] quæ remedium malo quæritur, non publica rep[illegible], quæ ad in[illegible]ndum cæteris peccatoribus terrorem intendit, non [illegible] apud eos, quorum salutis interest, præmo[illegible] eos fuisse, ne ignorantia [illegible] elitentur; sed vitiosa criminatio, quæ ex malignitate & obt[illegible] lantia nascitur.

Etsi autem nonnulli Imperatores & Principes apud Romanos re[illegible] perti[illegible] qui non solum delatoribus, calumniatoribus & sycophantis [illegible] verunt, sed etiam iis præmia, utpote quartam, tertiam & me[illegible] bonorum, eorum, quos tanquam reos detulerant, constituerunt [illegible] boni Principes hoc infame & pernicio[illegible] hominum genus [illegible] pœnis subiecerunt. Imo Tiberius, qui multum [illegible] quisanter delatores præcipui erant, [illegible] Titus omnes [illegible] expulit. Aurelianus, ut erat alioqui [illegible], quadruplatores & [illegible] ingenti severitate prosecutus est. Traianus Cæsar [illegible]

I. 1. ad. SC. Turpill. ... calumnia-tor. de iis qui not. infam. [illegible] & scopulorum periculo objectos [illegible] sit, sicut Dio Cassius, Xiphilinus, Flavius Vopiscus, & [illegible] gar. Trajani [illegible]. In sycophantas [illegible] Suetonius [illegible] cium & pœnas, [illegible] reliquis [illegible]. Alii [illegible] conantur, ut, si fraudem fecerint, lateant [illegible] videntur. Calumniatori sane proprium est [illegible]

& [illegible] ſtudio divex[illegible] & infamandi [illegible] & Demoſthenes ita definit calumniatorem: λέγεται [illegible] κοφάν[illegible], οὐχ ὁ [illegible] ἀλλὰ καὶ ὁ πολ[illegible] μὴ [illegible] τὴν [illegible], καὶ λέγων [illegible] Calumniator dicitur non tantum qui [illegible] & is qui [illegible] quæ ad ſe non pertinent & qui [illegible] loquitur. Vnde [illegible] Demoſthenes [illegible] calumniatores [illegible] pulchra ſimilitudine admonet: Nemini [illegible] vestrum [illegible] quam ſerpens momordit, aut araneus [illegible] & alſit, [illegible]) [illegible] tamen eas animantes, ut videritis, ſtatim [illegible] Athenienſes etiam, cum calumniatorem, & [illegible] & natura ſerpentina præ[illegible] hominem videritis, [illegible] veſtrum [illegible] mordere, expectate [illegible] ſquiſque, qui in eum inciderit, [illegible] ad radices eſſe penitus extirpandum ex Republica hoc genus hominum calumniatorum, [illegible] Recte itaque monuerit Cavalcanus Principem, [illegible] imponatur. ſed quoque caveri [illegible] Solent enim [illegible], quæ nulla [illegible] per calumniam Principi deferre, & eum ad injuſtitiam [illegible] impellere, ex quo multorum ſæpe innocentium periculum, [illegible] exoritur. Quod quidem verius latrocinium, quam [illegible]

Contra Ariſtogit.

Hippolyti conſil.

Obſervatum [illegible] ſapientibus, [illegible] unquam delatorem fidelem fuiſſe. Leges [illegible] a Romanis, peculiaribus titulis & capitibus, calumniatoribus pœnæ conſtitutæ [illegible] quæ cum notæ paſſim ſint, referre ſuperſedeo. Inter eas autem Pauli Iuriſconſulti admodum memorabilis eſt [illegible] Qui per calumniam, [illegible] extra ordinem [illegible] omnes [illegible] calumniatores exilii, vel inſulæ [illegible] amotione puniri placuit. Vtinam autem iſta fex hominum calumniatorum, & obtrectatorum, atque ſeminatorum jaculatores, qui non ignorant, ſecundum Ciceronem, obtrectatione inſidioſa [illegible] eſſe magis volucre, nihil facilius emitti, nihil citius excipi, latius diſſipari. Vtinam, inquam, Momi [illegible] iſti, tanquam nocentiſſimum genus hominum, ex [illegible] Principum, necnon e Rebuſpublicis cum infamia expellerentur, vel etiam, ne licentia obtrectandi & maledicendi impunita eſſet, ad exemplum, jam dictis pœnis [illegible] Adriani Papæ, delatori [illegible] Quod optare ſane licet, [illegible] De [illegible] quorum ex ore breves quæ [illegible] quæ aliorum corda plus, quam [illegible] ita ſcribit Stephanus Guazzus. Quamquam iocando verum ſæp-

Sent. l. 5. c. 4.

Cap. de lator. 5. q. 6.

De civili converſ. l.

ſæpe dicunt, propterea tamen culpandi ſunt, quod animo maligno & injurioſo id faciant; Unde & reprehenſionem & odium incurrunt, ſuntque adeo indiſcreti & inſolentes, ut vel amicum, quam unicum verbum, malint perdere: Nec poſſunt dicta ſua, aut facetiarum, aut gravitatis velo, ita temperare, quin malignitas ipſorum detegatur, &c. Cum autem multi [illegible] per calumniam horribiliter opprimantur, ac recte dicatur, multo deteriorem eſſe calumniatorem, & detractorem, quam qui manu occidit, ideo etiam detractores eadem pœna digni putantur, qua homicidæ: & pejores illi habentur, quam qui prædia, bonaque aliorum diripiunt. Recte itaque dicit Regius Propheta: Se odio habere & perſequi detrahentem ſecreta proximo ſuo. Et Salomon, Abominationem hominum, detractorem [illegible]. Paulus quoque ſuſurrones & detractores dicit Deo odibiles. Quare [illegible] Salomonis doctrina egregia eſt, de calumnia, quod conturbet ſapientem & frangat robur cordis ejus. Etſi, inquam, paſſim hoc fiat; tamen [illegible] (quod dolendum eſſe ſane) ducitur, inſontes criminibus & calumniis afficere, quaſi res ingenioſa eſſet, ſcommata, probra, & maledicta, [illegible] facteria, in deſpectum & detractionem aliorum, malitioſe excogitare, & effundere, ita ut Diabolus (qui nomen a calumniando habet) vix [illegible], in fingendis calumniis, eſſe poſſet. Sed recreent ſeſe, & veluti [illegible] modi inepti maledici, quam diu volent; nunquam prohibebunt [illegible], quo conſolentur ſeſe pii innocentes, & boni viri, vera recreatione, qua [illegible] Regius Propheta: Maledicant illi; at tu benedices: Inſurgant illi, & [illegible] deficient, & ſervus tuus lætabitur: Et occidet impium malitia, & odientes juſtos, perdentur. Poſtremo cordata eſt hæc conſolatio [illegible] noſtri, contra maledicos & lividos detractores:

Cap. homicidiorum, in 1. de pœn. diſt. 1. c. detractores. 6. q. 5.

Pſalm. 100.

Prov. 14.

2. Cor. 12.

Pſal. 34.

In fine hiſt. Muſelm.

Invideat, qui non vidit.
Invideat, qui vidit, & non pervidit,
Nec Momum metuo, nec Mimum

Cæterum dolere quidem poſſumus, at mutare non poſſumus, quod quæcunque mortales agunt, ſive privatim, ſive publice, calumniæ ſubjaceant: Nec divinis operibus maledica lingua parcit, tantum ſibi humanus adrogat intellectus. Experientia ſane teſtatur, nullam tam modeſtam [illegible] citatem eſſe; quæ malignitatis, invidiæ, & calumniæ dentes evitare poſſit; ut Valerii Maximi quendam locum commentando caput hoc concludam.

Caput LVII.

De ingrati animi vitio, erga benemeritos calumniis oppreſſos, exempla memorabilia.

IN familiari converſatione, cum amicis, durantibus non ita pridem præterita Comitiis Imperii, Ratisbonæ, incidit ſermo, admixtis querelis, quamobrem plerunq; benemeritis præſtantibusq; viris de patria & Republica [illegible] & ſtudiorum recompenſationem aliquam expectantibus, mala gratia referatur, iiq; ingratitudinis vitium, ex calumnia ortum, & ſic [illegible] filii, mala matre prognata, præſertim, quod gravius & moleſtius [illegible] ſtute, ſentire & ferre cogantur? Cum autem multæ recentiores hiſtoriæ, & eæ quidem, quæ noſtra memoria, notis hominibus contigiſ[illegible] recenſerentur, quibus animus mirum in modum, ob indignitatem [illegible] atur & præſentes in hoc numero amicorum erant, qui morſus ingratitudinis ipſimet quoq; ſentirent, & calamitatem ſuam deplorarent, [illegible] queretur, & ad alios ſermones familiares, & recentiora facta [illegible] converſationis oratio. Venit autem inter alia nobis in [illegible] legerimus, in narrationibus variis Laurentii Capel[illegible] Genuæ civis [illegible] : *Ragionamenti varii, [illegible], non mai vedu[illegible]* &c. Allato itaque huc libro, [illegible] ſum imperitis linguæ Italicæ, ex eo aliquot memorabilia exempla, in quibus primum fuit de Cæſare Borgia, Duce Valentino, Alexandri VI Papæ filio. Quum enim [illegible] Romanæ [illegible] expulſis dominis eorum [illegible] occupaſſet, & in hac re Remirri Orci, non ſolum in acquirendo [illegible] etiam in conſervando, quæ parta, fideli opera uſus fuiſſet, id[illegible] ſumma [illegible] ipſum eſſet, mox mutato favore in odium, [illegible] optima quæque ob bene merita, & feliciter res geſtas, expectaret, animo ingrato & crudeli, ex improviſo, illum Remirum [illegible] in publico foro Ceſenæ ſectum in duas partes, appoſito [illegible], tabulæ ligneæ affixum, crudeliter mactatum, [illegible] mutatæ fortunæ, omnibus conſpiciendum collocari iuſſit. Aliud [illegible] ingratitudinis fuit de Ioanne Iacobo Trivultio, præfecto & [illegible], magnanimo & felici ſuo tempore. Is cùm Carolo VIII. & Ludovico XII. Regibus Galliæ, in bellis ſæpe numero utilem operam [illegible]aſſet, & ab eorum ſucceſſore, Franciſco I. recompenſationem aliquam,

in extrema ſenectute ſua, expectaret, ex delationibus, & calumniis [illegible] rum, in tam atrox odium Regis incurrit, ut cum neq; in ſuum conſpectum admittere, neque audire ejus excuſationes voluerit. Hanc indignationem & ingratitudinem Regis cum Trivultius, veteranus ille miles, & [illegible] de Regibus Galliæ bene meritus, ægerrime ferret, nihilque magis cuperet, quam ut Regem alloqui, & coram, de calumniis conqueri, ſeque [illegible] poſſet; Ob ſummam autem ſenectutem, & ægritudinem, incedere [illegible] nequiret, juſſit ſe ſella portari [illegible] ſalam, [illegible] Rex audita Miſſa, tranſiturus erat. Rex vero, licet illum bene [illegible] in ſella conſpiceret [illegible] non [illegible] nihilominus præteriit, quamvis Trivultius [illegible] Sire, & ſuum deſiderium alloquendi Regem [illegible] exprimeret. Repulſam igitur tam inſignem, & con[illegible] publico [illegible] aulæ, a Rege paſſus, reportavit [illegible] rore, [illegible] confectus ſenectute graviter & periculoſe decumbens [illegible]. Quod cum Regi indicatum eſſet, nonnullis ſuis aulicis [illegible] ut cum ſuo nomine [illegible] & [illegible]; quibus [illegible] ditis ſapiens ille [illegible] reſpondit, [illegible] paulo poſt vita deceſſit. Quod Rex, cæteroquin magnanimus, & liberalis, non tamen abſque ingratitudine [illegible] graviter tulit. Eodem [illegible] geſſit erga Cardinalem de Ovenna, [illegible] ſuum Cancellarium. [illegible] etiam [illegible], qui [illegible] Andreas Aurea, claſſis [illegible] fectus, expertus fuiſſet, [illegible] ſeſe ſubduxiſſet, & [illegible] Carolum Quintum contuliſſet.

Sequitur tertia [illegible] de Ferdinando, Rege Arragoniæ Catholico, quomodo ſeſe erga Ferdinandum [illegible] geſſerit. [illegible] enim, cum Regi ſuo Regnum Neapolitanum [illegible] & [illegible], acquiſiviſſet, & id, victis & [illegible] hoſtibus, [illegible] beneficii, quo [illegible] poſſet [illegible] Rex ex Hiſpania [illegible] & [illegible] & [illegible] ulla recompenſatione [illegible]. [illegible] recenſetur de Ambroſio R[illegible], Se[illegible] Pauli Tertii. [illegible] enim longo tempore [illegible] interviſſet [illegible] ipſo jubente, amiſit tam ſuas facultates, quam vitam. De Co[illegible] cis, Ducis Florentini Camerarii calamitate, [illegible] exemplum [illegible] recitatur, qui, cum eſſet in ſumma gratia Ducis, mox [illegible] ea, in [illegible] vitanda majora ludibria, ſibiipſi manus violentas intulit. E[illegible] accidit Iohanni Bandino, Legato ejuſdem Ducis, apud Imp[illegible] vocatus enim Florentiam, conjectus fuit in carcerem, [illegible]

acc[illegible]

[illegible] eſſet prohibitus, paulo poſt, confectus mœrore & pædo[illegible] obiit. Sexto loco refertur, quomodo Papa Pius Quartus [illegible] Rutilium Speccium, magiſtrum aulæ ſuæ, tractaverit, [illegible] ſumma dignitate, in maximam calamitatem converterit. Eandem [illegible] converterunt, Caſpar Blancus, & Franciſcus Frumentus, Papæ [illegible] & intimi. Poſtremo additur ingratitudinis exemplum [illegible] Viſierum, & Baſſam præcipuum, cui, quem ob [illegible] merita, & fidelem operam, parem gratiam referre non poſſet, [illegible] ſtrangulari juſſit dormientem. Concludit itaque Capellonius, quod ii, qui in[illegible] vivunt Principibus, non poſſint eſſe ſecuri de [illegible] ipſorum [illegible] quando pro bene meritis recompenſationem expectent, tunc maxime illis impendere ruinam & exitium.

Huc referri poteſt vetus exemplum Demetrii Phalerei. Is enim, cum [illegible] decem Rempublicam Athenienſem rexiſſet, ac trecentis [illegible] meritorum ergo in patriam honoratus eſſet, tandem [illegible] quorundam, indicta cauſa, abſens capitis damnatus [illegible] ejus omnes everſæ, conflataque, per ſophiſmata in[illegible] de monumentis eraſa: ut auctor eſt Plutarchus. Hoc [illegible] in aula Turcica quotidianum & tritum eſt, [illegible] ob[illegible]rvavit, & memorabilibus exemplis [illegible]. Miniſtrorum inquit, qui in Imperio Turcico propter [illegible] officia, ad honores & dignitates evecti, autoritate & [illegible] pollent, ea conditione [illegible], ut qui minimam Imperatoris [illegible] ſubito vitæ & facultatum jacturam [illegible] Acomathus Baſſa [illegible] & in omni arte militari dux præclarus, juſſu Bajazetis ſui, periit. Dicebat [illegible] Imperator, [illegible] miniſtri au[illegible], & augere. Selimus [illegible] belli ducum [illegible]. Muſtapham Baſſam Pru[illegible] & [illegible] ſcilicet [illegible] pro [illegible] navata opera tribuit, quod, illius conſilio & ope, Imperium patri Bajazethi eripuerit, & duos fratres, Acomathum & Corcutum [illegible]. Bajazethis vero indignationem, quæ poſtea [illegible] ob [illegible] ſuſpicionem ille incurrit, delatus nimirum, quod arcana quædam & ſecretiora conſilia filiis fratris ſui, Acomatho, Alaedino, & [illegible] detexerit, & communicarit. Sæpenumero autem, in nonnullorum Principum aulis, corruptela viget, qua, ob leviſſimam culpam, & noxam, maxima & conſpicua beneficia, & ſalutaria ſervitia, prius exhibita, obſcurantur, & obliterantur, peſſimeque compenſantur.

De conſer. Imper. l. 3. c. 6.

tur, &c. Idipſum autem ex delatione invidorum, obtrectatorum [illegible] calumniatorum ortum habet. De his Baſilii Magni tale eſt iudicium. Solent, inquit, quodammodo magnis Principibus huiuſmodi obſequiorum artifices adhærere, ut, quoniam proprio bono carent, quo innoteſcant [illegible] alienis malis ſe ipſi commendent, &c. Vnde recte & pie, adverſus calumniæ

In Annal. & improbitatis vim venenatam, contra Camateri Logothetæ [illegible] diſſerens Nicetas Choniates Improviſa, inquit, admodum & inevitabilis res eſt improbitas. Suntque, quantum licet, ii æmuli obſervandi, qui [illegible] genus ſucci liberalibus, & moribus occultis præditi, linguaque pollent ab animo diſſentione; At cuſtodia muniendum eſt os, nec ſinenda [illegible] temere extra dentium ſeptum, & labiorum munitionem evagari, quibus [illegible] [illegible] plici vallo, eſt incluſa. Et paulo infra: Draconem [illegible] aut Leonem qui videt, aut audit in montibus, ſtatim declinat [illegible] lachrymis & precibus etiam latro mitigatur: ad virum vero aliis inſidiantem, qui aliud lingua promtum, aliud pectore clauſum habet, cavendum, [illegible] ſapientia opus eſt, & numinis auxilio. Cæterum ſi forte aliquos [illegible] teres, quam recentiores hiſtoriæ, de calumniis & ingratitudine [illegible]

Antiq. Iud. l. 13. c. 19. ii legant apud F. Ioſephum, quomodo ex delatione falſa, licet [illegible] Antigonus [illegible] meritus, & victor atque triumphans ex bello [illegible] tens, à fratre Ariſtobulo, qui eum antea unice dilexerat, & conſortem regni fecerat, apud turrim Stratonis crudeliter interfectus fuerit. [illegible] tur: Huius rei caſus facile oſtendit, quantum poſſit livor & [illegible] quam ſint efficaces ad ſubvertendam etiam naturalem benevolentiam. Memorabile autem eſt ibi præ cæteris, quod Ariſtobulum [illegible] rit fraternæ cædis pœnitentia, & cum ex ægritudine [illegible] bus, ſanguinem, quem evomuerat, miniſter quidam [illegible] pſus, in eo ipſo loco effudit, qui Antigoni cædis cruenta adhuc [illegible] veſtigia. Quod cum Ariſtobulus minis ac terroribus à miniſtris id [illegible] mere conantibus, expreſſiſſet, mox conſcientia graviter ictus eſt [illegible] mis lachrymis deteſtans ſuum parricidium, animam exhalavit. [illegible] huc non incommode referri poſſunt [illegible] relæ aulici cuiuſdam tales:

Contrivi miſere [illegible] [illegible],
Guſtando [illegible] [illegible]:
Sperando [illegible] [illegible]
Tantorum mihi præmium laborum,
Sunt SERO SAPERE *atque* POENITERE

CAPVT LVIII.

Ver[illegible] & ma[illegible] homines ſuis conſiliis, & aculeatis morſibus, [illegible] & b[illegible]s impetere, & evertere cupere: at non imponunt.

P[illegible]re, qualis eventus in deliberationibus ſequatur. Iam enim [illegible]pius eſt, inquit Dio, ut, qui rem aliquam non rectè aggreſſi [illegible] proficiunt, optimo conſilio uſi exiſtimentur: alii contra [illegible], quum re optime deliberata, voti compotes facti non ſunt, &c. Nec mirum, [illegible]um experientia teſtetur, verſipelles, & [illegible] hom[illegible]nes, [illegible]que candidos, & apertos, premere, iiſque ſuppreſſis, vel ſublatis [illegible] & in [illegible]toritate, umbratili quidem & momentaneâ [illegible] ſolere. [illegible] Hoſpitalio, magno Cancellario Galliæ, non fuit ignotum, quemad[illegible] verſus teſtantur: *Rom. hiſt. l. 45.* *L. 3. epiſt.*

[illegible] hodie laus eſt non ultima, fingere vultum;
[illegible] reprobe [illegible] qui [illegible] fallere [illegible]eſcit,
[illegible] fer[illegible] nomen in aula.

M[illegible] accurata ſolicitudine, & cautione verſandum eſt in[illegible], ne quis, ſub ſpecie familiaritatis, & amicitiæ, ab iis [illegible]tur. H[illegible] enim ſunt artes aulicorum, (inquit Hannibal Scotus) improborum, qui [illegible]quem ſubvertere volunt probum, & innocentem virum [illegible] faciunt primo [illegible] illo fortuitos ſermones, ut ſuſpicionem fraudis [illegible]. Dein [illegible], ad eius benevolentiam captandam. [illegible]quid rerum [illegible] arcan[illegible] illi communicare ſimulant, quod [illegible] refert, [illegible] acquirant. Et ſic demum innocens ill[illegible] animi ſui ſecretum pandit, ſuper quo illi criminationes a[illegible] ſtru[illegible] & illu[illegible] perſuadant. Oculatiſſimum ergo præſtat eſſe [illegible], quæ quotidie in aula Romana uſu venit, & diſcernere male[illegible] benevolis, ut [illegible] caute & ſobrie, cum his libere & plene tra[illegible], & [illegible]. Rectè igitur dicitur à Gregorio: Qui fingit [illegible] eſt illa, [illegible] adulteratam excudit monetam, quia ille in rebus ille in anim[illegible] fra[illegible]dem committit. De talibus talis cautio datur: Qui cum [illegible] ſit, pro bono tamen habetur, plus mali quam boni credas, perpetrare poteſt. Hi[illegible] coniungantur contentioſi nonnulli, ſagaces, importu[illegible] faſtidioſi: qui quidem non ignorantia peccant, ſed ſubtilitate qua[illegible]ium ſuum contra alios acuunt, & in ſingula aliorum verba aliquid comminiſcuntur, iidemque inſidiantur, & dictis eorum laqueos te[illegible]. Et hoc vitium peculiare eſt hypocritis, qui principio manſuetu- *In Cornel. Tacit. Annal. lib. 4.*

[illegible] lenitatemque præ ſe ferunt, mox [illegible] rapinam, immanemque crudelitatem exercent. falſa & mentita nomina [illegible] modo [illegible]
L. 11. Metamorph. nim [illegible] proxima ſint nonnulla vitia virtutibus, [illegible] eſt eis [illegible] fraudes cum honeſta nomina, ſuſpectis, [illegible] aptant [illegible] quibus Ovidius ſentiebat:

> *Naſcitur Autolycus, furtum ingenioſus ad omne,*
> *Qui [illegible] a,*
> *Candida de nigris, & de candentibus atra.*

Et Iuvenalis [illegible]:

> *F[illegible] vitium ſpecie virtutis & umbra.*

Sat. 14. Id omne [illegible] vius bonis, & [illegible] hominibus accidit, quando [illegible] ces detractores vel palam vel occulto fiunt. De iis verſutis, & mordacibus atque lividis, Demades dicere ſolebat: Eos aliis hominibus eſſe [illegible], ſibi ipſis vero viperas contra quas lividas linguas ſentiens ipſarum [illegible] illis ſane acutos, mihi vero plumbeos, nuper [illegible].

> *[illegible] vidia me ſu, [illegible]*
> *Dic [illegible] ſentis [illegible]?*
> *Invidus quaſi [illegible] videat [illegible]*
> *Conſcient [illegible] patet, [illegible]*
> *In id a pr[illegible] ſt, [illegible] es,*
> *[illegible] enim [illegible] VIPERA ſ[illegible]*
> *Vellitat [illegible] ſaxaque [illegible] pectus*
> *Imples & excæcat [illegible] ſua damna videre.*
> *Livide, cur frendes? [illegible] rus?*
> *An te dicem [illegible] cupis [illegible]?*
> *O [illegible] hominem [illegible]*
> *Vi[illegible] cces [illegible] ſ[illegible]*

Contra hos mordaces [illegible] poteſt ex ſacris literis præceptum Apoſtoli: Sed ſi vos alium vicuſſim mordetis, & devoratis, videte ne vicuſſim alius ab
Ad Gal. cap. 5. alio conſumamini. Romani ſanè veteres, & in politicis prudentiſſimi [illegible], ſummo odio proſequebantur maledicas, & mordaces linguas. Exemplum habemus in Nævio poeta memorabile [illegible] & eius ingenium admirabantur omnes cives, [illegible] cum fabulas in publicum ederet, frequenter atque ſtudioſe omnis [illegible] populus. Is tamen [illegible] maledicendi vitio [illegible] quo [illegible] principibus civitatis oblatrabat, & eos [illegible] mordacibusque dictis eos vexabat, donec autoritate publica [illegible] in carcerem [illegible] [illegible] detentus fuit, quoad aliquot fabulas [illegible], in quibus [illegible] ſua, & petulantiam revocavit. In hunc celebris [illegible] ille verſus Metellorum, quos etiam retulerat Nævius:

Dabunt

Dabunt malum Metelli Nævio Poëtæ

Hinc nihil novum & inſolitum eſt, quod dicteria ... ſæpenumero gravius, quam convitia læſi eſſimur. Hæc enim crebro fieri ... videmus, ex ... illa vera, ... neceſſaria, ſed ex contumelia, & ... ia præ... data, magis deteſtamur & execramur. Atque omnino cum dicacibus, quam cum nugacibus iniquiori animo congredimur. Fatetur enim omnino ... cavillum: Cavillum autem maledicum contumeliam eſſe ... ex diſtinato. De quo Plutarchus plura. Quanto autem Reipublicæ, & privatæ utilius eſſet, ejuſmodi maledicentiam, rancorem & mordaces ſermones omittere, & concordiæ, & conjunctioni animorum ... Quod quidem Chriſtianis hominibus omnino convenit ... imo illis, ſub gravi pœna, in ſacris literis id mandatum eſt. Deberent igitur iſti iracundi, & lividi homines, ſi non vellent exempla, & hiſtorias memorabiles, quas in ſecunda Centuria hac de re recenſui, attendere & ... irreconciliabilem animum mitigare, ſaltem Ethnicorum ... & pacem ... & actiones conſiderare, & imitari Ariſtippi, & Æſchinis ... Cum enim inter ipſos ſimultas diuturna eſſet, ille ultro hunc adiit: Non, inquit, quamprimum redibimus in gratiam, ac nugari deſinemus? ... ectabimus, uſque ut is inter pocula fabula ſiamus? Cui cum Æſchines ... ſe libenti animo in gratiam rediturum: Memento ... Ariſtippus, quod cum eſſem natu maior, prior te acceſſerim. Tum ille ... me longe melior es, ſiquidem a me ſimultatis, ac ... gratiæ factum eſt initium. Huc non incommode referri poteſt ... hiſtoria, & reconciliatio duorum Hiſpanorum, Ducis Aſinciæ & Marchionis ... quæ in ... Centuria cum ſit memorabilis, prolixe inſerta eſt. Neq; omittendum eſt, quod Cromerus de Sigiſmundo ... rege, ſcribit: Eum videlicet privatas injurias, obtrectationes, ... & maledicta inſolentiorum hominum, ita contempſiſſe, ut nunquam ... indicarit, nec eſſet ob id deinceps ad beneficentiam in hujuſmodi homines ... Non abſque ratione itaque antea monuimus, ubi hæc ... prolixius tractata eſt, ... privatas injurias, ... & inimicitias Reip. condonare, ... cujuſdam hominis & perſapientis videri. Quod Legatis ad Lepidum & ... apud Appianum Alexandrinum, ignotum non fuit. Ita enim occiſo Cæſare, eos alloquuntur: periniquum eſſe, propter ſimultates privatas Remp. in diſcrimen adducere, nec abutendum occaſione ad explenda odia, ſed potius Reip. donandas privatas injurias. Etſi autem experientia teſtatur (ut Georgii Sabini verbis utar) ... ex ... bellas, leones, ſcorpios, cancros, hoc eſt, homines invidos & falluoſos, qui omnia conſilia, quamvis recta, & ſalutaria, calumniantur,

l. 2. conviv. q. 1.

Cap. 47.

Cap. 44.

Cent. 2. c. 47.

In metamorph. Ovidii l. 2.

tur omniaque reprehendunt, ad evertendam bonorum dignitatem [illegible] præcipue inserviunt communi utilitati, tamen hæc malignitas illis impune haudquaquam eſt, ſed tandem [illegible] conatus [illegible] exitioſ eſſe [illegible]. Quemadmodum enim apes [illegible] eum cum dolore infigere poſſunt, [illegible] relicto eo, ipſæ pereunt [illegible] & detractores malign[illegible] falſitate [illegible] cunt, paulo poſt quam proximo malum [illegible] runt. Recte itaque [illegible] tur, Falſitatis [illegible] non tam alios læ[illegible] vel odio, [illegible] tia gravat, quam eos ipſos a quibus hæc [illegible], atque pr[illegible] quidem neque conſcientiæ ſuæ pœnam, ne[illegible] divini numinis anim[illegible] nem effugere poterunt. Non fruſtra igitur [illegible] proverbio

[illegible] malum [illegible] eſſe.

De reb. geſt. Franc. l. 8 f. 254. Quo reſpexit Arnoldus Ferronus, ubi ita ratiocinatur. Recte [illegible] homines providere, Deum magna exempla in caput inventor[illegible] rere, ut juſtiſſima punitione [illegible] quod [illegible] ex[illegible] alicui [illegible] ſæpe excipiat ſuo. Cæterum veteres, [illegible] & [illegible] Ariſtoteles, iræ & invidentiæ [illegible] quendam [illegible] oculis talium, quaſi inficere aliquis poſſit, prodiderunt. Græ[illegible] tur faſcinatio *βασκανία*, & faſcinare *βασκαίνειν*. Quod verb[illegible] quoque invidere. Quare *βασκανία* [illegible] & faſcinatio [illegible] ſcinatio ſit læſio, cum quadam invidentia [illegible]. Quam [illegible] antidotum *προβασκάνιον* vocabant, & [illegible] *προβάσκανιον* [illegible] præfiſcini, vel ut alii præfiſcine. Neceſſe [illegible] dicere [illegible] nolos homines, tunc magis inficere, quando [illegible] videntia. Non quidem ob ipſam invid[illegible] te falſam opinionem incidatur, ſed ex [illegible] attentius faciat intueri, atque tunc pro[illegible] faſcinatio [illegible] ut a Baſiliſco, ſicut erudite diſputat Franciſcus V[illegible]

De ſacra Philoſ. c. 68 illi merito prædicantur, qui moderationis [illegible] læum poſteritati reliquere. Is enim [illegible] rebus egregie ad ſalutem Reip. geſtis [illegible] voluit, QVOD NEMO EIVS CAVSA [illegible]

Cent 2. cap. 47. Sicut ante prolixius [illegible]. Ex quo [illegible] *Male detto ſia [illegible]* [illegible] *morte, ridono [illegible].* Pulchrum [illegible] Hoſpitali, quo [illegible] Auguſt. [illegible] traditur. Cancellarius F[illegible]

Hiſt. l. 56 comitem magnis conatibus adverſ[illegible] gratitudine diu luctatus, non victus, ſed [illegible] evaſit, [illegible]

[illegible] domeſticam v[illegible]s, in [illegible] otio, quod reliquum vitæ ſui. [illegible] o [illegible]. [illegible] in au[illegible], indignam m[illegible] g[illegible] atiam r[illegible] [illegible], tamen [illegible] ciario ordini corrigendo intentus [illegible]ſſimas leges [illegible], quæ ſanctiſſimi earum conditionis memoriam apud poſteros conſervabunt. Tandem anno ætatis circiter ſeptuageſimo in Viviano ſuo III Eid. Maii [illegible] ad Deum migravit, condito prius teſtamento, quo [illegible] qu[illegible] reddita ratione pietatis in Deum, [illegible] erga patriam [illegible], elegantiæ, & prudentiæ, quæ cum ad extremum vitæ [illegible] conſtanter [illegible] eſt, teſtimonium veluti conſignatum reliquit. [illegible] Thuanus. Felices, imo feliciſſimi illi ſunt, qui virtute & fortitudine ſua [illegible] Deo, dirum illud monſtrum invidiæ atque dicacitatis ſuperare, & [illegible] liberi a moleſtiis [illegible] privatim nihilominus Reip. [illegible] & [illegible] placida [illegible] ad extremum [illegible] ſpiritum frui poſſunt. Sed hæc felicitas pauciſſimis contingere ſolet.

Caput. LIX.

Ab inimicis & calumniatoribus plura interdum diſcuntur, quam ab amicis.

PRudenter & [illegible] Sophocles:

Ἀπ' ἐχθρῶν μανθάνουσιν οἱ σοφοί,

Ab inimicis multa diſcunt ſapientes.

Et pulchre Cæl. A[illegible] Hippaſum ſcribit, Pythagoricum philoſophum interrogatum quid ageret, reſpondiſſe, Nondum nihil, non quidem [illegible] invideor. Sic [illegible] teſt[illegible] invidia, quæ nobis [illegible] comes eſt, magna [illegible] quæ agimus. Quare antea ex Svida [illegible]s, ab inimicis multa diſcere ſapientes. Nam amicus, inquit, ſervat [illegible] amico quidem [illegible]; ſed inimicus ultro extorquet. [illegible] ignoravit Philippus Macedonum Rex. Affirmare enim ſolitus fuit, ſe [illegible] obtrectatoribus plurimam habere gratiam, quod ſuis conviciis efficerent, [illegible] oratione [illegible] bus evaderet melior, dum conaretur illorum dicta pariter & factis [illegible] convincere. Obtrectatio certe malevolorum magnam vim habet, & bonos graviter ſauciat. Non ignorat enim [illegible] Cicero [illegible], nihil eſſe tam volucre, quam maledictum, nihil tam [illegible], nihil citius excipi, latius diſſipari. Hoc malum plerumque ex [illegible] ſuſpicione oritur. Nulla enim gravior peſtis humano ingenio inſidet, quam male concepta ſuſpicio. Nam cum ea ſemel temere irrepſerit,

Cap. 62. cent. 2.

ægerrime vel maxime illuſtri ratione convincitur. Contra morſus vero [illegible] trectatorum & lividorum varia remedia ſuppetunt, ſicut antea quoque indicavi. Nam inter cætera ex Æliano [illegible], quod ſcommata & [illegible] ſtationes nullam vim erga cordatos & conſtantes habere videntur. [illegible] enim firmum animum petant, diſſolvuntur, & manes ſunt, ſi in [illegible] & abiectum, poſſunt quidem aliquid, & ſæpe non ſolum in dolorem, verum etiam in mortem eum conjiciunt. Argumento ſunt illa, [illegible] in comœdia taxaretur, ridebat: [illegible] vero ſeipſum ſtrangulabat. [illegible] hinc neſcio quo fato, fere ab ineunte ætate, huc uſque obtrectatorum [illegible] inv[illegible]rum morſibus, & calumniis obiectus fui, qui me ſæpenumero [illegible] modis torſerunt, & exagitarunt, cum præſertim expertus ſim, verum [illegible] cujuſdam veteris juſſionem calumniare audacter, ſemper aliquid hæret. Sed tamen conſolationes, quæ integræ conſcientiæ & innocentiæ [illegible] comites eſſe ſolent, non [illegible], neque adhuc deſunt. [illegible] obtrectatio & calumnia aliquantisper [illegible] opinionem [illegible] tamen progreſſu temporis ipſa nihil eſt imbecillius, quæ etiam [illegible] ſtar ipſi parenti tandem perniciem affert. Victorinus St[illegible] etiam [illegible] ſimiles morſus viperinos ſenſit, [illegible] prius autem cum Hippia apud Plutarchum, [illegible] nullum adeo [illegible] calumniam eſſe ſtatuentis ſupplicium, [illegible] ſures, quum [illegible] amicitiam, quæ poſſeſſionum omnium eſt præſtantiſſima, furetur. [illegible] itaque, cum alia gravior pœna conſtituta non ſit, ſecundum leges, calumniatorem, qui non probat, pœnam [illegible] incurrere, quam ſi probaſſet, reus utique ſuſtineret. Neque iſta [illegible] accuſat alium, quam ſiu accuſatum de eo non convicerit. Satis quoque grave hoc ipſum eſt, ſi prætor [illegible] iſta locutione [illegible] pans, dicat, ἐσυκοφάντησας, hoc eſt [illegible] gnita id fecerit, arg. l. 17 verbum. C. [illegible] Omitto [illegible] pœnam legis Remmiæ, qua [illegible] K, [illegible] calumniatoris, [illegible] veterum orthographia erat, Kalumnia [illegible], unde ab omnibus agnoſci poſſet. Quam [illegible] ad deterrendos [illegible] lumniandi atque obtrectandi libidine homines maledicos eſſe [illegible] utiliſſimum. Sed ad me ut [illegible] paulisper, quidem inter cætera remedia, ex doctrina Chryſoſtomi, nullum [illegible] expertus ſum, contra [illegible] virulentos morſus, quam neglectum criminationum, quaſi ſurdis auribus prætervolantes tranſmitterentur. Nihil enim [illegible] mordere [illegible] atque magis didici, quam illatæ contumeliæ [illegible] Idque [illegible] expertus ſum, in infeſto mihi, & livido homine, cujus [illegible] detractricis, alio modo infringere non potui, niſi diſſimulando & contemnendo [illegible]

Cap. 10. in Eccleſiaſt.

C. qui calũ ſ. q. 6. & ti- tu. de calumn.

doctus

[illegible], cum [illegible] laborare videretur, tandem d[illegible]ſiſteret, & a[illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] tranſtulerit. Viv[illegible] & paſ[illegible]ere [illegible], ſi [illegible] [illegible] & moribus violentis, ſuperbia & inſolen[illegible] [illegible] otiari ſole[illegible]. Quod etiam obſervavit Gamezius, ſicut [illegible] Rectè enim [illegible], ſpreta [illegible] ſunt; ſi [illegible]are, agni[illegible]. Quod [illegible] Comici Philemonis apud Joan. Stobæum eſt [illegible] [illegible] ὁ λοιδορῶν [illegible], λοιδορεῖ δ' [illegible] λοιδορῶν. h[illegible] eſt, ſi [illegible], quantum nationibus appetitur, tum [illegible] [illegible] [illegible]. Inprimis autem placuit mihi ſimilitudo [illegible] Gulielmi V[illegible] ſive Campani, dicentis: Quemadmodum [illegible] ab [illegible] ne vero rumpi cernis: ita cal[illegible] [illegible] & [illegible] artes p[illegible] imbelles & in[illegible]auti timent: [illegible] vero & magnanimi ſancta[illegible] contemnunt. [illegible] ingenue [illegible] multum moleſtiæ & ægritudinis ictus & morſus [illegible] linguæ mihi intulerint: tamen negare non poſſum, [illegible] hinde [illegible] & diligentiæ acceſſiſſe: ut videlicet vigilantior & dilig[illegible] [illegible], & occaſiones omnes arripuerim, mihi ac eis non ſolum [illegible] exiſtimationem bonam conſervandi, quam ſi ſecurus [illegible] dicatur, παθήματα, μαθήματα. Quæ nocent, do[illegible]. [illegible] D[illegible] pro ſua [illegible] ſæpenumero re[illegible] ad [illegible], quæ nobis [illegible] & p[illegible]ncioſa viden[illegible], [illegible], ut [illegible] præcl[illegible] doctrina [illegible]. Θεὸς, inquit, [illegible] [illegible] ἄνθρωπον, καὶ διὰ τῶν [illegible] διεξάγει ἡμᾶς [illegible] τὸ μακάριον τέλος. Hoc eſt, Deus per exteriorem hominem purgat [illegible] & per contrarium [illegible] ducit ad [illegible], &c. Et oppidò quam eleganter [illegible] ad Arcerium [illegible]: Deus non [illegible] ſuos, ſed [illegible] loco, ut ad meliorem reducat, & [illegible] non ſperat. Sic mi[illegible]rabile eſt, quod [illegible] à ſcorpio ictis accidit. [illegible] enim plaga & vulnus hoc [illegible]modum periculoſum eſt, tamen [illegible] tempeſtive, adhibitis remediis, qui eo [illegible] fuerint, curantur, [illegible] fructum & ſecuritatem inde reportant, ut poſt [illegible] & crabronibus aut apibus, (ſicut experientia docuit) nunquam fe[illegible]. Usque adeo nullum [illegible] tantum incommodum ſolet, quod non [illegible] aliquod [illegible]ctum, ut Roterodamus nos docuit. Eo[illegible]do p[illegible] [illegible] evenire ſolet. Nam dum maxime vi & [illegible] illis [illegible] [illegible] aliud [illegible] ſunt, quam ut commoda, honores, ſalus & incolumitas ipſorum, [illegible] hac umbratili pariter & futura vita æterna, [illegible], q Chytræus ſuis hexametris, pie & eleganter, ita expreſſit

[illegible]am, pie Chriſte, tuam tam protegis ipſe,
[illegible] impune hanc qui ſeſe lædere credit,

De oreu & o[illegible] [illegible]pe.

Epiſt. 78. cent. 2.

Præſidio quæ tum Dei fuit, atque [illegible] eſt
[illegible], concedente Deo, [illegible]
Evenient tamen [illegible]
[illegible] ſemper [illegible]
Quando [illegible] augentur [illegible],
[illegible]
[illegible]

Cæterum [illegible] alia exempla veniamus, quibus conſtat, [illegible] [illegible], contra ſpem ſanata eſſe, & [illegible] odio & [illegible] ſalutem procuratam. Plutarchus tradit de Prometheo quodam, cui inimicos quoſdam eſſe, qui omni ſtudio necem ei machinabantur. [illegible] aliquando obviam fieret, aggreſſus eum, [illegible]. Erat autem antea Prometheo incurabile ulcus, [illegible]. Cum vero ulceri forte [illegible] inflictus ictus, ſtatim [illegible] fuit ſubſecutaque ſanitas. Ita qui faciunt ut quod nulla arte [illegible] rat, hoc adverſarij & infeſtiſſimi [illegible] raretur. Similem [illegible] [illegible], Pheræus (quem Valerius Maximus, [illegible] Jaſonem nominat) [illegible] ploratus a Medicis [illegible] ex morbo [illegible] mortem [illegible] rato pectore, & loco [illegible] ex vulnere invenit. [illegible] Medicus obtigit [illegible] Baroni, viro fortiſſimo [illegible] berante ſtrumis [illegible]. Cum enim is in bello Mediolanenſi [illegible] miliano Primo Cæſ. ſigna Helvetiorum duceret, [illegible] beratus, tam ſalutarem ictum accepit, ut non ex [illegible] ſtrumæ curam ſolummodo [illegible] & poſtea pluribus [illegible]. [illegible] cta (licet ſub prætextu [illegible] onis & [illegible] mus, ſed ſanandi cura & ſollicitudo adeſſet) [illegible] Palæologo II. Conſtantinopolitanorum Imperatori [illegible] cidit. Is enim periculoſe laborans, [illegible] a [illegible] valeſcere potuit, [illegible], quæ diu [illegible] & molliter, [illegible] lutaria videbantur. Cum igitur [illegible] magno Reipubl. incommodo, [illegible] Imperatrix [illegible] maritum convaleſcere non poſſe, [illegible] & continuis moleſtiis [illegible] xarctur. Eo enim modo diſpulſuros humores [illegible]. [illegible] probato hoc conſilio & plane contrario modo [illegible] Imperatrix [illegible] Palæologum virum vexare, incredibili [illegible] quens. Frequentibus itaque & importunis [illegible] ritibus malignis, caloris augmento [illegible] adeo Imperator convaluit, [illegible], quibus poſtea annis vixit, uſque ad annum ſexageſimum ſexatum [illegible]

& incolumis vixerit. Perbella ſane, ſed valde [illegible] & anceps, ex uxoris moleſtiis & vexationibus, medicina, quæ morbo ipſo gravior [illegible] [illegible] podagricos accedunt per ſe dolores, calculi ſupervenientes [illegible] longe acriores & moleſtiores, ſuper[illegible] ſolent, [illegible] ex [illegible] quodam viro docto & gravi, ſæpius [illegible] memini: quem ſi quando podagra ita afflicto infixerat, ut pe[illegible] & motum [illegible] doloribus amitteret, uſque adeo ut etiam atomos, ex radiis [illegible] circumvolantes, extimeſceret, ne affectas partes attingerent. Cum vero calculus inſuper accederet, ejus cruciatus illum ita [illegible]runt, ut [illegible] podagricis doloribus intenſiſſimis, dum ſoli erant, hinc inde in cubiculo diſcurreret, & [illegible]que & vehementiori motu [illegible]ſuperare contenderet. Nimirum hoc voluit etiam ſuo Aphoriſmo [illegible] Hippocrates, Medicorum princeps: *Δυο πόνων αμα συνελθόντων, [illegible] αμαυροῖ τον ἑτερον* [illegible]: Duobus concurrentibus doloribus, major [illegible] minorem: quam [illegible] ſententiam & Symmachus in epiſtolis [illegible] aliquoties expreſſit. Ad illam vero, quam dixi medicinam, ex [illegible] exagitatione & moleſtatione petitam, quod attinet, per me ſane [illegible] quiſquis volet. Ego vero Deum precabor ut à me illam procul eſſe jubeat, cum præſertim incertum ſit, utrum hoc conſilium bono an malo [illegible] inquam, an potius affligendi cauſa Imperatrici datum ſit. Credibile [illegible] autem, ſolummodo ex accidente eventum bonum inde ſe[illegible]. Poſtremo, quemadmodum ſæpenumero vulnera corpori, malo [illegible] propoſito inflicta, præter opinionem ſalutifera eſſe ſolent: ita quoque interdum non tantum parti læſæ & vulnerato damnum afferunt, ſed ex eorum [illegible] gravius malum ſequitur. Experientia id probavit, in Gulielmo Naſſavienſi, Principe Auraico: Eum enim ex vulnere, collo illato, omnem guſtum amiſiſſe, fide digni homines affirmant; cum tamen à [illegible] rerum naturalium ſit traditum hominem abſque guſtu non reperiri. Claudat hoc caput decaſtichon præſtantis cujuſdam Poetæ recentioris, quod fecit ille ſuperioribus noſtris meditationibus convenienter de contemnendis vulgi ſermonibus, fiducia rectæ conſcientiæ: *Conrad. Rittershuſius*

Neſcia mens fraudum, [illegible]culpataque integra vita,
Scommata nullius, nullius arma timet:
Omnia contemnit, ventis velut obvia rupes,
Munda [illegible] ſontes [illegible] auſus habet.
At [illegible] improbitas præcordia puncta,
[illegible] pallent ora [illegible]
[illegible] tur, & omnes
Quæ ſua [illegible] ſcelerum [illegible]cina, ſcit e[illegible]

Qui ſapit, ad vitam ſapias, gere c[illegible] tr[illegible]cti
Pectora, nec ſtrepitu commoveare levi.

Capvt LX.

Mythologia Sphingis, Philoſophica pariter & Theologica, excerpta ex oratione habita Altdorfi Anno 1588.

Fingitur a ſapiente vetuſtate Sphinx humana vel virginea facie, pectore, unguibus, caudaque leonina, alis aquilinis, reſidens in faſtigio [illegible], ac tranſeuntibus ænigmata obſcura proponens, quæ eos, qui illa ſolvere nequiverint, dilaniarit, ſed tandem ab Oedipo, inſtinctu Minervæ, [illegible], ſeſe de rupe præcipitem dederit. Hanc Auſonius ita deſcribit

Illa etiam thalamos per trina ænigmata quærens,
Qui bipes & quadrupes foret, & tripes omnia ſolus,
Terruit Aoniam volucris leo, virgo triformis
Sphinx volucris pennis, pedibus fera, fronte puella.

At dicet forſan aliquis, & non intempeſtivè, Quorſum iſta fabula [illegible] ſacro loco & honeſto cœtu introducatur? Nonne ſatius eſſet [illegible] & memorabili narrationem inſtituere, unde ma[illegible] utilitas p[illegible] Recte quidem ſi nuda verba, & non res ipſæ, velut ſub cortice [illegible] [illegible] myſterio latentes inſpiciuntur neque penitus, quia [illegible] contineatur, conſideratur. Verum longe aliter ſeſe habet, [illegible] ditur: quamobrem veteres prudentiſſimi viri tam freque[illegible] ſunt. Aliæ ſiquidem ſunt, quæ naturæ opera ſub allegoriis c[illegible] humanarum calamitatum habent conſolationem: aliæ terrores [illegible] rumque perturbationes a nobis depellunt, opinionesque parum [illegible] deſtruunt: aliæ alterius cujuſpiam utilitatis cauſa fuerunt inventæ. [illegible] divinum illum Platonem non latuit, qui in ſua Republ. nutrices [illegible] ces ſelectas fabulas pueris narrare, animosque illorum fabulis [illegible] tius, quam corpora ipſa manibus informare jubet. Quamobrem [illegible] me contra leges honeſtatis & pietatis facere puto, ſi fabulam S[illegible] troduxero, & ejus explicationem enarrare conſtituero. Hæc [illegible] verſimode à diverſis (ſicut diverſa diverſis placent) exponi & accommo[illegible] dari ſolet, eorum tamen ſententia mihi præ reliquis placet, qui [illegible], veteres ſapientes hanc fabulam, de hoc monſtro Thebano, [illegible] ctionis inſtar finxiſſe, & poſteritati illa inculcare voluiſſe. [illegible]

Natal. Comes in Mythol.

[illegible]

mini ſuam fortunam æquo animo eſſe ferendam, quam, ſi quis ægre ferat omnino tamen ferre neceſſe ſit, juxta præceptum:

Fer facilis, quod fata ferunt: ſi ferre recuſas,
Ipſum te crucies, nec minus illa trahent.

Quod diſtichon ex Anthologia Græca translatum eſt, ubi Græca ſic habent.

Εἰ τὸ φέρον σε φέρει, φέρε καὶ φέρου. ἢν δ᾽ ἀγανακτῇς
καὶ σαυτὸν λυπεῖς, καὶ τὸ φέρον σε φέρει.

Hic τὸ φέρον nihil aliud eſt Poëtæ, quam Fatum, quod alio nomine τὸ πεπρωμένον, & τὴν εἱμαρμένην appellant. Concordant autem cum hoc præcepto verſus Trochaici Babriæ, qui extant in Etymologico Magno:

Ἃ σοι πέπρωται, ταῦτα τλῆθι γενναίως,
καὶ μὴ σοφίζου. τὸ χρεὼν γὰρ οὐ φεύξῃς.

Quæ ſic ab amico quodam noſtro ſunt Latinis expreſſa Trochæis: Rittershuſ.

Fer fortiter quicquid tibi ferent fata:
Nec tergiverſare. haud enim effugis fata.

Species humana faciens in Sphinge monſtro (quod à σφίγγειν, id eſt, cōſtringere vel vincire, quod tranſeuntes ſuis nodoſis quæſtionibus ita ſtringeret, ut ſe explicare non poſſent, dictum autumant,) nihil aliud deſignare videtur, quam quod humanum eſt, ſubjici calamitatibus & viciſſitudinibus fortunæ; leoninum vero pectus, quod ipſi illa fingitur, denotat, forti & magno animo ferenda eſſe adverſa, quæ vel neceſſario & omnino ſunt ferenda. Quod ſi aliquis id facere recuſaverit, atque in adverſis potius ſuccumbere, quam ea fortiter ſuſtinere maluerit, ille nihil aliud efficiet, niſi ut ſeipſum miſere cruciet, & affectibus ſuis ſeſe laniendum mancipet. Hæc puſillanimitas ſunt ungues Sphingis, hæc eſt dilaniatio crudelis, quæ meticuloſum & degenerem animum veluti pediſſequa, niſi quis forte Minervæ conſilio, obſcura, intricata, & ambigua ænigmata ſolvat, id eſt, duce & adminiculo Rationis, Sapientiæ, & Conſtantiæ ſeſe ex Labyrintho erroris extricet, & hac ratione fortunæ iniquitatem & adverſa omnia ſuperet. Hoc modo tandem monſtrum illud vincitur, devictum ſeipſum præceps dat, & priſtina facies & ſecuritas loci apparet, cum tranquillitate animi & conſtantia adverſa omnia perferuntur, & quicquid contingit, ſecure & fortiter animus ſuſtinet atque ad extremum uſque invictus perdurat.

Huc ſpectat, quod olim ante veſtibula templorum marmoreæ Sphinges, tanquam cuſtodes, collocatæ fuerunt, ſicut Romæ in Capitolio, & aliis locis adhuc conſpiciuntur, quæ ex Ægypto allatæ dicuntur. Non ſolum

ſolum enim Flamines innuere hiſce ſtatuis voluerunt, myſtica dogmata, præcepta & inſtitutiones ſacras per ænigmatum nodos à profana [illegible] multitudine inviolata cuſtodiri, & in arcanis tantum tractari debere; ſed etiam, ut introeuntes in delubra ipſorum commone facerent ſortis humanæ vitæ, & quam variis fortunæ telis ea objecta & expoſita eſſet, ut [illegible] moderate & forti animo proſpera pariter & adverſa ſuſtinerent. Quare etiam Auguſtum Cæſarem eo potius reſpexiſſe credibile eſt, cum in annulo ſigillatorio imagine Sphingis uteretur, quam quod nova ænigmata [illegible] volueris, quod in proverbiũ tunc abiit. Mirum non [illegible], ſi [illegible] afferret ænigmata. Reſtat nunc, ut quid illis involucris contineatur, piis cogitationibus perpendamus. Nos quidem, beneficio divino ex ſacrarum literis edocti ſumus, Minervæ (quæ pro Dea ſapientiæ culta eſt) auxilio [illegible] eſſe, ſed ſive proſpera ſive adverſa nobis eveniant, ea voluntate divina piis hominibus ad eorum ſalutem contingere, eaque tanquam res [illegible]les, non admodum curanda, ſed ad veram & æternam felicitatem, quæ omnibus piis Chriſti ſanguine parata eſt, omnes actiones & rationes [illegible] dirigendas eſſe, & inde conſilium & auxilium quærendum. Nihil enim in humanis rebus firmum, nihil ſtabile, nihil denique diuturnum eſſe poteſt, dum commonefacit nos vult Deus, terram hominibus non [illegible] domicilio, ſed pro diverſorio datam, & hanc, quæ dicitur vita, [illegible] eſſe, quam iter quoddam ad vitam: in cœlo, non in terra, [illegible] figendam & collocandam. Interea autem, in hoc curſu noſtro [illegible] pera honeſtis rebus, & diſciplinis, ut, inſtructi & communiti animo, [illegible] & piis artibus, non facile ad devia pertrahi patiamur. Recte igitur, [illegible] Candidati, feciſtis, quod humanæ ſortis & conditionis [illegible] hanc ſemitam virtutis & pietatis ingreſſi eſtis, quæ ad veram felicitatis [illegible] quam veſtram honeſtiſſimam cupiditatem omnibus modis [illegible] conabor.

Vt ſupra auctoritatibus Auguſtini & Columbani, ſanctiſſimorũ virorum docuimus.

Quoniam igitur dignitas Magiſterii, veluti teſtimonium publicum [illegible] ſolummodo iis, qui idonei, ad eam ſuſcipiendam, à Collegio Philoſophicæ facultatis prævia exploratione conducti, habentur, convenit, [illegible]

ratione muneris, mihi ab Ampliſſ. Senatu Reipublicæ [illegible]
commiſſi, petitioni Spectabilis Domini Decani
libentiſſime ſatisfaciam, &c.

CAPVT

Capvt. LXI.

De Magiſtrorum tam in genere, quam in ſpecie, nomine, dignitate, & officio, excerpta ex oratione habita Altdorfi in promotione Magiſtrorum, anno 1589. in fine Iunij.

MAgiſtros in genere recte definit Paulus Juriſconſultus, eſſe eos, quibus præcipua cura rerum incumbit, & qui magis, quam cæteri diligentiam & ſolicitudinem rebus, quibus præſunt, debent. Hincque, inquit, Magiſtratus per derivationem à Magiſtris cognominatur, & cujuslibet diſciplinæ præceptores, magiſtros appellamus, à monendo, vel monſtrando. Ex eo verbum magiſtrare, pro moderari, in uſu olim eſſe cœpit: Unde accidit, ut hoc nomen, cum aptius nullum inveniretur, ad innumera fere officia militaria & forenſia applicaretur. Dictator enim quondam populi Magiſter, & qui proximus ab illo in dignitate conſtitutus erat, Magiſter equitum dicebatur. Hinc minora officia eodem nomine cohoneſtabantur, ut Magiſtri militum, qui & ϛρατηλάται in novellis & in cõſtitutionibus Impp. eminentiſſimi, magnifici, excelſi, & illuſtres appellantur. Unde etiam Magiſtri ſcriniorum, cui ſuberant, Magiſtri memoriæ epiſtolarum, libellorum. Porro erant Magiſtri cœtus, apud quos edebantur teſtamenta, cæteraque inſtrumenta publicabantur. Erant præterea Magiſtri officiorum, in Oriente unus, in Occidente alter. Sub horum diſpoſitione erant fabricæ, item ſcrinia memoriæ, libellorum, Epiſtolarum, diſpoſitionum, & ſimilia. Ad ſummam, in omnibus offiiciis, muneribus, & dignitatibus, ij Magiſtri appellabantur, qui præ cæteris ingenio, virtute, experientia rerum, & uſu magis præſtarent, & eminerent. Hinc, Magiſteria poteſtas, quam Svidas μαγιϛερίαι ἀρχὴν vocat, & Magiſterium militare, atque in numero multitudinis, Magiſteria municipalia fluxere. Hinc & magiſterriani inter dignitates reperiuntur: quos Græci poſteriores etiam Magiſtrianos, una dempta ſyllaba, appellaſſe videntur. Ob eam cauſam hoc Magiſtrorum & Magiſterij honorificum nomen, ut pote continens eximiam dignitatem, in liberalibus & ingenuis artibus & diſciplinis, ſumptum ob ſimilitudinem, à militaribus & forenſibus officiis, ab Imperatoribus, (cum animadverterent, ſine iis, ex barbarie homines emergere, & civilem vitam gubernare & conſervare eos neutiquam poſſe) in Academias & Scholas introductum, utq; iis, qui magis cæteris poſſent, honoris ergo, impertiretur, authoritate Cæſarea conceſſum eſt. Ex quibus apparet, quales eos in ſtudiis & moribus

eſſe oporteat, qui hoc nomen cum laude conſequi, & tueri cupiunt. Eodem modo conſiderent hoc ij, qui de his actionibus Academiæ & publicæ utilitatis ergo, ex Imperatoria munificentia ortis, tam ridicule ſentiunt, & ſcurriliter loquuntur, cum eam cavillationibus ſuis contemnant. Quid enim faciunt ἄμουσοι illi aliud, quam ut in luto imperitiæ ſuæ diutius hærere, & mergi malint, quam ad ſaluberrimos & amœniſſimos fontes & rivulos limpidiſſimæ ſcientiæ & virtutis accedere, & ſordes ſuas abluere curent. Sed retineant ſane morem ſuum, &, Midæ inſtar, utre pro cithara, quoniam ita illis lubet, utantur, donec ſaniora & dicere & agere diſcant. Ad vos, Ornatiſſimi Candidati, revertitur mea oratio. Gratulor vobis, eo vos perveniſſe, ut contemtis obtrectationibus inſulſæ & ſtolidæ plebis, magis præ cæteris, in bonis literis, variis linguis, & moribus honeſtioribus excellere incipiatis, & hac de re teſtimonium Spectabilis D. Decani, & Philoſophici Collegij locupletiſſimum habeatis, ut Magiſtri bonarum artium deinceps optimo jure appellari poſſitis. Sed deſiderantur adhuc multa ad abſolutam felicitatem: nondum enim ad extremam metam & arcem quietis & felicitatis perventum eſt, ita ut torpore & otio, quaſi ſuperatis & exantlatis omnibus laboribus, torpeſcere & indulgere poſſitis. Reſtant enim non ſegnibus & induſtriis virtutis iter ingredientibus, ut majora, ita aſperiora, quibus quidem ab honeſto propoſito minime debetis deterreri. Etſi autem virtus durioribus negotiis eniteſcit, & aſpernatur declivem facilitatem, maximoque ſudore arduum laudis adnititur: Tamen hoc laboris ſtudium ſequitur libertas, felicitas, gloria: delicias vero & ſegnitiem ſervitus, calamitas, contemtus. Imitatores igitur vos eſſe velim Philopœmenis illius Megalopolitani, qui poſtquam ſub Præceptoribus & Pædagogis eſſe deſierat, & magis ac magis emergere cuperet, cum poſt præclara ſuæ fortitudinis facinora, ab Achæis Magiſter equitum, cum gloria, creatus eſſet, tantum abfuit, quod otium deſidiamque admitteret, ut diſciplinam militarem exactiorem inſtitueret, & juvenes viritim ad honeſtæ gloriæ ſtudium cohortaretur, punitisque ſegnioribus, tandem exercitationibus, decurſionibus, & aliis certaminibus tempeſtivis & legitimis inſtitutis, modico tempore mirabile robur, miramque alacritatem ſibi & ſuis militibus indiderit. Ex illo maximi nominis eſſe cœpit, quod neque manu juvenis, neque conſilio ſeniorum aliquis eſſet promptior, quique eſſet & ducendo copias, & pugnando utiliſſimus, & feliciſſimus. Hujus, inquam, imitatores, ſi ſapitis, in veſtra togata militia vos eſſe decet. Etenim non eſt operæ pretium, neque ſatis, ſi quis diſciplinas perdiſcat, niſi ſimul vitæ rationes ad id, quod eſt optimum, accommodet, atque componat. Nam turpe & ignominioſum eſt, doctrina & eruditione alios antecellere,

& factis atque moribus ipſis ſeſe ridiculum & exſibilandum explodendumque exhibere. Quiſquis igitur aliud ſcit ac ſentit, & aliud docet, atque agit, is tantum videtur à ſcientia, quantum à probitate abeſſe. Inprimis autem cavete, ſi dignitatem Magiſterij, quam expetitis, conſecuti fueritis, ne arrogantiores & elatiores, vel erga pares, vel etiam inferiores, quaſi aliorum opera deinceps carere poſſitis, & omnia in vobis ſita ſint, fiatis. Nihil enim eſt quod animos hominum ab officio magis abducat, quam perſuaſio felicitatis & excellentiæ propriæ, quam plerunq; deſpicientia & contemptus aliorum, veluti pediſſequæ, comitari ſolent. Hæc ſolet animos hominum inflare, ſpiritusq; quosdam elationis & arrogantiæ plenos efficere, & fe. um afferre. Quæ res facit, ut intolerabilis aliquis fiat, ſummoq; in omnium odio verſetur. Quare omni ratione cohibendus eſt impetus ambitioſus, modeſtiæque freno coercendus, omnisque aſperitas vitanda: contraq; ſumma humanitas, atq; in omnibus dictis & factis ſuavitas inducenda. Qua virtute, ut nulla eſt viro bono, & Chriſtianæ profeſſioni conjunctior; ita nec quæ magis invidiam mitiget, communemq; hominum benevolentiam omnibus concilict. Hiſce monitis, ſi feriatis, ut aiunt, auribus, & ut inquit Comicus, perpurgatis, daremus operam, ſimul præſentibus, pro re nata, citra ullius reprehenſionem, placide uteremur: ſimul præteritorum grata recordatione acquieſceremus. Poſtremo, ad futura intrepide & confidenter, certa atque alacri ſpe, prælucente nobis, accederemus. Fiat itaq;, quod à Spectabili Domino Decano Philoſophiæ facultatis petitum eſt, ut videlicet, ex autoritate privilegij Cæſarei Ampliſſimo Senatui noſtræ Reipublicæ conceſſi, inſignia Magiſterij (ejus enim hæ partes ſunt) hiſce Candidatis concedantur. Utq; hoc illi, cum autoritate facere, & ea, quæ reſtant, conſuetis ceremoniis peragere liceat, liberã poteſtatem habeat. Quod ut omnibus ac ſingulis, inprimis vero Reipublicæ honori & uſui ſit, precandus eſt Deus, largitor omnium bonorum, & à quo ea, quæ honeſta, utilia, & laudabilia ſunt, veluti ex uberrimo fonte, promanant, & propagantur.

CAPUT LXII.

De præſtantia linguarum, excerpta ex oratione habita Aldorfii ultima Iunij, anno 1590.

ELocutionem, abſque inſtrumento linguæ, & niſi ejus beneficio perfici non poſſe, omnibus notum eſt. Qua, tanquam inſigni & eximio dono, Deus hominem, una cum ratione, præ reliquis animantibus, a prima creatione, in paradiſo ideo exornare voluit, ut ſit inſtrumentum &

vinculum ſocietatis, & communionis, qua natura hominem homini conciliat. Diu autem controverſum fuit, & à curioſis hominibus adhuc ambigitur, qua elocutione, vel qua lingua, Deus creator hominis, & omnium rerum, erga ſuam creaturam, quam ita amavit, & magnifecit, ut ſimilem ſuæ imagini eſſe voluerit, & viciſſim homo, erga ſuum creatorem, cum illi poteſtas data eſſet, ut imperaret, & nomina imponeret omnibus aliis animantibus, vel poſtea etiam, cum ex feliciſſimo, infeliciſſimus, neglecto mandato divino, per lapſum evaſiſſet, uſus fuerit. Ex hiſtoriis conſtat, Ægyptios & Phryges, omnium mortalium primos ſe fuiſſe gloriatos, & ideo diu inter ſe contendiſſe, de linguæ & gentis alterutrius vetuſtate; tandem autem illos his cedere coactos fuiſſe. Vt autem reliquas gentes omittam, noſtro tempore viri docti, inter quos fuit Goropius, ingenioſa ſubtilitate demonſtrare conati fuere, Cimbricam linguam, ſicut nunc in inferiore Germania, & Belgio, eſt uſitata, eſſe Hebraica, Græca, Latina, & cæteris omnibus, ut longe antiquiorem, ita præſtantiorem, & ab ea, tanquam ex fonte, & ſcaturigine, omnes alias linguas in univerſo orbe, fluxiſſe, ita ut in ea opinione perſtiterit, idioma Cimbricum ex Paradiſo ortum ſuum habere, ſicut libri, ab eo ſuperſtite, & poſt mortem ejus editi, teſtantur. Sed hoc acuti ingenij exercitium jucundum potius lectu, quam vera eſſe, quæ arguit, à pleriſque exiſtimatur.

Goulartius Comment: Gallico in G. Salluſtij Bartaſii Septimanas.

Equidem illis aſſentior, qui aſſerunt, linguam Hebræam, DEVM noſtros primos parentes, in paradiſo, eosque poſtea ſuam poſteritatem docuiſſe, & deinceps ad alios longe lateque hanc, tanquam vernaculam, propagaſſe: idque poteſt quinque rationibus efficaciſſimis confirmari. Prima eſt, quod lingua Hebraica pauciſſimis verbis comprehendat res complures, habeat mirabilem, admixtis pulcherrimis allegoriis, emphaſim, & clare atque ſuccincte explicet, quicquid humana mens concipere poteſt: Inprimis autem in explicandis ſecretioribus, & intimis cogitationibus, & affectibus cordis, illa efficaciſſima eſt, & plane nihil omittit. Verba enim & periodi continent gravitatem, ſuavitatem, elegantiam, vivacitatem, & efficaciam ſtupendam, ita ut ea longe ſuperet linguam Græcam, quæ ſuis elegantibus Aoriſtis, & ſuavi, atque ornato genere dictionis, nec non epithetis diligenter, apte, & concinne accommodatis, non ſecius comparari cum illa poſſit, ac ſtridor hirundinis cum melodia & concentu ſuaviſſimo philomelæ. Idque abunde patet, ut de cæteris divinis voluminibus Hebraicis taceam, ex libris Pſalmorum, ſcriptis Salomonis, hiſtoria Jobi, & Iſaiæ Prophetæ. Obſervarunt enim periti, hanc linguam plus majeſtatis, elegantiæ, ſuavitatis, doctrinæ, in uno capite continere, quam integra volumina, quæ ſapientia humana tam magnifacit, & extollit. Altera ratio eſt, quod

quod Rabbini & doctores Hebraici, magna ſolicitudine & diligentia, annotarint & obſervarint, in libris antiqui fœderis, non ſolum omnes literas, ſed etiam minutiſſimos accentus, & puncta, emphaſim, & ſignificationem peculiarem habere. Alphabetum enim Hebraicum conſtat 22. literis, quæ ſi ſeparatim, vel conjunctim, perpenduntur, ex iis univerſa ſecreta & myſteria Theologiæ, & Philoſophiæ tam naturalis, quam moralis, diſtincte elici poſſunt. Inprimis autem memorabile eſt, omnes & ſingulas literas Hebraicas habere ſignificationes proprias, & ex illis, præcipuas linguas, in univerſo orbe, ortas eſſe; ita, ut ex unica litera, plerunque integra ſententia colligi poſſit, non ſecus ac Ægyptii, ſuis literis hieroglyphicis facere, κακοζηλία quadam, conati ſunt, quamvis hæ nullo modo cum illis comparari poſſunt.

Sequitur tertia ratio. Experientia teſtatur, omnes gentes, in univerſo orbe nobis cognitas, vocabula nonnulla Hebraica adhuc retinere. Quod inprimis in Chaldaica, Syriaca, Arabica, Ægyptiaca, Perſica, Æthiopica, Troglodytica, Punica, quamquam in una magis, in altera minus, notarunt ij, qui cognitionem & experientiam nonnullam harum linguarum habent. Addo his Græcam, Latinam, Gothicam, Germanicam, Hiſpanicam, Italicam, Anglicam, Ruthenicam, Sarmaticam & Vandalicam: ita ut negari non poſſit, Hebraicam linguam, ſcaturiginem & matricem, ſicut B. Hieronymus eam, non abſque ratione, appellat, & ab ea omnes reliquas in orbem propagatas eſſe. Quarta ratio eſt, quod doctrina veteris Teſtamenti continet hiſtoriam, ab origine mundi, & gentis Hebraicæ, quæ omnium eſt antiquiſſima, eaque doctrina & hiſtoria ſolummodo ex lingua Hebraica petenda eſt. Idque ex eo patet, quod progenies, & poſteritas Semi, filij Noe, eſt vetuſtiſſima, & in illa permanſit & conſervata fuit divinitus vera Eccl. ſia, & lingua Hebraica purior. Deus ipſe uſus eſt hac lingua, quando locutus fuit cum hominibus primis, & ſerpente ſeductore eorum, in Paradiſo. Deinceps quoque in ſummo Sacerdote, qui portabat ſacrum Ephod, Urim & Thumim: Eodem modo, in viſionibus & ſomno, ſanctos viros Deus ſuam voluntatem docuit, & locutus fuit cum illis idiomate Hebraico, quo etiam uſus eſt in deſerto Sinai, cum traderet Moſi, in duabus tabulis, Legem, ſuis digitis conſcriptam. Poſtremo Angeli, Prophetæ, Apoſtoli, imo Servator noſter, Chriſtus ipſe, uſus eſt plerunque lingua Hebraica. Etſi enim eo tempore, quo is opus redemptionis in mundo perfecit, (quam οἰκονομίαν Græci peculiariter vocant lingua Syriaca, in illis regionibus, uſitata, & illa ei familiaris fuit, tamen ea non multum diſcedit, imo valde affinis eſt linguæ Hebraicæ. Reſtat quinta & poſtrema ratio. In confuſione

linguarum, qua impedita fuit conſtructio turris in Sinear; hæc lingua, tanquam per manus, ab origine rerum, divinitus tradita in Ecclesia Dei, inviolata manſit. Si enim rectè temporum ratio ſubducitur, ea tempeſtate adhuc ſuperſtes erat Noha, Semus, Heber, & aliis, qui huic impiæ turbæ, & ejus conatibus in ædificio Nimrothico, minime adhæſerunt, quamvis Philo-Judæus aliter ſentiat. Ex his quinque rationibus, licet aliæ quoque adduci poſſent, conſtat, linguam Hebraicam vetuſtiorem, & excellentiorem reliquis omnibus eſſe, utpote quæ ab ipſo Deo, tanquam ſummo bono, prolata, & in Eccleſia vera propagata & conſervata fuit. Etenim res ipſæ, quæ in ea tractantur, majeſtas Dei, in illa ſermonis ſimplicitate, reſplendens: cœleſtis puritas, & ſumma ſanctimonia ubique emicans: Principiorum, quibus ea lingua nititur, certiſſima firmitas; prædictionum cum eventu comparatio, Hebraicam linguam prorſus eſſe divinam, ac cœleſtem; atque adeò perfectiſſimam hanc eſſe veritatis doctrinam, ſatis ſuperque demonſtrant. Hæc cum ita ſeſe habeant, operæ pretium eſſet, de aliis quoque linguis, quæ in confuſione, licet à matrice aliquid retinuerint, tamen etiam elegantia & ornatu diligentius excultæ non carent, diſſerere. Etſi enim, quoties audimus in orbe homines diverſis idiomatibus loquentes, commonefactio ea nobis eſſe debet, illud ſymbolum eſſe hominum arrogantiæ, qui non ſecus, quam de Gigantibus, Deos, & cœlum oppugnantibus, antiquitas finxit, ibi ipſis munitionem firmiſſimam, & arcem ſua opinione impugnabilem contra verum Deum, conſtruere, eumque veluti in ordinem redigere, & leges ipſi præſcribere, conati ſunt: tamen non minus bonitas Dei immenſa conſideranda eſt, quod illa pœna in utilitatem hominum mox converſa eſt. Punit enim arrogantiſſimos ſtructores turris, verum dono linguarum, & illud incommodum hoc commodum habuit, & ſupplicium in ſe continuit beneficium, ut tyrannis, quam Nimrothus in omnes, tunc temporis, affectabat, maxime impediretur. Cum igitur replendus eſſet orbis habitatoribus, linguæ diverſæ donantur; cum vero Eccleſia ſimiliter eſſet quoquo verſus dilatanda, per Spiritus ſancti gratiam, dona linguarum fidelibus & piis ſunt impertita. Verum de his alio tempore commodior erit plura dicendi locus. Nunc, ut deſiſtam, tempus mihi vellicat aurem, licet vix reprehenſionem nonnullorum vitare queam, exiſtimantium, me, præter decorum, falcem in meſſem Theologicam miſiſſe; & fines meæ conditionis, & muneris demandati tranſiliiſſe. Sed ſpero omnes bonos hanc hiſtoricam narrationem, & pias cogitationes, non ſine voluptate atque utilitate libenter audiviſſe. Converto itaque me ad vos, qui dignitatem illam in Philoſophicis ſtudiis præcipuam, quæ ſine cognitione linguarum concedi,

cedi neque poteſt neque debet, conſequi expetitis. Vos, inquam, nunc compello, & fideliter moneo (nam veſtra res hic potiſſimum agitur) ut linguarum ſtudium & cognitio vobis cordi ſit: Eæ enim ideo magno labore & ſudore parantur, quia vel diſciplinas continent, vel quia ſunt illis continendis & tradendis idoneæ. Quoniam autem commendatio & petitio ſpectabilis domini Decani tantum ponderis apud me habet, ut de veſtris ſtudiis, moribus, & reliquis, quæ ad conſequendam hanc dignitatem requiruntur, amplius dubitare non debeam: officii mei nunc eſt, ut neque vos, neque ornatiſſimos auditores diutius detineam. Si igitur peritioribus & optimatibus placetis, ſi ea, quæ privilegium Cæſareum & Leges Academiæ requirunt, rite à philoſophico collegio parata ſunt, ſi denique magiſterii dignitatem, cum laude, & abſque ſcandalo, gerere poteſtis: Tibi ſpectabilis & præſtantiſſime domine Decane, philoſophicæ facultatis, omnis poteſtas, quæ à Cæſarea Maieſtate Ampliſſimo Senatui Norimbergenſi, in conferenda hac dignitate idoneis, & dignis, largita eſt, penitus conceſſa eſto, ita ut hoſce ſex candidatos, Magiſtros bonarum & liberalium artium, diſciplinarum, & linguarum facere, creare, & publice renuntiare, omneque ius huius ordinis illis concedere legitimè poſſis. Linguis itaque atque animis favete, ut hæc actio Eccleſiæ, & Reipublicæ utilis, & unicuique veſtrum ſalutaris; fauſta, felixque ſit.

CAPUT LXIII.

Expoſitio figuræ Eloquentiæ, excerpta ex oratione, habita Aldorfii, anno 1591.

SI magnam illam ingenii vim & ſingularem aliquam facultatem dicendi haberem, quæ à vobis, vel in me deſideratur, vel expectatur, maius orationis meæ argumentum caperem, & rem magis dignam auribus veſtris, ac tanta doctorum, & præſtantium virorum frequentia, pertractarem: neque enim deſunt in hac parte ſtudiorum, quæ hic tractatur, aut multæ, & eximiæ res, quæ recte explicatæ magnam utilitatem & oblectationem, iis, qui audiunt, adferrent, aut in hoc loco, ubi nunc verſamur, plurimæ artes, quæ eleganter ornari poſſent, & copioſe expoſitæ, & voluptati vobis & honori huic Academiæ forent. Sed cum meipſum reſpicio, & ingenii mei tenuitatem conſidero, vel ut ille dicit, me proprio modulo metior, valde ab hac ratione deterreor, cogorq; maioribus rebus relictis, parē tenuitati meæ

mate-

materiam quærere. Cum enim magni & eloquentis Oratoris laudem conſequi non poſſim, bene præclareque mecum actum eſſe putabo, ſi ſaltem modeſti hominis, vires ſuas intelligentis, nomen invenero. Eo autem magis animus meus quaſi ſtupet, & à dicendo hoc tempore deterretur, quo dolor recentior, atque deſiderium meum vehementius eſt. In conſpectu enim eſt locus, in quo magnus ille Donellus noſter, ornamentum & columen huius Academiæ non ita pridem ſedit, & me, qualiacunque fuerunt, quæ proferebã dicentem: attenté, & ſicut ipſe ſolitus fuit dicere, magna cum voluptate, audivit. Video, inquam, non ſine ingenti perturbatione, eum ipſum locum, ob recentem illius deceſſum, deſolatum, & veluti ſummum decus, amiſſum, requirentem: Quod ſane luctum meum & vulnus animi, interiecto unius & alterius menſis ſpatio, aliquo modo obductum, magnopere renovat, & quaſi refricat. Quis enim tam ſtupidus eſt, qui non hac ſubita mutatione, de imbecillitate & viciſſitudine rerum noſtrarum, admoneatur, planeque intelligat, nihil eſſe incertius rebus humanis, nihil quod tam facile dilabatur, ac fluat? & cum venti noſtri valde ſecundi, fortunæque proſperæ videntur, tunc maxime imminere nobis atrocem tempeſtatem, inſtare aliquod magnum malum, vicinamque eſſe fragilitatem, & labefactationem ipſarum? Vtinam huius, minore cum Academiæ noſtræ iactura & damno, documentum aliud haberemus! Vtinam remedium idoneum & ſufficiens reperiri poſſet, quo vulnus hoc Academiæ, obitu ſummi viri illatum, ſanare concederetur. Etſi autem mei propoſiti hoc tempore non eſt, laudes tanti viri decantare, & ejus memoriæ veluti parentare: non poſſum tamen tacere, quod prædicare poſſum, quodque cognitum pluribus eſſe ſcio: Quemadmodum Donelli noſtri præſentia huic actui annis ſuperioribus, honori, & ornamento magno erat: ita nunc abſentiam eius, omnibus bonis graviſſimam & luctuoſiſſimam eſſe.

Sed deſino longius excurrere, & animos auditorum, & meum ipſius, pluribus querelis gravius affligere, cum præſertim in eo, quod accidit, præter conceptam opinionem, plerunque mens deficiat, plus æquo perturbetur, ſic ut tum temporis peſſime diſſerere ſoleamus. Vrit enim præcordia ægritudo animi compreſſa, & in anguſtias adducta, nonnunquam mentem ſubretit. Quod ſi forte ſimile quiddam etiam mihi accidit, quæſo ut me excuſatum habeatis, ideoque optarem hanc provinciam magis idoneo, vel ad dicendum, vel ad perorandum commiſſam eſſe. Cæterum ut legibus Academicis ſatisfaciam, quæ volunt, ut in hac frequentia doctorum hominum aliquid, quod conveniat præſenti actui, propter Candidatos inſtituto, dicatur, figuram & explicationem eloquentiæ

quentiæ breviter recenſebo. Eius enim effigies, ab ingenioſis hominibus ita depingitur. Fingunt i ſtatuam æream ingentem, inſtar Coloſſi, in templo fundati, ſuper ſolida rupe, cuius in medio collocata eſt, firmiſſima baſi, conſiſtens hæc ſtatua, ordine dupli.i columnarum forma circulari circumdata, in quibus ſingulis conſpiciuntur imagines virorum, qui in celeberrimis linguis, quæ nobis notæ ſunt, excellentes fuerunt. Is coloſſus manu ſiniſtra tenet facem flammis coruſcantem: In dextra vero vas plenum aquæ. In ore eius apparet lingua aurea, ex qua dependent aureæ catenulæ ſubtiles, quibus trahit ad ſe infinitam multitudinem hominum, utriuſque ſexus, annexam auriculis, non vi, ſed ſponte, magnaque alacritate ad eam properantem. Poſtremo ſub pedibus eius jacent veluti dormientes, tres immanes beluæ, Tigris, Aper & Urſus. Hæc pictura ita explicari, meo iudicio, poterit. Rupes indicat robur, firmitatem, & conſtantiam præſtantiſſimi & divini doni, eloquentiæ. Coloſſea autem ſtatua denotat excellentiam eloquentiſſimorum virorum. Sicut enim coloſſus ſua mole & magnitudine minores ſtatuas longe vincit: ita hi rudiores & imperitiores, multis modis autoritate, & ſapientia ſuperant, & maximo in pretio ubique terrarum habentur. Exempla habemus in Pericle, Demoſthene, Cicerone & aliis: De quo poſtremo, tanquam Romanæ facundiæ principe, tale extat Iulii Cæſaris Monarchæ præconium, ſecuritatis & honoris ergo, illi conceſſum: M. T. Ciceronem; ob eius eximiam virtutem & egregias animi dotes, per univerſum orbem terrarum ſalvum eſſe iubeo. Ærea eloquentiæ ſtatua fingitur, ob eius ſuavem ſonum orationis & diuturnitatem. Quemadmodum enim tinnitus æris harmonicus auditum mirifice oblectat: ita orationes diſertæ, non tam ſuaves auribus, quam perpetuæ ſunt, neque ulla temporis iniuria interire ſolent, non ſecus ac æs, quod ærugine nunquam conſumitur, quodque non ſolum ſeipſum, ſed etiam alias res ab interitu conſervare ſolet. Sed quid ſibi vult fax in ſiniſtra manu? Ea ſane ſignificatur vis ardens eloquentiæ, quæ ſua perſuaſione, & efficacibus verbis, lucem, detectis tenebris, præbet veritati: & ſicut ignis non ſolum purgat, & conſumit obſtantia quæque, ſed etiam claritate ſua illuſtrat; ita ea animos hominum illuminat, accendit, & illuſtres facit, ut recta ſequantur, falſa & fucata vitent, & fugiant. Quamobrem in dextra quoque eius vas plenum aquæ collocatur, qua demonſtratur, flumen eloquentiæ, & ſapientiæ tantam efficaciam habere, ut cupiditates pravæ & perſuaſiones falſæ, atque frivolæ ab ea eluantur, & ſicut incendium aqua facile extinguantur. Porro catenulæ annexæ aureæ linguæ, attrahentes multitudinem hominum auriculis, non triſtem, ſed alacrem atque lætam, demonſtrant ſalutares monitiones & doctrinas aureas, quæ à diſerta lingua emanant, &

auditores ad ſe melliflua oratione trahunt, animoſque hominum conciliant, ſibique veluti perpetua ſerie & connexu devinciunt. Hinc nimirum ex diſciplina Druidum Gallicus ille & Ogmius Hercules extitit, non ſolum exuviis leoninis, & clava veluti armatus, ſed decrepitus, calvus, canus, rugoſus, magnumque hominum numerum, auribus vinctorum, catenis aureis, ore & lingua trahens, quibus blande comiterque arridet. Poſtremo tres belluæ alioquin ferociſſimæ, accubantes, infra pedes Eloquentiæ, at domitæ, & pacatæ innuere videntur, ſermonis & orationis elegantiam, & ſuavitatem ſolere compeſcere, & emollire quoſvis, licet efferatiſſimos, crudeliſſimos, barbaros, & truculentiſſimos homines. Qua intentione veteres etiam fabulam de Amphione, Orpheo, & Arione introduxerunt. De imaginibus autem in columnis, demonſtrantibus novē præcipuas linguas, videlicet de Græca, Latina vel Romana, Arabica, Gothica vel Germanica, Hetruſca vel Toſcana, Gallica, Hiſpanica vel Caſtitiana, & Anglica. Nam de Hebraicæ linguæ excellentia, & matre aliarum linguarum, ante annum non inutilia, nec vulgaria, uti ſpero, à me, hoc ipſo in loco audiviſtis, ſingulatim vel conjunctim aliàs plura dicendi erit locus. Habetis nunc auditores optimi & præſtantiſſimi, effigiem Eloquentiæ, & eius ſuccinctam explicationem, non quidem dignis laudibus, & diſerta oratione, ſi. uti pro eius argumenti ubertate par fuiſſet, illuſtratam, ſed perfunctorie & levi, ut dicitur, manu tractatam. Quod ſi quis otioſior & ingenioſior, eam vivis coloribus, & laudibus meritis rectius ornare voluerit, ei non ſolum libenter cedam, ſed idem, ut in hac egregia pictura, & imagine illuſtranda, ſive ſoluta, ſive ligata oratione, omnes vires ingenii ſui intendat, ſeſeque diligenter exerceat, me autorem & hortatorem habebit. Hic conatus & labor ad vos, Candidati humaniſſimi, potiſſimum ſpectat, qui titulos & honores ſummos in philoſophia, quæ conſiſtit in cognitione līguarum, & liberalium artium, expetitis, per quam aditus & acceſſus vobis paratur ad templum Eloquentiæ. Hanc igitur colite, & excolite diligenter, & ſedulò, ut hæc cognitio ingenuarum artium, & diſciplinarum, catenas aureas eloquentiæ vobis efficiat, ſicque auditores veſtri, ab ore docentium pendeant, tanquam ſermone doctrinaque inde profluente, obſtricti atque alligati.

CAPUT

Capvt LXIV.

De lege Salica, excerpta ex oratione, habita Aldorfii Anno 1593.

NOn abſque ſolicitudine, & metu, ne in reprehenſionem tam multorum excellentiſſimorum, & doctiſſimorum virorum, ob rude & minus elaboratum genus dicendi incurrerem, hoc ſuggeſtum conſcendiſſem, ſi non ex vultu veſtro ſereno, & alacri, eximiæ bonitatis, humanitatis, & candoris manifeſta indicia deprehenderem. Id quidem, quemadmodum mihi omnem metum adimit, ita me ad dicendum alacriorem & promptiorem facit. Etenim boni & candidi ingenii eſt, ſi quæ perperam dicta videntur, commode & ſyncere, quoad eius fieri poteſt, interpretando quaſi ſublevare, non inſectando premere. Quorum alterum dignum eſt ſtudio pietatis, & humanitatis; alterum barbariem, ſi quando forte non verborum, certe morum, ſemper prodere ſolet. Cæterum deliberanti mihi, ante pluſculos dies, quam materiam, potiſſimum hoc tempore, ut expectationi auditorum præſtantiſſimorum, de me conceptæ, ſi non penitus, attamen aliquo modo ſatisfacere poſſem, deligerem, viſum fuit, operæ pretium eſſe, nonnulla de lege Salica, cuius in hiſtoriis veteribus, & recentioribus, frequens eſt mentio, ut ſpero, non vulgaria, ſuccinctè tamen diſſerere. Et primo quidem de nomine & origine eius: deinceps de autoribus, & tempore, quo vixerunt: Poſtremo quid conſtitutum in illa lege fuerit, dicere conſtitui. Huius legis originem & cauſas alii alias attulerunt, quaſdam etiam ridiculas. Quidam enim à Saliis, ſacerdotibus, vel Salaciis Gallis, nominatam perhibuerunt. Quidam à neſcio qua aut ubi ſita urbe Salacanica. Quidam à Sale, quod lex illa eſſet condita tanquam ſale. Terram autem Salicam vocarunt adhærentem coronæ, quam alienari non ſit permiſſum. Non deerunt etiam, qui probabiliter à Sala eam dici autumant, & ideo colligunt, Salicam, & Aulicam, eandem eſſe. Nam Sala, noſtra vernacula lingua, aulam ſeu palatium ſignificat. Hinc Salica iudicia, Salici libri, Salici comites cognominantur. Ex quibus apparere poteſt conſideranti, legis Salicæ nomen eſſe vernaculum gentis Francicæ, quæ ſine dubio Germanica fuit. Ego ſane, licet coniecturas & rationes, à me recitatas, non omnes reiiciam, tamen in ea opinione, donec receptior afferatur, ſum, Salicam legem, à flumine Sala, prope quod ſedes ſuas autores, & legislatores habuerunt, nomen ſuum ſortitum fuiſſe; ſicut nihil novi eſt, leges, decreta, & monumenta, tum quoque urbes, à nobilioribus fluminibus cognominari. Idq; evenire, propter perennẽ curſum, & motum eorũ. Fluunt enim, & refluunt flumina illa ex ſuis ſcaturiginibus, perpetuo, & cõtinuo, cum ea q̃ ab

 homini-

hominibus, immenſo & extremo conanime, conſtrui ſolent, & firmiſſimæ habentur, vel vi, vel temporis diuturnioris iniuria, facile conſumantur, & deſtruantur, ſicut quidam nobilis Poëta eleganter deſtructionem urbis Romæ, & Tyberis fluminis, quod olim Albula dictum fuit, perennem curſum ita exprimit.

Qui Romam in media quærens novus advena Roma,
Et Romæ in Roma nil reperis media:
Aſpice murorum moles, præruptaque ſaxa,
Obſitaque ingenti vaſta theatra ſitu.
Hæc ſunt Roma viden' velut ipſa cadavera tantæ
Vrbis adhuc ſpirant imperioſa minas?
Vicit ut hæc mundum, nixa eſt ſe vincere: vicit:
A ſe non victum ne quid in orbe foret.
Nunc victa in Roma, Roma illa invicta ſepulta eſt,
Atque eadem victrix, victaque Roma fuit.
Albula Romani reſtat nunc nominis index,
Qui etiam rapidis fertur in æquor aquis.
Diſce hinc, quid poſſit fortuna. immota labaſcunt,
Et quæ perpetuo ſunt agitata, manent.

Neque mirum, nam ſic ſeſe habent mundana cuncta. Tempus ipſum omnia cædit. Vitæ brevitas hominum, partim imbecillitas, partim negligentia, mille denique rerum interitus faciunt, ut facile memoria præteritorum aboleatur: & quæ nunc in mundo geruntur, itidem apud poſteros oblivione ſepeliantur. Sed redeat, unde paulisper digreſſa eſt oratio. Salicæ legis nomen non deduco à Sala, nobili quidem flumine, ſcaturiente de monte pinifero Voidlandiæ, interſecante Thuringiam. quod tandem ab Albi abſorbetur, ſicut multorum opinio eſt, ſed de Sala Francica, qui fluvius oritur prope Haſpergicam ſylvam, non ita pridem, ob latrocinia infamem ad confinia comitatus Hennebergici, longoque tractu, verſus partem Septentrionalem Franconiæ illam, quæ à ſexto & poſtremo circulo vel centone Nobilitatis Franciciæ, Rœna, & Werda vocatur, curſum ſuum abſolvit, & prope oppidum Gemundam Mœno commiſcetur. Hoc ἔτυμον verius eſſe multis rationibus comprobari poſſit: inter quas non poſtremæ ſunt, quod Conradus II. Imperator Salicus cognomen hoc ab his Saliis Francis traxit, retulit enim originem ad Francos veteres, tum quod loca, ubi domicilia authores huius legis habuerunt, vetera ſua nomina pleraque retineant, & in hodiernum diem ibi arces nobilium ſint. Ex quibus præ cæteris celebres ſunt, arx condominorum Saliburgum, ubi regiam ſuam Faramundus, I. Rex Francorum, habuiſſe, & Francoberga anterior,

vel

vel ſuperior, ubi ſepultus eſſe dicitur; ſicut mihi m per Reverendiſſ. Princeps Pabepergenſis, & præpoſitus Herbipolenſis, ad quam præpoſituram ea pertinet, cum aliis memorabilibus, indicavit. Natales Salicæ legis (ut de autoribus eius etiam pauca referam) fluxere iuſſu Varamundi, vel, ut dixi, Faramundi I. Regis Francorum, quod nomen poſtremum à tutela ſeu curatione factum videtur, ope, induſtria, & conſilio quatuor Regni procerum, Wiſogaſti, Loſogaſti, Huſogaſti, & Sologaſti. Qui Gaſti Germanico nomine à ſapientia & ſcientia rerum atque ingenii perſpicientia dicti fuere, quaſi Catones, excellentis ſpiritus viri, ſingulis forte ordinibus ab ipſo Varamundo delecti, ut in commune toti Francorum Reipublicæ ſalubriter conſulerent. Hoc ſane ἔτυμον nominibus ipſorum impreſſit. Wiſogaſtus enim prudentis & cordati conſultoris: Loſogaſtus, cati & aſtuti ſignificationem præ ſe ferunt. Huſogaſtus, non tam œconomi, quam eius, qui uſum domeſticum & conſuetudinem præcalleat, ac privatorum hominum rationibus conſulere poſſit: denique Soſogaſtus, aut potius Slavogaſtus (ſic enim in vetuſtis codicibus manuſcriptis exaratum nomen reperitur) rerum proletariarum, & infimæ etiam ſortis plebeculam pertinentium, curioſum notare videtur.

Ad tempus quod attinet, Leges hæ Salicæ latæ ſunt, poſtquam Veramundus primus Rex conſtituiſſet regiam quandam gubernationem apud Francos, circa annum Chriſti CCCCXXI. qui incidet in tempora Imperatoris Theodoſii minoris, licet aliqui in Honorii tempus gubernationis illius initium referant, & Bonifacii I. huius nominis Pontificis Romani. Poſtremo, etſi huius legis ipſiſſima verba eſſe plerique contendunt: IN TERRA SALICA MVLIERES ne ſuccedant: ideoque ab iis Baldus & Iuriſconſulti reprehenduntur, qui cum Imperii majeſtate, hæreditatis ius in prædia atque alia quævis bona confundunt: tamen non raro, ob hanc legem, diſceptationes ac controverſiæ inter Franco Gallos ortæ ſunt, cum fundantes ſe in illa edere, ac repræſentare legem hanc non poſſent. Ideoque potius in perpetua conſuetudine & obſervantia arcente fœminas à ſucceſſione Regni (quæ vim legis firmiſſimæ continet) quàm in autoritate huius legis ſcriptæ Galli ſe fundarunt. De aliis capitibus legum Salicarum, cum extent ea impreſſa, neque plura dicere propoſiti mei eſt, neq; tempus hoc permittit. Et ideo deflecto nunc ad minus ambiguas & notiores leges, Candidatis hiſce noſtris, propter quos actio hæc potiſſimum inſtituta eſt, magis accommodatas. Extat in noſtro Corpore Iuris Imperatoris Iuliani non obſoleta, ſed adhuc vigens lex, inſerta in Codicem Iuſtiniani Imperatoris, ſub titulo, De Profeſſoribus & Medicis; cuius hæc ſunt verba: Magiſtros ſtudiorum Doctoreſque excellere oportet moribus primum; deinde facundia. Sed quia ſingulis civita-

civitatibus adeſſe ipſe non poſſum, iubeo, quiſquis docere vult, non repente nec temere proſiliat ad hoc munus, ſed iudicio ordinis probatus decretum curialium mereatur, optimorum conſpirante conſenſu. Et propterea eadê ratione motus poſtea Honorius Auguſtus, Baſſo & Philippo Coss. ita reſcripſit: Tyrones in ſcholis loco ſemper poſteriore ponantur, nec enim patiuntur quemquam celſiorem gradum obtinere, niſi cui & laborum aſſiduitas, & ſtipendiorum prolixitas ſuffragantur. Etſi autem Honorius potiſſimû ad tyrones milites reſpexit, tamen utriuſque legis verba & ratio ad vos inprimis ſpectat. Prudenter enim conſtitutum eſt, ne quis ad munus docendi repente, neve temere proſiliat, & celſiorem gradum obtineat, antequam moribus & facundia excellat, & publica autoritate admittatur. Hoc ordine enim confuſo & neglecto, facile fieri poſſet, ut rudes eruditis, ſegnes induſtriis, mali bonis, in dignitatibus præferrentur, &c.

De tyronib. 6. lib. 12.

Caput LXV.

De linguis in genere: & in ſpecie de noſtra vernacula. Oratio habita Aldorfii, anno 1594. in promotione Magiſtrorum.

SOlennitas nunc annua recurrit, in qua non ſolum compellatus, & rogatus, à Spectabili Domino Decano Philoſophicæ facultatis, munus, ab Ampliſſimis Dominis Scholarchis, mihi commiſſum exequi, ſed etiam legibus Academicis, ab iiſdem promulgatis, quæ ſtatuunt, ut in eiuſmodi actionibus, oratiuncula, honoris & officii ergò, ab eo, qui vices Cancellarii gerit, antequam ad ulteriora procedatur, hoc conſeſſu doctiſſimorum & præſtantiſſimorum virorum, & iuventutis egregiæ, publicè habeatur, ſponte & libenter ſatisfacere cupio. Vtinam autem, Nobiliſſimi dignitate, virtute, eruditione, & humanitate, præſtantiſſimi viri, atque auditores reliqui ornatiſſimi, aliquid dignum auribus veſtris in medium afferre poſſem, quod vel delectaret audientes vel inſtrueret, denique quod gratum acceptumque vobis eſſet! cuperem certe, ſi ullo modo fieri poſſet, omiſſis intricatioribus & difficilioribus rebus, dulcia utilibus miſcere. Verum cum tenuitatem ingenii mei accuratius conſidero, meque proprio pede & modulo metior, accedentibus quoque variis negotiis, & occupationibus gravioribus, quæ animum hinc inde diſtrahunt, nihil de me tale promittere poſſum: ideoque alibi ſedanda erit hæc ſitis, & honeſta veſtra cupiditas explenda. A me vero nihil, niſi aridum, incultum, inſipidum, atque indignum veſtris eruditiſſimis auribus, expectabitis. Quod ſi veſtra ſingularis humanitas, candor & ſtudium, ea quæ à

me

me proferuntur, non ſapida, culta, acceptaque reddiderit, certe tempus, oleum & opera, ut dicitur, fruſtra perdetur. Fretus itaque hac ſpe de vobis concepta, propoſitum meum ſuperioribus annis inchoatum continuare, atque breviter nonnulla de linguis in genere; in ſpecie vero de noſtra vernacula, & ſtudio heroum varias linguas cognoſcendi, præfari, poſtea aditum ad ea, propter quæ hæc ſolennitas inſtituta eſt, patefacere ſtudebo. Linguam unam eandemque, & quidem Hebraicam, ab initio; poſt conditum mundum, quam ipſe Creator homines nuper creatos docuit, uſque ad confuſionem linguarum, à ſtructoribus infauſtæ illius turris Babylonicæ factam, in uſu fuiſſe, certius eſt, quam ut de eo dubitare fas ſit. Hæc enim propter excellentiam, gravitatem, ſuavitatem, vivacitatem, & efficaciam mirabilem, literarum, dictionum, periodorum, & ſententiarum, reliquas omnes, ſicut aurum viliora metalla, ſuperat. Non fruſtra igitur Paulus Apoſtolus Regi Agrippæ recenſet, Chriſtum in ſua Maieſtate divina, in ſplendore, ſuperante claritatem fulguris & Solis, lingua Hebraica cum alloquutum fuiſſe, perſecutionemque contra ſe & ſua membra obieciſſe. Imo in Alphabeto Hebraico, quod conſtat viginti duabus literis, ſive ex coniunctim, ſive ſeorſim conſiderentur, comprehenſa ſunt, divino plane myſterio, omnia ſecreta Theologiæ, & Philoſophiæ naturalis & moralis. Habent enim ſingulæ literæ & dictiones, mirabili emphaſi, ſuas peculiares ſignificationes, & notas. Inde evenit, ut ex hac, velut ſcaturigine quadam, præcipuæ linguæ totius orbis, maiori ex parte, fluxerint, & propagatæ ſint. De qua re multi libri doctorum virorum extant, ad quos plura audiendi & diſcendi remitto, & nonnulla quoque, ſuperioribus annis, à me, hoc in loco, de præſtantia linguæ Hebraicæ in medium prolata ſunt. Memorabile inprimis eſt, inter impiam illam turbam, & homines meticuloſos, ne denuo diluvium eos obrueret, qui autores, hortatores, & adiutores ſuperbæ illius ſtructuræ Babylonicæ fuerunt, Hebraicam linguam primam labem accepiſſe, eamque indignante Deo, ob inſolentiam hominum, ultra ſortem ſuam impia molientium, varietate linguarum, corruptam primum fuiſſe. Quæ ſane varietas multiplex fuit; ita ut, teſte Plinio, linguarum diſſimilium populi trecenti, in Dioſcuriade Coraxorum urbe, longe poſterioribus temporibus convenerint. Apud poſteros vero Semi (inter quos fuit Heber, qui eo tempore vixit) qui illi Nimrothicæ turbæ in conſtruenda turri non adhæſerunt, inviolatum hoc divinum idioma, & inſtrumentum inæſtimabile manſiſſe conſtat: A quo etiam deinceps Hebræum dictum fuit. Etſi autem non ignoro, diverſos hac de re diverſa ſentire: receptior tamen ſententia eſt, poſteritatem Semi (in qua præ cæteris Heberi nomen celebre eſt, & purior

rior doctrina floruit, & conſervata fuit) conſilia ſua, cum Nimrothi a factione impia & ſuperba, in ædificanda turri Babylonica, aliisque inſolentibus factis & actionibus, neutiquam communi aſſet: ſed eas actiones, tanquam pietati contrarias, deteſtata fuiſſe, ſeque ab iis ſegregaſſe, ideoque etiã maledictionis & confuſionis divinitus immiſſæ participem non fuiſſe. Vnde colligitur, Heberum, propter hanc ſegregationem vel diſceſſionem, filium ſuum, qui ei tunc temporis naſcebatur, Peleg, id eſt, diviſionem appellaſſe. Quemadmodum igitur purior lingua Hebraica, poſt diluvium univerſale, ſemper cum puriori doctrina floruit, & in poſteritate Semi propagata & conſervata fuit; ita poſt, amiſſa dignitate Regni, & abducto populo in captivitatem Babylonicam, una cum puriore religione, maiori etiam ex parte, amiſſa eſt, penitusque defeciſſet, ni ſacra voluminia divinitus conſervata fuiſſent. Id quoque apud alias gentes accidit. Experientia enim teſtatur, imperia & regna ſemper cum cultioribus linguis floruiſſe; eodemque modo linguarum corruptionem, deſtructis iis, ſecutam eſſe.

Hæc cum ita ſint, facile confutari poteſt eorum error, qui terram & Lunam progenitricos aſciſcunt, & ab iis originem ſuam deducunt, atque inde linguam ſuam omnium vetuſtiſſimam cenſent, ſicut olim Phryges & Ægyptii de hac prærogativa diu inter ſe contenderunt. Cæterum, ſi alterutrius vel huiuſcemodi ſimilis erroris participem me facere, vel ei adhærere vellem, forte in minorem reprehenſionem incurrerem, ſi vetuſtatem Cimbricæ linguæ, quæ Germanica, vel non diverſa ab ea eſt, aſſererem. Eam enim noſtro ſeculo quidam, ingenioſo ſane commento, præfert Hebraicæ, Græcæ, & Latinæ, quæ præ reliquis notæ & celebres ſunt, multisque argumentis & rationibus (argutis ſane) demonſtrare conatur, Cimbricam linguam nihil ab Hebraica, ſed potius hanc ab illa, adminicula ſumpſiſſe: imo, quod plus eſt, ſibi & aliis perſuadere conatur, Adamum Germanice in paradiſo locutum fuiſſe. Sed hæc cum aliis eruditis nugis miſſa faciam, & ad certiora, atque alteram partem meæ orationis veniam. De Germanica noſtra primæva & antiqua lingua ideo nihil conſtat certi, quod ea literas & diſciplinas olim nulla habuerit, ſi Tacito fides de Germanis habenda eſt. Literarum, inquit, ſecreta viri ac fœminæ pariter ignorant. Vnde evenit, quod diu ſane noſtratibus hominibus ſimplicioribus perſuaſum fuit, verba & dictiones Germanicis literis vel typis exprimi non poſſe. Et maxime mirum eſt, priſcos Germanos, in tanta ſimplicitate, & imperitia, in qua nihil niſi virtus militaris, proceritas, & robur corporis commendata fuit, accedente præſertim craſſiſſima idololatria, retinuiſſe nihilominus firmiter ſpem reſurrectionis, quæ tamen apud eorum hoſtes,

Romanos, & alios, pro ridicula fuit habita, qui eos, tanquam omnium hominum barbariſſimos, ut ita dicam, contempſerunt, ut qui à brutis ſolummodo forma differrent. Sed ob eam ipſam ſpem & fiduciam certam alterius vitæ, Ioſephus, Hegeſippus, Appianus, & alii hiſtorici, Germanis audaciam in prælııs, & mortis contemptum attribuerunt: quod eleganter Lucanus ita expreſſit:

——— populi, quos deſpicit Arctos,
Felices errore ſuo: quos ille timorum
Maximus haud urget lethi metus; inde ruendi
In ferrum mens prona viris, animæque capaces
Mortis & ignavum eſt rediturae parcere vitæ.

Quod cum ſit memorabile, & à paucis tamen obſervatum fuerit, omittere non potui. Magnopere enim ad laudem noſtræ gentis & maiorum pertinet. Sed in propoſito pergamus. Fatendum ſane eſt, licet lingua vernacula noſtra, diſciplinis & artibus, poſtquam Imperium Romanum ad noſtram gentem, fortitudine & virtute eius, pervenit, cultior & politior facta fuerit, diu tamen animis noſtratium impreſſam manſiſſe meticuloſam iſtam curioſitatem, ne lingua ipſorum minus apta & idonea eſſe ad ſcribendum, ſicut aliæ cultiores. Ideoque raræ, vel vix unquam literæ Germanicæ elegantiores inveniuntur ante tempora Cæſaris Rudolphi I. eæque maiori ex parte Latinis literis ſcriptæ, qui multis querelis Germanicæ nationis permotus, quod cogeretur, veluti ſub iugo exterorum Scribarum, qui linguæ Latinæ notionem habebant, & ad maxima quæque negotia adhibebantur, quorum fides nonnunquam minime integra eſſet, magna cum iactura rerum ſuarum, ſervire; comitia habuit Norimbergæ, anno 1270. ubi omnium Ordinum Imperii unanimi conſenſu decretum eſt, ut deinceps in Cancellariis & contractibus Germanicum idioma reciperetur. Hoc fuit initium, & ſuppeditavit genti noſtræ occaſionem, ut deinceps noſtra vernacula lingua magis ac magis excoleretur, donec eo perducta eſt, ut nunc non ſolum dilucide, ſed etiam ornate omnia, quæ accidunt, idque propriis quidem literis, & eleganti earum ductu, & ſcriptura, in ea poſſint comprehendi. Caroli Magni & Ludovici I. temporibus Gothica lingua in Germania vernacula fuit. Atque hæc non plane in deſuetudinem abiit: Nam Cimbrica, Saxonica, & Belgica, magnam cognationem cum ea adhuc habent: & audivi à fide dignis hominibus, extare adhuc in alpibus Italicis, nonnullis in locis, reliquias Gothicæ gentis, quæ incorrupte priſcum idioma retineant. *Notarunt hoc Tſchudius, Vadianus, & Stumfius.*

Quantam autem labem & maculam Germanicæ genti attulerit illa craſſa inſcitia & negligentia, quod deſtituta propriis hiſtoricis, de antiquis

eius rebus geſtis, nulla hiſtoria extet, verbis exprimi non poteſt: Contenti enim fuerunt, (ſicut hodierno die Turcæ facere ſolent) præclara facta, & victorias, quas ſæpiſſime contra hoſte Germani conſecuti ſunt, & à Tacito, Suetonio, Paterculo, Ammiano, aliiſque hiſtoricis, excepta Variana clade, perfunctorie & leviter ſaltem attinguntur, cantilenis vel rythmis expreſſas, parentes libeis, ſenioribus iunioribus canendo narrandove velut per manus tradere. Hoc primum hiſtoriæ atque annalium genus erat apud priſcos Germanos, ante literarum uſum. Succeſſere tandem carminibus hiſtoriæ. & annales, literarum notis inventis, quibus exprimi conſervarique verba & cogitata aliquo modo poſſunt. Dein cum humani ingenii induſtria ſenſim acceſſiſſent artes, quibus rerum imagines lu-culentius oculis repræſentari poterant, apud civiliores atque florentiores Germaniæ populos, præter hiſtoriam atque annales uſurpatæ ſunt etiam, ad memoriam rerum propagandam, picturæ, ſtatuæ, clypei, ac nummi, quibus poſteritas erudiretur, maiorum exemplis ante oculis poſitis, atque virtutum præmia, vitiorumque dedecora, & pœnas, ex imaginibus quoque cognoſcerent. Huius rei habemus adhuc egregium ſpecimen Ratisbonæ, in ædibus privatis, primarii Reipubl. conſiliarii L. Advocati, viri præſtantiſſimi, Ioh. Dietmari I. C. ubi duellum equeſtre Dollingeri Bavari, cum Hunno quodam, quem magicis artibus fretum, pro invicto habebant, ex gypſo affabre fictum; In Curiæ quoque elegantibus coloribus depictum eſt, quod tempore Cæſaris Henrici Aucupis accidiſſe ferunt; ibi quoque eius ſtatua conſpicitur. Monumentum ſane veteribus Romanis comparandum, qui gypſatis imaginibus facta & geſta maiorum ſuorum, ad demonſtrandam nobilitatem ſuam, plerumque in prima parte ædium ſuarum, cum titulis conſpicienda præbere ſolebant, ut eorum virtutes poſteri non ſolum legerent, ſed etiam imitarentur. Progreſſu tandem temporis, unà cum re militari, etiam Imperatores & Principes noſtri, cultiores in literis & hiſtoriis facti ſunt. Animadverterunt enim, verum eſſe, quod M. Tullius lepide admodum dixit; Neſcire, quid, antequam natus ſis, acciderit, nihil aliud eſſe, quam ſemper puerum eſſe. Et apud Platonem in Timæo, argute ſenex ille ſacerdos Ægyptius, Solonem & Græcos accuſat, ut ſemper pueros, nunquam ſenes eſſe affirmans, in quorum animo nulla erat ex vetuſtatis relatione priſca opinio, nulla cana ſcientia. Ob eam cauſam in Aurea Bulla Caroli IV. Imperatoris expreſſe ſancitum eſt, quibus linguis Electorum filii primogeniti inſtrui debeant. Turpe enim habitum fuit, & indecorum, proceres, & veluti columnas Imperii, cum Regibus & Principibus externis, eorumve Legatis, ore tantum alieno colloqui; ipſos autem nutu & ſignis duntaxat, quæ velint indicare. Recordor

autem,

autem, quoſdam noſtri ſeculi Principes Germanos magno & ſingulis ta-
lentibus cupiviſſe ſingula compenſare verba, ſi citra interpretem, rebus po-
ſtulantibus, quæ vellent, cum cæteris Principibus & Legatis colloqui po-
tuiſſent. Non fruſtra itaque D. Auguſtinus monet, facilius animalia diver- *Lib. 19. de*
ſi generis ſibi ſociari, quam diverſæ linguæ eiuſdem ſpeciei homines, & di- *Civit. Dei,*
verſitatem linguarum hominem ab homine alienare. Et inter ſigna iræ *cap. 17.*
maioris Dei in populum apud Hieremiam illa imprecatio eſt: Adducam
ſuper vos gentem, cuius ignorabitis linguam, nec intelligetis, quid loqua- *Cap. 5.*
tur. Et in Deuteron. Adducam ſuper te gentem de longinquo, cuius lin-
guam intelligere non poſſis. Hac ratione olim Xerxem & Mithridatem, *Cap. 28.*
potentiſſimos Reges populorum multorum, multiplices & varias linguas
diſcere non piguit, nec dedecore ipſis fuit. Notum quoque eſt, Themiſto-
clem ſenem, & exulem, intra ſpatium annuum, ſummo labore, Perſice lo-
qui didiciſſe, quo ſine interprete cum Rege Xerxe loqui libere poſſet. Ce-
lebratur præterea Carolus Magnus ab hiſtoricis, quod ad reliquas dotes,
& virtutes heroicas, & Imperatorias, cognitionem variarum linguarum
adiunxerit. Nec non & Otto II. Ottonis I. filius, qui navali prælio à Græ-
cis victus, & à piratis captus, ob peritiam Græcæ linguæ incognitus, ſalvus
in Siciliam evaſit, quos deinde ſupplicio affecit. Idipſum nuper movit po-
tentiſſimum Principem Electorem Saxoniæ Auguſtum, quem ſeneſcen-
tem Latinam linguam diſcere exactius, & quidem non abſque moleſtia,
non piguit, pœnituitq; eum, quod in iuventute ea neglexiſſet, quæ minori
difficultate tunc aſſequi potuiſſet, ſicut is parenti meo p. m. libere, familiari
in colloquio confeſſus eſt. Poſtremo non prætereundus eſt hic Ferdinan-
dus Hiſpaniarum & Arragoniæ Rex: Huic enim non ſolum cognitio va-
riarum linguarum & diſciplinarum magnopere curæ fuit, ſed etiam gymna-
ſia, in quibus cognitio earum comparatur, extruxit, & frequentavit ſæpius.
Inprimis autem memorabile eſt, quod de eo traditur. Cum enim auctore
& ſuaſore Franciſco Ximenio Cardinali, & fundatore Academiæ Com-
plutenſis, collegium Ildephonſi ingredi vellet, cjusque Rector Academiæ
patribus ſtipatus, præeuntibus de more ſceptrigeris, obviam procederet,
Rabduchi regii, qui & ipſi ſceptra gerebant, id conſpicati, voce intentiori,
ut ſceptra illa ſua Regi ſubmittant, aut deponant, acclamare cœperunt. At
humaniſſimus Rex, nihil ea re maieſtatem ſuam imminui ſentiens, ut ſo-
lito more procedant, iubet, Muſarum, inquiens, illas ædes eſſe, in quibus
fas eſſet, ut Muſarum ſacris initiati regnarent. Præſtantiſſimo id ſane exem-
plo factum fuit, non tamen ſummis Principibus inuſitato. Sic enim &
Pompeius ille Magnus, univerſi pene orbis triumphator, auditurus A-
thenis Poſidonium Philoſophum, fores de more à lictore percuti vetuit,

Mm 2 & faſces

& faſces ianuæ ſubmiſit, ſapientis hominis & eruditi motus reverentia. Cæterum hæc non ſolum ad principes viros ſpectant, ſed etiam vobis Candidatis inculcantur, qui nunc titulum & dignitatem Magiſtrorum, qui cognitione liberalium artium, linguarum, & diſciplinarum, reliquis excellere debent, conſequi cupitis. Non enim levis & vulgaris res eſt, ſicut vulgo æſtimatur, vernaculæ linguæ inſuper cognitionem Hebraicæ, Græcæ, & Latinæ adiunxiſſe. Hoc enim Magiſtrorum proprium eſt, ut in hac re laborent.

CAPUT LXVI.

Gratitudinis encomium, & deteſtatio Ingratitudinis. excerpta ex oratione, habita Aldorfii, anno 1595. in menſe Iunio.

GRatitudinem ſcimus eſſe virtutem, ortam ex duabus ſummis virtutibus, ex veritate & iuſtitia; unde Gratitudo rectiſſime, à Cicerone, virtus, non ſolum maxima, ſed etiam mater aliarum virtutum, appellatur. Notum autem eſt, nihil præſtantius, nihil utilius, nihil perfectius, atque gratius, Deo & hominibus exiſtere poſſe, quam ſi hæ duæ virtutes coniunctæ ſint, quibus gratitudo ita connexa & agglutinata eſt, ut ab iis ſeparari ſeſe nullo modo patiatur. Quemadmodum igitur veritas tantam potentiam habet, ut nullis machinis, aut cuiuſquam hominis ingenio, aut arte ſubverti poſſit, & licet in cauſa nullum patronum aut defenſorem obtineat, tamen ſeipſam defendat: Ita iuſtitiæ munus eſt, ſuum unicuique, abſque reſpectu perſonarum, æquata lance, & ſtricto gladio, ut pingitur, diſtribuere, & hac ratione veritatem tueri ſolere. Eius enim eſt talis natura, ut occaſiones & cauſa ſtabiliendi ſeipſam, ex ſe, quaſi fonte quodam, profundat, & licet prematur, & oppugnetur, parens tamen & altrix veritatis, dies, & tempus, tandem clariorem, expulſis tenebris, in lucem producat. Vnde apparet, nullas res inter ſe amiciores, & magis concordes eſſe, his ipſis duabus virtutibus. Sunt enim germanæ, & à Deo genitæ, & humanis mentibus, ſicut utiliſſimæ, ita etiam ſanis atque integris, iucundiſſimæ. Ex his, velut ex generoſiſſima propagine, egregia ſoboles oritur, Gratitudo; digna ſane ſuo ortu, & ideo ab omnibus expetenda, quæ adulta, propagatrix & nutrix aliarum præclararum virtutum eſſe ſolet. Vice verſa (ut contraria inter ſe magis elueſcant) quam dirum obſecro, & abominandum monſtrum eſt, ingratitudo, ita ut veteres eos, qui huic ſerviunt, alio modo deteſtati non ſint, niſi ut dicerent, tetra, & inviſa omnia, quæ vel dici

fingive

fingive poſſint, ingrato homini impune obiici licere. Etſi autẽ Seneca conqueritur, excepta Medorum gente, nullam alibi datam eſſe adverſus ingratos actionem, tamen Athenienſes olim, contra eos, peculiarem legem, qua reducebatur libertus in ſervitutem, habuerit. Ita enim loquitur Legislator: SVPERSEDEO TE HABERE CIVEM, TANTI MVNERIS IMPIVM ÆSTIMATOREM, NEC ADDVCI POSSVM, VT CREDAM VRBI VTILEM, QVEM DOMI SCELESTVM CERNO; ABI IGITVR, ET ESTO SERVVS, QVONIAM LIBER ESSE NESCISTI. Hac ratione, etiam huic monſtro legibus Cæſaris, multis in locis, frenum iniectum eſt. Iis enim iubentibus, filius ingratus exhæredari, filia ingrata dote privari poteſt: Emancipatus ingratus iterum in paternam poteſtatem: Et legitimatus iterum ad ſtatum naturalitatis redigitur. Sic omnis cauſa amittendi feudi, fundatur in ingratitudine clientis: Canones quoque ingratitudinem tanquam teterrimum vitium deteſtantur; Et merito quidem iure, nihil æque ſocietatem hominum, quæ in mutua conſiſtit benevolentia, diſſolvit. Quod ſi nihil eiuſmodi extaret, tamen ingratus non minus impunitus eſſet, quam malignus, quam avarus, quam impotens, quam vanus, crudelis. Impunita enim, teſte eodem Seneca, non manent, quæ invi a omnibus bonis ſunt. Neque ullum ſupplicium gravius cenſenuum, publico odio. *In l. 3. de benefic.*

Vt autem hiſtoriolam aliquam, huic rei convenientem, quæ auditores non ſolum iuvet, ſed etiam delectet, more meo ſolito, adiungam; notum eſt, naturam, vel potius eius autorem Deum, non ſolum hominibus grati animi notionem inſeviſſe; ſed etiam brutis huius virtutis particulam vel certe umbram atque imaginem aliquam indulſiſſe. Etenim inter illa reperiuntur, quæ non plane ſunt ἄλογα, id eſt, rationis omnino expertia: Ita ut nonnulli in illa opinione fuerint, non ſolum animalia bruta, & belluas, ſed etiam aves & piſces, poſſe communicare inter ſe cogitationes, & voluntatem ſuam. De qua re, ſicut multa exempla de feris, & cicuribus quidem, extant; ita tantum unum de Ciconia adferam. Aves illas conſtat habere multa peculiaria, non procul à ratione diſſidentia; inprimis autem pietatis ſcintillæ, utpote indicia grati animi, illis innatæ ſunt, erga parentes ſenio confectos, vel alioqui debiles; Vnde verbum, ἀντιπελαργεῖν, ex voce πελαργὸς, quæ ciconiam ſignificat, eſt factum. Quo etiam Hebræi reſpexerunt, qui hanc avem, ob inſitam naturæ pietatem, Chaſidam vocarunt, quod peculiare eſſe dicatur huic avi, ut parentes ſenes nutriat: Atque hinc πελαργικοὶ νόμοι, quaſi dicas, Ciconiariæ leges, ortæ ſunt. Quocirca in nummiſmatibus antiquiſſimis Romanis, præſertim familiæ Antoniæ, & Ceciliæ, imaginibus genuinis, Ciconias, tanquam ſymbolum pietatis, adiunctas conſpicimus. Hic amor mutuus, inter Ciconias ſenes, &

** Pfraumhemi in Wetteravia haud procul Frãcofurto ad Mœnum, anno 1580.*

iuvenes eſt. Inprimis autem parentes, erga ſobolem φιλοστοργότατοι: Cui Germanicum etymon quoque convenit. Storch etenim à Græco στοργὴ nomen habet. Hoc patet ex ſequentibus, quæ non ita pridem * evenere, digna ſane, quæ inter rariſſima exempla poſteritati commendentur. Ciconiam, conſtat, à pabulatione reducem, quum flammas nido imminentes, certo exitio pullorum, videret, conatam modis omnibus, eos grandiuſculos, involucres tamen, primò affatim, roſtro & gutture apportata aqua, & nido madefacto, ab incendio defendere, poſt creſcente undique in ædificiis flamma, eos eripere mediis ex ignibus, tandem, cum fruſtra laborare ſe animadverteret, deſperata ope, & quaſi conclamata, paſſis alis, in nidum ſe præcipitem dediſſe, pulliſque toto corpore obtectis, incumbere viſam fuiſſe, veluti depoſita vitæ ſpe, ultro eam, cum cariſſimis pignoribus, mortem oppeti turam. Miraculo rei & pietatis honori res ita verſibus illuſtrata eſt:

Candida & obſtreperis invïſa Ciconia ranis,
Pignora ab ardenti viderat igne premi:
Eripiat ne ſuos, & aperta pericula tentet?
Hinc ſuadet pietas, vita amor inde vetat.
Hanc luctam pietas generoſa diremit, & urna
Eſſe eadem, & ſobolis vult libitina ſuæ;
Iam minor Aſſyrium Phœnicem fama loquatur,
Vive è qua buſto quæris: at iſta mori.

Simile aliquid, ſed feliciore eventu, non ita pridem in vicinia accidit, in pago quodam, ut orto incendio viſæ ſunt Ciconiæ madefactæ, in gutture aquam apportare, & effundere, hacque ratione non ſolum nidum tueri, & totum tectum, ſed domum quoque in qua conſtructus fuit, à flam̃is conſervare, ut ea incolumis, contiguis ædibus in cinerem redactis, manſerit. Cæterum habetur quaſi commercium iſtarum avium pro fortunato, ſicut quoque olim augurium earum Ethnicis maxime auſpicatum fuit. Experientia enim conſtat, eas excubare ſtrenue pro iis locis, in quibus nidulantur, & venenata deglutire, atque præſentire ruinarum atque ignis pericula creduntur.

Præterea quod mirum, & notatu dignum eſt, tanta memoria valet Ciconia, ut circa autumnum fugiens frigora, & ad diſſitas, & calidiores regiones migrans, ineunte vere noſtro, rediens, rurſus ſuos nidos optime noſcat, & attente obſervet, an aliquid in iis mutatum ſit, vel non. Quod ſi in illis integris nidificare nolit, habetur pro malo omine, ita ut aut ædibus, aut domino mortem, aut aliquam ruinam portendere cenſeatur. Ne autem paterfamilias uſum habitationis gratuitæ concedere ipſis gravetur,

ubi primum pullos excluſere, unum illorum, quaſi pro mercede locationis, ne ingratæ eſſe cenſeantur, in arcam deiicere eas, aut alarum aliquot meliores pennas, ſæpius compertum eſt. Poſſem etiam recenſere exempla caſtitatis, & iuſtitiæ, huius avis, ſi temporis anguſtia hoc non prohiberet, me que ad potiora vocaret, adeo ut recte dici poſſit: huic volucri

Cœlitus ingenium & rerum prudentia maior
Contigit, exemplum ut virtutis amabile praſtet,
Laudatisque agitet veluti ſub legibus avum,
Illa etiam benefactores, benefactaque novit.

Cæterum, ſi non licet aſſerere, has aves, vi rationis, & intelligentiæ, quod ſolius hominis proprium eſt, præditas eſſe; tamen in illis quiddam, pro captu ingenii, & conditione naturæ, ſimile & quodammodo par, ac tale quidem eſſe, ut ſine eo, nec humanæ quidem rationis, & conſiderationis efficacia explicari, exercerique poſſit, nemo recte inficiari poterit. Et hanc vim animi Ariſtoteles φαντασίαν appellat, in qua eſt imaginum quædam, & viſorum apparitio, & μνήμην, quæ eſt memoria. Cum igitur bruta tam egregiis virtutibus ornata eſſe, naturali quodam inſtinctu, & peculiari quodam modo, cognoſcamus, quæ Gratitudinem videlicet, Iuſtitiam, Caſtitatem, & ſimiles virtutes repræſentant: quid obſecro hominibus, quorum proprium eſt ratione præditos & virtutibus eſſe addictos, faciendum cenſebimus? Quare omnibus hominibus, cuiuſcunque conditionis ſunt, hæc virtus, quæ Gratitudo dicitur, inprimis curæ eſſe debet, cui etiã à teneris, quod aiunt, unguiculis aſſueſcendum.

CAPVT LXVII.

Commendatio bonarum literarum, & de dignitate atque utilitate, nec non de contemtu earum & barbarie paulatim ingruente.

Anno 1602 die ult. Iun. Aldorfii habita.

AVdivi puer adhuc, & poſtea adoleſcens, magnum illud & illuſtre lumen Germaniæ, Melanchthonem, & alios celebres & doctos viros, inter quos optimum meum parentem, piæ memoriæ, abſque invidia nominare licet (nam cur ego encomio & præconio eo, quod illi ab aliis præſtantiſſimis viris uno ore conſtanter tribuitur, defraudarem genitorem meum?) audivi, inquam, eos ſæpius, publice, & privatim conquerentes, de neglectu, & contemtu bonarum & liberalium literarum, & diſciplinarum, & ex eo paulatim ingruente barbarie, cui licet ſeſe omnibus viribus, dum viverent, opponerent, & diligenter reſiſterent, tamen prævidere

ſeſe

ſeſe aiebant, poſt ſuum ex rebus humanis deceſſum, barbariem, ex neglectu bonarum literarum, ita vires acquiſituram, ut ſenidoctorum contentionis, quam coniunctionis & veritatis cupidiorum, autoritas deficientibus ſolide doctis viris, ad depellendum tantum malum, inſufficiens futura ſit. Hanc prædictionem veram hoc noſtro ævo apparere, experientia (dolendum ſane) nos docet. Evanuit enim nunc propemodum in adoleſcentibus priſtinus ardor, ſolertia & ſeria cupiditas ad ſolidam & veram eruditionem aſſequendam, quæ aſſiduis laboribus, & indefeſſo ſtudio paratur, cum cupiditate otii & fuga laboris. E contra ſuperficialis & umbratilis doctrina paſſim expetitur. Deplorare iſta licet, emendare non licet, cum præſertim habeamus maiorem occaſionem, calamitatem huius noſtri ſeculi deplorandi, ſi diligentius perpendimus emolumentum, & utilitatem, ex cultura bonarum literarum provenientem, & viceverſa damnum & perniciem ex barbarie pullulante, non animadverti. Fieri enim non poteſt, quin ſublatis ſtudiorum pretiis, etiam ſtudia perire neceſſe ſit, ut Tacitus recte monet. Animadverterunt id tam veteres, quam recentioris memoriæ Reges, Principes, & heroes. Ex quibus fuit Philippus, Rex Macedoniæ, qui non tam ob natum filium Alexandrum lætatus eſt, quam quod ſub diſciplina Ariſtotelis erudiendus eſſet. Nec non & Octavius Auguſtus, quia imperiali maieſtate non indignum iudicavit, ſuos adoptivos filios, doctrina ſua, & honeſtis artibus informare. Vt enim priſcos doctos, & amatores doctorum prætercam, ex multis recentioribus paucos, ſed præſtantiſſimos eligamus, & eorum iudicium perpendamus. In quorum numero, meo iudicio, primas tenet Alphonſus ille, Aragoniæ & Neapolitanorum Rex optimus, & fortiſſimus. Is enim, confectis atrociſſimis bellis, cùm ampliſſimorum regnorum, parta pace, dominus eſſet, omnem ſuam proſperitatem & felicitatem libris & bonis literis addicere, & ex iis unum, & iura armorum ſe didiciſſe, fateri non erubuit. Ideoque & in caſtris, & in regia ſua, Platonis, Virgilii, Livii, Senecæ, & Caii Cæſaris libros, perpetuos comites, noctu, & interdiu, habuit, & ex lectione eorum, præſertim Livii, ſeſe recreavit, adeo ut cum illi ab hoſte ſuo infeſtiſſimo hiſtoriæ Livianæ, eleganter compactæ, & involutæ, dono mitterentur, & à medicis ſuis moneretur, ne eos aperiret; facile enim toxicum, ex odore, & tactu noxium, in illis involucris latere poſſe; tanta cupiditate ductus eſt, eos libros inſpiciendi, ut repudiato conſilio Medicorum, eos abſque mora, & metu recluderet, & evolveret, dicens: Regem auxilio divino, ab eiuſmodi inſidiis tutum eſſe. Imo cum aliquando periculoſe laboraret, & omnia remedia parum efficacia eſſent,

exle-

ex lectione librorum Q. Curtij, de geſtis Alexandri Magni, ſe recreatum, & priſtinæ valetudini reſtitutum eſſe, palam confeſſus eſt. Ob hanc rem librum, & quidem eum apertum, tanquam inſigne peculiare ſibi aſſumſit. Optimos enim conſiliarios dicebat eſſe mortuos, libros videlicet, à quibus candide omnia diſcere poſſet: quod meminerat jam olim Ptolomæo quoque regi Ægyptio ſuggeſtum fuiſſe à Demetrio Phalereo; ut eſt apud Plutarchum.

Hunc amorem librorum Regis cum obſervarent ejus milites, in direptionibus oppidorum, & caſtrorum, ex præda libros ſeligebant, & Regi, tanquam res pretioſiſſimas, ipſique acceptiſſimas, non abſque remuneratione offerebāt. Dicere autem, & perſancte affirmare ſolitus fuit, malle ſe gemmas univerſas & omnia, quæ poſſideret, & haberet, perdere, quam literas bonas, quas permodice ſe ſcire aiebat. Ideoque Reges aut literatos eſſe oportere, aut certe literatorum hominum amatores. Quod idem Rex ſtudioſe fecit; nam omnes, haud vulgariter, ſuo tempore, doctos non ſolum amavit, ſed inter ſuos familiares (quod eis admodum honorificum fuit) aſſcripſit. Inter quos præcipui fuere Georgius Trapezuntius, Laurētius Valla, Leonhardus Aretinus, Poggius Florentinus, Ludovicus Podius, Bartholomæus Faccius, Antonius Panormita, qui ſui Regis dicta & facta, eleganti commentario deſcripſit: in quo inter alia admodum memorabile eſt, quod viderit hunc Regem aliquando, ex lectione literarum latinarū, omiſſis graviſſimis rebus, gaudio geſtientem, quæ ad illum, à duobus adoleſcentibus, quos Lutetiæ, ut bonas literas & diſciplinas diſcerent, aleret, eleganter ſcriptæ eſſent. Si igitur hic prudentiſſimus, & potentiſſimus Heros, qui fuit Rex, Regis filius, Regis nepos, & Regis frater, animadvertit fructum & utilitatē bonarum literarum: facile colligere potuit, quam infinita mala ex jactura illarum, oriantur. Hoc laudabile inſtitutum poſtea ſecuti ſunt Ludovicus XII. & Franciſcus I. Reges Galliarum. Ille enim officia Ciceronis, & Cæſaris commentaria, magno in pretio habuit, eoſq; libros non ſemel perlegit, & actiones ſuas, & conſilia ex iis inſtituit: hic vero cum bonæ literæ ex tota Gallia exularent, eas rurſus, veluti poſtliminio, in eam accerſitis doctis viris, introduxit. Præterea prandens & cœnans, quod ex Poëtarum, hiſtoricorum, & Coſmographicorum libris didiciſſet, aliquid enarrabat. Libere autem confeſſus eſt, ſe non tam armis, quam literis, ſuum ampliſſimum regnum tueri, & conſervare poſſe. Imo durante ſua captivitate, in Hiſpania, in ſummo mœrore, & ægritudine, ſe majorem delectationem, & recreationem ex lectione bonorum librorum, & hiſtoriarum, quam aliis rebus, percepiſſe affirmavit. Omiſſis autem exteris, veniamus ad noſtrates heroes. Igitur Otto II. Cæſar ab ineunte ætate

bonis literis & linguis inſtitutus fuit, quarum utilitatem ſenſit, cum aliquando in fuga à piratis captus eſſet: beneficio enim Græcæ & Latinæ linguæ, cum non pro Imperatore haberetur, incognitus evaſit. Sic Carol. IV. Imperator tantus amator & fautor bonarum artium fuit, ut aliquando in Scholam Pragenſem ingreſſus, diſputantes liberalium artium Magiſtros, per quatuor horarum ſpatium attente audierit. Quod cum purpurati ejus moleſte ferrent, affirmantes tempus cœnæ adeſſe, & fere effluxiſſe: Mihi, inquit, minime hoc videtur. Nam ſuavior mihi, appoſitis delicatis ferculis, cœna hæc præſens eſt. Prudenter ſane, qui pabulum animi cibo corporis prætulit, & illud, quam hunc, præſtantius eſſe cenſuit. Et talem cœnam veteres Platonicam nominarunt, quæ ſobria, & elegantiſſimis præceptis condita erat, ex qua diſcedentes convivæ in poſterum bene ſe habere prædicabant, quod nec capitis gravidinem, nec ſtomachi cruditatem ſentirent. Id enim, quod in corpus confertur, ſtatim effunditur: quod autem in animum, perpetuo conſervatur. Quam in ſententiam elegans exſtat Epigramma Græcum Callimachi, quod a parente meo piæ memoriæ ſic Latine converſum eſt:

Quæ quondam capiti impoſui ſtillantia ſuavi
Uda in deliciis ſanguine ſerta meo,
Omnia mox jacuere evanida, tum quoque dentes
Ingeſſere alvum ſi qua ſub immemorem,
Horum nil etiam ſenſit lux craſtina: ſed quæ
Auribus accepi, nunc quoque certa manent.

Quod ſi M. Antonij Mureti verſionem audire mavultis, ea talis eſt:

Namque & ego nitido capiti, flaviſque capillis,
Serta olim Aſſyrio ſparſa liquore dedi.
Et bona in ingratum congeſſi plurima ventrem:
Cuncta ſed in ventos illa abiere leves.
Servarunt ſola commiſſa fideliter aures:
Corporis hac una eſt parte reperta fides.

Specimen autem convivij Platonici, ſi quis omnibus numeris abſolutum, ut dicitur, habere cupit, is legat Stephanum Guazzum, de civili converſatione. Ad propiora accedamus. Carolus V Cæſar potentiſſimus ille heros, in caſtris Thucydidem, in Gallicam linguam, à Claudio Maſſilienſi Epiſcopo, converſum, ſemper ſecum habuit, & hunc autorem aſſidue magna cum voluptate legit, cumque ſuis intimis Conſiliariis, Silvagio, Mercurino, & Granuelo commendavit, atque ex iis quærere ſolitus fuit, quid legiſſent, & quæ ipſe obſervaſſet, cum illis contulit. Hic mortuo patre Philippo, Rege Hiſpaniæ, in flore ætatis ſuæ, (vigeſimum octavum enim annum

nondum

nondum exceſſerat) vix ſeptennis Adrianum Florentium Vltraiectinum, qui poſtea in Pontificem Romanum electus eſt, pædagogum habuit. Is ejus animum potius in religione Romana firmiter tuenda, quam liberalioribus literis accurate informavit. Quare cum Carolus natura ad exercitia militaria promtior eſſet, liberales artes potius guſtavit, quam iis recte imbutus fuit. Cujus rei eum poſtea ſæpius pœnituit. Auditæ enim ſæpe illius querelæ fuere, quod ante tempus penitiorem literarum cognitionem deſeruiſſet, cum Legatos Latine perorantes, non ſatis intelligeret: multo minus iis in eadem lingua reſpondere poſſet, ſed aliorum opera uti cogeretur. Non fruſtra igitur in pragmatica ſanctione Carolina, quæ aureæ bullæ nomen meruit, ordinatum eſt, ut Electorum filij in lingua Latina, Italica, & Sclavonica inſtituerentur. Quod ſi tam potentiſſimi Imperatores & Reges honorificum eſſe ſibi putarunt, literis liberalioribus inſtructos eſſe, cum tamen cenſeri poſſet, abſque labe ſuæ dignitatis eos cognitione earum facile carere potuiſſe: Eo magis laudandi ſunt hi adoleſcentes Candidati, quod in liberalibus artibus & linguis, ex quibus vitæ ſubſidia illis quærenda ſunt, ſuo labore & induſtria, (bonæ literæ enim, ſecundum Democritum, potentibus & divitibus nonnihil addunt honeſtæ menti: tenuioribus vero ſunt aſylum, & unicum vitæ exiſtunt præſidium) eo pervenerint, ut prævia exploratione morum & eruditionis à philoſophica Facultate digni habiti ſint, qui honoribus promeritis ornentur. Magna ſane & honorifica expetitis: Non enim eſt vilis & levis (ſicut vulgus & ἀμουσοι opinantur) hic honor & dignitas ſcholaſtica, cum conceſſio ejus à Cæſarea Majeſtate tantum dependeat, & ab ea, ſicut alia, quæ Regaliis annumerantur, impetranda ſit: Ideoque ſuperioribus annis maximo in pretio habita fuit. Poſſem etiam nominare, ſi anguſtia temporis id permitteret, illuſtres, generoſos, atque nobiliſſimos viros, qui titulum Doctorum & Magiſtrorum ambierunt, & eo publice ornati ſunt, illumque honorificum ſibi cenſuerunt, &c.

CAPUT. LXVIII.

Utrum arma bonis literis præferenda? vel, utra militia togata an armata præſtantior ſit?

Oratio habita Aldorfij.

Quod ad arma attinet, quis neget, obſecro, arma non ſolum ad retinenda parta, ſed etiam ad acquirenda alia, omnino neceſſaria eſſe, quæ

defenſiva, & offenſiva vulgo nominantur. Præterea quis ignorat, armorum vſu & exercitio, hoſtiles incurſus, & violentiam repelli, ita ut ſine illis pax ſarta tecta, ut dicitur, manere & conſervari non poſſit. Vnde recte dicitur, Arma in pace paranda, & conſervanda eſſe: & arma in manu prudentum, pacem apportare. Non obſcurum inſuper eſt, Imperatores, & Cæſares, tam veteres, quam recentiores, ob felicem tractationem armorum, præclara præconia, & titulos meruiſſe; Victores, Felices, Optimos, Item, ob domitas armis gentes, Aſiaticos, Africanos, Parthicos, Scythicos, Geticos, Sarmaticos, Alemannicos & ſimiles. Quæ ſane omnia ſpectant ad eorum gloriam, & exiſtimationem, & tales titulos non ſolum in honorem eorum, ſed multo magis ad terrorem circumferre ſolebant. Huc referri poteſt reſponſum cujuſdam ſummi ducis; interrogatus enim, utrum Achilles an Homerus eſſe mallet, ex percunctatore quæſiviſſe rurſus dicitur: Utrum buccinatorem an belli Imperatorem præſtantiorem cenſeret: Notum quoque eſt, quod olim, & nunc quoque armata militia, utpote lucroſior, & ſpecioſior, togatæ paſſim præferatur. Quocirca ſplendore ejus multi ſic excitantur, ut hac derelicta, illam omnibus modis expetant. Poſſent adduci & alia fere innumera argumenta, & hiſtoriæ, ex quibus ratiocinari, & concludi poſſe videtur, arma bonis literis, & Martem Minervæ longe excellere. Certe ſi hac de re Gothi illi, vaſtantes & deprædantes Græciam, & forte in acervum exquiſitorum librorum, continentium varias ſcientias, incidentes, eoſque propterea intactos ſinentes, quaſi molles & imbecilles homines facerent literæ liberales; Præterea ſi Scythæ, Mauri, Turcæ, & aliæ barbaræ gentes, interrogarentur, abſque dubio in contemtum literarum, pro armis decernerent, & ſtatuerent. Verum ego in æquilibrio adhuc ſubſiſto, neque meum judicium in hac vel illa parte, à ſe diviſa, interponere volo, priuſquam abſolvam ſecundum quoque membrum noſtræ propoſitionis. Primum igitur axioma erit; finem in omnibus rebus attendendum, & reſpiciendum eſſe. Si igitur quæritur, quis ſapientum & honoris cultu celebratorum hominum finis ſit? Recte reſpondebitur, ut poſt ſe relinquant, quod poſt mortem ipſorum triumphet, quodque ſecundum Poëtam:

Buſto eripit, vitaque reddit mortuos.

Nonne autem famæ immortalitas à literis & hiſtoriis, quibus æternitas conſervatur, dependet? Poſſunt ne hoc præſtare arma? Minime. Vbi quæſo res geſtæ, non magnæ, ſed maximæ, & ſtupendæ Imperatorum, Cæſarum Regum, heroum, ſi non eæ poſteritati traditæ eſſent literis? Jampridem illæ ſepultæ, & poſteritati inſciæ jacerent. Vnde concludi poteſt, ſi finis tantum attendatur, quod literæ ſolæ immortalitatem pariant; arma autem,

tem, abſque literarum adminiculo, parere eam nequeant. Hoc Alexander Magnus expendit, qui ideo Achillem felicem & immortalem prædicavit, quod Homerum, egregium factorum ſuorum ſcriptorem, & præconem nactus eſſet. Abſque hoc enim tam egregius heros (ſi modo omnia vera ſunt, quæ illi attribuuntur,) inglorius, & ipſius res geſtæ perpetuæ oblivioni traditæ eſſent. Hoc Octavius Auguſtus ille excellens Monarcha innuere voluit, quod teſtamento ſuo indicem rerum à ſe geſtarum inſeruit, quem in æneis tabulis voluit incidi, quæ ante Mauſoleum ſuum, ut pote in loco publico, ut ab omnibus legerentur, ſtatuerentur. Non inſcite itaque ex veteribus quidam dixit: Literas non ſolum dare vitam poſſe, ſed etiam adimere. Et pennas ſcriptorias, loricas bellatorum penetrare. Idipſum maxime apparet in Legatis Cæſarum, Regum, & Principum potentiſſimorum, ex quorum geſtibus, ſermonibus, & veſtitu, cognoſcuntur ingenia, & indicia eorum, à quibus mittuntur, cum ipſorum perſonam repræſentent. Quamobrem ſapienti conſilio, Legati literati, excultique moribus & prudentia, diliguntur, & ſi neceſſitas poſtulat, militares viri illis adiunguntur. Etenim dignitas & authoritas legantium, ex legatis plerunque dependet atque æſtimatur. Exemplum vetus habemus in Cynea Theſſalo, auditore Demoſthenis, Legato Regis Pyrrhi ad Romanos, cujus authoritas & dexteritas ingenij tanta fuit, ut Rex ipſe fateretur, ſe plures urbes & regiones eloquentia ejus acquiſiviſſe, quam armis. Alia vetera exempla recenſeri poſſent, ſed ijs omiſſis, recentiora, tanquam notiora & jucundiora perpendamus. Documentum inſigne extat, noſtra memoria, in vere nobili & prudenti viro, Jacobo Sturmio Argentoratenſi, qui in comitiis, & aliàs Reipublicæ Argentoratenſis nomine Legatus miſſus, bonis literis excultus, earum ſubſidio in tanta authoritate fuit, ut præcipui Principes Imperij ipſius conſilio uterentur, & materiam ipſo ſuppeditante, Sleidanus ſuas hiſtorias maxima ex parte conſcripſerit. Quin etiam poſt bellum illud, quod Schmalcaldicum, ab ibi inito fœdere, vulgo nominatur, tantum valuit apud Carolum Quintum Imperatorem ejus authoritas & eloquentia, ut exigua mulcta pecuniaria hæc Reſpublica, confœderatis tunc admodum irato, conciliaretur. Vnde proverbium elegans ortum fuit, quod in noſtra vernacula lingua, propter concinnam ambiguitatem, melius ſonat: Keyſer Carl habe dazumal die feſte Statt Straßburg/ vnd den Schlüſſel des Rheins/ mit Sturm/ eröbert vnd gewonnen. Augerij Busbequij Gislenij, Legati Cæſarei, viri ingenij & corporis dotibus eximij, (quem, cum Legatos Turcicos inſigni comitatu Francofurtum, ad Imperatorem Ferdinandum, & Cæſarem Maximilianum II. filium, in ejus inauguratione duceret, magna cum admiratione vidi) ejus, inquam,

dexteritas apud Turcas, ex literarum adminiculo tantam auctoritatem acquiſivit, ut non ſolum Turcicus Imperator, Viſieri, & Baſſæ, eum magnifacerent, eique immenſis pollicitationibus perſuadere conati ſint, ut abnegato Chriſto, muſulmaniſaret: ſed ille ſicut Marpeſia cautes, integer & cõſtans in fide Chriſto data manſit: Quinimo inducias multorum annorum, & alia multa utilia Reipublicæ Chriſtianæ impetravit. Quod ſi literis bonis deſtitutus fuiſſet, irrita & infecta apud barbaros tunc temporis ob res feliciter geſtas valde elatos, ea omnia manſiſſent. De qua re extant ejus peculiares epiſtolæ editæ. Joannes Dantiſcus, Sigiſmundi I. hujus nominis, Poloniæ, Regis, Legatus, ob eruditionem & ingenij elegantiam, in tanta fuit auctoritate apud Carolum V. Imperatorem, ut cum is, reſignato Imperio dimiſſis omnibus externis Legatis, ex Belgio in Hiſpaniam navigaſſet, cum ſolum comitem ſecum duxerit, quem etiam poſtea maximis honoribus auxit, cumque in numerum, & ordinem nobilitatis Hiſpanicæ cum toto ſuo genere & agnatione inſeruit. Quod ſane, præſertim in illa gente exteris non admodum in participanda nobilitate benevola, rarum, & tantum Dantiſco, exculto bonis literis & moribus, aſcribendum fuit. Econtra rudia, impolita, & ruſtica ingenia & mores, in Legatis potiſſimum, quantum, obſecro, contemptum & riſum excitant! Ii enim deſtituti, cultura & adminiculo bonarum literarum, veluti certa regula vitæ, vagabundi ſuis cogitationibus & actionibus, perpetua rerum ſuarum jactantia, moleſti & ridiculi ſunt aliis, cum tamen faſtu quodam reliquas gentes atque nationes cultiores præ ſe aſpernentur.

Recens factum ridiculum extat Legatorum, magni & potentiſſimi cujusdam Principis: Cum enim Romæ eis antiquæ ſtatuæ, & ſtupenda illa ædificia, vetera & nova, integra & corrupta, monſtrarentur, & num ſimilia apud illos extarent, vel alicubi vidiſſent, interrogarentur? multo plura in ipſorum Principis ditione extare, & rariora & excellentiora, reſponderunt. Porro, cum ob inſulſam & arrogantem reſponſionem percontarentur, ſcirentne, quid eſſet conſcientia? putantes eſſe monile, gemmam, vel aliam rem pretioſam & admirandam, in Principis ſui gaza eam reperiri, reſponderunt. Sed ne auditoribus prolixiore narratione moleſtus ſim, in hac quæſtione ſuccincte meam ſententiã exponam. Sit in pretio armata, ſit in pretio eodem modo ſimul & togata militia, ita tamen, ut pari paſſu, ſicut dicitur, unà ambulent, nec una aliam contemnat. At conjunctim multa majora & ſalutaria quæque, tam in bello, quam in pace ambæ efficere poſſunt, quæ alterutra ſeorſim non ita præſtare queat. Conſilia enim togata militia ſuppeditat, armata vero ea fortiter expedire ſolet. Quod animadverterunt prudentes heroes, qui literas cum armis conjunxerunt, ut ita, ad Cæſaris imitatio-

imitationem, altera manu lancea, gladiusve, altera calamus tenendus ſit. Hæc Iuſtinianus Imperator ſtatuit, cum Imperatoriæ Maieſtati non ſolum arma, ſed etiam leges attribuit. Idipſum non ita pridem inculcavit potentiſſimus Rex Angliæ, & Scotiæ, Iacobus, filio ſuo primogenito Henrico in ſuo regali, vel potius aureo dono. Concludo itaque, has duas res inter ſe mutuo adminiculantes, & mutuas ſibi operas tradentes, perfectum & ſalutare opus efficere poſſe, licet unaquæque etiam per ſe laudem & honorem ſuum mereatur.

Proœmio Inſtit. Iuris.

Caput LXIX.

Voluptatem & dolorem ſibi invicem comitari.

Excerpta ex oratione, habita Aldorfii, Anno 1605.

IN legibus Academicis ſancitum & obſervatum eſt hactenus, atque uſu receptum eſt, Ampliſſimi viri, &c. ut in hoc celeberrimo conſeſſu, quando tractatur & agitatur de gradu Magiſterii, qui in facultate Philoſophica ſummus eſt, ex conceſſione privilegiata Cæſareæ Maieſtatis, Candidatis conferendo, Spectabilis pro tempore Decanus, in oratione ſua, ſeria & utilia, ex quibus ſtudioſi adoleſcentes & iuventus in liberalibus diſciplinis & artibus potius erudirentur, quam delectarentur, inculcaret & tractaret. Qua finita, licentiam conferendi hanc dignitatem & honores, ab eo, qui vices gereret Cancellarii, nomine & iuſſu Ampliſſimi Senatus noſtri, peteret: qui ipſe quoque oratiuncula aliqua aures & animos auditorum demulceret, ac veluti pabulo animi, alacriores & hilariores redderet. Quod quidem hactenus à me, quotiens præſens fui, quatenus tenuitas ingenii mei mihi permiſit, ſæpius factum eſt. Studui autem, non ſolum utilia, politica & ethica, ſed etiam dulcia & ſuavia hiſtorica, & quidem non vulgaria & trita, quæ non ita ac rara & ſelecta plus delectare ſolent, admiſcere & in medium diſſerendo afferre. Quòd nunc quoq; facere, Deo adiuvante, conabor. Etſi autem, quam diu hiſce Academicis actionibus à prima fundatione huius Scholæ, hucuſq; interfui, auditorum attentam & promtam voluntatem, in me audiendo, ſemper animadverti, quæ me quoque promptiorem & alacriorem in perorando reddidit. (Nam, *Excitat auditor ſtudium*, ut Poëta recte monet:) tamen cum propemodum in talibus actionibus conſenuerim, non poſſum non vereri veſtram priſtinam cupiditatem & affectionem erga me, ob ſeniles meas cogitationes, & rationis tenuitatem, addo quoque pronuntiationem languidiorem, ſi non penitus, attamen

tamen maiori ex parte diminutam eſſe. Verum enim eſt Germanicum proverbium, quod alio idiomate non tam expoſite & concinne proferri poteſt, Das Alte klappert/das Junge klingt. Cum præſertim ſeniores infirmæ ætatis & memoriæ, in noſtro iure, dicantur. Eodem modo canicie graves, læſis corpore, æquiparantur. Ob hanc rem ita Senectus ab Impp. Diocletiano & Maximiano excuſatur: Manifeſti, inquiunt, iuris eſt, maiores ſeptuaginta annis, invitos ad munera perſonalia vocari non poſſe, & tueri te notione præſidis provinciæ potes, iure conceſſo. Quomodocunque autem ſeſe res habeat, arbitror, me minus peccare, ſi admonitiunculam veteris ſenis & prudentis viri (ſed abſque iactatione tamen) repetam: Audite, quæſo, patienter iuvenes ſenem, quem iuvenem ſenes quoque non gravatè antea audiverunt.

Hoc exordii loco præmiſſo, venio ad res. Eo quæſo aures & animum advertite. Multa paſſim extant præcepta, monitiones & hortationes, de voluptate fugienda, & ego quoque in meis Operis ſubciſivis, iampridem editis, in nonnullis capitibus, hac materia aliquot chartas complevi; ita ut, ſecundum proverbium, antea ruminata iterum ruminare & actum agere videri poſſem. Verum enimvero, cum ſuaves & artificioſæ modulationes, licet antea ſæpius cantillatæ, nihilominus reiteratæ, auditoribus gratæ eſſe ſoleant: ita nunc de nonnullis diſſerere ſtudebo, quæ, niſi me fallant rationes meæ, prioribus veluti decorem & elegantiam additura eſſe videantur. Habui autem graves cauſas, quod nunc materiam hanc potiſſimum præ cæteris delegerim. cum præſertim voluptates paſſim creſcant, & virtuti hodie rarus locus relictus ſit. Veteres, dum eruditis rationibus, fabulis & ſimilitudinibus, iuvenes à voluptate pernicioſa (de hac enim, non de honeſta, nunc agetur) deterrere vellent, inter alia talem finxerunt fabulam: Voluptatem ac Dolorem quodam tempore coram Iove ſe mutuò accuſaſſe, cumque ille lites non poſſet decidere, actores illos adamantina catena quadam inter ſeſe copulaſſe, ac indiſſolubili vinculo coniunxiſſe. Recte quidem, nam experientia teſtatur, dolorem voluptatis comitem perpetuum, & veluti pediſſequum veſtigiis inhærentem eſſe. Vnde alia fabula exorta eſt, Martem tunc captum, cum Veneri adhæſit, atque à Vulcano retibus concluſos & reliquis Diis Deabusque, ita una conexos, magno ipſorum dolore, ludibrio expoſitos fuiſſe. Confirmatur hoc exemplo Socratis. Is enim, cum bibiturus cicutam, detractis compedibus, quibus aliquantiſper innexa crura eſſent, atque ex frictu titillationem cum aliqua voluptate ſenſiſſet: Quam mirè, inquit, hoc comparatum natura eſt, ut hæ duæ res ſe invicem comitentur, VOLVPTAS & DOLOR. Quam Socraticam ſententiam plures præſtanti ſapientia auctores ſunt æmulati: hinc enim Plautus

illa

illa ſua expreſſit Amphitruone, Sc.2. Act.2. Ita Dîs placitum, voluptati ut mœror comes conſequatur. Item hinc & Antiphanes ſua iſta ſumpſit: *αἱ γὰρ ἡδοναὶ ἐπὶ σφῶν αὐτῶν ἐμπορεύονται ἀλλ᾽ ἀκόλουθοι αὖ δὲ λῦπαι καὶ πόνοι.* Voluptates, inquit, non ſeorſim incedunt, ſed comitantur ipſas dolores & labores. Hinc denique (ne longus ſim) Lucretius lib. 4. cecinit ſuavidicis verſibus:

——— Medio de fonte leporum
Surgit amari aliquid, quod in ipſis floribus angat.

Hoc movit prudentiores Reges & heroes, ut ob fugam voluptatis, metu doloris, egregiæ continentiæ exempla, ad imitandũ poſteritati reliquerint. Inprimis autem notabile eſt Cyri Regis Perſarum continentia, cum videre detrectaret Pantheam captivam formoſiſſimam, cui cum Araſpes ſpectatu dignam mulieris eſſe ſpeciem prædicaret: Ergo impenſius, inquit, ab ea abſtinendum. Si enim abs te impulſus, ad eam perrexero fortaſſe illa me, aliàs etiam, cum non vocabit, ut ipſam adeam, illecebris ſuis inducet, ut ſpectem, & reſideam apud ipſam, rebus multis poſthabitis neceſſariis. Nota præterea eſt continentia Alexandri Magni, qui Darij conjugem captivam, venuſtiſſima forma, in conſpectum ſuum venire prohibuit, & ſic principiis cupiditatum aditum ad peiora patefacere noluit. Eadem continentia fuit Scipioni Africano, qui expugnatâ Carthagine nova, eximiæ pulchritudinis virginem captam, & ſibi uni, à militibus, ex manubiis deſtinatam, ſponſo & parentibus intactam, auro inſuper redemptionis oblato, in augmento dotis collato, reſtituit, admodum honorifica & utilis fuit. Non ſecus fit in crapula & ebrietate, aliisque corporis voluptatibus, quæ morbos generant, & dolores perpetuos comites habere ſolent, ita ut plures homines iis moriantur, quam bello aut naturali morte. Recte itaque in proverbio dicitur: *Nocet empta dolore voluptas.* Et, *Voluptatis uſuras eſſe morbos.* Quamobrem corporeæ vuluptates venientes, titillationem aliquam ferunt: abeuntes vero, pœnitentia n pudoremque, & doloris materiam ac fomenta relinquunt. Hoc eidem Alexandro Magno procul dubio accidiſſet, ſi monitis Ariſtotelis ſalutaribus, immemor priſtinæ continentiæ, obſecutus non fuiſſet. Cum enim ei puella pulcherrima à Rege Indorum muneri data eſſet, ut voluptatibus ſuis inſerviret, quæ Napelli veneno nutrita. hocque alimento, cui aſſueta naturâ eſſet, abſque noxa uteretur, ſine infectione tamen attingi non potuit. Id animadvertens Ariſtoteles, ex ſcintillationibus, & ſerpentum more nictantibus oculis; CAVE, inquit, tibi ab hac, ô Alexander: hac nempe tibi inſidiæ & exitium parantur. Non fefellit hoc Ariſtotelis indicium eventus. Nam, qui illam virginem attigerunt, intoxicati interierunt. Ex quo apparet, ſi Alexander,

quamvis poſtea ex felici ſucceſſu corruptior factus, non præceptis Ariſtotelis utilibus paruiſſet, ex momentaneis voluptatibus & oblectationibus dolorem manifeſtiſſimum, imo mortem ipſam ſibi accerſiviſſet. Quod tamen paulo poſt, cum majorem partem Aſiæ feliciſſime pauculis annis deviciſſet, & pro Deo coli vellet, immemor fragilitatis humanæ, ex intempeſtiva crapula & ebrietate ipſi in florenti ſua ætate contigit. Huc referri poteſt, quod veteres de Phalangio vel Tarantula ſcribunt, nempe hoc inſectum peſtilens tactu inficere ſolere. Vnde ſimilitudo à voluptariis fœminis fluxit: quod iſtud animal formoſum appellatum, phalangiis terribilius ſit: ſiquidem hoc inſectum tactu ſolum, iſtud vero aſpectu etiam ſolo virus ſuum emittat. Quamobrem Cupidines ſagittarij finguntur, quoniam formoſæ ſalaciores fœminæ oculis ſuis eminus, veluti ſagittas emittunt, & leviculos vulnerant. Hinc quoque altera ſimilitudo non minus elegans, ab hoc inſecto ſumta eſt. Vt phalangia corpore, licet exigua, ubi ſolo ore attigerint homines, eos à mente abalienare ſolent: ita amaſiarum impudicarum oſculum amatores. Quo reſpicit verſus Græcus Theocriti:

φεῦ γε κακὸν τὸ φίλαμα. τὰ χείλε᾽ ἐκ φάρμακον ἐντί.

quem ita ludendo inter inſomnia in diſtichon tranſtuli:

Oſcula virus alunt blandum: nam labra venenum
Inſtillant animis: effuge, tutus eris.

Vel ita forte, an melius:

Suavia virus alunt: nam poſci numina ſcorti
Inſtillare animis toxica labra ſolent.

Etſi autem contra recitatam hiſtoriam, de puella napello nutrita & infecta, ſuas rationes, tanquam falſam, nonnulli afferunt, tamen hoc naturali modo fieri poſſe, tum alij, tum Scaliger confirmat, ubi dicit, Cambaiæ Indiæ Regis filium veneno educatum, adeo veneno um fuiſſe ex alimento factum, ut muſcæ, quæ modo ſolo ſuctu cutim perſtrinxerint, turgidæ interierint. Eodem modo legitur in hiſtoriis, Ladislaum Regem è virgine pulcherrima Neapolitana, napello infecta, intoxicatum periiſſe. Confirmatur præterea ea, quæ de conjunctione individua voluptatis & doloris dixi, recentioribus exemplis, quæ propter jucundam varietatem plerunque veteribus conjungere ſoleo. In obſidione enim Neapolitanæ urbis, parentum noſtrorum memoria, dum Cæſariani Gallos, duce Lautrechio, ingentibus & florentibus copiis militum inſtructos, vi vincere non poſſent, inter alia ſtrategemata militaria, ſub prætextu caritatis annonæ, inutilem turbam ex urbe pellentes, de induſtria ſcorta formoſiſſima ſerpigine Indica ex contactu Venereo infecta, (quæ lues poſtea varia nomina, ut pote ſcabies Hiſpanica, Pudendagra: vel Syphilis, quaſi Veneris partus, ſortita

ſortita fuit) immiſcuerunt. Quæ Galli, ob pulchritudinem externam, lubentiſſime exceperunt, & ſeſe cum illis commiſcuerunt. At turpis illa voluptas non diu duravit, ſed mox comitem dolorem & tœtorem habuit. Nam ex hac luxuria morbus iſte fere totum infecit exercitum Gallicum (unde etiam Gallicus cognominatus eſt) & poſtea, contagij inſtar, in Europa longe lateq; diſſeminatus fuit. Eo autem periculoſius fuit hoc malum, quod admodum ſero remedia idionea contra id reperta ſunt. Recte itaq; B. Auguſtinus exclamat: *O voluptates, quam faciles aditus habetis, dum ſuadetis, & quam difficiles exitus habetis! Dum ſuadetis, iniungitis; ſed poſtquam ſuaſeritis, uſque ad mortem animam pungitis.* Idipſum prudentiſſimo Regi Alphonſo ignotum non fuit. Is enim amico & familiari cuidam ſuadendi, ut tranquille & voluptuoſe, dum poſſet, vitam ageret, nec corpus tot tantisque periculis obiectaret, reſpondiſſe dicitur: Non temere a Romanis illis quidem ſapientioribus, Honoris templo, Virtutis templum conjunctum, quod, niſi per Virtutis templum introire liceret nemini, ut intelligerent mortales, ad honoris faſtigium, non voluptatum via, (quæ deliciis atque illecebris plena) ſed virtutis, aſpera illa quidem & ſalebroſa, enitendum eſſe.

Hanc viam quoniam etiam vos Candidati ingredi cœpiſtis, pergite, quæſo, ita ea, ut per Virtutis templũ, eruditione veſtra, in Honoris ædẽ citius pervenire poſſitis. Operæ pretium autem erit, ut prius in memoriã vobis revocentur ea, quæ Imperator Julianus reſcripſit, & præcepit: Magiſtros, inquit, ſtudiorumque Doctores excellere oportet primũ moribus, deinde facundia. Quare jubeo, quiſque docere vult, ut non repente, nec temere proſiliat ad hoc munus, ſed judicio ordinis probatus, decretum Curialium mereatur, optimorum conſpirante conſenſu.

Quoniam igitur Spectabilis D Decanus, pro ſe, & nomine totius facultatis Philoſophicæ, teſtimonium vobis perhibet, vos dignos & idoneos, in prævio tentamine & examine, quoad mores, & eruditionem, ad capeſſendam hanc dignitatem, repertos eſſe: Ego quoque vos diutius, longiori ſpe, detinere, neque, quod mihi demandatum eſt, differre uolo. Quare lubenter petitioni Spectabilis D. Decani ſatisfaciam, &c.

Caput LXX.

De characteribus & ſermone primævo, excerpta ex oratione, Altdorfij habita, anno 1606.

ETſi multæ & egregiæ materiæ in promptu ſunt, ex quibus aliqua non tam auribus jucunda, quam animo utilia, ad perorandum depromi

poſſent, tamen huic tempori mihi accommodatiſſimum videtur argumentum, ſi de characteribus, literis, & ſermone primævo, eorumque auctoribus & inventoribus, pauca, ſed, ut ſpero, non vulgaria, diſſeramus: Ideoque oratiuncula hac mea, illam dicendi materiam, in hoc celeberrimo conſeſſu, præ cæteris elegi. A vobis itaque ſingulis & omnibus obnixe peto, ut pro veſtra benignitate & humanitate ſolita, me, ſicut ſuperioribus annis ſemper feciſtis, patienter & attente audiatis. Hoc ſi feceritis, ſicut mihi plane perſuadeo facturos, neque labor in meditando, neque moleſtia in recitando mihi gravis, ſed potius iucundus & ſuavis futurus erit. Igitur conſtat, Adamum, totius humani generis parentem, divinitus edoctum, linguam exquiſitam, diſciplinas, certosque ſcribendi characteres ſuis primum demonſtraſſe: nulla enim homini lingua vel ſermo eſt naturalis, ita, ut ſi quis inter mutos abſque commercio ſermonis, natus & alitus eſſet, ſimiliter quoque conditionem illam paſſuros ſit. Quare plane fabuloſa cenſentur, quæ Herodotus de duobus pueris tradit. Fuere autem characteres antiqui, qui poſtea Hebraici dicti ſunt, ſicut demonſtrari poteſt, ſepoſitis aliis rationibus, ex alphabeto, quod ſicut Syriacæ & Chaldaicæ literæ, more recepto, à dextro in ſiniſtrum latus hodierno die adhuc ſcribitur & legitur. Ob hanc rem Hebraico idiomate, uſque adeo myſteriorum pleno, ut ſingula verba, imo unaquæque litera peculiarem emphaſin & ſignificationem in ſe contineat, linguaque cæterarum linguarum radice & matrice, Deum primos parentes allocutum fuiſſe, eodemque cum Diabolo ſermonem congreſſumque habuiſſe, rebusque & animantibus ab Adamo nomina, naturam uniuſcujuſque exprimentia, Deo jubente, ſuaviſſima pronuntiatione, non abſque authoritate graviſſima, quam poſt lapſum amiſit, impoſita, Moyſique legem denique in Arabiæ monte Sinai fuiſſe datam, multi ſancti & eruditi viri affirmarunt. Nec deſunt, qui autumant, hac primæva lingua omnes tandem aliquando locuturos, ſicut ante ædificationem turris, quam Nimroth poſt diluvium ædificandam, ad vim aquarum in poſterum evitandam, potius inchoavit, quam abſolvit, & tunc una lingua omnes homines loquebantur; ita converſis hominibus ad cultum veri Dei, ſublata linguarum confuſione & varietate, ex ſuperbia & peccato orta, omnes Hebraica primæva lingua uſuros: utrum autem vel in hoc, vel futuro ſeculo id fiet, eventus ſuo tempore declarabit, cum præſertim, ſicut olim, confuſio linguarum ſignum iræ divinæ, deinceps donum variarum linguarum, miſſione Spiritus Sancti ſignum gratiæ fuerit, & Dei laus non in una, ſed varia lingua propagatur. Id ſane idioma ab Adamo in Seth filium, & ejus poſteros, ante & poſt diluvium, à nepotibus Noe, ſincerum & incorruptum, propagatum, conſervatumque fuiſſe, tum ex quatuor

tuor literarum nomine, quod tetragrammaton dicitur, & quod ſanctum nomen יהוה Jehovæ exprimitur, cui admirandas virtutes Hebræi attribuunt, primævis & antiquioribus literis, hodierno die exaratum apparet; tum quod Joſephus epiſtolam ab Alexandro Magno ad Ariſtotelem præceptorem ſuum ſcriptam, recenſet, de ſepulchro Cainan, filij Enos, qui fuit ante diluvium, in civitate Perſica invento: cujus Epithaphium literis Hebraicis priſcis ſcriptum fuiſſe, de diluvio futuro, Alexander teſtatur. Poſtero tempore Abraham, licet Chaldæus fuerit, attamen, teſte Svida, ſacras literas, & linguam ſanctam, olim ab Adamo & nepotibus inventam & excultam, conſervavit. Quod facilius fieri potuit propter utriuſque linguæ magnam ſimilitudinem, in ſcribendo & loquendo. Hunc ſecutus eſt Moyſes, qui non ſolum Decalogum, antiqua lingua Hebræa in tabulas lapideas auctore Deo & ejus digito, inciſum, accepit; ſed etiam alias leges & præcepta, ad religionem & rempublicam pertinentia, totis illis diebus quadraginta, quibus fuit alloquio divino occupatus, in monte Sinai conſcripſit, quæ tandem uſque ad DCXIV. excreverunt. Affirmantia quidem CCLXXXVIII. quot hominum oſſa à Chirurgis numerantur. Negantia vero CCCLXVI. quanta eſt ſumma dierum anni. Vnde à nonnullis Hebraicarum literarum inventor exiſtimatur, cum præſertim eam linguam punctis inſignitam, à Deo accepiſſe dicatur, dum legem in monte ſuſcepit, licet ea puncta eſſe recentiora, à nonnullis exiſtimentur, & exorta eſſe demum poſt tempora Honorij Imperatoris, anno ab everſo templo CDXXXVI. & poſt Christi paſſionem CDLXXVI. in Tiberiade urbe Galileæ. Duravit hæc integritas linguæ priſca Hebreæ deinceps utcunque, quamdiu veri Prophetæ, & pij Reges, florente regno Iſraelitico, vixerunt & regnarunt, donec Judæi propter idololatriam, & alia horrenda ſcelera, amiſſo regno, etiam linguæ ſuæ ſanctiſſimæ & elegantiſſimæ jacturam fecerunt. Vnde apparet quemadmodum ſuperbia, & alia peccata populi, in ædificanda turri Babylonica, Deum ita offenderint, ut loco pœnæ, confuſionem linguarum immiſerit, & ita iratus vaniſſimos conatus hominum, cupidiſſimo animo ad tam ſuperbum ædificium intentorum, impediverit, manentibus tamen priſtinæ linguæ veſtigiis apud illos, qui participes hujus pompoſi operis & ſtructuræ non fuerant, inter quos recenſetur Heber, à quo poſtea lingua illa Hebræa dicta eſt, ita perſeverantibus Judæis contra legem divinam in ſuis Idololatriis & delictis, uſum verum primævæ & veræ linguæ, in Paradiſo, Doctore Deo, ortæ, propemodum radicitus fuiſſe extirpatum. Hoc accidit cum primo decem tribus, deinde reliquæ duæ in Aſſyriam captivæ ductæ eſſent, deſtructa Hieroſolyma, templo & regno Judaico, in qua ſervitute ſeptuaginta annos permanſere. Illo exilio

diuturno potius Syriacæ linguæ uſum (ſicut fieri ſolet à victis, ad aucupandam victorum gratiam) aſſumpſeruut, quam incorruptam priſcam linguam retinuerunt. Poſtquam autem, duce Zorobabele, duæ ſaltem (ut Suidæ placuit) tribus, ac dimidia, ad inſtaurationem templi reverſæ ſunt (nam reliquæ potius in Perſia manere, quam in patriam, metu hoſtium circumjectorum, redire voluerunt) Esdras, ſacerdos, & ſcriba, novas literas, quæ Hebrææ, loco primævarum, dictæ ſunt, quarum nunc uſus eſt, invenit. Eæ, licet ab Alphabeto, quod Adamo, filiis Seth, Abrahamo, & Moyſi conſuetum fuit, quantum ad figuras longe diverſæ fuerint, cum eo tamen, quantum admodum ſcribendi, & characterum numerum, eſt idem. Nam duæ & viginti ſunt literæ, à dextro in ſiniſtrum latus deſinentes, eodemque ſono pronuntiantur. Mutationem autem illam, parum ab Syriaca lingua differentem, ideo factam fuiſſe cenſent, ne Samaritanorum literis & characteribus, qui Hebræos conſervarunt, ſimiles eſſent, neve Judæi cum ſchiſmaticis Iſraelitis ullo ſacrorum uſu communicarent. Quamobrem iſtæ literæ & lingua Hebræa, quæ fuit à Judæis poſtliminio reverſis, repudiata, ante captivitatem & poſtea, Samaritana vocata eſt. Hæc obiter de primæva & recentiore lingua Hebræa, recenſere volui, cum illa mutatio non ſolum ſit memorabilis, ſed etiam ad multas res graves & non vulgares rectius cognoſcendas, admodum utilis. Offeret autem ſeſe fortaſſis occaſio alio tempore commodiore latius diſſerendi, quomodo à lingua primæva Hebræa, veluti à matrice, reliquæ linguæ omnes fluxerint & propagatæ ſint. Ideoque multa vocabula in iis, etiam in noſtra vernacula, remanſerunt.

Nunc vero ad vos humaniſſimos Canditatos (veſtra enim potiſſimum res agitur) convertit ſe mea oratio Mirantur vere eruditi & docti viri, plerunq; eos, qui doctrina & eruditione non vulgari præditi ſunt, potiſſimum operam ſuam impendere, ut orationem aliquam elegantē Latinā conſcribere poſſint: Verum in elocutione & pronuntiatione parū ſolicitos eſſe, ita ut auditoribus eruditioribus ſæpenumero potius nauſeā moveant, quā eos ad audiendū attentos faciant. Hocq; fit ſolummodo ex prava cōſuetudine, qua ab ineunte ætate imbuuntur, neq; exercentur ad elegantem & decorā pronuntiationem. Inter iſta vitia, quæ à paucis animadvertuntur, præcipua ſunt, Jotaciſmus, quando I litera, pleniore ſono, & ſupra juſtū decorem extenditur. Lambdaciſmus, ubi L, nimis operosè ſonat, ut, Ellucet, pro Elucet: Salluus pro ſalvus. Iſchnotes, loquendi quædā exilitas, ut pro Nunc, Ninc, &c. Trauliſmus, hæſitantia quædam, aut titubantia oris, ut Cacanit, pro Canit; Tutullius pro Tullius. Huic vitio Fabius Quintilianus remediū affert. Plateaniſmus, quando craſſius, & voce pluſquam viriliinnitimur, ut pro Montes, Moantes;

Moantes: Fontes, Foantes. Tritum quoque eſt apud noſtrates, quod pro V. conſonante, F. ſonant; & contra V pro F, ut Folo pro Volo: Fis pro Vis: Vero pro Fero. Hæc & ſimilia vitia cotidie, ex corrupta elocutione, magno cum faſtidio doctiſſimarum aurium audiuntur. Ideoque adhibenda diligentia eſt, ut ſi recto tramite ad altiora aſcendere cupiatis, prius minima iſta obſervetis & corrigatis. Puerilis hæc eſt monitio, forte dicetis, neque conveniens tam ampliſſimo conſeſſui. Verum pueriles errores licet minimi videantur, ſi in adultioribus perdurant, minime ferendi ſunt, præſertim ii, qui indecori habentur, & offenſionem pariunt. Quemadmodum enim ea, quæ nunc virgulta ſunt, erunt, ſi negligantur, robora: ita, quæ initio facili avulſione dirimi poſſunt, poſtea vix ſecuribus icta, ſuccumbent. Quæ elegans ſimilitudo ad multa utilis eſt. Idipſum quoque obſervavit Melanchthon, lumen illud Germaniæ, qui recitare ſolitus fuit hiſtoriam, de Legatis Wirtenbergicis, ad Pontificem Romanum miſſis. Etſi enim ii viri docti, eloquentes, & magna auctoritate praſtantes eſſent, tamen eorum pronuntiationem & perorationem tam craſſam & ingratam auribus Pontificis & Cardinalium fuiſſe, ut indignabundus illos abſque reſponſione dimiſiſſet, re infecta, niſi Capnio veluti interpres, ſuaviore elocutione illorum errorem correxiſſet, atque delicatioribus auribus Pontificis ſatisfeciſſet. Hos Plateaniſmos Melanchthon Hechingenſe Latinum, cum eſſet hilarior, in familiari colloquio, ſubridendo appellare ſolebat. Præterea memini, cum ſuperioribus annis Legatus Regis Galliarum, Nicolaus Herlæus, D. de Sanci, in progreſſionibus iuventutis, & diſtribuendis præmiis auditor & ſpectator hoc in loco, adeſſe non dedignaretur, illique noſtræ ſolemnitates admodum placuiſſent, cum præſertim à Georgio Paulo Nuzelio patricio Norimbergenſi, tunc adoleſcente & claſſico adhuc, eleganti oratione extemporanea exceptus, & illi gratiæ peculiares pro honorifica præſentia actæ eſſent: Eum nihil aliud deſideraſſe, quam politiorem, cultiorem, & molliorem pronuntiationem, ita ut diceret, ſe pleniorem ſenſum eorum, quæ dicerentur, aſſequi non potuiſſe. Hoc vitium etiam in noſtra vernacula lingua non inuſitatum eſt, ſicut in conventibus Imperii & Statuum, in peroratione Legatorum ſæpenumero non abſque moleſtia auditur, quando præſertim vel elatio nimia, vel exilitas vocis accedit. Poſtremo hanc doctrinam Colophonis loco memoriæ commendetis; Literarum ſcientiam non tantum tacentes, ſed etiam loquentes, ornare. Tacentes, quoniam mores rudiores cohibet & purgat: Loquentes, cum verbis gratiam & elegantiam ſubminiſtret.

CAPVT

Capvt LXXI.

De ſermone & loquela, quæ hominis ſolius propria eſt: excerpta ex oratione habita Aldorfii in promotione Magiſtrorum anno 1607. cum appendice epiſtolæ Photii Patriarchæ, de dæmone ex ventre humano loquente.

PErlubenter, ſpectabilis Domine Decane Philoſophicæ Facultatis, abſque omni mora vel hæſitatione tuæ petitioni ſatisfacerem, præſertim in re, quæ non ſolum per ſe eſt honeſtiſſima, ſed etiam Academiæ noſtræ admodum honorifica: denique hiſce Candidatis aſtantibus, qui lauream, quæ in philoſophicis ſtudiis præclara & ſumma eſt, expetunt, grata & laudabilis: ſi non legibus Academicis aſtricto, ratione muneris, ab ampliſſimo & Prudentiſſimo Senatu, & D. Scholarchis, demandati, mihi prius nonnulla accommodata & convenientia, hiſce noſtris actionibus dicenda & peroranda eſſent. Vt igitur officio meo, & præſtantiſſimorum Auditorum cupiditati, quantum in me eſt, ſatisfaciam, paucis me expedire conabor. Conabor, dico; parum enim abeſt, quin recens luctus domeſticus, ſane acerrimus, adempta mihi dimidia parte mei corporis, (uxore videlicet cariſſima, cum qua 36. annos vixi in coniugio, ut veteres locuti ſunt, abſque bile, & ſine querela) & perturbationes atque ægritudines animi inde ortæ, in hac mea ingraveſcente ſenecta, impedimento mihi ſint, & memoriam ſuperioribus annis firmiorem & promptiorem admodum debilitent, ut ne pauca quidem proferre poſſim; verum publica utilitas præferenda eſt privatis affectibus. Audiviſtis, nobilitate, pruden:ia, dignitate, virtute, & eruditione præſtantiſſimi viri, ornatiſſimique, & humaniſſimi auditores reliqui, ſuperioribus annis, me ex hoc ſuggeſtu, ſicut tunc animadvertere potui, attente quædam, ut ſpero, non futilia, ſed utilia, licet non ea, qua par fuit, cultura & elegantia ſermonis, perorantem, de præſtantia linguæ Hebraicæ primævæ, & tanquam matrice linguarum omnium, & de mutatione eius, nec non & origine aliarum variarum linguarum, in orbe terrarum hinc inde, in regionibus propinquioribus & magis diſſitis, apud diverſas gentes & populos ſparſarum. Nunc vero eidem materiæ inhærendo, nonnulla de ſermone & loquela, quæ homini ſoli propria eſt, differam. Quare iterum atque iterum peto, ut me, ſicut antea ſemper feciſtis, benigne & humaniter abſque tædio audire velitis. Etſi ſonum vel vocem ſignificativam cunctis animalibus tributam

butam eſſe teſte quoque Ariſtotele, non ignoramus, & nonnulli ſunt in illa falſa perſuaſione, non ſolum animalia bruta & belluas, ſed etiam aves & piſces poſſe communicare inter ſe cogitationes atque voluntatem ſuam: tamen ſermonem ſoli homini, rationis participi, datum eſſe, fatendum eſt, vt ſcilicet utilitatem ac damnum, nec non iuſtum & iniuſtum, aliaſque ſuas cogitationes diſtincte & articulata voce aliis oſtendat, quod non, niſi per locutionem, quæ illi tantum data eſt, fieri poſſe conſtat. Quamvis autem Pſittacus, ἀνθρωπόγλωττος dictus, quaſi linguam hominis habens, & corvus, & pica, ob linguam ſibi latiorem, quam cæteris avibus naturaliter datam (lingua enim mollis, lata & abſoluta, affirmante eodem Ariſtotele, ad emittendum ſonum, inſtar locutionis, accommodatior eſt, ut etiam in ovibus & bobus patet) voces quaſdam articulatas, humanæ ſcilicet loquutioni adſimiles, miro naturæ artificio, exprimere videantur: eas tamen aves proprie loqui non eſt dicendum. Quæ enim pronuntiant, ipſæ non intelligunt, ſed aſſuetudine quadam id agunt, & non, niſi quod ex ſæpe reiterata prænuntiatione & ſuggeſtione didicerunt, proferunt, nihil tamen penitus intelligentes: tametſi Martialis de Pſittaco illo Cæſarem ſalutante, ait:

Pſittacus à vobis aliorum nomina diſcam,
Hoc per me didici dicere, Cæſar ave.

Et de pica:

Pica loquax certa dominum te voce ſaluto,
Si me non videas, eſſe negabis avem.

Et Petronius in Satyrico: Super limen cavea pendebat aurea, in qua Pica varia intrantes ſalutabat. Iocatur enim illo loco Martialis more poëtico, utens Proſopopœia, veritatem ipſam excedente. Sic Pſittacus, teſte Zonara, forte fortuna liberavit & conciliavit Leonem, ex cuſtodia patris Baſilii Imperatoris, in quam fuerat mancipatus ob ſuſpicionem affectati regni, cum in convivio ſolenni ſæpius clamaret: O Leo, Leo; quaſi illum præſentem exoptaret, ſed haſce voces antea ab aulicis, qui Leonis calamitatem ægre ferrent, audiverat. Nam lingua, ut ait Ariſtoteles, non niſi ad ſignificandum aliquid alteri, contributa eſt. Id quod abſque intelligentia, quæ in brutis animalibus non exſtat, fieri haudquaquam poteſt. Cæterum, ſi aliquando accidit, ut bruta animalia loqui viſa fuerint, ſicut per ſerpentis mendacia noſtri primi parentes decepti ſunt, & Livius ſcribit, bovem locutum, id certe prodigioſum, atque in iis dæmonem locutum fuiſſe, dicendum eſt. Vel divina virtute res huiuſmodi evenire poteſt, ſicut in ſacra ſcriptura eveniſſe legitur de aſina Baalami Prophetæ, vel potius incantatoris. Huc referri poteſt, quod Geſnerus de duabus luſciniis, *Dec. 1. lib. 4. & Decad. 3. l. 4. & 7.* *Num. 21.*

noctu, in caveis, de bello Schmalcaldico, humana voce articulata, confabulantibus, & de exitu illius differentibus, ſcribit. Aut enim id miraculoſè factum eſt, aut is, qui in illo cubiculo æger & inſomnis iacebat, ea, quæ in mente obverſabantur, ſub imaginatione quadam, audire ab avaculis viſus eſt ſibi.

Homini igitur (ut ad ſecundum membrum propoſiti noſtri veniam) ſoli datum cum intelligentia loqui, quæ facultas tamen non à prima naſcentis luce conceſſa eſt, ſed quodam certi temporis intervallo à natura ſibi præſcripto, aliis tamen citius, aliis vero tardius ſupervenit. Experientia autem teſtatur, ſi ut idem Ariſtoteles quoque obſervavit, ſi quis ante idoneam loquendi ætatem verba pronuntiaſſe dicatur, vel eum rurſus obmutuiſſe, quouſque ſolitum tempus loquendi acceſſiſſet, ſcilicet, ut Plinius auctor eſt, ſi vertex infantis palpitare ceſſat, hoc fit plerunque circa menſem 14. ætatis ſuæ: vel eundem, poſt præcocem ſermonem, actutum obiiſſe, ſicut cuidam infanti regio eveniſſe, compertum eſt, qui ſupra omnes naturæ leges, vix dum quatuor & viginti vitæ horis completis, verba, ad paterni regni amiſſionem & perniciem gentis, ac deſolationem pertinentia, edidit: quibus enuntiatis, eum mox exanimem concidiſſe, proditur. Inſigne eſt igitur donum divinum, elocutio vel ſermo intelligens, ſoli homini beneficio linguæ datum. Ob eam rem admodum raro Sathanas, & ſpiritus maligni ſermone articulato & humano utuntur, ſed vel obſeſſorum linguam, veluti organum ſibi idoneum, permittente Deo, regunt, vel in contemptum huius doni, *γαστριμαντεία* vel *γαστρομυθεία*, vaticinia ex ventre, ſpiritibus turgido, præpoſtero modo proferre ſolent. Hi ἐγγαστρίμυθοι, id eſt, *ventriloqui* appellantur, & tales Pythia, apud Delphos olim, & Pythonici, quorum in ſacris literis mentio fit, fuere. Talem ventriloquam puellam in actis Apoſtolorum fuiſſe, auctor eſt Divus Auguſtinus. Nicetas Choniates quoque in

Cap. 16. ſuis Annalibus notat, Andronico Imperatori Græco ab Engaſtrymitho prædictum ſuum exitium fuiſſe. Et Cælius Rhodiginus ſe patrum noſtrorum memoria fœminam ventriloquam crebro vidiſſe in patria ſua, teſtatur. Idipſum quoque confirmat Tertullianus, ſeque vidiſſe ventriloquas fœminas, è quarum pudendis vocula quædam, dum ſedebant, excitabatur, reſpondebantque ſciſcitantibus. Reſtat nunc, ut de tertia & poſtrema parte noſtræ oratiunculæ quædam diſſeram. Quemadmodum, ut modo diximus, ſermo ſolius hominis, & loquendi poteſtas illi ſoli naturaliter inſita atque innata eſt: ita homini nullam prorſus linguam peculiarem

De animæ & naturalem eſſe conſtat. Hoc movit B. Auguſtinum, ut diceret: Si quis

quant. cap. inter mutos natus & alitus eſſet, ſerò ac iam iuvenis in alios homines in-

18. tom. 1. cidens, loqui diſceret, cum aliam linguam non noſſet. Si qua enim ei na-

turalis

turalis foret, omnes homines uno idiomate loquerentur. Nam quod uni ſpeciei naturaliter convenit, id omnibus eiuſdem ſpeciei individuis congruere neceſſe eſt. Propterea naſci hominem, & mutum, & ſurdum audireque prius pueros, moxque loqui, Ariſtoteles affirmat. Quare ſi ſermonis vel loquutionis conſideretur materia, quæ eſt vox articulata in pulmonis canna, & à vocali arteria pullulans, loquutio hominis quidem naturalis eſt, ſed ut homo hac vel illa loquatur lingua, id humanæ arti & induſtriæ tribuendum erit. Ita ſi hoc vel illud idioma perpenditur, id artis eſſe noveris: quemadmodum gladius, ſi materiam ſpectes, ferrum ſcili et, naturalis eſt: ſi formam, arte eſt confectus. Cæterum ſi qua lingua homini eſſet naturalis, Hebraica profectò foret omnium linguarum prima, ſicut ſuperioribus annis firmis rationibus demonſtravimus, & paulo ante huius rei mentionem fecimus, quam primus homo, divinitus edoctus, cæteris ad imitandum præmonſtravit. Vnde nonnulli in ea opinione ſunt infantes illos, quos Herodotus à Pſammethico, Rege Ægyptiorum, inter pecora ſolummodo, lacte caprino alendos, atque in ſolitaria caſa cuſtodiendos, abſque alio commercio hominum, nonnullis elinguibus dediſſe ſcribit, bimulos illos, vel ſonum, & balatum, ad imitationem caprarum protuliſſe, vel Lechē, id eſt, Hebraica lingua panem, & Lain, id eſt, vinum poſtulaſſe. Illud tamen, quam hoc vero ſimilius & receptius eſt. Merito itaque homines propter hoc peculiare beneficium, tam naturale, quam artificiale loquendi, & ſuos ſenſus & cogitationes, cum ratione & facultate diſerta exprimendi, divinitus conceſſum, auctori & datori omnium bonorum gratias agant, eoque non ad vetitas vel ludicras artes, aut alio modo futiliter abutantur, (cum de omni otioſo verbo unicuique ratio reddenda ſit) ſed ad honeſta, pia, utilia, tam publica quam privata ſtudia & diſciplinas recte collocent & adhibeant.

Quoniam igitur hæc monitio ad vos Candidatos quoque & maxime quidem ſpectat, gratulor vobis, eo vos perveniſſe, ut contemtis obtrectationibus inſulſæ & ſtolidæ plebis, ſermone erudito, variis linguis, & moribus honeſtioribus excellere, atque hoc beneficio ſermonis, benignitate divini numinis, hominibus peculiariter conceſſo, recte potius uti quam abuti cupiatis, ob eamque rem locupletiſſimum teſtimonium ſpectabilis D. Decani, & Philoſophici Collegii, publicum habeatis, ut dignitate Magiſterii, veluti fructu diligentiæ & laborum veſtrorum, honeſte ornari poſſitis. Sed deſiderantur adhuc multa, ad illum Magiſterii egregium titulum ornandum, & cum laude id, quod requirit, gerendum. Nondum enim ad extremam metam & arcem honoris & virtutis perventum eſt, ita ut corpore & otio, quaſi ſuperatis atque exantlatis

omnibus laboribus, ſicut multi faciunt, iam torpeſcere & indulgere poſſitis. Reſtant namque multa non ſegnibus & induſtrijs, virtutis veræ iter ingredientibus, ut maiora, ita aſperiora. Etſi autem virtus durioribus negotiis eniteſcit, & aſpernatur declivem facilitatem, maximoque ſudore arduũ laudis adnititur: tamen hoc ſudoris & laboris ſtudium ſequitur libertas, felicitas, gloria: ſegnitiem vero, ſervitus, calamitas, contemtus. Etenim non eſt operæ pretium, ſi quis diſciplinas honeſtas perdiſcat, ni ſimul vitæ rationes ad id, quod eſt optimum, componat, atque accommodet. Inprimis vero turpe eſt, & ignominioſum, doctrina & eruditione antecellere, & factis atque moribus ipſis, ſeſe ridiculum & exibilandum exhibere. Quisquis igitur aliud ſentit, & aliud docet atque agit, is tantum videtur à vera eruditione & ſcientia, quantum à probitate, abeſſe. Omnibus autem modis cavete, ſi dignitatem Magiſterii, quam expetitis, conſecuti fueritis, ne elatiores & arrogantiores evadatis, vel erga ſuperiores, vel pares, vel inferiores, quaſi aliorum opera deinceps carere poſſitis, & omnia in vobis ſita habeatis. Nihil enim eſt, quod animos hominum ab officio magis abducat, quam perſuaſio & imaginatio felicitatis, & excellentiæ propriæ, quam & contemptus & deſpicientia aliorum plerunque, veluti pediſſequæ, comitari ſolent. Hæc ſolet animos hominum inflare, ſpirituſq; quoſdam elationis & arrogantiæ plenos ſecum afferre. Quæ res facit, ut intolerabilis aliquis fiat, ſummoque in omnium odio verſetur. Quare omni ratione cohibendus eſt hic impetus ambitioſus, & faſtu plenus, modeſtiæq; freno coercendus, omniſque aſperitas vitanda, contraque ſumma humanitas, atque in omnibus dictis & factis ſuavitas inducenda. Qua virtute ut nulla eſt viro bono & Chriſtianæ profeſſioni coniunctior: ita nec, quæ magis invidiam mitiget, communemque hominum benevolentiam omnibus conciliet atque adiungat. Hiſce monitis, ſi feriatis, ut aiunt, auribus, & ut inquit Comicus, perpurgatis, daremus operam, ſimul præſentibus pro re nata, citra ullius reprehenſionem, placide uteremur; ſimul præteritorum grata recordatione acquieſceremus: poſtremo ad futura intrepide & confidenter, certa atque alacri ſpe nobis prælucente, accederemus.

Viſum eſt huic capiti, in quo facta eſt mentio Diaboli, ex ventre humano loquentis, adiungere pro corollario inſignem & eruditam Photii Patriarchæ de eodem argumento epiſtolam, ex Græca Latinam ab amico quodam factam, quod lectori non ingratum fore confidimus.

Conrad. Rittersbuſ.

THEO-

THEODOTO SPATHARO CANDIDATO, PHOTIVS Patriarcha Conſtantinopolitanus.

MAlum illum atque impurum ſpiritum, qui latibulum ſuum in ventre humano habet, & receptaculum ſtercoris pro domicilio incolere dignus eſt, religioni quidam addicti Chriſtianæ ſcriptores valde ſignificanter cognominarunt ἐγγαστρίμυθον, quaſi dicas, ventriloquum. Græcorum vero alii, iique plurimi, ἐντερίμαντιν, alii autem ἐγγαστρίμαντιν appellarunt: (quorum vocabulorum alterum ſignificat eum, qui ex inteſtinis, alterum, eum, qui ex ventre vaticinetur.) Sophocles ſane & Plato, credo, quod ipſos puderet pro Dæmonio incolatus ventris, alter quidem (ut qui poëtico præditus eſſet ſpiritu, magnaque libertate linguæ, & ſuo quoque ac proprio iure veteretur) loco ventris præcordia ipſi concedens inhabitanda, στερνόμαντιν mutato nomine dixit (quo ſignificatur is, qui ex præcordiis ſeu pectore oracula edat.) Alter vero, evidentiam fortaſſis mendacii declinans, diverſo quodam artificio contumeliam illam avertere ſtuduit, ideoque ventris domicilium Εὐρυκλέα appellavit: cum hoc nomine vocatus eſſet olim quidam ob iſtum affectum celebris ac famigeratus: à quo etiam ſucceſſorib⁹ eandem tribuunt appellationem. Videtur enim genus illud Dæmoniorum non modo in mulierum, ſed etiam virorum ſtercore gaudere ſtabulari.

Inducit autem hoc genus populum in errorem, adeoque extremam iis, qui ipſi attendere animum induxerunt ſuum conciliat perniciem. Sed & Pythonem hunc ſpiritum multi ex Græcis indigitant: qui, ut mea opinio fert, Philippenſium quoq; puellæ ventrem incolens, collectam ex deceptione hominum ſtipem inferre dominis eius ſolebat, ut qui per ipſam etiam illius dominium uſurparent. Qui quidem malignus ſpiritus, cum etiam Pauli animo ſeſe prava quadam machinatione & vaframento per laudes atque encomia inſinuare conatus eſſet, mercedem adulationis hanc invenit, ut ex iniuſta & amica ſua habitatione exterminaretur. *Acto. Apoſt. c. 16. verſ. 17.*

CAPVT LXXII.

De Bibliothecis memorabilia quædam, excerpta ex oratione habita Aldorfii, anno 1608. Cum epiſtola Beſſarionis Cardinalis, & Patriarchæ Conſtantinopolitani.

COnſtitui nunc, pauca, de Bibliothecis præcipuis, de earum primordio, excellentia, uſu, & utilitate, diſſerere. Hanc enim materiam hiſce

noſtris Academicis actibus optime convenire arbitror. Exordiar autem à definitione. Sunt igitur Bibliothecæ theſauri literarii, in quibus optimorum auctorum libri reconduntur, & univerſæ Reipublicæ & privatorum commodis inſerviunt. Quare vere & præclare dicitur, docta hominum ſcripta veram ingeniorum effigiem, veraque nec non æterna monimenta eſſe. Ob hanc rem, uti reor, Reges olim & Imperatores, atq; alii locupletes homines, bonarumque literarum & artium cultores, Bibliothecas inſtituerunt. Quod opus ſane non novum & recens eſt, ſed in primo ſeculo mundi cœpit. Conſtat enim partim ex ſacris literis, partim ex veterum ſcriptis, Enochum Prophetam, qui fuit ſeptimus ab Adamo, & in cœlum vivus translatus eſt ætatis ſuæ 365. primum fuiſſe, qui ſua vaticinia ſcripta in libros congeſſerit, in quibus vaticinia dicuntur fuiſſe, quæ Patriarcharum nepotibus eventura erant, de futuris Hebræorum ſceleribus & pœnis, de eorum everſione & captivitate, de Mundi Salvatore ab Hebræis occidendo, deque eorundem perpetua inter gentes diſperſione, & de Chriſto ad iudicium cum Angelis venturo. Addunt præterea nonnulli, patefactum ab eo fuiſſe in ſuis ſcriptis celebre vaticinium de geminis totius terræ cladibus, altera per inundationem, altera vero per incendium, futuris. Conſtat igitur, teſte Beato Iuda Apoſtolo, Enochum prophetaſſe, & prophetice ſcripſiſſe, libroſque poſt ſe reliquiſſe, quem abſque dubio imitati ſunt homines pii in conſervandis libris, ante & poſt diluvium, ad monimenta prædeceſſorum conſervanda, unde Bibliothecæ ortæ & propagatæ ſunt. Licet memoria illorum librorum, ob univerſalem inundationem non ſuperſit (cum præſertim vera Caballa tunc temporis in uſu fuerit, quæ nihil aliud ſignificat, quam traditionem doctrinæ factam à maioribus quaſi per manus. Ita enim voce & concione inſtruebant pii Patriarchæ liberos ſuos, non ſcriptis & libris.) Horum vero ante libros Moyſis rarus eſt numerus. Ob hanc rem multi ſunt in illa opinione, prophetiam & ſcriptam hiſtoriam ſacram Moyſen primum incepiſſe. Quomodocunque autem ſeſe res habeat, conſtat, Hebraicam Bibliothecam primam à Moyſe, & alteram ab Eſdra conſtructam: Nec non Babylonicam à Nabuchodonoſore; Græcam à Piſiſtrato; Bibliothecam Alexandrinam à Ptolomæo Philadelpho, ſeptingentis voluminum millibus, nec non Apamienſem præ reliquis, inter antiquiſſimas, celebres, & præſtantiores fuiſſe Italicas Bibliothecas, poſt Alphonſinam, qui Rex non minus ob res egregie geſtas, quam literis clarus evaſit. Hodierno ſane die reliquas omnes ſuperat, quantum ad ſtructuram ſplendidiſſimi ædificii, & numerum ſelectorum librorum, Bibliotheca Vaticana, à Papis, præſertim recentioribus, maximis ſumtibus, ſplendide exornata, quæ peculiaria libro, non ita pridem

Romæ edito ab Angelo Comerino, & deſcripta & depicta eſt. Celebrantur & aliæ plures Bibliothecæ multis in locis, & fere in toto orbe terrarum. Sed his omiſſis (ad eas enim plenior catalogus requiritur, in quem etiam in Germania Bibliotheca Palatina Electoris Heidelbergæ, & Bavarici Ducatus Monaci: addo quoque Reipub. noſtræ, refertam antiquis & recentibus libris, referri poſſunt) Veneta Reipubl. eſt inſignis, & iam Græcis, quam Latinis literis inſtructiſſima, quam inſtituit Beſſarion Nicenus Cardinalis & Patriarcha Conſtantinopolitanus, eamque Reipub. Venetæ dono dedit, ut ipſemet teſtatur in quadam Epiſtola Italice conſcripta, quæ inſerta eſt inter literas, quæ dicuntur Principum. Adſunt autem coniecturæ ac rationes multæ, illam Epiſtolam ab auctore, ſi non Græce, attamen Latine exaratam, deinde à quopiam alio, ut ea inter literas Italica lingua conſcriptas insereretur, translatam (cum ea potiſſimum tempeſtate, qua ad nobiliſſ. is ſcribebat Rempublicam, frequentius Latine, quam Italice, ſicut quoque ad familiares & principes præſertim ſcribere ſoleret) in qua Epiſtola Beſſarion non tam miram ſuam ipſius iam inde à pueritia induſtriam in conquirendis & emendis, deſcribendisque libris, pro Bibliotheca conſtituenda, ſimulatque veram librorum excellentiam & utilitatem, quamquo modo vera & laudanda gubernatio Reipublicæ inſtituenda ſit, doctè declarat. Eius tanta erga doctiſſimos viros fuit liberalitas, ut ipſius domus artium liberalium literatorumque aſylum diceretur. Mortuus autem eſt ætate confectus, anno ſalutis 1483. Operæ pretium igitur duxi, hanc Epiſtolam, in quam ante pluſculos dies forte fortuna incidi, cum in alia lingua eam non legerim, ex Italica in Latinam, rudi quidem & Italianizante (ut ita dicam) ſtylo, transferre, ut ab ignaris linguæ Italicæ etiam legi & intelligi non poſſit. Eſt autem talis:

BESSARION CARDINALIS, PATRIARCHA CONSTANTINOPOLITANUS, Illuſtriſſ. Principi Chriſtophoro Moro, & inclyto Senatui Veneto.

EGo ſane ab ineunte ætate, omnem laborem, omnem operam, omne denique ſtudium in conquirendis libris, in omni genere ſcientiarum conſumſi, & ideo plurimos exaravi propria manu, & hanc exiguam pecuniam, quam in mea vita frugali colligere potui, ad comparandos libros comparſi. Cenſebam enim, me non poſſe accumulare ſupellectilem pretioſiorem & nobiliorem, neque theſaurum opesve utiliores & excellentiores, quam libros refertos ſapientum dictis, refertos legibus & pietate. Hi vivunt, converſantur nobiſcum, & leguntur à nobis: Hi inſtruunt nos, admo-

admonent, conſolantur, & ponunt nobis ante oculos olim res geſtas quarum memoria aliàs non exſtat. Tanta eſt ipſorum potentia & efficacia, tanta dignitas, tanta denique divinitas, quod ſi illis deſtitueremur, omnino eſſemus inſipidi & rudes, abſque notitia rerum præteritarum, & exemplorum laudabilium: denique deſtitueremur cognitione divinarum humanarumque rerum, idemque ſepulchrum, quod contegeret defunctos, etiam eorum nomen aboleret. Etſi autem omni tempore collector librorum ſedulus fui, tamen maiori aſſiduitate & cupiditate hac in re uſus ſum, poſt vaſtationem Græciæ, & miſerabilem & deplorandam ruinam Conſtantinopolitanæ urbis, adhibendo omnes vires, omnes cogitationes, omnem operam, omnem induſtriam, omnes denique facultates meas, ut poſſem nanciſci libros Græcos. Etenim dubitabam, & admodum verebar, ne perditis cæteris rebus, interciderent ac amitterentur tam multi excellentes libri, tanti labores præſtantium virorum, tanti ſudores, tantæ vigiliæ, tanta lumina totius mundi, quemadmodum olim quoque tam magnam iacturam paſſi ſumus. De ducentis enim & viginti millibus librorum (quorum Plutarchus meminit) qui in Bibliotheca Apameæ aſſervabantur, vix mille ad nos pervenere. Cæterum non tam magnum numerum librorum, quam optimos & excellentes, deq; ſingulis ſolummodo unum exemplum ſtudui colligere, unde evenit, ut fere omnia volumina, quæ in ruinis univerſæ Græciæ remanſerant integra, & quæ vix alibi reperiuntur, congeſſerim.

Verum cogitanti mihi ſæpenumero de hoc ſtudio & intento meo, non potui cupiditati meæ ſatisfacere, neque quieſcere, ſi non eodem modo illis libris, tam ingenti labore & induſtria, tam magnis ſumtibus à me collectis, dum adhuc ſuperſtes eſſem, recte proſpectum eſſet, ut ſecutus eſſem, ne me defuncto diſſiparentur vel abalienarentur, ſed reponerentur in locum quendam tutum & opportunum, ad communem utilitatem hominum ſtudioſorum, & amatorum literarum. Hæc, inquam, cum ſæpius animo meo revolverem, & omnes civitates Italiæ contemplarer, nullam, in qua animus meus acquieſcere vellet, præterquam veſtram celebrem civitatem reperire potui. Inprimis autem videbatur mihi non poſſe eligi locus tutior, quam talis, in quo gubernator cum æquitate, leges florent, regnatur cum integritate & ſapientia: Ubi conſpicitur vera ſedes & domicilium virtutis, continentiæ, gravitatis, iuſtitiæ, fidei: Ubi imperium tam æquum & moderatum eſt, quam latiſſimum & ampliſſimum: animi in conſultando liberi, non irretiti cupiditatibus, aliisve vitiis: ubi prudentes & ſapientes tenent gubernacula Reipublicæ, boni præferuntur malis, & poſthabito privato emolumento, unanimiter in commune

mune conſulitur. Hæ: ubi ſunt, merito ſperare debemus, id quod cupimus, fore, ut videlicet veſtra civitas latius ſuum imperium & nomen propaget. &c. Et cauſæ aliæ ſequuntur, quamobrem potius Venetam urbem, quam alias ad ſuam Bibliothecam conſervandam elegerit. Concludit autem ita hanc epiſtolam: Dono itaque mitto ſacratiſſimo templo Beati Marci, in veſtra inclyta urbe, omnes meos libros, tam Græcos, quam Latinos, cum Indice, ut cognoſcatis affectionem meam, & grati animi voluntatem, ut vos, veſtri liberi, & tota poſteritas ſemper percipere poſſitis fructum meorum laborum, & ſimul hunc communicetis pro amore & benignitate veſtra reliquis ſtudioſis bonarum literarum. Orans Deum, ut veſtram nobiliſſimam Rempublicam. feliciſſ. & tranquilliſſ. eſſe velit. Datæ Viterbii in thermis pridie Calend. Iunii, anno 1468.

Audiviſtis nunc, Auditores præſtantiſſimi & humaniſſimi, brevem & ſuccinctam commendationem Bibliothecarum, & multiplicem utilitatē earum: de qua apud populos humanitatis ſtudiis excultos nullum eſſe dubium poteſt, præſertim ſi audiamus, quæ ante Beſſarionem, tempore Ludovici Imper. in Philobiblio ſuo vir illa ætate eruditiſſimus, & ex Cancellario Regni Angliæ factus Dunelmenſis Epiſcopus, Richardus de Buri, & poſt utrumque ante annos quaſi ſeptuaginta in Bibliotheca ſua Ioannes Keſslerus Sanct-Gallenſis commentati ſunt. At ê contrario merito reprehenduntur barbari illi Gothi, qui cum vaſtabundi Græciam in Bibliothecas ornatiſſimas, & libros præſtantiſſimos incidiſſent, eos, tanquam prædam inutilē & vilem coacervarunt, ut comburerentur: quod & feciſſent, ſi non admoniti à veterano milite fuiſſent, ne hoc facerent, ſed ipſos illæſos ſinerent. Libros enim tantum utiles eſſe, ut molles & effœminatos otioſosque homines efficiant: Documento eſſe quod Græcos vicerint, qui opera librorum ad tractanda arma & reſiſtendum imbelles redditi ſint. Hac barbara admonitione, poſteritati utili, libri illi tunc integri ſervati ſunt. Ignorarunt hi barbari, nimirum libros non ſolum præceptis utiliſſimis ad recte adminiſtrandam Rempublicam, ſed quoq; in re militari tractanda, ſcriptos, vera inſtrumenta eſſe ad res, in pace & bello, feliciter gerendas, ſicut ſuperioribus annis in hoc ſuggeſtu prolixe diſſerui. Et excellentiſſimi Cancellarii Hoſpitalis, diſſuadentis bellum contra Hugonotas, reſponſum eſt admodū memorabile: cum enim à Guiſianis reprehenderetur, ſuæ conditioni togatæ non convenire, de bello gerendo diſſerere; iis reſpondit, arma quidem ſe tractare manibus non didiciſſe, ſed ex libris, de cauſis & rationibus belli gerendi & omittendi, ſe ſatis edoctum eſſe; &c.

Caput LXXIII.

Ioſephi Scaligeri Commentatio, de Numiſmate Conſtantini.

INgens ille nummus argenteus clariſſimi viri Marquardi Freheri, quam recens ſit, argumento ſunt characteres arithmetici 234. 235. qui ante trecentos aut paulo plures annos ab Arabibus ad nos tranſierunt, ac primo quidem diſſimiles his noſtris hodiernis, poſtea memoria proavorum hac forma interpolati, quæ hodie nobis in uſu eſt. Itaq; nummus hic cuſus aut conflatus eſt non illo ſeculo, quo ii à Chriſtianis recepti ſunt, ſed illo, quo interpolati hoc eſt, memoria proavorum. Præterea, an unquam à Græcis uſurpati ſint, merito ut dubitem, faciunt libri Aſtronomici, Logiſtici, & computorum Eccleſiaſticorum paulo, ante aut poſt everſionem Imperii Cónſtantinopolitani conſcripti, quorum omnium numeri non his peregrinis characteribus concepti ſunt, ſed literis Græcis. Denique illos characteres primi omnium Chriſtianorum Hiſpani à Mauris, ab Hiſpanis reliqui Latini Chriſtiani, ab illis Græci acceperunt, ſi modo acceperunt. Et quidem concedamus accepiſſe: ii tamen apud Græcos nunquam vulgo noti fuerunt: ut non opus fuerit, eos in hoc nummo cudere, ut à paucis tantum intelligerentur. Nobis igitur conſtat, recentiſſimam quidem nummi conflaturam eſſe, formas autem incuſas & veteres eſſe, & ex aliquo vetuſto libro aut pictura alicuius Eccleſiæ deſumptas: cuiuſmodi multas hodie videmus in gemmis novitiæ quidem cælaturæ, ſed vetuſtiſſimi argumenti. Nunc de formis ipſis agamus. Non audio clariſſimum virum Abrahamum Ortelium, qui partem Imperatoris equitantis laudabat, tanquam non recentem, averſam νεϑεύσεως ſuſpectam habebat. Nos contra ſentimus, averſæ partis argumentum longe vetuſtius iudicamus, quam illud Imperatoris equitantis, cuius pedibus ſubiectæ ſtapedia, & omnis ornatus equi, quam novitia res ſit, ſatis produnt. Averſæ partis ſtemmata non uno verbo explicari poſſunt. Priuſquam igitur ad explicationem aggrediamur, ſciendum, apud veteres Chriſtianos ſymbola μυςηρίων alia atque alia fuiſſe, pro ratione temporis, ac diverſitate nationum. Ratio temporum primum nullam formam humani vultus, ſed aliarum rerum admittebat: poſtea etiam humanæ formæ admiſſæ. Nationes Orientales alia habuerunt, alia Occidentis Eccleſiæ, in quibus nullum fuit ſymbolum ſine cruce, ut neque Orientalibus. Sed in Occidentali Eccleſia crux ſtatuebatur minio lita, ut Chriſti fuſum ſanguinem deſignaret. Cacumen crucis corona cingebat cum purpureis lemniſcis, adiuncta etiam palma, ut inque νικητήριον erat

debel-

debellati huius ſeculi, & mundi triumphati, aut martyrii acquiſiti. Hoc ſimplex ab initio erat ſtemma crucis. Adiectum poſtea Trinitatis myſterium, poſt debellatum impium Arrii dogma. Patrem Deum deſignabant verba ex rutila nube erumpentia: HIC EST FILIVS MEVS DILECTVS. Filius Deus agni, Spiritus Sanctus Deus columbæ ſpecie ſignificabatur. Alii etiam alia parerga apponebant; XII. Columbas, quibus Apoſtolos volebant intelligi, quatuor flumina ex rupe manantia. Rupes, ſeu petra, eſt Chriſtus: fluenta, quatuor Evangeliſtæ, aut Evangelia ipſa. Hæc erant ſymbola ſimpliciſſima illorum temporum, cum formas rerum aut animalium, non autem humanas auderent pingere. Nam anchoram, navem, piſcem, columbam ſculpebant aut pingebant: hominem non item. οὐ γὰρ, inquit Clemens, εἴδωλον πρόσωπα ἐναποτυπωτέον, οἷς καὶ τὸ προσέχειν ἀπείρηται. In averſa parte autem nummi propoſiti duæ mulieres ſunt: ex quo apparet, ſymbola non eſſe vetuſtiſſimorum temporum. Argumentum tamen oſtendit, non eſſe infimæ vetuſtatis. Primum igitur ingens ſolium, aut inſtar ſolii conceptaculū nihil aliud eſt, quam hortus ille concluſus & fons ſignatus Cantico Canticorum, per quem ſacrum regenerationis lavacrum deſignatur. Ambroſius: His igitur ſacramentis paſcit Eccleſiam ſuam Chriſtus, quibus animæ firmatur ſubſtantia. Meritoque videns profectum eius gratiæ concinentem, dicit ad eam: Quam decora, &c. Hortus concluſus, ſoror mea, hortus concluſus, fons ſignatus. In medio huius κολυμβήθρας exſtat minus labrum, quod verius dixeris hortum concluſum. Nam ex eo naſcitur lilium convallium, iuxta illud: *Ego ſum flos campi, & lilium convallium:* de quo loco Hieronym. ad Demetr. Decem germina aut fructus emittit. Origenes Hom. 16. in Gen. At vero Iſraeliticus honorat decadem perfectionis numerum. Decem enim verba legis accepit, & Decalogi virtute inſtructus, ignota mundo huic ſacramenta divina largitione ſuſcepit. Sed & in Novo Teſtamento ſimiliter venerabilis eſt decas, ſicut & fructus Spiritûs, denis exponitur germinare virtutibus. Non potuimus dare magis idoneum interpretem. Inter lilium erecta eſt crux inſtar ligni vitæ, è cuius cacumine quatuor columbæ totidem fluenta eructant. Ea ſunt quatuor Evangelia: quemadmodum in Eccleſia Occidentali quatuor fluenta è petra manantia idem ſignificabant. Columbæ ſunt quatuor Evangeliſtæ. Et hoc quoque cum Occidentali Eccleſia facit, quæ per columbas coronam crucis circumſtantes Apoſtolos intelligebat. Paulinus:

Cui corona ſunt corona Apoſtoli.
Quorum figura eſt in columbarum choro.

Atqui duo ex Evangeliſtis ſunt Apoſtoli, duo Apoſtolorum adminiſtri.

Aqua illa, quæ inſtar Silanorum ex columbis fluens ſolium complet, eſt aqua baptiſmi: & denique omnia reliqua ſunt ſequela baptiſmi. Primum duæ columbæ ſunt in latere ſolii, interiecto ſerpente, ſuperincumbente leone. Sed columbæ cum ſerpente per ſe conſiderandæ ſunt, poſtea ſerpens ſimul cum leone. Columbæ cum ſerpente eſt id, quod Dominus à regeneratis exigit: Eſtote prudentes ut ſerpentes, ſimplices ut columbæ. Hoc enim baptizatis occinebatur. Ambroſius libro de iis, qui initiantur myſteriis, capite 4. poſt alia: Simul & colum qui baptizantur, non in ſpecie eſſe debet, ſed vera ſimplicitas, unde & Dominus ait: Eſtote aſtuti ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ. Vnde manavit illud in vetere Eccleſia proverbium, *μιγνύειν τῇ περιστερᾷ τὴν ὄφιν*. Clemens Strom. 7. *οὐκ ἄρα ἀποθυμήσει τινὸς ἑτέρου ὁ ἔχων ἀναπαυόμενον τὸν Θεόν. αὐτίκα πάντα τὰ ἐμποδὼν καταλιπὼν καὶ πᾶσαν περισπῶσαν αὐτὸν ὕλην ὑπερηφανήσας, τέμνει διὰ τῆς ἐπιστήμης τὸν οὐρανόν, καὶ διελθὼν πνευματικὰς οὐσίας, καὶ πᾶσαν ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν, ἅπτεται τῶν θρόνων τῶν ἄκρων ἐπ' ἐκεῖνο μόνον ἱέμενος ἐφ' ὃ ἔγνω μόνον μίξας ἐν τῇ περιστερᾷ τὸν ὄφιν, τελείως ἅμα καὶ δι' εὐσυνειδήτως βιοῖ πίστιν ἐλπίδι κεράσας πρὸς τὴν τοῦ μέλλοντος ἀπεκδοχήν.* Ait, hominem, qui habet *ἀναπαυόμενον τὸν Θεόν*, & omni impedimento mundanarum rerum renuntiantem (quis eſt ille, niſi *ὁ φωτισθείς*, & baptiſmo regeneratus) miſcere columbam ſerpenti, quod & loco Ambroſii adducto convenit, & rationem tacite reddit columbarum cum ſerpente ſubter limbum Colymbythræ poſitarum. Leonis vero cum ſerpente conſideratio pertinet ad victoriam de Orco & Diabolo. Chryſoſtomus in Pſal. 93. Quis eſt iſte Leo, qui de tribu Iuda vicit leonem & draconem, qui ſignificatus eſt in Pſalmo? Item, Diabolus, qui delectatus eſt in primo homine captivato, exinde captivatus eſt, Chriſto reſurgente glorificato, qui conculcavit leonem & draconem. Quare non poſſumus ignorare, cur draco ſerpenti ſubiectus eſt. Aſſident ſolio utrinque oppoſitæ invicem fœminæ duæ in ſellis, anus ſtolata, & puella nuda, niſi qua velat ea, quæ pudor celare iubet. Anus eſt Fides: puella Spes; Anus fingitur, quia antiquior lege. Abraham prima credentum via, ut canit Prudentius, longe antiquior Moſe. Vnde & Fides Tertulliano in Marcionem victrix vetuſtatis dicitur. Manu apprehendit, quia fide apprehendimus, quæ oculis ſubiici non poſſunt. Stolata eſt, quia baptiſmus vocabatur fidei veſtimentum, ut Tertullianus ſcribit, c. 13. libri de baptiſmo. Et cap. 12. induere baptiſmum dicit. Contra Spes & puellari ſpecie eſt, quia ſemper viget; & nuda, quia omnibus terrenis renuntians, expedita tendit ad cœlū, *πᾶσαν τὴν περισπῶσαν ὕλην*, ut loquitur Clemens, *ὑπερηφανήσασα*. Ideo adverſantis habitu eſt, & canē, tanquam omnes blanditias ſeculi calcantis, aut omnes adlatrationes hoſtium Chriſtianæ pietatis. Ideo quemadmodum canem cal-

cat, ſic colludit cum columba, quam manu dextra prehendit, ſimplicitatem unicam ſibi cordi eſſe ſignificans. Merito autem coniunguntur ambæ, quia altera ſine altera non eſt. Chryſoſtomus in cap. *13.* prioris ad Corinthios, commate ultimo in editione Latina: Quæ duo, id eſt, Fides & Spes, ita certe ſibi mutua vice coniuncta ſunt, ut altera ſine altera ſtare nō poſſit. Quicquid enim Fides credendo acquirit, hoc ſpes ſuſtinendo præſumit. Quid quod veteres novum Teſtamentum Fidei ſymbolum eſſe dicebant, vetus autem Spei? Paulinus:

Lex antiqua novam firmat, veterem nova complet,
In veteri Spes eſt, in novitate Fides.

Deniq; quid à Catechumeno exigebatur? Fides, Credo in Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum Sanctum, &c. Spes: Spero reſurrectionem. Inde illa in vetuſtiſſimis monimentis Chriſtianorum: CREDO VIVERE, SPERO RESVRGERE. DEPOSITVS IN SPEM RESVRRECTIONIS. Quin etiam non ſolum has duas coniungebant Poëtæ Gentium, ſed etiam & Fidem veſtitam & anum inducebant. Quam Spem & albo nuda Fides colit. Velata panno —— Cana Fides & Veſta —— Cana igitur Fides & velata panno, at hic & coniuncta Spei. Inde Clemens, *παροιμιακῶς*, dixit, *πίστιν ἐλπίδι κεράσαι*, quemadmodum dixerat, *μιγνύειν τῇ περιστερᾷ τὴν ὄφιν*, alludens nimirum ad hæc vetuſta ſymbola. Pone ſellas utriuſque aſtant ſingulæ Aquilæ, renovationem hominis per baptiſmum ſignificantes: quod percepto baptiſmo dicerentur inſtar Aquilæ renovati. Ambroſius de initiandis, cap. *7.* His abluta plebs dives inſignibus, depoſitis autem inveterati erroris exuviis, renovata in Aquilæ iuventutem, &c. Vt nihil ſit in hac nummi parte averſa, quod non ad Sacramentum Baptiſmi & catechumenos pertineat. Poſtremo totus apparatus iſtius præſtantiſſimi Symboli clauſulam habet felicitatis regni Chriſti, ſub quo ſecuritas ab omni nocumento promittitur, cap. 11. Iſaiæ, commate 8. ubi dicitur: Puerum cum aſpide colluſurum. Ideo in labri quod extat ſupra aquam, latere viſitur puer cauda ſerpentes duos apprehendens, & ſecure tractans ſine noxa. Quam eleganter Tertullianus in Hermogenem, cap. *11.* quum reſtituta innocentia & integritate conditionis pecora condixerint beſtiis, & parvuli de ſerpentibus luſerint, &c. IV. in Marcionem, cap. 24. Sed bene, quod creator hanc poteſtatem etiam parvulis per Eſaiam repromiſit conîicere manum in cavernam aſpidum, &c. Et utique ſcimus ſalva ſimplicitate ſcripturæ, nam nec ipſæ beſtiæ nocere poterunt, ubi fides fuerit, &c. Infra: iam tunc eidem viæ, id eſt, fidei, hanc evacuationem & ſubiectionem beſtiarum pollicetur. Propter fidem igitur hoc ſymbolum pueri & ſerpentum appoſitum. Quare vides omnia inter ſe apta, ut aliud ex alio pendeat.

Quam vetuſta hæc ſint, & quam falſus fuerit doctiſſimus vir, qui averſam partem huius numiſmatis ſuſpectam habebat, ex iis, quæ diſputavimus, & ex aliis,quæ longe plura afferri poterant, colligi poteſt. Nobis ſatis hæc erunt, dum doctiora iudicia aliquid melius in medium afferant. Itaque hactenus.

CAPVT LXXIV.

Marquardi Freheri diatriba de eodem Numiſmate Conſtantini: edita prius anno M. DC. nunc leviter recenſita.

INter nummos antiqui operis, varii generis & materiæ, vix præſtantiorem alium æſtimare apud me amici ſpectatores ſolent hoc argenteo, ampliſſimæ formæ & artificii exquiſiti, qui Conſtantini Imperatoris ſtatuam equeſtrem una, altera parte multiplicem quandam & μυςηριώδη hiſtoriam exhibet. Cuius tamen, cum aliquando exemplar plumbeum C. V. Abrahamo Ortelio, Geographo Regio per nepotem eius Ioannem Colium miſiſſem, reſponſum ab eo ex Antuerpia Kal. April. 1598. tuli in hæc verba: De tuo conatu in hoc genere antiquitatis ſane intelligere geſtio, at magis videre. Nummum plumbeum quoque accepi tuum: at audacter dicere audeo, eum integre non ex antiquo originem habere, à parte equitantis pro antiquo agnoſco: partem averſam autem cum cruce non item, illam appoſitam à funditore quodam iudico. Eſſe hanc partem alterius & recentioris ævi indicat picturæ genius, literarumque forma. Quod quidem, licet præter animi mei eſſet ſententiam, minus miratus ſum, qui antea in alterius quoque docti, & harum etiam rerum docti viri Baſilii Amerbachii Iuriſconſ. Baſilienſis quadam ad Adolphum Occonem Medicum Auguſtenſem epiſtola, non abſimile iudicium legiſſem de Conſtantiniano iſto & alio Heracliano numiſmate: Heraclii inquit, & Conſtantini nummos magnitudinis ingentis, neſcio an videris. Heraclius apud noſtros aurifices non eſt infrequens: eumque etiam Strada & Goltzius in Cæſaribus aliquo modo expreſſerunt. Alter nummus pro Conſtantino Magno à quodam magni muneris loco oſtenſus eſt. Imperator conſimili corona, veſte talari, equo inſidet, cum inſcriptione: CONSTANTINVS IN CHRISTO DEO FIDELIS IMPERATOR ET MODERATOR ROMANORVM SEMPER AVGVSTVS. Ex adverſo duæ mulieres ſedent, quarum altera ſuperiori parte nuda eſt: utrinque aquila & crux; in medio neſcio fons an puteus, ex quo floſculi; cum

Lipſ. in cruce p. 93.

cum foliis in altum aſcendunt, in medio crux eſt, inſcriptio: Mihi Absit Gloriari Nisi In Crvce Domini Nostri Iesv Christi: Sed vereor (adiicit) ne pro theſauro carbones. Nihil enim in his nummis antiquum videtur, neq; veſtitus, neque corona, neque equorum ornatus, neque literarum figuræ, neque inſcriptiones Et ſtapes in equo Conſtantini nuper eſſe fictum, ſatis indicat, & quidē ab homine non ſatis cauto. Vt ita mirarer, Goltzium inter veteres iſtum Heraclium retuliſſe, niſi id in primo opere ab eo factum eſſet. Hæc ille. Et de Heraclio illo quidem erit, quod alio loco, Deo dante, dicamus. De Conſtantino autem iſto, ſuper quo hic nobis ſermo ſuſceptus, liquido mihi conſtat, totum ſincerum & genuinum eſſe: eiuſque rei ſponſionem cum intelligenti æſtimatore, quovis etiam pignore poſito, non detrecto. Firmant me ipſa illa, quæ eruditos illos viros offenderant, vel maxime ſculpturæ genius, literarum forma, ſermonis genus, ornatus viri & equi, omnia. Quæ ut Conſtantino illi Magno minime conveniunt: (neque vero ego pro illo emeram, aut adhuc emerem, aut emēti gratularer) ita ex eius ſucceſſoribus aliquem Conſtantinum, & Conſtantinopoleos ſive Orientis Imperatorem recentiorem luculentiſſime nobis exhibent: ut potius agnoſcamus, nihil in eo genere monumenti nobis ſupereſſe magis eximium. Cum vero plures numero eius nominis poſt primum illum & Magnum fuerint Imperatorē, & diverſa adeo cognomina ſortiti, Pogonati, Copronymi, Monomachi, Irenes F. cui horum potiſſimum attribuam; & an potius alicui ex Porphyrogennetica familia, quæ & ipſa plures Conſtantinos tulit, aut noviſſima adeo Palæologa (quo magis inclino) nondum ſatis equidem expedio. Quod quidem certo conſtituere eo difficilius puto, cum illud etiam perpendo, quod eſt à viris eruditis eleganter annotatum, pleroſq; Græcos imperatores, ſeu boni ominis ergo, ſeu ambitione quadam affectaſſe Constantini nomen, ut noſtri, Cæſaris & Auguſti, tanquam primi illius urbis & Imperii conditoris. Quanquā nec multum referre puto, quem nominatim Conſtantinum nummi huius auctorem deſignemus, cum & emblema (quod veluti anima talium numiſmatū haberi ſolet) nulli non eorum conveniat: dummodo conſtet, Byzantini alicuius è recentioribus Cæſaris eſſe. Qui ut Novam Romam urbem ſuam & Romaniam Thraciam: ita ſe quoq; perpetua cum Germanis Cæſaribus æmulatione, Romanorum Imperatores, & (quaſi illud ſatis non eſſet) moderatores ſcribebant. Quod idē tituli Balduinus ēt Flander ſuo in Græcia dominatu uſurpaſſe legitur. Quomodo & Heraclius in illo celēbertimo nummo, & Ioañes quoque Palæologus in alio non minoris magnitudinis, quem aliàs (Deo volente) dabimus, ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΡΩΜΑΙΩΝ. adeoq; Michael Apoſt. de

Lennel. in Pandect. Turc. §. 51. Cedren. f. 322.407.

Apud Godefrid. monach. annal. 1203.

Mahumete,

do has literas: IHESVS CHRISTVS BASILEVS BASILEON (quod primum instituiſſe Ioannem Zimiſcem Imperatorem Cedrenus, & ex eo Europalates ſcribunt) modo integram crucem cum literis IHS XPS NIKA, quod omnino imitati Franci Cæſares & Reges ſolenne illud in ſuis ſolidis circa crucem floreſcentem fecerunt: Chriſtus vincit, Chriſtus regnat, Chriſtus imperat. Nonnunquam etiam matrem Dei virginem genitricem inſculpſiſſe, auctor eſt Balſamon, & ipſe obſervo. Horum omnium religioſam elegantiã ſuperare volens Conſtantinus hic noſter (ut pleroſque ex Græcis illis Imperatoribus miro ſtudio ſacram Philoſophiam excoluiſſe, totoſque adeo theoricæ ſpeculationi deditos fuiſſe ſcribunt) in ampliſſimo iſto huius nummi orbe, cui nullum parem certe maiorem in Romanæ antiquitatis peculio ſupereſſe puto, non tantum crucem Dominicam conſecravit, addito elogio ex verbis Apoſtoli: MIHI ABSIT GLORIARI, NISI IN CRVCE DOMINI NOSTRI IHESV CHRISTI, Sed eam etiã myſtico & elaboratiſſimo emblemate honeſtavit. In quo ut ſuo procul dubio ingenio & ætati ſatisfecit; ita noſtris, quotquot iam è poſteris meliori harum rerum ſtudio tangimur, ingeniis crucem (ut ita dicere liceat) fixit, materiemque inventiunculas illas enucleandi non ignobilem neque trivialem reliquit. In qua, ut acu omnia non tangamus, qualemcunque tamen conatum & ſtudium noſtrum quis bonus improbabit? Stat igitur terræ infoſſus & deſtitutus ſtipes crucis, anguem ſibi ſubditum & intortum elidens: in baſi alveo quodam, veluti labro fontano incluſus, cui aqua è duabus fiſtulis prorumpens illabitur. Idem in aſcenſu palmæ foliis & palmitibus veſtitur & circumdatur: quos deſuper à cacumine quaternis fiſtulis exundans aqua irrorat & lætificat. Aſſidet utrinque muliercula, ſed diverſo habitu: quæ ad dextram, forma ſenili & verecunda, veſtitu matronali, & plane auguſto: quæ ad lævam, iuvencula & procax, pube tenus nuda. Ita autem inter ſe oppoſitæ, ut quaſi contendere & altercari inter ſe videantur. Et illa quidem crucem aſpiciens, quam & quadam velut anſa tenere videtur: iſta vero vultum inde averſa, columbas duas filo colligatas, quaſi luſitans tractat catellum ſuppedaneum habens. Matrona ſedens ad dextram, ſtola prætextata & capitis velamine religioſius quiddam præferens, vultu in crucem converſo, dominam Helenam Conſtantini M. matrem, & crucis inventricem dubio procul repræſentat. Id Conſtantini ab altera parte ſtatua, id totum crucis emblema, id habitus honeſtus, ei quem ipſe Conſtantinus gerit, non abſimilis, omnino demonſtrat. Venit, inquit Ambroſius, Helena Hieroſolymam, cœpit reviſere loca ſancta, infudit ei Spiritus, lignum Crucis requirere, acceſſit ad Golgatham. Hunc ſpiritum, cuius auſpicio

Fol. 298.
Glyc. p. 434.
In nomocã.
Phoc. f. 24.
Ad Gal. 6. ult.
Orat. de obitu Theod.

auſpicio & ductu Helenæ in ſomnio monitæ locum Crucis defoſſæ, nulli mortalium tum cognitum, patefactum, Ambroſius ait, forte columba aſſidens deſignare accipienda. Altera quæ ad lævā Venerem exprimit, non aptiori argumento, quam nuditatis:

Nuda Venus, nudi pinguntur Amores.

Tum paris columbarum quas ludens tractat alitum Veneri ſacrarum, à qua & Cytheriacæ & Dioneæ Poëtis vocantur, quam ideo curru à columbis tracto invectam pinxit antiquitas. Hanc vultu intento quaſi increpare, execrari, & abigere Helena videtur; reinde repetita, quod idonei Scriptores prodiderunt, ædem Veneris eiuſque idolum eo loco conſtitiſſe, ubi è ruderibus ruiniſque opera Helenæ poſtea tandem Crux Chriſti eruta fuit: idque à paganis ideo factum, ut Chriſtianos à veneratione loci arcerent. Ea tempeſtate (ait cum primis locuples teſtis, Sulpitius Severus) Hadrianus exiſtimans, ſe Chriſtianam fidem loci iniuria peremturum, in templo ac loco Dominicæ paſſionis Dæmonum ſimulacra conſtituit. Et poſtea ſub Conſtantino: Helena mater Principis Conſtantini, quæ Auguſta cum filio conregnabat, cum Hieroſolymam agnoſcere concupiſceret, reperta ibi idola ac templa protrivit: mox regni uſa viribus, baſilicam in loco Dominicæ paſſionis conſtituit. At de Venere nominatim conſentiunt Euſebius & cæteri Eccleſiaſticæ hiſtoriæ veteres ſcriptores. Adſcribam verba Hieronymi ad Paulinum: Ab Hadriani temporibus uſque ad Imperium Conſtantini per annos circiter CLXXX. in loco reſurrectionis ſimulachrum Iovis, in Crucis rupe ſtatua ex marmore Veneris à gentilibus poſita, colebatur; exiſtimantibus perſecutionis auctoribus, quod tollerent nobis fidem reſurrectionis & Crucis, ſi loca ſancta per idola polluiſſent. Bethlehem nunc noſtram, & auguſtiſſimum urbis locum, de quo Pſalmiſta canit, veritas de terra orta eſt, lucus inumbrabat Thamuz, id eſt, Adonidis: & in ſpecu, ubi Chriſtus quondam parvulus vagiit, Veneris amaſius plangebatur. Iam Crucis ſtipes, qua terræ infixus eſt (cui rei ſculptor oſtiolo alveum apertum fecit) ſerpentem intortum elidere & comprimere apparet. Is eſt Draco ille antiquus: cuius virus, quo totum humanum genus infecit, ſanguine Chriſti, antidoto præſentiſſimo, elutum & expiatum eſt. Vt itaque cum Prudentio inſultare illi liceat:

Et Paulin. ipſe Ep. 13

O tortuoſe ſerpens:	*Diſcede. Chriſtus hic eſt.*
Qui mille per meandros,	*Hic Chriſtus eſt, liqueſce.*
Fraudeſq; flexuoſas,	*Signum, quod ipſe noſti,*
Agitas quieta corda,	*Damnat tuam catervam.*

Cæterum parerga cruci adiuncta perpetuam Allegoriam continent, ab antiquis Patribus excogitatam, qua lignum vitæ illam eſſe docuerunt. Gregorius Nazianzenus: ὅτι τὸ ξύλον αἰάχεται προσωνύγνυται; ἀλλὰ τῷ ξύ ῳ τῆς ζωῆς

Orat. 2. de filio.

ζωῆς ἀποκαθίστησιν· ἀλλὰ σώζει καὶ λῃστὴν συσταυρούμενον. Sed clarius Ioannes Damaſcenus, ubi inter crucis elogia hæc addit: Φυτὸν ἀναστάσεως ξύλον ζωῆς αἰωνίου. Et poſtea explicat: τοῦτον τὸν τίμιον σταυρὸν προετύπωσε τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, τὸ ἐν τῷ παραδείσῳ ὑπὸ Θεοῦ πεφυτευμένον. ἐπεὶ γὰρ διὰ ξύλου ὁ θάνατος, ἔδει διὰ ξύλου δωρηθῆναι τὴν ζωὴν καὶ ἀνάστασιν. ξύλῳ τὸ πικρὸν ὕδωρ γλυκαινόμενον, καὶ πέτρα ῥηγνυμένη, καὶ προχέουσα νάματα. ὄφις ἐπὶ ξύλου τελαμβαλόμενος ὡς νενεκρωμένος, τῷ ξύλῳ τοὺς νεκρὸν ὁρῶντας τὸν ἐχθρὸν διασώζοντος τοὺς πιστεύοντας, ὡς Χριστὸς ἐν σαρκὶ ἁμαρτίᾳ ἁμαρτίαν οὐκ εἰδυίᾳ, προσηλοῦται. Μωσῆς ὁ μέγας· ὄψεσθε βοῶν τὴν ζωὴν ἡμῶν ἐπὶ ξύλου κρεμαμένην ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν. Eam allegoriam invenio in veteri poematio (quod alii Cypriano, alii Victorino Pictavienſi Epiſcopo tribuunt: & Græcorum etiam ingeniis idem argumentum excultum non dubito) tam appoſitè ad noſtrum emblema deſcriptam, ut alterum ab altero expreſſum videri poſſit: *De fide orthodox. l. 4. c. 12.* *Fabr. p. 903 Pamiliana editio Cypr. f. 534.*

Eſt locus ex omni medius, quem cernimus, orbe:
Golgatha Iudæi patrio cognomine dicunt.
Hic ego de ſterili ſuccisum robore lignum
Plantatum memini fructus genuiſſe ſalubres.
Non tamen hos illis, qui ſepoſuere, colonis
Præbuit: externi fructus habuere beatos.

Significat Iudæis abdicatis, fructum Crucis & Meſſiæ beneficia ad Gentiles perveniſſe.

Arboris hæc ſpecies uno de ſtipite ſurgit,
Et mox in geminos extendit brachia ramos:
Sic ut plena graves antenna carbaſa tendunt,
Vel cum disiunctis iuga ſtant ad aratra iuvencis.

Eadem comparatione iam olim uſus Iuſtinus Martyr. θάλασσα μὲν γὰρ οὐ τέμνεται, ἢν μὴ τοῦτο τὸ τρόπαιον, ὃ καλεῖται ἱστίον, ἐν τῇ νηὶ σῶον μένῃ· γῆ δὲ οὐκ ἀροῦται ἄνευ αὐτοῦ. Et Minutius Felix Octavio: Signum ſane Crucis naturaliter viſimus in navi, cum velis tumentibus vehitur, cum expanſis palmulis labitur: & cum erigitur iugum, Crucis ſignum eſt: *Apolog. 2.*

Quem tulit hoc primo maturo ſemine lapſum
Concepit tellus. Mox hinc (mirabile dictu)
Tertia lux iterum terris ſuperisq; tremendum
Extulerat ramum vitali fruge beatum.
Sed bis vicenis conformiter ille diebus
Crevit in immenſum: cœlumq; cacumine ſummo
Contigit, & tandem ſanctum caput abdidit alto.

Chriſti mortem, ſepulturam, reſurrectionem & aſcenſionem exprimit, eumque apicem & cacumen arboris vitæ conſtituit.

Dein tamen ingenti biſſenos pondere ramos
Edidit, & totam ſpargens porrexit in urbem:
Gentibus ut cunctis victum vitamque perennem
Praberent, mortemque mori qui poſſe docerent.

Apoſtolos ramos inferiores late porrectos facit. Vbi noſter glyptes in numero peccavit, duobus omiſſis. Niſi tamen retro ſive altero in latere hos ipſos latere interpretemur.

Expletis etiam mox quinquaginta diebus,
Vertice de ſummo divini nectaris hauſtum
Detulit in ramos cœleſtis ſpiritus auræ.
Dulci rore graves manabant undique frondes.

Spititum S. ſuper Apoſtolos effuſum ſignificat, eiuſque donis linguas & pectora illorum fœcundata. Figura verſus iſtos clariſſime repræſentat:

Ecce ſub ingenti ramorum tegminis umbra,
Fons erat. Hic nullo caſu turbante ſerenum,
Perſpicuis illimis aquis, & gramina circum
Fundebant latos vario de flore colores.

Fontem vivificum Baptiſmi denotat: quem arbori crucis glyptes noſter ſuppoſuit, latices è cruce perenne fluentes excipientem. In fontibus antiqui Silanos & Delphines faciebant, aquam evomentes: noſter hic duos angues fecit (ut videtur) Amphytrioniadi puero in manibus mero cœli iuſſu, nec altius examinando:

Hunc circum innumeræ gentes populique coibant,
Quam varii generis. ſexus ætatis, honoris &c.

Hanc populi turbam, & quæ ſequuntur pluſcula, de piorum & impiorum, arborem cum fonte faſtidientium diſcrimine numiſmatis noſtri orbe excluſa, & nos omittemus. Satis fuit artifici illorum loco poſuiſſe, & inter ſe oppoſuiſſe, Helenam & Venerem: quaſi ſpiritum & carnem: religionem & ſeculum: Eccleſiam & Mundum. Nam illa quidem & crucem recta aſpicit, & manu læva attrectat, dextera deinde deceptum quiddam tenere videtur. Hæc averſo inde vultu, neſcio quid cum columbis & catella ſua luſitat. Cur: niſi quia cultores Veneris & carni dedita turba nihil æque ac doctrinam Crucis, & obſequium iugumque Chriſtianæ legis averſantur, & crucis exercitium, quippe ſuis affectibus maxime inimicum, impatientiſſime fugiunt & abhorrent. Hortatur denique omnes, ut fontis beneficio ad arboris fructus ambroſios percipiendos feſtinent &c.

CAPVT

Caput. LXXV.

Philippi Camerarii diſſertatio de eodem Numiſmate Imperiali, ad clariſſ. virum, Georgium Remum IC.

Pergratum mihi fuit munus, licet chartaceum, attamen multis nominibus præclarum, & animo meo vere aureum, nummus videlicet Conſtantini, ab Ampliſſimo Domino Marquardo Frehero conſiliario Electoris Palatini, affine & amico meo obſervando, ad me miſſus & tua opera exhibitus: quod vero is, clariſſime & amantiſſime Domine Collega, ſimul quoque judicium meum, de explicatione huius nummi exquirit, hoc mihi ideo moleſtum accidit, quod me, veluti anſerem inter olores, ut eſt in proverbio, referre cupiat. Sed tribuo hoc ipſius peculiari amori erga me, quem antea ſæpius expertus ſum. Quid autem obſecro doctius, perſpicacius, elegantius, & rectius tam in verbis, quam in rebus addi poteſt conjecturis & explicationibus Scaligeri, ſolide docti, & Freheri noſtri, acerrimi iudicii viri. Nonne ſi aliquid in illis deſiderarem, & adderem, merito audirem, Quid noctuas Athenas? Verum tua, præſtantiſſime Collega, compellatio, & Freheri noſtri deſiderium mihi inſtar ſtimuli fuere, ut meas quoque conjecturas & cogitationes, etiamſi inelaboratas & rudes, de hoc nummo, in chartam conijcerē, animo certe occupato aliis ſeriis Reipubl. negotiis, & ſic hoc tempore alieno ab eiuſmodi politioribus & cultioribus conſiderationibus. Noſti enim, quam laborioſa in negotiis multiplicibus, & pleriſque iniucundis expediendis, atque nunquam otioſa noſtra provincia & functio ſit. Sed ut ad rem ipſam veniam, quæ tota conſiſtit in ſtatu conjecturali. Nummus hic utrum recens vel vetus ſit, in medium relinquo, tametſi ex nonnullis notis appareat, eum potius in illorum quam horum claſſem recenſendum eſſe. Neque veſtitum Imperatorium, neque ornatum equi exactius examinare propoſui, cum error in inceſſu equi præternaturali facile animadverti poſſit: alternis enim pedibus attollendis non uno in latere equi ut aliæ quadrupedes incedere ſolent. Alioqui ceſſantibus fulcris naturalibus potius labaſcerent, quam progrederentur. Tabulæ præterea ex freno dependentes, & loro pectorali innexæ, potius impedimento in flectendo equo, quam adiumento eſſe ſolent. Taceo, quod poſtilena vel ornatus poſterior ephippio annexus ſub cauda equina incompoſitus ſit, cum præſertim in dorſi ſuperioris parte nulla fibula vel retinaculum appareat. Prætereo iſta, & alia, quæ potius fictorum vel pictorum negligentiæ, ſi non inſcitiæ aſcribenda, quam velut vetuſta & rara obſervanda eſſe videntur. In horum numerum colloco ſtapedias & notas numerorum recentiorum. Potiora

igitur conſidero & perpendo. Inprimis autem in priore latere nummi Imperatoris in equo ſedentis geſtum, inſolitum & incompoſitum, qui talis eſt, qualis iratis & commotis, atque ad vindictam irritatis attribui ſolet: itaut, me iudicio, hi geſtus Imperatoris veluti intuentis res in altera parte nummi expreſſas, referri debeant.

Concludo itaque, in hoc nummo imaginem Conſtantini Magni, & ea, quæ illo regnante geſta ſunt, ſive eodem tempore, ſive poſtea, quod veroſimilius eſt, repræſentata eſſe, ſi ut ex declaratione alterius lateris rectius cognoſci poterit: potiora igitur primo, utpote certam ſemitam, eo quo tendimus, demonſtrantia, tractabo. Eam autem partim myſticam, partim hiſtoricam eſſe arbitror, quæ ſi potius diſtinguatur & alterutra in ſuam claſſem collocetur, quam confundatur, explicatio facilior videtur. Ex hiſtoriis conſtat, Conſtantinũ Magnum ex prima vel coniuge vel concubina Minervina, Criſpum filium. quem ob raras virtutes admodum dilexit, atque ſub diſciplina Lactantii Firmiani bonis literis educari curavit, ſuſcepiſſe. Mortua autem Minervina, quam unice amaverat, cum Fauſtam filiam Maximiani Herculei, in uxorem duxiſſe, ex qua quinque liberos ſuſcepit, Conſtantinum, Conſtantem, Conſtantium, Helenam & Conſtantiam. Poſtquam autem Criſpum una cum Conſtantino & Licinio iuniore ſororis filio Cæſares deſignavit: Verita Fauſta, ne privignus Criſpus peritia & fortitudine ſua filio ſuo obeſſet: quare finxiſſe eam, ſcribunt, ſe eius amore captam, ideoque ad libidinem eum ſæpius provocaſſe: renuentem vero & deteſtantem inceſtum, ad maritum detuliſſe, quaſi voluerit ſuæ pudicitiæ vim inferre. Quare Conſtantinum patrem iræ nimium indulgentem, filium Criſpum, Polæ, in oppido Iſtriæ, iuſſiſſe interfici, ſicut & factum eſt. Verum cum cædem inſontis nepotis Helena avia paterna Criſpi, mater Conſtantini ægerrime ferret, atque veritatem facti, & delationem falſam demonſtraret: Mox Imperator Iuſtitiæ ſtudioſiſſimus, ut matrem (quam maxime obſervabat) conſolaretur, malum malo maiore conatus fuit ſanare. Balneis enim calefactis Fauſtam in iis collocatam vapore nimio ſuffocari iuſſit. Hanc hiſtoriam in nummi altera parte expreſſam eſſe arbitror. Sedet enim Helena mater Conſtantini & avia Criſpi, indicta cauſa occiſi, induta veſte matronali, geſtu gravi, facie ſenili, velut increpando, & dextra manu minando, reſpiciens fœminam maiori parte nudam ex adverſo ſedentem, quam Fauſtæ perſonam repræſentare puto. Siniſtra vero monſtrat crucem, frutice viridi, & aliis floribus eminentem, & aquam ex tubis ſuperne manantem, atque eos irrigantem. Has figuras myſticas eſſe, demonſtrantes fidei Chriſtianæ incrementa, & vigorem cœlitus delabentem facile aſſentior. Conſtat autem, Helenam illam inventricem S. Crucis, non

abſque

abſq; ſuperſtitione admodum addictam & cultricem fuiſſe fidei, ideoq; ſiniſtra manu myſticas illas figuras, veluti expoſtulando nurui ſuæ monſtrat, quaſi ad eas inſpiciendas & contemplandas eam inducere conetur. Aſtat illi à dextro latere avis libera, geſtiens volare, cuius figura non columbam ſed aquilam roſtro adunco, collo erecto, alis expanſis, cruribus altioribus unguibus & toto corpore, velut ſimili aquilæ oppoſitæ, & vinculis impeditæ condoleret, meo iudicio, deſignat. Hanc Conſtantinum Imperatorem, alteram Criſpum denotare exiſtimo.

Indicavi obiter meas coniecturas de duab. fœminis, & duabus avibus. Deinceps vero eas prolixius explicabo. Dixi, fœminam hanc maiori ex parte nudam, & quaſi ex balneis prodeuntem Fauſtam, novercam Criſpi occiſi repræſentare. Ei quoque aſtat à ſiniſtro latere, ut dixi, aquila triſtis, ala demiſſa, & veluti pedicis filo vel loro aſtricta, quod porrigitur ad alteram aquilam, quam illa fœmina, inverſo corpore veluti conſtrictam & exanimẽ comprimit. Quid obſecro vetat, aquilas has Criſpum Cæſarem delationib⁹ & odiis novercalibus irretitum primo, deinde eius opera interfectum deſignare? quod Helena avia Criſpi veluti inculcare, & Fauſtam Ethnicam iraſcenti & exprobranti ſimilis, delatricem, ad ſalutare lavacrum & Chriſtianæ fidei myſteria amplectendum, quaſi invitare videtur. Fieri etiam potuit, ut Fauſta, odio Chriſtianæ fidei privignum acerbius proſecuta ſit. Conſtat enim, eum vigeſimo anno imperii paterni interfectum fuiſſe, qui antea, cum eſſet Cæſar, & ſecundas Imperii partes teneret, multas leges ſalutares, unà cum patre, pro Chriſtianorum libertate ſanciverat, teſte Euſebio. Sedet attonita Fauſta, illo nummo expreſſa, averſa facie, & ſeminuda, trementis & moribundæ inſtar. De hac figura hæ ſunt meæ cogitationes. Fauſta illa, ſtimulante conſcientia ſceleris commiſſi ob delationem & necem privigni innocentis procuratam, & ob figuram captæ & occiſæ aquilæ ante oculos expoſitæ, quaſi linquente animo deſperabunda, averſatur tam Chriſtiana myſteria, quam ſocrum exprobrantem delicta, & monentẽ ſalutaria. Quod autem abſq; matronali veſte: ſed lavantis habitu, & ſeminuda, flaccida, ſubtriſtis, ſolaminis expers conſpiciatur, denotare videtur, quod in balneis miſere ſuffocata ſit, & quidem gentilis, ſpretis ſacris & myſteriis Chriſtianorũ, indigna ornatu & veſtitu Imperatorio. Conſtat enim ex hiſtoriis, eam blanditiis ſuis Conſtantinum maritum, Chriſtianæ fidei addictum, aliquoties induxiſſe, ut more gentilium Diis ſacrificaret. Balneum quoque genus mortis, in peculiari labro, aqua ebulliens inter myſtica Chriſtiana expreſſum. Hortulus enim & flores cum cruce exſtante ab eo ſeparati ſunt. Quid tandẽ canicula ſub pede ſiniſtro Fauſtæ, veluti preſſa & gemens ſibi vult? forte hac ſignificatur ſymbolum fidelitatis, quo canis hieroglyphice denotatur, à
nover-

noverca, procurando falſa delatione mortem privigni, ſpretum & veluti pede concul atum fuiſſe? Inſcriptio autem nummi, *Mihi abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti*, meas coniecturas dictas meo confirmat, quod eæ ex colloquio & exprobratione Helenæ, matronæ piæ & Chriſtianæ, cum Fauſta Ethnica & ſcelerata fœmina deſumta eſſe videatur. Inter alia autem myſtica mihi admodum placet. Leo veluti triumphans de Dracone victo, iuxta dictum: *Vicit Leo de tribu Iuda*, Chriſti victoriam contra Satanam, antiquum ſerpentem denotans. Cæterum ſub crucis trophæo, quo Conſtantinus in vexillis, tabulis, & picturis, frequenter uſus eſt, plerunque Draco, veluti ea victus & iugulatus conſpicitur, ſicut Euſebius obſervavit. *Lib. 3. c. 3.* Veriſimile præterea eſt, pueri effigiem comprimentis duos ſerpentes vel dracones, myſtica ſignificatione denotare Conſtantini labores & pericula, quæ iuvenis veluti alter Hercules monſtrorum domitor ſuſtinuit. Galerius enim Maximianus, teſte Pomponio Læto, Conſtantinum ob felicitatem exſtinguere cupiens, cum vix puberem cum exercitu contra Sarmatas, gentem ferociſſimam præmiſit. In qua expeditione iuvenculus præter ætatem fortiter ſe geſſit, victor extitit, & ducem Sarmatarum in vinculis ad Galeriū adduxit. Cum autem is adoleſcentem aliis inſidiis obiicere & omnino perdere quæreret, ut olim Euriſtheus Herculem: Conſtantinum inſtigavit, ut cum Leone in theatro pugnaret; Qui avidus gloriæ, magna cum laude feram ſtrenue proſtravit, & occidit. Cum vero Galerius cum maioribus periculis obiicere conaretur, is fuga elapſus, & ad patrem ſuum in Britanniam, vitatis inſidiis, ſalvus evaſit. Verum enimvero ſi cui forte hæ coniecturæ longius petitæ cenſeri poſſent, ut maneamus in myſticis Chriſtianis, pueri illius pugna cum ſerpentibus, monere videtur perpetua certamina, quæ ab ineunte ætate cum Satana hoſte, tortuoſo ſerpente, cuius inſultus conſtanter & fortiter, auxilio fidei & merito Chriſti pro nobis crucifixi, abigendi & ſuperandi ſunt. Nam, ut veriſſime Proſper cecinit.

Nunquam bella bonis, nunquam certamina deſunt:
Et cum quo certet, mens pia ſemper habet

Hæ ſunt ſuper nummo Conſtantini meæ cogitationes & coniecturæ, vel ſi mavis, præſagia (ſi fortaſſe Davi, iudicio Oedipi coniungendum eſſet,) quæ ſi tibi tanti momenti eſſe videntur, ut legantur, & ad Freherum noſtrum mittantur, non repugnabo, ſaltem ut videat, me, ſi non ipſius deſiderio, attamen meæ cupiditati illi gratificandi ſatisfeciſſe. Sin aliter cenſes, eas licet conſcindas, aboleas, & Vulcano offeras. Sint igitur hæc omnia tuo iudicio & arbitrio doctiſſimo & politiſſimo in faciendo & omittendo penitus permiſſa.

CAPVT

Capvt. LXXVI.

Virum veſtitus virilis fœmineo ſexui indiſtincte prohibitus ſit, nec ne?

IN cap. xxxix. ſecundæ Centuriæ, operarum ſubciſivarum, multa & ut
ſpero, non inutilia, de veſtibus & earum uſu & abuſu diſſeruimus, & more
cœpto, vetera & recentia exempla recenſuimus & inſeruimus. Inter alia au- *Deut. 22.*
tem introduximus prohibitionem legis divinæ: Ne induatur mulier veſte „
virili, nec vir utatur veſte fœminea: abominabilem enim eſſe hanc rem apud „
Deum; additis ibi rationibus, quare, & ob quam cauſam hæc mutatio veſti-
tus abominabilis Deo viſa fuerit, Allegavimus præterea obiter nonnulla
verba ex concilio Gangrenſi, cuius canon talis eſt: Si quæ mulier propter „
continentiam, quæ putatur, habitum mutat, & pro ſolito muliebri amictu, „
virilem ſumit, anathema ſit: ſicut refertur à Gratiano. Etſi autem quemad- *Cap. ſi qua*
modum omnis mutatio in rebus & nominibus periculoſa eſt, & fraudis *mulier. diſt*
quædam ſuſpicio in illa latere & occultari videtur, ſi ut in novo regimine *30.*
quædam alterationes ſubeſſe, & ex mutatione monetæ commerciorum dif-
ficultas, ita in mutatione receptorum & diſtinctorum, cognitorumq; ha-
bituum & veſtium, plerumque aliquid fatale vel monſtroſi latet. Hoc enim
fieri ſolet, quando noſtra conſueta & recepta nobis diſplicere, & aliena ni-
mium placere incipiunt, tunc indicium manifeſtiſſimum apparet, vel ambi-
tione, levitate, aut concepta nova opinione, aliorum ritus nos facile ſe-
quuturos, & noſtros relicturos. Exempla habemus in Dario, teſte Q. Cur-
tio, qui cùm principio Imperii ſui acinacem Perſicum iuſſiſſet mutari in eam *De reb geſt*
formam, qua Græci utebantur, protinus tunc Chaldæos interpretatos, im- *Alex Ma-*
perium Perſicum ad eos tranſiturum, quorum formam armorum aſſum- *gni.*
ſiſſent. Eodem modo, poſtquam Alexander Magnus victo Dario Perſicum
diadema, Perſica arma & veſtitum aſſumſiſſet, ita mores unà cum illis mu-
tavit, ut ſuperbiam & animi inſolentiam ac mollitiem cum iis induiſſe, & pa-
triam diſciplinam veluti exuiſſe videretur: unde milites ſuos veteranos &
amicos ſibi ita exoſos reddidit, ut tanquam exterum averſarentur, & tandem
veneno tollerent, licet à nonnullis hiſtoricis crapulæ continuatæ aſſcri-
batur interitus eius præmaturus. Andronico iuniore imperante, Con-
ſtantinopoli in aula (ut fama eſt) tanta fuit veſtitus mutatio, ut non Græ-
corum amplius, ſed Latinorum Myſiorum, Tryballorum. Syrorum, Phœ-
nicum colluvies eſſe videretur; mox prudentiores non obſcurum omen
vel mutandi vel affligendi Imperii inde acceperunt, ſi ut Gregoras te-
ſtatur. Recte itaque Thalmudiſtæ in ſuis vaniſſimis phanthaſiis nonnun-

quam vera admiſcentes, Iſraelitas in illa diuturna & triſti ſervitute Ægyptiaca tria tradunt conſtanter retinuiſſe; linguam Hebraicam, puritatem religionis, ſuæ gentis VESTITUM & HABITUM. Prudenter ergo conſideratéque Helvetii, ut linguæ antiquæ, ita morum atque habitus retinentiſſimi, nuper ſanciverunt, ut, qui avitum habitum veſtimentorum mutarit, peregrinumque aſſumſerit, aut deponeret, à publicis honoribus, muneribus & magiſtratibus excluderetur, & exſors viveret. Quod ſi in mutatione veſtitus virilis, tantum periculum & omen verſatur: multo magis id fieri ſolet, ſi ſexus varietas & forma in veſtiendo accedit: ibi enim, præter levitatem mutationemque morum, iactura honęſtatis, & pudicitiæ ſimul, conſideranda metuendaque eſt. Quare non abſque gravi cauſa, tam in lege divina, quam politica, adeo arcta prohibitio adeſt, ne in veſtitu confuſio talis fiat, ut unus ſexus ab alio dignoſci & ſegregari nequeat, & libidinibus, & aliis inhoneſtis actionibus hac mutatione veluti feneſtra aperiatur.

Hæc cum ita ſeſe habeant, quærere tamen aliquis non intempeſtive poſſet, utrum indiſtincte illa prohibitio fœminis, ne virili veſte utantur, in lege divina, an cum diſtinctione, vel etiam diſpenſatione quadam facta ſit, necne, ita ut neceſſitas, aliave cauſa, eam aut mutet, aut prorſus tollat. Exempli cauſa, Poteſtne excuſari potentiſſimi Regis Mithridatis uxor, quod tonſis capillis, & equo conſcenſo, atque inſtar viri, veſtibus & armis ſumtis, mentita ſit virilem ſexum, abiecto fœmineo, atq; aſſumto militari veſtitu, perpetua comes in bello, marito Regi adhæſerit? Laudandane obſecro eſt, Eugenia Philippi Alexandriæ præfecti filia, quæ (ut in eius hiſtoria legitur) Imperarore Commodo regnante, perſecutionis & periculi fuga Heliopolim conceſſit, duobus eunuchis comitata, ibique virili habitu & animo monaſterium ingreſſa, tantum inter viros profecit, ut unanimi omnium conſenſu Abbas eligeretur. Verum illa, recuſata Prælutara, cum poſtea adulterii apud Præfectum Alexandrinum patrem, rei ignarum, tanquam maſculus monachus delata, innocentiam ſuam muliebri corpore, publico in iudicio

Lib. 17. c. 5. oſtentaſſet, parentes, fratres, totáq; familiã ad fidẽ Chriſtianã convertit? An laudanda & Theodora Alexandrina, quæ, teſte Nicephoro Caliſto, imperãte Iuſtino, veſte cũ vita, quam turpẽ antea Alexandriæ egerat, in virilẽ mutata, in monaſterium ſe ibi recepit, multoſq; ãnos ſexũ ementita, quod erat reliquum vitæ, ut Monachus in eo conſumſerit? Suntne præterea reæ dictæ prohibitionis, vel ſecus, fœminæ Perſicæ, quæ (ut Iovius in ſua hiſtoria retulit) militari veſte indutæ, maritos, in prælio Campionis Regis Perſarũ, contra

In geſtis Schimum, Turcicũ Imperatorẽ ſecutæ, occubuere, & ita cæſæ repertæ ſunt.

Manuelis. Aliud exemplum de fœminis noſtratibus adducere liber ex Niceta hiſtoria.

Quo

Quo tempore (videlicet anno 1247. Alemanni cum Gallis, Conrado Imperatore duce, ad acquirendam Palæſtinam & Hieroſolymam, magnis copiis in Syriam profecti ſunt, fuiſſe, inquit, mulieres Germanicas, virorum inſtar equitantes, Martio vultu & habitu, Amazonica prorſus audacia, quarum illuſtriſſima altera prorſus Pentheſilea, ob fimbrias & ſimilium veſtium auro intertextum, auripes vocabatur. Nec reticendum eſt fœminæ Metenſis equeſtri loco genitæ exemplum, quæ, ut in vetuſtis carminibus noſtris legitur, maritum ſuum Alexandrum à Machimete captum, & ad aratrum condemnatum, habitu & forma Monachi mare transfretans, arte ſua liberavit.

Porro, ut ad recentiores hiſtorias veniamus, quæritur, num fœminæ Gallicæ Fani Requierii, cum à Cæſarianis, duce Domirio, durante bello illo diuturno, inter Carolum V. Cæſarem, & Franciſcum I. Regem Galliarum, acriter illud oppidum oppugnaretur, & parum abeſſet, quin ab hoſte occuparetur, patriam ſuis armis ſervarunt, perperam vel recte fecerint. Ita enim de iis ſcribit Arnoldus Ferronus: At mulieres ipſæ pice, aquisque calidis & ferventibus admotis, mœnia ſcandentes viris admixtæ, ita virorum officio functæ ſunt, ut re infecta, multis cæſis, redire coacti ſint. Sed etiam à mulieribus VIRILI HABITV dimicantibus, extorta hoſti duo vexilla. Similiter poteſt quæri, utrum honeſte & recte, vel contra leges & decorum, ſeſe geſſerit nobilis illa virgo Senenſis, in obſidione diuturna patriæ ſuæ, oppugnante eam Marchione Marignano, Præfecto militum Coſmi, Ducis Florentini; quæ (ut ſcribit non abſque admiratione Monlucius, in hac urbe Regis Galliæ præfectus) quum eius frater eſſet morbo impeditus, quo minus ad luſtrationem & defenſionem urbis compareret, isq; gravi ſub pœna accerſitus eſſet, clam, ſumto eius veſtitu & armis, fraterno nomine comparuit, vigilias ſubiit, & reliqua exercitia militaria, mentita ſexum, viriliter adminiſtravit & geſſit, donec frater eius convaleſcens, in ſororis locum ſucceſſit; Quamobrem illa magno cum honore & gratulatione omnium, domum reducta fuit. *In vita Valeſ. Franc. Reg. mihi fol. 240.* Vt autem ad exempla noſtris temporibus propinquiora perveniamus, quæri præterea poſſet, fœminane illa militaris excuſari poterit necne, quæ in bello Turcico, à Sinane Baſſa, anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo quinto, inter alios captivos Chriſtianos, virili habitu, in vinculis Conſtantinopolim adducta eſſe dicitur? Ita enim Mercurius Gallo-Belgicus ſcribit: Reperta eſt quædam mulier, virili habitu induta, *Hiſt. l. 14.* quæ multos annos caſtra Chriſtianorum erat ſecuta, & Cæſari fideliter militaverat. Mirati Turcæ, rogarunt eam, anne ſub hoc habitu viris unquam carnaliter permixta fuiſſet? Negante illa, interrogati ſunt & reliqui captivi, an hanc mulierem cognoviſſent? Qui omnes iureiurando

Ss 2 affir-

affirmarunt,ſe omnes, illam virum eſſe,ſemper exiſtimaſſe. Perlata eſt huius rei novitas ad aures Sultani, qui eam ad ſe duci præcepit, atque inter cætera interrogavit,num ſic ſexu mentita,unquam Turcas interfeciſſet? Illa nihil aliud rata,quam ut mox interficeretur,imo mortem, ob captivitatis immanitatem,in votis habens,reſpondit,ſe,quamdiu Cæſari meruiſſet,quæ militem decent,ſemper cum optima fide egiſſe,in omnibus expeditionibus,oppugnationibus,velitationibus ac pugnis, ad quæ mandato præfectorum ſuorum miſſa fuerat,ſe virum exhibuiſſe,nulli hoſtium peperciſſe,ſed plurimos cæſim punctimque feriendo interfeciſſe. Admiratus Sultanus virilem mulieris animum, eam primo per urbem duci, ut ab omnibus conſpiceretur, iuſſit,deinde eam Sultanæ ſuæ donavit.Pergit ibi ille auctor:Ne mireris,Lector,neque fabulas nos narrare exiſtimes. Meminerunt enim mecum plurimi,quo tempore Illuſtris Marchio Warembonius,Blienbecam,paulo poſt obitum Martini Schenkii,occupavit, ſimilem mulierem in arce inter mortuos inventam quæ ſub habitu viri multos annos ordinibus Hollandiæ non minus ſtrenue quam fideliter militaverat,&c. Huc ſpectat hiſtoria fœminarum Culmenſium, & Elbingenſium, quæ veſtitu & armis virilibus patriam contra Suantipolum Ducem Pomeraniæ,qui ſciebat, cives pleroſque in prælio paulo antea caſos, conſervarunt, & propterea peculiare privilegium fœmineo ſexui conſecutæ ſunt,ſicut à Caſparo Hennebergero recenſetur. Verum enimvero huius quæſtionis ſolutio, de veſte virili, fœmineo ſexui prohibita,meo iudicio in eo conſiſtit,quod amor coniugalis,defenſio patriæ,& neceſſitas, utpote in rebus honeſtis, ſoluta legibus, multa licita faciant,quæ aliàs,tanquā illicita,prohibita, & interdicta ſunt.Inprimis autē neceſſitas,inquit Halicarnaſſeus, & extremum periculum poteſt audaciā inſerere, vel in eo,in quo innata non erat. Et Saluſtius neceſſitati irritatæ graves morſus attribuit.Hinc interpretes legis divinæ allegatæ, eam non tā ſtricte interpretantur,ut præciſam abominationem in ſe contineat, ſed eam variis modis limitant & mitigant: ſicut Gerſon Cancellarius Pariſienſis eam iudicialem cenſet, quæ non obligat, in nova lege, illamque in caſibus neceſſitatis, vel evidentis utilitatis, vel approbatæ conſuetudinis,vel exauctoritate & diſpenſatione ſuperiorum, non valere dicit. Eodem modo Lyranus eam ſolummodo ad arma militaria, ex textus Hebraici interpretatione,reſtringit: Prohibetur, inquit, hic, quod mulier non portet arma viri tum quia indecens mulieri, & praſumptuoſum, tum quod pro tunc erat ſuperſtitioſum: Quia gentiles mulieres, in ſacris Martis, portabant arma viri, & in ſacris Veneris viri portabant ornamenta mulierum, & inſtrumenta earum, utpote colum, fuſum & ſimilia.Ideo ſubditur: Abominabi-

nabilis eſt apud Deum qui hoc facit. Abominatio enim in ſacra Scriptura communiter capitur pro Idololatria, ſeu pro aliquo ad idololatriam pertinente. Si autem litera prædicta intelligatur de veſte communi, prohibetur hic talis uſus, vel potius abuſus, quia eſt occaſio libidinis. Nā mulier, in veſte virili, poſſet licentius cum hominibus luxuriam exercere, & ſimiliter vir in veſte mulieris, quia liberius poſſet ſecreta mulierum ingredi. Hactenus Nic. de Lyra ad cap. 22. Deuter. Ex his & aliis rationibus defenditur Iohanna, (vulgo puella Lotharingica vocata) quæ divinitus, ut putatur, Carolum VII. Gallorum Regem, regno reſtituit, & contra Anglos virili veſte & armis militavit. Poſtremo, ex legibus Romanis conſtat, nonnulla veſtimenta utrique ſexui communia fuiſſe, quibus videlicet promiſcue utebatur mulier cū viro, veluti penula, palliumve eſt, & reliqua eiuſmodi, quibus ſine reprehenſione vel vir vel uxor utebatur, ſicut *in l. veſtis, de auro & argent. legat.* *Lib. 5. c. 16.* diſtinguitur, quam diſtinctionem latius explicat Alexander de Alexandria de genialibus diebus.

Capvt LXXVII.

Quæ ſint vera ornamenta mulierum, & quam deteſtabilis res ſit fucus: cui adiuncta ſunt nonnulla de fœtore cadaveris humani,

Auctarium capitis XXXVIII. Centuriæ ſecundæ.

Pavlo ante recenſuimus ex Nazianzeno vera, ornamenta mulierum, & quam fucus deteſtabilis res, & cum hypocriſi comparandus ſit, adiecimusque nonnulla de fœtore humani cadaveris. Nunc auctarii loco plura de his rebus admodum memorabilibus congerere volui. Porro mores & ornatus verus fœminarum & matronarum ita commendatur: ut nihil torvum in oculis, nihil procax in verbis, nihil in actu inverecundum: non ſit geſtibus fractior, non ingreſſu ſolutior, non vox petulantior, ut ipſa corporis ſpecies ſimulachrum ſit mentis, & figura probitatis. Felix, imo feliciſſimus, cui talis contingit conſors vitæ coniugalis. Verum enimvero, quemadmodum virtutes cumulatæ, eæque perfectæ raro vel nunquam cadunt in homines: ita hæc felicitas potius optanda quam adipiſcenda. Non enim vivimus cum perfectis, ut ait Cicero, ſed præclare agitur, ſi vel ſimulacra quædam virtutum appareant. Cæterum quam deteſtanda res ſit fucus in utroque ſexu, præſertim autem fœmineo, adduco *Lib. 3. pædag. cap. 2.* Clementis Alexandrini iudicium, cuius ſimilitudo de deliciis Ægyptio-

De Repub. lib.4.c.11.

rum, & quod inde infert ad multas res accommodari poteſt, quod Petrus Gregorius Tholoſanus ita refert: Mulieres comtæ, fucatæ, ornatæ, ſunt templis ſimiles Ægyptiorum, in quibus porticus, veſtibula, lucive magnifice inſtruebantur, atria multis columnis cincta erant, parietes lapidibus externis & artificioſe depictis ſplendebant: ædes auro & argento & ære collucebant ex variis Indicis & Æthiopicis lapillis, adyta vero intextis adumbrabantur peplis, ſed dum penetralia templi adytus ſubiiſſes, & ad id, quod eſt præſtantius, ſpectandum properaſſes, & imaginem, quæ in templo habitaret, quæſiviſſes, ſacerdos quiſpiam ex his, qui in templo ſacrificabant, venerando quidem vultu apparebat, ſed velum adyti tollens, numen ridiculũ oſtendebat, animalia bruta, felem, crocodilum, vel ſerpentem indigenam, vel aliam belluam, quæ templo indigna eſt, & digna potius antro vel ſpelunca, apparebatque ita Deus Ægyptiorum bellua, quæ ſuper ſtragula purpurea volutabatur. Tales nempe mulieres criſpatis capillis, tinctis oculis, unctis genis; pilis iunctis, fluxa toga, catenis & gemmis, aliisq; ornatibus compoſitæ, quibus decipiunt homines, qui dum proximius accedunt numen inſpecturi, intro belluam vident, dignam antro, quæ detracto velo apparet, ibi Satan Draco latet in cavea animæ adulteræ, & pulchritudo non vera, ſed fucata. PERDUNT MULIERES VERAM PULCHRITUDINEM, DUM EXTERNAM INDUUNT, &c. Non inſcite itaque quæritur, *Quodnam id hominum genus ſit, quod cum ſua facie non it dormitum?* Ad hoc reſpondetur: Fucatæ ſunt mulieres, quæ aliam ſibi faciem tectoriis inducunt, quam quæ ſpectatur, fuco ſeſe illinentes ſeu lenocinio, quæ certe non aliud quam perſonatæ eſſe videntur, quando larvis inſitam obvelant deformitatem, aut graſſantem ſenectutem erugata cute differre annituntur. Hoc pie ita explicat Cyprianus: Manus Deo inferunt mulieres, quando quod Deus formavit, ipſæ reformare contendunt. Deum videre non poteris, quando oculi vel facies aut crines tibi non ſunt, quos Deus fecit, ſed Diabolus infecit, an quid deſideramus amplius?

De habitu virgin.

De cultu fœmin.

Non abſque cauſa igitur Tertullianus graviter hortatur mulieres, ut non ſtudeant fuco & nitori, quia quæ cutem medicaminibus ungunt, genas rubore maculant, oculos fuligine collinunt, illis plaſtica Dei diſplicet. Reprehendunt n. dum emandant. Quia diaboli negotium eſt, quod fingitur, ſicut quod naſcitur, opus Dei eſt. Quia indignum eſt nomine Chriſtiano, faciem fictam geſtare, quibus ſimplicitas omnis indicitur: Effigie mentiri, quibus lingua non licet: appetere quod datum non ſit, quibus alienum abſtinendum. Quia quæ mulieres crocum capiti ſuo ingerunt, eos pudet, quod non Germanæ aut Gallæ ſint procreatæ, ita patriam capillo transferunt, & revincunt Deum dicentem: Quis veſtrum poteſt capil-

lum

lum album ex atro facere? Quia ſi non pudet eas enormitatis, qua affigunt capillamenta tentilia & ſutilia, pudere inquinamenti eas debebat, ne exuvias alieni capitis, forſan immundi, gerant, &c. Præterea eiuſdem Cypriani monitio admodum pia eſt. Non metuis (inquit) oro, quæ talis es, ne cum reſurrectionis dies venerit, artifex tuus te non recognoſcat: & ad ſua præmia & promiſſa venientem removeat & excludat? increpans vigore cenſoris & iudicis dicat, opus hoc meum non eſt: nec imago hæc noſtra eſt, cutem falſo medicamine polluiſti, crinem adultero colore mutaſti, expugnata eſt mendacio facies, figura corrupta eſt, vultus alienus eſt: Deum videre non poteris, quando oculi tibi non ſunt, quos Deus fecit, ſed quos Diabolus infecit, &c. Plura ſane & notatu digna de adſcititia forma & trulliſato, gypſato, cretatò & purpurato vultu mulierum, & quæ ſcandala & mala ex eo proveniant, recenſet Stephanus Guazzus. Inter alia autem (ſicut ex Italico docte tranſtulit præſtantiſſimus vir Henricus Salmuth) dicit: Novi iuven- *De civili*
culam, cuius collum ante duos etiamnum menſes, non minus atrum erat, ac *converſa-*
fabri cuiuſdam ferrarii, nunc vero in plateis ita gypſata aut ceruſſata incedit, *tione lib. 3.*
ut ipſa amplius haud videatur. At cum caput parumper flectit, tum & colli & gulæ à facie multum differentis, nigredo detegitur, ut vel onocrotalum te conſpicere credas, & caput illud ex Belgæ cuiuſdam collo ablatum Æthiopi impoſitum & accommodatum dicas. Idem auctor poſtquam in eodem libro de abuſu fœminarum nimium, & præſertim capitis ornatum cum comis criſpatis & tortis graphice deſcripſiſſet, concludit, ornatui iſti deeſſe emblema quoddam, aureis expreſſum literis, nempe: DEI OFFENSIO: AMANTIVM SPES: MARITORVM RVINA. Et tandem eiuſmodi fœminas alieno colore & fuco ornatas, ſimiles eſſe ait upupæ illi, quæ, uti fabula nos docet, etſi in ſordib. quidẽ conſueta vivere, ad aquilæ tamen nuptias præ omnibus aliis avibus fuit honorata, quod coronam in capite geſtaret, & verſicoloribus eſſet induta plumis. Præclaram & egregiam laudem eamque perennẽ habet & habebit Alemana illa, coniux Manuelis Comẽni, quam Nicetas Choniates ita prædicat: Manuel uxorem duxit Alemanam ex
illuſtri Principum familia natam, quæ non tam formam corporis curabat, *Lib. 7.*
quam animi pulchritudinem. Itaque omnibus fucis & aſcititiis ornamentis repudiatis, ut quæ vecordes mulierculas decerent, naturali rubore contenta virtutum ornamentis fulgebat, conſtantia & animi gentilitia probitate. Hanc fœminam & quidem Imperatricẽ, imitari deberent illæ, quæ fuco & aliis externis coloribus potius ſe deformare, quam nativam formam exornare conantur. Recte itaque fucus ille qui extra pulchre appareat, intus vero plenus ſordium & fœtorum ſit, hypocriſi & iis qui ea delectantur, aſſimilatur.

Quo

Lib.7.c.24 in princ. Quo reſpexiſſe videtur Ioan. Salisberienſ. in Nugis Curialium ſcribens: Ecce quam miſer eſt finis hypocritarum, qui ſacro teſtante eloquio, perdentur ut ſterquilinium quo nihil immundius eſt. Hypocritam autem definivit Bernardus Textor ita: *Hypocrita eſt, qui eius rei, quam corde odit & contemnit, vel geſtibus vel verbis, vel factis externis dilectionem præ ſe fert: qui è contrario eius rei, quam corde diligit & magnifacit, geſtibus, verbis & factis externis odium præ ſe fert.* *Super 23. Dom. Trin.* E contrario ſincerus & candidus eſt qui illud, quod malum eſſe agnoſcit, & corde odit, etiam geſtibus, & verbis, & factis externis teſtatur: Quod vero intelligit bonum, & corde approbat, ſine metu ullius creaturæ, geſtibus verbis & factis oſtendit. Huic re pexit B. Auguſtinus, ubi dicit: Hypocritæ ſana membra oſtendunt, vulnera tegunt, qui nolunt humiliari confeſſione iniquitatis ſuæ, hum liantur pondere manus Dei. Recte quoque & admodum concinne ita definit hypocritam, Melanchthon: Eſt animal indoctum, plenum livoris & malevolentiæ, ſuſpicax, calumnioſum, ſeſe admirans, & ſævum, ubi eſt occaſio. Hanc definitionem eſſe veram ipſemet ſenſit, ſi ut in ſuis ſcriptis ſæpenumero conqueritur: Nec ipſe tantum, ſed etiam alii multi boni & pacis amantes, qui inter illa monſtra vivere & manere coguntur. Conſolationem autem habent firmã & certam, quod illa hypocriſis & falſitas non tam alios lædit, quos vel odio vel ignorantia gravat quam eos ipſos, à quibus hæc exiſtit atque proficiſcitur. Qui quidem neque conſcientiæ ſuæ pœnas, neque divini numinis animadverſionem effugere poterunt. Pulchra etiam eſt applicatio à fuco a hypocriſin Cypriani: Angeli, inquit, apoſtatæ oculos circumducto nigrore fucare, & genas mendacio ruboris inficere, & mutare adulterinis coloribus crinem, & expugnare omnem oris & capitis veritatē, corruptelæ ſuæ impugnatione docuerunt. *Eraſmus in Colloq.* Huc ſpectat Symbolus, collocutor Philodoxi, ita ratiocinans: Tantam habet vim conſtancia, ut qui vitioſam nacti ſunt naturam, tamen ob hoc ipſum levius ferantur, quod nunquam ſui ſint diſſimiles. Fucus autem ſimulatque ſuboluit, etiam in benefactis gignit odium. Porro quod ſimulatum eſt, perpetuo latere non poteſt, aliquando erumpat, oportet; quod ubi factum fuerit, ſemel evaneſcet omnis ille magnificus gloriæ fumus, atque etiam in fabulam vertetur. *In Faſtis menſe Iun.* Recte itaque & graphice Chytræus taxat hypocriſin Iuliani Apoſtatæ, hiſce verſibus:

Nulla diu ſimulatio durat,
Agnina ſub pelle latens vulpecula tandem
Proditur indiciis propriis.

Æn Silv. comment l.1 Sed ut more noſtro conſueto, hiſtorica quoque admiſceamus. Hypocritarum vitam Friderico Cæſari coram accuſabat Caſpar Schlickius, Cancel-

Cancellarius Bohemiæ, abiturum ſeſe aliquando in loca dicebat, quæ hiſce hominum monſtris vacua eſſent. Cui Fridericus, ultra Sauromatas ergo, inquit, & glacialem Oceanum tibi eundem eſt. Sed cum eo veneris, non omnino carebit hypocriſi locus, ſi modo & tu homo, non Deus es. Inter mortales enim nemo eſt, qui non aliqua ex parte ſictus fucatuſque ſit. Vt autem de fœtore cadaveris humani nonnulla memorabilia prioribus adiiciam: Hac de re habemus exemplum Numeriani, Cari Cæſaris filij, cum oculorum dolore correptus, in lectica veheretur, impulſore Arrio Apro, ſocero ſuo, inſidioſe occiſus eſſet: Ejus mors, cum tamdiu occultaretur, donec Aper imperium rectius invadere, & commodius occupare poſſet, fœtore cadaveris prodita eſt. Quo offenſi milites cuſtodes, cum diductis lecticæ velis introſpexiſſent, interfectum eſſe patuit, ſed ea inulta non manſit: Concionantem enim Aprum, Diocletianus ſucceſſor confodit, ſicut Eutropius, Aurelius Victor, & Pomponius Lætus, ſcriptum reliquere. Alterum exemplum habemus apud Saxonem Hiſtoricum. Frothone III. Danorum Rege clariſſ. mortuo, ſalitum corpus, triennium proceres aſſervandum curavere, & quaſi præ ſenio, nec pedes incedere, nec equo vehi poſſet, regio curru circumvexere, provinciarum defectionem, vulgato Regis exitu, formidantes. At ubi putidos artus extrema corripuit ſanies, nec tabes reprimi poterat, ſecus Vueram, Sialandiæ portum, regio funere tumulavere corpus, affirmantes, Frothonem eo loci mortis & buſti copiam exoptaſſe, ubi regni ejus præſtantiſſima haberetur provincia. Huc referri poteſt, quod recens eſt; nam mortuo Solimanno, Turcico Imperatore Anno 1566. in obſidione Sigethana, cum Viſieri Baſſæ, qui ſunt præcipui, & arcanis rebus præpoſiti, mortem ejus omni ſtudio & calliditate celare conarentur, donec ſucceſſor regni adveniret. (Turcæ enim, præſertim Ianizari, interregno durante, hoc habent privilegium, ut Judæorum & Chriſtianorum bona prædæ illis expoſita ſint) Ideoque omnia, quæ ad regium cultum, quaſi adhuc ſuperſtes eſſet, diligenter & exquiſite exornarent: tamen ſubolentibus nonnullis aſtutioribus, fœtorem cadaveris, licet aromatibus conditi, parum abfuit, quin in caſtris excitata ſeditio fuerit, niſi adventus novi Imperatoris præmaturus eam impediverit. Poſtremo Beati Bernardi regula, continens tres monitiones ſalutares, memoriæ omnibus commendanda eſt. Quid fuiſti? ſperma fœtidum. Quid es? Vas ſtercorum. Quid eris? Eſca vermium. Et ejus diſcipulus Guarricus Igniacenſis: Corpora peccatorum quid ſunt, niſi ſepulchra mortuorum, quæ ſunt plena omni ſpurcitie, putredine & fœtore?

Lib. 5.

Sermone de Scripturarum ſanctarum utilitate.

Capvt LXXVIII.

De fæminis nonnullis, quæ ſibiipſis mortem conſciſcere maluerunt, quam pudicitiam ſuam violare permiſerunt.

CUm ſub finem ſuperioris menſis in feſto ſolenni Academiæ Aldorfinæ Tragœdia, cujus titulus erat Lucretia, publice exhiberetur, incidit diſputatio inter amicos, utrum recte feciſſet, & reparationem honoris & pudicitiæ ſuæ ſeipſam interimendo acquiſiviſſet Lucretia illa Collatini uxor, cum partim doloſis perſuaſionibus Sexti Tarquinij coacta, partim vim paſſa eſſet, an ſecus? & ita duplici metu, non quidem vulgari & levi, ſed qui in conſtantem virum cadere poſſet, minis & armis coacta eſſet. Huc accedit, quod in jure perſuaſio doloſa eſt ita punibilis, & plus quam violenta coactio, ut ſentit Salicetus & Chaſſanæus. Hoc Lucretiæ & Tarquinij factum tunc temporis in familiari colloquio, in utramque partem quidem diſputatum, ſed intervenientibus aliis negotiis indeciſum relictū fuit. Quæ res præbuit tandem occaſionem & materiam mihi reverſo domum, ulterius de illo cogitandi. Et inidi forte in Græcum epigramma, aliis a me notatū, improbans Lucretiæ ſpontaneam cædem hoc dilemmate, ſicut in Latinum converſum eſt:

In l. unic. in fi. C. de rapt. virg. In conſ. 40. nu. 6. infi.

Si tibi forte fuit Lucretia, gratus adulter,
Immerito ex merita præmia cæde petis.
Sin potius caſto vis eſt illata pudori,
Quis furor eſt hoſtis crimine velle mori?
Fruſtra igitur laudem captas Lucretia: namque
Vel furioſa ruis, vel ſcelerata cadis.

Exſtant autem varia judicia de hoc violento ſtupro, & cæde Lucretiæ apud Livium, Florum, Valerium Maximum, Plutarchum, Ovidium, Auguſtinum, & alios veteres auctores. Nec deſunt recentiores, qui ut omnes Lucretiæ factum approbant & collaudant: ita Tarquinij vim deteſtantur. Ex quibus Guilhelmi Onciaci præ cæteris ſententiam hic inſerere volui: Lucretiam, inquit, ſi intactus animus, & impollutum corpus, quia delicta ſine delinquendi animo non conſtituuntur, pro vitæ, quod ſibi mortem conſciverit, damnant: Defendi poſſit ea humana ratione, tametſi non delinquant, nec idcirco vindicem pertimuerint legem, quia annumerentur inter caſus fortuitos Principum acta, quæ à nemine præſtantur, quemadmodum nec vis quælibet major. Deliquiſſe tamen in ejus perſonam Tarquinium, eique feciſſe injuriam, conſtabat. Cum igitur factum pro infecto haberi non poſſit, ſed nedum facto, quinimo ſuſpecto carere mallet, ſuaque id intereſſe poſſet, nec ſubeſſe vindicaturum judicem, ac qui:

Li. 1. c. 19. de civi. Dei.

Quæſt. juris Philoſoph. 28. n. 5

qui intrinſecam conſcientiam palam faceret, ſine judice jus ſibi dixit, ac dixit proprio vitæ expericulo, ut magnanimis civibus eodem diſcrimine ulciſcendi facinus viam præmonſtraret; nec eam ſua curà fefellit. Hoc facinus ita explicat Valer. Maximus: Poſtquam Lucretiam ducem Romanæ pudicitiæ fecerat, cujus virilis animus maligno errore fortunæ muliebre corpus ſortitus eſt à Sexto Tarquinio, Regis ſuperbi filio, per vim ſtuprum pati coacta, cum graviſſimis verbis injuriam ſuam in conſilio necessariorum deploraſſet, ferro ſe, quod veſte tectum attulerat, interemit. Cauſamque tam animoſo interitu, imperium conſulare pro regio permutandi, populo Rom. præbuit. Eadem ratione idem Orgiagontis Reguli Gallo Græcorum uxoris ſtuprum paſſæ pudicitiam defendit. Hujus fœminæ, inquit, an aliud quiſpiam quam corpus in poteſtatem hoſtium veniſſe dicatur? Nam neque animus vinci, nec pudicitia capi potuit. Cæterum ad tuendam famam & pudicitiam Lucretiæ, & aliarum fœminarum vim paſſarum multa egregia exempla & hiſtorias veteres & recentes congeſſit Baptiſta Fulgoſius. Nec non & Simon Majolus, in quo tamen quædam cum judicio legenda & applicanda ſunt. His lectoꝛ cupidus plura cognoſcendi, addere poteſt in meis Meditationibus plura lectu digna. *Lib.6.c.8.* *Lib.6.de pudicitia.* *In Canicular. verbo, Mulier.*

Viſum autem fuit, illis nonnulla memorabilia adiungere, quibus fœminæ heroicis animis præditæ, teſtari voluerunt, pudicitiam ſuam propria vita chariorem eſſe. Et exſtat apud Bizarum, cujusdam captivæ Cypriæ fœminæ nobilis notabilis audacia & aſtutia, ſibi ipſi & aliis concaptivis mancipiis aliiſque exitioſa, cum Nicoſia non ita pridem à Turcis expugnata eſſet: Majorem, inquit, partem eorum, qui captivi abducebantur, & florem juventæ, cum ingenti præda & opimis ſpoliis in quandam navem, quæ ad Mahometem pertinebat (arcem potius dixeris) & in triremem navemque onerariam iniecêre, ut hæc omnia ipſi Mahometi & Selymo Imperatori dono darent. At quædam ex illis nobilioribus fœminis, quæ captivæ abſtrahebantur, (cum morbum ſimularet, & ideo laxatis vinculis arctioribus, in navi recreationis cauſſa hinc inde ambulare conceſſum illi eſſet) ignem in ſulphureum pulverem ibi aſſervatum, coniecit, quo quidem ea navigia cum omnibus, qui in iis devehebantur, combuſta ſunt, omniſque theſaurus vel flammis abſumptus, vel mari abſorptus eſt, nec ullus eo incendio ſervari potuit, præter nauclerum, ſcribam, & perpaucos alios, qui natando ad littus incolumes pervenerunt, ex quibus id poſtea relatum eſt. Hoc ſane ſpectaculum licet horrendum omnino, ac miſeratione dignum extiterit, quæ tamen hujus fuit auctor incendij, minus malum judicavit ita exſtingui, quam in manus efferas devenire, pudoremque & libertatem ſervituti *Cap.50. cētur.1.* *De bello Cyprio li.1*

 ac de-

ac dedecori longe præferendam cenſuit. Hæc itaque mulier , ſi laus pudicitiæ ſpectetur, nulla ex parte inferior judicanda eſt Græca fœmina , nomine Hippo, quæ cum hoſtium claſſe eſſet excepta , in mare ſe, ut pudicitiam morte tueretur, abiecit. Nec minus digna, quam Digna (alij Dugna) Aquilienſis, quæ quidem genere nobilis, formaque tam conſpicua, ut omnes alias ejus urbis fœminas facile præcelleret, cum ſuam patriam ab Attila, Rege Hunnorum , expugnatam, hoſteſque victoria abutentes conſpiceret, vitam potius ſuo ſcelere , quam alieno pudicitiam amittere ſtatuit. Ideoque domeſticam turrim præterfluenti Nataſoni imminentem conſcendit, & capite obvoluto in ſubiectum turri gurgitem ſe præcipitavit. Atque hæc Cypria mulier licet laudatiſſima , in hoc utrique diſſimilis, minuſque forſan laudis apud nonnullos ejus præclarum facinus meretur, quod illæ ſui tantum corporis jacturam fecere : at iſta plurimorum necis cauſa fuerit : & idcirco forſitan imprudens ab aliquibus, & nimis audax judicari poſſet , quæ nulla habita ratione aliorum ſalutis , tantummodo ſibi , ſuoque pudori conſulere ſtatuerit. Verum hæc (ſi res æqua lance perpendatur (non ſolum ſeipſam , ſed etiam ſuos comites ab eadem nota & tyrannide liberavit. Nam omnes eadem ſors manebat , omneſque in ærumnoſam & perpetuam ſervitutem abducebantur. Huc-uſque Bizarus.

Non diſſimile, & atrox quidem exemplum accidit ante aliquot annos, cum Rex Poloniæ Stephanus in obſidione Dantiſcana occupatus eſſet, & Muſcovitæ captata hac occaſione in Livoniam irruerent , atque arcem & civitatem Wendenam, munitam & amplam expugnarent, in eaque crudeliſſime in utrumque ſexum & quamlibet ætatem cædibus , libidine & aliis atrocibus modis ſævirent. Hanc immanem crudelitatem cum ij, qui in arcis munitum locum confugerant , conſpicati eſſent deſperabundi cum uxoribus & liberis pulvere tormentario incenſo ſeſe interemerunt, ne in tam truculentos hoſtes, cum præſentaneo diſcrimine honoris & pudoris, inciderent ; ſicut Laurentius Mullerus late hæc deſcribit, ubi addit : Hoc factum non ſolum vicinis Livonibus, ſed etiam Moſco ipſi deplorandum & mirandum fuiſſe. Et licet Theologi Rigenſes contra iſtas fœminas & virgines, qui ſibiipſis manus in hac extrema neceſſitate, metu hoſtis atrociſſimi, intulerant , in concionibus declamarent, earumque factum condemnarent : tamen unuſquiſque judex eſſe poterit, utrum rectius fecerint, dum ſpontanea morte honorem & pudicitiam ſuam, deſperato omni auxilio & ope conſervare, quam crudelitati immitiſſimi hoſtis eam proſtituere , & ſervituti intolerabili & flagitioſæ ſeſe & ſuos liberos ſubiicere maluerunt. Aiungendum putavi adhuc

In hiſtoria ſepten.

vetus.

vetus exemplum conſtantiæ & pudicitiæ, Cammæ mulieris Galaticæ prioribus conveniens, quæ poſteritati æternam memoriam virtutis heroicæ Ethnicæ reliquit. Hæc enim, referente Plutarcho, forma venuſtiſſima, uxor Sinati Galatiæ reguli, adamata fuit à Synorige Galatarum potentiſſimo, qui cum marito vivente, neque perſuaſurum ſe mulieri adulterium, neque vim inferre poſſe videret, Sinatum interfecit. Erat Cammæ refugium & ſolatium calamitatis, ſacerdotium Dianæ avitum, in cujus æde plerunque commorabatur, neminem admittens, quanquam multi ipſam & potentes ambirent. Cum autem Synorix auſus eſſet eam de nuptiis appellare, non ſubterfugit, neque facinus ejus culpavit, ad quod ipſum ſcilicet non alia pravitas, ſed amor ipſius & deſiderium impuliſſet. Ergo Synorix fidens Cammæ, venit, eam in matrimonium petitum: occurrit mulier, dataque dextra ad aram Dianæ hominem adduxit: ibi cum de mulſo, quod veneno infecerat, à patera libaviſſet, dimidium ipſa ebibit, reliquum Synorigi ebibendum propinavit: poſtquam ebibiſſe vidit, alte ſublato ejulatu, nomine maritum invocans: Hunc, ego, inquit, diem præſtolans adhuc Sinate, Sinate cariſſime, vitam acerbam toleravi, nunc vero lætus me accipe, ultam tui gratia ſceleſtiſſimum virum, utque tibi vitæ, ita huic mortis ſociam perlubenter factam. Ac Synorix quidem lectica vectus, paulò poſt vivendi finem fecit: Cammam ferunt diem illam noctemque ſuperyixiſſe, valdeque alacrem & hilarem diſceſſiſſe. Huc ſpectat Epitaphium Glaphyræ, quod legitur Neapoli in domo Adriani Gulielmi, referta ſelectiſſimis monumentis & antiquitatibus, tale videlicet: *In lib. Erotico, ſive Amatorio.*

GLAPHYRA CL. LVSCI F. ADFECTA ADEO CINERIBVS CAII LVCII FAVSTI MARITI HEV RARISSIMI, VT AD ALIVM NVNQVAM TRANSIRE VOLVERIM, ETSI FORTVNA PRÆPOTENS, CONSTANTIÆ SEMPER INIMICA SVRDO DISCRIMINE PVDICITIÆ PLACIDAM RVINAM MINABATVR, ET VIRIDIS ÆTAS FIDEM CONIVGII VIOLARE IMPELLEBAT, INTER VTRASQVE TAMEN FLVCTVANS MVLIER, MENSE VII. D. XI. NON TAM CORPVS COELEPS, QVAM ANIMVM PVDICVM SERVAVIT. ET NE TANTA DOMESTICORVM HOSTIVM PVGNA CONTINVE AVGESCENTE VINCERER, PROCERVM PETVLANTEM TVRBAM FVGIENS, VIVAM ME CONDIDI MONVMENTO. AT POSTERI, SI INVIDETIS, IMITAMINI, SI VERO QVIS PROBAVERIT, PROBETVR: SI IMPROBAVERIT, IMPROBAM SE ESSE SCIVERIT. VALE MORS. VIXI ANNOS XVI. SALVE VITA PERPETVA.

In Apophth. Lacon. in Lycurg.

Vt autem tandem hoc caput de pudicitia mulierum honeſtarum concludam, ea ſemper fuit in magno pretio, tam apud Ethnicos, quam Chriſtianos, ſicut præcedentia exempla ſatis declarant. Inprimis autem ea celebris apud Lacones ſive Spartanos fuit, ſicut Plutarchus obſervavit. Tanta, inquit, iſto tempore mulierum Laconicarum pudicitia fuit, tantum abfuit levitate earum, quæ poſtea temporis extitit, ut olim crimen adulterij habitum ſit pro incredibili. Ac ſermo fertur Gerardati cujuſdam è priſcis Spartanis, qui interrogatus ab hoſpite, qua pœna Spartæ in adulteros vindicetur; nihil enim ſe videre hac de re à Lycurgo ſtatutum, reſpondit: Nullus apud nos fit adulter; Inferenti, quid autem, ſi aliquantiſper exiſteret? Taurum, inquit, pendere cogitur, tantæ magnitudinis, ut capite trans Taygetum porrecto ex Eurota bibat. Dicenti, quomodo poſſit tantus inveniri taurus? Subiecit: Quo vero pacto Spartæ poſſit adulter exiſtere, ubi divitiæ, luxus & fucus ignominioſa cenſentur: Verecundia autem, modeſtia, & ſubditorum obedientia obtinet. Ob hanc rem merito ita celebrat Oſorius in ſuis hiſtoriis Luſitanicis, modeſtiam, & mores caſtos adoleſcentum & virginum tempore Emanuelis Regis: Nobiles adoleſcentes cum virginib. regiis in aula ſine ulla libidinis ſignificatione ſaltabant, & quamvis honeſtiſſimis amoribus indulgerent, virginibus erat inſitum, neminem ad familiaritatem admittere, niſi illum, qui fortiter & animoſe bellicis in rebus ſe geſſiſſet. Pueris enim nobilibus, qui in aula regia verſabantur, non erat licitum pallium virile ſumere, ante quam in Africam tranſirent, & aliquod inde decus egregium reportarent. Requiritur itaque reciproca, vel potius mutua modeſtia & pudicitia, tam in adoleſcentibus & virginibus, quam in maritis & uxoribus; aliàs amor ſynceriis conſtans eſſe nequit, alioquin etiam accidet ijs, qui alienos amores illicitos & promiſcuos ſequi cupiunt & fidem ſuam fallunt, id quod Ottocharo Regi Bohemiæ, de quo ita ſcribit Æneas Sylvius: cum enim ad eum de pudicitia conjugis ſuæ ſiniſtri rumores delati eſſent: Lex, inquit, naturæ eſt:

Prope fin. lib. 12.

In dict. & fact. Alphonſi Regis, l. 3.

L. 13. ſi uxor. §. Iudex ff. ad l. Iul. de adult.

Cornua qui faciunt, ne cornua ferre recuſent.

Ant. Cont. li. 1. Subciſiu. lect. c. 7. Cuiac. ad Novell. 22. & in Recit. Co tit. de divor. Balduin. in Iuſtiniano.

Quo pertinet illud Vlpiani: Judex adulterij ante oculos habere debet, & inquirere, an maritus pudice vivens, mulieri quoque bonos mores colendi auctor fuerit. Periniquum enim videtur eſſe, ut pudicitiam vir ab uxore exigat, quam ipſe non exhibeat. Quæ verba ex reſcripto quodam Imp. Antonini à IC. ſumpta eſſe, doctiſſimi viri ex B. Auguſtino lib. 2. ad Pollentiam obſervarunt. Congruit etiam cum his Lactantii Firmiani ſententia: Exemplo continentiæ docenda uxor, ut ſe caſte gerat. Iniquum eſt enim, ut id exigas, quod præſtare ipſe non poſſis. Et quod Gregorius Nazianzenus ſcribit: πῶς σὺ σωφροσύνην μὲν ἀπαιτεῖς, οὐκ ἀντεισφέρεις δὲ; hoc eſt,

Quo

Quo pacto ſive qua fronte tu quidem pudicitiam exigis, (ab uxore) non autem ex tua quoque parte eam infers?

Poſtremo mira fuit pudicitia & caſtitas Indicarum fœminarum, ſicut antea ex Arriano hiſtorico allegavi, quæ nulla mercede vel munere, quam elephanti, corrumpi ſe patiebantur, cum honorificum exiſtimarent, formæ ſuæ pulchritudinem elephanto (quod regium eſt animal) dignam haberi. Quod etiam Strabo notat: Mulierem, inquit, eam præſtare, quæ munus ab amante elephantem accipiat. *In fin. c. 36. cent. 1.* *Geogr. l. 15.*

Caput LXXIX.

De digladiatione & certamine fœminarum, pumilionum, & Nanorum, nec non de miſerrima conditione gladiatorum.

De duello vel monomachia in priori libro Meditationum, præter meũ morem, tria capita complevi, quam materiam licet pluribus egregiis hiſtoriis illuſtrare poſſem, tamen eas in ſuum locum ſepoſitas, reſervare ad commodius tempus viſum fuit. Nunc vero de certamine vel duello mulierũ, quædam in medium afferam, & recenſebo. Non abſque admiratione nuper in libro eximii viri, Hippolyti à Collibus, forte fortuna mihi oblato legi, ſub Severo certamen mulierum inſtitutum fuiſſe, in quo tanta hominum conſvenerat multitudo, ut mirarentur omnes, quomodo ſolos athletas ſtadium caperet. Iſto in certamine, inquit, ut hoc obiter dicam, quum mulieres crudeliſſime pugnaſſent, eſſentque ob eã cauſam cæteras nobiliſſimas feminas conviciis inſectatæ, cautum eſt in poſterum, ne qua mulier gladiatorio munere fungeretur. Hæc lectio materiam mihi præbuit diligentius conſiderãdi & inquirẽdi, quid alii quoque auctores de hoc genere certaminis muliebris ſcripſerint. Inveni autem Nicolaum Damaſcenum Peripateticum, ſic ſcribentem: Gladiatorum ſpectacula non in conventibus ſolum, aut in theatris Romani exhibebant (quam conſuetudinem primum acceperant à Tyrrhenis) verum etiam in privatis conviviis. Multi ſiquidem ſæpius amicos ad cœnam invitarunt, cum aliis de cauſis, tum ut duo vel tria gladiatorum paria cernerent. Poſtea cum vino iam & cibo ſaturati eſſent gladiatores intro advocabant, qui, dum alter eorum iugularetur, quaſi magnopere delectati applaudebant, uſque adeo, ut in teſtamento etiam quidam reliquerit, ut formoſiſſimæ MULIERES, quas poſſidebat, digladiarentur: alius impuberes pueros, qui illum amaverant, huic ſorti expoſuerit. Quam tamen iniuriam populus abrogavit. Nondum autem ſatur cognitionis huius mihi inſolitæ rei, *Cap 19. 20. 21. cent. 2.* *De incre- ment. urb. c. 19.* *Hiſt. 110. de Romanis.*

Saturnal. rei, ſed avidus plura cognoſcendi de hoc pugnæ genere, inveni non ſolum
Serm. l. 2. quædam magis ſpecialia de fœminis pugnacibus, ſed etiam de nanis & pu-
cap. 4. milionibus, in Dialogo Lipſii, ubi variæ pugnæ illarum & illorum, tanquam
Lib. 15. res inſolitæ, recenſentur. Et primum ex Tacito, ubi dicit, Fœminarum Se-
In reb. Ne- natorumque illuſtrium plures per arenam fœdati ſunt. Quod etiam Dio
ronis. confirmat. Et Suetonius venationes gladiatoresque noctibus ad Lychnu-
In Domi- chos dedit, nec virorum modo, ſed & fœminarum. Deque his Domitiani
tiano: ludis Statii teſtimonium adducitur:
In Sylvis.

Hos inter fremitus, novosq́ lusus,
Stat ſexus rudis, inſciusq́ ferri,
Et pugnas capit improbus viriles:
Credas ad Tanaim ferumq́ Phaſin
Thermodontiacas calere turmas.

Ne Principes (pergit ille) modo cenſerem hanc inſaniam inſaniiſſe: ecce apud Athenæum privatus quidam teſtamento cavit, γυναῖκας εὐπρεπεστάτας μονομαχῆσαι, id eſt, pulcerrimas mulieres gladiatoriam pugnam edere. Hoc adeo verum eſt, ut Severo Principe vetandum Senatuſconſulto fuerit, μηκέτι μηδεμίαν γυναῖκα μονομαχεῖν. non ultra fœminam ullam ad gladiũ depugnare. Et paulo poſt: Alio, non ſolum fœminas veniſſe in has pugnas, ſed pumilos & nanos, improbo quodam ſtudio novitatis. Xiphilinus in Domitiano: πολλάκις δὲ τοὺς ἀγῶνας νύκτωρ ἐποίει, καὶ ἐστὶν ὅτε, καὶ νάνους, καὶ γυναῖκας συνέβαλλε. Pugnas etiam noctu ſæpe exhibuit, & interdum nanos & fœminas inter ſe commiſit. Ita enim recte emendavit vir eruditus Theodorus Marcilius, cum νέτυας legeretur. Papinius de iiſdem Domitiani ludis:

His audax ſubit ordo pumilorum,
Quos natura brevi ſtatu peracto
Nodoſum ſemel in globum ligavit.
Edunt vulnera, conſeruntq́ dextras,
Et mortem ſibi qua manu minantur.
Ridet Mars pater, & cruenta virtus,
Caſſuraq́ vagis graves rapinis.

Miſera ſane, imo miſerrima fuit conditio gladiatorum utriuſque ſexus, qui in mortem certam deſtinati eſſent, & ideo peculiare, & quidem crudele iuramentum habebant. In tria enim, ut ibidem Lipſius, iurabant, Vſtionem, verbera, necem, quæ gladiatores patiebantur ex more. Necem,
Saturnal. cum cecidiſſent, & ferrum iuberentur recipere. Flammam & verbera, ſi
lib. 2. cap. 5 quando timidius pugnarent, aut fugerent à ferro. Vnde Acron in Horatium: Gladiatores ita ſe vendunt, & cautiones faciunt, uri flammis, virgis

ſeca-

ſecari, ferroque necari. Et Petronius Arbiter: In verba Eumolpi ſacramentum juravimus, uri, vinciri, verberari, ferroque necari, & quicquid aliud Eumolpus juſſiſſet, tanquam legitimi gladiatores domino corpora animaſque religioſiſſime addicimus. Et Seneca, exprimentis ſævientis *Epiſt. 7.* populi voces, Occide, ure, verbera. Quare tam timide currit in ferrum? quare parum audacter occidit, & quare parum libenter moritur? plagis aguntur in vulnera, & mutuos ictus nudis & obviis pectoribus excipiunt? Eo autem magis gladiatorum conditio fuit deploranda & deplorata, quod duplex ſpectaculum ſubire cogebantur, matutinum & meridianum. Mane *Idem autem* enim cum beſtiis pugnabant: poſt meridiem vero ij, qui ſuperfuerant, in- *Flor cap. 15.* ter ſeſe, & meridiani gladiatores vocabantur. Cæterum nec docti factiq; ad pugnam erant, nec armis in ea utebantur, aut arte. Cædes tantum promiſcua, & velut laniena. Quod Seneca bene explicat: Caſu in meridianum ſpe- *Epiſt. 7.* ctaculū incidi, luſus exſpectans & ſales, & aliquid laxamenti, quo hominum oculi ab humano cruore acquieſcant. Contra eſt. Quicquid ante pugnatum eſt, miſericordia fuit. Nam omiſſis nugis, mera homicidia ſunt. Nihil habēt, quo tegantur, ad ictum totis corporibus expoſiti, repellitur ferrum. Quo munimenta? quo artes? omnia iſta mortes meræ ſunt, (aut ut recte libei vetus, morti moræ.) Mane leonibus & urſis homines: meridie ſpectatoribus ſuis obiiciuntur. Interfectores interfecturis jubentur obiici, & victorem in aliam detinent cædem. Exitus pugnantium mors. Hæc fiunt, dum vacat arena. Quo ſpectant ejuſdem querelæ: Homo ſacra res, homo jam per luſum *Epiſt. 96.* & jocum occiditur: & quem erudiri ad accipienda inferendaque vulnera nefas erat, is jam nudus inermiſque producitur, ſatiſque ſpectaculi in homine mors eſt.

Plures autem (inter quos ego quoque meum nomen profiteor) admirantur, quid Romanos moverit, quod tanta cupiditate & aviditate ſpectacula ante & poſtmeridiana ſpectarint, ita ut dies nonnunquam non ſuffecerit, ſed nox etiam accenſis lychnis aſſumpta ſit. Rationes autem *In Saturn. l. 2. cap. 35.* idem Lipſius aliquas ex auctoribus affert, nempe ex Cicerone, ubi dicit: Crudele gladiatorium ſpectaculum & inhumanum nonnullis videri *Tuſcul. 2.* ſolet, & haud ſcio, an ita ſit, ut nunc fit. Cum vero ſontes ferro depugnabant, auribus fortaſſe multæ, oculis quidem nulla poterat eſſe fortior contra dolorem & mortem diſciplina. Altera ratio ex Plinio adducitur: *In Panegyr.* Viſum eſt ſpectaculum inde non enerve, nec fluxum, nec quod animos virorum molliret ac frangeret; ſed quod ad pulchra vulnera contemtumque mortis accenderet, cum in ſervorum etiam noxiorumque cor- *In vita* poribus amor laudis & cupido victoriæ cerneretur. Tertia ex Capito- *Maximi* lino: Unde autem mos tractus ſit, ut proficiſcentes ad bellum Imperato- *& Balbini.*

res munus gladiatorium & venatus darent, breviter dicendum eſt. Multi dicunt, apud veteres hanc devotionem contra hoſtes factam, ut civium ſanguine litato ſpecie pugnarum ſe Nemeſis, id eſt, vis quædam fortunæ ſatiaret. Alij hoc literis tradunt (quod veroſimilius credo) ituros ad bellum Romanos, debuiſſe pugnas videre, & vulnera, & ferrum, & nudos inter ſe coortos, ne dimicantes in bello armatos hoſtes timerent, aut ſanguinem pertimeſcerent, &c. Sed an hæ rationes ſufficientes ſint ad defendenda tam cruenta ſpectacula cum internecione multorum miſerorum hominum, ipſe dubitat Lipſius, easque reſtringit ad excuſandum publicum morem, non autem ad privatum. Cæterum quæ paulo ante de Nanis & pumilionibus digladiantibus diximus, non puto eos fuiſſe ex illa natione, quæ Pygmæorum vocabatur, qui dicuntur pugnare cum gruibus, inſidentes arietibus: & de his, utrum fabuloſa, an vera ſint, quæ de iis ſcribuntur, alio tempore differendi dabit occaſio: ſed ex illis fuiſſe arbitror, qui immaturo partu, & ex defectu in generando procreati & geniti fuere, ſicut ſæpenumero apud nos & alias nationes fieri ſolet, in quorum numero fuit Siſyphus quem M. Antonius in [illegible] habuit, infra bipedalem ſtaturam, ingenio tamen valens. Talis homuncio fuit Domitiani, de quo ita ſcribit Svetonius: Cum ad Lychnuchos virorum & fœminarum gladiatorum ſpectaculum, ante ejus pedes ſtabat puerulus coccinatus portentoſo parvoque capite, cum quo plurimum fabulabatur, nonnunquam ſerio. Sed qualis obſecro Puſio fuit, de quo ſcribit ita Herodianus? Erat Puſio quidam infans adhuc ex ea nota, qui veſtitu cæteroqui nudi, ſed auro gemmiſque ornati, ſolent delicatiſſimo cuique Romanorum eſſe oblectamento. Is ita Commodo charus erat, ut cum illo ſæpe etiam cubaret, ac Philo Commodus appellaretur, ipſo indicante nomine amorem Principis. Hic itaque puer forte ludibundus, occupato inter balnea & crapulas Commodo, cubiculum (ut conſueverat) ingreſſus, ſumpto in manus libello, qui, cum luſitaret, foras proceſſit, ac forte in Martiam incidit: quæ cum puerum etiam ipſa diligeret, complexa prius atque deoſculata, libellum aufert, verita, ne quid ob infantiam inſcius puer rerum fortaſſe graviorum labefaceret: agnita deinde Commodi manu, ac legendi cupidine illecta, ubi funeſta contineri, ac ſe primam peti intellexit, &c. Sub Theodoſio etiam (ſi Nicephoro credimus) viſum fuiſſe quendam in Ægypto relatum eſt infra incredibilem ſtaturæ brevitatem conſiſtentem, adeo ut perdice major non videretur. Cui nihilominus prudentia inerat, mox etiam à Muſis non abhorrens, ſermo denique generoſæ mentis ſpecimen præbens, vixiſſe fertur circiter annos 20. Ex quibus fuere etiam nonnulli, quos vidimus ex Polonia in Galliam addu-

In ejus vita.

In fine li. 1.

Lib. 12. Eccleſ. hiſt. c. 37.

adductos breviſſima ſtatura, ſed firmiſſimis & robuſtiſſimis membris. Cognovi etiam ex fide dignis viris, in bellis ſuperioribus Gallicis, inter pedites Capitaneum nanum Polonum, qui ſclopetis emittendis dexterrime ſe geſſerit, fuiſſe, eumq; gloriatum, ſi ſumptus neceſſarij impenderentur, ſe ex ſua natione ſui ſimiles, ſignum peditum ſclopetariorum colligere, & in Galliam ducere poſſe. Ex hoc genere fuit is, qui ſpectaculo Noricũ militem, prorſus impari, miſerabili, & quidẽ crudeli congreſſu confecit, ſicut Jovius ſcriptum reliquit. Eminebat, inquit, inter captivos excelſæ proceritatis Noricus miles, *Hiſt. lib. 11.* hunc in contemptũ Germanicæ nationis, Solymannus pumilioni, qui erat in deliciis filiorum, capite præalta captivi genua vix adæquanti, occidendum tradidit, ita ut indignæ necis injuriam crudeli contumelia cumularet, cum diu incurvo puerili acinace per luſum riſumq; cæſis cruribus proſtratus vir ingens jugularetur à nano, qui inter adhortationum ludibria, repetitis ictibus, dum ægre perfoderet, eo ſpectaculo Principum oculos ſatiaret.

CAPUT LXXX

De mirabili ſupplemento defectuum corporis per ſagacitatem ingenij atque ſolertiam.

ETsi in prioribus meis libris Operarum ſubciſivarum nonulla me- *Cap. 37. cẽtur. 1. & c. 2* morabilia recenſui, quomodo Deus in ſuis creaturis, defectu quodam laborantibus, ſuppetias tales addere, & ea, quæ deſunt, complere ſoleat, ut non ſolum humani corporis membra, mutila, & ſenſibus debilitata aliis membris, licet natura ad alia deſtinatis, ſubleventur, atque uſus eorum veluti reſtituatur; ſed etiam regiones, quæ neceſſariis rebus carere videntur, proprias dotes habeant, quibus aliæ feliciores carere ſoleant, ita ut una alteri adminiculari, eaque, quæ deſunt, ſuppeditare poſſit, tamen viſum fuit, illam ipſam materiam in præſentia pluribus rationibus & exemplis illuſtrare. De hominibus carentibus brachiis, prioribus exemplis ex Ambroſio Pareo Regis Galliarum primario Chirurgo adiungere volui, ubi ita quendam deſcribit: Paucis ab hinc annis viſus eſt Lutetiæ *Demonſtr. & prodig. lib. 24. c. 6.* vir quadragenarius quadrato corpore, qui, etſi brachiis careret, omnia tamen, quæ manibus perfici ſolent, munia haud infeliciter obibat. Humeri erant trunco capite, colloque vibrato, ſecurim in palum oppoſitum, tam certo & valido ictu, quam manu quivis alius vir, ejaculabatur; aurigæ flabellum tanta vi diſtringebat, ut vere validius percuſſo reſonaret. Cæterum pedibus edebat, bibebat, chartis luſoriis & talis ludebat: Tandem latro & ſicarius deprehenſus, ex cruce ſtrangulatus, rotæ affixus eſt.

Cet. 1. c. 37. Veriſimile autem eſt, hunc eum ipſum fuiſſe, cujus antea memini. Sed eo,
An. 1603. quoad naturæ defectum, admirabilior ille fuit, quem ante ſexennium vidimus in Germania, lucri captandi gratia circumvagantem, toto corpore truncum, manibus pedibuſque pariter carentem: humerorum brachiis, quæ curta admodum prominebant, quidem præditum, ſed femorum junctura ita formatum, ut in Italia ſtatuas viales & ſemitales veterum Romanorum, quas Priapos eſſe volunt, notavimus. Et tamen agillime ſaltare in altum, ſublevareque ſe uno motu in menſam, ſcandere ſcalas, truncisque brachiorum bombardas jaculari poterat. Viſa etiam (pergit ibidem Pareus) non ita pridem Lutetiæ eſt mulier ſine brachiis, quæ nihilominus ſecabat, ſuebat, & pleraque alia, quaſi manus adeſſent, perficiebat. Similem puellam abſque brachiis natam anno 1556. paſſim circumientem
In Coſmocrit. l. 5. c. 6. viſam, & pedibus uſam eſſe quam dexterrime ſemper manuum loco, depingit & deſcribit Cornelius Gemma. Et nos aliam ante quadri-
An. 1604. ennium in Germania vidimus itidem brachiis truncatam; ſed pedibus aptiſſime & acus filantem, & nentem, & ſcribentem non incommodisſime.

Mirum autem eſt, quod plerunque corruptis oculis, & amiſſo ſenſu videndi hic defectus aliis præclaris dotibus reſarciatur, ita ut tales orbi cæteris hominibus, qui viſu præditi ſunt, ingenioſiores variis in artibus eſſe ſoleant. Quod Plato etiam obſervavit, tum mentis oculi perſpicacius videre incipiunt, cum corporis oculi defloreſcunt. Idipſum movit Democritum,
Cic. Tuſcul. Quæſt. qui, ut fertur aciem oculorum in pelvim, Soli oppoſitam, intendere non dubitavit, ut cæcitatem lenius acciret, non aliam ob cauſam quam ut absque impedimento intelligibilia commodius contemplaretur. Huc referri poteſt
Lib. 2. c. 7. de fortitud. domeſt. id, quod de Nicolao cæco quodam ſcribit Pontanus: Eum nimirum feſtis diebus Etruſcis numeris aut ſacras hiſtorias, aut annales rerum antiquarum è ſuggeſtu decantare ſolitum; Ad quem doctorum hominum, qui Florentiæ tum multi erant, concurſus fiebat, &c. Sed ut recentiora exempla, de quibus ipſe oculatus teſtis eſſe poſſum, non prætercam: Ego ſane memini, me videre & audire perorantem cæcum quendam ita natum, magno concurſu hominum Ferrariæ, qui præſertim in elegantia linguæ Hetruſcæ, quæ inter omnes Italicas omnium puriſſima habetur, excelleret, ſicuti ejus commentaria in Arioſtum typis edita demonſtrant. Francotaliæ præterea, in inferiore Palatinatu, oppido, audivi aliquoties cæcum magna eloquentia & frequentia auditorum publice concionantem in templo Gallis exulibus deſtinato. Cui viduo, cum honeſtus vir, & quidem pater plurium liberorum, electionem dediſſet, ex tribus filiabus adultis unam ducendi in uxorem, qua conditione accepta, cum ipſe prorſus omni facultate videndi deſtitueretur.

retur (quæ in amore conciliando omnino requiritur & ex aſpectu interiora animi indicia facile deprehenduntur. Etenim, teſte Cicerone, oculi, ſupercilia, vultus denique totus ſermo quidam tacitus mentis index eſt,) noluit alterius commendationi fidem adhibere, ſed tandem petiit licentiam honeſte attrectandi manus ſingularum. Hac exploratione, tactu facta, eum ex tribus ſororibus pulcerrimam in conjugem elegiſſe, compertum eſt. Lindaviæ ad lacum Podamicum nuper à Ludovico Bremio impreſſa eſt concio Germanica, cujusdam Philoſophiæ ſtudioſi ab utero materno cœci, quam is publice in Ecclefia Laugingana habuerat. Cæterum ſenſum oculorum eſſe accerrimum & præſtantiſſimum omnium ſenſuum etiam ex eo apparet, quod non ſolum Græci Imperatores, ſed etiam alij æmulos ſuos, ob libidinem regnandi, tonſa coma, plerunque oculis quoque orbarint, ut amiſſis iis poſtea inutiles ad regnum eſſent, ſicut Artabasdo, Nicephoro & aliis, imperatorio, & regio ſtemmate ortis accidit. In hanc calamitatem Belizarium quoque præſtantiſſimum & fortiſſimum Juſtiniani præfectum incidiſſe, non pauci hiſtorici affirmant, cum ei ſuſpectus & formidabilis ob felicitatem factus eſſet. Ideoque cœcum mendicare coactum his verbis victum quæſiviſſe: Viator da obulum Belizario, quem virtus extulit, cœcavit invidia. Sic Petrus de Vineis quoque, vir præſtantiſſimus ſuo ævo, à Friderico II. Imp. cujus Cancellarius fuit, oculis orbatus eſt: ejuſque ſive ignominiæ ſive doloris impatientia ſeipſum præcipitem dedit atque interemit. Hoc imitantur hodierno adhuc die Reges Ormuſii, qui agnatos & omnes ſuſpectos de regno, oculis orbant, & in loco quodam peculiari, eoque munito, nihilominus regio ſumptu alunt, ſicut peregrinatores teſtantur. Mitiores ſane hac in parte ſunt Turcis Imperatoribus primogenitis, qui ſuccedentes in Imperium fratres & conſanguineos promiſcue abſque omni reſpectu occidere ſolent, ſicut antea peculiari capite idipſum demonſtravi.

Ea, quæ de Belizarij cœcitate & mendicitate dixi, affirmant Procopius, Crinitus, Volaterranus, Fulgoſius, Egnatius, Pontanus. Negant autem hoc Alciatus, nec non & Obertus Giphanius multis cumulatis rationibus. Affirmativæ autẽ aſtipulatur Joannes Tretza Græcus auctor verſibus Græcis, qui ita tranſlati ſunt, & referuntur à Majolo, *Cap. 88. centur. 1. Lib. 4. c. 34. In vita Juſtiniani, edita Ingolſtad. In canicularib. colloq. 23.*

> *Iſte Belizarius Imperator magnus,*
> *Juſtinianeis exſiſtens in temporibus Imperator,*
> *Ad omnem quadrantem terræ cum explicuiſſet victorias;*
> *Poſtea invidia excæcatus (ô fortunam inſtabilem)*
> *Poculum ligneum detinens clamabat plebi in ſtadio:*

Beliʒario obolum date Imperatori,
Quem fortuna quidem clarum fecit,excæcavit invidia.

Cæterum licet cœcitas continens privationem ſenſus omnium præſtantiſſimi magnas moleſtias ſecum afferre ſoleat, præſertim ſi ea à primo ortu alicui contingit, (quæ tamen tactu ſæpenumero mitigatur, ſi ut de quodam oculis capto narratur, eum præ cæteris rebus vaccam ob terribilem ſibi boatum videre deſideraſſe, cum exiſtimaret , eſſe feram crudelem ; cum tamen cornua & omnes partes corporis diligenter palpaſſet, cupiditatem hanc videndi majori ex parte diminutam eſſe:) Tamen experientia docuit eos, qui morbo, vulnere, ſenio , aliove caſu excæcati fuerunt, hoc malum & calamitatem patientius atque levius tuliſſe, ſi præſertim reliqui ſenſus integri manſerint. Exemplum autem memorabile alibi recenſuimus de Iſaaco, cui reliquis ſenſibus vegetis , facultas videndi deſierat. Fuit præterea cœcitas illi minus moleſta, cum mentis lumine & ſplendore defectus externus abunde compenſaretur, & quæ longe ſecutura eſſe oculis animi tam exacte prævideret , & prædicaret , ac ſi futura præſentia eſſent , ſicut id ex narratione ad filios ante mortem habita manifeſto apparet. Hac recreatione uſus eſt Ahias Propheta , ſenio nimio cœcus factus, qui nihilominus uxorem Jeroboami, antequam veniret conſulendi cauſſa de morbo filij Abiæ , non ſolum oculis mentis vidit, ſed juſſu Dei futuras calamitates, & deſtructionem domus Regis mariti, una cum poſteritate ſua, inprimis autem mortem filij prædixit. Hunc defectum oculorum ad ſalutem propriam & multorum hominum in arenis Lybicis hinc inde oberrantium , acerrimo odoratu ſuo complevit Hamar quidam , qui fuit dux itineris Caravanæ , ſicut vulgo appellatur multitudo hominum peregrinantium. Cum enim is lippitudine vel alio morbo viſu careret, & nullus alius , qui viam in illis ſolitudinibus noſſet, adeſſet, camelo præceſſit, & ſingulis milliaribus juſſit ſibi exhiberi ad odorandum arenam recentem & veſtigiis tactam. Hac ſagacitate odora cum 40. millaria Italica adhuc deſperabundi, in deſerto arenoſo & ſterili vagarentur, eos non procul abeſſe ab habitatis locis admonuit, quam prædictionem primo nemo credere potuit, cum cognoſcerent ex inſtrumentis Aſtronomicis, ſe 480 milliaria ab Ægypto abeſſe, & metuerent, ſe aberrando retroceſſiſſe. Verum cum in illo metu & ſolitudinibus adhuc ultra triduum verſarentur , tandem conſpexerunt tria caſtella habitata, antea ignota & nemini cognita. Incolas vero propemodum inermes, conſpecta Caravana , tanquam re inſolita , cum trepide portas occluderent, & ſe ad defenſionem pararent , atque aquam, quæ tantum expetebatur, denegarent, poſt levem conflictum victos, & caſtella occupata eſſe. Inde

Cap.8.cenſur.2.

Gen. c. 27. & 28.

Lib 1.Reg. c.14.

Inde aquatione facta illis relictis iter ſuum proſecuti ſunt, ſicut id deſcribit Ioannes Leo Africanus, de quo hæc ex Italica lingua tranſtuli.

In deſcript. Africæ part. 6. in fine.

Hæc compenſatio ſenſus alicuius, præſertim oculorum, corrupti, adiumento alterius ſenſus integri admodum memorabilis eſt, & recratione grata & ſalubri non caret. Quemadmodum etiam mutuum auxilium gratum eſt, quando cœcus claudum tanquam ſuum ductorem geſtat, de quo Andreæ Alciati elegans tetraſtichon extat:

Loripedem ſublatum humeris fert lumine captus,
Et ſocii hac oculis munera retribuit.
Quo caret alteruter, concors ſic præſtat uterq;
Mutuat hic oculos mutuat ille pedes.

At deplorandum merito eſt, ſi quis tam oculis corporeis, quam mentis captus eſt. Exemplum habemus in ſacris literis Elymæ Magi, qui dum impedire curſum veritatis cœleſtis moliens, & Sergium proconſulem in falſa religione retinere ſtudens, vindicta divina iubente, ab Apoſtolo cœcitate percutitur; quæ externa cœcitas internam, qua hic miſer laborabat, excœcationem adumbravit. Quæ quidem tam corporis quam animi cœcitas pœna iis digna eſt & conveniens, qui homines à luce ſolis iuſtitiæ abducere conantur. Hæc aũt ipſa Magi excœcatio, proconſuli cauſa viſus facta eſt, ſicut Chytræus pie obſervavit. Salutaris eſt itaq; admonitio Chriſti Salvatoris noſtri: *Si cœcum ducere cœcus conatur, ambo in foveam cadent.*

Actor. 13.

In viat. itin. extr.

Sed ut ad alteram partem huius capitis veniam, in ſupra allegato capite allegavimus, quod regiones & civitates ſibiipſis adminiculentur, & quod una in rebus, quibus præſtat, aliis ſuas dotes atque ſingularia dona ſuppeditet: ex quibus plurimis pauca tantum recenſebo. Damaſceni armis fabricandis excellunt: Florentini pannis ſubtilioribus: Arelatenſes tapetibus: Genuenſes holoſericis: Mediolanenſes variis artificiis: inprimis telis aureis: Veneti purpura: Angli omnis generis pannis, quorum tanta tibi copia, ut ducenta millia lanecorum præter alias una Antuerpia quot annis Londino accipiat. Neapolitani tibialibus ſericis: Mantua laneis: Cameracenſes telis, alii aliis rebus eminent, ſicut Hippolytus de Collibus obſervavit. Poſtremo reſpondendum paucis ad quæſtionem eſt, *Vtrum one, cœcus vel caſu, vel ita natus, magiſtratum gerere, & iudicis officio fungi poſſit, vel ſecus?* Ad hanc diſtinctione opus eſt. Aut enim tales res incidunt, quæ iudicum oculis ſubiici oportet, priusquam de iis recte cognoſcere poſſit, & ita aſpectus iudici omnino requiritur, tunc talis non cenſetur officio iudicis recte fungi poſſe. Aut potius mentis integritas & internus viſus requiritur, tunc tanquam iudex admittitur. Etſi autem Vlpianus initio ad hanc quæſtionem reſpondet, ſe de hoc deliberaturum; attamen

De increm. urb. c. 16.

L. ſi eruptio. §. ad offic. Fin. regun. l. ubi falſi, C. ad l. Cornel. de falſ.

L. iudices. de iudic. in

profert

omnium pulcerrimam huic capiti inſerere: Quam ſimilitudinem propter miram vim & efficaciam, quam creator hominis indidit oculis in quibus humor & ardor flammeus connexus eſt, neque diverſa illa qualitas inter hos alteri impedimento vel nocumento, ſed potius adiumento, pij viri conſolationis plenam inde ſumſerunt, de divina natura cum humana in Chriſto, ita ut una alteram non abſorbeat, ſed utraque miro nexu copulata ſit. Id Chytræus in ſuis elegantiſſimis heroicis verſibus ita exprimit in compellatione ad Chriſtum, quos integros, ob ſalutarem unionem huc aſcribere volui:

Te medio, te pro nobis orante parentem,
Facta eſt temperies, miro pulcherrima nexu,
Qua bonitas, juſtique ſimul lex juſta tonantis
Arcanis coiere modis, & fœdere facto,
Naturas in te geminas miranda ligavit
Unio, quæ noſtro plane immemorabilis ore,
Humano ſuperat conceptos pectore ſenſus.
Tu Deus æterni ſoboles æterna parentis,
Cujus habet nullos immenſa potentia fines!
Qua fragilem ratione tibi conjungere maſſam,
Virgineaque tegi potuiſti maximus alvo!
O magni vis magna Dei, vis ardua mentis
Supra aciem noſtra: tunc immortalis & exors
Triſtitiæ, caſusque omnis, contraria jungis
Membra tibi, morti, duriſque obnoxia fatis,
Unus in ambobus verus Deus, atque homo verus.
Namque hominis veluti Cryſtallinus humor ocellis
Purus ineſt, cui perpetuo conjungitur ardens
Flammula quam nunquam lædit contrarius humor,
Qui ſimul à rutilo nunquam conſumitur igni:
Sic etiam tibi noſtra caro conjuncta fovetur
Nexibus æternis, ut nec mortalia virtus
Numinis abſumat, nec te cœleſtibus ægrè
Terrea jam coeunt, ſine te quæ nulla fuiſſent, &c.

Hoc divinum in oculis opus & artificium exacte & ingenioſe deſcribit Franciſcus Valleſius: Jam vero, inquit, in ipſis oculis humor vocatus Chryſtallinus, rotundus quidem, ſed ſecundum faciem externam habens peripheriam majoris circuli, quid aliud eſt, quam ſpeculum Chryſtallinum, colorum fulgoribus ſeu ſpeciebus recipiendis accommodatiſſimum: Tunica cornea totum oculum extrinſecus finiens, quid aliud *De ſacra Philoſophia, c. 58.*

Xx quam

quam laterna cornea ad recipiendum externos, & reddendum internos fulgores? Adeo mihi videntur hac in parte homines, non ſolum, quod ad figurã attinet, ſed in ipſa materia ſpeculorum & laternarum diligenda, imitari ſapientiam noſtri formatoris: Mitto dicere mirabiles uſus tunicæ vueæ, cujus media perforatione conſtat pupilla, & circulo varicolore itidẽ refert. Retiformis etiam Arachnoidis & cõjunctivæ, & humorum aquei & vitrei, quin & palpebrarum & ciliorum & ſuperciliorum, atque adeo ipſorum oſſium; integro enim ad recenſendum libro opus eſſet neque eo exiguo. Vnico verbo indicabo hæc omnia, atq; eorum ſingula ſapientiſſime, & magnæ cujusdam utilitatis gratia, ita eſſe aptata: Deme aut muta quodcunque horum, vel pilos ciliorum aut ſuperciliorum velle, manifeſtam noxam inferes viſioni. Nihil horum effectum eſt, hoc vel tale fruſtra, neque ornatus ſolum gratia, ſed propter ipſam viſionem. Aurium etiam & auricularum eadem ratio eſt.

Hoc mirum artificium oculorum inter contrariorum elementorum efficaciam, igneam ſiccitatem & humorem aqueum, etiam alij obſervarunt, inprimis de ortu & interitu eorum, necnon & qualitatibus in diverſis complexionibus hominum, denique de iis, quæ illis obſunt & proſunt. Inprimis autem memorabilia ſunt ea quæ Petrus Gregorius Tholoſanus congeſſit. Ferunt, inquit, oculos poſtremos perfici, ante cæteras partes emori; quod inde ad cerebrum movendi videndique principium reſiliat, ac retrahatur. Dexter ſiniſtro obtuſior; hos læſum caput & viſum afficit, ut ex ebriis, deliris, & febricitantibus conſtat. Sanguineis fortis viſus; bilioſis acutus; ſpiritus habentibus craſſos incertus; at humidus & modicus, nec propinqua nec remotiora videre poteſt: ſpiritus tenuis, exilis, tenebroſus, qualis ſeniculis, exhauſtis, ac morbo extenuatis, debilem viſum facit, aut prope nullum: diſſipatur namque, unde conſpicillis aggregatio radiorum medetur, efficiunt viſus, ſi pupillam à ſua ſede dimoveri contingat, ſi dilatari, contrahi, contorqueri, imminui, vulnerari, contundi, inflammari: deficit viſus, & algent oculi, humorum defectu, ariditate ſpiritus viſorij, inedia, mœrore animi, fletu, laſſitudine, ſenio, immodico concubitu, intempeſtiva lucubratione, allio, cæpe, porris. Juvant & reſtaurant vina dulcia, uvæ paſſæ, amygdalæ dulces, piſtacea, caſtaneæ toſtæ, eliſæ rapæ, paſſerculi, miliariæ, trigili, fœniculi ſemen, folia & radix, euphragiæ, euphorbium, ſtechas; interdum chelidonia & ruta, viridia fovent aſpectum, &c. Cætera ex Medicorum libris, quæ oculis ſalutaria vel noxia ſunt, peti poſſunt. Sed ut pergamus de inſita & viva facultate oculorum, eam illuſtrat etiam Stephanus Guazzus. Inter alia autem obſervat Poëtas, dum amores decantant ſuos, laborum ſuorum cauſas oculis

In ſyntaxi artis mirab. lib. 33. c. 34.

De civili converſat. lib. 4.

lis

lis aſſcribere. Hoc verum eſſe, patet ex Propertio, dum de Cynthia ſua ita conqueritur:

Cynthia prima ſuis miſerum me cepit ocellis,
Contactum nullis ante cupidinibus.

Item:

Si neſcis, oculi ſunt in amore duces.

Magis autem piè monet Nazianzenus hoc Græco hiſticho: *Adverſus mulieres.*

Α᾽ρχὴ καὶ φιλότητ۞ ἀναιδέ۞ ὄψις ἀναιδὴς
Τὴν κεν ἀνὴρ φεύγων καὶ κακότητα φύγοι.

Impudentis amoris origo impudens aſpectus eſt,
Quem ſi quis fugerit, idem procul dubio ſcelus quoque fugit.

Idipſum movit eundem Guazzum, in paulò ante allegato libro, ut in diſputatione mota, utrum in amore, conciliando verba majorem vim, an oculi habeant, tandem concludat pro oculis. Oculi enim noſtri, inquit, vel invitis nobis id foris detegunt, quod intrinſecus abſconditur, dum aut lætos nos demonſtrāt, aut mœſtos, aut benignos, aut ſeveros, aut ſtupidos. Idem auctor addit ibidem: Plus quam ſemel obſervavi, quod oculi audaces reddunt; oculi timorem incutiunt; oculi bellum inferunt, oculi pacem conciliant, oculi ſauciant, oculi ſanant, oculi rident, oculi plorant; & ut finiam, oculi intima etiam ſecreta pandunt, & omnia, quæ volunt poſſunt. Et paulò poſt recenſet artificem quendam Venerem dormientē effinxiſſe cum hac inſcriptione:

Cave viator, excites ſomno Deam:
Sua adaperiens, tua namque claudet lumina.

In eadem diſputatione cum ſuis collocutoribus afferit, mojorem vim ad incendium amoris ineſſe nigris oculis, & apud Italos eos maxime laudari, & tales quoque Veneris oculos fuiſſe, perhiberi. Apud ultramontanos tamen cæruleos oculos primas tenere, quales ut Homerus Palladis fuiſſe ſcribit, cui hæc θεὰ γλαυκῶπις ἀθήνη familiari epitheto dicitur. Nunc verò more meo recepto ad hiſtorica, veniendum eſt. Ferunt Auguſtum Cæſarem corpore toto, ſed oculis magis pulchrum fuiſſe, quorum aciem clariſſimorum ſiderum modo vibrans libenter accipiebat, cedi ab intuentibus, tanquam Solis radiis, aſpectu ſolo, à cujus facie cum quidam miles ſe averteret, & interrogaretur ab eo, cur ita faceret, reſpondit: Quia fulmen oculorum tuorum ferre non poſſum. Quod etiam obſervavit Joannes Langius, Medicus ille præſtantiſſimus: Nullum, inquit, reperitur in humani corporis fabrica ſenſus organum, quod tanta ſpirituum copia ſcateat, & ſpiritus fulgor emicet, ut de oculis pupilli vapor. *Sext. Aurel. Victor.* *Epiſt. Medicinal. 37. lib. 2.*

Quin Auguſtus Cæſar tam lucidos fertur habuiſſe oculos, ut in quos paulò attentius oculos intuitu defixiſſet, hos tanquam ad Solis fulgorem oculis connivere cogeret. Svetonius quoque eſt auctor, Tiberium Cæſarem experrectum, in tenebris, ut feles, vidiſſe. Nam & Gellius ſcribit, in ultima terra, cui Albaniæ nomen eſt, incolas in pueritia caneſcere, & noctu acutius quam interdiu cernere, fulgore ſcilicet teneram viſus aciem obtundente, Præterea mirum eſt, & vix fidem meretur, quod Hiſtorici de quodam Strabone ſcribũt. Eum enim ferunt tanta viſus acie fuiſſe, ut centum triginta quinque millia paſſuum intervalla conſpexerit, nimirum cum ſolitum Punico bello à Lilybæo Siciliæ promõtorio exeuntem claſſem ex Carthaginis portu, in eaque ſingulas naves numerare, ſicut teſtatur Cicero, Plinius, Strabo, Valerius & alij.

Lib.7.c.21. *lib.6.c.5.*

Nec minus mirum eſt, ſuperioribus annis quendam Hiſpanum Lopem in Gadibus fuiſſe, qui ex edito monte, quem vocant Calpen, per fretum illud oppoſitum acie oculorum penetrare, & ex Europa in Africæ littus (cujus traiectus, teſte Clenardo, mari tranquillo ſpatium trium aut quatuor horarum eſt) ea quæ ibi vel in portu, vel in terra proxima agerentur, indicare potuerit, ejuſque ſpeculatoris induſtria, Gaditani ſæpius inſidias piratarum vitaverint, ſicut mihi nobilitate & dignitate præſtans vir, qui ibi id coram ab eo audivit, & inter alia illum ſupercilia præter morem longioribus pilis habuiſſe recenſuit. Rara hæc ſane, & ſi naturalia, non accedentibus magicis artibus, memorabilia & mira ſunt. Ob hanc rem providentia & omnipotentia creatoris, ſicut in aliis omnibus creatis, ſive maximis, ſive minimis, eo magis ſuſpicienda eſt, quod in homine ſenſus interpretes ac nuntios rerum, in capite, tanquam in arce mirifice ad uſus neceſſarios & facti & collocati ſunt, ſicut de iis pie & graviter Daniel Toſſanus inprimis de oculis ita diſſerit: Oculi tanquam ſpeculatores altiſſimum locum obtinent, ex quo plurima conſpicientes funguntur ſuo munere. Quæ ſolertia naturæ, quod oculos membranis tenuiſſimis veſtivit & ſepſit, quas primum pellucidas fecit, ut per eas cerni poſſet, firmas autem, ut continerentur, ſed lubricos oculos fecit & mobiles, ut & declinarent, ſi quid noceret, & aſpectum, quo vellent, facile converterent, aciesq; ipſa, qua cernimus, quæ pupilla vocatur, ita parata eſt ut ea, quæ nocere poſſint, facile vitet, palbebraq;, quæ ſunt tegumenta oculorũ, molliſſimæ tactu, ne læderent aciem, aptiſſime factæ, & ad claudendas pupillas, ne quid incideret, & ad aperiendas idq; providit, ut id fieri poſſet cum maxima celeritate. Munitæq; ſunt palpebræ tanquã vallo pilorum, quibus & apertis oculis, ſi quid incideret, repelleretur, & ſomno conniventibus, cum iis egemus, quieſcerent, &c.

In Epiſt. ad Iac. Labonem.

De providẽtia Dei, c.2.

Non

Non ſolum autem hominibus hæc facultas videndi (in quibusdam acrior, in quibusdam minor) ſed etiam brutis animalibus, ut aquilis, vulturibus, leonibus, lyncibus, lupis, canibus, aliisque interdum igneis lucentibus & ſcintillantibus oculis, naturaliter data & conceſſa eſt, ſicut multæ hiſtoriæ, & ipſa quoque experientia id teſtatur. Sed quale eſt, obſecro, illud monſtrũ, igneis oculis, in mari Islandico, de quo ita ſcribit Ditlmarus Bleſkenius, tanquam teſtis αὐτόπτης. Habet quoque mare Islandicum monſtrũ, cujus nomen incognitũ eſt, Balenæ ſpeciem judicant primo intuitu; cum caput ex mari oſtendit, homines ita perterret, ut fere exanimati decidant, caput quadratum habet, oculos flammeos, circumcirca longis cornibus munitum, corpus nigrũ & atris pennis obſitum eſt, ſi quando noctu conſpicitur, oculi igniti ſunt, ut totũ caput, quod è mari exerit, illuſtret horribilius nihil aut pingi, aut comminiſci poteſt. Olaus Magnus hujus mõſtri meminit, dicitque, duodecim cubitos eſſe longũ. Ejuſmodi monſtrũ Scapham piſcatoriã mordicus tunc temporis contriverat ſuis dentibus, in qua tres ſuerant piſcatores, ita ut illi ſubmergerentur, unus qui funiculũ, qui hamũ & piſces ducere ſolebat, manu prehenſum retinuit, tabulæque, quæ in mari natabat, adhærebat: ita ille eximio in aſſerem eluctatus, ſervatur, atque enatavit, meque præſente regio præfecto hæc narravit, addens, ſe divinitus ſervatum, ut liberis alioquin fame perituris victum quæreret, cum exteri duo, mariti quidem, ſed ſine liberis fuiſſent. Hucuſque Bletkenius.

In deſcript. Island.

Lib. 12.

Caput LXXXII.

De Pyrio pulvere, & machinis tormentariis.

Auctarium cap. XXVIII. Centuriæ ſecunda.

IN illo capite recenſuimus multa memorabilia de inventione, & immenſa violentia incenſi pyrij pulveris, in machinis peculiaribus cum globis vel æneis, vel ferreis, vel etiam lapides infuſi, ita ut potius eæ ad deſtructionem urbium, & perniciem hominum, quam ad neceſſarium uſum inventæ eſſe cenſeri poſſint. Nam eodem modo ante earum uſum, & urbes atque loca munita defendi, oppugnari, expugnari, & bella geri, atque contra hoſtes tuti eſſe majores noſtri potuerunt. Eo autem magis perniciosum hoc inventum eſſe cœpit, ex quo etiam ad Turcas, & alios Mahometiſtas, Chriſtiani nominis hoſtes, translatum fuit, ejuſque adiumento potiſſimum imperium ſuum dilatarunt. Vere enim fatendum eſt, iſtas machinas ſua violentia, veram virtutem & fortitudinem militarem enervaſſe ac deſtruxiſſe: cum paucorum conatus & molitiones tãtæ ſint,

ut adminiculo harum totas acies proſternere, & munita loca deſtruere, quamvis per ſe inermes poſſint, ſicut ex ſequentibus rectius apparebit. Recte itaq; à Polybio laudantur Achivi, quod aperte abſq; omni verſutia bella gererent: & reprehenduntur, qui contraria agerent. Tam procul, inquit, aberant ab eo alieni, ut ad provehendos potentatus ſuos, malis artibus uterentur erga amicos; ut ne hoſtes quidem per fraudulentiam vincere voluerint, judicantes, nec illuſtre eſſe factũ, nec firmum, niſi quis manifeſta pugna adverſarios forti animo vincat. Unde & conſtituerant inter ſe, ne occultis jaculis uterentur & ſolam manifeſtam dimicationem putabant. Deniq; hoſtes & pugnas inter ſe primum denuntiabant, quando confligendi periculum inire decreverant, & loca quoque, in quæ ad bellum erant egreſſuri. Nunc verò dicunt, eum non bonum eſſe ducem, qui manifeſto aliquid rerum bellicarum exequitur. Eſt autem exiguum adhuc priſcæ voluntatis veſtigium apud Romanos in bellicis negotiis reliquum. Nam & bella prænuntiant, & inſidiis raro utuntur, pugnant etiam prompta manu cominus. Hæc itaque contra ſtudium illud verſutiæ dicta ſunto, quod jam plus æquo inter Principes, tam in politica, quam in bellica gubernatione emergit.

Lib. 3. hiſt.

De inventione hujus atrocis machinæ antea quoque nonnulla lectu digna recenſui. Quemadmodum autem primus auctor in aliis partibus orbis incertus eſt, ita in Germania, unde ad alias Europæ partes hæc pernicies fluxit, is pro certo habetur, & Berchtoldum Nigrum Chymicum unanimiter nominant. Etſi alii in alia ſunt opinione, inter quos eſt Münſterus. Eodẽ modo Nauclerus videtur originem hujus machinæ referre ad tempora Ottonis IV. & Innocentij III, anno 1213. Cum is Imperator collecto milite duas Hermani Turingi fortiſſimas munitiones funditus iis deſtruxerat. Eodem modo Cranzius ſcribit, Chriſtophorum Danorum Regem in prælio bombardæ ictu occiſum, anno 1280 Fieri itaque potuit, ut olim rudiori forma bombardæ fuerint, quæ ad perniciẽ humani generis commodius paulatim effectæ ſunt, ſicut nunc paſſim conſpiciuntur. Quam ſævi & penetrabiles ad nocendum iſti globi tormentorum ſint, experientia (dolendum ſane) docet, idq; tam veteribus, quam recentibus exemplis demonſtrari poteſt. Memorabile, ſi non & lacrymabile eſt, ꝙ Gerardus de Roo, & Conradus Decius, cum pugnam Alberti Cæſaris cum Polonis in Bohemia ita deſcribit: Erat inter tormenta unũ cæteris grandius, quo ſæpius in caſtra emiſſo magna hominum ſtrages edebatur, isq; in hoſtẽ terror irruit, ut relictis caſtris in oppidum ſe omnes reciperent. Octoginta homines uno ictu transverberatos eſſe, proditum eſt. Dirum hoſtili genus ab architecto humanæ calamitatis diabolo, Dei noſtris ſceleribus offenſi permiſſu, in extremam mundi

In Vandal. lib. 8. c. 23.

In hiſt. Auſtria. lib. 6.

mundi ſenectam productum, fragore ſuo indicare videtur, brevi totam rerum machinam ruituram, &c. Idipſum ſenſerunt quoq; & uſi ſunt Turcæ præſidiarii in munitione Guletana, cum à Cæſareanis expugnaretur. Ita enim Sinas Hariadeno Barbaroſſæ exprobranti turpem deſertionem reſpondit: Quam diu cum hominibus nobis certandum fuit armatis, uti plane ſcis, nec hoſtes diffitentur, operam exiſtimatione noſtra, & tuis auſpiciis dignam edidimus: ubi vero nobis cum diro Satana furiiſq; eius infernalibus, qui in nos horribili cum incendio terræ motum extremi terroris atq; periculi excitarunt, repugnare neceſſe fuit, tibi mirum videri non debet, ſi mortalitatem humani generis hoſtium inuſitatam vim effugimus, ut tibi meliore fortuna de imperii ubiſque tutela certaturo integri ſervaremur, ſicut Paulus Iovius ſe ab his, qui ſermoni huic interfuerunt, audiviſſe refert. Eodem modo in pugna illa cruenta die Paſchatis. anno 1512. inter Gallos ac Germanos, nec non Hiſpanos Pontifici addictos, prope Ravennam in acie globus unicus ex tormento XL. milites Germanos ſuſtulit, ſicut Michaël Coccinius obſervavit. Sic in pugna illa navali, anno 1528. inter Gallos & Cæſarianos ad Vtſi caput Amalphitani littoris prope ſinum Salernitanum ex Auriæ prætoria emiſſus globus ingentis tormenti ultra quinquaginta Hiſpanos occidit, vulneravitq; plures, ſicut Heuterus Delſius ſcriptum reliquit. Iovius vero illam latius & fuſius, ſi non curioſius, utpote totius prælii eventus (ut ipſe prædicat) certiſſimus teſtis, & propemodum in Inſula Ænaria ſpectator, vel potius auditor, ita deſcribit: Philippus Auria in diſplodendis tormentis ſedulo intentus, atq; apte collimans ſuum ingens tormentum, quod *Baſiliſcum* appellabat, in hoſtem emiſit. Huius immanis pila perfractis ſupra roſtrũ craſſioribus pluteis, qui *Rambaccæ* vocantur, cum horribili ſtrage hominum per foros à prora in puppim pervolavit tanta violentia, ut diſcerptis ſupra XXX. partim militibus, partim navalis officii magiſtris & remigibus, etiam in ipſa puppe multos inſignes diſcerperet; quos cum nominatim recenſuiſſet, ita pergit: Sic ut horum cruore atq; viſceribus Vaſtius & Vgo fœdarentur, &c. Non ſolum autem hæc fulminea machina prope & procul ferit & deſtruit obiecta, ſed eius fragor, ut tonitru, ad longe diſſita loca penetrat, & aures percellit, ſicut antea quoq; recenſuimus. Idque etiam Guicciardinus hiſtoriis ſuis inſeruit. Ita enim de obſidione Caletana anno 1558. duce Guiſio ſcribit: Itaq; manè Epiphaniæ feſto, tanta pertinacia, admotis XXXIII. omnium capaciſſimis tormentis, fulmina jactarunt, ut fragor ille terribilis ab Antuerpianis fuerit exauditus, quod terræ intervallum triginta tria vulgatiora Germanorum milliaria complectitur. Italica vero circiter centum exæquat. Cujus rei, ne hyperbolica à nobis narrari videantur, certum hoc eſt experimen-

Hiſt. lib. 34.

In bellis Italicis.

In Carolo Cæſare, lib. 10.

Hiſt. lib. 25.

Comment. l. 2.

mentum, Imperatoria tonitrua in Mediomatricum oppugnatione quatuor ultra Argentinã milliaribus (quæ civitas indidem viginti duobus abeſt) auditu humano aperte percepta atque intellecta fuiſſe conſtat: Id quod multo remotius eſt cœli ſpatium, quam ſit illud ipſum, quod modo diximus. Siquidem ſingula Teutonum ſupernatum milliaria infernatis Germaniæ dimenſiones ſingulas multis ſtadiis & longitudinis fere parte quinta excedunt. At ſi cui forte hoc perſuaſum non eſt, teſtes luculentiſſimi erunt nobis Grudii & intimi Ambivariti. Quippe Lovanium & Bruxella in Dinodurana obſidione Gallicanorum tormentorum crepitum fragoremq; (inter quas civitates ac Theonvillam 36. milliarium iter eſt) clare diſtinctéque cognoverunt, &c. Tormenta certe illa, quæ mortaria (Mörſner oder Böller) vocátur, ab alto globos eiaculant, præ cæteris terribiliora ſunt, & cõcuſſa terra, veluti terræmotum, in altum vi pyrii pulveris elevata tonitrui

Hiſt. lib. 3. inſtar latiſſimus fragor ſe extendit. Illa deſcribit Paulus Iovius hoc modo: Ea ſunt patuli atque ingentis oris tormenta, quæ ſiliceam pilam in ſublime iaciunt. Eorum pilæ, quum ab alto cadunt, domorum tecta cum magna cõtignationum ſtrage ad infimas uſque teſtudines perforant. Apertis autem in locis, & ſolo præſertim ſtrato illiſæ, ipſo caſus impetu perfringuntur, fruſtuliſque in diverſa diſſilientibus, obvios mortales miſerabilibus plagis deformant atque interimunt.

Non ſolum autem in planicie & editis locis, ſed etiam in ſubterraneis cuniculis pyrii pulveris incenſivis immenſa eſt, pugnante inter ſe calore & frigore, atque natura non ferente vacuum: ſicut noſtris temporibus ſæpius experimenta facta ſunt, præſertim in pluſculis annis in obſidione triennali Oſtendæ, aliiſque munitiſſimis locis Belgii, ita ut contra hoc non ita vetus experimentum, neque munitiones in montibus, neque in plano tutæ eſſe poſſint. Felici ſane ſucceſſu contra Turcos inſtrumento novo repleto pyrii pulveris; quod petardum nominant, ex ipſorum manibus, deletis præſidiariis, ſuperioribus annis occupatum fuit nocturno inſultu Lavarinum, munitiſſimus locus in confinio Auſtriæ, duce Barone Suarcenbergico. Parum præterea abfuit, quin non ita pridem potentiſſimus Rex Britanniæ, cum filio & præcipua nobilitate, mira calliditate in ſubterraneum locum clam importata magna vi pyrii pulveris ab hoſtibus clandeſtinis everſo palatio periiſſet, niſi divinitus mature detectis inſidiis conſervatus fuiſſet. Sed recentiora iſta magna diligentia in variis linguis deſcripta ſunt, quæ hiſtoriæ paſſim exſtant. Legi quoque poteſt diſertiſſima hac de re oratio doctiſſimi viri Simonis Strenii. Inprimis autem

Lib. 3. Ioannis Ouvenni Britanni verſus de hoc diabolico conatu, digni ſunt, ut adſcribantur, qui leguntur in ipſius Epigrammatis, cum hoc titulo: In

coniura-

conjuratores, qui 5. Novembr. die Martis 1605. ſubiecto pyrio pulvere, arcem Weſtmonaſterienſem diſſlare inſtituerant.

Ex ima celſum tellure laceſſere cœlum,
Eque loco ſuperos inferiore Deos:
Quid ſi non hoc, eſt imponere Pelion Oſſæ,
Et turrim in terris ædificare Babel?
Atque iterum in cineres Trojanam vertere gentem,
Inque tenebroſum volvere cuncta chaos:

In eoſdem:

Ergo novam in cineres voluiſtis vertere Trojam,
Perjuri fato quo periere Phryges?
Non fuit infando lux Martis idonea fato:
Mercurij cinerum nam ſolet eſſe dies

Huc ſpectant, quæ idem Jovius ita recenſet: Novam arcem Neapolitanam Petri Navarri ingenio cuniculis tormentario diſiectis pulvere ſuperioribus annis Hiſpani intrarunt, & Gallos inopinato malo perterritos, per triũphalem portam in interiorem arcis aream refugientes ita urgebant, ut occupatũ pontem ſublicium pondere degravante s à Gallis cuſtodibus attolli prohiberent. In ea perturbatione Galli æneæ cælatæq; portæ valvas, inductis peſſulis, turbæ irrumpentiũ celeriter oppoſuerunt, adegereq; item colubrinã ad fores, ut ea introrſus diſploſa conſiſtentiũ, & in ponte, & in area Hiſpanorum ſtrages ederetur. Sed admirabili caſu pila ferrea in ipſa valvarũ craſſitie hæſit, non plane penetrato metallo, quæ hodie pro inſigni miraculo peregrinis arcem inviſentibus oſtenditur. Hanc portam æreã triumphalis inſtar egregie elaboratam, & introrſus globum colubrinæ veluti incluſum in porta lignea inter utraſq; laminas æneas, cum meis ſodalibus, perluſtrata arce illa nova, non abſque admiratione diligenter obſervavi.

CAPUT LXXXIII.

Augmentum proxime præcedentis capitis, de violentia tormentorum.

CUm caput præcedens prolixius evaderet, ita ut Lectori nauſeam parere potuiſſet, ea, quæ ſequuntur, in peculiare capút conferre, & ita hanc noſtram materiam pertexere volui. Conſtat ſane, non ſolum majora tormenta ſua violentia magnas & miſerabiles ſtrages edere, ſed etiam minores machinas portatiles, quæ ſclopettæ vel Mosketæ vulgo appellantur, quod ſæpius in præliis & velitationibus experientia demonſtravit,

ſtravit, ita ut nonnunquam earum ope & uſu inſignes ac memorabiles victoriæ partæ ſint. Id ſane accidit in memorabili illo prælio ad Ticinum, in quo à Cæſareanis Rex Galliarum fortiter pugnans captus eſt; Ita enim Fer- *In vita Franciſci, I.* ronus de hoc prælio ſcribit: At Borbonius miſit ad Davalum Carolum Mottam, qui doceret, deplorata omnia, niſi mox pedites ſuccinctos globis plumbeis, uti commemorat, mittat. Miſſis ab eo octingentis in dorſa equitum collocatis, verſa eſt belli alea. Nam hi à tergo, à latere, globis aſſidue emiſſis, ſtragem ingentem equitum, equorumque edidere, & eam quidē, ut hoc maxime nomine victoria illa potiti ſint. Fortiſſimus quiſq; paſſim ſternebatur: conglobati Gallici equites acrius urgebantur pilis, expanſi & diſſoluti, & petebantur, & inutiles erant ad vim arcendam. Tremolins Leſcunus & Sanſeverinus dum confertis coactis ſuis invehuntur in eos in gyrū eis ſenſimque dilabentibus nihil impedivere, quin major ſtrages ederetur, cum hoſtes emiſſis ſemel levibus machinis, & rurſus adimpletis, diſplodendi finem nullum facerent: cum interim Gallicæ machinæ inutiles eſſent, nec emitti in hoſtes, niſi prius in Gallos emitterentur, poſſent, qua parte inſigniter peccatum eſt, &c. Non omittendum præterea eſt, quod *In Carolo V. lib. 8.* Delfius Sacerdotis Hiſpani facinus militare, qui in numero rebelliū civitatē Tordeſillam (in qua mater ex vitiato cerebro ægra ab iis captiva tenebatur) cū trecentis Sacerdotibus, cōtra Cæſaris copias propugnabat. Stabat, inquit, certo loco unus ſacerdos, qui manuali bombarda undecim milites regios, undecim exonerationibus, ex ordine ſtraverat, cruce ſe ſemper, antequā ignē bombardæ adhiberet, ſignans. Sed tandē vir nobilis regij exercitus, ſagittā arcu emiſſam, per frontem in cerebrum illi adegit, impio procumbente, & animam efflante.

Poſſent & multa alia vetera & recentia exempla recenſeri, cum præſertim hoc noſtro ſeculo in prælijs & oppugnationibus tormenta majora & minora maxime in uſu ſunt, & quotidie mira excogitantur, quod illis hoſtibus potiſſimum nocere, & homines invicem lethalibus telis, quaſi vitæ tæderet, ſeſe citius interficere poſſint. Merito itaq; prædicatur generoſus & vere regius atque heroicus animus Alfonſi Regis, ſicut refertur à Col- *Hiſtor. Neapol. l. 5* lenucio ejus encomium, æterna laude dignum. Cum enim in navi prætoria, terreſtre ſuorum prælium tum Neapolitanis, quorum dux erat Sfortia, videret, & nihilominus ex ſuis triremibus ſua tormenta ex latere vibrare juſſiſſet, obſervans fortia facta Sfortiæ inter præliandum, vetuit, ne in eum locum, ubi Sfortia pugnaret, tormenta emitterentur. Quam rem cum Sfortia ex captivo Squarſia cognoviſſet, mandavit & ipſe viciſſim toti exercitui, ne tormentis Alfonſi navem deinceps peterent. Ejus Regis generoſitas eodem modo apparuit in obſidione urbis Nea-

poli-

politanæ, ut idem Collenucius refert. Cum enim inter binos exercitus ſola publica via erat, in qua ſingulis diebus decertabatur ab iis, qui ſuæ virtutis ſpecimen aliquod edere cuperent, in quorum numero unus ex primis erat Petrus Ludovicus, ex nobili familia Neapolitana natus, & apud Renatum aulæ magiſter. Is enim ſingulis diebus cum Aragonicis congreſſus, ſingulari quadam virtute, & rei militaris peritia pugnabat, haſtam ſuâ frangebat, & intricatus inter hoſtes, tamen evadebat. Quibus rebus permotus Alfonſus, ſicuti regio & vere generoſo animo erat, virtutemq; in hoſtibus etiam amabat decretum promulgavit: NE QVIS QVAM ſub pœna utriuſq; manus amittendæ, in hunc Petrum Ludovicũ, telum ex arcu, baliſta, tormento, aut alio aliquo inſtrumento bellico, mitteret, ſed & ſolò enſe aut lancea cum eo dimicaretur. Sed ut tandẽ hanc materiã in duo capita diſtributam abſolvam, licet optare cum Ludovico vive, contra tam atroces & violentas machinas bombardicas: Vtinam vim & injuriam fulminis ſolam haberet bombarda, & non unaquæque eſſet nocentior, quam omnia totius æſtatis fulmina. Fulmen enim unũ hominẽ abſumit: bombarda una, quotquot una ſerie obvij ſunt vomenti globo, tanta violentia, ut nec latera ſint tuta. Occiduntur etiã, quos diſcerptorum corporum fruſta violenta contigere. Archidamus Spartanorũ Rex olim, oſtenſo ſcorpione periiſſe virorũ virtutẽ queſtus eſt, quod fortiſſimus vir ſagitta extingui poſſet, priuſquã manus conſereret: quid nunc dicturus, cum non unus vir fortis, ſed multi uno bombardæ ictu diſcerpuntur? Ergo jampridẽ nec vires aut animus cujusquam eſt notabilis. Nã fortiſſimus quiſq; inter primos, antequam acies congrediantur, cadit, nec ullus locus ſatis eſt munitus. Hoc Vivis doctiſſimi de bombarda eſt judicium.

De cõcord. de diſcord. lib. 2.

CAPVT LXXXIV.

Quare Turcæ in expeditionibus non utantur equitibus ſclopetariis.

INcidit nuper inter amicos quæſtio: Vtrum Turcarum equites in illis bellis diuturnis Vngaricis tormentis manuariis, vel majoribus, vel minoribus, ſicut noſtri, in velitationibus vel præliis uterentur, vel ſolummodo arcubus & ſagittis, more apud illos recepto, eminus contra hoſtes, telorum loco contenti eſſent. Cum autem illi, qui præſentes in conflictibus cum Turcis, ſuperioribus annis ſæpenumero fuerant, affirmarent, ſe nunquam vidiſſe talia tela tormentaria Turcas tractare, ſed ſolummodo ſagittando, nonnunquam etiam lanceis miſſilibus, Afrorum more excellere.

Neque obſtare, quod ante pluſculos annos aliquot turmæ ex equitibus noſtratibus, quos Wallones nominant, defecerint, & muſulmanizaverint, qui eos ſtrategemata & antea illis inſolitam formam acierum inſtruendarum in perniciem noſtratium edocuerint. Nam hactenus Turcis mos in bello fuit, ut vel lunata vel conferti quadrata aut oblonga acie, ſicut regio & qualitas loci fert, ordines inſtruxerint: nunc vero ab iſtis apoſtatis Wallonibus turmatim & manipulatim, more noſtro, pugnare didicerint: tamen licet ab iis inſtigarentur, tormenta illa manuaria tractare noluerunt: adductus cauſis, quod vel equi eorum mollibus frenis vel lupatis aſſuefacti, vel ſonitu ſclopetorum, pyrij pulveris odore, vel potius fœtore & ignitis telis conſternati, non ita contineri, & in gyrum flecti poſſint, ſicut noſtrates. De his accuratius cogitans, vera eſſe, quæ recenſui, tam ex his, quam aliis cauſis & rationibus, ex hiſtoriis comperi. Inprimis autem diſtinctio ſclopetorum obſervanda eſt, ſicut Achilles Tarduccius fecit: conſtituit enim tria genera pro diverſa magnitudine diſtincta: Quædam enim minora ſunt, Italis piſtolæ; alia media, iisdem archebuſi; denique majora quædam, vulgo Moſquetæ dicta, quorum hæc omnium maxima ſunt, quæ manu tractari & explodi poſſunt. Aiunt (pergit ille, poſtquam ſclopetarios inſtruxit, quomodo hoſtis feriendus commode ſit,) Moſquetam in velitatione conficere ſpatium 200. paſſuum, ſicut & ſclopetum, quod inimicitiæ cauſa geſtatur, & ſclopetum militis, quantum bombarda ſeu piſtola inimicitiæ, 80. paſſuum, quorum quilibet 5. pedes in dimenſione habet. Bombarda vero militis, nullius eſt momenti, niſi adurat & conſumat, ſuumque conficiat ictum, proinde non niſi velut ad hoſtile pectus admotam, explodendam volunt. Hinc notat ſequentes obſervationes: Manuariis tormentis ſeu ſclopis, equites, qui ferreis thoracibus armantur, plerunq; uti ſolent, juramento aſtringendi ſunt, ne citius explodant, quam in hoſtem recta ictum direxerint, & de eo vulnerando dubitare nequeant, &c. Et paulo poſt: Bombardæ longiores, quas Archibuſi Itali vocant, leviſſima arma ſunt, quibus equites atque pedites utuntur, &c. Hactenus Tarduccius.

In Turca vincibili.

Cæterum noſtro tempore uſus & experientia noſtrates equites docuit contra Turcorum & Tartarorum equites, qui continuo ſagittarum imbre hominibus & equis damna inferunt, aciem & incurſiones eminus uti longiori ſclopeto, ſcil. Moſqueto, non longitudine, ſed levitate, quo facilius tractari poſſit, diſtante, quod tanta diſtantia prius hoſtes ferit, quam ſagittæ nocere poſſint. Quod ſi deinde cominus pugnandum erit, antequam ad gladios pervenitur, majori ſclopeto pendulo, in tergum rejecto, alio minori genere, quod piſtolam vocant, utuntur. Hic modus pugnan-

pugnandi & hoſtes feriendi globulis majoribus & minoribus, equitibus noſtratibus ſæpenumero feliciter ceſſit, & Turcis atque Tartaris admodum perniciroſus fuit, maximeque iis formidabilis eſt. Mirum itaque eſt, Turcas alioquin perſpicaces & ingenioſos in omnibus artibus bellicis, utpote in iis ab ineunte ætate enutritos & exercitatos, eum non imitari. Verum obſtant illis ſupra allegatæ cauſæ & impedimenta, inprimis vero divina voluntas, quæ non permittit, ut tam præpotenti hoſti omnia belli & armorum commoda in perniciem Chriſtianorum, veluti accumulentur, cum exiguæ copiæ militares noſtrates tam innumerabili, & diſciplinæ militari aſſuefacto exercitui, humano more loquendo, pares eſſe non poſſint, ſi non noſtri equites hac commoditate, Turcis denegata, uterentur. Quamobrem experientia docuit, multa millia Turcarum contra paucos equites noſtros in acie conſiſtere non valuiſſe, ſed cum magna ipſorum clade diſſipatos & devictos eſſe. Extant hac de re multa exempla, inter quæ memorabilia ſunt: unum, quod duce Melchiore à Rœdern Barone Sileſio Anno 1593. in ſuperiori Hungaria trecenti equites noſtrates, 6000. Turcarum profligaverint, & aliquot millia captivorum ex triſtiſſima ſervitute liberaverint. Alterum contigit Baroni Tieffenbachio Anno 1593. in Novembri prope Villecium. Nec non Anno 1595. in menſe Julio, Carolo Mansfeldio duce, prope Strigonium, quæ victoria admodum memorabilis fuit, cæſis multis millibus Turcis, & eorum caſtris occupatis. Eodem modo notiſſima virtute equitum victoria (utinam retenta & non paulo poſt quaſi è manibus amiſſa) contra ipſum Imperatorem Turcicum, Mahometa, inſtructum numeroſis & pugnaciſſimis copiis, noſtris contigit; poſtquam mortuo patre Amurathe anno 1595. in primo expeditionis ſuæ anno, Agriam non ſine ſanguine & internecione ſuorum occupaſſet: *In Ottomanno ſuo, c. 66. part. 2.* De quo prælio judicium tale eſt Lazari Soranzij, dignum profecto, ut aſcribatur: In primo ſtatim congreſſu Mahumetes propriis ſuis oculis vidit, exercitum ſuum diſſipatum, & in fugam coniectum, ipſe de ſua ſalute ſollicitus, in montem quendam in ipſo Agriæ conſpectu confugit, faciemque parte veſtis Mahumetis, quam religionis cauſa circumferebat, abſterſit. Quanta vero noſtrorum militum virtus & in debellando hoſte audacia fuerit, non eſt obſcurum, quod minus 50. millibus militum (quos Franciſcus Maria Urbini Dux, ad extirpandam Turcicam tyrannidem ſibi depoſcere ſolebat) inſtructi hoſti obviam procedere, manus cum eo conſerere & exercitum, qui 300000. hominum atque adeo totius Imperij Ottomannici robore conſtabat, in ipſius Imperatoris conſpectu in fugam coniicere valuerint. Unde nemo temere dubitare debet, quin ſi noſtri minus avari, melius uniti, magisque providi, inprimis vero erga

ducem fideliores extitiſſent, victoriam ſplendidiſſimam reportaturi fuerint, qualem forſitan ante ipſos nunquam Chriſtiani de Turca tulerunt, ipſo Mahumete capto, quemadmodũ Bajazetem à magno Tamur Han, id eſt, domino ferri (qui corrupte aliis Tamerlanus, vel Tamberlanes dicitur) captũ eſſe ſcimus. Turcarum ſane duces exiguã fortitudinem in eo prœlio demonſtrarunt: unde plurimi honoribus ſuis privati, alij vita mulctati ſunt. Milites vero timidi & pavidi redditi. Hinc futurũ coniicimus, ut eorũ Imperator melius rebus ſuis in proximũ annũ proſpiciat, vel pacem ineat, vel cum minori ſuo periculo bellum gerere ſtudeat. Interim perpl xe Chriſtianus orbis de ejus machinationibus eſt ſollicitus. Quare cogitationes hoſtiũ altius examinare, & quid Chriſtiani Principes ad gloriam Dei & ſui conſervationem præſtare poſſint & debeant, judicare, noſtri officij eſſe cenſemus. Hucuſq; Soranzius. Memorabile eſt, quod Mahometes particulæ veſtitus ſui pſeudo prophetæ tantum tribuerit, ut veluti amuleto, abſterſo ſudore, ex anguſtia & metu manante, ſeſe refocillaverit. In qua re imitatus eſt forte Syllam: cum enim is in periculoſiſſima illa pugna cum Archelao in Bœotia peri ulũ præſens ob oculos videret, Apollinis imagunculam de collo dependentem cum tali exclamatione oſculatus eſt: *O Apollo, ne deſeras me, quia ſi me deſerueris, abiiciam te, & nullo honore poſt hac te afficiam.* Fieri itaq; potuit, quod ſuum prophetam Mahumetem, cum de fruſto veſtis faciem ſuam in fuga abſtergeret, ſimili modo additis minis compellarit.

Caput LXXXV.

Continuatio & auctarium prioris capitis.

MEmini aliquoties, me audire viros militares inter ſe familiariter diſceptantes, utrum peditatus vel equitatus in bellis, ſicut hac noſtra tempeſtate, cum Turcis præſertim, qui præcipui hoſtes Chriſtiani nominis ſunt, geruntur, magis commodus & neceſſarius ſit, & diverſa judicia inter eos fuiſſe. Quare licet meæ profeſſionis non ſit, memor illorum ſermonum, in libris hac de re ſcriptis perquiſivi, quid de hac quæſtione diſputatum deciſumve ſit. Inveni autem illam à Renato Luſignio, pro & contra, ut dicitur, tractari, qui tandem, adductis aliquot exemplis & hiſtoriis, concludit, equitatum in bello potiorem eſſe peditatu. Id quidem experientia tam in bellis Hungaricis, quam alibi ſæpius docuit. Quare non fruſtra in proxime præcedenti capite quæſivimus & commemoravimus cauſas & rationes, quare Turci, qui maxime pollent equitatu, cum animadvertant ſæpenumero ab equitibus noſtris reſpectu ipſorum

De inclin. Imp. li. 3. c. 10.

ſum

tum multitudinis, paucis, tam in acie quam in velitationibus, plurimos fugatos & victos eſſe, idq; potiſſimum auxilio ſclopetorum vel tormentorum manualium, quæ illis deeſſe cum pernicie illorum ſentiant, non ſuppleant & corrigant, inſtitutis etiam cohortibus, manipulis & turmis ſclopetariorum. Verum illis quidem hac in re conatum & voluntatem non deeſſe, ſed varia impedimenta fatalia & induſtrialia illis obiici antea diſſeruimus. Teſtantur id hiſtoriæ veteres & recentes, ex quibus unam atq; alteram, eamque memorabilem recenſebo. Techellas Caſelbas Perſa, ex eremita Imperator militum factus, inducta nova religione ex his hominibus, qui pro teſſera novæ profeſſionis rubris pileis uterentur, conductis ingentibus copiis, & ſuffultus equitatu Perſico, quem Hiſmael Sophus in odium Bajazetis & Turcarum miſerat, cum in Armeniam & Cappadociam infeſto exercitu irrueret, & in Bithynia Caragium Baſſam Bellerbechum, hoc eſt totius Aſiæ equitatus magiſtrum, cum inſtructis obviam copiis haberet, cumque ad Horminium montem, magna cum internecione Turcarum, non ſolum viciſſet, ſed etiam expugnata urbe Cutheia (quæ totius Aſiæ minoris umbilicum, Anatoliæque Magiſtri equitum ſedes eſt, ſicut in Europa, quæ Romania dicitur, apud Sophiam Maſiæ urbem, alterum Bellerbechum conſidere videmus) cum uxoribus & familia cepiſſet, quum ſe retro in tutum, perſequente eum Alybaſſa cum expedito equitatu, reciperet, & ab eo aſſecutus, inter ſe magno ardore prælium committerent, Halybaſſa aliter victoriam ſe conſequi deſperaret, niſi mille amplius ſclopetarios equites induxiſſet, qui per vices alii aliis turmatim miro ordine ſuccedentes, plumbeas glandes in confertiſſimam hoſtium arcem ſpargerent. Qua procella, quum magnus eorum numerus ſterneretur, neceſſe fuit, phalangem ſolvi. Etſi autem hoc novo invento equitum ſclopetariorum Turcorum ordines hoſtium turbati primo aggreſſu & ſoluti ſunt, & Halybaſſa pro victore ſe geſſit, tamen cum Techelles ex promtiſſimis & optime armatis novam aciem faceret, eamque à noviſſimo agmine in frontem ductam, equitatui opponeret: Paulo poſt Halybaſſa primo prælii ſucceſſu ferox, incautius quam prudentius premendo, urgendo cum globo equitum interclusus, & in medio ardore circumventus interficitur. Quo caſo, puncto temporis prælii fortuna commutata eſt. Nam Turcæ, qui dudum pulſis ſtratisque hoſtibus acerrime præliabantur: Ducis morte perterriti, remittere pugnandi ardorem, ſenſim cedere, ac demum converſis equis pugnæ loco excedere cœperunt, &c. Eventus itaque declaravit hoc inuſitato genere præliandi cum equitibus ſclopetariis infeliciter Turcis ceſſiſſe, & amiſſo duce profligatos & victos eſſe. Quare veroſimile eſt, eos hoc genus telorum dein-

Iovius hiſt. lib. 13.

deinceps potius deteſtatos, quam amplexos & in uſu habuiſſe, ſicut non memini, me in hiſtoriis legere, de equitibus Turcicis ſclopetariis, ſequentibus annis huc uſque (non dico de illis rebellibus Wallonibus qui ob perfidiam & apoſtaſiam pœnas meritas ſenſerunt, & veluti evanuerunt) in aciem productis.

Alterum exemplum eſt non tam recens quam memorabilius priore, *Epiſt. 3.* quod refertur in Epiſtola Augerii Busbequii. Cum enim non ſolum Turcis, ſed etiam Perſis minores ſclopeti, quorum ex equis uſus eſt, magno terrori ſint, Ruſtano primario Baſſæ, quos Viſieros nominant, cum ſuo Rege adverſus Perſas proficiſcenti ſuaſum fuit, ut turmam du. entorum equitum ex ſuis domeſticis inſtitutam ſclopetis armaret, magno terrori futuram hoſtibus, & ſtragem magnam facturam. Nec conſilium aſpernatus Ruſtanus eam turmam inſtituit, ſclopetis inſtruit, curat exercendam. Sed nondum dimidiam partem itineris confecerant, cum aliud ad ſclopeti uſum neceſſarium deficere cœpit. Amittebatur quotidie aliquid aut frangebatur, raris qui poſſent reficere: ſic bona ſclopetorum pars iam inutilis reddita erat: & cum ea de cauſa pœnitebat eius teli, tum quod mundiciei, cui valde ſtudent Turcæ, adverſabatur: conſpiciebantur manibus fuligine infectis, veſtitu maculoſo, informibus thecis & pyxidibus undique pendiculis, ut riſui eſſent commilitonibus, & ab eis per ludibrium medicamentarii vocitarentur; ita cum nec ſibi nec aliis eo habitu placerent, Ruſtanum circumſiſtunt, mancos & inutiles ſclopetos proferunt, quemnam ex his fructum ſperet, ubi ad hoſtes ventum ſit? rogant, ut ſe illis deoneret, arma reddat uſitata. Re diligenter conſiderata, non putavit cauſſam eſſe Ruſtanus, cur refragaretur. Sic enim bona eius venia ſagittas & arcus ſuos reſumſerunt, &c.

Ex his apparet, ob quas res Turcæ equites ſuos potius arcubus & ſagittis inſtruant quam ſclopetis & globulis plumbeis, atque ſulphureo pulvere, licet Ianizari pedites hac in re admodum excellentes & exercitati ſint. Quod autem ſæpius equitum ſclopetariorum opera profligati & victi ſint, antea dictum & probatum eſt, & in eadem Epiſtola Busbequiana, memorabilis hiſtoria, & quidem recens inſerta eſt, dum is adhuc in legatione Conſtantinopoli Orator eſſet, digna ut integra aſſcribatur, ſicut eam Dalmata ex eorum genere eques, quos ab enormi ſtolidaque audacia Dellios, hoc eſt, amentes ſive inſanos Turcæ vocant, qui male rem geſtam in Dalmatia nuntiaret, retulit. Cum enim Dellius ille in Divano ſubinde à Baſſis interrogaretur, quot tandem fuerunt veſtrum? atque ille ſupra duo millia quingentos fuiſſe, reſponderet: Pergebant Baſſæ, cedo, quantum iam fuit Chriſtianorum? Arbitrari ſe aiebat non

fuiſſe

fuiſſe ultra quingentos equites ſclopetarios, niſi ſi (quod ſuſpicabatur) in inſidiis delituiſſent, prælio hercle non interfuiſſe plures. Baſſæ hic ſtomachari, ut nihil puderet pene iuſtum Muſulmanorum exercitum (ſic ſuæ religionis homines nuncupant) à tantilla Chriſtianorum manu profligatum, & homines dignos, quos alat Suleimannus, in quos panem ſuum partiatur, bellatores egregios? Tum is nihil commotus, non recte accipitis, inquiebat, an non auditis vi ſcolpetorum nos obrutos: ignis nos profligavit, non virtus hoſtium. Alius longe medius fidius pugnæ fuiſſet exitus, ſi vera virtute nobiſcum congreſſi fuiſſent. Illi ſibi in auxilium ignem aſſciverunt: ignis violentia ſuperati ſumus, fatemur: Ignis unum eſt ex elementis, & quidem acerrimum. Et quæ ſunt cujuſque mortalium vires tantæ, quæ elementorum violentiæ non cedant? Hæc cum Dalmáta magniloquentia plenis faucibus pronuntiaret, vix, (quanquam in re triſti) qui aſtabant, erumpentes cacchinnos reprimebant. Idipſum obſervavit Lanovius, ubi monet, quam periculoſum ſit, cum Germanicis equitibus ſclopetariis pugnare: ſibi enim videri, ac ſi in igneo monte aliquis verſaretur, & eum oppugnare conaretur. Olim apud Romanos fuerunt equites leviores & iaculatores, qui Ferentarii, teſte Varrone, vocabantur, quod ea modo habebant arma, quæ ferrentur, ut iaculum. Eodem modo ex iaculatoribus pedites Rorarii, & Accenſi vocabantur, qui licet arma, cum noſtratibus equitibus, quorum paulo ante mentionem feci, comparari non poſſint, nomina tamen aliquo modo utriuſque convenire, non abſurde dici poſſet. De his autem, ſi quis plura ſcire deſiderat, is legat Lipſium in Analectis.

In diſcurſu militari.

Lib 3. dial. 1.

Capvt LXXXVI.

De miſerabili & inopinata calamitate & cæde multorum ex incendio pyrii pulveris Mechliniæ orta.

QVANQVAM in hiſtoriis paſſim locorum horribilia exſtant exempla, de cladibus & damnis, vel fortuitis, vel data opera procuratis, ex incendiis tormentarii pulveris ortis: nullam tamen calamitoſiorem & atrociorem legi illa, quæ ſuperioribus annis Mechliniæ, circa id tempus, quo Elector Saxoniæ, & Landgravius Haſſiæ, à Cæſare proſcripti ſunt, & utraque pars ſummis viribus exercitus contraherent, accidit. Hæc inopina calamitas eleganter & pathetice ab Heutero Delphio deſcripta eſt: quam cum dignam lectu exiſtimem, huc volui inſerere: Ea vero eſt talis: Septimo Auguſti anno 1546. ingentem Mechlinia cladem, ab incenſo à

In vita Caroli V. l. 12.

fulmine, pulvere tormentario accepit. Erat in muri ambitu, qui civitatem amplectitur, iuxta portam Neckerspouliam, turris rotunda, veteri more, è quadrato albo lapide vivo ædificata, dicta Santporta, quod arenoſam ſonat portam. Altiſſimo eius fundamento opus concameratum erat ſuperinſtructum. In huius fundo ad ſeptingenta dolia pulvere tormentario plena, in belli uſum cuſtodiebantur. Turris vero aliquot locis vetuſtate rimas agebat. Conqueſta fuerat hac de re ad magiſtratum non ſemel vetula paupercula, in ea gratis habitans. Cumque pomeridiano tempore tonitrua ac fulgura excitari vehementia conſideraret, formidine correpta, circa veſperam cum rebus pretioſioribus alio divertit. Nocte, hora undecima, redeunt tonitrua, fulmina ac fulgura, intrantiaque per rimas, pulverem incendunt. Turris ingentis altitudinis è fundamentis in altum integra ſublata, antequam vis pulveris, quæ eam elevarat, evaneſceret, in aëre diſrumpitur; quadratique ingentes lapides per univerſam disiecti urbem, evertunt in proximo ultra ducentas civium domos, ac totidem in ampliſſimo ſuburbio ædes, quarum lateres, vivique lapides non minus detrimenti quam turris intulere: vitreæ fere omnes Mechliniæ feneſtræ, lapidum, tegularum, laterumque volatu, ac immenſo diſrumpentis turris fragore ſunt confractæ: feneſtræ ligneæ, ianuæ ac oſtia, ſeris peſſuliſque diſſilientibus ubique patuere, omnibus non parum admirantibus ſubitæ cladis cauſam. Homines utriuſque ſexus variæ ætatis ultra quingentos oppreſſi, vulnerati ad bis mille. Nulla enim univerſa in civitate, fuit domus, quæ non cladem, damnum, aut utrumq; pertulerit. Variis locis utriuſque ſexus homines è lectis ſurgentes, capitaq; feneſtris, ut tumultus cauſam diſcerent, exerentes, ea tranſvolantium lapidum violentia perdidere. Multis locis vir uxorem, illa maritum, aut parvos liberos iuxta ſe extinctos, luxere. Puer in platea, negotii cauſa cū lumine incedens; in aërem à lapide abreptus, eidem incumbens, in terram illæſus, ſed extra ſe repertus rediit. Multi inſtar Æthiopum à pervolante pulvere infecti ac ſauciati, miſerabile ſanis præbebant exemplū, ſpectaculūq;. Congerrones aliquot potatum ad tabernam cereviſiariam ierant, temporiſq; terendi, ſymbolique conficiendi cauſa chartis luſoriis certabant, Hoſpita ad promendam cereviſiam in ſubterranea erat cella; rediens, hoſpites ad menſam, ut eos reliquerat, ſedentes omnes, ſed mortuos reperit, manibus chartas luſorias tenētes. Per octo dies cives rudera perſcrutantes, ſaucios ac mortuos detexere. Repertus eſt inter alios vir nudus, inter duas macerias coniectus, rogans, num, mutato univerſitatis ſtatu, Chriſtus ad generale totius humani generis iudicium veniſſet. Temporis puncto hæc clades incidit ac ceſſavit, tota exinde nocte ſumma in aëre fuit ſerenitas. Diſcurrentes per civita-

tem

item lictores ac Magiſtratus cum tædis ac facibus, ſaucios calamitoſoſque inter collapſarum ædium ruinas ac rudera perquirebant, iuvabantque. Mortui promiſcue in cœmiterio D. Petri ſepeliebantur. Nullus enim ſuos agnoſcere poterat, quod mutilata corpora, tormentarioq; pulvere tincta, mirum in modum intumuiſſent, deformataq; eſſent. Concurſum eſt Mechliniam, ex omnibus Brabantiæ oppidis ac urbibus, imo è vicinis provinciis, ad tantæ cladis inſpectionem. Nam reperta fuere mortua mutilaque corpora ad ſeſquimilliare extra civitatem, variis locis disiecta, quædam horrendum in modum ex arboribus pendentia: ut concubina prætoris ab AA. quæ flaveſcenti capillitio ex arboris ramo nuda dependens, aperto ventre, inteſtina in terram defluentia, omnibus cum horrore oſtentabat. Civitatis foſſa ab utraque dirutæ turris parte ad ducentos paſſus ſicca conſpiciebatur: murus ad idem ſpatium, quo turris ſteterat, ab utroque latere exciſus erat, quũ eo loco aqua, quæ in foſſa erat, pedeſtris lanceæ altitudinem fere æquaret. Piſces quoque magno numero per agros diſperſi, extinctique conſpiciebantur, vicinarumque arborum ramiis abundabant. Arbores ceraſis, cæteriſque pomorum generibus ſcatentes, (conſita enim erat Mechlinia in circuitu omni pomiferarum arborum exquiſito genere) pro maiori parte radicitus everſæ: cæteræ foliis fructibuſque ſpoliatæ, paulo poſt (dictu mirum, ſed veriſſimum) primum folia, deinde flores, poſtea fructus eodem autumno iterum reddidere, ſed pars maior non plane maturuit. Memini me Mechliniæ in templo D. Petri, haud procul Santporta ſito, ubi mortui fuere ſepulti, hoc legiſſe diſtichon, annum, diem, cauſamq; cladis continens:

TVrres ContrIta LaCerant VI pVLVerIs ædes,
Septena AVgVſtI fVLgVra MeChLInIæ.

Hanc hiſtoriam late peculiari capite deſcripſit Gilbertus Cognatus Nozorenus, cuius titulus eſt: *De horrendo quodam tonitru & fulmine, quod accidit Mechliniæ, &c.* ubi ſigillatim recenſet de everſione ædificiorum & mirabili cæde hominum, in diverſis locis, mutilatis membris repertorum, ad quem lectorem, plura de hac re cognoſcendi cupidum, remitto. *In narrat. Sylv. l. 8.*

CAPUT LXXXVII.

De circo vel rota humanarum rerum, quæ ſemper circumagitur.

VERBA Crœſi, in libera cuſtodia, apud Herodotum, ad Cyrum, cum adverſus reginam Scytharum Tomyrim bellum, magno ardore & apparatu, inſtrueret, ſunt admodum memorabilia. Equidem, inquit,

tibi Rex, etiam antea dixi, quandoquidem Deus tibi me tradidit: Quicquid animadverto errati in tua domo, id omne me pro viribus averſum ire. Nam meæ ruinæ, etſi ingratæ, mihi tamen extitere diſciplinæ. Si tibi eſſe videris immortalis, & eiuſmodi exercitui præeſſe, nihil eſt opus, ut meam dicam tibi ſententiam. Sin vero te quoque cognoſcis hominem, & iſtis eiuſmodi præeſſe, illud inprimis diſcito: HVMANARVM RERVM CIRCVM ESSE, QVI ROTATVS, SEMPER EOSDEM FORTVNATOS NON SINIT. Eandemque ſapientiſſimam ſententiam mille exemplis comprobatam plures quoque uſurparunt ſcriptores: maximeque eam illuſtravit Greg. Nazianzenus in Oratione, quam περὶ φιλοπτωχίας inſcripſit. Etſi autem idipſum antea pluribus rationibus & documentis demonſtravi, tamen materiæ huius utilitas mihi occaſionem præbuit, plura, eaq; non vulgaria, prioribus addendi.

Cap. 31. sent. 2.

In Elogio Illuſtr. virorum.

Adducemus & conſiderabimus igitur Antonii Grimani, olim Veneti principis, viciſſitudines rerum, ſub cuius effigie, in Muſæo Ioviani, ita in principio ſcriptum eſt. In attollendo premendoque Antonio Grimano, alternantibus diverſæ ſortis impulſibus, Fortuna mirabiles edidit ludos: quos deinde latius explicat, quomodo à prima adoleſcentia uſque ad legitimam petendis honoribus ætatem, ſummos labores, ſummaque tempeſtatũ pericula alacriter ſubierit: Quomodo deinceps procurator Divi Marci ſit factus, & ad ſummos honores pervenerit, patriæque acceptus & utilis fuerit, donec in prælio cum Turcica claſſe apud Sporadas Inſulas, commutatis repente ventis, nec opportune parentibus quibuſdam Trierarchis, tota ſpe deiiceretur, & propemodum deleta claſſe Veneta inſtructiſſima clade maxima afficeretur, & Turcæ Naupacto potirentur, Grimano fruſtra ſe à Trierarchis per ſummam malignitatem atque ignaviam proditum conquerente, nec tamen in eos, quod eſſent nobiliſſimi ordinis, Imperii ſeveritatem exercente. Eius fœde potius, (pergit Iovius) quam male geſtæ rei nuntius, Grimanum ſummæ invidiæ expoſuit, ut comminuta repente eius gratia atque auctoritate, ſucceſſorem ei Senatus decerneret Melchiorem Triviſanum, veterem inimicum, qui Grimano compedes iniiceret, captivumque, ad dicendam cauſam, Venetias continuo devehi iuberet. Quo nuntio Grimanus, ut inſons, & egregie animo conſtans, Senatui omnino parendum exiſtimans, non exſpectato ſucceſſore, compedes ſibi ultro iniecit, & peculiari mioparone Venetias devectus eſt, patribus ſeſe compeditum & iudicii pœnam ſubire paratum oſtendens. Nunquam antea Venetiis frequentius atque celebrius ullius rei ſpectaculum fuit, quum eo habitu ſenex Imperator, & nihil tale ex æquo meritus, à rerum capitalium miniſtris in carcerem duceretus, & pleriſque manarent lachrymæ, ex memo-

riæ anteactæ vitæ. Publice autem accuſatus à Nicolao Michaële, tandem non ut reus criminum, ſed ad minuendam invidiam, in Oſſarum, alteram Abſyrtidum inſulam, relegatus eſt. Tandem cum aliquantiſper Romæ apud filium Cardinalem, nihilominus patriæ inſerviens, vixiſſet Venetiis extincta invidia, patrum iudicio revocatus eſt, INTEGRITATIS ET VIRTVTIS ERGO. Hæc enim verba fuere publici decreti, QVOD nuſquam præclaram iuſti officii pietatem, ulla in re, erga patriæ decus intermiſiſſet. Quo exemplo videri potuit, veræ virtutis nomen inſolentis Fortunæ fluctibus iactari quidem, ſed nunquam mergi atque opprimi poſſe. Sequentibus annis Grimanus hic non ſolum iterum creatus ſancti Marci procurator eſt, ſed & graviſſimam legationem ad Franciſcum Regem ſuſcepit. Exinde inane ſemper Conſiliarii nomen, continuato honore uſque ad Lauredani Principis mortem, promeruit, cui poſt longam Candidatorum contentionem, ſucceſſor Princeps creatus eſt. Inter alias autem virtutes maiore cum laude rarum in eo fuit, quod Nicolao accuſatori omnis eius acerbitatis oblitus, capitalem iniuriā remiſerit, &c. Prolixior fui, in recenſendis variis viciſſitudinibus Grimanianis, ob eius viri, in adverſis & proſperis rebus, conſtantiam & magnanimitatem, donec nonagenarius, poſtquam Reipublicæ tribus annis præfuiſſet, moreretur. Fuit enim, ſicut Iovius eum commendat, vir frugalitatis eximiæ, per omnem ætatem, indomitique laboris atque animi, ad omnis fortunæ caſus firmiſſime compoſiti.

Non diſſimile fuit fatale infortunium, & deinceps felicitas mirabilis in Ludovico Aurelianenſi, qui cum ad ſupplicium in carcere capitis damnatus, cuſtodiretur, à Rege Carolo VIII. adverſus omnium ſententiā ac opinionem abſolutus; nec multo poſt, Carolo ipſo abſque liberis decedente, Galliarum Rex omnium conſenſu creatus eſt, ſicut Iovianus Pontanus de fortuna aliquid memorabile, quod noſtrates hiſtorici prætериere, literis mandavit, ut Papirius Maſſonus, & inter alia refert: quod Ludovicus in Brittanico bello captus in acie, ductuſque Avaricum Biturigum, longam ſane cuſtodiam pertulit, etſi ſororius Caroli VIII. erat, eumque certa iura, iure regii ſanguinis, ipſi ſucceſſorem deſtinabant. Triennium ferme in illo carcere fuerat, cum ab ipſo Rege, præter omnium opinionem, ſe libertati priſtiniſque honoribus reſtitutum vidit. *Lib. 2. de fortun.* *Annal. l. 4.*

Ex veteribus documentis huic noſtræ meditationi potiſſimum convenit, quod Rhegino, de Carolo Craſſo; vel III. huius nominis Imperatore, de ſubita mutatione eius ſtatus, recenſet: Carolus, inquit, corpore & animo cœpit ægrotare: menſe itaque Novembri Tiburias venit, ibique conventum generalem convocat, cernentes optimates regni, non modo

vires corporis, ſed etiā animi ſenſus ab eo diffugere, Arnulfum filium Carlomanni ultro in regnum attrahunt, & ſubito facta conſpiratione, ab Imperatore deficientes, ad prædictum virum certatim tranſeunt, ita ut in triduo vix aliquis remaneret, qui ei ſaltem officia humanitatis impenderet, cibus tamen & potus ex Luidperti ſumptibus adminiſtrabantur. Erat res ſpectaculo digna, & æſtimationis humanæ ſortis rerum varietate miranda. Nam ſi ut ante ſecunda fortuna, rebus, ultra quam poſſet, affluentibus, tot tantaque Imperii regna, ſine laborum ſudoribus & certaminibus attraxerat, ita ut poſt Magnum Carolum, maieſtate, poteſtate, divitiis, nulli Regum Francorum videretur eſſe poſtponendus: ita nunc adverſa velut, in oſtentatione fragilitatis humanæ deficiens, quæ fortuna cumulaverat, cuncta inhoneſte in momento abſtulit, quæ proſpero arridens ſucceſſu, quondam glorioſe attulerat.

Mirabiles mutationes in bonam & malam partem Matthiæ Corvini antea quoq; attigi, & nunc plura de his addere operæ pretium duxi. Nam duo potentiſſima Regna eodem tempore Rege orbata, ex nobiliſſimo atque altiſſimo ſanguine, ad mediocris generis homines pervenere. Hungaria ad Matthiam, Bohemia vero ad Poggiebracium. Siquidem menſe Ianuario, anno 1458. Matthias inter 40. millia virorum qui medio in Danubio, tum glacie conſtricto, impatientes magni frigoris, electionis exitum exſpectabant, Rex adhuc Pragæ, in cuſtodia Poggiebracii acclamatur. Singulare prorſus humanæ inconſtantiæ documentum; ex duobus adoleſcentibus, ætate moribúſq; pene paribus, alter Ladislaus Rex, ex regio ſolio, dum novæ nuptæ thalamum exornat, defertur ad tumulum; alter, dum capitalem ſententiam exſpectat, trepidus ex carcere vocatur ad regnum, &c. ſicut Bucholzerus ex Ænea Sylvio & aliis obſervavit.

In Indice Chronolog. mihi fol. 162.

Fuerunt ſane multa peculiaria & eximia dona in Corvino. Tam magno enim & invicto animo fuit, ut Cæſari Friderico per Legatos ſuos nuntiari iuſſerit: Ni deſiſteret à bello ſibi inferendo, ſed ulterius armis ſe laceſſendo pergeret, ſciret, in ſua poteſtate & arbitrio eſſe, Turcam, infeſtiſſimum utriuſque hoſtem, in mediam Auſtriam, vel porro etiam in Germaniam, reſeratis clauſtris & impedimentis Hungaricis, cum numeroſiſſimis copiis introducendi. Quem eodem modo, ſi Cæſar potius amico quam hoſte ſeuti vellet, inde rurſus exturbare, profligare, & in Thraciam cum clade redire, coniunctis viribus & animis, cogere poſſent. Sed pax & reconciliatio paulo poſt inter hos ſuos heroas ſecuta, ad alia utiliora eius animum adduxit. Licet fieri potuiſſet, ut tam potentiſſimus, crudeliſſimus & infeſtiſſimus hoſpes invitatus, patefacto aditu, Matthiæ talem gratiam retuliſſet, qualem Græcis diſcordibus paulo ante retulerat. Facilius

cilius enim fores reſerantur, quam invitis potentioribus rurſus clauduntur. Fatendum ſane eſt, ut dixi, hunc Regem Hungariæ præ cæteris, multis eximiiſque heroicis virtutibus, (ſicut eius res præclaræ brevi tempore geſtæ abunde teſtantur) præditum fuiſſe, dignum profectò longiore vita & regno. Quomodo autem affectus fuerit Mahumetes Turcicus Imperator erga Corvinum, & cognita ipſius morte, ob vindictæ cupiditatem, lacrymas fuderit, antea recenſuimus. *Cap. 26. centur. 2.* Econtra quomodo Corvinus erga Mahumetem animatus fuerit, ex eo apparet, quod is ſæpius de pace Matthiam requiſiverit, eius potentiam & felicitatem metueris; ſed cum minus ſecuram & tutam fore iudicaret, veritus, ne ſub pacis tractatione maiores inſidiæ ſtruerentur, & bellum acrius conflaretur, eam inire recuſavit, reſpondens, Vngariæ Regi non eſſe licitum, vel pacem vel inducias cum Turcis paciſci, ſed rebus ſuis ad limites Regni proſpecturum, prout eos animatos vel inſtructos noverit. Neque Legatos Turcicos deinceps in ſuum conſpectum venire paſſus eſt, non ignorans, ſub ſpecie pacis bellum eos machinari gravius.

Cæterum cum paulo ante de Ladiſlai Regis potentiſſimi, in florenti ætate, & quidem ſponſi, ſubita morte, & viciſſitudine inſolita, mentionem fecerim, non extra propoſitum erit, eam rem prolixius deſcribere, cum auctores in hac non conveniant, ſed plerique hiſtorici, tanquam incertam, in medio relinquant. Inter quos eſt Gerardus de Roo: De morbi genere, inquit, quo ſublatus eſt Ladiſlaus, neque tum, neque poſtea certi aliquid conſtitit. *Hiſt. Auſtr, L. 6.* Et in eiuſmodi rebus tutius eſſe ſcriptores putant, famam citare teſtē, quam ipſos affirmare. Cruditate ſtomachi nonnulli, peſte alii peremtum volunt, eiuſque indicia apparuiſſe circa inguina. Medici Germani, quorum opera præcipue uſus fuerat, veneni ſuſpicionem feciſſe perhibent, poſtquā ex Bohemia ad ſuos rediere: id vulgus pro certo apprehendit, verene, an ex odio Bohemicæ gentis, cui tum ea propter religionem obnoxia erat, incertum. Bohemi certe iniuriam hic ſuis hominibus fieri affirmant, &c. Sciendū autem eſt, alium fuiſſe Ladiſlaum, Regem Neapolitanorum, quem Itali Lanzilotum nominant, qui ex complexu Venereo virginis, Medici filiæ, ex perſuaſione patris, largitione corrupti, napello venenatiſſima herba infectæ, ipſum quoque infectum atque toxicatum ſcribunt, inter quos eſt Collenucius. *L. 6. c. 11.* Sed ut cœptam materiam huius capitis finiam, plures de varietate & mutabilitate fortunæ hiſtorias congeſſit Fulgoſius, ex quibus conſtat, etiam fœminas regias iiſdem caſibus expoſitas fuiſſe. Memorabilia autem præ cæteris ſunt, quæ de Eliſabetha, vidua Ludovici Regis Hungariæ, & eius filia, ibi recenſet, quo ob prolixitatem cupidum Lectorem remitto: Qui addere quoq; poterit Onuphrium

Pan-

De rebus Hungar. p. 2. c. 19. Panvinium, & Conradum Marpurgenſem in vita S. Eliſabethæ. Non omittendum certe eſt exemplum memorabile, ex Petri Meſſiæ ſylva, de Iacobo Luſignano, agnato Petri Regis Cypri, non diſſimile illi, quod Corvino accidit. Is captus a Genuenſibus, & per novennium in carcere abſque ulla ſpe liberationis detentus: Mortuo vero Petro Rege, ob conſanguinitatem defuncti in locum, abſens Rex à Cypriis eligitur, qui illum captivum, miſſa ornatiſſima legatione, liberari petuit. Aſſenſerunt Genuenſes, & ita perſoluta ingenti vi pecuniæ, pro redemtione, is, qui paulo ante carceri diuturno incluſus, in hoc ſqualore mortem optarat, mox non ſolum liber factus, ſed etiam in potentem Regem evaſit. Vera itaque & ſalutaris eſt doctrina Cominæi, dicentis: ita comparatum eſt in rebus humanis, ut omnes pariter aliquo afficiantur dolore. A condito enim mundo, rerum omnium fabricator Deus hoc ita conſtituit, neque decet cuiquam illius evitare decretum. Sed differunt inter ſe cruciatus. Nam qui ſunt animi, gravius urgent, quam corporis.

Caput. LXXXVIII.

Inſigni & atroci facinore & ſcelere ſeditioſos & rebelles plerumque ſe ab omni reconciliatione, cum ſuomet ipſorum interitu, excludere.

Samuel. 2. c. 16. IN ſacris literis legimus, Abſcholomo, cum cupiditate regnandi præpoſtera audacia parentem ſuum optimum Regem Davidem, rebellis ipſe, ex regno fraude & vi eiicere vellet, Achitophelum illum, cuius auctoritas & conſilium diebus illis erat, ac ſi quis conſuluiſſet verbum ipſum Dei, inter alia, ad confirmandum regnum Iſraeliticum, occupatum, ita conſuluiſſe: Congredere cum concubinis patris tui, quas reliquit ad ſervandum domum ſuam, ut, audiente toto Iſraële, fœtidum te reddituum eſſe patri tuo, confirmentur manus omnium, qui tecum ſunt, &c. Hoc conſilium profectò fraudulentum & execrandum Abſolon ſecutus eſt, & quidem non clam, ſed palam extenſo tentorio ſuper tectum, ut ingreſſus ad concubinas paternas & inceſtus omnibus innoteſceret. Quid Achitophelum impulerit ad hoc dandum conſilium, non eſt obſcurum, & ipſe declarat ſuis verbis: Poterat populus ſuſpicari, inquit, te rediturum in gratiam cum patre. & metuit, ne forte cudatur faba hæc in eorum capitibus; dum ita conſulit eis, ſibi quoque conſulit, ne, ſi reconciliatio fiat, ipſe daturus ſit iuſtas pœnas. Ob hanc rem conſilium eius eo tendit, ut odium inter patrem & filium implacabile fiat: conſulit itaque, Abſolonem tanta contumelia parentem afficere debere, ut deſperanda ſit reconcilia-

cilicio, [illegible] tempe incestu [illegible] ut uxores patris, omnibus videntibus, [illegible] cognoſceret, non ex compoſito [illegible] geri. [illegible] Achitophel [illegible] & [illegible] fuiſſet, ut ejus conſilia [illegible], & ab [illegible], qui [illegible] deque habebant oracula divina, divinis oraculis æquiparata ſint, [illegible] videre non potuit, conſilium Abſolomo & [illegible] exitiale. [illegible] non tantum [illegible], populo & Abſolomo [illegible] dolo occupatum [illegible], ſed etiam ulciſci privatam [illegible] propoſitum [illegible], ut Hebræi [illegible] tradunt erat avus [illegible]. Voluit igitur [illegible] uxores Davidis contaminarentur, ſicut ille neptem ſuam contaminaverat. Meum itaq; fuit intentum, Abſolonem & Achitophelem voluiſſe, populum conſ[illegible] in [illegible] novo Rege, cum tamen illi [illegible] int adverſus Deum, & legitimum Regem. Iſraelitæ autem ex [illegible] geſta ab Abſolomo videre poterant, hunc tamen ex Deo [illegible], ut [illegible] tam [illegible] regnum [illegible] bat, ſicut [illegible] in hoc caput ſuis commentariis [illegible] obſervavit. Sed veniamus ad profana. Simile [illegible] ut omnis reconciliatio tolleretur, & tutius [illegible] poſſet, Medea commiſit, dum occiſorum liberorum membra in [illegible] objecit, quod Ovidius [illegible] & [illegible] deſcripſit: ad quem [illegible] cupidum plura de hac re cognoſcendi remitto. Is pro ſua prudentia [illegible] atque diſcernet [illegible] fabuloſa ſint, vel hiſtorica.

Mahi fol. 273

In Metamorph. Hiſtor. lib. 1

Huc pertinet [illegible] Polybius de bello [illegible] ſcribit, quod ipſe at[illegible] & crudeliſſimum vocat, ob non ſoluta ſtipendia [illegible] mercenariis, ex [illegible] Carthaginienſium, quod tantam conductorum militum multitudinem [illegible] Romanis [illegible] coegiſſent. Ij, facta ſeditione, ducibus Spendio & Mathone, Giſtonem, qui ad eos pacandos [illegible] erat, [illegible] & cæteros [illegible], poſt [illegible] exardeſceret bellum, & omnis [illegible], [illegible] aliquod patrare [illegible]. Cum enim [illegible] antea multis exactionibus & gra[illegible] oppreſſi ſub ſpe libertatis arma commoviſſent, & 70. millia [illegible] ex Africa conveniſſent, ita ut Carthaginem ipſam ob[illegible]. Tandem [illegible] Amilcare, qui dimiſſis & liberaliter [illegible] Lybios, [illegible] ſimiles, oblata impunitate ſibi conciliare ſtudebat, veriti Mathos & Spendius, ne ipſorum exiſtimatio [illegible] crudele aliquod facinus machinari conati ſunt, quo mul[illegible] Carthaginenſibus omnino alienos facerent. Ex con[illegible] itaque [illegible] Gallorum, in crudeli & atroci propoſito ſe[illegible] confirmantur. Vnam, inquit, ſalutis viam [illegible] ſuis proſpicere, ſi omnis ſpes, quam in Carthaginenſibus habeant,

ita proſpero Carthaginenſium eventu, ut non ſolum omnem Africam re-cuperarent, verum univerſos rebellionis principes [illegible] tandem ſupplicio affecerint. Siquidem Matho, reliquiq; captivi [illegible] a juventute Carthaginenſi per urbem ducti, dignas tandem ſceleribus ſuis pœnas luere. Tandem concludit Polybius: Tribus fere annis & quatuor menſibus id bellum duravit, omnium, quæ nos audiverimus, crudelitate, ac omni ſcelerum genere maximum. Recte itaque ibi ſequentem egregiam ſimilitudinem annectit. Quo fit ut ſi quis recte intueatur, non dubitet affirmare, non modo corpora hominum & quædam in illis ulcera ita interdum creſcere, ut ſanari nullo modo poſſint; ſed & longe magis humanis animis accidere. Ut enim in ulceribus evenit, ut ſi illis medicamentum cum [illegible] adhibeas, ulcus ipſum [illegible] refricatum augeſcit: ſi vero curam ejus negligas, longe magis ſua ipſius natura extenditur, neque prius deſinit, quam omne ſubjectum corpus [illegible] labefactum [illegible]. Ita animis quoque conſimiles [illegible] accidunt, [illegible] ex reliquis [illegible] homine [illegible] atque [illegible] fiat, cui ſi quis veniam aut impunitatem aliquam conceſſeris, aut aliter benignitate cum [illegible] proſecutus, id omne [illegible] fraudemque ex [illegible], [illegible] fit, & erga beneficium longe magis infidus. Si vero e contra op-[illegible], nihil eſt adeo [illegible] crudele, [illegible], quod non facile aggre-[illegible], [illegible] ibi tam [illegible], donec ad extremum o-[illegible] Quarum rerum mini-[illegible] partem, male mores afferunt, & [illegible] ata a teneris [illegible]. Hæc ex Polybio [illegible] ſint ad communem [illegible] utilia & memorabilia, excerpere volui.

Ex quibus [illegible] crudelia conſilia & facinora impunita non fuiſſe, [illegible] exemplo ſequenti [illegible] apparet, quod ſub finem hujus capitis adiiciam. [illegible] Celebias [illegible] Imperator [illegible] magna multitudine hominum [illegible] Mahumeticæ [illegible] na Halis ad-[illegible] Sophia ductus, in Armeniam, Aſi-[illegible], Turcosque aliquoties ingenti clade, acie, & juſto prœlio [illegible]. Inter quos fuit Bellerbechus Aſiæ, qui in urbe Cutheja, quæ [illegible] & totius Aſiæ umbilicum tenet, Anatoliæque Magiſtri equitum ſedes eſt, ſicut in Europa, quæ Romania dicitur, apud Sophiam [illegible] alterum Bellerbechum conſidere videmus. Is Bellerbechus, [illegible], ex Paphlagonia, Galatia, Bythinia, & Ponto, ex incon-[illegible] & magna ex parte inermi, virtuti tamen vete-[illegible] confidens, a Techellinis, qui pileata acie, [illegible] rubei conſpectu, quod tota cruore conſperſa videbatur, ty-

ronibus & imperitis hominibus formidinem intenderat, cruentis [illegible] cæſus & profligatus eſt: cumque in fuga ſe cum reliquis in urbem C[illegible] contuliſſet, ea paulo poſt expugnata, cum ingenti cæde Turcarum [illegible] eſt Bellerbechus cum uxoribus & ingenti præda captivus abductus. Verum cum juſſu Bajazethis Halybaſſa, cum inſtructiſſimo exercitu in G[illegible]tiam veniſſet, & Techellem ſe recipientem, hoſtiliter perſequeretur, [illegible] hoſtes atroci ſpectaculo edito aut demoraretur, aut à perſequendo [illegible]reret Bellerbechum, quem vinctum trahebat, media in via ſequentibus ſpectandum palo affixit. Nec Halybaſſe horrendo clariſſimi viri interitu [illegible]
Hiſt. lib. 3. minus, quicquam de crudelitate ſibi remittendum exiſtimavit. Et [illegible] ſequuntur, à Paulo Iovio ([illegible] quo hæc ſummatim deſumſimus) [illegible] deſcripta.

CAPUT LXXXIX.

De impr[illegible] & cru[illegible] ex [illegible] cæde.

Cap. 83. centur. 1. DISSERVIMUS quidem & [illegible] antea [illegible] viſis & cruentis lanienis & [illegible] vero præterea nonnulla alia memorabilia [illegible] duxi. Quomodo Ioannes à Prochyta, vel vindictæ [illegible] conjugem, vel ſuperbia Gallorum, aliisque injuriis, [illegible] fuerit, peregrinando ad Pontificem, & Imperat[illegible] logum, eorumque conſenſu proc[illegible] Veſper[illegible] dicto capite reperitur, & extat hujus [illegible]yta, [illegible] talis ad Martinum III. Papam. Ego, inquit, co[illegible] Carol[illegible] rum Regis amic[illegible] ejus incommodi [illegible] animo [illegible] tamen volui te meis literis cognoſcere, Gallorum [illegible] ſe, ut Siculi omnes uno conſilio adve[illegible] ſtituta veſperarum hora, quamprimum [illegible] ſunt, exci[illegible] tumultu, omnes [illegible] runt, adeoque à populo ſævitum eſt, [illegible] ſemine concepti viderentur, extin[illegible] Quæ omnia [illegible] rum ſceleri quam Gallorum libidini ac ſuperbiæ [illegible] igitur prudentiæ ſanctitatisque tuæ [illegible] ploro, Aragonenſis [illegible] favere. Nam optimi R[illegible] [illegible]cta[illegible] cognoſces, ut demum [illegible] us neceſſitudini antepon[illegible] Vale.

Ex hac epiſtola apparet, quomodo [illegible]

[illegible]

[illegible], cujus auctor ille Procbyta fuit, extenuare & frigide excuſare, atque in vitia Gallorum transferre voluerit. Sperlinga autem arx, quæ ſola contra omnes Siculos in cædem Gallorum aſſentire noluit, ſita eſt non procul a Nicoxia, quam Hambitam antiquitus appellarunt, ſicut Cl. Marius Arctius ſcribit, in rupe ex una parte in excelſa altitudine excisa oppidumque ibi antiquitus fuiſſe, ruinas ac antiquitatis veſtigia oſtendere ait, ejuſque incolas Siculis tunc Gallos, qui Siciliam opprimebant, trucidantibus tantum aſſentire negaſſe. Verum, eſto ſane, ut hæc laniena Gallorum, & veſper Siculus dici poſſit ob inſolentiam, crudelitatem & libidinem Gallis accidiſſe. Sed qualis, obſecro, fuit illa crudelitas, quam Tiberius olim Romæ exercuit, in qua ob crudeliter occiſos, ne gemere quidem licuit: jacuit (inquit Cornelius Tacitus) immenſa ſtrages, omnis ſexus, omnis ætas, inluſtres, ignobiles, diſperſi aut aggregati, neque propinquis aut amicis adſiſtere, inlacrimare, vel inviſere quidem diutius dabatur. Sed circumjecti cuſtodes, & in mœrorem cujuſque intenti, corpora putreſcentia [illegible], dum in Tiberim traherentur. Vel fluitantia, aut ripis appulſa non cremare quiſquam, non contingere, [illegible] ſortis humanæ commercium vi metus, quantumque ſævitia [illegible], miſeratio arcebatur.

In Sicilia chorographia.

Lib. 6. annal.

Nam [illegible] laniena conſtat fuiſſe Lutetiæ ſuperioribus annis [illegible] & [illegible], ſub prætextu nuptiarum, eo allectorum. [illegible] interempto, in eos, qui ab ejus partibus ſteterant, [illegible], ne dicam prodigioſe, ſævitum: Lecuit [illegible] ſtrages [illegible], nullo ſexus, ordinis, ætatis diſcrimine, multique ex [illegible], [illegible], odio privato, proſcriptorum [illegible], credas [illegible] patriis [illegible] [illegible] laniénam [illegible] & prolixe [illegible] Nathan Chytræus [illegible] H[illegible] & [illegible]. Nihil autem novi eſt, [illegible] prudentiores & [illegible] non poteſt, in caſſes & retia alliciuntur [illegible] In Africa, inquit princeps [illegible] Hanno, opes ſuas, quibus Reipublicæ ſuperabat [illegible] ad occupandam dominationem [illegible], regnumque invadere, interfecto ſenatu, conatus eſt. Cui ſ[illegible] ſolemnem nuptiarum [illegible] ut religione votorum [illegible] committeret, & ne[illegible] facilius tegerentur. Itaque plebi epulas in publicis porticibus, [illegible] in domo ſua parat, ut poculis veneno infectis, ſecretius [illegible], & ſine arbitris interficeret, orbamque rempublic[illegible] facilius invaderet.

Ex Vindiciis mihi fol. 11. An. 1572.

Menſe Aug. in fine.

Lib. 11. mihi fol. 217.

deret. Quare magiſtratibus per miniſtros prodita, [illegible] non vindicatum eſt, ne in viro tam potente plus [illegible] gnita, quam cogitata. Contenti itaque cohibuiſſe decreto modum [illegible] ptiarum ſumptibus ſtatuunt, idque obſervari non ab uno [illegible] ſi jubent, ne perſona deſignata, ſed vitia correpta eſſe v[illegible]. [illegible] obſervavit Annibal Scotus, in commentar. ad Corn. Tacitum, [illegible] pejum, imagine pa[illegible]is, ſed Lepidum, ſpecie amicitiæ, ab Auguſto [illegible] ſcribit. Sæpe tyranni, inquit, quos hoſtes alia ratione [illegible], eos nuptiis propinquarum alliciunt, & ſic ſubdola affinitate [illegible]. Id malum & ſceleſtum admodum judicari debet. Quod con[illegible] Federicus Aragonius, Neapolitanorum Rex, noluit [illegible] nium dare Cæſari Borgiæ, quem ſciebat nulla alia de cauſa [illegible] doce re velle, quam ut regnum commodius [illegible] eripere poſſet, & [illegible] ſtiliter regno ab inimicis ſpoliari, quam ſubdolæ a[illegible]. Vnde etiam proverbium Hiſpanicum ortum eſt: *[illegible] requiri, quam in nuptiis & publica luce* [illegible]. [illegible] modo fama fuit Ladislai, potentiſſimi Vngariæ & Bohemiæ Regis, [illegible] Caroli Galliarum Regis filia, Magdalena, apparatum [illegible] lebrationem Pragæ [illegible] inſtitutum [illegible], ut concurrentibus [illegible] licis Principibus potenti manu hæreticos comprehenderet [illegible] dem Huſſitarum inſaniæ daret: Idque præſciviſſe [illegible] giebracium, necemque Regi pro ſua ſalute ma[illegible] [illegible] vius refert, quamvis ſeveritate hujus machinationi d[illegible] certa pro certis affirmare velit.

Recitavimus quoque [illegible], de [illegible] Duci [illegible] cruenta clade, quomodo cum pene [illegible] & in Campania manere diſpo[illegible], tandem in laqu[illegible] eſt, gravi bello a N[illegible] ſuperatum [illegible]. [illegible] Lazius notat, ubi videlicet pro Bocch[illegible] cile fieri potuit a Græco auctore in [illegible] ca vitioſe prolata, vel non recte librariis [illegible]. [illegible] Regis, qui teſte Appiano Alexandrino Eupator Dionyſius [illegible] cujus antea quoque mentionem fecimus, [illegible] Romanorum tota Aſia fuit [illegible], & admodum [illegible]. [illegible] hujuſmodi fuiſſe traditur, ut [illegible] nis, omnes paſſim Romanos [illegible] mulieres, cum pueris & liberis, [illegible] interficerent, ſicut Plutarchus & Valerius Maximus [illegible] tradunt nonnulli auctores, hoc eſt [illegible], c[illegible] [illegible]

Annal. lib. 1.

Guicciard. Franc. lib. hiſt. Ital. 4.

De reb. geſt. Ximen. lib. 3.

In hiſt. Bohemiæ, c. 71.

In Sylla. lib. 9. c. 2.

[illegible]m, uno die interfecta fuiſſe, ſed Valerius Maximus octoginta tantum millia putat, inter quos Q. Oppium Proconſulem, & M. Aquillium, Legatos captos, & fœde cruciatos, enecatoſque: idq; eo tempore, cum Sylla bello civili Mariano Romæ occupatus fuit: ita ut Mithridates non pro regno & gloria, ſed odio etiam cum Romanis certarit. Fuit autem is poſt Alexandrum Magnum, Regum Orientis maximus, & bello Ariſtonico auxilia Craſſo conſuli, ut populi Romani ſocius, ſubmiſit: Verum [illegible] & regnandi libido in diverſa conſilia eum diſtraxit: dum n. bello Cymbrico, ſervili, ſociali, civilibus denique armis, ſeditionibuſq; Romanos veluti oppreſſos laborare vidit, utendum ſibi ea occaſione, ad regna Aſiæ Europæq; invadenda, occupandaque, veluti muris obnoxia, ratus, pulſo Ariobarzane, Cappadocum Rege, Populi Romani ſocio, primas belli cauſas movit, quem Sulla prætor ex Senatuſconſulto, profligato armis Gordio, Mithridatis duce, in regnum reſtituit. Eſtq; hoc bellum a Cneo Pompejo terminatum, anno V.C. DCXC. hoc eſt, anno, quam cœperat XXXII.

De hac laniena cum encomio Mithridatis, ita ſcribit C. Vell. Paterculus: Per ea tempora Mithridates Ponticus Rex, vir neque ſilendus, neque dicendus ſine cura, bello acerrimus, virtute eximius, aliquando fortuna, ſemper animo maximus, conſiliis dux, miles manu, odio in Romanos Hannibal, occupata Aſia, necatiſque in ea omnibus civibus Romanis, quos quidem eadem die atque hora, redditis civitatibus literis, ingenti cum pollicitatione præmiorum, interfici juſſerat. Quo tempore neq; fortitudine adverſus Mithridatem, neque fide in Romanos quiſquam Rhodiis par fuit, &c. Atque hæc in præſentia ſufficiant improviſarum & crudelium ex inſidiis vel etiam nonnunquam ſub ſpecie amicitiæ ac neceſſitudinum arctiſſimæ perpetratarum lanienarum ex antiquis pariter ac recentibus hiſtoricis collecta exempla. *Hiſt. lib. 2.*

CAPUT XC.

De Templariis & hujus Ordinis excidio.

DE interitu hujus Ordinis, & quo pacto radicitus, uno eodemque tempore exciſus & deletus ſit, antea quoque, quod diverſi auctores diverſa, de cruenta hac & atroci laniena, memoriæ tradiderint, prolixe [illegible]. Quemadmodum autem, quod illa eradicatio vel exterminium [illegible] quidem certo evenerit, non amplius ambigitur: ita, utrum ſontes vel inſontes perierint, eaque maleficia & atrocia delicta, quæ [illegible] imputata cognovimus, vera necne fuerint, in tanta varietate opinionum,

num dubitatur. Quæ diverſitas mihi occaſionem & materiam [illegible]
ul-[illegible] ſiſtendi, & quid hiſtorici defendendo & ac[illegible]
pſerint, congerendi, non quod meum judicium, utrum [illegible]
Syntagm. ctum ſit, interponendum duxi. Id enim lectori cuique [illegible]
juris uni- Cæterum, poſtquam Petrus Gregorius Tholoſanus multa [illegible]
ver. lib. 15. ra ex hiſtoriis Templariorum refert: tandem tamen ita [illegible]
c. 3. dam erga Gallos male affecti comminiſcuntur per calumniam [illegible]
tu Regis Gallorum ſublatos milites Templarios. [illegible]
Roſat. ſe audiviſſe a quodam cauſæ & teſtium [illegible]
tra juſtitiam illos punitos, hacque de re monitum Clementem [illegible]
diſſe: ETSI VIA IUSTITIÆ ordo ille deſtrui non poſſit [illegible]
expedientiæ, ne ſcandalizetur carus filius noſter Rex Galliæ [illegible]
Lib. 11. hiſt. nico Hermanni legitur, a Papa Clemente [illegible]
Flandriæ, crimine hæreſeos [illegible] ſimulatos &c. [illegible]
notat, quo tempore iſte ordo abolitus ſit, qui per [illegible]
comprehenſi, horrendis ſuppliciis necabantur, ortumque [illegible]
à Pulchro Rege ac Gallica nobilitate, quæ precibus [illegible]
mum in hoc adegerunt, ipſe ductus, ut tali tradu[illegible]
iri, eorumque poſſeſſionum (quas per omnem Galliam [illegible]
In Indice bant) conſecuturum. Multa, (inquit Antonius [illegible]
Chronolo- ciebantur, ſed utrum vere nec ſatis conſtat. De hac re [illegible]
giæ fol. 400. zerus, quæ obſervavit, ita ſcribit: Clemens [illegible]
vato conſiſtorio annihilavit ordinem Templariorum [illegible]
& reditus Hoſpitalariis D. Joannis [illegible]
eamque inſulam paulo ante [illegible] ceperant) [illegible]
univerſum orbem hic ordo [illegible]
Templarios, petente Philippo Rege Franciæ [illegible]
valde divites, quorum poſſeſſiones ut [illegible]
men hæreſeos ipſis impe[illegible] Claudius [illegible]
Lib. 4. epiſtolis Tuſca lingua conſcriptis, quæ [illegible]
gantiam mire commendantur: quamobrem [illegible]
nendam duxi. *Finalmente* [illegible]
tra[illegible] m[illegible] [illegible]
[illegible] Re Philippo di Francia, il quale [illegible]
che ju dette, che [illegible]
erano [illegible]
rum, qui non intelligunt linguam Italicam [illegible]
Philippo nō ferunt, principem, qui [illegible]
niſtros, facere ſe ſuſpectum, ut credatur, quod hac [illegible]
[illegible]

ritiâ [illegible] quam zelo juſtitiæ. Quemadmodum creditum & ſcriptum fuit de Rege Philippo Franciæ, dum deſtrueret ordinem Templariorum. Fama [illegible] fuit, cum lucri cupiditate, ut eorum opibus potiri poſſet, id feciſſe, & miſellos illos fuiſſe inſontes, neque commiſiſſe aliquid dignum pœna. In contraria opinione fuit Nauclerus, dum ſcribit: Anno 1310. Hoſpitalarii S. Joannis inſulam Rhodi capiunt: Sequēti anno caſſatus fuit ordo Templariorum, qui in ſua prophana profeſſione abnegabant Chriſtum, exſpuebant ſuper crucem, & adorabant Diabolum ſub ſpecie Catti, ſicut plures eorum confeſſi fuerant. Gulielmus Paradinus autem, licet multo ſit prolixior in cumulandis criminibus, eiſque enormiſſimis, quæ huic ordini imputata fuere, multa atrociora, quam olim Romæ in Bacchanalibus, tamen ſub finem ipſemet ea in dubium vocare & excuſare videtur. *Volum.2.* *In Chron. Sabaudiæ lib.2.c.16.*

Poſtremo adſcribenda duxi ea, quæ Nicolaus Serrarius in vita Petri Archiepiſcopi Moguntini, de Templariis inſeruit. Idem D. Petrus, inquit, provinciale habuit concilium, in quo ſtatutorum provincialium ex antiquioribus ſynodis compendium colligit, cujus vix paucula ſuperſunt, & Romani Pontificis juſſu tractata eſt Templariorum cauſſa. Comparuit autem in Synodo (quemadmodum refert* M. S. L.) Hugo comes Sylveſtris & Rheni, qui [illegible] in Grumbach, prope Medenheim, cum XX. fratribus, ſub habitu Ordinis [illegible] armatis. Hi omnes non quidem vocati, ſed ultro & [illegible] Patrum irrumpunt, omnibus attonitis: Archiepiſcopus viros conſiderans ac violentiam timens, placide jubet, Commendator ut ſe ſiſtat, & ſi quid habeat in medium afferre, dum, ut depromat. Qui clara & [illegible] voce [illegible] ſe ſuoſque confratres intellexiſſe, hanc Synodum ſui Ordinis delendi gratia potiſſimum congregatam, ex commiſſione Romani Pontificis [illegible] quæ [illegible] ſcelera, & plus quam [illegible] flagitia illis [illegible] quod [illegible] ſane eſſet graviſſimum & intolerabile maximeque quod non ordinarie [illegible], nec convicti eodem [illegible]. Quare coram iſta Patrum congregatione ſe appellare & provocare ad futurum Pontificem, ejuſque univerſum Clerum, publicè quoque proteſtari, eos qui propter talia flagitia alibi igni traditi eſſent & combuſti, conſtanter pernegaſſe, ſe quicquam eorum deſignaſſe, atque in ea confeſſione tormenta & mortem perpeſſos, imo Dei Opt. Max. ſingulari judicio & miraculo eorum innocentiam comprobatam, quod albæ chlamydes ac rubricatæ cruces igni nō potuerunt abſumi. Archiepiſcop⁹ his auditis, ne tumultus [illegible] proteſtationem eorum admiſit, ſeque cum Romano Pontifice acturum reſpondit, ut quieti eſſe poſſint, atque ita ad propria [illegible]. Poſtea vero Petrus aliam commiſſionem obtinuit, juxta quam procedens *Mogun. rerum li.5.* **id eſt, Mannſcriptus Latomi.*

In Catalogo gloriæ mundi part. 9. obſerv. 5.

prædictos cenſuit abſolvendos. Actum anno [illegible] Calendis [illegible] ut Nauclerus ex quodam Jacobo Moguntino tradit. [illegible] De militibus templariis Chaſſanæi eſt hæc ſententia. [illegible] MCXVII. ſub Pontifice Gelaſio II. Hieroſolymis [illegible] refert Polydorus & Philip. B[illegible] [illegible] in parte ædium templi habitabant, Templariorum nomen inde habuerunt. [illegible] mum devotionis gratia non longe à ſepulchro Domini habitantes Chriſtianos peregrinos hoſpitio cum charitate [illegible] atque [illegible] craloca & templa [illegible] & [illegible] ſ[illegible] tuto inviſerent, [illegible] ſine ad [illegible] moleſtia [illegible] Fuerunt [illegible] vitæ [illegible] inſignes [illegible] ro, quorum primi [illegible] Magonem, [illegible] & Gaufredum de S. [illegible] dro [illegible] exti[illegible] erunt V[illegible] [illegible] elia [illegible] rabea, duravitque hæc [illegible] 200 annis, & maximas [illegible] & oppida quam plurima [illegible] poſſiderent. [illegible] men convicti demum [illegible], quod [illegible] Hieroſolymis agebant, [illegible] raccenos defendiſſent, eſſentque in [illegible] propter rerum [illegible] Chriſtianis [illegible] tanquam infideles & hæretici [illegible] Clementis V. exterminati ſunt. Et [illegible] quia [illegible] que ignominioſe nimium vitam ducerent [illegible] Philippo [illegible] Rege Pont Rom. concedente. Quibus omnibus deletis eorum bona [illegible] ſima partim militibus Rhodianis, imo major pars, [illegible] bus attributa & conſignata ſunt [illegible] Templariis [illegible] erat, ut ex [illegible] per [illegible], qui [illegible] tur, ut in cap. canonum ad ſententiam [illegible] His [illegible] his diverſis judiciis auctorum [illegible] conſonum ſit, & æſtimet [illegible] Templariorum [illegible] lum tam atrocem mortem & ſupplicium, ſed etiam [illegible] & [illegible] ptionem omnium bonorum, commeruit [illegible] ſed potius venia & [illegible] ratione dignus fuerit.

Caput XCI

Commen[illegible]

Cap. 32. & 33. cent. 1. c. 45. cent. 2

DVlcedo cupiditas, [illegible]avitas, & ſecuritas privatæ vitæ [illegible] [illegible] præbuit, ut prioribus meis [illegible]tationibus & [illegible] culiare aput adjicerem, inde que ve[illegible] ſolatium & [illegible] [illegible] ipſe [illegible] nihil ne mihi gratius contingere poſſit [illegible] ſiduum tempus ætatis meæ ingraveſcentis illa frui poſſem. [illegible]

toti

re? (inquit Buchananus) laux mentis, non in mediocri fortuna ſubſiſtere nec [illegible] quam in perpetuis moleſtiis, aliorum [illegible] negotiis, ſuæ rei negligens, totum vitæ curſum ad alienas rationes [illegible] ponere. Huc reſpexit Seneca in [illegible] elegantiſſimis verſiculis. *De jure Regni apud Scotos.*

Non alia magis eſt libera, & vitio carens,
Ritusque melior vita quæ priſcos colat,
Quam quæ, relictis mœnibus, ſylvas amat,
Non illum avaræ mentis inflammat furor,
Qui ſe dicavit montium inſontem jugis
Non aura populi, & vulgus infidum bonis,
Non peſtilens invidia, non fragilis favor
Non ille regno ſervit aut regno imminens
Vanos honores ſequitur aut fluxas opes,
Spei metusque liber, haud illum niger
Edaxque livor dente degeneri petit
Nec ſcelera populos inter atque urbes ſata
Novit nec omnes conſcius ſtrepitus pavet

Pulcherrime Seneca. Sed rhythmi Italici ſequentes non minorem elegantiam habent.

Beato puo dir quel cittadin felice,
Che ſi ſchiſa della città, i travagli,
[illegible]
[illegible]
Fra [illegible] ſelve, campi, laghi, & fonti
Procura i vitto, in terra, & vita in cielo.

Idipſum obſervavit nobiliſſimus Poeta Anglus Chalonerus, ubi aulicam vitam ad privatam, eamque ruſticam, collatam vituperat, ex quo libello eius [illegible] elegantiſſimos hic inſerere volui: *In miſcellaneis.*

Simplicitas [illegible], probitas, candorque perennis
Et pudor, & pura relligionis amor,
Ruricolas [illegible] recessus
Silvarum [illegible] aquæ.
At [illegible] veſtis,
[illegible] Penelope atria plena procis.
[illegible] ridenti atque ore profundus
[illegible] dignis artibus ambitio.
Omnia purpureæ penetralia protinus aulæ
Traverere, bonis ne locus eſſe queat.

Ergo nec aſpectu tutum eſt divertere, porta
Egrediens plenus qua planus egreditur.

Non omittenda quoque eſt laus & votum vitæ beatæ Juſti Lipſii, qui, ſi in illo ſuo propoſito perſeveraſſet non in multorum reprehenſionem, ſicut plures hac de re libri exſtant, incidiſſet. Verſiculi ejus ſunt tales, quos primæ Centuriæ Epiſtolarum ſuarum inſeruit:

Ille eſt par ſuperis Deus
Et mortalibus altior,
Qui fati ambiguum diem
Non optat levis, aut timet:
Quem non ambitio impotens,
Non ſpes ſollicitat lucri:
Quem non concutiunt metu
Regum præcipites minæ,
Non telum implacidi Jovis.
Vero ſed ſtabilis loco
Vulgi ridet inania
Securoq; oritur die,
Securo cadit & die.
Vitam ſi liceat mihi
Formare arbitriis meis,
Non faſces cupiam aut opes:
Non claris niveis equis
Captiva agmina traxerim.
In ſolis habitem locis,
Hortos poſſideam, atq; agros.
Illic ad ſtrepitus aquæ
Muſarum ſtudiis fruar.
Sic cum fata mihi ultima
Pernerit Lacheſis mea,
Non ullis gravis aut malus,
Qualis Langius hic meus,
Tranquillus moriar ſenex.

Nec diſſimilia iſtis etiam ex Boethii Conſolatione philoſ. depromere poſſem, quæ malo lectorem ab ipſo fonte petere. Hinc reſpexit olim Magnus ille Galliæ Cancellarius Hoſpitalius ad Turnonium Cardinalem, quum propter ferias juridicas illi conceſſum fuiſſet, [illegible] ruri vivere; imitatus autem eſt Similem Præfectum (cujus [illegible] monumenti primæ Centuriæ noſtræ inſerimus) hiſce verſiculis.

O[illegible]

O noſtri melior pars temporis, ô duo ſumma
Lætitiæ menſes exacti, ſcilicet ex quo
Publica jampridem tractare negotia cœpi:
His mihi ſum viſus ſolis vixiſſe diebus.

Idipſum ſentit & optavit præſtantiſſimus ille Legatus Cæſareus, Augerius Busbeckius, ex Conſtantinopolitana aula Turcica reverſus, & otium honeſtum atque quietem in vita privata exoptans. Evolare, inquit, me ex aula, & domum redire geſtientem, retinent etiam privata negotia. Nam mihi quidem vita aulica uſquequaque cordi non eſt. Notæ mihi ejus ærumnæ. Falſo ſplendore multæ ejus miſeriæ obtenduntur. Fuci in ea multum, candoris parum eſt. Nulla eſt aula, quæ vacet invidia, in qua non deſideretur amicitiæ fides, ubi voluntatum mutatio & ſubita ruina metuenda non ſit. Nam Principes & ipſi homines ſunt. Vidi, qui centum amicis ſtipatus regiam adierat, irato Rege, vix cum uno comite domum redire. Aula vero bona non novit, niſi ſero: Vmbris, fama, ſpecie, fallaciis, errore populari dicitur: Vt eos fortunatos ducere non dubitem, quibus illa cito, & cum parvo incommodo defungi datum ſit. Optabile eſt, ſibi poſſe vivere & Muſis, & cum paucis, & non fallacibus amicis, in agelli angulo conſeneſcere. Aut nullo eſt in hoc terreſtri exilio, ut ea demum vera vita eſt. Nimirum quum ſæpe pluris ſiat in aula nobilis ſcurra, quam vir bonus, ut non abſurde boni viri inter aulicos ſpeciem oculis ſubjeciſſe videantur, qui aſinum pinxerunt inter ſimias. De communibus aulis loquor. Nam me non fugit, multas atq; hanc præcipue, viris in omni laudis genere præſtantiſſimis, tanquam rariſſimis luminibus illuſtrari. Vtut ſit, mihi ſolitudo, & ſtudiorũ nutrix quies turba & ſtrepitu aulico potior, &c. Hæc cum ſint memorabilia, & ad multa in vita noſtra regenda, & recte gerenda, utilia, ex ſummi illius viri monitione huc inſerere volui. Sunt enim ejus epiſtolæ quatuor; plenæ rerum magnarum, & ad publica & privata negotia recte adminiſtranda admodum utiles. Neque Lector cupidus diſcendi ab iis legendis ſatur abire poteſt: quod ſane mihi accidit. Nam licet ter quaterve eas perlegerim, ſemper tamen nova cupiditas plura cognoſcendi, ad eas retrahit. Dolendum autem eſt, non abſque jactura Reipubl. inſigni hunc tam excellentem virum & bis Legatum Cæſareum, ad Turcicum Imperatorem, cumque, re bene geſta, incolumem, ſuperatis multis periculis, & quidem feliciter, tandem proficiſcentem Dieppam, ad Regem Galliarum nunc regnantem in ſylva quadam a latronum manipulo ſpoliatum, & crudeliter occiſum eſſe, qui digniſſimus certe fuerat, & longiori vita, & feliciori exitu. *Epiſt. 4.*

Poſtremo, ut ne hoc omittam, Liviana ſimilitudo eſt perelegans, ubi *Lib. 34*

 dicit:

dixit, *Sentio te, testudinem, ubi collectam in suum* [illegible]
esse, nisi exseris partes aliquas, quocunque [illegible]

Quoniam autem præſtantiſſimus ille B[illegible] [illegible]
vitæ aulicæ conditionem breviter attingit: placet [illegible]
hujus finem quaſi appendere tabellam vitæ aulicæ, [illegible]
Luciano in libro de mercede conductis. Græcam [illegible]
qui volet, ex fonte ipſo petat. Nobis hic Latinam [illegible]
terit, quæ talis eſt.

Libet mihi (*inquit Lucianus*) CEBETIS illius exemplo imaginem [illegible]
dam hujus vitæ (aulicæ) ſibi depingere, ut eam [illegible]
num ex uſu tuo ſit eam adire. Equidem magnopere [illegible]
quempiam, vel Parrhaſium, vel Aetionem, vel [illegible]
pingendam tabulam adhiberem. Verum quoniam [illegible]
quem artificem tam egregium atque abſolutum [illegible]
tenuem quandam pro meo virili imaginem adumbrabo. [illegible]
veſtibulum ſublime atque inauratum, neque id [illegible]
procul à terra in edito collis faſtigio, præterea [illegible]
ptum, lubricoque aditu, ita ut plerunque, qui ſe jam [illegible]
ticem penetraſſe ſperant, ipſo pede præ[illegible] [illegible]
autem Plutus ſedeat, totus (ſicuti videtur) aureus, [illegible]
moſus, atque amabilis. Porro amator ubi [illegible]
ad fores acceſſit, obſtupeſcat, oculis [illegible]
ipſa ſpecioſo vultu eſt, ac verſicoloribus [illegible]
ducat, mire jam ipſo ingreſſu [illegible]. Atq; ab eo [illegible]
uſque illum antecedat [illegible]
ta Fallacia. Servituti[illegible]que tradat [illegible]
tandem Senectæ tradat jam [illegible]
Contumelia arreptum illum ad D[illegible]
tempore Spes avolans evaneſcit. [illegible]
per quod ingreſſus fuerat, ſed per poſticum [illegible]
tum extrudatur, nudus, ventricoſus, pallidus, ſenex: [illegible]
da occultans: dextra vero ſeipſum ſtrangulans. Occurrat [illegible]
Pœnitudo fruſtra lachrymans, [illegible]
quid in eſto picturæ [illegible]. Cæterum [illegible]
conſiderans ſingula expende, [illegible]
aureas illas fores ingreſſus, per [illegible]
ris. Quicquid autem feceris, memineris ſapientis [illegible]
culpa non eſſe, verum [illegible] *ſua ſponte* [illegible]

Hactenus Luciani tabula vitæ aulicæ, depicta ad [illegible]

Cæte-

Caput XCII.

Reges, Principes & alios heroes nonnunquam privatam vitam & quietam potius quam splendidam, expetiisse.

QUam [illegible] privati otium honestum & quietem plus quam aulicos honores, & vitam splendidam expetiverint, illamque præ hac commodiorem & securiorem existimaverint, alibi à me prolixe judicatum, & pluribus exemplis illustratum est. Hæc autem cupiditas privatæ & mediocris vitæ non solum ad inferiores, sed etiam ad [illegible] & supremos Principes se extendere, eosque felices existimasse, si illa ipsis, cum ob molestiam [illegible], tum ob pericula à militibus propriis & externis imminentia, contingeret, ad priora [illegible] adjungendum duxi. Igitur P. [illegible] paucis verbis multa monet, dicens: Fluxam [illegible] ulum e singulis, &c. Quod observ[illegible] interpretando addit: Est [illegible] militum fide, periculum ex singulis. Aura[illegible] [illegible] hostibus incolumis, [illegible] singularis militis [illegible] & hic [illegible] evitari potest. Dummodo [illegible], si velit non vivere, potest quem[illegible] [illegible] exempla. Tale [illegible] Philippum [illegible] Timarionti [illegible], & [illegible] aliaque quæ in multis seculis [illegible], &c. [illegible] & audax facinus Monachi [illegible], qui non [illegible] III. Galliæ Regem, alioquin [illegible], in cubiculo suo, simulato zelo, [illegible] & insigni [illegible] & exemplo Regibus & Principibus admodum periculoso, cultello, ut [illegible], veneno infecto, quem in manica absconderat, lethali vulnere, [illegible]. Recte itaque Seneca: Quod regnum est, cui non parata sit ruina & proculcatio, & dominus & carnifex? Nec magnis [illegible] intervallis [illegible]: sed horæ momentum interest inter solium & aliena genua. Hoc movit H[illegible] Stephanum, ut peculiarem librum vulgarit, cujus titulus est: Cavete vobis Principes. Nec [illegible] Quintus Curtius monet: Reges in exitum si reputaverimus, plures à suis, quam ab hostibus interemtos reperiemus. Cæterum cupiditas privatæ & fuga regiæ vitæ cōmovit ēt Ramirum Regem Arragoniæ, teste Baptista Fulgosio. Nam cum in monastica sua vita, mortuo ejus fratre, Arrago-

In li.2. hist.

Lib.9.

In Collect. de relig. & cult, l.1.

Aragonum regnum vocaret, petentibus Arragonijs, P[illegible] conceſſit, ut regnum religione ſolutus acciperet: D[illegible] qua filiam Viracam ſuſcepit, neq; conjugalis caritas [illegible] validiſſima duo in rebus humanis vincula eum re[illegible] Eccleſiaſticam humilitatem, quam in monaſterio [illegible] teretur. Quæ res cauſa fuit, ut a populis Raimundo, P[illegible] nupta puella, duo regna, Arragonicum, Cathalon[illegible] rentur, &c. Induxit forte Raimirus ille præceptum Hermæ [illegible] fuiſſe diſcipulus Pauli Apoſtoli in mentem, quod e[illegible] à multis negotiis, & nihil delinques. Quicunque enim multa [illegible] gunt, multa delinquunt: qui a conſtricti ſunt circa negotia [illegible] viunt Deo. Nam quomodo poteſt homo, qui non ſervit D[illegible] tere & accipere a Deo? Qui enim ſerviunt Deo, pet[illegible] deſideria. Quod ſi unum negotium t[illegible] aliquis, poterit [illegible] Quoniam non alienatur animus ejus a *Domino*, ſed p[illegible] Deo, &c.

In Libello paſtoris nuntii pœnitentiæ, ſimil. 4.

Has cogitationes, de quieta vita, etiam habuit [illegible] phus, teſte Athenæo, qui cum podagra infeſtaretur, atque [illegible] regni nomine occupatus eſſet, conſpiciens in plat[illegible] ſine ulla cura, Ægyptios & in arena proiectos, in hunc mo[illegible] vit: ὦ τάλας ἐγώ τὸ μηδὲ τούτων ἕνα γενέσθαι, O [illegible] unus de horum numero factus ſum. Quod dicto innuere [illegible] hominum vitam eſſe multo optimam ac quietiſſimam [illegible] commode, tanquam exemplum recentius poſſunt ea, quæ [illegible] Imperatore III. vel rectius, ut puto, IV. hujus no[illegible] ſtriacis Conradi Decij opera non ita pridem editis, [illegible] gravi morbo Linzii laborare cœpiſſet, quem [illegible] eſſe, nonnulli prodidere, alterum illi crus ſphacel[illegible] dies ex Medicorum conſilio reſectum erat. Id quum [illegible] ſe fuerunt, quid inter Cæſarem & quemvis ruſticum [illegible] ro ſubieciſſe, ruſticum ſanum ægroto Cæſare longe eſſe [illegible] multo poſt rebus ex ultima voluntate conſtitutis, obi[illegible] anno ætatis octavo & ſeptuageſimo, poſt ſuſceptum Imp[illegible] tio & quinquageſimo, quo Cæſarum nemo poſt A[illegible] peravit. Fridericum hunc rectius IV. hujus nominis appellari [illegible] tia Cuſpiniani, Lazij, Gerardi de Roo (cujus A[illegible] rum nuper, opera Conradi Decii, ut dicebam, editi ſunt) & [illegible] batorum hiſtoricorum, paulo ante innuebam. Nam [illegible] Auſtriacus III. & in Cæſarem electus, & poſtquam in [illegible]

Lib. 12.

Lib. 10.

[illegible]

à Ludovico Bavaro, certis conditionibus dimiſſus eſſet, hoc nomen ex tranſactione inter illos facta, uſque ad mortem retinuit, ita ut in literis alter alterum Cæſarem appellaret, & nomen ſuum adſcriberet, præponeret. Animadvertere etiam ſunt optimi Imperatores, quam grave periculum & onus ſit, rectè imperare, & gubernare: ideoq; vitam privatorum & ſubditorum felicem duxerunt, ſicut ex Vopiſco quoq; patet, ubi ſcribit Diocletianum, *In Aureliani vita.* jam privatum, ſæpenumero dicere ſolitum: *Nihil difficilius eſſe quàm bene imperare.* Nam quatuor vel quinque ſimul ſe colligunt, atq; unum conſilium capiunt, ad Imperatorem decipiendum, dicunt quid probandum ſit: Imperator, qui domi clauſus eſt, vera non novit, cogiturque hoc tantum ſcire, quod illi loquuntur, facit judices, quos fieri non oportebat; amovet à Repub. quos retinere debebat. Quid multa? Bonus, cautus, & optimus venditur Imperator. Eandem difficultatem rectè imperandi obiicit Benevenutus de Rambaldis, in ſua Auguſtali (quem librum non rectè Franciſ. Petrarchæ adſcribit Albertus de Eyb) Eques Francus & utriusque Juris Doctor ſuo tempore celeberrimus, de Wenceslao, Caroli IV. filio, his ferè verbis: Wenceslaus, vivente patre electus eſt Imperator, & adhuc regnat: Hic juvenis magis ſtudioſus venator, quid acturus ſit, ignoro, tamen minatur, ſe venturum in Italiam. Sed ne venias, precamur te, ſi non vincis laude parentem tuum, quanquam aliud de te ſperamus. Nam præſentia Cæſaris Caroli vix ſufficerit, ad compeſcenda mala, quibus miſera laceratur Italia temporibus tuis. Sic imperium orbis cœlum vertit, ut illud quondam potens ac venerandum gentibus & Regibus Romanum Imperium, præfiguratum in tibiis ferreis, nunc ſit ſolum modicum Orientis, nunc proh dolor, nihil poſſideat, niſi modicum Occidentis. Hæc ille. *In fine.* *In Margarita Poetic. par. 2. li. 12.* Si quis autem plura hac de re ſcire deſiderat, is legat eundem Petrarcham de remedio utriuſque Fortunæ. Vallis quoque eſt cautio & ſimilitudo elegans de ratione rectè gubernandi, A. Gellii, vel, ut nonnulli recentiores volunt, Agellii: Vita hominum inquit, qui ætatem in medio rerum agunt, ac ſibi ſuiſque volunt eſſe uſui, negotia periculaq; improviſo multa prope quotidiana fert. Ad ea cavenda atque declinanda perinde eſſe oportet animo ſemper prompto atque intento, ut ſunt athletarum, qui Pancratiaſtæ vocantur. Nam ſicut illi ad certandum vocati, projectis alte brachiis, conſiſtunt, caputque & os ſuum, manibus oppoſitis, quaſi vallo præmuniunt, membraque eorum omnia, priuſquam pugna mota eſt, aut ad vitandos ictus cauta ſunt, aut ad facienda parata, ita animus atque mens viri prudentis, adverſus vim & petulantias injuriarum, omni in loco atq; tempore proſpiciens, debet eſſe erecta, ardua, ſepta, ſolida, expedita, nunquam conivens, nuſquam aciem ſuam flectens, conſilia cogitationesque, con- *Dialogo 95.* *L. 13. c. 26*

deret. Quare magiſtratibus per miniſtros prodita, [illegible]
non vindicatum eſt, ne in viro tam potente plus [illegible]
gnita, quam cogitata. Contenti itaque cohibuiſſe [illegible]
Annal. lib. 1. ptiarum ſumptibus ſtatuunt, idque obſervari non ab [illegible]
ſis jubent, ne perſona deſignata, ſed vitia correpta [illegible] Hæc
obſervavit Annibal Scotus, in commentar. ad Corn. Tacitum, [illegible]
pejum, imagine pacis, ſed Lepidum, ſpecie amicitiæ, ab Auguſto [illegible]
ſcribit. Sæpe tyranni, inquit, quos hoſtes alia ratione [illegible]
eos nuptiis propinquarum alliciunt, & ſic ſubdola affinitate [illegible]
Id malum & ſceleſtum admodum judicari debet. Quod [illegible]
Federicus Aragonius, Neapolitanorum Rex, noluit [illegible]
nium dare Cæſari Borgiæ, quem ſciebat nulla alia de cauſa [illegible]
re velle, quam ut regnum commodius ei eripere poſſet, & [illegible]
ſtiliter regno ab inimicis ſpoliari, quam ſubdole [illegible]
Guicciard. Franc. lib. hiſt. Ital. 4. Unde etiam proverbium Hiſpanicum ortum eſt: *[illegible]*
requiri, quam in nuptiis & publicis ludis [illegible]. [illegible]
De reb. geſt. Ximen. lib. 3. modo fama fuit Ladislai, potentiſſimi Ungariæ & Bohemiæ Regis, [illegible]
Caroli Galliarum Regis filia, Magdalena, apparatu [illegible]
lebrationem Pragæ [illegible] inſtitutum fuiſſe, ut [illegible]
licis Principibus potenti manu hæreticos [illegible]
dem Huſſitarum inſaniæ daret: Idque [illegible]
In hiſt. Bohemiæ, c. 71. giebracium, necemque Regi pro ſua ſalute machinatum [illegible]
vius refert, quamvis de veritate [illegible]
certa pro certis affirmare velit.

Recitavimus quoque antea [illegible] de [illegible]
cruenta clade, quomodo cum pene [illegible]
& in Campania manere diſpoſuiſſet, [illegible]
eſt, gravi bello a Narſete ſuperatus [illegible]
Lazius notat, ubi videlicet pro [illegible]
cile fieri potuit a Græco auctore [illegible]
ca vitioſe prolata, vel non recte a librario deſcripta. Cæterum [illegible]
Regis (qui teſte Appiano Alexandrino, [illegible]
cujus antea quoque mentionem fecimus) [illegible] Romani [illegible]
tota Aſia fuit [illegible], & [illegible]
hujuſmodi fuiſſe traditur, ut [illegible]
nis, omnes pariter Romanos [illegible]
In Sylla lib. 9. c. 2. mulieres, cum pueris & libertis, [illegible]
interficerent, ſicut Plutarchus & Valerius Maximus [illegible]
tradunt nonnulli auctores, hoc edicto, [illegible]

[illegible]

manorum, uno die interfecta fuiſſe; ſed Valerius Maximus octoginta tantum millia putat, inter quos Q. Oppium Proconſulem, & M. Aquillium, Legatos captos, & fœde cruciatos, enecatosque. idq; eo tempore, cum Sylla bello civili Mariano Romæ occupatus fuit: ita ut Mithridates non pro regno & gloria, ſed odio etiam cum Romanis certarit. Fuit autem is poſt Alexandrum Magnum, Regum Orientis maximus, & bello Ariſtonico auxilia Craſſo conſuli, ut populi Romani ſocius, ſubmiſit: Verum ambitio & regnandi libido in diverſa conſilia eum diſtraxit: dum n. bello Cymbrico, ſervili, ſociali, civilibus denique armis, ſeditionibusq; Romanos veluti oppreſſos laborare vidit, utendum ſibi ea occaſione, ad regna Aſiæ Europæq; invadenda, occupandaque, veluti injuriis obnoxia, ratus, pulſo Ariobarzane, Cappadocum Rege, Populi Romani ſocio, primas belli cauſas movit: quem Sulla prætor ex Senatuſ conſulto, profligato armis Gordio, Mithridatis duce, in regnum reſtituit. Eſtq; hoc bellum a Cneo Pompejo terminatum, anno V.C. DCXC. hoc eſt, anno, quam cœperat XXXII.

De hac lanienia cum encomio Mithridatis, ita ſcribit C. Vell. Paterculus: Per ea tempora Mithridates Ponticus Rex, vir neque ſilendus, neque dicendus ſine cura, bello acerrimus, virtute eximius, aliquando fortuna, ſemper animo maximus, conſiliis dux, miles manu, odio in Romanos Hannibal, occupata Aſia, necatiſque in ea omnibus civibus Romanis, quos quidem eadem die atque hora, redditis civitatibus literis, ingenti cum pollicitatione præmiorum, interimi juſſerat. Quo tempore neq; fortitudine adverſus Mithridatem, neque fide in Romanos quiſquam Rhodiis par fuit, &c. Atque hæc in præſentia ſufficiant improviſarum & crudelium ex inſidiis vel etiam nonnunquam ſub ſpecie amicitiæ ac neceſſitudinis arctiſſimæ perpetratarum lanienarum ex antiquis pariter ac recentibus hiſtoricis collecta exempla. *Hiſt. lib. 2.*

CAPUT XC.

De Templariis & hujus Ordinis excidio.

DE interitu hujus Ordinis, & quo pacto radicitus, uno eodemque tempore exciſus & deletus ſit, antea quoque, quod diverſi auctores diverſa, de cruenta hac & atroci lanienia, memoriæ tradiderunt, prolixe indicavimus. Quemadmodum autem, quod illa eradicatio vel exterminatio eorum omnium a quidem certo evenerit, non amplius ambigitur; ita, utrum ſontes vel inſontes perierint, & quæ maleficia & atrocia delicta, quæ iis imputata cognovimus, vera necne fuerint, in tanta varietate opinionum,

Syntagm. [illegible] ver. lib. 15. c. 3.

Lib. 11. hiſt. Flandricæ,

In Indice Chronologiæ fol. 40c.

Lib. 4.

num dubit[illegible]. Quæ diverſitas mihi occaſ[illegible] & materi[illegible] ultr[illegible] inſiſtendi, & qui[illegible] hiſtorici defendendo & accu[illegible] [illegible] pſerint, congerendi, non quod meum judic[illegible]um, u[illegible] [illegible]ctum ſit, interponendum duxi. Id enim lectori cuiqu[illegible] Cæterum, poſtqu[illegible]m Petrus [illegible]regorius Tholoſanu[illegible] ra ex hiſtoriis Templari[illegible]rum refert [illegible] tandem tamen ita [illegible] dam erga Gallos male affecti commiſcuntur per c[illegible] tu Regis Gallor[illegible], ſublatos milites Templ[illegible]os. N[illegible] Roſate, ſe au[illegible]iviſſe a quodam c[illegible]uſæ & teſtium in eos [illegible] tra juſtitiam illos p[illegible]tos, hacque de re monit[illegible] [illegible] diſſe: ETSI VIA IUSTITIÆ ordo ille deſtrui non poſſit [illegible] expedienti[illegible], ne ſcandalizetur carus filius noſter Rex [illegible] nico Hermanni legitur, a Papa Cle[illegible]te V. [illegible] crimine hæreſeos: [illegible]uiſſe falſo [illegible]ſimulato[illegible] &c. Ia[illegible]bu[illegible] notat, quo tempore ille ordo abolitus [illegible] qui p[illegible] comprehenſi, horrendis ſuppli[illegible]iis necabantur, o[illegible]umque [illegible] à Pulchro Rege, ac Gallica nobilitate, quæ precibus P[illegible] mum ad hoc adegerunt, ſpe du[illegible], ut Itali tr[illegible] iri, eorumque poſſe[illegible]ionem (quas per omnem G[illegible] bant) conſecuturum. Multa, (inquit Antonius) [illegible] cicbantur, ſed utrum vere, non ſatis conſtat. D[illegible] zerus, quæ obſervavit, ita ſcribit: Clemen[illegible] M[illegible] vato conſiſtorio annihilavit ordinem Templ[illegible] & reditus Hoſpitalariis D. [illegible] eamque inſulam paulo ante occupaverant [illegible] univerſum orbem hic ordo deletus & extirpatus eſt. [illegible] Templarios, petente Philippo Rege [illegible] valde divites, quorum poſſeſſiones ut Philipp[illegible] men hæreſeos ipſis impoſuiſſe. H[illegible] epiſtolis Tuſca lingua conſcriptis, quæ ab [illegible] gantiam mire commendantur: quan[illegible] n[illegible]da duxi. *Finalmente [illegible] che [illegible] tu [illegible] suos ma[illegible] [illegible] publicare [illegible] Re Philippo di Francia il quale [illegible] che ſu dett[illegible], che [illegible] erano [illegible]* Hu[illegible] ru[illegible], qui non intelligunt [illegible] Italicam, [illegible] Poſtremo ferunt, principem, qu[illegible] niſtros, facere ſe ſuſpectum, ut credatur, quod hoc [illegible]

ritia ducitur, quam zelo juſtitiæ. Quemadmodum creditum & ſcriptum fuit de Rege Philippo Franciæ, dum deſtrueret ordinem Templariorum. Fama enim fuit, eum lucri cupiditate, ut eorum opibus potiri poſſet, id feciſſe, & miſellos illos fuiſſe inſontes, neque commiſiſſe aliquid dignum pœna. In contraria opinione fuit Nauclerus, dum ſcribit: Anno 1310. Hoſpitalarij S. Joannis inſulam Rhodi capiunt: Sequēti anno caſſatus fuit ordo Templariorum, qui in ſua prophana profeſſione abnegabant Chriſtum, exſpuebant ſuper crucem, & adorabant Diabolum ſub ſpecie Catti, ſicut plures eorum confeſſi fuerant. Gulielmus Paradinus autem licet multo ſit prolixior in cumulandis criminibus, eiſque enormiſſimis, quæ huic ordini imputata fuere, multa atrociora, quam olim Romæ in Bacchanalibus, tamen ſub finem ipſemet ea in dubium vocare & excuſare videtur. *Volum. 2.* *In Chron. Sabaudiæ lib. 2. c. 16.*

Poſtremo adſcribenda duxi ea, quæ Nicolaus Serrarius in vita Petri Archiepiſcopi Moguntini, de Templariis inſeruit. Item D. Petrus, inquit, provinciale habuit concilium in quo ſtatutorum provincialium examen quæritur; ſynodis compendium collegit, cujus vix paucula ſuperſunt, & Romani Pontificis juſſu tractata eſt Templariorum cauſſa. Comparuit autem in Synodo (quemadmodum refert * M. S. L.) Hugo comes Sylveſtris & Rheni, qui tunc habitabat in Grumbach, prope Meiſenheim, cum XX. fratribus, ſub habitu Ordinis probe armatis. Homines non quidem vocati, ſed ultro & ſubito in conſeſſum Patrum irrumpunt, omnibus attonitis. Archiepiſcopus viros conſiderans ac violentiam timens, placide jubet, Commendator ut ſedeat, & ſi quid habeat in medium afferendum, ut depromat. Qui clara & libera voce exorſus, ſe ſuoſque confratres intellexiſſe, hanc Synodum ſui Ordinis delendi gratia potiſſimum congregatam, ex commiſſione Romani Pontificis. Eorum namque enormium ſcelerum, & plus quam Ethnica flagitia illis obijci, quæ ipſi privati iam negarent, quod ipſis ſane eſſet graviſſimum & intolerabile, maxime quod non ordinarie auditi, nec convicti condemnarentur. Quare coram iſta Patrum congregatione ſe appellare & provocare ad futurum Pontificem ejuſque univerſum Clerum: publicè quoque proteſtari, eos qui propter talia flagitia alibi igni traditi eſſent & combuſti, conſtanter perſeveraſſe, ſe nunquam eorum quid egiſſe, atque in ea confeſſione tormenta & mortem perpeſſos, imò Dei Opt. Max. ſingulari judicio & miraculo eorum innocentiam comprobatam, quod albæ chlamydes ac rubricatæ cruces igni nō potuerunt abſumi. Archiepiſcop his auditis, ne tumultus ſuboriretur proteſtationem eorum admiſit, ſeque cum Romano Pontifice actarum reſpondit, ut quieti eſſe poſſint, atque ita ad propria dimiſſi. Poſtea vero Petrus aliam commiſſionem obtinuit, juxta quam procedens, *Mogun. rerum li. 5.* ** id eſt, Manuſcriptus Latomi.*

In Catalogo gloriæ mundi part. 9. obſerv. 5.

prædictos cenſuit abſolvendos. Actum anno 1311. Calendis Julij, ut Nauclerus ex quodam Jacobo Moguntino tradit. [illegible] militibus templariis Chaſſanæi eſt hæc ſententia. H[illegible] MCXVII. ſub Pontifice Gelaſio II. Hieroſolymis [illegible] ut *refert Polydorus & Philip. Bergomenſis in ſupplem.* [illegible] qui in parte ædium templi habitabant. [illegible] mum devotionis gratia non longe à ſepulchro Domini habitantes, Chriſtianos peregrinos hoſpitio [illegible] craloca & templa [illegible] & [illegible] ſanctam [illegible] ſine ad[illegible] moleſtia [illegible] Fu[illegible] auctores [illegible] ro, quorum [illegible] Hugo [illegible] de S. [illegible] crexiſſe feruntur V[illegible] albo [illegible] rebea, duravitque hæc [illegible] maximas [illegible] & oppida quam [illegible] poſſi[illegible] men convicti demum [illegible] raccnos deſeciſſ[illegible] propter [illegible] Chriſtianis comprehenſi tanquam [illegible] & [illegible] Pontificis Clementis V. exterminati [illegible] apud [illegible] que ignominioſe nimium vitam [illegible] e Philippo [illegible] Regi Pont. Rom. concedente. Quibus omnibus deleta [illegible] bona [illegible] ſima partim militibus Rhodianis, imo major pars, [illegible] quibus attributa & conſignata [illegible] Templariis [illegible] erat, ut excommunicati per [illegible] tur, ut in cap. canoni[illegible] de ſenten[illegible] his diverſis judiciis auctorum [illegible] quod [illegible] conſonum ſit, & [illegible] um [illegible] lum tam atrocem [illegible] tem & ſupplicium [illegible] ſpoliationem omnium bonorum, commiſerus [illegible] [illegible] rationc dignus fuerit.

Caput XCI

Commen[illegible]

Cap. 32. & 33. cent. 1. c. 45. cent. 2

DVI edo cupiditas, navitas, & [illegible] privatæ vitæ [illegible] car præbuit [illegible] prioribus meis [illegible] tationibus [illegible] culiare aptum [illegible] cerem, indeque velut ſolatium & [illegible] ti [illegible] per [illegible] ipſam, nihilque mihi gratius contingere poſſ[illegible] ſiduum tempus ætatis meæ ingraveſcentis illa frui poſſem. [illegible]

ceſſi

recte (inquit Buchananus) [illegible] fortuna subsistere [illegible] privatus quam in perpetuum molestiis, aliorum [illegible] negotiis, suæ rei negligens, totum vitæ cursum ad alienas [illegible], Huc respexit Seneca in his elegantissimis versiculis: *De jure Regni apud Scotos.*

Non alia magis est libera, & vitio carens,
R[illegible] melior vita quæ [illegible],
Quam quæ, relictis mœnibus, silvas amat,
Non illum avaræ mentis inflammat furor,
Qui se [illegible] montium insontem jugis.
Non aura populi, & vulgus infidum bonis,
Non pestilens invidia, non fragilis favor
Non ille regno servit, aut regno imminens
[illegible] sequitur [illegible] opes,
Spei metusque [illegible] haud illum [illegible]
Edaxque livor dente degeneri petit.
Nec scelera populos inter atque urbes [illegible]
Novit nec omnes conscius strepitus pavet

Pulcherrime Seneca: Sed rhythmi Italici sequentes non minorem elegantiam habent:

Beato si può dir quel cittadin felice,
Che si [illegible] schifo della città, i travagli,
[illegible]
[illegible]
Fra boschi, selve, campi, laghi, & fonti
Principia il vitto, in terra, & vita in cielo.

Idipsum observavit nobilissimus Poeta Anglus Chalonerus, ubi aulicam vitam ad privatam [illegible] rusticam, collatam vituperat, ex quo [illegible] versus ob elegantiam huc inserere volui: *In miscellaneis.*

Scilicet [illegible] probitas candorque perennis,
[illegible] pura [illegible] amor,
Rura colunt [illegible] recessus
S[illegible] aqua.
At [illegible],
[illegible] Penelopes atria plena [illegible]
Fraus [illegible] ridentes atque ore profundus
Livor [illegible] dignis artibus ambitio.
Omnia purpureæ penetralia protinus aulæ
Prævenere, bonis ne locus esse queat.

Ergo nec aſpectu tutum eſt divertere, porta
Egrediens plenus qua planus egreditur.

Non omittenda quoque eſt laus & votum vitæ beatæ Juſti Lipſii, qui, ſi in illo ſuo propoſito perſeveraſſet non in multorum reprehenſionem, ſicut plures hac de re libri exſtant, incidiſſet. Verſiculi ejus ſunt tales, quos primæ Centuriæ Epiſtolarum ſuarum inſeruit:

Ille eſt par ſuperis Deus
Et mortalibus altior,
Qui fati ambiguum diem
Non optat levis, aut timet
Quem non ambitio impotens,
Non ſpes ſollicitat lucri
Quem non concutiunt metu
Regum præcipites minæ,
Non telum implacidi Jovis,
Vero ſed ſtabilis loco
Vulgi ridet inania
Securoq; oritur dies,
Securo cadit & dies,
Vitam ſi liceat mihi
Formare arbitriis meis,
Non faſces cupiam aut opes:
Non clarus niveis equis
Captiva agmina traxerim.
In ſolis habitem locis,
Hortos poſſideam, atq; agros.
Illic ad ſtrepitus aquæ
Muſarum ſtudiis fruar.
Sic cum fata mihi ultima
Pernerit Lacheſis mea
Non ullis gravis aut malus,
Qualis Langius hic meus,
Tranquillus moriar ſenex.

Nec diſſimilia iſtis etiam ex Boethii Conſolatione philoſ. depromere poſſem, quæ malo lectorem ab ipſo fonte petere. Huic reſpondit olim Magnus ille Galliæ Cancellarius Hoſpitalius ad Turn[illegible] quem propter ferias juridicas illi conceſſum fuiſſet, [illegible] ruri vivere; imitatus autem eſt Similem Præfecti [illegible] monumenti primæ Centuriæ noſtræ inſeruimus) hiſce verſiculis

[illegible]

O noſtri melior pars temporis, ô duo ſumma
Lætitia menſes exacti, ſcilicet ex quo
Publica jampridem tractare negotia cœpi:
His mihi ſum viſus ſolis vixiſſe diebus.

Idipſum ſentit & optavit præſtantiſſimus ille Legatus Cæſareus, Augerius Busbeckius, ex Conſtantinopolitana aula Turcica reverſus, & otium honeſtum atque quietem in vita privata exoptans. Evolare, inquit, me ex aula, & domum redire geſtientem, retinent etiam privata negotia. Nam mihi quidem vita aulica uſquequaque cordi non eſt. Notæ mihi ejus ærumnæ. Falſo ſplendore multæ ejus miſeriæ obtenduntur. Fuci in ea multum, candoris parum eſt. Nulla eſt aula, quæ vacet invidia, in qua non deſideretur amicitiæ fides, ubi voluntatum mutatio & ſubita ruina metuenda non ſit. Nam Principes & ipſi homines ſunt. Vidi, qui centum amicis ſtipatus regiam adierat, irato Rege, vix cum uno comite domum redire. Aula vero bona non novit, niſi ſero: Vmbris, fama, ſpecie, fallaciis, errore populari dicitur: Vt eos fortunatos ducere non dubitem, quibus illa cito, & cum parvo incommodo defungi datum ſit. Optabile eſt, ſibi poſſe vivere & Muſis, & cum paucis, & non fallacibus amicis, in agelli angulo conſeneſcere. Aut nullo eſt in hoc terreſtri exilio, ut ea demum vera vita eſt. Nimirum quum ſæpe pluris fiat in aula nobilis ſcurra, quam vir bonus, ut non abſurde boni viri inter aulicos ſpeciem oculis ſubieciſſe videantur, qui aſinum pinxerunt inter ſimias. De communibus aulis loquor. Nam me non fugit, multas atq; han[c] præcipue, viris in omni laudis genere præſtantiſſimis, tanquam rariſſimis luminibus illuſtrari. Vtut ſit, mihi ſolitudo, & ſtudiorū nutrix quies, turba & ſtrepitu aulico potior, &c. Hæc cum ſint memorabilia, & ad multa in vita noſtra regenda, & recte gerenda, utilia, ex ſummi illius viri monitionibus inſerere volui. Sunt enim ejus epiſtolæ quatuor, plenæ rerum magnarum, & ad publica & privata negotia recte adminiſtranda admodum utiles. Neque Lector cupidus diſcendi ab iis legendis ſatur abire poteſt: quod ſane mihi accidit. Nam licet ter quaterve eas perlegerim, ſemper tamen me cupiditas plura cognoſcendi, ad eas retrahit. Dolendum autem eſt, non abſque jactura Reipubl. inſigni hunc tam excellentem virum & bis Legatum Cæſareum, ad Turcicum Imperatorem, cumq[u]e, re bene geſta, incolumem, ſuperatis multis periculis, & quidem feliciter, tandem proficiſcentem Dieppam, ad Regem Gallorum nunc regnantem in ſylva quadam a latronum manipulo ſpoliatum, & crudeliter occiſum eſſe, qui digniſſimus certe fuerat, & longiori vita, & feliciori exitu. *Epiſt. 4.*

Poſtremo, ut ne hoc omittam, Liviana ſimilitudo eſt perelegans, ubi *Lib. 34*

dicit; *Scitne, teſtudinem, ubi collectam ſuum* [illegible]
eſſe, ubi exſerit partes aliquas, quod [illegible]

Quoniam autem præſtantiſſimus ille B[illegible]
vitæ aulicæ conditionem breviter attingit: placet e[illegible]
hujus finem quaſi appendere tabellam vitæ aul[illegible]
Luciano in libro de mercede conductis. Græc[illegible] Φ[illegible]
qui volet, ex fonte ipſo petat. Nobis hic Lat[illegible]
terit, quæ talis eſt:

Libet mihi (*inquit L*[illegible]) CEBETIS [illegible]lius ex[illegible]
dam hujus vitæ (aulicæ) ubi depingere, ut eam contem[illegible]
num ex uſu tuo ſit eam adire. Equidem ma[illegible] vel [illegible]
quempiam, vel Parrhaſium, vel Aetionem, vel [illegible]
pingendam tabulam adhiberem. Verum quoniam [illegible]
quem artificem tam egregium atque abſolutum [illegible]
tenuem quandam pro meo virili imaginem [illegible]
veſtibulum ſublime atque inauratum, ne quid [illegible]
procul à terra in edito collis faſtigio, præterea [illegible]
ptum, lubricoque a[illegible]u, ita ut plerunque, qui [illegible] ad [illegible]
tirem penetrali [illegible]ciant, lapſo pede [illegible]
autem Plutus ſe[illegible] totus ſicuti videtur [illegible]
moſus, atque amabil[illegible]. Porro amator ubi [illegible]
ad fores accedit, obſtupeſcat, oculis [illegible]
ipſa ſpecioſo vultu eſt, ac verſicoloribus [illegible]
ducat, mire jam ipſo ingreſſu at[illegible] Atq; ab eo [illegible]
uſque illum antecedat [illegible]
ta Fallacia. Servitu[illegible]
tandem Senectæ [illegible]
Contumelia arreptum illum ad [illegible]
tempore Spes av[illegible] evan[illegible]
per quod ingreſſus fuerat, ſed per po[illegible]
tum extrudatur, nudus, ventricoſu[illegible], pallid[illegible]
da occultans: dextra vero [illegible] ſtrangulans. Occur[illegible]
Pœnitudo fruſtra lachrymans, & [illegible]
quidem eſto pictur[illegible] finis. Ca[illegible]
conſideratis ſingulis ex[illegible]nde, [illegible]
aureas illas fores ingreſſus, per illas [illegible]
ris. Quicquid autem feceris, memin[illegible] ſapientis [illegible]
culpa non eſſe, verum [illegible]

H[illegible]nus Luciani tabula vitæ aulicæ depicta ad in[illegible]

C[illegible]

Caput XCII.

Reges, Principes, & [illegible] quam privatam vitam [illegible] potius quam [illegible] ardam, expetiiſſe.

QUi modo privati otium honeſtum & quietem plus quam aulicos honores & vitam ſplendidam [illegible], illamque præ hac commodiorem & ſecuriorem exiſtimarunt [illegible] me prolixè judicatum, & pluribus exemplis illuſtratum eſt. Hæc autem [illegible] privatæ & mediocris [illegible] ſolum ad inferiores, ſed [illegible] & ſupremos Principes extendere, eos qui felices exiſtimaſſe, ſi illi ipſis [illegible] um ob moleſtiam [illegible] tum ob pericula a militibus propriis & externis imminentia, [illegible], ad priora [illegible] ſecta, ſuo loco, adjungenda duxi. Igitur P. [illegible] Tacitus [illegible] verbis multa monet, dicens: Flexam [illegible] & periculum ex ſingulis &c. Quod obſer[illegible] interpretando addit: Eſt [illegible] diſcordias militum [illegible], periculum ex ſingulis. Aurantius Princeps [illegible] dedit [illegible] temporibus, [illegible] hoſtibus incolumis, [illegible] ſingularis [illegible]! & hic caſus evitari poteſt. [illegible] enim [illegible], ſi velit non vivere, poteſt quemvis [illegible] ſed [illegible] ſunt exempla. Tale Pauſania erga Philippum [illegible] erga Solimannum: Timarnius erga M[illegible], [illegible] & [illegible] in multis ſeculis [illegible] &c. [illegible] & audax facinus Monachi Dominicani, qui [illegible] Henricum III. Galliæ Regem, alioquin fautorem [illegible] in cubiculo ſuo, ſimulato zelo, [illegible] & exemplo Regibus & Principibus [illegible] periculoſo, cultello, [illegible], veneno [illegible], quem in manica abſconderat, [illegible] vulnere, [illegible]. Recte itaque Seneca: Quod regnum eſt, cui non parata ſit [illegible] & proculcatio, & dominus & [illegible]? Nec magnis iſta intervallis diviſa: ſed horæ momentum intereſt inter ſolium & aliena genua. Hoc [illegible] Henricum Stephanum, ut peculiarem librum vulgarit, cujus titulus eſt, Cavete vobis Principes. *Lib. 9.* Non [illegible] Quintus Curtius monet: Reges [illegible] exitum ſi reputaverimus, plures a ſuis, quam ab hoſtibus interemtos reperiemus. Cæterum cu- *In Collect.* [illegible] privatæ, & fuga regiæ vitæ cōmovit & Ramirum Regem Arragoniæ, *de relig. & cult, l. 1.* teſte Baptiſta Fulgoſio. Nam cum in monaſtica ſua vita, mortuo ejus fratre,

Arrago-

In li. 2. hiſt.

dovicaſſavero, certis conditionibus dimiſſus eſſet, hoc nomen ex teſtamento patris illius factum, uſque ad mortem retinuit, ita ut in literis alter alterum Cæſarem appellaret, & nomen ſuum ſcribens, id præponeret. Animadverterunt hoc optimi Imperatores, quam grave periculum & onus ſit, recte imperare, & gubernare: adeoq; nullum imperatorem & reſtitutorem felicem duxerunt, ſicut ex Vopiſco quoq; patet, ubi ſcribit, Diocletianum, teſte patre ſuo, ſæpenumero dicere ſolitum: *Nihil difficilius eſſe, quam bene imperare.* Nam quatuor vel quinque viri ſe colligunt, atq; unum conſilium capiunt, ad Imperatorem decipiendum, dicunt, quid probandum ſit: Imperator, qui domi clauſus eſt, vera non novit, coguurq; ie hoc tantum ſcire, quod illi loquuntur, facit judices, quos fieri non oportebat: amovet a Repub. quos retinere debuit. Quid multa? bonus, cautus, & optimus venditur Imperator. Eandem difficultatem recte imperandi obiicit Benevenutus de Rambaldis in ſuo Auguſtali (quem librum non recte Franciſ. Petrarchæ adſcripſit Albertus de Eyb Eques Francus & utriusque Juris Doctor ſuo tempore diſertiſſimus, in Margarita) Caroli IV. filio his verbis: Wenceslaus, vivente patre electus eſt Imperator, & adhuc regnat: Hic juvenis ſtultus, veniet quid acturus ſit, ignoro, tamen minatur, ſe venturum in Italiam. Sed ne venias, precamur te, ſi non vincis laude parentem tuum, quanquam aliud de te ſperamus. Nam præſentia Cæſaris [illegible] vix ſufficeret, ad compeſcenda mala, quibus miſera laceratur Italia temporibus tuis. Sic imperium orbis cæſum veniet, ut illud quondam potens ac venerandum gentibus & Regibus Romanum Imperium, præ ſparatum in tibus terreis, [illegible] nihil [illegible], ediſmodicum Orientis, nunc [illegible], nihil [illegible] mo[illegible]um Occidentis. Hæc ille. Si quis autem plura hac de re ſcire deſiderat, is legat eundem Petrarcham de remediis utriusque fortunæ. Vtilis quoque eſt cautio & ſimilitudo elegans de recte gubernandi, A. Gellii, vel, ut nonnulli recentiores volunt, Agellii, Vitæ hominum inquit, qui ætatem in medio rerum agunt, ac ſibi ſuisque volunt uſui eſſe, negotia periculaq. improviſo multa prope quotidiana fert. Ad ea cavenda atque declinanda perinde eſſe oportet animo ſemper prompto atque intento, ut ſunt athletarum, qui Pancratiaſtæ vocantur. Nam ſicut illi ad certandum vocati, proiectis alte brachiis, conſiſtunt, caputque & os ſuum, manibus oppoſitis, quaſi vallo præmuniunt, membraque eorum omnia, priusquam pugna mota eſt, aut ad vitandos ictus cauta ſunt, aut ad facienda parata, ita animus atque mens viri prudentis, adverſus vim & petulantias injuriarum, omni in loco atq; tempore proſpiciens, debet eſſe erecta, ardua, ſepta, ſolida, expedita, nunquam conniyens, nuſquam aciem ſuam flectens, conſilia cogitationesque, contra

In Aureliani vita.

In fine.

In Margarita Poetic. par. 2. li. 12.

Dialogo 95.

Li. 13. c. 26.

Ccc tra

tra [illegible] contraque [illegible] quaſi brachia & [illegible] ſpectandus [illegible] & [illegible] protuſiſque [illegible]. Sollum & plurali Imperatores [illegible] & Reges [illegible] qui [illegible] laboribus & tædiis [illegible] gubernationis, abdicato imperio, ad privatam & quietam vitam ſeſe concedebant (inter quos pręter Diocletianum fuit Lotharius & Carolus V. Cæſares) [illegible] cum [illegible] qui [illegible] ſoli [illegible] ticas, [illegible] aequiſite vitam [illegible] conſumi [illegible] iſſet, niſi [illegible] eſſet, in hoc [illegible] capite aliquot [illegible] mentum, quod ad [illegible] quæ olim [illegible] Iul. [illegible] ban [illegible] integram.

SPATIOR [illegible] DVX IN [illegible] FLA-

[illegible] ANIM [illegible]

CORPVS QVI [illegible]

QVO [illegible] IN [illegible]

IPI [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

CAPVT XCIII.

De felicitate vitæ ruſticæ rhythmi Gallici, cum interpretatione Latina Nicolai de Clamengiis.

Combien eſt heureuſe la vie de ceux [illegible] demeure [illegible] champs, par Philippe de Vitry Eveſque de Meaux.

SOus feuillee verd, ſur herbe delitable
Sur ruy bruyant & ſur claire fontaine
Trouvay fichee une [illegible] portable
La mangeoit Gontier o dame Helene
Frais fromage, laict, beurre, fromagee
Creſme maton, prune, noix, pomme, poire
Cibor, oignon, eſcalogne froyee
Sur crouſte biſe, au gros ſel pour mieux boire
Au gourmet beurent & oiſeaux [illegible]
Pour rebaudir & le dru & la dame
Qui par amours depuis s'entre [illegible]
Et bouche & nez & polie & [illegible],
Quand eurent prins des doux mets de nature,

Tantoſt Gom[illegible], [illegible]
Et [illegible] la [illegible]
A ce [illegible] qui [illegible] d'or & [illegible]
[illegible] Gom[illegible] a [illegible]
D[illegible] de [illegible]
[illegible] de [illegible] bre,
[illegible]
Ie n'ay [illegible]
[illegible] ſoye,
[illegible]
[illegible] grand [illegible] playe,
[illegible] ne me deboute.
[illegible]
A[illegible] d'ame
[illegible] franchiſe
[illegible] ſans faille.
Et [illegible] de [illegible] cure.
Lors dit [illegible] ne vaut maille,
Mais [illegible] vaut [illegible] orge mme pille.

IDEM LATINE PER NIC. DE [illegible]

F[illegible],
[illegible] undis,
[illegible] murmure [illegible]
[illegible]
[illegible] Helene, [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] dulcia mala.
[illegible] porrum,
[illegible] nigro
Pane [illegible] urat.
[illegible] bib[illegible]unt.
Interea [illegible] cantus
De[illegible] [illegible]tos, hilarantq; beatos
[illegible] hinc a[illegible] [illegible]rata oſcula ferre
M[illegible] amor. Praedi[illegible] fercula poſtquam

 Natu-

N[illegible] quantum ſ[illegible] erat, libar[illegible]
[illegible] Gonterus, c[illegible] p[illegible] bipenn[illegible]
[illegible]varum ſecreta pe[illegible], p[illegible]uſq; c[illegible]
Ilicis, & pl[illegible]tan[illegible] [illegible] albis
Deiectur[illegible] humi [illegible] corpus [illegible]
Cannab[illegible] ve[illegible], [illegible] ipſa, la[illegible]
Et dum [illegible] crebro domat [illegible]
Se[illegible] de p[illegible]e ſua[illegible] Limat
N[illegible] rea [illegible] [illegible]
Fu[illegible], paries aut m[illegible]
N[illegible] e[illegible]m metus, ne me ſim[illegible]
P[illegible] quam f[illegible]at ſub v[illegible]
N[illegible] ſubeſt [illegible] ur[illegible]
Aurat[illegible] bibere in pateri[illegible] ſ[illegible]
Me vidit [illegible] ſe c[illegible]
[illegible]ibus aut quic[illegible]m p[illegible] r[illegible]
Fi[illegible] a mihi L[illegible]
Le[illegible]ris m[illegible] [illegible]
Ambitio acc[illegible]
So[illegible] turpive premi c[illegible]a p[illegible]:
M[illegible] lab[illegible]r intus a[illegible]t cum [illegible]tate [illegible]
Ipſ[illegible] H[illegible]lenam [illegible] mei[illegible]
Hac[illegible] eſt pompas [illegible]
Tales fundebat voces G[illegible]
Ac[illegible]epi, exclam[illegible] haud [illegible]
Æquat ſed [illegible]

C A P V T XCV

De miſeriis vitæ Tyrannorum, rhy[illegible] Gallic[illegible] interpreta-tione Lat[illegible], verſ[illegible]us h[illegible] [illegible] de Cla[illegible]nengis

COMBIEN EST MISERABLE LA VIE DV Tyrann. par Pi[illegible] d'Alliac Eveſque de Cambr[illegible]y.

VN chaſte au ſ[illegible] ay ſur ro[illegible]he [illegible]pouvantable,
En lieu venteux, la r[illegible] perilleuſe
La vy tyran ſeant à haute table,

En [illegible]

En grand palais, en ſale plantureuſe
Environné de famille pompeuſe,
Plein de fraude, d'envie & de murmure,
Vuide de foy, d'amour, de paix joyeuſe,
Serve, ſubiecte par convoiteuſe ardure
Vins & viandes avoit ſans meſure
Chairs & poiſſons occis en mainte guiſe.
Et rovicts & ſauſſes de diverſe teincture,
Et entremets faicts par art à diviſe,
Le mal glouton par tout guette & adviſe
Pour appetit trouver, & querir maniere,
Comment ſa bouche de leſcherie eſpriſe
Son ventre empliſſe, comm' bourſe pautonniere,
Mais ſac à fiente, puente cimetiere,
Sepulture a vin, corps bouffi, craſſe panſe
Pour tous ſes biens en ſoyn a lie chiere
Car ventre ſaoul n'a en ſaveur plaiſance,
Ne ſe delite ieu, ris, bal ne danſe
Car tant convoite tant quiert, & tant deſire,
Qu'en rien qu'il ayt n'aura ye ſuffiſance.
Acquirer veut ou Royaume ou Empire,
Pour avarice ſert douloreux martire,
Traiſon doute, en nully ne ſe fie,
Cœur a felon enflé d'orgueil & d'ire,
Triſte, penſif, plein de melencolie.
Las trop mieux vaut de franc Gontier la vie,
Sobre lieſſe & nette povreté
Que pour ſuyvir par ord de gloutonnie
Cour de tyran, riche malheureté.

IDEM LATINE PER NIC. DE Clamengiis.

R Upis in horrenda ſcopulis ſed edita turris,
Pervia nubiferis Auſtris, Boreaq́, ſonanti,
[illegible] rapidus nimiumq́, m[illegible]x præterfluit amnis.
[illegible]a ſunt illic opulentis [illegible] tyranni
Aula eſt purpureis ornata tapetibus, auro
Atria tota micant, ut Midæ credere poßis.
Hunc, dum ſublimi menſa diſcumbit, obibat

 Turba

Turba miniſtra, pro [illegible]
[illegible]
Nulla [illegible]
Preſſa gravi, [illegible]
Ambitio [illegible]
Vina dapeſq; [illegible]
Quodq; [illegible] quotidie [illegible]
Quæq; [illegible]
[illegible]
Undique [illegible], ve[illegible]
Ut ſibi quid ſapiat de [illegible]
Exquirentq; [illegible], qu[illegible]
Ingluviem, ventremq; [illegible]
Explent [illegible] at ſuccus [illegible]
Corpus craſſ[illegible] turgent, [illegible]
Bacchi [illegible]
Nulla ſemper [illegible]
Nuper [illegible]
Quid mirer [illegible]
Non juvat [illegible]
Nempe [illegible]
Aurum, quodque Tagus voluit, [illegible]
Nil ſatis eſt [illegible] cupit imperii regnoru[illegible]
Torquetur curis mordacibus [illegible]
Spem dubiumque metum [illegible]
Nam neque amat pure [illegible]
Proditio[illegible] [illegible]
Fellea corda [illegible]
Anxius & triſtis ſemper, [illegible]
Eheu G[illegible] quanto [illegible]
Splendida pauperies, [illegible]
Libertas quam [illegible] fame [illegible]
Divitiis infauſtam [illegible] tyrannis.

Digitized by Google

CAPVT XCV.

Votum rhythmicum Gallicum pias complectens ſententias

SEigneur mon Dieu, mon pere pytoyable,
Octroye moy ce deſir immutable,
De te vouloir, te cercher, te trouver.
Et te trouvant te ſervir d'un grand zele,
Te cheriſſant te demourer fidele
Fidele eſtant jamais ne varier.
Donne à mon cœur le don de repentance,
A mon eſprit de ſalut cognoiſſance,
Et à mes yeux une ſource de pleurs,
Donne à mes mains l'aumoſne charitable
Eſtains en moy la flamme inſatiable
Et de la chair les cruelles chaleurs.
Dedans mon cœur, allume, embraſe, enflamme
De ton amour la vive & ſaincte flamme,
Chaſſe de moy l'eſprit preſomptueux:
Orne moy de la fleur amiable
D'humilité, vertu tres deſirable,
Romps le deſpit hautain & tumultueux,
Munis mon cœur de forte patience,
Repurge le de toute outrecuidance,
D'orde rancune, & de mauvais vouloir:
Vueilles remplir une douce penſee,
La vive foy l'y ſoit redreſſee,
La charité l'humilité l'eſpoir:
La vanité d'autour de moy recule,
En mon eſprit l'inconſtance ſoit nulle
Tout changement de moy ſoit reietté
Ma bouche ſoit de friandiſe exempte,
De peu de mets l'eſtomac ſe contente,
Gueri mes yeux da folle avidité:
Chaſſe de moy l'orgueil,& injurie
Detraction, moquerie, flatterie,
Retire moy loing de tous curieux.
Ne permets pas, que j'aime vaine gloire,

Ny qe

Ny que de tout i'oſe me faire croire,
Ny que ie ſois ami des vicieux
  Mon ame ſoit par toy ſi bien appriſe,
Que l'indigent iamais ie ne meſpriſe,
Que ie ne face au foible oppreſſion.
  Que ie ne ſois aueugle d'avarice,
Que part i'en aye à quelconque iniuſtice,
Ains du chetif i'aye compaſſion.
  Retranche en moy le deſir de mal faire,
Vouloir inique, obſtiné, temeraire,
Vile pareſſe, & molle oiſiveté,
  Aveuglement de cœur & de penſee,
Barbares mœurs, vie mal compaſſee,
Et le malheur d'un eſprit hebeté.
  A celle fin que loing de moy ſe treuve
De maints pechez l'abominable preuve
La reſiſtance au bon & ſainct conſeil,
  A trop parler une langue effrenee,
De la droiture ma ame deſtournee
Vn cœur reveſche & aux pauvres cruel,
  Que ie ne ſois armé de calomnie
Contre l'honneur d'une innocente vie,
Ny trop piteux ny trop ſevere aux miens,
  Ny nonchalant au deu de mon office,
Ny trop enclin à ſupporter le vice,
Ny trop chagrin envers ceux qui ſont tiens.
  O Eternel, humblement ie te prie,
Que pieté dans moy reprene vie,
S'accompaignant d'humble compaſſion:
  Que l'affligé doucement ie conſole
Par faicts effects & par bonne parole,
Et le foulé i'oſte de oppreſſion;
  Qu'à l'indigent & pauvre ie ſubvienne,
Le ſoulageant de la puiſſance mienne,
Et qu'au foulé ie ſerve de ſupport.
  Au diſetteux ma debte ie remette
A mes haineux toute offenſe à moy faite,
A l'ennemi i'offre paix & accord.
  Que pour le mal le bien ie face & rende

Que desdaigner aucun ie ne pretende,
Ains à chaſcun defere honneur,
I'adhere aux bons, les ſuperbes i' evite,
I'aime vertu, le vice ie deſpite,
Que ie t'inuoque en joye & en douleur:
Qu'en mon bon heur je ſuyne l'attrempance,
Qu'en dur ennuy i'adhere à l'eſperance,
Ie parle peu, je marche rondement
Que pour un rien periſſable je tiene
Toute chevance & vigneur terrienne,
Ayant mon cœur au ciel entierement.

Hæc veteris poetæ carmina ad excitandas pias cogitationes in peculiare caput inſerere volui. Anguſtia autem temporis obſtitit, quo minus hoc pium votum transferri paribus Jambis in Latinam linguam nunc potuerit: ſed quod omiſſum hic eſt, alio tempore commodiore complebitur: Interim hanc amici cujusdam noſtri extemporalem verſionem de verbo ad verbum expreſſam boni conſule.

DOMINE mi Deus, mi Pater miſericors,
Da mihi ut te deſiderem inceſſanter,
Te velim, te quæram, te inveniam,
Te inventum amem magno zelo,
Tibi amato perſeverem fidelis,
Inq́; fide tua nunquam variem.
Da cordi meo donum pœnitentiæ,
Animo meo ſalutis cognitionem,
Et oculis meis ſcaturiginem lachrymarum,
Da manibus meis eleemoſynam benignam,
Extingue in me flammam inſatiabilem,
Et carnis crudeles ignes,
In corde meo allnce, accende, inflamma
Amoris tui vivam & ſanctam flammam,
Tolle à me ſpiritum præſumptuoſum:
Largire mihi theſaurum amicabilem
Humilitatis, virtutem deſiderabiliſſimam,
Contunde iram ferocem & tumultuantem,
Muni cor meum propugnaculo patientiæ,
Repurga illud ab omni arrogantia,
Ab impuro odio, & prava concupiſcentia.

Veni, & imple illud hac ſuavi cogitatione,
Vt vivam fidem ſentiam in me compoſitam,
Charitatem, humilitatem, ſpem firmam.
Vanitatem undique à me repelle,
Neq; in animo meo inconſtantia hereat ulla,
Omnis mutabilitas procul à me ſaceſſat:
Os meum fiat guloſitatis expers,
Pauco cibo ſtomachus ſe contentet,
Sana oculos meos à ſtulta aviditate:
Aufer à me faſtum injurioſum,
Detractionem, [illegible] villatoriam adulationem,
Abduc me longè ab omnibus curioſis.
Non permittas, ut diligam vanam gloriam,
Neve ut velim mihi ſoli credier,
Neque fiam amicus vitioſorum.
Animus meus ita à te ſit formatus,
Ne egenos unquam contemnam,
Neque infirmos opprimam:
Ne fiam cæcus avaritia,
Neve ullâ me contaminem injuſtitiâ,
Sed pauperum & afflictorum miſerear.
Amputa in me omne deſiderium malefaciendi,
Voluntatem iniquam, obſtinatam, temerariam,
Vilem pigritiam, & mollem otioſitatem,
Occæcationem cordis & mentis,
Barbaros mores, vitam male diſciplinatam,
Et ingenij hebetis infortunium.
Adeo ut longè elongetur à me
Peccatorum abominabilis probatio,
Et bonorum ſanctorumq; conſiliorum repudiatio
Ad multiloquium lingua effrenis,
Arcto tramite declinans anima,
Cor aſperum & pauperibus crudele.
Ne ſumam arma calumniarum
Adverſus honorem vitæ innocentis:
Ne nimis indulgens exiſtam, neq; nimis ſeverus in meos:
Ne fiam negligens in debito mei officij;
Ne nimium proclivis ad ferendum vitia,
Neque nimium anxius in eos qui ſunt tui.

O æter-

O æterne Deus, ego te humiliter precor,
Vt pietatem in me redintegres,
Comitatam humili commiſeratione:
Quo afflictum dulciter conſoler
Rebus piis & honeſtis ſermonibus,
Et circumventum liberem ab oppreſſione.
Quo egeno & pauperi ſubveniam,
Eum ſublevans in quantum facere poſſum,
Et oppreſſo ut feram ſuppetias,
Inopi debitum meum remittam,
Odientibus me omnem offenſam condonem,
Inimicis offeram pacem & concordiam:
Vt pro malo bonum & faciam & reddam,
Nec quemquam dedignari præſumam,
Sed unicuique ſuum deferam honorem:
Vt adhæream bonis, & ſuperbos evitem,
Diligam virtutem, & vitia exſecrer,
Vt te invocem cum gaudio & dolore:
Vt res ſecundas feram temperanter.
In adverſis autem ſpe non confundar.
Vt loquar pauca, ambulam aperte:
Vt pro rebus perituris teneam
Omnia bona & ſubſtantias terrenas,
Habens cor meum ſurſum in cœlis theſaurizans.

CAPUT XCVI.

De coma, capillis & barba, nec non & calvitie: quodq; ſubditi in Principis ſui exemplum ſequaces ſint.

EXTAT Caroli Magni conſtitutio talis: Adiutores conſpirationum ſinguli eorum alter ab altero flagellentur, & nares ſibi invicem præcidant. Vbi vero nihil mali perpetrâtum eſt, ſimiliter quidem inter ſe flagellentur, & CAPILLOS SIBI INVICEM DETONDEANT. Eodem modo in Novella quadam Conſtitut. Leonis ſtatuitur, quod ij, qui ſuppetias in crimine raptus attulerint, naſo mutilentur, verberentur, & CVTE TENVS TONDEANTVR. Non ſolum igitur ex his conſtitutionibus conſtat, quam accuratam curam comarum & barbarum veteres heroes & nobiles habuerint: ſed etiam alias in peculiari capite multa memorabilia congeſſi. mus, tam de obſervantia capillorũ, quã de cauſa, quod illi certis de cauſis

C.9. de cõſpirationibus Adde Bart. Schobingerũ in Addit. ad Ioac. Vadiani, li. 1. de Monaſt. & Colleg. German. p. 139. t. 3. Alam. ſc. Nov. 35.

Ergo nec aſpectu tutum eſt divertere, porta
Egrediens plenus qua planus egreditur.

Non omittenda quoque eſt laus & votum vitæ beatæ Juſti Lipſii, qui, ſi in illo ſuo propoſito perſeveraſſet non in multorum reprehenſionem, [illegible] plures hac de re libri exſtant, incidiſſet. Verſiculi ejus ſunt tales, quos primæ Centuriæ Epiſtolarum ſuarum inſeruit:

Ille eſt par ſuperis Deus,
Et mortalibus altior,
Qui fati ambiguum diem
Non optat levis, aut timet:
Quem non ambitio impotens,
Non ſpes ſollicitat lucri;
Quem non concutiunt metu
Regum præcipites minæ,
Non telum impl[illegible] Iovis.
Vero ſed ſtabili loco
Vulgi ridet inania:
Securoq; oritur dies
Securo cadit & dies,
Vitam ſi liceat mihi
Formare arbitris meis,
Nec faſces cupiam aut opes:
Non claris niveis equis
Captiva agmina traxerim.
In ſolis habitem locis,
Hortos poſſideam, atq; agros:
Illic ad ſtrepitus aquæ
Muſarum ſtudiis fruar.
Sic cum fata mihi ultima
Pernerit Lacheſis mea
Non ullis gravis aut malus,
Qualis Langius hic meus,
Tranquillus moriar ſenex.

Nec diſſimilia iſtis etiam ex Boethi Conſolatione philoſ. depromere poſſem, quæ malo lectorem ab ipſo fonte petere. Huic reſpexit [illegible] Magnus ille Galliæ Cancellarius Hoſpitalius ad Tu[illegible], quum propter ferias juridicas illi conceſſum fuiſſet, unum [illegible] ruri vivere; imitatus autem eſt Similem Præfi[illegible] (quem [illegible] monumenti primæ Centuriæ noſtræ inſeruimus) hiſce verſiculis:

O [illegible]

O noſtri melior pars temporis, ô duo ſumma
Lætitiæ menſes exacti, ſcilicet ex quo
Publica jampridem tractare negotia cœpi:
His mihi ſum viſus ſolis vixiſſe diebus.

Idipſum ſentit & optavit præſtantiſſimus ille Legatus Cæſareus, Augerius Busbeckius, ex Conſtantinopolitana aula Turcica reverſus, & otium honeſtum atque quietem in vita privata exoptans. Evolare, inquit, me ex aula, & domum redire geſtientem, retinent etiam privata negotia. Nam mihi quidem vita aulica uſquequaque cordi non eſt. Notæ mihi ejus ærumnæ. Falſo ſplendore multæ ejus miſeriæ obtenduntur. Fuci in ea multum, candoris parum eſt. Nulla eſt aula, quæ vacet invidia, in qua non deſideretur amicitiæ fides, ubi voluntatum mutatio & ſubita ruina metuenda non ſit. Nam Principes & ipſi homines ſunt. Vidi, qui centum amicis ſtipatus regiam adierat, irato Rege, vix cum uno comite domum redire. Aula vero bona non novit, niſi ſero: Vmbris, fama, ſpecie, fallaciis, errore populari dicitur: Vt eos fortunatos ducere non dubitem, quibus illa cito, & cum parvo incommodo deſugi datum ſit. Optabile eſt, ſibi poſſe vivere & Muſis, & cum paucis, & non fallacibus amicis, in agelli angulo conſeneſcere. Aut nullo eſt in hoc terreſtri exilio, ut ea demum vera vita eſt. Nimirum quum ſæpe pluris fiat in aula nobilis ſcurra, quam vir bonus, ut non abſurde boni viri inter aulicos ſpeciem oculis ſubjeciſſe videantur, qui aſinum pinxerunt inter ſimias. De communibus aulis loquor. Nam me non fugit, multas atq; hanc præcipue, viris in omni laudis genere præſtantiſſimis, tanquam rariſſimis luminibus illuſtrari. Vtut ſit, mihi ſolitudo, & ſtudiorũ nutrix quies turba & ſtrepitu aulico potior, &c. Hæc cum ſint memorabilia & alia multa in vita noſtra regenda, & recte gerenda, utilia, ex ſummi illius viri [illegible] hic inſerere volui. Sunt enim ejus epiſtolæ quatuor, plenæ rerum [illegible], & ad publica & privata negotia recte adminiſtranda admodum utiles. Neque Lector cupidus diſcendi ab iis legendis ſatur abire poteſt: quod ſane mihi accidit. Nam licet ter quaterve eas perlegerim, ſemper tamen me cupiditas plura cognoſcendi, ad eas retrahit. Dolendum autem eſt, non abſque jactura Reipubl. inſigni hunc tam excellentem virum & bis Legatum Cæſareum, ad Turcicum Imperatorem, cumque ille, re bene geſta, incolumem, ſuperatis multis periculis, & quidem feliciter, tandem proficiſcentem Dieppam, ad Regem Galliarum nunc regnantem in ſylva quadam a latronum manipulo ſpoliatum, & crudeliter occiſum eſſe, qui digniſſimus certe fuerat, & longiori vita, & feliciori exitu. *Epiſt.4.*

Poſtremo, ut ne hoc omittam, Liviana ſimilitudo eſt perelegans, ubi dicit: *Lib.34*

di[illegible]it; *S[illegible], teſtudinem, ubi collect[illegible] in ſe*[illegible]

eſſe, [illegible] *exſerit partes aliquas, quod* [illegible]

Quoniam autem præſtantiſſimus ille B[illegible] vitæ aulicæ conditionem breviter attingit: [illegible] hujus finem quaſi appendere tabellam vitæ aulicæ, [illegible] d[illegible] Luciano in libro de mercede conductis. Græcam [illegible] qui volet, ex fonte ipſo petat. Nobis hic Latina[illegible] terit, quæ talis eſt.

Libet mihi (*inquit Lucianus*) CEBETIS illius exemplo [illegible] dam hujus vitæ (aulicæ) tibi depingere, ut [illegible] contemplatus, [illegible] num ex uſu ſuo ſit eam adire. Equidem magnopere [illegible] quempiam, vel Parrhaſium, vel Aëtionem, vel [illegible] pingendam tabulam adhiberem. Verum quoniam [illegible] quem artificem tam egregium atque a[illegible] tenuem quandam pro meo virili imaginem a[illegible] veſtibulum ſublime atque inauratum, neque id [illegible] procul à terra in edito collis faſtigio [illegible] ptum, lubricoque aditu, ita ut plerunque, qui ſe jam ad [illegible] ticem penetraſſe ſperant, lapſo pede præ[illegible] autem Plutus ſedeat, totus ſicuti videtur aureus, m[illegible] moſus, atque amabilis. Porro amator ubi vix tandem [illegible] ad fores acceſſit, obſtupeſcat, oculis in aurum defixis: [illegible] ipſa ſpecioſo vultu eſt, ac verſicoloribus amicta, manu [illegible] ducat, mire jam ipſo ingreſſu attonitum. Atq; alio [illegible] uſque illum antecedentdu, atque [illegible] ta Fallacia, Servituſque tradat [illegible] tandem Senectæ [illegible] mo[illegible] Contumelia arreptum illum ad D[illegible] tempore Spes avolans evaneſcat. [illegible] per quod ingreſſus fuerat, ſed per p[illegible] tum extrudatur, nudus, ve[illegible], pallidus, [illegible] da occultans: dextra v[illegible] ſeipſum [illegible] angulans. O[illegible] Pœnitudo fruſtra lachrymans, & [illegible] quidem eſto picturæ finis. Cæter[illegible] conſiderans ſingula [illegible] aureas illas fores ingreſſus, pe[illegible] ris. Quicquid autem feceris, memineris [illegible] *culpa non* [illegible]*, verum qui ſua ſponte d*[illegible]*erit.*

H[illegible]nus Luciani [illegible] tabula vitæ aulicæ, [illegible] picta ad imitationem [illegible]

C[illegible]

Caput XCII.

Reges, Principes & alios heroes nonnunquam privatam vitam & quietam potius, quam ſplendidam, expetiiſſe.

Quomodo privatum otium honeſtum & quietem plus quam aulicos honores, & vitam ſplendidam expetiverint, illamque præ hac commodiorem & ſecuriorem exiſtimarint, aliis [illegible] prolixe judicatum, & pluribus exemplis illuſtratum eſt. Hoc autem capite, [illegible] privatæ & mediocris vitæ non ſolum a inferiores, ſed etiam ad [illegible] & ſupremos Principes [illegible] eosque felices extitiſſe [illegible] ipſis [illegible] um ob moleſtiam gubernandi, tum ob pericula a militibus propriis & exteris imminentia, contigerit, [illegible] loco, adjungenda duxi. Igitur [illegible] [illegible] Tacitus [illegible] paucis verbis multa movet, dicens: Fixam [illegible] m & periculum ex ſingulis, &c. Quod obſervavit [illegible] interpretando addit: Eſt [illegible] militum fides, periculum ex ſingulis. Aurantius Princeps [illegible], a [illegible] hoſtium incolumis, deinde ſingularis militis [illegible]: & hic caſus evitari poteſt. Duo modo enim quis [illegible] non vivere poteſt quemvis [illegible] ſunt exempla. Tale Pauſania ergo Philippum: C[illegible] Solimannum: Tima[illegible] Mahometem, [illegible] & nonnulla alia, quæ in multis ſeculis [illegible] &c. Hi[illegible] & audax facinus Monachi Dominicani, qui non ita pridem Henricum III. Galliæ Regem, alioquin fautorem [illegible] cubiculo ſuo, ſimulato zelo, [illegible], & inſigni audacia & exemplo Regibus & Principibus admodum periculoſo, cultello, ut [illegible] veneno infecto, quem in manica abſcondebat, lethali vulnere, [illegible] occidit. Recte itaque Seneca: Quod regnum eſt, cui non parata ſit ruina & proculcatio, & dominus & carnifex? Nec magnis iſta intervallis [illegible]: ſed horæ momentum intereſt inter ſolium & aliena genua. Hoc [illegible] H[illegible]um Stephanum, ut peculiarem librum vulgarit, cujus titulus eſt, Cavete vobis Principes. Non [illegible] Quintus Curtius monet: Regum exitum ſi reputaverimus, [illegible] a ſuis, quam ab hoſtibus interemtos reperiemus. Cæterum cu[illegible] privatæ, & fuga regiæ vitæ commovit et Ramirum Regem Arragoniæ, teſte Baptiſta Fulgoſio. Nam cum in monaſtica ſua vita, mortuo ejus fratre,

In li. 2. hiſt.

Lib. 9.

In Collect. de relig. & cult, l. 1.

Arrago-

dovico Bavaro, certis conditionibus dimissus esset, hoc nomen ex transa-ctione [illegible] illos facta, usque ad mortem retinuit, ita ut in literis alter alterum Cæsarem appellaret, & nomen suum scribens, præponeret. Animadverterunt sine [illegible] Imperatores, quam grave periculum & onus sit, [illegible] imperare, & gubernare: ideoq; vitam privatorum & rusticorum felicem [illegible], ut [illegible] ex Vopisco quoq; patet, ubi scribit [illegible] Diocletianum, relicto Imperio, sæpenumero dicere solitum: *Nihil difficilius esse quam bene imperare.* Nam quatuor vel quinque viri se colligunt, atq; unum consilium capiunt, ad Imperatorem decipiendum, dicunt, quid probandum sit: Imperator, qui domi clausus est, vera non novit, cogiturque hoc tantum scire quod illi loquuntur, facit judices, quos fieri non oportebat: amovet à Repub. quos retinere debebat. Quid multa? Bonus, cautus, & optimus venditur Imperator. Eandem difficultatem recte imperandi obiicit Benevenutus de Rambaldis in suo A[illegible] (quem librum non recte Francis. Petrarchæ adscripsit [illegible] Eques [illegible] & utriusque Juris Doctor suo tempore disertissimus) Wenceslao, Caroli IV. filio, his [illegible]: Wenceslaus, vivente patre electus est Imperator, & adhuc regnat. Hic juvenis robustus [illegible], quid acturus sit, ignoro, tamen minatur, se venturum in Italiam. Sed ne venias, precamur te, si non vincis [illegible], quanquam aliud de te speramus. Nam præsentia [illegible] vix sufficeret, ad compescenda mala, quibus misera laceratur Italia, temporibus tuis. Sic imperium orbis cœlum vertit, ut illud quondam potens ac venerandum gentibus & Regibus Romanum Imperium, [illegible] in tibiis [illegible], cui nihil olim defuit, nisi modicum Orientis, nunc [illegible] dolor, nihil possidet, nisi modicum Occidentis. Hæc ille. Si [illegible] autem plura hac de re [illegible] desiderat, adeat eundem Petrarcham de remedio utriusque fortunæ. Vetus quoque est cautio & similitudo elegans de ratione recte gubernandi, A. Gellii, vel, ut nonnulli recentiores volunt, Agellii: Vita hominum inquit, qui ætatem in medio rerum agunt, ac sibi suisque volunt esse usui, negotia periculaq; improviso multa prope [illegible] fert. Ad ea cavenda atque declinanda perinde esse oportet animo semper procincto atque intento, ut sunt athletarum, qui Pancratiastæ vocantur. Nam sicuti illi ad certandum vocati, proiectis alte brachiis, consistunt, caputque & os suum, manibus oppositis, quasi vallo præmuniunt, membraque eorum omnia, priusquam pugna mota est, aut ad vitandos ictus cauta sunt, aut ad facienda parata, ita animus atque mens viri prudentis, adversus vim & petulantias injuriarum, omni in loco atq; tempore prospiciens, debet esse erecta, ardua, septa, solida, expedita, nunquam conniyens, nusquam aciem suam flectens, consilia cogitationesque, con-

In Aureliani vita.

In fine.

In Margarita Poetic. par. 2. li. 12.

Dialogo 95.

Li. 13. c. 26.

tra [illegible] verbera, contraque inſidias [illegible], [illegible] brachiis & [illegible] ans [illegible] ne qua in [illegible] a [illegible] & repentina [illegible] protectusque [illegible]. Poſtea & plus [illegible] annos [illegible] pe [illegible] laborioſa & tædioſa gubernatione, [illegible] rem & quietam vitam ſeſe contulerat [illegible] fa [illegible] & Carolus V. Cæſares [illegible] cum reſervatis [illegible] [illegible] [illegible] tu iſſet, [illegible] in fine [illegible] capitis [illegible] mentum, quod [illegible] quæ olim [illegible] hac [illegible] [illegible] integritas.

SEN [illegible] IN [illegible] [illegible] D. IMMORT. [illegible] ANIM. [illegible] CORP [illegible] QVI. TIBI [illegible] QVO. VOLO [illegible] IPS. CELSIDERAT [illegible] SENTI [illegible] DIEB. [illegible]

[illegible]

CAPUT XCIII.

De felicitate vitæ ruſticæ rhythmus Gallicus, cum interpretatione Latina [illegible] de Clamengiis.

Combien, eſt heureuſe la [illegible] par [illegible]

P[illegible]

SOus [illegible] ſur herbe de [illegible]
Sur [illegible] y [illegible] & ſur [illegible]
Trouvay [illegible] une [illegible]
La man [illegible] avec [illegible]
Frais fromage [illegible]
Creſme, maton, prune, [illegible], pomme, [illegible]
Cibor, oignon, eſcal[illegible]
Sur croulte biſe, au gros ſel, pour [illegible]
Au groumet beuvent & [illegible]
Pour rebaudir & ledru & la [illegible]
Qui par amours depuis s'entre [illegible]
Et bou[illegible]he & nee & polie & b[illegible]r.
Quand eurent prins des doux mets de nature,

[illegible]

Tantoſt Gontier, hache au col, au bois entre
Et dame Helaine ſe met toute ſa cure
A ces brebis qui couvrent dos & ventre
Pour qui Gontier en abatant ſon arbre
Dieu mercia de la vie ſeure.
Ne ſçay, dit il, que ſont pilliers de marbre,
Pommeaux luiſans, murs veſtus de painĉture.
Ie n'ay paour de traïſon tiſſue
Soubz beau ſemblant, ne qu'empoiſonné ſoye
En vaiſſeau d'or. Ie n'ay la teſte nue
Devant tyrant, ne genoil qui ſe ploye.
Verge d'huiſſier jamais ne me deboute,
Car juſques là ne me prend convoitiſe,
Ambition, ne leſcherie gloute.
Labour me paiſt en joyeuſe franchiſe:
Moult ayme Helaine & elle moy ſans faille:
Et c'eſt aſſez, de tombel n'avons cure.
Lors dis, Helas, ſerf de cour ne vaut maille,
Mais franc Gontier vaut en or gemme pure.

IDEM LATINE PER NIC. DE
Clamengiis.

F[illegible] in gramine amœno,
[illegible] pidus undis,
[illegible] plus [illegible] cum murmure rivus
Hic [illegible] edebant
Gontierus [illegible] Helena [illegible] butyrum
[illegible] caſeum,
[illegible], [illegible] ſeu [illegible]
N[illegible] cerea deerant
Pruna, [illegible] dubia mala.
[illegible] porrum,
[illegible] nigro
Pane ſu[illegible] igis urat.
Cortice [illegible] lympham de fonte bibebant.
[illegible] volucres [illegible] gutture cantus
De[illegible] hilarantq; beatos
[illegible] grata oſcula ferre
Mutuus [illegible] amor. Prædulcia fercula poſtquam

Natu-

En grand palais, en ſale plantureuſe
En vironne de famille pompeuſe,
Pleine de fraude, d'enuie & de murmure,
Vuide de foy, d'amour, de paix joyeuſe,
Serve, ſubiecte par convoiteuſe ardure
Vins & viandes avoit il ſans meſure.
Chairs & poiſſons occis en mainte guiſe,
Erovicts & ſauſſes de diverſe teincture,
Et entremets faicts par art a diviſe,
Le mal glouton par tous guette & adviſe
Pour appetit trouver, & quiert maniere,
Comment ſa bouche de leſcherie eſpriſe
Son ventre empliſſe, comm' bourſe pantonniere,
Mais ſac a fiene, puente cimetiere,
Sepulchre a vin, corps bouffi, craſſe panſe
Pour tous les biens en ſoy n'a lie chiere.
Car ventre ſaoul n'a en ſaveur plaiſance,
Ne le delite ieu, ris, bal ne danſe
Car tant convoite, tant quiert, & trant deſire,
Qu'en rien qu'il ait n'a uraye ſuffiſance.
Acquirer veut ou Royaume ou Empire,
Pour avarice ſent douloreux martyre,
Trahiſon doute, en nully ne ſe fie,
Cœur a felon enfle d'orgueil & d'ire,
Triſte, penſif, plein de melancolie.
  Las trop miex vaut de franc Gontier la vie,
Sobre lieſſe & nette pouureté
Que pour ſuyvir par orde gloutonnie
Cour de tyran, riche malheureté.

IDEM LATINE PER NIC. DE Clamengiis.

Rupis in horrenda ſcopulis ſedet edita turris,
Pervia nubiferis Auſtris Boreaq́; ſonanti,
Quam rapidus nimiumq́; minax praeterfluit amnis.
Ardua ſunt illic opulenti tecta tyranni
Aula eſt purpureis ornata tapetibus, auro
Atria tota micant, ut Midae credere poſſis.
Hunc, dum ſublimi menſa diſcumbit, obibat

CAPVT XCV.

Precatio metrica Gallicis pias complectens ſententias.

Seigneur mon Dieu, mon pere pytoyable.
Octroye moy ce deſir immuable,
De te vouloir, te chercher, te trouver,
En te trouvant te ſervir d'un grand zele:
Te aimer, & te demeurer fidele
Fidele eſtant jamais ne varier.
Donne à mon cœur le don de repentance.
A mon eſprit de ſalut cognoiſſance,
Et à mes yeux une ſource de pleurs,
Donne à ma main l'aumoſne charitable
Eſteins en moy la flamme inſatiable
Et de la chair les cruelles chaleurs.
Dedans mon cœur, allume, embraſe, enflamme
De ton amour la vive & ſaincte flamme,
Chaſſe de moy l'eſprit preſomptueux:
Octroye moy le treſſor amiable
D'humilité vertu tres deſirable,
Rompt le deſpit fier & tumultueux,
Munis mon cœur de forte patience,
Repurge le de toute outrecuidance.
[illegible] rancœur, & de mauvais vouloir:
Vien le remplir une douce penſee,
La vraye foy y ſoit redreſſee,
La charité l'humilité l'eſpoir:
La vanité d'autour de moy recule,
En mon eſprit l'inconſtance ſoit nulle
Tout changement de moy ſoit reietté
Ma bouche ſoit de friandiſe exempte,
De peu de mets l'eſtomac ſe contente,
Gueri mes yeux de folle avidité:
Chaſſe de moy l'orgueil, & injurie
Detraction, moquerie, flatterie,
Retire moy loing de tous curieux.
Ne permets pas, que i'aime vaine gloire,

Ny qe

Ny que de tout i'oſe me faire croire,
Ny que ie ſois ami des vicieux
Mon ame ſoit par toy ſi bien appriſe,
Que l'indigent jamais ie ne meſpriſe,
Que ie ne face au foible oppreſſion
Que ie ne ſois aveuglé d'avarice,
Que part i'en aye à quelconque injuſtice,
Ains du chetif i'aye compaſſion.
Retranche en moy le deſir de mal faire,
Vouloir inique, obſtiné, temeraire,
Vile pareſſe, & molleſſe oiſive,
Aveuglement de cœur & de penſee,
Barbares mœurs, vie mal compaſſee,
Et le malheur d'un eſprit hebeté.
A celle fin que loing de moy ſe treuve
De maints pechez l'abominable preuve,
La reſiſtance au bon & ſainct conſeil,
A trop parler ma langue effrenee,
De la droiture mon ame deſtournee,
Vn cœur revêche & aux pauvres cruel
Que ie ne ſois armé de calomnie
Contre l'honneur d'une innocente vie,
Ny trop piteux ny trop ſevere aux mieux,
Ny nonchalant au deu de mon office,
Ny trop enclin à ſupporter le vice,
Ny trop chagrin envers ceux qui ſont vieux.
O Eternel, humblement ie te prie,
Que pieté dans moy reprene vie,
Se ac compaignant d'humble compaſſion:
Que l'affligé doucement ie conſole
Par faicts effects & par bonne parole,
Et le foulé i'oſte de oppreſſion
Qu'à l'indigent & pauvre ie ſubvienne.
Le ſoulageant de la puiſſance mienne,
Et qu'au foulé ie ſerve de ſupport.
Au diſetteux ma deſtre ie remette.
A mes haineux toute offenſe à moy faite,
A l'ennemi i'offre paix & accord
Que pour le mal le bien ie face & rende

Que desdaigner aucun ie ne pretende,
Ains à chaſcun defere honneur,
 I'adhere aux bons, les ſuperbes i' evite,
I'aime vertu, le vice ie deſpite,
Que ie t'inuoque en joye & en douleur:
 Qu'en mon bon heur je ſuyne l'attrempance,
Qu'en dur ennuy i' adhere à l'eſperance,
Ie parle peu, je marche rondement
 Que pour un rien periſſable je tiene
Toute chevance & vigneur terrienne,
Ayant mon cœur au ciel entierement.

Hæc veteris poetæ carmina ad excitandas pias cogitationes in peculiare caput inſerere volui. Anguſtia autem temporis obſtitit, quo minus hoc pium votum transferri paribus Jambis in Latinam linguam nunc potuerit: ſed quod omiſſum hic eſt, alio tempore commodiore complebitur: Interim hanc amici cujusdam noſtri extemporalem verſionem de verbo ad verbum expreſſam boni conſule.

*D*OMINE *mi Deus, mi Pater miſericors,*
Da mihi ut te deſiderem inceſſanter.
Te velim, te quæram, te inveniam,
 Te inventum amem magno zelo,
Tibi amato perſeverem fidelis,
Inq́; fide tua nunquam variem.
 Da cordi meo donum pœnitentiæ,
Animo meo ſalutis cognitionem,
Et oculis meis ſcaturiginem lachrymarum,
 Da manibus meis eleemoſynam benignam,
Extingue in me flammam inſatiabilem,
Et carnis crudeles ignes,
 In corde meo allnce, accende, inflamma
Amoris tui vivam & ſanctam flammam,
Tolle à me ſpiritum præſumptuoſum:
 Largire mihi theſaurum amicabilem
Humilitatis, virtutem deſiderabiliſſimam,
Contunde iram ferocem & tumultuantem,
 Muni cor meum propugnaculo patientia,
Repurga illud ab omni arrogantia,
Ab impuro odio, & prava concupiſcentia.

Ergo nec aſpectu tutum eſt divertere, porta
Egrediens plenus qua planus egreditur.

Non omittenda quoque eſt laus & votum vitæ beatæ Justi Lipſii, qui, ſi in illo ſuo propoſito perſeveraſſet non in multorum reprehenſiones, [illegible] plures hac de re libri exſtant, incidiſſet. Verſiculi ejus ſunt tales, quos pri[illegible] mæ Centuriæ Epiſtolarum ſuarum inſeruit:

Ille eſt par ſuperis Deus
Et mortalibus altior,
Qui fati ambiguum diem
Non optat levis, aut timet
Quem non ambitio impotens,
Non ſpes ſollicitat lucri:
Quem non concutiunt metu
Regum præcipites minæ,
Non telum impavidi Jovis,
Vero ſed ſtabili loco
Vulgi ridet inania
Securoque oritur die
Securo cadit & die,
Vitam ſi liceat mihi
Formare arbitriis meis,
Non faſces cupiam aut opes:
Non claris niveis equis
Captiva agmina traxerim.
In ſolis habitem locis,
Hortos poſſideam, atque agros:
Illic ad ſtrepitum aquæ
Muſarum ſtudiis fruar.
Sic cum fata mihi ultima
Pernerit Lacheſis mea,
Non ullis gravis aut malus,
Qualis Langius hic meus,
Tranquillus moriar ſenex

Nec diſſimilia iſtis etiam ex Boethii Conſolatione [illegible] depromere poſſem, quæ malo lectorem ab ipſo fonte petere. [illegible] ille Galliæ Cancellarius Hoſpitalius ad Tur[illegible] propter ferias juridicas illi conceſſum fuiſſet, [illegible] ruri vivere; imitatus autem eſt Simiſem P[illegible] monumenti primæ Centuriæ noſtræ inſeruimus) hiſce verſiculis.

O [illegible]

O noſtri melior pars temporis, ô duo ſumma
Lætitia menſes exacti, ſcilicet ex quo
Publica jampridem tractare negotia cœpi:
His mihi ſum viſus ſolis vixiſſe diebus.

Idipſum ſentit & optavit præſtantiſſimus ille Legatus Cæſareus, Augerius Busbeckius, ex Conſtantinopolitana aula Turcica reverſus, & otium honeſtum atque quietem in vita privata exoptans. Evolare, inquit, me ex aula, & domum redire geſtientem, retinent etiam privata negotia. Nam mihi quidem vita aulica uſquequaque cordi non eſt. Notæ mihi ejus ærumnæ. Falſo ſplendore multæ ejus miſeriæ obtenduntur. Fuci in ea multum, candoris parum eſt. Nulla eſt aula, quæ vacet invidia, in qua non deſideretur amicitiæ fides, ubi voluntatum mutatio & ſubita ruina metuenda non ſit. Nam Principes & ipſi homines ſunt. Vidi, qui centum amicis ſtipatus regiam adierat, irato Rege, vix cum uno comite domum redire. Aula vero bona non novit, niſi ſero: Vmbris, fama, ſpecie, fallaciis, errore populari dicitur: Vt eos fortunatos ducere non dubitem, quibus illa cito, & cum parvo incommodo defungi datum ſit. Optabile eſt ſibi poſſe vivere & Muſis, & cum paucis, & non fallacibus amicis, in agelli angulo conſeneſcere. Aut nullo eſt in hoc terreſtri exilio, ut ea demum vera vita eſt. Nimirum quum ſæpe pluris ſiat in aula nobilis ſcurra, quam vir bonus, ut non abſurde boni viri inter aulicos ſpeciem oculis ſubjeciſſe videantur, qui aſinum pinxerunt inter ſimias. De communibus aulis loquor. Nam me non fugit, multas atq; has præcipue viris in omni laudis genere præſtantiſſimis, tanquam rariſſimis luminibus illuſtrari. Vtut ſit, mihi ſolitudo, & ſtudiorũ nutrix quies turba & ſtrepitu aulico potior, &c. Hæc cum ſint memorabilia, & ad multa in vita noſtra regenda, & recte gerenda, utilia, ex ſummi illius viri monitione huc inſerere volui. Sunt enim ejus epiſtolæ quatuor; plenæ rerum magnarum, & ad publica & privata negotia recte adminiſtranda admodum utiles. Neque Lector cupidus diſcendi ab iis legendis ſatur abire poteſt: quod ſane mihi accidit. Nam licet ter quaterve eas perlegerim, ſemper tamen me cupiditas plura cognoſcendi, ad eas retrahit. Dolendum autem eſt, non abſque jactura Reipubl. inſigni hunc tam excellentem virum & bis Legatum Cæſareum, ad Turcicum Imperatorem, cumque, re bene geſta, incolumem, ſuperatis multis periculis, & quidem feliciter, tandem proficiſcentem Dieppam, ad Regem Gallorum nunc regnantem in ſylva quadam a latronum manipulo ſpoliatum, & crudeliter occiſum eſſe, qui digniſſimus certe fuerat, & longiori vita, & feliciori exitu. *Epiſt.4.*

Poſtremo, ut ne hoc omittam, Liviana ſimilitudo eſt perelegans, ubi *Lib.34*

dicit; *Sumtote, testudinem, ubi collecta in suum se [illegible]* [illegible]
eſſe, [illegible] xerit partes aliquas, quod [illegible] [illegible]

Quoniam autem præſtantiſſimus ille B[illegible] vitæ aulicæ conditionem breviter attingit: pl[illegible] hujus finem quaſi appendere tabellam vitæ aulicæ, [illegible] Luciano in libro de mercede conductis. Græcum [illegible] qui volet, ex fonte ipſo petat. Nobis hic Latina [illegible] cerit, quæ talis eſt:

Libet mihi (*inquit Lucianus*) CEBETIS illius exemplo [illegible] dam hujus vitæ (aulicæ) tibi depingere, [illegible] contemplatus, [illegible] num ex uſu tuo ſit eam adire. Equidem magnopere [illegible] quempiam, vel Parrhaſium, vel Aëtionem, [illegible] pingendam tabulam adhiberem. Verum qu[illegible] quem artificem tam egregium atque [illegible] tenuem quandam pro meo virili [illegible] veſtibulum ſublime atque inauratum, n[illegible] que id [illegible] procul à terra in edito collis faſtigio præterea [illegible] ptum, lubricoque a[illegible] ut plerunque, qui [illegible] ad [illegible] ticem penetraſſe [illegible] ant, [illegible] autem Plutus ſedeat, [illegible] ſicut videtur, [illegible] moſus, atque amabilis. Porro amator ubi [illegible] ad fores acceſſit, obſtupeſcat, oculis in [illegible] ipſa ſpecioſo vultu eſt, ac [illegible] ducat, mire jam ipſo [illegible] Atq; ab eo [illegible] u[illegible] illum antecedat [illegible] ta Fallacia. Servit[illegible] tandem Senectæ [illegible] Contumelia arreptum illum ad D[illegible] tempore Spes av[illegible] evan[illegible] per quod ingreſſus fuerat, ſed p[illegible] tum extrudatur, nudus, ventriculus, pallidus, [illegible] da occultans: dextra vero [illegible] Pœnitudo fruſtra lachrymans, & m[illegible] quid mœſto picturæ finis. Cæter[illegible] conſiderati[illegible] expende, [illegible] re tua ſit, ut [illegible] aureas illas fores ingreſſus, per [illegible] ris. Quicquid autem feceris [illegible] ſapientis illius, [illegible] *culpa non eſſe, verum qui ſui ipſius [illegible]*

H[illegible] Luciani tabula vitæ aulicæ depicta ad imitationem C[illegible]

CAPUT

C A P U T XCII.

Reges, Principes & alios heroes, nonnunquam privatam vitam & quietam potius quam ſplendidam, expetiiſſe.

QUomodo privati otium honeſtum & quietem plus quam aulicos honores & vitam ſplendidam expetiverint, illamque præ hac commodiorem & ſecuriorem exiſtimarint, aliis ante prolixe judicatum, & pluribus exemplis illuſtratum eſt. Hanc autem cupiditatis privatæ & mediocris vitæ non ſolum ad inferiores, ſed etiam ad magnates & ſupremos Principes extendere, eoſque felices exiſtimaſſe ſi illis [illegible] um ob moleſtiam [illegible] tum ob pericula à militibus propriis & exteris imminentia, contigerit, ad priorem ſequentia [illegible] loco, adjungenda duxi. Igitur P. *In li. 2. hiſt.* Cornelius Tacitus non fruſtra paucis verbis multa monet, dicens: [illegible] periculum ex ſingulis, &c. Quod obſervavit Hannibal Scotus, ubi in ſuis commentariis interpretando addit. Eſt [illegible] militum fides, periculum ex ſingulis. Aurantius Princeps [illegible] temporibus, a ſuis hoſtibus incolumis, deinde ſingularis [illegible] & hic caſus evitari poteſt. Dummodo enim quis [illegible] non vivere, poteſt quemvis magnum Monarcham interficere, ſed [illegible] ſunt exempla. Tale Pauſania ergo Philippum [illegible] Solimannum: Timarch[illegible] Mal[illegible], [illegible] & nonnulla alia, quæ in multis ſeculis venerunt, &c. Huc [illegible] & audax facinus Monachi Dominicani, qui non ita pridem Henricum III. Galliæ Regem, alioquin fautorem magnum [illegible], in cubiculo ſuo, ſimulato zelo, perfricta fronte, & inſigni audacia & exemplo Regibus & Principibus admodum periculoſo, cultello, ut ajunt, veneno infecto, quem in manica abſconderat, lethali vulnere, [illegible] occidit. Recte itaque Seneca: Quod regnum eſt, cui non parata ſit ruina & proculcatio, & dominus & carnifex? Nec magnis iſta intervallis diviſa: ſed horæ momentum intereſt inter ſolium & aliena genua. Hoc movit Henricum Stephanum, ut peculiarem librum vulgarit, cujus titulus eſt: CAVETE VOBIS PRINCIPES. *Lib. 9.* Non ſine cauſa itaque Quintus Curtius monet: Regum exitum ſi reputaverimus, [illegible] a ſuis, quam ab hoſtibus interemtos reperiemus. Cæterum cupiditas privatæ & fuga regiæ vitæ commovit et Ramirum Regem Arragoniæ, *In Collect. de relig. & cult. l. 1.* teſte Baptiſta Fulgoſio. Nam cum in monaſtica ſua vita, mortuo ejus fratre, Arrago-

d[illegible] Bavaro, certis conditionibus dimiſſus eſſet. hoc nomen ex clamatione inter illos facta, uſque ad mortem retinuit, ita ut in literis alter alterum Cæſarem appellaret, & nomen ſuum ſcribens, præponeret. Animadverterunt ſane omnes Imperatores, quam grave periculum & onus ſit, valde imperare & gubernare: ideoq; vitam privatorum & ruſticorum felicem duxerunt, ſicut ex Vopiſco quoq; patet, ubi ſcribit Diocletianum, *In Aureliani vita.* reſignato imperio, ſæpenumero dicere ſolitum: *Nihil difficilius eſſe quam bene imperare.* Nam quatuor vel quinque viri ſe colligunt, atq; unum conſilium capiunt, ad Imperatorem decipiendum, dicunt, quid probandum ſit: Imperator, qui domi clauſus eſt, vera non novit, cogiturque hoc tantum ſcire, quod illi loquuntur, facit judices, quos fieri non oportebat. amovet à Repub. quos retinere debeat. Quid multa? Bonus, cautus, & optimus venditur Imperator. Eandem difficultatem recte imperandi obiicit Benevenutus de Rambaldis in ſuo Auguſtali (quem librum non recte *In fine.* Franciſc. Petrarchæ adſcripſit Albertus de Eyb Eques Francus & utriuſque *In Margarita* Juris Doctor ſuo tempore diſertiſſimus) Wenceſlao, Caroli IV. filio, his *Poetic. par.* verbis. Wenceſlaus, vivente patre electus eſt Imperator, & adhuc *2. li. 12.* regnat. Hic juvenis robuſtus venator, quid acturus ſit, ignoro, tamen minatur, ſe venturum in Italiam. Sed ne venias, precamur te, ſi non vincis laude parentem tuum, quanquam aliud de te ſperamus. Nam præſentia Caroli patris tui non ſufficeret, ad compeſcenda mala, quibus miſera laceratur Italia temporibus tuis. Sic imperium orbis cœlum vertit, ut illud quondam potens ac venerandum gentibus & Regibus Romanum Imperium, [illegible] in tibiis ferreis, cui nihil olim defuit, niſi modicum Orientis, nunc proh dolor, nihil poſſidet, niſi modicum Occidentis. Hæc ille. Si quis autem plura hac de re ſcire deſiderat, is legat eundem Petrarcham *Dialogo* de remedio utriuſque fortunæ. Utilis quoque eſt cautio & ſimilitudo ele- *95.* gans de ratione recte gubernandi, A. Gellii, vel, ut nonnulli recentiores *Li. 13. c. 26.* volunt, Agellii: Vita hominum inquit, qui ætatem in medio rerum agunt, ac ſibi ſuiſque volunt eſſe uſui, negotia periculaq; improviſo multa prope quotidiana fert. Ad ea cavenda atque declinanda perinde eſſe oportet animo ſemper prompto atque intento, ut ſunt athletarum, qui Pancratiaſtæ vocantur. Nam ſicuti illi ad certandum vocati, proiectis alte brachiis, conſiſtunt, caputque & os ſuum, manibus oppoſitis, quaſi vallo præmuniunt, membraque eorum omnia, priuſquam pugna mota eſt, aut ad vitandos ictus cauta ſunt, aut ad facienda parata, ita animus atque mens viri prudentis, adverſus vim & petulantias injuriarum, omni in loco atq; tempore proſpiciens, debet eſſe erecta, ardua, ſepta, ſolida, expedita, nunquam conivens, nuſquam aciem ſuam flectens, conſilia cogitationeſque, con-

tra [illegible] contraque inſidias [illegible], [illegible] & [illegible] ſuis [illegible] quam [illegible] & [illegible] [illegible]. Poſtquam [illegible] ad [illegible] [illegible] & [illegible] gubernationis [illegible] ad [illegible] tam & quietam vitam ſeſe contuliſſet (inter quos [illegible] fuit Lotharius & Carolus V. Cæſares) [illegible] cum reſervatum [illegible] [illegible] Inſulas [illegible] ticas, ut ibi [illegible] ac vitam [illegible] tuliſſet, [illegible], in hunc hujus capitis [illegible] mentem, quod ad [illegible] humanæ, [illegible] olim [illegible] [illegible] [illegible] integrum:

SEX [illegible] DVX IN EXTREM[illegible] ORB[illegible] PLA-
[illegible] D. IMMORT. [illegible] ANIM. [illegible]
CORP[illegible]S. QVI. TIBI [illegible] [illegible] [illegible]
QVO. VOL[illegible]. [illegible] [illegible]
IP[illegible]. C[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]ENTVM [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] D [illegible]
[illegible]

CAP[illegible]T XCIII.

De felicitate vitæ ruſticæ rhythmi Gallici, cum interpretatione Latina [illegible] de Clamengiis.

Combien, eſt heureuſe la [illegible] de [illegible] qui [illegible] [illegible] Philippe de Vitres [illegible] de Meaux

SOus fueille verd, ſur herbe delectable
Sur ruy [illegible] yant & [illegible]
Trouvay [illegible] une borde [illegible]
La man[illegible] Gontier [illegible] Helene
Frais fromage [illegible] fromage
Creſme, maton, prune, [illegible] pomme, [illegible]
Cibor, oignon, eſcal[illegible] [illegible]
Sur crouſte biſe, au gros ſel, pour [illegible]
Au groumet beu[illegible]ent & [illegible]
Pour rebaudir & le dru & la [illegible]
Qui par amours depuis s'entre[illegible]oyent
Et bou[illegible]he & nee & polie & b[illegible]
Quand eurent prins des doux mets de nature,

[illegible]

Tantoſt Gontier, hache au col, au bois entre
Et dame Helaine ſi met toute ſa cure
A ce huche qui couure dos & ventre
I'oy Gontier en abatant ſon arbre
Dieu mercier de ſa vie treſſeure.
Ne ſçay, dit-il, que ſont pilliers de marbre,
Pommeaux luiſans, murs veſtus de peincture:
Ie n'ay paour de [illegible] tiſſue
Sous beau ſemblant, ne qu'empoiſonné ſoye,
En vaiſſeau d'or. Ie n'ay la teſte nue
Deuant tyran, ne genouil qui ſe ploye,
Verge d'huiſſier iamais ne me deboute.
Car iuſques là ne me prend conuoitiſe,
Ambition, ne leſcherie gloute.
Labour me paiſt en ioyeuſe franchiſe:
I'ayme dame Helaine & elle moy ſans faille:
Et c'eſt aſſez: de tombeau n'auons cure.
Lors dis, Helas, ſerf de court ne vaut maille,
Mais franc Gontier vaut en or gemme pure.

IDEM LATINE PER NIC. DE Clamengiis.

F[illegible] gramine ameno,
[illegible] umbra,
[illegible] pla[illegible] marmure riuus
[illegible] dulce
[illegible] Helenæ [illegible] bonorum.
[illegible] mollis,
[illegible], & cui caſeus [illegible]
[illegible], [illegible] deerant
Poma, [illegible] dulcia mala.
Non [illegible] porrum,
Nec [illegible] fiſſa [illegible] nigro
Pane [illegible] migis urat.
[illegible] limpidam de fonte biberunt.
[illegible] cantus
De [illegible] exercent [illegible] hilarantq; beatos
[illegible] hinc alter[illegible] grata oſcula ferre
Mutuus [illegible] amor. P[illegible] dulcia fercula poſtquam

En grand p. ais, en ſale plantureuſe
En vironne de famille pompeuſe,
Pleine de fraude, d'envie & de murmure,
Vuide de foy, d'amour, de paix joyeuſe,
Serve, ſubiecte par convoiteuſe ardure
Vins & viandes avoit ſans meſure.
Chairs & poiſſons occins en mainte guiſe.
Erov. ćts & ſauſſes de diverſe teincture,
Et entremets faicts par art à diviſe,
Le mal glouton par tous guette & adviſe
Pour appetit trouver, & quiert maniere,
Comment ſa bouche de lecherie eſpriſe
Son ventre empliſſe, comm' bourſe pautonniere,
Mais ſaça fiene, puente cimetiere,
Sepulchre à vin, corps bouffi, craſſe panſe
Pour tous les biens en ſoyn' à lie chiere.
Car ventre ſaoul n' a en ſaveur plaiſance,
Ne ſe deliteieu, ris, bal ne danſe.
Car tant convoite, tant quiert, & trant deſire,
Qu'en rien qu'il ait n' a uraye ſuffiſance.
Acquerer veut ou Royaume ou Empire,
Pour avarice ſent douloreux martire,
Traiſon doute, en nully ne ſe fie,
Com... felon enflé d' orgueil & d'ire,
Triſte, penſif, plein de melancolie
Las trop miex vaut de franc Gontier la vie,
Sobre lieſſe, & nette povreté
Que pour ſuyvir par orde gloutonnie
Cour de tyran, riche malheureté.

IDEM LATINE PER NIC. DE Ciamengiis.

Rupis in horrendæ ſcopulis ſedet edita turris,
Per vi... nubiferis Auſtris Boreaq; ſonantis,
... rapidus nimiumq; minax præterfluit amnis.
Ar... a ſunt illic opulentis tecta tyranni
Aula eſt purpureis ornata tapetibus, auro
Atria tota micant, ut Midæ credere poßis
Hunc, dum ſublimi menſa diſcumbit, obibat

CAPVT XCV.

[illegible] Gallice pias complectens ſententias

SEigneur mon Dieu, mon pere pytoyable,
Octroye moy ce deſir immuable,
De te vouloir, te chercher, te trouver,
Et te ſuivant te cherir d'un grand zele,
Te ch[illegible] te d[illegible] fidele
[illegible]
[illegible] mon [illegible] le don de repentance,
A mon eſprit de ſalut cognoiſſance,
Et à mes yeux [illegible] de pleurs,
Do[illegible] m[illegible] l'aumoſne charitable
[illegible] en moy [illegible] me inſatiable
E[illegible] la chair les cru[illegible] chaleurs
Dedans mon cœur, allume, embraſe, enflamme
De ton amour la vive & ſaincte flamme,
Chaſſe de moy l'eſprit preſomptueux:
Octroye moy le treſor amiable
D'humilité, vertu tres deſirable,
Romps le deſpit fier & tumultueux,
Munis mon cœur de forte patience,
Repurge le de toute outre cuidance.
D'[illegible] rancune, & de mauvais vouloir:
Vien le remplir une douce penſee,
La vive foy y ſoit redreſſee,
La charité l'humilité l'eſpoir:
La vanité d'autour de moy recule,
En mon eſprit l'inconſtance ſoit nulle
Tout changement de moy ſoit reietté
Ma bouche ſoit [illegible]ndiſe exempte,
De peu de mets l'eſtomac ſe contente,
Gueris mes yeux de folle avidité:
Chaſſe de moy l'orgueil, & injuſtice
Detraction moqueuſe flatterie,
Retire moy loing de tous curieux.
Ne permets pas, que i'aime vaine gloire,

Ny qe

Que deſdaigner aucun ie ne pretende,
Ains à chaſcun defere honneur,
I'adhere aux bons, les ſuperbes i' evite,
I'aime vertu, le vice ie deſpite,
Que ie t' inuoque en joye & en douleur:
Qu' en mon bonheur je ſuyne l'attrempance,
Qu' en dur ennuy i' adhere à l'eſperance,
Ie parle peu, je marche rondement
Que pour un rien periſſable je tiene
Toute chevance & vigneur terrienne,
Ayant mon cœur au ciel entierement.

Hæc veteris poetæ carmina ad excitandas pias cogitationes in peculiare caput inſerere volui. Anguſtia autem temporis obſtitit, quo minus hoc pium votum transferri paribus Jambis in Latinam linguam nunc potuerit: ſed quod omiſſum hic eſt, alio tempore commodiore complebitur: Interim hanc amici cujusdam noſtri extemporalem verſionem de verbo ad verbum expreſſam boni conſule.

*D*OMINE *mi Deus, mi Pater miſericors,*
Da mihi ut te deſiderem inceſſanter,
Te velim, te quæram, te inveniam,
Te inventum amem magno zelo,
Tibi amato perſeverem fidelis,
Inq; fide tua nunquam variens.
Da cordi meo donum pœnitentiæ,
Animo meo ſalutis cognitionem,
Et oculis meis ſcaturiginem lachrymarum,
Da manibus meis eleemoſynam benignam,
Extingue in me flammam inſatiabilem,
Et carnis crudeles ignes,
In corde meo allnce, accende, inflamma
Amoris tui vivam & ſanctam flammam,
Tolle à me ſpiritum præſumptuoſum:
Largire mihi theſaurum amicabilem
Humilitatis, virtutem deſiderabiliſſimam,
Contunde iram ferocem & tumultuantem,
Muni cor meum propugnaculo patientiæ,
Repurga illud ab omni arrogantia,
Ab impuro odio, & prava concupiſcentia.

Veni, & imple illud hac ſuavi cogitatione,
Vt vivam fidem ſentiam in me compoſitam,
Charitatem, humilitatem, ſpem firmam.
Vanitatem undique à me repelle,
Neq; in animo meo inconſtantia hæreat ulla,
Omnis mutabilitas procul à me faceſſat:
Os meum fiat guloſitatis expers,
Pauco cibo ſtomachus ſe contentet,
Sana oculos meos à ſtulta aviditate:
Aufer à me faſtum injurioſum,
Detractionem [illegible] villatoriam adulationem,
Abduc me longè ab omnibus curioſis.
Non permittas, ut diligam vanam gloriam,
Neve ut velim mihi ſoli credier,
Neque fiam amicus vitioſorum.
Animus meus ita à te ſit formatus,
Ne egenos unquam contemnam,
Neque infirmos opprimam:
Ne fiam cæcus avaritia,
Neve ullâ me contaminem injuſtitiâ,
Sed pauperum & afflictorum miſerear.
Amputa in me omne deſiderium malefaciendi,
Voluntatem iniquam, obſtinatam, temerariam,
Vilem pigritiam, & mollem otioſitatem,
Occæcationem cordis & mentis,
Barbaros mores, vitam male diſciplinatam,
Et ingenij hebetis infortunium.
Adeo ut longè elongetur à me
Peccatorum abominabilis probatio,
Et bonorum ſanctorumq; conſiliorum repudiatio:
Ad multiloquium lingua effluens,
Arcto tramite declinans anima,
Cor aſperum & pauperibus crudele.
Ne ſumam arma calumniarum
Adverſus honorem vitæ innocentis:
Ne nimis indulgens exiſtam, neq; nimis ſeverus in meos:
Ne ſiam negligens in debito mei officij;
Ne nimium proclivis ad ferendum vitia,
Neque nimium anxius in eos qui ſunt tui.

O æter-

O æterne Deus, ego te humiliter precor,
Vt pietatem in me redintegres,
Comitatam humili commiſeratione:
Quo afflictum dulciter conſoler
Rebus piis & honeſtis ſermonibus,
Et circumventum liberem ab oppreſsione.
Quo egeno & pauperi ſubveniam,
Eum ſublevans in quantum facere poſſum,
Et oppreſſo ut feram ſuppetias,
Inopi debitum meum remittam,
Odientibus me omnem offenſam condonem,
Inimicis offeram pacem & concordiam:
Vt pro malo bonum & faciam & reddam,
Nec quemquam dedignari præſumam,
Sed unicuique ſuum deferam honorem:
Vt adhæream bonis, & ſuperbos evitem,
Diligam virtutem, & vitia exſecrer,
Vt te invocem cum gaudio & dolore:
Vt res ſecundas feram temperanter,
In adverſis autem ſpe non confundar:
Vt loquar pauca, ambulam aperte:
Vt pro rebus perituris teneam
Omnia bona & ſubſtantias terrenas,
Habens cor meum ſurſum in cœlis theſaurizans.

CAPUT XCVI.

De coma, capillis & barba, nec non & calvitie: quodq́; ſubditi in Principis ſui exemplum ſequaces ſint.

EXTAT Caroli Magni conſtitutio talis: Adiutores conſpirationum ſinguli eorum alter ab altero flagellentur, & nares ſibi invicem præcidant. Vbi vero nihil mali perpetratum eſt, ſimiliter quidem inter ſe flagellentur, & CAPILLOS SIBI INVICEM DETONDEANT. Eodem modo in Novella quadam Conſtitut. Leonis ſtatuitur, quod ij, qui ſuppetias in crimine raptus attulerint, naſo mutilentur, verberentur, & CVTE TENVS TONDEANTVR. Non ſolum igitur ex his conſtitutionibus conſtat, quam accuratam curam comarum & barbarum veteres heroes & nobiles habuerint: ſed etiam alias in peculiari capite multa memorabilia congeſſimus, tam de obſervantia capillorũ, quã de cauſa, quod illi certis de cauſis negle-

C.9. de cõſpirationibus Adde Bart. Schobingerũ in Addit. ad Ioac. Vadiani, li.1. de Monaſt. & Colleg. German. p.139. t.3. Alam. ſc Nov. 35.

Cap.40. cent.2. neglecti, & valetudinis cauſa deciſi ſint. Demonſtravimus quoque, quod ſubditi plerunque tonſuram Regum imitati, & quod antea honorificum & ornamentum eorum fuit, ut Regibus & Principibus gratificarentur, neglectum ſit. Ad reliqua igitur exempla antea adducta, Henrici VIII. Regis Angliæ adjungam. Is enim cum circa annum Chriſti 1521. primum comam depoſuiſſet, mox ejus exemplo reliqui Angli commoti, omnes tondebantur, cum antea illi omnes comati conſpiciebantur. Cæterum licet hæc Ovidiana ſententia de coma vel capillis, utrique ſexui adſcripta ſit:

Turpe pecus mutilum, turpis ſine gramine campus,
Et ſine fronde frutex, & ſine crine caput:

Tamen mulieribus hæc turpitudo potiſſimum adſcribitur, quod ex Apu- *Li.18. c.10.* leio Cælius exaggerando ita obſervavit: Mulierem videlicet venuſtiſſimam, ſi capillitio nudetur, etſi illa cœlo dejecta, mari edita, fluctib. educata, & ipſa Venus & omni gratiarũ choro ſtipata, atq; toto Cupidinum populo comitata, & baltheo ſuo cincta, cinamoma fragrans, & balſamo rorans, ſi calvè proceſſerit, placere non poterit, ne Vulcano quidem ſuo. Calvities ſane olim etiam & poſtea, tanquam deformis, in virili ſexu habita fuit, ſicut id ſacræ literæ teſtantur. Eliſæus enim Propheta, ob calvitiem (quamvis non impune) à pueris male feritatis deriſus fuit. Sicut Agathocles, Siciliæ tyrannus, cum caput ei paulatim defluentibus capillis denudaretur, pudore ductus, myrtea corona crinem obtexit, quæ quaſi velum erat & tegmen calvitiei, ſicut Ælianus ſcriptum reliquit. Eodem *Li. 11. var. hiſtor.* modo C. Julius Cæſar calvitij deformitatem iniquiſſime ferre ſolitus fuit, obtrectatorum jocis obnoxiam ſæpe expertus: ideoque & deficientem capillum revocare à vertice aſſueverat: & ex omnibus decretis ſibi, à Senatu populoque, honoribus, non aliud aut recepit, aut uſurpavit libentius, quam jus laureæ coronæ perpetuo geſtandæ. Coactus certe fuit, milites in Gallico triumpho jocabundos ita vociferantes audire: Vxores veſtras ſervate, cives: vobis mœchum adduximus calvum, ſicut Suetonius & Dio obſervarunt. Sic quoque Domitianus Imperator ſævitia Neronem ſuperans, quia calvus erat, maledictis populi, Nero calvus appellabatur. Cuſpinianus præterea, ubi Caroli II. Imperatoris cognomento Calvi (ejus, ad quem exſtat Ecloga de Calvis Hugebaldi Elnonenſis monachi) vitam deſcribit, & ego, inquit ex eorum numero ſum, & lata calva ſæpe quibusdam riſum moveo puellis, quibus admodum placui adoleſcens comatus. Sed non inconveniens huic capiti erit, ut audiamus, quam ſuaviter & ironice contra Antiochenſes Iulianus Cæſar cum ſua barba & capillis, quos more veteri Germanorum & Gallorum

rum, prolixos geſtare ſolebat, ludat, & iocetur, eamque defendat: econtra vero eorum mollitiem taxet in ſuo Græco libro, cui titulum μισοπώγων, ſive Antiochienſem fecit. Et primum, inquit à perſona ordiar. Huic enim, quod, ut arbitror, natura non multum pulchritudinis ac venuſtatis dediſſet, ipſe moroſitate quadam & acerbitate animi, longam iſtam barbam addidit, quaſi pœnas ab ea exigens, nulla quidem alia de cauſa, niſi quod natura elegantior non fuiſſet. Ideo diſcurrentes in ea pediculos perfero, tanquam feras aliquas in ſylva: neque large edendi aut bibendi mihi poteſtas eſt: cavendum enim eſſe arbitror, ne imprudens pilos una cum pane devorem. Nam de dandis accipiendisve oſculis nihil laboro. Tametſi ad cætera hoc habere videtur incommodi barba, quod non ſinit pura puris, eoque, ut opinor, ſuavioribus labris labra adjungere. At vos funes etiam ex ea necti oportere dicitis. Equidem id vobis perlibenti animo concedendum, modo pilos poſſitis extrahere, neque eorum aſperitas veſtras molles & delicatas manus offendat. Neque vero quiſpiam exiſtimet, me maledicto iſto gravius commoveri. Ipſe enim cauſam præbeo, qui hircorum ſimilem barbam gero, cum poſſem etiam lævem glabramque efficere, qualem habent formoſi pueri, mulieresque omnes, in quibus naturâ ineſt amabilis decor, & venuſtas. Nam vos in ſenectute etiam veſtros liberos imitamini, & pro iſta veſtra delicatiſſima vita, & ſimplicibus fortaſſe moribus, ſtudioſe eam glabram facitis, & virum, non ut ego ex genis, ſed ex fronte oſtenditis. Sed enim ego hac prolixitate barbæ non contentus, caput habeo præterea ſqualidum; rarò tondeor, raro ungues ſeco: digitos etiam ex coma fere nigros habeo. Quod ſi etiam arcana vultis noſſe, pectus eſt mihi horridum atque hirſutum, ut leonibus, ferarum regibus: neque unquam leve illud feci, tanta eſt animi mei aſperitas atque abiectio. Neque enim partem corporis ullam levem mollemve effeci. Dicerem vero vobis, ſi qua mihi eſſet verruca, ut Cimoni nunc nihil aliud dicam. Non enim ſatis mihi fuit, corpus habere ejuſmodi, ſed etiam præterea vivo perauſteram & difficilem, &c. Hæc veluti ludicra & faceta. lectu quidem iucunda ſunt; at mordentia & bilioſa. Quæ utrum tantæ Imperatoriæ majeſtati & gravitati conveniant, nec ne, aliis judicandum relinquo. Sed ingenium Juliano quale fuerit, vel ex Nazianzeni deſcriptione novimus.

Venio ad alia huic noſtræ materiæ magis convenientia. Cranzius ſentit, circa annum Chriſti 1481. Germanos Principes capillos cœpiſſe ſibi ſuiſque tondere. Et invicem literas miſiſſe, incluſis forcipibus cum mandatis. Erant, inquit, qui capillos ſerio tutarentur. Sed iis vel vigilantibus per vim jocumve, vel dormientibus inſidiabantur cæteri, militaribus *Li. 3. Vandalic. c. 23.*

viris indecorum arbitrati, ſi, ut puellæ, comas alerent. Inſtitutum vero Franciſci I. hujus nominis, Regis Galliarum, callidum fuit, cum, ut pecunias à ſacrificulis facilius extorquere poſſet, barbas Eccleſiaſticis omnibus abradi juſſit, qui ingenti pecunia barbas redemerunt, & extat pro ſacerdotum barbis Pierij & Valeriani oratio, &c. Cæterum non ſolum apud Reges & Principes Chriſtianos auctoritas tanta fuit, ut ſubditi (quemadmodum antea dixi) illis in moribus, & aliis exemplis morigeri fuerint: ſed etiam apud gentiles ſimilia exſtant. Scribit enim Diodorus Siculus, Æthiopibus morem fuiſſe, ut ſi quãdo Rex aliqua corporis parte ex quavis cauſa debilitaretur, domeſtici omnes ſponte ſua eandem partem debilitarent. Turpe enim exiſtimabant, Rege claudo, non omnes ejus amicos claudos eſſe, cum veræ ſit amicitiæ, ex rebus adverſis amicorum dolere,

De conjug. præcept. lætari ſecundis. Ob hanc ſequelam & imitationem innatam huc ſpectat pulchra ſimilitudo apud Plutarchum: Reges, inquit, ſi Muſicam ament, multos efficiunt Muſicos, ſi literas, literatos: ſi athletas, exercitationibus corporis deditos, ita vir, ſi corporis cultui ſtu let, uxorem ornandi corporis ſtudioſam reddit; ſi voluptatibus indulget, libidinoſam & meretriciam: ſi honeſtatem, & pulchras res ſectatur temperantem & modeſtam, &c. Ad ſummam, experientia teſtatur, eſſe verum id, quod Galli, licet ſuccincte, attamen emphatice, in proverbio dicere ſolent:

Les ſuiets, & les provinces.
Suivent les moeurs de leurs princes.

Lib. 5. Lurarania. fol. 334. Eodem modo in cantionibus ſpiritualibus Gallicis hæc leguntur:

Le peuple d'une province
Forme ſes moeurs ſur ſon Prince
Quand prompt à mal il le void,
A malfaire il s'eſuertue:
Jamais la verge tortue
Ne peut faire l'ombre droit.

Huc pertinet exemplum Veſpaſiani Imperatoris, qui propter ſobriam rationem vivendi, à ſe introductam, appellatur à Tacito auctor ſobrietatis, atque addit egregiam doctrinam: Obſequium, inquit inde in Principem, & æmulandi amor validior, quam pœna ex legibus & metus. Et alibi: Legati tribunique ex moribus Imperatorum ſeveritatem æmulantur, vel tempeſtivis conviviis gaudent, &c. Idipſum non ignoravit ſapientiſſimus Plato: Is enim in Siciliam, quæ cum ſuo Rege ægra erat, ſe non contulit, ut febres, catharros, & alios morbos curaret, ſed ut ebrietatem, laſciviam, & alia vitia animi, ſuis utilibus & ſapientibus præceptis compeſceret. Sed hanc materiam ſtudioſus Lector prolixius explicatam inve-

inveniet in peculiari capite, cujus titulus eſt: Subditos plerunque imitari Principum mores. *Centur. 1 Cap.66.*

Poſtremò Ambroſiana capillorum commendatio memorabilis eſt, Comam, inquit, eſſe reverendam in ſenibus, venerandā in ſacerdotibus, terribilem in bellatoribus, decoram in adoleſcentibus, comptam in mulieribus, dulcem in pueris. Tolle arboris comam, arbor ingrata eſt: tolle humani capitis capillum, tota pulchritudo flacceſcit. Et contra elegans inprimis Eumolpi apud Petronium exſtat in calvos elegidarion: *Hexaem. lib.6.* *In Satyr.*

Quod ſolum formæ decus eſt, cecidêre capilli,
Vernanteſq; comas triſtis adedit hyems.
Nunc umbrâ nudata ſuâ jam tempora mœrent,
Areaq; attritis ridet aduſta pilis.
O fallax natura Deum, quæ prima dediſti
Ætati noſtræ gaudia, prima rapis.

Et perpetuò ſenibus ob oculos tenendum eſt hoc, quod apud eundem ſequitur diſtichon:

Vt mortem citius credas,
Scito jam capitis periſſe partem;

Caput XCVII.

De venenatis inſectis, & animalibus noxiis, & de ſymphoniacis inſtrumentis, eorumq; vi & efficacia in commovendis hominum animis.

ETsi in calidioribus Aſiæ & Africæ locis maxime deſertis, magna multitudo venenatorum & inſectorum ſit, ita ut neq; armenta, neque homines tuti & ſecuri ab iis vivere & manere poſſint, ſed morſibus venenatis ſæpenumero lædantur, & interficiantur: tamen in Germania noſtra, beneficio divino, à tali peſte abſque periculo verſamur. Non caremus ſane prorſus venenatis vermibus & inſectis, veluti ſerpentibus, anguibus, cœculis, bufonibus, araneis, muſtelis, gliribus, & aliis ſimilibus animalibus, quæ vim intoxicandi & nocendi habent, at raro auditur, quod homines animaliaque bruta necare ſoleant, tum quod remedia in promptu ſint, tum quod virus tam præſens non ſit, ſicut in aliis calidis locis. Excepto, (meo judicio) morſu canis rabidi, & ictu crabronum, quos nos Hornuſſe vocamus, de quibus antea quædam dixi, & deinceps commodior locus erit plura dicendi. Ea autem, quæ in peculiari capite, de Tarantula & Phalangiis diſſeruimus, tam peculiaria & mira ſunt, ut prolixiorem explicationem mereantur, & quidem ideo magis *Cap.18. centur.2.*

operæ

operæ pretium exiſtimo, quod receptum ſit, naturam nullum venenum produxiſſe, quinetiam remedium vel antidoton aliquod ſalutare eidem oppoſuerit, ſed contra hanc peſtem tale nihil adhuc inventum eſt, niſi adhibito muſico inſtrumento, huic inſecto convenienti, ſaltatio & commotio, quæ tamen ſolummodo in robuſtioribus complexionibus locum habeat, ut potius vires aliquo modo conſervet, quam prorſus hoc malum, reſtituta priſtina ſanitate, pellat. Hæc mira naturæ proprietas animalculi, ad diverſa muſica inſtrumenta, tale Italicum proverbium, ad multa accommodandum, peperit: *Ogni un ha la ſua tarantula*: innuens, diverſos homines diverſos affectus & impreſſiones habere. Cæterum ſi qui exacte ſcire cupit, de generibus Phalangiorum, & eorum formam atque virus, is legat Andream Matthiolum, ubi quoque obiter Tarantulæ mentionem facit, ſed in libro anteriori multo prolixior eſt, ubi quoque muſicam remedium contra venenum ipſarum tradit, & exempla recenſet. Tanta autem pernicies in iſto inſecto eſſe, dicitur, ut non ſolum morſu, ſed tactu quoq; inficere hominem dicitur. His peſtilentibus phalangiis Inſula Creta (licet alioquin nec noctua, affirmante id Plinio, nec lupus, nec vulpes, neque aper, neque herinacei ibi reperiantur, neq; importata aliunde ibi vivere poſſint) nō caret, cum nulla alia noxia vel malefica animalia ferat. Nam Phalangium araneum in illa frequens & admodum notum eſt, ſuis morſibus nulla arte; præter frequentem ſaltum, ut diximus, ex Symphoniacis inſtrumentis, aliquo modo curabile. Ex hoc autem ſimilitudo orta eſt: Quemadmodum Creta nullum habet venenatum animal præter Phalangium: ita non eſt Reſpublica vel aula, quæ careat invidia. Hujus noxij inſecti formam, luſtra, & foveas exacte, eleganter & artificioſe deſcribit, vel potius depingit, ut artifex in pictoria arte facile delineationem ad vivum inde effingere poſſit, Petrus Bellonius. Cretenſes, inquit, Phalangia appellare norūt, Spalangi, inſecta parva, admodum pernicioſa, araneo paulo majora, octo pedibus prædita, utrinq; quatuor, ſinguli pedes ſeu crura quatuor articulis conſtāt, binosq; ungues habent incurvos: bina utrinque crura anteriora illis data ſunt ad progrediendum: bina poſteriora ad retrocedendum: obliqua in terra foramina inhabitant, binos pedes alta, quæ retrocedentes ingredi ſolent, cibum ita attrahentes: aditum ſuorum foraminum ſtramine muniunt, ne obturentur, ſed aperta maneant. Corpore ſunt ſuperiore parte, cinereo, binis rubentibus maculis, anteriore dorſi parte, inſignito: reſupinata autem nigris maculis notata, conſpiciuntur, qua ſinguli pedes corpori inhærent, venter flavet. Si quis vero ſcire cupit, qua parte noxij, os intueatur, & binos exiles nigros aculeos deprehendet, iis ſimiles,

In lib.6. Dioſcoridis, c.42.& in l.2.c.53.

Obſer. lib. c.12. Adde Vlyſſe Aldroandum in libb. de Inſectis.

quos

quos Scolopendra obtinet, quibus mordent, atq; cibum retinent: telas, araneorum more, texunt, muſcisque & papilionibus veſcuntur: circiter ſexaginta ova ponunt, & pectori adhærentia fovere ſolent, pulloſq; excluſos, ventri inhærentes, geſtant, donec adoleſcant. Piloſo ſunt corpore: quoniam autem magnitudine differunt, foramina, pro corporum magnitudine, excavant. Variare vero inter ſe pro inſularum diverſitate, obſervavimus.

Exagitantur præterea mirifice incolæ in aliis quoque locis, ſicut ex Nicolai Monardi libro ita obſervavit & tranſtulit ex lingua Hiſpanica in Latinam vir eximius Carolus Cluſius. In Comitatu Vrgæ, Indiæ Occidentalis, totus ille tractus multis animalibus valdè noxiis abundat, præſertim vero iis, quæ Eſcuercos nuncupantur, & in agris inter arbores atque herbas latitant, plagam, cui remedium adferre nequeat, eſſe cenſebant. Ruſtici enim neque arva colere, neque meſſes ſecare, neque alias operas in agro neceſſarias exercere quibant, quin crudeliter ab his animalibus offenderentur; Quoniam eorum venenum adeo noxium eſt, ut quæcunque corporis pars morſu apprehenſa fuerit, illico intumeſcat, magniſq; doloribus & venenoſis ſymptomatibus afficiatur, inflammatioq; ad cor ſubeat, ut niſi ſubito ſuccurratur, facile demorſi extinguantur. Id autem ejus regionis incolas maxime premebat, quod nullum remedium adverſus illud malum reperirent. Nam neque Theriaca, neque alia medicamenta uſurpata quicquam auxilij præſtant, &c. Quomodo autem tandem Mauritanus quidam captivus, licet invitus, herbam, quæ mox præſens remedium huic malo adferret, & ideo Scorzoneræ nomen indicum oſtenderit, atque formam hujus noxij inſecti vel ſerpentis deſcripſerit, ibi Lector plura cognoſcendi cupidus memorabilia, inprimis autem antidotum contra intoxicatas ſagittas Canibalorum, quæ ſalutaris planta in eodem loco, ubi venenum creſcit, in additionibus Cluſij ibidem reperiet. Vt autem ad alteram partem hujus capitis accedamus, de vi Muſices & Symphoniæ pauca delibemus, quomodo animos hominum diverſis modulis, vel mites, vel feros efficere ſoleat. Jonici enim & Lydij incredibilem vim ad molliendos animos habere putant, unde Ariſtoteles ac Plato pueros & fœminas ab iis abſtinere, & Doriis modis exercere voluerunt, quem primum tonum vocant, ut miſta modeſtiæ gravitate, quæ hujus moduli propria eſt, imbuerentur. Quod eleganter obſervavit Bodinus. Ex quo, & aliis, qui talia notarunt, commodiore loco peculiare caput contexam. Tantum nunc addam pauca de Pythagora. Ferunt enim, cum aliquando inebrios & procaces incidiſſet, quos tibicen ſua modulatione ex ſtultis inſanos faceret, cum juſſiſſe, ut

De lapide Bezoar, & herba Scorzonera.

Lib. de Rep. c. 2.

mutata harmonia Phrygia, Doriam & gravem modulationem occineret, quo facto, eos mox reſipuiſſet, ut abjectis corollis, verecundia ſuffuſi, modeſti domum reverterentur. Ob hanc efficaciam & diverſitatem Muſices, diſcipulos ſuos aſſuefecit, cum mane evigilaſſent, ut animos lyra excitarent, quo eſſent ad agendum erectiores, & cum ſomnum peterent, ad eandem prius lenirent mentes, ut ſi quid ægritudinis inhæſiſſet, ſuavi concentu diſcuteretur. Mentionem quoq; fecimus, & rationem addidimus, quare Saulus, exagitatus à Dæmone, citharæ Davidis pulſu mitior factus fuerit; Quod videlicet illa mitigatio & efficacia non tam muſicis
De ſacra Philoſoph. cap. 28. inſtrumentis, quam pij, & ad regnum deſtinati & inaugurati adoleſcentis Davidis, ſacris precibus & modulationibus adſcribenda ſit. In eadem ſententia, cum aliqua tamen diſtinctione, eſt Franciſcus Valeſius. Si vero, inquit, Saul non humore agitabatur melancholico, ſed Dæmone, quæ cauſa eſſe poſſit, ut citharæ pulſatione juvaretur? & lenius eam exagitationem ferret? An Dæmon miteſcit Muſica? Hanc ob dubitationem plurimi nihil hic cenſent fuiſſe naturali, ſed divina vi effectum, ut, pulſante Davide cytharam, abigeretur Dæmon, non tam ob ſoni numeros, quam ob divinos hymnos, quos ille cantando recitabat. Itaque divinis Pſalmis, ut exorciſmis, abegit Dæmonem. Ego quidem hoc non nego, neque dubito, illa ratione vim verbi Dei, & Davidicæ Prophetiæ, ſignificatam eſſe: nihilominus cenſeo, naturalem quoq; cauſam cum divina illa conjunctam eſſe, atq; admirandum illum effectum in utramq; referendum fuiſſe, &c.

Idipſum pulchra & pia ſimilitudine & diſtinctione confirmat etiam
In Meditat. c. 13. l. 4. nu. 53. Joannes Pincierus Philoſophus & Medicus eximius: Sicut dubium non eſt, inquit, Diabolum ab omni harmonia, quæ repræſentandis Pſalmis, in laudem Dei compoſitis, applicatur, abhorrere: qualis Muſica illa Davidis ſine dubio fuit, qua Spiritum illum Saulo moleſtum, fugere, Regemque miſſum facere adigebat, ut videre eſt libro 1. Regum, cap. 16. Ita tum etiam muſicos concentus, quatenus ad luxuriam & laſciviam anſam præbent, audientem, in ſinu gaudere, admodum veriſimile eſt. Vbi ita concludit contra eos, qui campanarum ſono Diabolum fugare ſe poſſe credunt, ſicut veriſimile eſt, campanarum ſonum Diabolo ingratum eſſe, quoties ſtatis horis homines ad pias conciones & preces ſacras convocat: ita quoties turba, veri cultus Dei neſcia, ad ſacra idololatrica, cujuſcunque generis, per eundem invitatur, id Diabolo auditu apprime eſſe jucundum, non eſt abſurdum reputare. Quod vero ad ſcientiam Muſi-
Cent. 1. c. 16. ces ipſam attinet, antea ex doctrina parentis mei optimi dixi, quomodo & in quibus terminis juventus in ea diſcenda permanere debeat; quod

etiam

etiam Stephanus Guazzus obſervavit, ubi allegat, quomodo Philippus Macedoniæ Rex, Alexandrum filium ſuum reprehenderit, Erubeſcendum ipſi, quod tam bene cantaret. Id quod non tam in Muſi æ vituperium cum dixiſſe arbitror, (ait Guazzus) quam quod Alexander huic ſtudio nimium intentus, quaſi Muſicam profiteri videretur, & minus curare oſtenderet, quæ ſib. quam maxime convenirent. Quod congruit cum civis illius exemplo, quià Domitiano Imperatore Conſiliariorum ordini exemtus fuit, quod nimis perite & concinne ſaltaret. Id quoque vitio datum fuiſſe accepimus, Regi Scotorum Iacobo I. De eo enim ita ſcribit Buchananus: In Muſicis curioſius erat inſtructus, quam Regem vel deceat, vel expediat. Nullum enim organum erat, ad pſallendi uſum comparatum, quo non ille tam ſcite modulabatur, ut cum ſummis illius ætatis magiſtris contenderet. Sed hæc fortaſſe ſtudiorum flores verius, quam fructus quiſquam exiſtimabit, quæque vitam magis ornent, quam inſtruant, & ad res gerendas confirment, &c. Recte itaque in laudem veteræ tempeſtivæq; Muſices verſus Eobani Heſſi, in fine hujus capitis adſcribendos cenſeo: *De civil. converſ. lib. 2.* *Rerũ Scotic. lib. 10.*

Quem non blanda juvant varij modulamina cantus,
Huic jecur, & renes ægraq; corda ſtupent.
Nam nihil humanas tanta dulcedine mentes
Afficit, ac melicæ nobile vocis opus.
Tange lyram digitis, animi dolor omnis abibit:
Dulciſonum reficit triſtia corda melos.

Non omittenda eſt laus Cliniæ, quam Ælianus ita refert: Clinias moribus fuit honeſtiſſimus, ſapientiæ ſtudio Pythagoræus. Is ſi quando in iram delapſus eſſet, atque ad iracundiam ſe præcipitem ferri ſenſiſſet, confeſtim, priuſquam prorſus invaderetur ab ira, & eluceſceret in ipſo mentis affectus, chordis adaptatis cytharam pulſavit. Interrogantibus autem, ob quam cauſam id faceret? Quoniam, inquit, mitigor animo. Videtur autem mihi Achilles etiam in Iliade cum accinit cytharæ, veterumque res geſtas cantando ſibiipſi in memoriam accerſit, furorem & indignationem ſopire. Etenim cum eſſet Muſicus, ex ſpoliis hoſti ereptis, primò arripuit cytharam. Poſtremò non male ſcripſit ille, quicunque Muſicam de ſeipſa verſibus loquentem finxit: *Lib. 14. ca. 123. mihi fol. 409.*

Vinco, flecto, rego, cantu, dulcedine plectro,
Dira, cruenta, feros, tartara, monſtra, viros:
Languentes relevo, morituros excito, mæſtos
Erigo, pallentes munio, vinco Deos.

CAPVT XCVIII.

De lachrymis, & quod diverſis ex cauſis oriantur & profluant.

Cap.29. centur. 2. Ca.26.centur.2.

IN duobus capitibus antea prolixe de lachrymis diſputavimus, & unde eæ oriantur, noſtras rationes adduximus, videlicet vel ex dolore, gaudio, vindictæ cupiditate, aliisve affectibus. Nunc vero cum tempora & viciſſitudines rerum in eo ſtatu ſint, ut ſi aliquis in politicis & eccleſiaſticis rebus oculos mentis diligenter in mundo circumagat, & conſideret, in quod ſeculum turbidum, vanum, incertum, & plenum periculoſæ mutationis inciderit, multo majores habebit & inveniet occaſiones, magnam vim lachrymarum, metu malorum imminentium, effundendi, quam felicia & proſpera tempora, quæ animum gaudio afficiunt, ſperandi & exſpectandi. Hoc me movit, ut tertium hoc caput de lachrymis, prioribus adiicerem. Diximus antea ipſam doloris magnitudinem, & exemplis illuſtravimus, ſæpenumero lachrymas cohibere & ſupprimere, ad quod ratio, ad priores antea adductas, ex naturali accidente adduci poteſt, quod lachrymæ plerunque fluere ſoleant ex dolore, qui dolor eſt in corde, & ſpiritus in corde afficit ſpiritum animalem, qui eſt in cerebro, & afficit ipſum cerebrum. Sed quando eſt affectus nimis magnus, ſubito exſiccatur ſuccus in cerebro: quando vero eſt mediocris dolor, tunc afficitur cerebrum, & fluunt lachrymæ. Alia ratio eſt in ſagis, quarũ aliquæ tam pertinaces ſunt, ut etiam in ſummis cruciatibus ne unam lachrymam effundant, aut eliciatur, cum nonnulli ſentiant, nimium dolorem eas cohibere, ſed aliud impedimentum ſubeſſe, quod veluti naturam earum, alioquin ad fletum & ejulatum pronam, cohibeat. Non nego adeſſe nonnunquam præſtigias, & Satanæ ludibria, ſed abſque iis etiam id, quod dixi, fieri poteſt, ſicut ex potentiſſimi Regis Angliæ Dæmonologia, ratio meo judicio egregie & efficax adducitur, ubi ita legimus: Quid, quod ex oculis ſagarum, ne lachrymulam quidem ullã, quocunq; modo eas torqueas, excruciesque prius quam pœnitentes ſint, profundere poſſint? Eo non obſtante, quod ſexus fœmininus in partem contrariam per ſe ipſe, occaſione qualicunque, vel etiam leviſſima, ipſi oblata & data, ad lachrymandum proniſſimus ſit. Quid? quod ſexus idem occaſionem lachrymandi ad inſtar aliquot crocodilorum ſibi finxerit, novit ipſe. Itaq; quod flere non poſſint, antequam pœnitere eas maleficij cœperit, id inde eſt, quod Deus permittere nõ velit, ut ſcelus earum per pervicaciam maneat indetectum, & ita deinceps impunitum. Alia cauſa lachrymarum fuit,

quaſ

qua inſontes fœminæ mortem ſibi adſciverunt. Ita enim ſcribit Tacitus de illa atroci laniena Tiberij. Ne fœminæ quidem exſortes periculi, quæ occupandæ Reipublicæ argui non poterant, ob lachrymas incuſabantur: necataq; eſt anus Vicia Fuſij Gemini mater, quod filij necē fleviſſet, &c. *Annal. l.6.*

Sed ad alias cauſas diverſas lachrymarum veniamus. In hiſtoria Gerardi de Roo legimus, nonnullos affirmare, Fridericum Imperatorem, renunciata filij Maximiliani electione in Regem Romanorum, largiter illachrymaſſe. Id varie, inquit, pro ſuo quiſque judicio, interpretabuntur: crediderim ego, ex gaudio illud factum: niſi quis Imperij molem, multaq; in eo adverſa, illum conſideraſſe putet; & ſunt plerunque viri boni ad fletum procliviores. Huc pertinet, quod duobus Cæſaribus & Regibus acciderit, & in quam claſſem lachrymæ eorum referendæ ſint. Sigiſmundus Cæſar enim, cum moribundus Alberto genero nuper deſignato, Imperium & regna, Hungaricum & Bohemicum reſignaret, eumq; hæredem & ſucceſſorem deſignaret & inſtitueret, in lachrymas vehementes erupit. De hoc vero quum Rex Bohemiæ & Hungariæ antea declaratus, inſuper Imperium Romanum ab electoribus delatum eſſet, idem Auctor ita ſcribit: Albertus ſeorſim à conſilio digreſſus, magnam lachrymarum vim profudiſſe, tandem in conſilium reverſus, electionem ratam habuiſſe dicitur. Sanct B. Auguſtini lachrymandi duplex ratio eſt conſideranda. Ferunt enim, eum cum à Vandalis Hippone circumſeſſa eſſet, ubi is erat Epiſcopus, cum vixiſſet annos 76. ibi mortuum eſſe, anno 430. Paulo autem ante obitum, converſum ad parietem, diu lachrymas fudiſſe. Quarum à nonnullis duæ cauſæ recenſentur. Una, quod doluerit, ſe non egiſſe majorem pœnitentiam de peccatis ſuis: Altera, quod deploraverit publicas calamitates, quum vidit barbaras gentes, & propagari errores per totum orbem terrarum. Sed qualis obſecro fuit riſus Hannibalis, ob intempeſtivas lachrymulas & gemitus Carthaginenſium: Quum enim adeſſet dies, quo primam penſionem exigebant a Pœnis Romani, & totus populus ad tributi mentionem ingemuiſſet, Annibalem effuſe riſiſſe, Livius & alij ſcribunt. Riſus certe externus, ex animo lachrymis pleno, & ſumma perturbatione ortus. Qua de re vero increpatus ab Haſdrubale, negavit eum riſum fuiſſe gaudentis, ſed aliorum feras & inanes lachrymas deridentis, quæ nunc in leviore malo manare debuerint, quo tempore Romani claſſes arma & ampliſſimarum victoriarum ſpolia Pœnis detraherent, ac leges victis imponerent. Alioquin legimus in hiſtoriis, magnos & egregios viros & heroas à riſu alieniores fuiſſe, inter quos fuiſſe Carolum Magnum & Carolum V. Cæſarem, Imperatores potentiſſimos; uterque enim raro ridere, & id moderare, non effuſè, & quidem magna cum gra- *Hiſt. Auſt. lib. 10.*

Lib.16.Ep. 6. vitate, ſolitum fuiſſe, hiſtorici teſtantur. Cæterum recte ſcribit Seneca: Nunquam lachrymæ tam turpiter fluunt, quam cum finguntur; eant ſponte ſua. In quorum numero fuerunt olim, de quibus Heſychius ſcribit: Fœminas videlicet ad pompas funebres conduci ſolitas è Caria, Carinas dictas, quæ lamentantium perſonas agerent; Sic Alexandriæ obolis conducebantur, quæ mortuos fleant, quod munus ſolicite ac plane præſtant, uti ad eos funus pertinere putes. Eæ ergo à re vocantur Threnodæ. Sic à Romanis mulieres in funere conductæ ad lamentabilem cantum, quæ cæteris modum plangendi oſtenderent, & fortia defuncti facta laudarent; Præficæ dictæ, quaſi in hoc ipſum præfectæ: earum autem lamenta næniæ dicebantur, ut tradunt Varro atque Nonius Marcellus.

In Ducatu Luzelburgenſi, nonnullis in locis Arduennæ ſylvæ, adhuc uſitatum eſſe, ut vidua defuncti mariti maximo planctu & ploratu comitetur funus, quæ diſſipata coma, & evulſis crinibus, ingenti ululatu, unguibuſque faciem lacerans, mœſtitiam oſtendat, ſcribit Ludovicus Guicciardinus. *In deſc. Belgij.* Hancq; morem ex Hiſpania promanaſſe putat, ſed illas fœminas modeſtiores eſſe quam has, cenſet, quod Hiſpaniæ etiam ululatum in templo, & clamores lugubres continuent: Luzelburgenſes autem in illo ſilere ſoleant. Exiſtimat autem, iſtos clamores, ululatus & planctus immoderatos & nimios potius redolere Ethnicorum ritus, quam Chriſtianorum, ſpem reſurrectionis conſiderantium, modeſtiam & temperantiam. Cæterum aliæ lachrymæ pretioſiores reliquis, cujuſcunque generis ſunt, requiruntur, nempe quæ inter precandum pio corde funduntur. Hæ enim animæ, vulneratæ quidem, quaſi ſanguis effuſus eſſe ſolent. Nam ſanctorum & piorum lachrymæ multum faciunt ad miſericordiam Dei provocandam, ſicut paſſim in ſacris literis exempla habemus, eaque pij viri diligenter notant. *Pſalm. 59. v.9.* Tales enim lachrymas in ſuum utrem colligit Dominus, inprimis viduarum, quæ quidem *Eccleſ.c. 35. v.17.& 19.* in maxillam deſcendunt, ſed clamant contra eum, qui eduxit illas. Hilarius etiam lachrymis mutis ſuam vocem attribuit. Oratio, inquit, non tam verborum eſt, quam affectuum. Neque omnes tacent, qui non loquuntur: QVANDO MVTÆ ETIAM LACHRYMÆ VOCEM HABENT SVAM. Iudicavimus præterea ante, CHRISTVM Salvatorem noſtrum ſuos peculiares affectus habuiſſe, in lætis & triſtibus, ſed tamen puros, incontaminatos, & abſque peccato. Ob hanc rem Lucas *Cap.7.* Evangeliſta CHRISTO, ob obitum filij unici viduæ, quem ex iitavit à mortuis, commotionem, tyrannidem atque ſævitiam mortis dominantis in genus humanum omnium interiorem membrorum, & ſingularem mœrorem attribuit. Nam verbum ibi in Græco textu ἐσπλαγχνίσθη em-

phaſin peculiarem habet, ſignificat enim affectum, cum ingenti & profunda miſericordia. Lætitiam etiam CHRISTI, in Evangeliſta Luca, cum ejus juſſu Apoſtoli emiſſi prædicaverunt Evangelium, de remiſſione peccatorum. & hac prædicatione multos ad fidem Chriſtianam adduxerant, explicat Melanchthon. Vt autem de lachrymis piis hominum hoc caput abſolvamus, operæ pretium exiſtimavi, ad confirmationem paulo ante allegatorum, Nathanis Chytræi pias admonitiones, poſtremo loco hic inſerere. Quæ ſunt tales. Quid jam de lachrymis inter precandum effuſis & precationis ipſius verba interrumpentibus dicemus? quæ cum animæ vulneratæ quidam quaſi ſanguis ſint, non poſſunt non inſtar ſacrificij jucundiſſimi odoris, apud Deum pretioſæ eſſe, quæ etiam Pſalmo 56. à Deo numerari, & in utrem certum colligi dicuntur, ut ſciamus, lachrymas pie profuſas, licet inſtar alterius cujuſpiam rei vilis in terram cadant; & pedibus conterantur: tamen non prorſus perditas, & à Deo oblivioni traditas eſſe, ſed certe futurum, ut earum utilitatem & fructum brevi cernamus quam uberrimum, &c. Et ea quæ ſequuntur. Vnde idem auctor ita precatur:

Cap. 10. *Super Dominic. 13. poſt Trinit.* *Viat. extremi itineris. fol. mihi 29.* *Pro ſecuritate frugũ. fol. 301.*

Reprime cœleſtes, quos dudum depluis, imbres,
Elice & è noſtris lachrymulas oculis.
Lachrymulas animi afflicti, mentisque cruorem,
Queis deploremus crimina noſtra tibi.
Hic fuerit melior nobiſq́; ſalubrior imber,
Qui citò cœleſtes te duce, ſiſtet aquas.

Et alibi idem Auctor:

Mihi fol. 166.

Flagitio turpis lachrymæ ſunt balnea cordis,
Eſt animæ ſanguis lachryma vera pia,
Balnea lachrymulas iſtas adhibe ergo frequenter,
Expers qui animi criminis eſſe cupis.

Mureti poſtremo diſtinctionem lachrymarum, & de vero uſu earum adjicere operæ pretium duxi:

Here, ſi querelis, ejulatu, fletibus
Medicina fieret mentibus mortalium,
Auro paranda lacruma contra forent:
Nunc hæc ad minuenda mala non magis valent,
Quam nænia Præfica, ad excitandos mortuos.

RES TVRBIDÆ CONSILIVM NON FLETVM EXPETVNT.

CAPVT

CAPVT XCIX.

Pium eſſe, mortuos honorifice ſepelire.

A Multis reprehenditur, & quidem recte, nonnullorum crudelitas & belluina ſævitia, qui non ſolum non ſatiati occiſione hominum fuere, ſed etiam in mortuos & cadavera mirum in modum ſævierunt, ſicut antea plura exempla recenſuimus. Juvat autem hîc reſumere idem argumentum. Cum igitur nobilis quidam cum ſuis ſervis & comitibus in ſylva quadam ex inſidiis à nonnullis non ita pridem globulis tormentariis abſque omni rationabili cauſa miſere interfecti & ſpoliati eſſent, & dubium incideret, utrum cadavera, ne feris prædæ eſſent, mox auferri, & honeſte ſepeliri deberent: ſentientibus aliquibus, exſpectandum eſſe, donec Dominus, qui merum Imperium illis in locis prætenderet, hoc curari luberet, cum tamen ipſo non ignorante, hæ cædes factæ eſſent; mitior tandem & humanior opinio prævaluit, ita ut ultimum officium humanitatis cæſis abſque mora præſtitum fuerit, & honorificè terræ mandati ſint, conſtitutis etiam publicis monumentis, tam in loco homicidij, quam ſepulchri. Quæ diverſitas opinionum me movit, ut diligentius hac de re cogitarem & inquirerem. Congeſſi vero tunc temporis nonnullas rationes & exempla, quomodo gentilibus cura ſepulturæ occiſorum, quamvis illi hoſtes fuiſſent, curæ fuerit, eamque favorabilem & piam judicarint, quæ deinde in peculiare caput redegimus. Viſum autem mihi fuit operæ pretium, prioribus præterea alia memorabilia, nunc auctarij loco adiicere. Et primo occurrit mihi Germanici pietas, quæ mirum in modum ab hiſtoricis commendata & laudata fuit. Is enim compoſitis rebus in Germania, poſtpoſitis aliis rebus & negotiis, curavit fieri inferias & funebria Romanis tribus legionibus, in prælio cæſis ab Herminio, quibus præfuerat Quintilius Varus. Quæ clades contigit Anno Chriſti XI. qui fuit annus urbis conditæ 761. ad Luppiam amnem, in Weſtphalia non procul à Padeborna, in ſaltu Teutoburgenſi ſicut plerique hiſtorici fide digni computant, & pro vero habent, atq; poſteritati in perpetuam memoriam fortitudinis Germanicæ gentis, tradiderunt. Cæterum, ne mortuorum inſontium cadavera detineantur, ludibrio exponantur, neve vexentur, Præſidis provinciæ officium eſt (alia res eſt de ſceleratis, in quorum cadavera pœna ſtatuta eſt, quanquam de his etiam diſputari ſciam, an non debeant poſt ſumptum de ipſis ſupplicium, concedi petentibus ad ſepulturam) ſicut dicit Vlpian. Nam publice intereſt, nō minus mortuos ſepeliri, quam vivos cōſervari. Vnde L. Julia tenetur, qui

Cap. 64. centur. 2.

L. 38. de religioſ. & ſumpt. funer.

[illegible], quo minus ſep[illegible]r, quo magis [illegible] [illegible]iatur, [illegible] tur. O[illegible]m etiam in [illegible] de[illegible] [illegible] accuſatorum, i[illegible] talegibu[illegible] [illegible]um eſt. Hæc enim [illegible] [illegible] quæ in homicidij, [illegible] ejuſvis criminis poſt [illegible] reum, vita functus eſt, [illegible] d[illegible] accuſationis con[illegible] cum morte ejus crimen [illegible] ex-ti[illegible]tum, ac per hoc tibi adempta eſt neceſſitas ac [illegible], ſic[illegible] Ferdinand[illegible] Vaſquius hanc legem pluribus explicat & illuſtrat. [illegible] regu-l[illegible] prohibitum eſt, ne ſententia in [illegible] feratur, ſicut hoc Franciſcus Marcus pluribus con[illegible]. Eodem modo in jure noſtro cautum eſt, ſub pœna amittendi crediti, ne cadavera mortuorum debitorum a creditoribus, ſpe cujus conſequendi [illegible] ob [illegible] ſepulta detineantur. Injuriam enim [illegible] cadaveri, ejus heredi quoque cen-ſetur [illegible]. Quæ actio quoque de[illegible] competit. Ex-tenditur quoq; id contra eos, qui [illegible], & ſepulchro-rum ſtatuas offendunt, ut injuriarum actione conveniri poſſint, quod et-iam approbat Bartolus, ubi agit de his, qui radunt arma ex capellis. In pri-mis autem olim [illegible] [illegible]ebatur, viſo cadavere in[illegible], non inte-ctiſſepultu[illegible], quod in Antigone indicat Sophocles. Et Athenis Bury-ges [illegible] eſt exe[illegible], qui [illegible] cadaver neg[illegible] habuiſſent, ad quod [illegible] Hor[illegible]:

Quam[illegible] al[illegible], [illegible],
[illegible].

Ipſum [illegible] Regi Al[illegible] non [illegible] fuit. Cum enim Pu-tel[illegible] [illegible] cauſa in [illegible] ex[illegible]retur, forte repe[illegible] cadaver, [illegible] hoſtium [illegible] ejectum. Qu[illegible] nox [illegible], [illegible] prope aderant, deſilire j[illegible] aliis [illegible] eorum [illegible], ut [illegible] eum corpus ob-[illegible]. [illegible] vero [illegible] fabricatam, humari ipſius capiti aſſixit, ſicut Antonius [illegible] multa memoriæ tradidit. Memorabile quoque eſt, quod in fundo Theodori Gazæ accidit: cum enim ejus vil-licus [illegible]m, [illegible] cineres mortui [illegible] effoderet, eamque neglige-re[illegible] [illegible] fuit, ut eam colligeret, & honeſte ſepe-liret, quod Gazæ memorabili [illegible] verſum expreſſit:

[illegible] fuit.

Cæterum [illegible] Pſalmo Aſaphus deplorat calamitates Hebrææ gentis, quas pertulit ab Antiocho Rege, quæ hiſtoria ſcripta eſt in libris Machabæorum, querela potiſſima eſt, quod poſuerint cadavera ſervorum Dei eſcas volatilibus cœli, carnes ſanctorum ejus beſtiis terræ & quod effu-derint ſanguinem eorum, tanquam aquam in circuitu Hieruſalem, &

L. quæ ce-ſim, de vi publ.
L. 3. C. ſi reus vel accuſat. mortuus ſit.
Inſtr. con-troverſ. li. 3. c. 96 n. 7. & ſeqq.
Deciſ. 777. tom. 1. Novell....
L. 1. §. quo-tiens. de injur. & ibi D D.
L. ſi ſtatua. de inju-riis. Bart. in l. qui li-bertate. §. ne ejus, de operib. priv.
Lib. 1. in dictis & factis Al-phonſi.
Pſalm. 79.

In Pſalterio Davidis carminice redd[i]to.

non erat, qui ſepeliret, &c. Has querelas ita elegiacis verſibus expreſſit Widebramus, digni ut adſcribantur:

Funera ſub dio poſuere [illegible] lucribus eſcam,
Corpora Sanctorum d[illegible]nia [illegible] feris.
Sanguinis effuſi Solymorum mœnia r[illegible]is,
Sicut aqua foſſis, undique cincta natant.
Nemo trucidatos dignatus honore ſepulchri,
In mediis ſancti compu[illegible]uere viis.

In hiſce querelis, de crudelitate hoſtium, cadavera ſervorum Dei inſepulta proiecta fuiſſe, notant pij viri, Religionem quandam ſemper tenuiſſe hominum animos ut ne hoſtes quidem fraudarent ſepulturæ honore, unde haberentur belluis ſimiles, quas delectat mort[illegible]. Hæ certæ & atrociores querelæ Gallis frequentes fuere, in illis [illegible] bellis religionis ergo geſtis, in quibus nefas fuit reformatæ religionis homines utriusque ſexus, ſepeliri.

Obſervatum autem fuit non ſemel, ſicut qui hiſtoriam de iis ſcripſerunt, notarunt, cadavera piorum hominum in foſſis & [illegible] [illegible] cum deinde completo furore, poſt plures dies extraherentur, [illegible] recenti cruore perfuſa abſque tabe, Papiſtarum vero [illegible] putrida, conſpecta fuiſſe, non ſine admiratione omnium, [illegible] causam naturalem pertrahere ſatagat Thuanus. [illegible] id concinnavit, cur non eadem Papiſtarum, quæ Reformatorum [illegible] atque conditio manſit, ubi par eademque ſubfuit cauſa. [illegible] apud Hebræos cautum fuerit lege, ne inſepultum hoſtem relinquerent, & plura de ſepultura honeſta diligenter collegit Barth[illegible] Ch[illegible]

In Catalogo gloriæ mundi part. 2. conſid. 5.

ubi inter alia ita dicit: Apud Hebræos cautum fuit [illegible] hoſtem relinquerent. Pyrrhus gentilis etiam R[illegible] Epirotarum, [illegible] pius refert, quam favendum ſit ſepulturæ, licet paganus [illegible] qui cum mille octuaginta ex Romanis [illegible] bello captos [illegible] honore tractavit, multosque defunctos [illegible] hoſtes, [illegible] Sic & Cæſar caput Pompeij hoſtis [illegible], ut refert Valerius lib. 5. de humanitate, cap. 16 Et primus qui [illegible] docuit corpora [illegible] les. Et tales pulchre commendat Propheta ex[illegible] Regum 2. Vos benedicti à Domino, qui feciſtis miſericordiam hanc [illegible] domino veſtro Saul, & ſepeliſtis eum. Et Machabeus inimicorum [illegible] corpora ſepeliri juſſit, ut habetur 2. Machab. 10. & 12. [illegible] interfecti corpus matri Tumbrutini præbuit. Paulus Æmilius cadaver Hannibal hoſtis ſepelivit, ut refert Valerius lib. 5. de humanitate. [illegible] refert idem Valerius titulo de ſomniis, quod Simonides [illegible]

applicans maris, corpus, quod vidit inhumatum, ſepeliri mandavit: propter quod periculum maris evaſit, ut ibi, & in ſequenti titulo, de miraculis. Conſtat etiam, quod periculum terræ evaſit. Expedit enim Reipublicæ, non minus mortuos humari, quam viventes conſervari, ſecundum Bald. in l. fin. C. de negot. geſt. prout nobis etiam exempli gentilium traditur, ſcilicet, Cyri, Alexandri & Cæſaris Imperatorum, qui ſe ſuis mandaverunt in teſtamentis in nuda terra humari, ut refert Leonardus Aret. epiſt. 49. &c. Hactenus Chaſſanæus.

Concludam autem hoc caput eleganti ſimilitudine, deſumpta ex Chytræo. Vt corvi, inquit, vultures, lupi, vulpes, & alia fœda animalia cadaveribus delectantur: ita invidi, & hypocrytæ inſectatione mortuorum. Iidem inſtar Caini pavidi ſunt, à ſtrepitu folij contremiſcunt: & etiamſi vultu & voce aliud ſimulent, & horrendum in modum in alios debacchentur: tamen meticuloſi, omnes amicos & hoſtes domeſticos & ſervos, conſcios & ignaros ſuſpectos habent. Quare non ſunt contemnenda cadavera mortuorum, præſertim piorum, in quibus domicilium habuit Spiritus ſanctus, & mens immortalis ipſa, & ad imaginem Dei cōdita. Quo ſpectat tale vel præceptum, vel monitio Eſdræ: Mortuos ubi inveneris, ſignans commenda ſepulchro, & dabo tibi primam ſeſſionem in reſurrectione mea. *In viatico itineris extremi.* *Ca. 2. li. 4.*

Caput C.

De Lonibus, de rugitu eorum, & de niveis Leænis plura.

DE heroicis virtutibus, fortitudine & magnanimitate Leonum, de morbis & terriculamentis antea multa congeſſimus, præſertim de Leænæ ſævitia & crudelitate, eamque ad niveas Leænas (vulgo Schnee-löwin) tranſtulimus, de qua materia plura hoc capite diſſerere operæ pretium exiſtimavi. Non fruſtra quærit apud Bodinum Theorus, cur leonem regem beſtiarum appellant? cui reſpondet Myſtagogus: Non ideo, quia robuſtior aut agilior ſit, ſed propter excelſam animi vim & magnitudinem, à qua Hebræis fortis dicitur: Quia nec inſidiatur cuiquam, nec quicquam metuit, & beſtiis imbecillioribus parcere ſolet, &c. Vnde tradunt hiſtorici, inter quos eſt Joan. Leonius: Leones Mauritanos non lædere, niſi fuerint læſi, & fugæ, ſi poſſunt, ſe dare potius, quam ulciſcātur. Pueros & mulierculas eos facile perterrefacere, ac ſolis minis eos abigere. Qui vero in Africæ ferventiorib. locis reperiuntur, eos audaciſſimos & ferociſſimos eſſe, ſicut Ovetus quoq; obſervavit. Sic in regione Indiæ occi- *Cap. 22. cent. 1. c. 88. cum ſeqq. cent. 2.* *In theatro natur. li. 5.* *De rebus Africis par. 3.* *In ſum. hiſt. c. 14.*

occidentali aurifera, paucis adhuc cognita, quæ G[illegible] Americæ dic[illegible] [illegible], & ſub ipſa linea æquinoctiali, inter Braſiliam & Peru [illegible] plu[illegible] repe[illegible]tur leones & tygrides, incolis [illegible] ſunt indigenæ crudeliter ſævientes, ſicut [illegible] digna [illegible], qui in illis locis cum generoſo Comite Anglo, [illegible] R[illegible] [illegible] ſequentibus fuit, referentem audivi. Cæterum magna [illegible] fortitudo & magnanimitas pugnare & interficere leones, [illegible] Conſtantio juvene [illegible] qui poſtea Magnus appellatus [illegible], [illegible] Pomponius Lætus. [illegible] enim [illegible] Maximianus [illegible] ut olim [illegible] Herculem, & propter eam [illegible] cum leone in theatro pugnare. Conſtantinus [illegible] deſcendit, ac feram pertinaciſſimam vicit. Et [illegible] dibus eum efferrent, ſubridens Imperator, cog[illegible] ricuſis diſcere. Sic Coloniæ Agrippinæ [illegible] conſul, Leoni famelico, ut [illegible] ab [illegible] ſus eſt, qui interritus, mox in fauces feræ pallium [illegible] & [illegible] fecit, ſicut hujus rei geſtæ perpetuum mo[illegible] conſpicitur, idque ty[illegible] exp[illegible] penes [illegible] terea hoc factum, & [illegible] liberatio [illegible] periculo [illegible] m[illegible] elegiacis verſibus deſcriptum a Bernardo [illegible], [illegible] ne tractus Rhenani.

Lib. 4.

Præ cæteris autem leones formidabiles fac[illegible], quæ animalia cætera [illegible] refaciunt, ut [illegible] nequeant. Unde dicit Beatus Ambroſius, Leoni[illegible] ror, ut multa animantia, quæ per celeritatem [illegible] re, rugientes ejus ſonitu [illegible] dem modo Amos Propheta id obſervavit, [illegible] non expaveſcet? [illegible] chihor, ubi dicit: Cogitate [illegible] abile [illegible] lim ſanctos objectos leonibus, & a [illegible] quanta fi[illegible] hominib[illegible] ſteterint inter medios [illegible] Rex Anglius [illegible] nem gener[illegible] tur leones. Canis compulſus ingreſſus [illegible] ctum unius ex leonibus. [illegible] intuitus eſt canem. Canis vero mox [illegible] Quiſque veſtrum cogitet, ſi ſtaret in tali [illegible] ſimiles feræ liberæ circumeunt, quid [illegible] mini, me expaveſcere cum primum [illegible] [illegible]

In die Converſionis Pauli.

beſtia erumperet (erat enim incluſus leo) nemo noſtrum evaderet. Cogitate igitur, quantum robur fuerit in ſanctis inter leones, &c. Rugitum certe leonum & aſpectum adeo ſum terribilem eſſe, cum meis ſodalibus Neapoli, Florentiæ, & aliis locis expertus ſum. Etenim in clauſtris ſuis firmiſſimis, & quidem triplicibus clatribus eſſent concluſi, ita ut neminem lædere poſſent; tamen cum ſaltu erga nos exſilirent, & ſatis magno intervallo ab eis, licet in tuto conſiſtentes, cum rugitu irruerent, nemo ex noſtris tam præſenti & firmo animo fuit, qui non recedere cogeretur. In primis autem oculi lucentes vel ſcintillantes, una cum vento ex ſaltu anhelo, nobis terrorem incutiebant. Et recordor, cum juvenis adhuc Tubingæ ſtudiorum cauſa degerem, leonum in arce nutritorum rugitus in oppido & in illis ipſis, interdum etiam ſecundo vento Rotenburgi ad Nicrum & ſic miliare Germanicum, non ſine formidine, præſertim canum etiam ferociſſimorum, exauditos fuiſſe. Hinc colligunt pii viri, non fruſtra Diabolum aperte ſævientem, leoni rugienti in ſacris literis adſimulatum eſſe: Draconi vel ſerpenti vero, cum occulte inſidiatur. Magis autem metuendum cum fallit, quam cum ſævit. Id certe pie ita explicat Bucholzerus: Omnibus temporibus Sathanam homines ad rebellionem impellere, ac in perniciem præcipitare ſtudere, idque gemina aggredi via. Primo quidem ſerpentem eum induere, quoties blandiendo & mentiendo mentes faſcinat, & peccatum extenuans vel excuſans, impulſione fraudulenta hominem de pietatis & virtutis throno deiicit: poſtea ſemel abductus, leonem agit, quoties de implacabili ira Dei horrendum rugire incipit: pœnitentiam agentibus gratiæ divinæ fores præcludit: pro melle propinato fel infundit: mendacio homicidium addit, peccato ſtipendium ſe dat: & violenta impulſione utens, hominem à Deo avulſum verámque deſperationem devorat. &c. Ad ſummam, Sathan prorſus eodem modo & eadem via inceſſit, incedit, & inceſſurus eſt, licet diverſimode fallendo & nocendo. Sed ad noſtras leænas, (ſive nivales a violentia hujus ſæviſſimi animalis, ſive à liqueſcente nive ita appellatas, certe utraſque periculoſas) veniamus, & prioribus memorabiles hiſtorias, & primam quidem à Paulo Jovio eleganter cum ſitu locorum & regionis deſcriptam, addamus. Cum, inquit, Carolus V. Cæſar potentiſſimus, poſt expugnatam Romam ab ejus Ducibus formidabilis pleriſque videretur, Veneti cum Galliæ Rege Franciſco, adiunctis aliis quoque Principibus, ad inhibendum ejus felicitatis curſum, fœdus percuſſerunt, ita Venetas cohortes, quas Piſanus una cum Valerio Vrſino ducebat, præeunte eorum equitatu a Sulmone iter Romam verſus habentes, ingenti nivoſoque ventorum turbine, exorta atrox tempeſtas,

In Chronol.

Li. 25. hiſt.

 miſc-

mutata harmonia Phrygia, Doriam & gravem modulationem occineret, quo facto, eos mox reſipuiſſet, ut abjectis corollis, verecundia ſuffuſi, modeſti domum reverterentur. Ob hanc efficaciam & diverſitatem Muſices, diſcipulos ſuos aſſuefecit, cum mane evigilaſſent, ut animos lyra excitarent, quo eſſent ad agendum erectiores, & cum ſomnum peterent, ad eandem prius lenirent mentes, ut ſi quid ægritudinis inhæſiſſet, ſuavi concentu diſcuteretur. Mentionem quoq; fecimus, & rationem addidimus, quare Saulus, exagitatus à Dæmone, citharæ Davidis pulſu mitior factus fuerit; Quod videlicet illa mitigatio & efficacia non tam muſicis inſtrumentis, quam pij, & ad regnum deſtinati & inaugurati adoleſcentis Davidis, ſacris precibus & modulationibus adſcribenda ſit. In eadem ſententia, cum aliqua tamen diſtinctione, eſt Franciſcus Valeſius. Si vero, inquit, Saul non humore agitabatur melancholico, ſed Dæmone, quæ cauſa eſſe poſſit, ut citharæ pulſatione juvaretur? & lenius eam exagitationem ferret? An Dæmon miteſcit Muſica? Hanc ob dubitationem plurimi nihil hic cenſent fuiſſe naturali, ſed divina vi effectum, ut, pulſante Davide cytharam, abigeretur Dæmon, non tam ob ſoni numeros, quam ob divinos hymnos, quos ille cantando recitabat. Itaque divinis Pſalmis, ut exorciſmis, abegit Dæmonem. Ego quidem hoc non nego, neque dubito, illa ratione vim verbi Dei, & Davidicæ Prophetiæ, ſignificatam eſſe: nihilominus cenſeo, naturalem quoq; cauſam cum divina illa conjunctam eſſe, atq; admirandum illum effectum in utramq; referendum fuiſſe, &c.

De ſacra Philoſoph. cap.28.

Idipſum pulchra & pia ſimilitudine & diſtinctione confirmat etiam Joannes Pincierus Philoſophus & Medicus eximius: Sicut dubium non eſt, inquit, Diabolum ab omni harmonia, quæ repræſentandis Pſalmis, in laudem Dei compoſitis, applicatur, abhorrere: qualis Muſica illa Davidis ſine dubio fuit, qua Spiritum illum, Saulo moleſtum, fugere, Regemque miſſum facere adigebat, ut videre eſt libro 1. Regum, cap. 16. Ita tandem muſicos concentus, quatenus ad luxuriam & laſciviam anſam præbent, audientem, in ſinu gaudere, admodum veriſimile eſt. Vbi ita concludit contra eos, qui campanarum ſono Diabolum fugare ſe poſſe credunt, ſicut veriſimile eſt, campanarum ſonum Diabolo ingratum eſſe, quoties ſtatis horis homines ad pias conciones & preces ſacras convocat: ita quoties turba, veri cultus Dei neſcia, ad ſacra idololatrica, cujuſcunque generis, per eundem invitatur, id Diabolo auditu apprime eſſe jucundum, non eſt abſurdum reputare. Quod vero ad ſcientiam Muſices ipſam attinet, antea ex doctrina parentis mei optimi dixi, quomodo & in quibus terminis juventus in ea diſcenda permanere debeat; quod

In Meditat.c.13.l.4. nu.53.

Cent.1.c. 16.

etiam

etiam Stephanus Guazzus obſervavit, ubi allegat, quomodo Philippus *De civil.*
Macedoniæ Rex, Alexandrum filium ſuum reprehenderit, Erubeſcen- *converſ.*
dum ipſi, quod tam bene cantaret. Id quod non tam in Muſicæ vitupe- *lib. 2.*
rium eum dixiſſe arbitror, (ait Guazzus) quam quod Alexander huic ſtudio nimium intentus, quaſi Muſicam profiteri videretur, & minus curare oſtenderet, quæ ſib. quam maxime convenirent. Quod congruit cum civis illius exemplo, quia Domitiano Imperatore Conſiliariorum ordini exemtus fuit, quod nimis perite & concinne ſaltaret. Id quoque vitio datum fuiſſe accepimus, Regi Scotorum Iacobo I. De eo enim ita ſcribit Buchananus: In Muſicis curioſius erat inſtructus, quam Regem vel deceat, vel expediat. Nullum enim organum erat, ad pſallendi uſum comparatum, quo non ille tam ſcite modulabatur, ut cum ſummis illius ætatis magiſtris contenderet. Sed hæc fortaſſe ſtudiorum flores verius, quam fructus quiſquam exiſtimabit, quæque vitam magis ornent, quam inſtruant, & ad res gerendas confirment, &c. Recte itaque in laudem veræ tempeſtivæq; Muſices verſus Eobani Heſſi, in fine hujus capitis adſcribendos cenſeo: *Rerũ Scotic. lib. 10.*

Quem non blanda juvant varij modulamina cantus,
Huic jecur, & renes ægraq; corda ſtupent.
Nam nihil humanas tanta dulcedine mentes
Afficit, ac melicæ nobile vocis opus.
Tange lyram digitis, animi dolor omnis abibit:
Dulciſonum reficit triſtia corda melos.

Non omittenda eſt laus Cliniæ, quam Ælianus ita refert: Clinias mo- *Lib. 14. ca.*
ribus fuit honeſtiſſimus, ſapientiæ ſtudio Pythagoræus. Is ſi quando in *123. mihi*
iram delapſus eſſet, atque ad iracundiam ſe præcipitem ferri ſenſiſſet, *fol. 409.*
confeſtim, priuſquam prorſus invaderetur ab ira, & eluceſceret in ipſo mentis affectus, chordis adaptatis cytharam pulſavit. Interrogantibus autem, ob quam cauſam id faceret? Quoniam, inquit, mitigor animo. Videtur autem mihi Achilles etiam in Iliade cum accinit cytharæ, veterumque res geſtas cantando ſibiipſi in memoriam acceſſit, furorem & indignationem ſopire. Etenim cum eſſet Muſicus, ex ſpoliis hoſti ereptis, primò arripuit cytharam. Poſtremò non male ſcripſit ille, quicunque Muſicam de ſeipſa verſibus loquentem finxit:

Vinco, flecto, rego, cantu, dulcedine plectro,
Dira, cruenta, feros, tartara, monſtra, viros:
Languentes relevo, morituros excito, mœſtos
Erigo, pallentes munio, vinco Deos.

CAPVT XCVIII.

De lachrymis, & quod diverſis ex cauſis oriantur & profluant.

Cap.29. centur. 2. Ca.26.centur.2.

IN duobus capitibus antea prolixe de lachrymis diſputavimus, & unde eæ oriantur, noſtras rationes adduximus, videlicet vel ex dolore, gaudio, vindictæ cupiditate, aliisve affectibus. Nunc vero cum tempora & viciſſitudines rerum in eo ſtatu ſint, ut ſi aliquis in politicis & eccleſiaſticis rebus oculos mentis diligenter in mundo circumagat, & conſideret, in quod ſeculum turbidum, vanum, incertum, & plenum periculoſæ mutationis inciderit, multo majores habebit & inveniet occaſiones, magnam vim lachrymarum, metu malorum imminentium, effundendi, quam felicia & proſpera tempora, quæ animum gaudio afficiunt, ſperandi & exſpectandi. Hoc me movit, ut tertium hoc caput de lachrymis, prioribus adiicerem. Diximus antea ipſam doloris magnitudinem, & exemplis illuſtravimus, ſæpenumero lachrymas cohibere & ſupprimere, ad quod ratio, ad priores antea adductas, ex naturali accidente adduci poteſt, quod lachrymæ plerunque fluere ſoleant ex dolore, qui dolor eſt in corde, & ſpiritus in corde afficit ſpiritum animalem, qui eſt in cerebro, & afficit ipſum cerebrum. Sed quando eſt affectus nimis magnus, ſubito exſiccatur ſuccus in cerebro: quando vero eſt mediocris dolor, tunc afficitur cerebrum, & fluunt lachrymæ. Alia ratio eſt in ſagis, quarũ aliquæ tam pertinaces ſunt, ut etiam in ſummis cruciatibus ne unam lachrymam effundant, aut eliciatur, cum nonnulli ſentiant, nimium dolorem eas cohibere, ſed aliud impedimentum ſubeſſe, quod veluti naturam earum, alioquin ad fletum & ejulatum pronam, cohibeat. Non nego adeſſe nonnunquam præſtigias, & Satanæ ludibria, ſed abſque iis etiam id, quod dixi, fieri poteſt, ſicut ex potentiſſimi Regis Angliæ Dæmonologia, ratio meo judicio egregie & efficax adducitur, ubi ita legimus: Quid, quod ex oculis ſagarum, ne lachrymulam quidem ullã, quocunq; modo eas torqueas, excruciesque priusquam pœnitentes ſint, profundere poſſint? Eo non obſtante, quod ſexus fœmininus in partem contrariam per ſe ipſe, occaſione qualicunque, vel etiam leviſſima, ipſi oblata & data, ad lachrymandum proniſſimus ſit. Quid? quod ſexus idem occaſionem lachrymandi ad inſtar aliquot crocodilorum ſibi finxerit, norit ipſe. Itaq; quod flere non poſſint, antequam pœnitere eas maleficij cœperit, id inde eſt, quod Deus permittere nõ velit, ut ſcelus earum per pervicaciam maneat indetectum, & ita deinceps impunitum. Alia cauſa lachrymarum fuit,

qua inſontes fœminæ mortem ſibi adſciverunt. Ita enim ſcribit Tacitus de illa atroci laniena Tiberij. Ne fœminæ quidem exſortes periculi, quæ occupandæ Reipublicæ argui non poterant, ob lachrymas incuſabantur: necataq; eſt anus Vicia Fuſij Gemini mater, quod filij necē fleviſſet, &c. *Annal. l. 6.*

Sed ad alias cauſas diverſas lachrymarum veniamus. In hiſtoria Gerardi de Roo legimus, nonnullos affirmare, Fridericum Imperatorem, renuntiata filij Maximiliani electione in Regem Romanorum, largiter illachrymaſſe. Id varie, inquit, pro ſuo quiſque judicio, interpretabuntur; crediderim ego, ex gaudio illud factum; niſi quis Imperij molem, multaq; in eo adverſa, illum conſideraſſe putet; & ſunt plerunque viri boni ad fletum procliviores. Huc pertinet, quod duobus Cæſaribus & Regibus acciderit, & in quam claſſem lachrymæ eorum referendæ ſint. Sigiſmundus Cæſar enim, cum moribundus Alberto genero nuper deſignato, Imperium & regna, Hungaricum & Bohemicum reſignaret, eumq; hæredem & ſucceſſorem deſignaret & inſtitueret, in lachrymas vehementes erupit, De hoc vero quum Rex Bohemiæ & Hungariæ antea declaratus, inſuper Imperium Romanum ab electoribus delatum eſſet, idem Auctor ita ſcribit: Albertus ſeorſim à conſilio digreſſus, magnam lachrymarum vim profudiſſe, tandem in conſilium reverſus, electionem ratam habuiſſe dicitur. Sanct B. Auguſtini lachrymandi duplex ratio eſt conſideranda. Ferunt enim, cum cum à Vandalis Hippone circumſeſſa eſſet, ubi is erat Epiſcopus, cum vixiſſet annos 76. ibi mortuum eſſe, anno 430. Paulo autem ante obitum, conversum ad parietem, diu lachrymas fudiſſe. Quarum à nonnullis duæ cauſæ recenſentur. Vna, quod doluerit, ſe non egiſſe majorem pœnitentiam de peccatis ſuis: Altera, quod deploraverit publicas calamitates, quum vidit barbaras gentes, & propagari errores per totum orbem terrarum. Sed qualis obſecro fuit riſus Hannibalis, ob intempeſtivas lachrymulas & gemitus Carthaginenſium: Quum enim adeſſet dies, quo primam penſionem exigebant a Pœnis Romani, & totus populus ad tributi mentionem ingemuiſſet, Annibalem effuſe riſiſſe, Livius & alij ſcribunt. Riſus certe externus, ex animo lachrymis pleno, & ſumma perturbatione ortus. Qua de re vero increpatus ab Haſdrubale, negavit eum riſum fuiſſe gaudentis, ſed aliorum feras & inanes lachrymas deridentis, quæ nunc in leviore malo manare debuerint, quo tempore Romani claſſes arma & ampliſſimarum victoriarum ſpolia Pœnis detraherent, ac leges victis imponerent. Alioquin legimus in hiſtoriis, magnos & egregios viros & heroas à riſu alieniores fuiſſe, inter quos fuiſſe Carolum Magnum & Carolum V. Cæſarem, Imperatores potentiſſimos; uterque enim raro ridere, & id moderate, non effuſè, & quidem magna cum gra-

Hiſt. Auſt. lib. 10.

phaſin peculiarem habet, ſignificat enim affectum , cum ingenti & profunda miſericordia. Lætitiam etiam CHRISTI, in Evangeliſta Luca, cum ejus juſſu Apoſtoli emiſſi prædicaverunt Evangelium, de remiſſione peccatorum. & hac prædicatione multos ad fidem Chriſtianam adduxerant, explicat Melanchthon. Vt autem de lachrymis piis hominum hoc caput abſolvamus, operæ pretium exiſtimavi, ad confirmationem paulo ante allegatorum , Nathanis Chytræi pias admonitiones, poſtremo loco hic inſerere. Quæ ſunt tales. Quid jam de lachrymis inter precandum effuſis & precationis ipſius verba interrumpentibus dicemus? quæ cum animæ vulneratæ quidam quaſi ſanguis ſint , non poſſunt non inſtar ſacrificij jucundiſſimi odoris, apud Deum pretioſæ eſſe, quæ etiam Pſalmo 56. à Deo numerari , & in utrem certum colligi dicuntur, ut ſciamus, lachrymas pie profuſas, licet inſtar alterius cujuſpiam rei vilis in terram cadant; & pedibus conterantur : tamen non prorſus perditas, & à Deo oblivioni traditas eſſe , ſed certe futurum , ut earum utilitatem & fructum brevi cernamus quam uberrimum, &c. Et ea quæ ſequuntur. Vnde idem auctor ita precatur:

Cap. 10. *Super Dominic. 13. poſt Trinit.* *Viat. extremi itineris. fol. mihi 29.*

Reprime cœleſtes, quos dudum depluis, imbres,
Elice & è noſtris lachrymulas oculis.
Lachrymulas animi afflicti, mentisque cruorem,
Queis deploremus crimina noſtra tibi.
Hic fuerit melior nobisq; ſalubrior imber,
Qui citò cœleſtes te duce, ſiſtet aquas.

Proſecuritate frugũ, fol. 301.

Et aſibi idem Auctor:

Flagitio turpis lachrymæ ſunt balnea cordis,
Eſt animæ ſanguis lachryma vera pia,
Balnea lachrymulas iſtas adhibe ergo frequenter,
Expers qui amiſſi criminis eſſe cupis.

Mihi fol. 166.

Mureti poſtremo diſtinctionem lachrymarum, & de vero uſu earum adjicere operæ pretium duxi:

Here, ſi querelis, ejulatu, fletibus
Medicina fieret mentibus mortalium,
Auro paranda lacrumæ contra forent:
Nunc hæc ad minuenda mala non magis valent,
Quam nænia Præfica, ad excitandos mortuos.
RES TVRBIDÆ CONSILIVM NON FLETVM EXPETVNT.

CAPVT

CAPUT XCIX.

Pium eſſe, mortuos honorificè ſepelire.

A Multis reprehenditur, & quidem rectè, nonnullorum crudelitas & belluina ſævitia, qui non ſolum non ſatiati occiſione hominum fuere, ſed etiam in mortuos & cadavera mirum in modum ſævierunt, ſicut antea plura exempla recenſuimus. Juvat autem hîc reſumere idem argumentum. Cum igitur nobilis quidam cum ſuis ſervis & comitibus in ſylva quadam ex inſidiis à nonnullis non ita pridem globulis tormentariis abſque omni rationabili cauſa miſere interfecti & ſpoliati eſſent, & dubium incideret, utrum cadavera, ne feris prædæ eſſent, mox auferri, & honeſte ſepeliri deberent: ſentientibus aliquibus, exſpectandum eſſe, donec Dominus, qui merum Imperium iilis in locis prætenderet, hoc curari juberet, cum tamen ipſo non ignorante, hæ cædes factæ eſſent; mitior tandem & humanior opinio prævaluit, ita ut ultimum officium humanitatis cæſis abſque mora præſtitum fuerit, & honorificè terræ mandati ſint, conſtitutis etiam publicis monumentis, tam in loco homicidij, quam ſepulchri. Quæ diverſitas opinionum me movit, ut diligentius hac de re cogitarem & inquirerem. Congeſſi vero tunc temporis nonnullas rationes & exempla, quomodo gentilibus cura ſepulturæ occiſorum, quamvis illi hoſtes fuiſſent, curæ fuerit, eamque favorabilem & piam judicarint, quæ deinde in peculiare caput redegimus. Viſum autem mihi fuit operæ pretium, prioribus præterea alia memorabilia, nunc auctarij loco adiicere. Et primo occurrit mihi Germanici pietas, quæ mirum in modum ab hiſtoricis commendata & laudata fuit. Is enim compoſitis rebus in Germania, poſtpoſitis aliis rebus & negotiis, curavit fieri inferias & funebria Romanis tribus legionibus, in prælio cæſis ab Herminio, quibus præfuerat Quintilius Varus. Quæ clades contigit Anno Chriſti XI. qui fuit annus urbis conditæ 761. ad Luppiam amnem, in Weſtphalia non procul à Padeborna, in ſaltu Teutoburgenſi, ſicut plerique hiſtorici fide digni computant, & pro vero habent, atq; poſteritati in perpetuam memoriam fortitudinis Germanicæ gentis, tradiderunt. Cæterum, ne mortuorum inſontium cadavera detineantur, ludibrio exponantur, neve vexentur, Præſidis provinciæ officium eſt (alia res eſt de ſceleratis, in quorum cadavera pœna ſtatuta eſt, quanquam de his etiam diſputari ſciam, an non debeant poſt ſumptum de ipſis ſupplicium, concedi petentibus ad ſepulturam) ſicut dicit Vlpian. Nam publice intereſt, nō minus mortuos ſepeliri, quam vivos cōſervari. Vnde L. Julia tenetur, qui

Cap. 64. centur. 2.

L. 38. de religioſ. & ſumpt. funer.

qui

qui [illegible] o minus [illegible], quo magis [illegible]pitur, diſt[illegible]. Ob [illegible]dem etiam [illegible] atorum, [illegible] tis legibus ſtatutum eſt. Hæc enim ſunt verba legis [illegible] omicidij, [illegible] cujuſvis criminis poſt[illegible] reum, [illegible] ta functus eſt, [illegible] pœnam [illegible] delatæ accuſationis con[illegible] morte ejus crimen [illegible] ſit ex- [illegible] a [illegible] hoc tibi ad[illegible] neceſſitas ac[illegible], [illegible] Ferdi- nandus Vaſquius hanc legem pluribus explicat & illuſtrat. [illegible]nde [illegible] gu- l[illegible]ter prohibitum eſt, ne ſententia in mortuum feratur, ſicut hoc Fran- ciſcus Marcus pluribus confirmat. E[illegible]m mod[illegible] jure noſtro cautum eſt, ſub pœna amittendi crediti, ne cadavera mortuorum debitorum à creditoribus, [illegible] conſequ[illegible] debitum ab [illegible] inſepulta detineantur. Injuriam enim [illegible] cadaver [illegible] hæredi quoque cen- ſetur feciſſe. Quæ actio quoque de[illegible] [illegible] competit. Ex- tenditur quoq; id contra eos, qui defunctorum imagines, & ſepulchro- rum ſtatuas offendunt, ut injuriarum actione conveniri poſſint, quod et- iam approbat Bartolus, qui agit de his, qui radunt arma ex [illegible]pellis. In pri- mis autem olim [illegible] celebatur, viſis cadavere [illegible] non [illegible] c[illegible] pulverem [illegible] quod in Antigone indicat Sophocles. Et Athenis Buzy- gamo eſt execratus, qui inhumatum cadaver neglectui habuiſſent, ad [illegible] Homerum [illegible]d.

[illegible],
[illegible]

[illegible] Regi Al[illegible] [illegible] enim Pu- te[illegible] [illegible] lavandi [illegible] in [illegible] ex[illegible]retur, forte [illegible] ejectum. [illegible] nox [illegible] a[illegible]rant, deſilire [illegible], aliis negotiis [illegible] corpus ob- [illegible] humati ipſius capiti [illegible] Antonius [illegible] tradit. Memorabile quoque [illegible] quod in fundo [illegible] G[illegible] cum enim ejus vil- [illegible] cineres mo[illegible] quandam, effoderet, eamque neglige- ret, in [illegible] colligeret, & honeſte ſepe- liret, [illegible] Gazæ [illegible].

[illegible] finit.

C[illegible] Pſalmo Alaphus deplorat calamitates Hebrææ gentis, quas p[illegible] Antiocho Rege, quæ hiſtoria ſcripta eſt in libris Macha- bæorum, [illegible] potiſſima eſt, quod poſuerint cadavera ſervorum DEI eſcas volatilibus cœli, carnes ſanctorum ejus beſtiis terræ & quod effu- derint ſanguinem eorum, tanquam aquam in circuitu Hieruſalem, &

L. quicenſem, de vi publ.
L. 4. C. ſi reus vel accuſat. mortuus ſit.
Luſtr. controverſ. li. 3. c. 96 n. 7. & ſeqq.
Deciſ. 777. tom. 1. Novell...
L. 1. §. quotiens de injur. & ibi DD.
L. ſi ſtatua. de injuriis. Bart. in l. qui libertate. §. ne ejus, de operib. priv.
Lib. 1. in dictis & factis Alphonſi.
Pſalm. 79.

In Pſalterio Davidis carminice reddita.

non erat, qui ſepeliret, &c. Has querelas ita elegiacis verſibus expreſſit Widebramus, digni ut adſcribantur:

Funera ſub dio poſuere volucribus eſcam,
Corpora Sanctorum dilaniandaferis.
Sanguinis effuſi Solymorum mœnia rivis,
Sicut aqua foſſis, undique cinctanatant.
Nemo trucidatos dignatus honore ſepulchri,
In mediis ſancti computruere viis.

In hiſce querelis, de crudelitate hoſtium, cadavera ſervorum Dei inſepulta proiecta fuiſſe, notant pij viri, Religionem quandam ſemper tenuiſſe hominum animos ut ne hoſtes quidem fraudarent ſepulturæ honore, unde haberentur belluis ſimiles, quas delectat mortuos [illegible]. Hæ certæ & atrociores querela Gallis frequentes fuere, in illis [illegible] bellis religionis ergo geſtis, in quibus nefas fuit reformatæ religionis homines utriusque ſexus, ſepeliri

Obſervatum autem fuit non ſemel, ſicut qui hiſtoriam de iis [illegible] runt, notarunt, cadavera piorum hominum in foſſis & lacunis proiecta, cum deinde completo furore, poſt plures dies extraherentur, [illegible] recenti cruore perfuſa absque tabe, Papiſtarum vero [illegible] putrida, conſpecta fuiſſe, non ſine admiratione omnium, [illegible] cauſam naturalem pertrahere ſatagat Thuanus. [illegible] id concinnavit, cur non eadem Papiſtarum, quæ [illegible] atque conditio manſit, ubi par eademque ſubfuit cauſa. [illegible] apud Hebræos cautum fuerit lege, ne in ſepultum [illegible] & plura de ſepultura honeſta diligenter collegit Bartholomæus Chaſſanæus,

In Catalogo gloriæ mundi part 2. conſid. 5.

ubi inter alia ita dicit, Apud Hebræos cautum fuit lege [illegible] hoſtem relinquerent. Pyrrhus gentilis etiam Rex Epiro [illegible] pius refert, quam favendum ſit ſepulturæ, licet paganus [illegible] qui cum mille octuaginta ex Romanis in bello captos [illegible] honore tractavit, multosque defunctos licet hoſtes honorifice ſepeliri [illegible]. Sic & Cæſar caput Pompeij hoſtis ſui, ut refert Valerius lib. 5. de humanitate, cap. 16 Et primus qui funerare docuit corpora [illegible] Hercules. Et tales pulchre commendavit Propheta eximius, 2. Regum 2. Vos benedicti à Domino, qui feciſtis miſericordiam [illegible] domino veſtro Saul, & ſepeliſtis eum. Et Machabeus inimicorum [illegible] corpora ſepeliri juſſit, ut habetur 2. Machab 10. & 12. Alexander Darij interfecti corpus matri Tumbrutini præbuit. Pauli Æmilij cadaver Hannibal hoſtis ſepelivit, ut refert Valerius lib. 5. de humanitate [illegible] refert idem Valerius titulo de ſomniis, quod Simonides Poeta [illegible]

ſepul-

applicans maris, corpus, quod vidit inhumatum, ſepeliri mandavit: propter quod periculum maris evaſit, ut ibi, & in ſequenti titulo, de miraculis. Conſtat etiam, quod periculum terræ evaſit. Expedit enim Reipublicæ non minus mortuos humari, quam viventes conſervari, ſecundum Bald. in l. fin. C. de negot. geſt. prout nobis etiam exempli gentilium traditur, ſcilicet, Cyri, Alexandri & Cæſaris Imperatorum, qui ſe ſuis mandaverunt in teſtamentis in nuda terra humari, ut refert Leonardus Aret. epiſt. 49. &c. Hactenus Chaſſanæus

Concludam autem hoc caput eleganti ſimilitudine, deſumpta ex Chytræo. *In viatico itineris extremi.* Vt corvi, inquit, vultures, lupi, vulpes, & alia fœda animalia cadaveribus delectantur: ita invidi, & hypocrytæ inſectatione mortuorum. Iidem inſtar Caini pavidi ſunt, a ſtrepitu folij contremiſcunt: & etiamſi vultu & voce aliud ſimulent, & horrendum in modum in alios debacchentur: tamen meticuloſi, omnes amicos & hoſtes domeſticos & ſervos, conſcios & ignaros ſuſpectos habent. Quare non ſunt contemnenda cadavera mortuorum, præſertim piorum, in quibus domicilium habuit Spiritus ſanctus, & mens immortalis ipſa, & ad imaginem Dei cōdita. Quo ſpectat tale vel præceptum, vel monitio Eſdræ: Mortuos ubi inveneris, ſignans commenda ſepulchro, & dabo tibi primam ſeſſionem in reſurrectione mea. *Ca. 2. li. 4.*

Caput C.

De Leonibus, de rugitu eorum, & de niveis Leænis plura.

DE heroicis virtutibus, fortitudine & magnanimitate Leonum, de morbis & terriculamentis antea multa congeſſimus, præſertim de Leænæ ſævitia & crudelitate, eamque id niveas Leænas (vulgo Schneelöwin) tranſtulimus, de qua materia plura hoc capite diſſerere operæ pretium exiſtimavi. *Cap. 22. cent. 1. c. 88. cum ſeqq. cent. 2.* Non fruſtra quærit apud Bodinum Theorus, cur leonem regem beſtiarum appellant? cui reſpondet Myſtagogus: Non ideo, quia robuſtior aut agilior ſit, ſed propter excelſam animi vim & magnitudinem, a qua Hebræis fortis dicitur: Quia nec inſidiatur cuiquam, nec quicquam metuit, & beſtiis imbecillioribus parcere ſolet, &c. *In theatro natur. li. 5.* Vnde tradunt hiſtorici, inter quos eſt Joan. Leonius Leones Mauritanos non lædere, niſi tue:int læſi, & fugæ, ſi poſſunt, ſe dare potius, quam ulciſcātur. *De rebus Africis par. 3.* Pueros & mulierculas eos facile perterrefacere, ac ſolis minis eos abigere. Qui vero in Africæ ferventiorib. locis reperiuntur, eos audaciſſimos & ferociſſimos eſſe, ſicut Ovetus quoq; obſervavit. *In ſum. hiſt. c. 14.* Sic in regione Indiæ

occidentali aurifera, paucis adhuc cognita, quæ [illegible] diciur, & ſub ipſa linea æquinoctiali, inter Braſiliam & [illegible] plurimi reperiuntur leones & tygrides, incolis [illegible] vero [illegible] ſunt Indigenæ crudeliter ſævientes, ſicut virum [illegible] illis locis cum generoſo Comite Anglo, Weldono R[illegible] anno [illegible] & ſequentibus fuit, referentem audivi. C[illegible] magna [illegible] fortitudo & magnanimitas, pugnare & [illegible] cum Conſtantio juvene adhuc, qui poſtea Magnus appellatus [illegible] Pomponius Lætus. Quem enim Galerius Maximianus [illegible] ut olim [illegible] Herculem, & propter eam [illegible] ut cum leone [illegible] pugnaret. Conſtantinus [illegible] deſcendit, atque [illegible] pertinaciſſimum vicit. Et cum [illegible] dibus eum efferret, [illegible] Imperator, cogitabat [illegible] periculis obiicere. Sic Coloniæ Agrippinæ [illegible] conſul, Leoni [illegible], ut [illegible] at [illegible] fraudulenter [illegible] ſus eſt, qui intermitus, mox in fauces [illegible] & [illegible] fecit, ſicut hujus rei geſtæ perpetuum monumentum [illegible] conſpicitur, idque typis æneis expreſſum [illegible]. [illegible] terea hoc factum, & [illegible] liber [illegible] c peri[illegible]

Lib. 4. [illegible] elegiacis verſibus deſcriptum a Bernardo M[illegible], [illegible] ne tractus Rhenani.

Præ cæteris autem leones formidabiles [illegible] animalia cætera [illegible] refaciunt, ut metu obſtupefacta [illegible] nequeant. Unde dicit Beatus Ambroſius, Leonis [illegible] ut multa animantia, quæ [illegible] re, rugientes ejus ſonitu, veluti quadam vi [illegible] dem modo Amos Propheta id obſervavit [illegible] Leo [illegible] non expaveſcet? [illegible] chthon, ubi dicit: Cogita [illegible] abile fuerit [illegible] lim ſanctos objectos leonibus, & [illegible] truculentiſſimis [illegible] quanta fide fuerint [illegible] hominibus, [illegible] ſteterint inter medios leones Rex Angliæ [illegible] nem generoſiſſimi ca[illegible], utrom[illegible] tur leones. Canis compulſus [illegible] ctum unius ex leonibus: Leo [illegible] intuitus eſt canem. Canis vero [illegible] Quiſque veſtrum cogitet, ſi ſtaret in tali loco [illegible] ſimiles feræ liberæ circumeunt, [illegible] mini, me expaveſcere cum primum leonem [illegible]

In die Converſionis Pauli.

beſtia erumperet (erat enim inclusus leo) nemo noſtrum evaderet. Conjicere igitur, quantum robur fuerit in ſancto inter leones, &c. Rugitum certe leonum & aſpectum admodum terribilem eſſe, cum meis ſodalibus Neapoli, Florentiæ, & alibi locis expertus ſum. Etſi enim in clauſtris ſuis firmiſſimis, & quidem triplicibus crat[illegible]us eſſent concluſi, ita ut nemini illi [illegible] eripuiſſent, tamen cum ſaltu erga nos exterius, & [illegible]is magno intervallo ab [illegible] ci[illegible], licet [illegible] tuto confidentes, cum rugitu irruerent, nemo ex hoſtris tam præſenti & firmo animo fuit, qui non recedere cogeretur. In primis autem oculi lucentes vel ſcintillantes, una cum vento ex ſaltu [illegible]to, nobis terrorem incutiebant. Et recordor, cum juvenis adhuc Tubingæ ſtudiorum cauſa degerem, leonum in arce nutritorum rugitus in oppido & in vicinia, interdum etiam ſecundo vento Rotenburgi ad Nicrum & ſemilliare Germanicum non ſine [illegible]udine, præſertim canum etiam ferociſſimorum, exauditos fuiſſe. Hinc colligunt pii viri, non fruſtra Diabolum aperte ſævientem, leoni rugienti in ſacris literis adſimulatum eſſe: Draconi vel ſerpenti vero, cum occulte inſidiatur. Magis autem metuendum cum fallit, quam cum ſævit. Id certe pie ita explicat Bu[illegible]rus: Omnibus temporibus Sathanam homines ad rebellionem impellere, ac in perniciem præcipitare ſtudere, idque gemina aggredi vi[illegible]. Primo quidem ſerpentem eum induere, quoties blandiendo & [illegible]tiendo mentes faſcinat, & peccatum extenuans vel excuſans, impulſione fraudulenta hominem de pietatis & virtutis throno deiicit: poſtea ſemel admiſſus, leonem agit, quoties de implacabili ira Dei horrendum rugire incipit: pœnitentiam agentibus gratiæ divinæ fores præcludit, pro [illegible] propinato fel infundit, mendacio homicidium addit, peccati ſtipendium reddit: & violenta impulſione utens, hominem à Deo avulſum [illegible]mque deſp[illegible] devo[illegible], & [illegible] Ad ſummam, Sathan prorſus eodem modo & eadem via inceſſit, incedit, & inceſſurus eſt, licet [illegible] d[illegible] verſimo [illegible] fallendi & no[illegible] credo. Sed ad noſtras leænas (ſive [illegible]s a violentia hujus ſæviſſimi animalis, ſive à liqueſcente nive ita appellatas, certe utrasque periculoſas) veniamus, & prioribus memorabiles hiſtorias, & primam quidem à Paulo Iovio eleganter cum ſitu locorum & regionis deſcriptam, addamus. Cum inquit, Carolus V. Cæſar potentiſſimus, poſt expugnatam Romam ab ejus Ducibus formidabilis plerisque videretur, Veneti cum Galliæ Rege Franciſco, adiunctis aliis quoque Principibus, ad inhibendum ejus felicitatis curſum, fœdus percuſſerunt, [illegible] Venetas cohortes, quas Piſanus una cum Valerio Vrſino ducebat, præeunte eorum equitatu a Sulmone iter Romam verſus habentes, ingenti nivoſoque ventorum turbine, exorta atrox tempeſtas,

In Chronol.

Li. 25. hiſt.

miſerabili ac inopinatæ cladis genere pene totas oppreſſi[illegible] Nondum e-nim plane exacta hyeme, ut in algidis & montanis evenit locis, [illegible] ver novum annus aperitur, & culmina montium præaltæ diu [illegible] & occupant nives. Inter duas Apennini arctas fauces imminen[illegible] que altiſſimorum montium adverſis jugis, non multum læta, verum pl[illegible] na vallis extenditur, ſpatio quadraginta fere ſtadiorum. Hunc locum [illegible] colæ Peligni, quinque millium planum appellant. Hæc autem eſt [illegible] anguſti itineris natura, ut exorti venti quum ingruunt, con[illegible] & rapidiſſimo impetu convolvantur, ſublatas nives è jugis d[illegible], & in gyros per aëra vertant, quibus media in valle iter habentes [illegible] ſpiritu repente ſuffocent & perimant. Propterea explorare oportet in-conſtantis cœli ſerenitatem, quæ ſubitis ſæpe momentis fallax [illegible]s decipit, quoniam abditi introrſus ſpecus conceptum naturali [illegible]-bitu ſpiritum ex illis inflectentium inter ſe montium anfractibus [illegible]-ter expuant: certo ſemper exitio deprehenſorum, niſi intenſo curſu [illegible]-lerrime faucibus elabantur. Periere in eo turbine treceni fere p[illegible], repertique ſunt rigentibus membris enecti, dormientibus plane [illegible], quum repentinæ procellæ tempeſtas deceſſiſſet, &c.

Hiſt. lib. 33. Similem tempeſtatem & nivium cadentium molem & pro[illegible] Jovius ſcribit, Solymannū cum exercitu contra Thamam Perſam [illegible]-dientem, in campis veteris Sultaniæ quam undiq; altiſſimi præc[illegible] tes, quorum juga perpetuis obſeſſa nivibus conſpiciuntur, & ad [illegible] ſe extendunt, invaſiſſe. Nam certantium inter ſe ventum [illegible] biem, ut transverſis flatibus nivoſa montium culmina vel te[illegible]-taq; nix ſubiectis campis incideret, qua horribili procella Tur[illegible] everſis tabernaculis, ſternerentur, jumentaque, & ante alios [illegible]-lorum numerus interiret, & ingens lixarum & ægrorum [illegible]-tudo oppreſſa, protinus extingueretur, non parvo [illegible] ipſius [illegible]-toris periculo, quem circa eum pleraque tentoria eadem procella [illegible]-ciente, concidiſſent. Et ea, quæ ſequuntur. Hoc peric[illegible]

In deſcript. Aſiæ, c. 30. Sylvius indicare voluit: In ſummis, Inquit, Caucaſi cacuminibus [illegible] baculos ſecum ferunt, quos in ſummam nivem delapſi, reſpirandi [illegible] exſerunt, & ut eo ſigno auxilium à tranſeuntibus conſequantur. [illegible] propter ſæpe effoſſi ſervantur. Simile periculum ſubit in [illegible] nis nivium. Pompeius Columna, quum Franciſcum Regem [illegible] euntem in ſuum regnum ex Italia, ut patruum Proſperum [illegible] raret, ſubſecutus eſt media hyeme per Seninas alpes, ubi devolut[illegible] è ſummis Alpium jugis nivium moles, permultos omnis [illegible]-les, & in his integram Sedunorum legionem paucis ante [illegible]

oppri-

oppreſſerat, ſicut idem Iovius ſcriptum reliquit. Eadem, quæ antea dixi, *In vita*
ex Olao Magno obſervavit Majolus. Memorabile eſt, inquit, in Regno *Pompeij*
Sueciæ, ibi ſummo montium Dofriniorum vertice aviculam pedibus cō- *Columnæ*
moviſſe paululum, quæ nix deorſim ſenſim deſcendens, & in pilæ formam *Cent.87.*
ſeſe revolvens, ſemper aucta, in tantam creverit altitudinem, rotata uſque *cent.2.li.2.*
in imum montis, ut oppida deſtruxerit, maxima ſua mole. Huc referen- *c. 3.*
dum, quod in Gallia accidit : Nam ab altiſſimis montibus monaſterium *In dieb.ca-*
magnæ Carthuſiæ nix aliquando ruit, humū lapideſq; ſecum trahens, cel- *nicularib.*
las, fratreſq; in eo degentes, ſua magna mole oppreſſerat, Anshelmo prio-
ratus officium exercente, ut ex vetuſto codice tradit Surius. &c. Nonne, *Tomo 3.*
obſecro, ſimile olim accidit Græcis, qui Cyro duce Xenophonte contra
fratrem Artaxerxem militaverant per Armeniæ montes (quod Turcis
quoque, ſicut paulò ante dixi, magna cum ipſorum clade evenit) redeunti-
bus? In ſummo enim verſabantur periculo ob nivium moles, quibus pa-
rum abfuit, quin omnes obruerentur. Turbato enim aere, rara nix ſenſim
è nubibus deſcendere cœpit, moxq; perflante atq; invaleſcente vento jam
denſior, aſſidue magis ruere, ſolumq; alte conſternere, adeo ut brevi con-
tectis omnibus locis, neq; viarum calles, nec ulla prorſus regionis ve ſpe-
cies aut ſitus proſpici daretur : denſitas quin etiam cadentis nivis, lucem
proſpectumq; omnem occuparet. Quo caſu exanimati milites, quid ca-
perent conſilij, prorſus incerti, ſicut refert reliquas calamitates Græcorum
ex Diodoro Siculo. Theod. Zuingerus in Theatro. Sed ut ad recentiora *Lib. 14.*
veniamus parum abfuit, quin à mole nivium Princeps Fridericus II. Pa- *Vol 2.lib.7.*
latinus Elector, cū ſua conjuge, Regina Daniæ, gynæceo & comitibus op- *fol. mihi*
preſſus fuiſſet, cum ad Cæſarem conſanguineum in Hiſpaniam proficiſce- *477.*
retur, in montibus Pyrenæis apud Biſcainos, ubi tantus ventorū turbo il-
lico ingruit, ut fere intra momentum, Principem & ſuos nive contegeret.
Ex qua magno labore erepti, & in antrum rupis pertracti, non minori pe-
riculo, deſtituti neceſſariis rebus & commeatibus ad victum, vix inde eva-
ſerunt, ita ut Principi montis tranſitus 500. coronatis Galeratam uſque *In Anna-*
conſtiterit, ſicut id pathetice & eleganter deſcribit Hubert. Thomas Leo- *lib. Frida-*
dius, qui ubique interfuit, & inter alia refert, quomodo in illis nivibus ab *rici II.li.11.*
Hiſpano nobili, cui antea Heidelbergæ, cum ibi Cæſar eſſet, de hoſpitio
proſpexerat, tam humaniter & liberaliter tractatus, & ab illo, quomodo
oculos & pedes a gelu & nivibus illæſos conſervare poſſet, edoctus fue-
rit. Oculos videlicet perpetuo nivium aſpectu facile lædi, niſi quid ante
eos nigri prætendatur; Pedum autem digitos obſtupeſcere, niſi aſſidue cor-
pus moveretur, & nunquam omnino quieſceret, calceamentaq; detrahe-
rentur, Nam ſi calceati, inquit, decumberemus, tumeſcentibus pedibus

altè

aite vinculis imprimerentur, atque ita calcei pedibus [illegible], resolvi nullo modo possent. Hæc illo dicente (addit [illegible]) [illegible] esse virum doctum, & hæc ex Xenophonte [illegible] [illegible] molestias & pericula ob nivem & inhospit[illegible], [illegible] [illegible] Toletum usque, Lector [illegible], [illegible] ibidem leget. Postremò memorabile & notabile est, quod [illegible] ejusque exercitu (licet paulò aliter, quam [illegible] & [illegible] historicus, nec non alij quoque) Godefridus [illegible] auri Delphici sitis & cupiditas eum corripuisset, atque [illegible] cum eluderet [illegible] Dij nullis opibus egeant, [illegible] giri soleant, [illegible] Apollinem [illegible] ALBIS VIRGINIBUS castigaturum, [illegible]

Hunc ego non potiar dixit [illegible],
Albis virginibus ulcissar delinquentem [illegible]
Brennus [illegible] populusque ruet, [illegible] quoque priorus
Restituetur honor, quem modo [illegible]
Despexit ambigua Brennus responsa [illegible]
Et jubet ut locuples [illegible],
[illegible]
A[illegible] Dux [illegible],
Obru[illegible] super [illegible].
D[illegible] nivibus [illegible] ubique [illegible]
Albis virginibus tunc ultus Apollo [illegible]
Dum [illegible] nivibus [illegible]
Sic responsa De[illegible]

Cæterum quomodo Diabolus sub nomine [illegible] Apollinis [illegible] fulguribus pro [illegible], [illegible] grandine, & [illegible] fulminibus, permittente Deo, [illegible] toto exercitu Brenni, qui sexaginta quinque [illegible] tum excessit, auctores, quos paulò ante [illegible], [illegible]

Li.24. hist. mis autem Justinus historicus notavit, terræ motu [illegible] ruptam, Gallorum stravisse exercitum [illegible] sine vulneribus hostium occupatos [illegible] tem, quæ grandine & fulmine [illegible] ipsum Brennum, cum dolore vulnerum [illegible]

Li.2. ca. 6. tam finiisse. Hanc cladem Brenni ita refert D. [illegible] de Lamiis. manus ex Peucero. Cum Brenno Duce G[illegible] De divi- plum Delphicum diripiendum ac [illegible] nat. fol. 33. metu diffugerent, deserta statione alij [illegible]

ſibi quid ad ereptionem templi quærerent, quid facto opus eſſet in tanta trepidatione, tamque ſubita hoſtium irruptione? Exclamabat Oraculum, ſe defenſurum templum ſuum. Itaque dum accedunt Galli, [illegible] continuis quaſſata motibus, ea parte maxime, qua Gallorum [illegible] conſiſtebat, contremiſcit adeo, ut & dehiſceret alibi, & [illegible] profundas voragines, plurimos abſorbens, alibi in editos aſſurgeret tumulos, tonitrua percrepant frequentiſſima, fulgura coruſcant continue, maxima [illegible] de cœlo tacta, aut flammis vſtulata perit. Nocte ſæviſſima hyems irruens, [illegible] denſa caſtra operit, lapides ex [illegible] ædificijs, turbinibus violentis [illegible] ſublime evecti, rurſusque præcipitati deorſum improvidos conterunt, ingentiaque fragmina à Parnaſſo abſciſſa, devolutaq; rapidiſſimo curſu, non ſingulos binoſve, ſed plures, [illegible] vicina excubabant, obruunt, &c. Ex his rectius Lector cognoſcere poterit, quid ſub ambiguitate Albarum virginum, Oraculum Delphicum ſignificare voluerit.

FINIS CENTVRIÆ TERTIÆ MEDITAtionum hiſtoricarum.

INDEX RERVM ET VERBORVM IN HIS MEDITA-TIONIBVS MEMORABI-

LIVM.

A[illegible]
[illegible] pa[illegible] [illegible]
A[illegible]
A[illegible] [illegible]
[illegible]
A[illegible] [illegible]
Ac[illegible] [illegible] 219
219 [illegible] co [illegible] du[illegible] & 186
Acade[illegible] ceremo[illegible]arum [illegible]
p[illegible] is [illegible] [illegible]
Acad[illegible] [illegible] qu[illegible] [illegible],
23[illegible]
Acad[illegible] [illegible]
Accet[illegible] [illegible]
Ach[illegible] [illegible]
Achitophelis m[illegible] [illegible]
Actiones [illegible] [illegible]
infelix exi[illegible] [illegible]
Acumen in ſtudioſo [illegible]
176
Adamum fi[illegible] [illegible] in[illegible]
ven[illegible]orem, [illegible]
Admonitione non malis, [illegible] fac[illegible]
dæ ad virtutem. 10[illegible]
Adulatio, præcip[illegible] a perſecutionis cauſ[illegible]
Ad[illegible] [illegible] apud Spartanos [illegible]
tum, 296
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
A[illegible]
A[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
Ἀγ[illegible]
A[illegible]
A[illegible]
A[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
Alexand[illegible] [illegible]
doctus & [illegible]

[illegible]

[illegible], [illegible] 9
A[illegible] Caeſar, 211
A[illegible] M[illegible]
[illegible], [illegible]
A[illegible] H[illegible] m[illegible] [illegible]
A[illegible] [illegible] [illegible] C[illegible], [illegible]
A[illegible] A[illegible] [illegible]
A[illegible] A[illegible] R[illegible] [illegible], 212
A[illegible] R[illegible] [illegible]
A[illegible] A[illegible] [illegible], 241
A[illegible] [illegible] 164. [illegible] [illegible] [illegible] 174
A[illegible] Ac[illegible] [illegible]
A[illegible], 181
A[illegible]
A[illegible] [illegible], [illegible]
A[illegible] F[illegible] R[illegible] C[illegible] V[illegible], 149
A[illegible], [illegible]
A[illegible], [illegible] pro[illegible], [illegible]4
A[illegible] M[illegible], 181
A[illegible]
A[illegible] ol[illegible], 191
A[illegible], [illegible]
A[illegible] [illegible] a-[illegible] [illegible]
A[illegible] n[illegible] [illegible] d
A[illegible] [illegible] ibid & ſeq.
A[illegible] [illegible] & avaros, [illegible] 162.193
A[illegible]
A[illegible] [illegible]
A[illegible], [illegible]
A[illegible] a [illegible], [illegible]
A[illegible] & [illegible] 183
A[illegible], [illegible]7
A[illegible]
A[illegible] [illegible]
A[illegible] b[illegible] [illegible]
A m[illegible] [illegible]
A n[illegible] [illegible] 114
A[illegible] [illegible] 165
A[illegible] [illegible] 185
A m[illegible] m[illegible], 276
A n[illegible] H[illegible] exercitio [illegible] 27
A[illegible] 116
A[illegible], 78
A[illegible] C[illegible] [illegible] pra[illegible] a Pa-[illegible], 19
Ἀνδρεία literarum ſtudioſo neceſſa-[illegible]
[illegible] in [illegible] R[illegible] 204
A θρωπο[illegible] in Dei relatione, 71
[illegible]s, 44
[illegible] [illegible] ollactatu quis fuerit, 45
[illegible] S[illegible], 85
[illegible] Dea[illegible]achrum, 161
A[illegible] Re[illegible] [illegible] commu-[illegible] & viri-[illegible]ides, 172
A[illegible] Reges habent donum ſanandi ſtru-mas, 145
Animi magnitudo in heroibus, ejuſque exempla, 146
Animalia viſu excellentia, 311

Ani-

A[illegible] aperita, 159 & duabus seqq.
A[illegible] per Diabolum locuta, 259. vel divina virtute, ibid.
A[illegible] datus est sonus significativus, 258
Annas & Caiphas à Nerone ob Christi damnationem Romam perducti. 4
Annos imper[illegible] primus o[illegible] Diocletianus c[illegible], 6
Annorum co[illegible] incerta, 11
Anti[illegible], 10
Anti[illegible] cosban vel[illegible] co[illegible] ibid.
A[illegible] periurium, & secuta pœna, 18
Ἀντιπελαργεῖν, 239
Antiochi[illegible] exitium, 10 & 15
Antonij Episcopi Arriani [illegible], 16
Antonij Eremitæ hypocrisis & fictum ieiunium, 127
Antonij Grimani Ducis Veneti [illegible], 326
Antonini Imper. [illegible] epistola [illegible] Christianos, 14
Antonini Pij [illegible], 27
Ἀθρωπόγλωττος psittacus, 259
Apollo Musagetes, 159
Apollinis [illegible] explicata, 168. [illegible] exposita, 156
Apollinis sigillum à Sylla in co[illegible] gestatum pro amuleto, 99
Apollinis imaguncula pro amuleto, 120
Apostoli qua figura repræsentari in veteri Ecclesia, 268. 27[illegible]
Aqua baptismi symbolum, 270
Aquilarum symbolum, 271. 28[illegible]
Archebulæ [illegible] vis, 1[illegible]
Argentinenses opera Sturmii Imperatori concilian[illegible], 247
Ari[illegible] & Themistoclis simultates, 291
Aristippi & Æschinis con[illegible], 2[illegible]9
Arma an literis præstantia [illegible], 247 & 245
Armorum præstantia & vtilitas, 264
Arma literis coniungenda, 249
Arma[illegible] Christianorum [illegible], 11
Ars nulla sine magistro & interprete perci-pi [illegible]
A[illegible]
A[illegible] barbarorum [illegible] Europæ [illegible]
A[illegible] necessaria [illegible]
A[illegible]
A[illegible]
A[illegible]
Arrogantia [illegible]
Arroga[illegible]
A[illegible] 19[illegible]
A[illegible]
Avaritia & [illegible] verti, [illegible]
A[illegible]
A[illegible] cædes, [illegible]
A[illegible] 20
Augustus Sa[illegible]
A[illegible]
A[illegible]
A[illegible]
A[illegible]
A[illegible]
Aulicæ [illegible]
A[illegible]
A[illegible]
A[illegible] 107. 1[illegible]
Aulic[illegible] 192. 197. [illegible]

Au[illegible]

Auſtriacorum natu maximi ex fœdere in regno Bohemiæ ſucceſſio, 174

B

BAbylonicæ turris ædificatio, 224.233
Bacchanalia quid, 150
Baiazetis Turcarum Imp. in filium imprecationes, 191. eius mors, ibid.
Balnei ſupplicium 281
Baptiſmi figura, 270
Barbæ nutriendæ & radendæ mores, 357
Barbas ſacerdotem radere iuſſit Franciſcus I Galliæ Rex, 360
Barbaries literaturæ ex deſpectu literarum ingruit, 241
Barcoeban Iudæorum Antichriſtus, 30
Baſilij Cameteri Patriarchæ Conſtantinopolitani ambitio & turpiſſima adulatio, 19
Βασκανία, 210
Boetij monumentum, 119
Boetius Severinus a Theodorico Gotho interfectus, 189 qualis fuerit, ibid. eius vxoris paupertas & mendicitas, 199
Belgicæ perſecutio, 8
Belſerbechus 321
Belli ſaeui calamitas, 303
Bencorbas Iudæorum pſeudomeſſias ab Adriano oppreſſus, 35
Bencorban Iudæorum Antichriſtus 30 ab Adriano oppreſſus, 35
Benedictiones parentum, & earum efficacia 155
Beneficiorum commemoratio odioſa eſt, 6
Bellarmini Cardinalis epiſtola de ſua bibliotheca, 261
Beſtiis obiecti, & ad eas damnati Chriſtiani 2
Beſtias truculentas Chriſtianis in circo permittit, 2
Bibliothecæ deſtructio. 264
Bibliothecarum inſtructiones variæ, ib & 266
Bibliotheca Tiburtina 264 Mediceæ ibid. Vlpiana, ibid. Palatina, ibid. Græca, ibid. Alexandrina ibid. Apamienſis, ibid. Alfonſina, ibid. Vaticana, ibid. Palatina, 265. Bavarica, ibid. Veneta, ibid.
Bibliothecarum commendatio, 266
Blaſphemiarum pœnæ, & earum exempla, 117
Blaſphemus iuſſu Moyſis lapidatus, quomodo vſurparit nomen Dei, ibid. & 124
Bohemiæ regnum Alberto Bavariæ Duci oblatum, 174
Bohemiæ regni ex fœdere ſucceſſor natu maximus Auſtriacorum, ibid.
Bohemiæ regnum Friderico III. Imp. oblatum, ibid.
Bombardæ militares, & earum vſus, 318. & ſeq
Bombardas maiores & minores novas ſubinde excogitari, 316 earum deteſtatio, ibid. & 316
Bombardis an Turcarum equites vtantur, 317 & ſeqq.
Bombardarum fragor & tonitru incredibile. 312 & ſeqq.
Bombardarum vis, 312 eius exempla, 313. & ſeqq. Bombardarum inventores, 312
Bona interna cæterna, nõ extrinſeca temporalia, curanda eſſe, 110
Bonorum imprecatio, & eius exitus, 119
Bos cur a Iudæis nutriatur, 39
Brenni clades Delphica, 379
Bruno Colonienſis Epiſcopus primus fuit, qui vtramque poteſtatem ſibi ſumpſerit, 21
Bubo inauſpicata avis, & quid portendat, 60 61 64.
Bubonis pennas cur Tartari & Turcæ geſtent,
Buccellinus Francorum Dux Italiam occupavit, 336
Bulinus Francorum Dux Italiam occupavit, 336
Burgetum opp & eius inſalubritas, 134

C.

CAdavera proteſtantium integra & illæſa, Papiſtarum putrida & fœda reperta, 352

Cadaverum [illegible] fœtor. 291
Cadaverum [illegible] non ſepeliri crimi-
nosorum [illegible] 170. 171
C[illegible] Auguſti mortis fatale præſagium
49
C[illegible] Borgiæ Ducis Valentini ingrati-
tudo erga R[illegible] Ordinum, 2[illegible]
C[illegible] C[illegible] cruſtica, 75
Cainal[illegible] E[illegible]os, [illegible] epitaphi-
um, [illegible] 255
C[illegible]phas vide [illegible],
Calcul[illegible] [illegible] 215
Calumni[illegible] 201
Calumni[illegible] Principum, 19[illegible] 191
197 [illegible] 200, 2[illegible], 204. 205 206 207,
[illegible] 8 & 2[illegible]
Calumni[illegible] pœna, 20[illegible] 2[illegible]
Calumniatores Principibus vitandi, [illegible]
a Calumniatoribus multa nos d[illegible] 19
218
Calumniatoribus [illegible] quomodo [illegible] dæ.
Calumniatorum neglectus [illegible]
[illegible]
Calumni[illegible] quid 2[illegible]
Calumni[illegible] aliqu[illegible] et, 212
Calumniatorum deteſtatio, 19[illegible]
Calumni[illegible] lingua nihil deterius, ibid.
Calvinianorum [illegible] 118
Calvinianorum [illegible] exempla, ibid.
Camel[illegible] peſtis [illegible] apud Turcas
[illegible]. 40
C[illegible] Gallicæ fœminæ fortiſſimæ mo[illegible]
295
Campanarum [illegible] & effica-
cia, [illegible]4
Campan[illegible] amuleta geſtare [illegible]
Candel[illegible] 290
Can[illegible] 212
Cambiſ[illegible] venenum, [illegible] medium
363
Capi[illegible] mulieres [illegible] 117
Capillorum [illegible] ſeidend[illegible]
more[illegible]
Capillos tondere quando [illegible]
[illegible]
Capitonis [illegible] exemplum [illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
Caroli V. Imp. [illegible]
Carol. M. [illegible]
18[illegible]
Caroli IX. [illegible]
[illegible]
Caroli V. Imper. [illegible]
[illegible]
Caroli V. Imper. [illegible]
Reg[illegible]
Caroli V. Imper. [illegible]
Caroli M. [illegible]
Caroli [illegible]
Caroli [illegible]
[illegible]
19[illegible]
Caroli V. [illegible]
[illegible]
Caroli M. [illegible]
[illegible]
[illegible]

cam [illegible], 104. [illegible] [illegible], 164
[illegible] & [illegible], [illegible]
[illegible], 161
[illegible] & [illegible], 102 & 103
[illegible], 239
C[illegible], [illegible]
[illegible] Regi [illegible], [illegible]
Ca[illegible] Ecclesia, [illegible]
[illegible] figu[illegible], 275 & [illegible] ibid
[illegible], 369
[illegible], 38
[illegible] pro [illegible] & [illegible]
[illegible], [illegible] 18
[illegible] copulatio [illegible], [illegible]
[illegible] in tormentis [illegible] & [illegible], 117
[illegible] op[illegible], [illegible]
[illegible], 12
[illegible], [illegible]
[illegible], [illegible] 4
[illegible], 14
[illegible], [illegible]
C[illegible] pro nova [illegible]
[illegible]orum odium & perſecutiones, 5 [illegible]
[illegible] evitanda, 12
[illegible] noſtro tempore [illegible], 38
[illegible] cæde, [illegible] pyro, cæraque veſtiti, [illegible] & combuſti, 2
[illegible] & martyrii con[illegible] ac [illegible], 107, 108, 109
[illegible] [illegible]orum pr[illegible], 14
[illegible], 12[illegible] 130
[illegible], 124 [illegible]
[illegible] & [illegible] ibid
[illegible], 1[illegible]7
[illegible] cum [illegible] & [illegible] fa[illegible] & [illegible] & [illegible] ibid.
[illegible] & in variis [illegible] ex [illegible], 37. [illegible] & [illegible], 119 [illegible] ibid
cl[illegible] eloquentia, 2[illegible]9
c[illegible]onarum dona naturalia, 239. pietas, 240
[illegible] in nummis anti[illegible], 139
c[illegible] commercium, 240 auguri[illegible] portentum, ibid.
[illegible]arum φιλοσ[illegible] in [illegible] exempla, [illegible]4
c[illegible] lingua antiquiſſima, 222 [illegible]4
c[illegible] devoros, 12[illegible]
[illegible] ad tribunal DEI an[illegible] eius exempla, 131 & ſeq
c[illegible] & cæci mutuum [illegible], 305
clemens V. Papæ tyrannis, & exinde divina ultio, 132
cl[illegible] ad iram mitigandam, 365
cæ[illegible] gestare [illegible] p[illegible]ſſit, 305
cæc[illegible] & cl[illegible] mutuum auxilium, ibid
cæcitatis moleſtiam [illegible], 304 ſub[illegible] tamen ibid & 20[illegible] 3[illegible]
cæc[illegible] mentis, [illegible]4
cæcorum exempla, qui miranda effecerunt, 302. & ſeq.
cæcus cæcum ducens, 305
cædes [illegible] & cruentæ ex inſidiis, caſu [illegible]

earumque exempla, 114
Colo[illegible] in leonem victoria, 374
Col[illegible] Spiritu S. ſymbolum, 269
Co[illegible] a quatuor Evangeliſtarum ſymbolum, 269. duodecim Apoſtolorum, ibid.
Columbarum ſimplicitas, & eius in Chriſtiani ſymbolum, 270
Columbam ſ[illegible] niſ[illegible]re, 270
Comas [illegible]adere quando cœperint Germani 359
Com[illegible] alere mulieres debet, 158
Comæ nutriendæ & radendæ mores, 157
concordiæ ἔτυμον 189
Concordiæ [illegible]or amicitia, 188. pictura & imago, ibid. præſtantia, ibid. & ſeq.
Concionatorum intempeſtivitas & temeritas in aliis iudicandis & condemnandis,
Concordiæ commendatio & typus, 187
Congreſſus diverſarum nationum eſſe periculoſos, 147
Condemnatio ex vindictæ cupiditate: eiuſque exempla, 128
Conradus. II. Imp. Salicus unde dictus, 230
Conradini, Sueviæ Ducis, infelix clades,
Conſiliarii optimi mortui, 243
Conſilium malum conſultori peſſimum, 210
Conſilia præcocia & inconſulta, eorumq. triſtis exitus, 81
Conſilia matura eſſe præoccupanda & præmunienda, 81
Conſiliariorum bonorum contemptus, Principi exitioſus, 83
Conſilia ex eventu æſtimari, 207
Conſiliarius, ob nimiam ſaltandi peritiam ordine motus à Domitiano Imperatore, 365
Conſilia ſpreta ruentis Principis præſaga, 69
Conſilium malum conſultori peſſimum, 330
Conſolationis Chriſtianæ in adverſis, ſupplicius, & martyriis exempla, 107. 108
Conſolatio [illegible] dater, [illegible]
C[illegible] [illegible]
Conſolatio Chriſ[illegible] adverſis, 106 [illegible] differentia. [illegible]
Conſol[illegible] [illegible]tatibus [illegible]
Conſolationes [illegible] exempla, [illegible]
Conſcientiæ male [illegible] quietudo, [illegible]
Conſtantia Eth[illegible] & ſeq.
Conſtantia in adverſis [illegible] 217
Conſtantia Chriſtianorum [illegible] martyriis, [illegible]
Conſtantini M. [illegible] tute, [illegible]
Conſtantin. [illegible]
Conſtan[illegible] Imp[illegible] mina, 273 [illegible] ſtantinopo[illegible] pta, [illegible]
Conſt[illegible] 258 [illegible] 259
Conſt[illegible] numero, [illegible]
Co[illegible]
Co[illegible]
Con[illegible] [illegible]
Con[illegible]
Con[illegible] que exempla, [illegible]
Co[illegible]
Co[illegible] Patrum, [illegible]
C[illegible] fatali [illegible]
C[illegible] Cr[illegible]
C[illegible]
Coron[illegible]
Corpo[illegible] exempla, [illegible]

Cor[illegible]

Corvi lingua ... 259
C... ingratitudo erga ſuum Cu... 204. item erga Blandinum, ibid. 121
Craſſus diis devotus 121
Creta inſula quibus animalibus careat, & quæ in ea vivere non poſſint, 362
Crines alere mulieres decet, 358
Crines tondere quando cœperint Germani, 359
Criſpus Cæſar cum patre imperat, 181
Criſpus Conſtantini Magni filius, calumniis novercæ interfectus, 280. ejus vindicta, ibid.
Crudelium Principum exempla, 75
Crux in diademate Regum, 374
Crux lignum vitæ: ejuſque elogia, 277.&
Crucis figura & explicatio, 269. 274. 275 280
Crux in nummis, 274.&ſeq.
Crucis ſignum primus Conſtantinus M. uſurpavit, 274
Crucis ſymbolum, 268.269
Crux ab Helena inventa, 275
Crypta ferrata epp. 134 eius ſalubritas, ib
Cupiditates vincere, præſtantiſſima victoria eſt, 91
Cuthia, 321
Cypriæ fœminæ à Turcis captæ magnanimum facinus, 293.& ſeq.
Cyri Regis Perſarum continentia, 251

D

Damnatio ex vindictæ cupiditate: eiuſque exempla, 128
Danielis viſiones, 46
Davidis peccatum in numeratione Iſraelitarum,& eius explicatio. 70
Decenarius numerus, & eius myſterium, 269
Degnal Turcarum Antichriſtus, 30
Dei nomine abuti capitale delictum eſt, 118
Deorum gentilium è templis exceſſus, 45
Deo quomodo tribuantur ira, furor, pœnitentia, 72 73
Deus quæ non poteſt, non ſunt in eius impotentia, ſed conſtantia, 72
Deus omnia poteſt, ſed non omnia vult 72
Deus qua lingua locutus fuerit, 222 223 224. 254. 255
Dei oculus 172
Deierationum exempla & pœnæ, 119
Delatores in aula, 199. 200, 203. 204 205, 206. 207. 208 209 210. 211. 212
Delator nullus fidelis 201
Delatorum prœmia, 200. pœnæ & odia, 200. 201.
Delii equites 322
Demetrius Græculus taurum ethnico ritu ſacrificavit, 20
Demetrii Phalerei infelix recompenſa, 205
Δεσποταί dicti Imperatores, 247
Depoſitiones ſcholaſticæ quid ſibi velint, 156
Detractatorum deteſtatio & pœna, 201 202 209.
Detractatorum pœna 210
Devovendi mos apud Romanos 121 & duabus ſeqq. eius effectus, ibid 121. 122.
Devovendi conſuetudo licita & illicita, 115 quinque ſeqq. apud Romanos, 121. 123. apud Turcas, 123
Diabolus, 202
Diabolus cur leo rugiens, 375
Diabolus cur ſerpens, ibid.
Dies extremus, dies refrigerii dictus, 31
Diei extremi ſigna præcedentia, 32
Dignæ Aquileienſis magnanima mors, 294,
Δήλιος cur dictus Apollo. 156
Dii tutelares, & ritus Ethnicorum in iis evocandis, 43 44
Diocletianus crudeliſſimus Chriſtianorum perſecutor, 5.& 6
Diocletianus Imp. quando regnare cœperit, 6
Dionis filii hiſtoria, 182
Dionyſius Eupator Rex Aſiæ, qui & Mithridates, 336

Diſci-

Diſciplina [illegible] collapſa [illegible] 91
Diſciplinam [illegible] cultui & tan[illegible] ne- ceſſaria [illegible] 176, 177
Diſciplina militaris apud Turcas exactiſſi- ma, 157
Diſciplinæ militaris corruptæ cauſa, 9[illegible] & duab. ſeqq.
D[illegible] 9[illegible]
D[illegible] com[illegible] 162 [illegible]
D[illegible] contemptus, & [illegible] 141
D[illegible] corruptiſſim. [illegible]
D[illegible] ſpectro [illegible] 19[illegible]
Divinorum honorum appetitores, infeli- ces [illegible] ſortiti, 63
Docendi [illegible] nemo ſuſcipiat, antequam didicerit 232
Doct[illegible] 156
Docti regendi [illegible] guberna- culo, 163
Doctores Eccleſiæ [illegible] quomodo pr[illegible] ſint ex Deo, [illegible] 21
Doctorum excellentia in quibus conſiſtat, 203
Doctrinæ & eruditionis hieroglyphicon, 187
Doctores in civitatibus, 132
Dæmones in Islandia familiares 56
Dollingeri Bavari cum Honno duellum & ſtatua Ratisbonenſis, 178
Dolorem eſſe voluptatis contemptum, [illegible] & duab. ſeqq.
Domitiani Imp. calvities, 178
Doncllæ mors, & ex eo luctus, 116
Draconis ſymbolum, [illegible]
Δημόνης in literarum ſtudioſo requiritur, 176
Duellionibus amuleta geſtare nefas, 103
Duodecim Tabularum leges pueris in ſchola propoſitæ, 154

E

E[illegible] ſtio, [illegible]
[illegible]
[illegible]
Eloquentia commendatur, [illegible]
Elyma Magus [illegible]
Elyſei Prophetæ [illegible]

Eloquentia

E[illegible] primus [illegible] instit[illegible], [illegible]
[illegible] Anno [illegible] tomem[illegible], [illegible]
[illegible] & [illegible] 1 9 [illegible]
Equi [illegible] situato ado[illegible] [illegible] di[illegible], 29
Equ[illegible] carum an bombardis utatur 315 & seq.
Equi[illegible] & eorum ca[illegible] 317 Ho[illegible] vel [illegible] ex [illegible] [illegible] 310 Roman. [illegible]
Equit[illegible] an p[illegible]tatu in [illegible]po[illegible], 320
Equ[illegible]um sclopetariorum in bello u[illegible]ta, 318.321 & seq.
Equites Germanos sclopetis [illegible], 318 321 & seq.
E[illegible]lana [illegible] pugna, 1[illegible]
E[illegible] o[illegible] Tu[illegible] de[illegible], 6[illegible]
E[illegible] [illegible], 54
E[illegible] vo[illegible] Iudæi Chr[illegible], 31
E[illegible], contra venenum & remedium, 363
E[illegible] Hebræ[illegible] [illegible], [illegible]
E[illegible] in Ca[illegible] [illegible], 130
[illegible] 1[illegible]
Eth[illegible] o[illegible] co[illegible] & [illegible] 106. 107 con[illegible] nulla certa aut vera, 107.109 & seq.
Evange[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 104
E[illegible] in ve teri Eccle[illegible], 2[illegible]
ἰυφέγγειν, [illegible] Græ[illegible] & [illegible], 171
E[illegible] Dio[illegible] Rex A[illegible], 1[illegible]6
E[illegible] qu[illegible] terræ partibus c[illegible]tior [illegible], [illegible]9
Evoc[illegible] [illegible]clarum Deorum & Ange lorum, 44
Exe[illegible] du[illegible], licitæ & illicitæ, [illegible]
Exe[illegible]orum maledictarum exempla, 21[illegible]
E[illegible] plures [illegible], [illegible]
[illegible] B[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
E[illegible] & pri[illegible], [illegible]5
E[illegible] is liberorum [illegible] fo[illegible], 1[illegible]

F
FAbulæ [illegible] s[illegible]ndæ, [illegible]
F[illegible] ium [illegible]tera, [illegible]4
F[illegible] nam [illegible] no[illegible] ca[illegible] 188
F[illegible] ex c[illegible] notari, 207
F[illegible]tatis fucus, 10
F[illegible] [illegible], 210
F[illegible] ex [illegible] imprecatione, 32
F[illegible]d [illegible], 231
Faramundus [illegible] Rex, & eius lex, 230. se pultura, 231
F[illegible]colberga, 230
Fascinatio, 210
F[illegible] ovidæ, [illegible]
F[illegible] calamitatem & [illegible] onitiones, 49 50
F[illegible] atuæ, [illegible] monitiones, & [illegible] 46 47
Fat[illegible] entibus [illegible] hominum sensus, 68
Fat[illegible]es, 52
F[illegible] ni M. uxor, 280 occisa [illegible], 281
F[illegible] ornamenta, 287
F[illegible] per virtutem in terfe[illegible]runt, exempla, 292
Fœm[illegible]um, [illegible] virilem virtu tis cauta[illegible], exempla, 284. & seq.
Fœminarum [illegible], & earum venenum, 252
Fœmin[illegible] certamina & digladiationes, 297
Fœminas in Salica terra non succedere 231
Fœminarum decus crines, 358

Ferdinandus Legionis Rex ad Dei tribunal [illegible] mortu[illegible], 130
Ferdinandi Gonzagæ tyrannis, & ex ea [illegible]culos[illegible]as, 89
Ferdinandi Arragoniæ Regis ingratitudo erga Conſalvum, 204
Ferdinandi Conſalvi Proregis Neapolit. infelix recompenſa, ibid.
Ferentarii, 323
Fidei figura & explicatio, 270.271
Fidei Chriſtianæ potentia, 271
Filius patrem verberans à ſerpentib. corroſus, 12[illegible] inobediens loco moveri nequit uſque ad mortem, 124, alter alterius membra lacerat & mordet, 125. 126
φιλοπονία ſtudioſo literarum neceſſaria 178.
Finis in omni actione reſpiciendus, 155. in ſtudiis unus, ibid. veritas, ib. Chriſtiano homini vera religio, ibid.
Finis in omnibus rebus attendendus, 246
Finlandi Dæmonibus familiarib. utuntur, 56
Flumina urbibus nomina dederunt, 229
Fons baptiſmi ſymbolum, 269.270.278
Fortuna utraque moderate uti, præſtat omnibus victoriis, 91
Fortunæ viciſſitudo in rebus humanis, & ejus exempla, 325 & ſeq.
Fontes miraculoſi, 50 51.59.
Francorum Dux Bultinus, 336
Francorum cædes in Sicilia, 334
Franciæ Nobilitatis cantiones ſive circuli 230.
Franciæ Reges donum habent curandi ſtrumas, 144
Franciſcus I. Galli. Rex literatorum fautor. 243.
Franciſci I. Regis ingratitudo erga Cancellarium ſuum, 204. erga Aud. Auriam, ibid.
Franciſci I. Regis ingratitudo erga Trivultium, ibid.
Franciſci I. Galliæ Regis virtutes & regia majeſt. 142
Franciſci I. Galliæ Regis, & Caroli V Imp. [illegible]ectæ in ambi[illegible]do Imperio ſim[illegible] 191
Franzoſæ m[illegible] unde, [illegible]
Fraterna o[illegible]a [illegible]
Fratrum odia omnium eſſe acer[illegible]
Friderici III Cæſaris, & Caro[illegible] congreſſus, & inde nata alie[illegible]atio, [illegible]
Fridericus [illegible]I. Imp. oblatum Bo[illegible]gn[illegible]m recuſat, [illegible]
Fridericus IV Imp. qui vulgo [illegible] dictum de [illegible]oto Imper[illegible], & [illegible] ruſtico, [illegible]
Fridericum III Imp. in ele[illegible] Maxi[illegible]liani F. lachrymaſſe [illegible]
Fridericus III. Pulcher, Rex Ro[illegible] Ludovico Bavaro, [illegible]
Friderici [illegible]I Palatini profe[illegible]am & ej[illegible]lam, [illegible]
Frotho[illegible]nis [illegible]. D[illegible] R[illegible] d[illegible] ver & ejus fœtor [illegible]
Fucus faciei corporis q[illegible] ſit [illegible]
Flumine [illegible]angendos he[illegible] [illegible]
Funus plangendi mor[illegible] [illegible]
Furoris [illegible] [illegible]
Futurarum re[illegible] prænou[illegible] humani ingenii, [illegible]

G

GALLIÆ Reges d[illegible] ſtrumas, 144
Galliæ Regum ex [illegible] infelicitas, [illegible]
Gallorum cæde[illegible]a, [illegible]
Gallicus morbus, [illegible]
Χάρις, [illegible]
γαςριμαργία, 2[illegible]
γαςρομαργία, [illegible]
Gaſtri[illegible] dicantur, [illegible]
Gem[illegible]a Franciæ oppidum, [illegible]
Gene[illegible] ſu[illegible] tæ & [illegible]em[illegible]æ, [illegible]
Genealogiæ [illegible] æ[illegible]ationes, [illegible]
Germano[illegible] miſiſſe, [illegible]

Germanos equites ſclolpetis valere, 317. & ſeqq.
Germani literati, 234 militares, ib. reſurrectionis ſpem credentes, ibid. barbari habiti, 235
Germanorum hiſtoriæ & carmina vetuſta, 236. artes literatæ paulatim inventæ & auctæ, ibid.
Germanorum tonſura vetus, 358. nova 359.
Germanicæ linguæ labes ex inſcitia literarum, 235
Germanici pietas in interfectos milites, 370
Germanicæ linguæ hodie cultus & majeſtas, 23[illegible]
Germanici pietas in cæſos hoſtes, 76
Germanicæ linguæ vetuſtas, 234. incerta, ibid. ſcribi non poſſe credita, ibid. 235
Germanica lingua quando excoli cœpta, 235. & in publicis monumentis uſurpari, ibid.
Glacies tempore æſtivo apud Islandiam, 58
Gladiatorum ſacramentum, 298. miſerabilis conditio, ib. & 299
Gladiatores meridiani, 299
Glaſcuani Epiſcopi tyrannica crudelitas & exinde divina ultio, 132
Glaphyræ ſe vivam ſepelientis epitaphium, 29[illegible]
Glires ſunt venenati, 361
Gloriatio odioſa eſt, ejuſque exempla, 65 66 97
Godui imprecatio, & ejus pœna. 120
Goropius notatur, 222. 234
Gothorum barbaries, 183. poſtea cultus, ibid.
Gothica lingua Germanis uſitata, 235. ejus hodie reliquiæ, ibid.
Grati animi tres partes, 171
Grati animi notio ab ipſa natura eſt indita, 239.
Gratiarum trium myſterium, & ejus explicatio, 171
Gradivi dictis fontes, 238. definitio, ibid.
en[illegible] ibid.
Gra[illegible]m duo genera, 171
Græcæ linguæ [illegible]one & uſu ſalvavit ſe Otto II. Imp. 137
Græcorum levitas Romanis ſemper ſuſpecta, 184
Guajana Americæ; 274
Guillelmi Setonii fides in rempublicam, 174

H.

Habsburgiæ Comites donum habent curandi ſtrumas, & balbutientes ſive blæſas linguas, 145. naſcentes crucem auream in dorſo habent, ibid.
Hadrianus Imp. diris devotus, ne mori poſſit, 122
Hales Mahometis gener legem ſoceri ſui immutavit, 41. Perſas ſectatores naſtus eſt, ibid.
Hannonis laniena in Senatum Carthaginenſem inſtituta, prodita,. 335
Haſpergia ſylva, 230
Hauſſluch/ 115
Hæreticos ſemper in Eccleſia crudeles fuiſſe,. 17
Habet, à quo Hebræi, 2[illegible].234 255
Hæbræi à quo dicti,. 233
Hebrææ linguæ puritas quando amiſſa, 234
Hebræa lingua duplex, primæva & recens,. 256.
Hebræa lingua à quo punctari cœpta, 255. quando corrupta & amiſſa, ibid.
Hebræa lingua omnium vetuſtiſſima, 222. 233 234. 261, ejus nobilitas, 222. mater omnium linguarum,. 223
Hebrææ linguæ cultores & conſervatores,. 254. 255
Hebræa lingua Deus, Chriſtus, Angeli locuti, 223. 233. 254. 255
Hebrææ linguæ veſtigia adhuc in omnibus gentibus retineri,. 223, 233. 254 256
Hebræa lingua omnium prima, 254. plena myſteriorum, ibid. cæterarum linguarum mater, ibid.

Hebræa lingua omnes populos aliquando uſi [illegible] ibid.
He[illegible] literæ quomodo ſcribantur, ibid.
noeæ [illegible] dra [illegible], 2,6
H[illegible] literæ antiquæ à Samaritanis conſervatæ, ibid.
Heclæ montis miranda, 55 & duab. ſeqq.
Helenæ Imp. figura in numiſmate, 275.
Crucis inventrix, ibid. cum [illegible] imperabat, 276
Helena Conſtantini M. mater, 280. crucis inventrix, 281
Helena ignis marinus noxius, 53
Helvet[illegible] militum [illegible] bilis in prælio virtus, 10[illegible]
Helvetii priſcorum morum retinentiſſimi, 284
Henric[illegible] Caſtiliæ & Ludovici Galliæ Regum congreſſus, & inde natus contemptus, 147
Henrici II. Galliæ Regis cædes, 345
Henricus VIII Rex Angliæ cathedram depoſuit primus in A[illegible], 348
Henric[illegible] V. Galliæ & Navarræ Reg[illegible] de ſe ipſo victoria, 93
Heraclii Imp. nummus, 272 & duab. ſeqq.
Herba contra mortem, 25
Herbarum amuleta interdicta, 10[illegible] 104. in duello geſtare nefas, 10[illegible]
Hercules Ogmius, 228. Gallicus, ibid.
Hercules Muſagetes, 179
Hermanni Grynæi Conſ. Colonienſis cum leone congreſſus, 374
Herodis exitium, 9
Herodis Regis ex ſuſpicionibus crudelitas, 86
Herodes varii, & eorum diſtinctiones 62
Herodis Agrippæ ſuperbia, & inde cades, 61
Helvetiorum victoria, & in prælio [illegible] continentia, 1[illegible]1
Hieroglyphicæ Ægyptiorum literæ 1[illegible]3
Hieroglyphicum [illegible] orbis [illegible], 158
Hieroglyphicon doctrinæ & eruditionis, 187
Hipponis fœminæ magnanima mors, 294
Hiſpani albes, [illegible]
H[illegible] [illegible]
H[illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible]
H[illegible] [illegible]
H[illegible] falſ[illegible], & [illegible] [illegible]orum in [illegible]us [illegible]
Hom[illegible] Mahumet[illegible] [illegible]
Hom[illegible] ad [illegible] [illegible] bil[illegible], [illegible]
Hom[illegible] ad [illegible] [illegible]
Hom[illegible] & Reip[illegible] [illegible]
Homines o[illegible] 222
Homines, app[illegible] [illegible]
Homer[illegible] 1[illegible]3
Ho[illegible]
Ho[illegible] [illegible]
Hoſpital[illegible] [illegible]
Hoſtis reconciliatio [illegible] diuturna, [illegible]
Hoſtis [illegible] [illegible]ſpecta, [illegible]
H[illegible] 5[illegible]
Humanæ cur appellent[illegible], [illegible]
Hum[illegible] exempl[illegible], [illegible]
Hum[illegible]
Hum[illegible] [illegible]
Hum[illegible] [illegible]
H[illegible] [illegible] 51
H[illegible] [illegible] ſ[illegible]
H[illegible] Rex [illegible]
H[illegible] m[illegible]

Hypo-

[illegible]ſis, 290
[illegible] nullus [illegible] vacuus, 2[illegible]
Hypocritici amici, & eorum [illegible], 2[illegible]

I.

IAcobi VI. Britanniæ Regis inſtructio ad filium, 249
Iacobi Britanniæ Regis & familiæ regiæ periculum [illegible] paratum, 314
Iacobi VI. [illegible] regis [illegible] peculiaria ex [illegible], 14
Iacobi Luſignani Regis Cypri fortuna, [illegible]
Iacobi [illegible], 247
Iacobi cum Angelo [illegible] myſterium, 44 45
Iacobi I. Scotiæ Regis [illegible] Muſ[illegible] 363
Iac[illegible] exempla, 66 67
I[illegible] & Mambr[illegible], 27
I[illegible] vocaſſe a Iudæis Chriſtiani, 31
I[illegible], 25[illegible]
Iejun[illegible] miraculoſum, 127 hypocriti-cum, ibid
[illegible], 213
[illegible], 13 [illegible] ni, [illegible], 53
[illegible], 52
[illegible] Apollo[illegible] medico, 31[illegible]
[illegible] geſta [illegible] pe[illegible], 1[illegible] 1[illegible]4
I[illegible] Eccleſiæ, 268 269
Immunitates quibus [illegible] eſſe [illegible] ga[illegible], 161
Imperator [illegible] debeat, 232 245
Imperatorum Romanorum [illegible] Græcis poſteriores ſcripſ[illegible], [illegible]3
Imperatorum piorum [illegible] exempla,
Imperatorum, qui privatam & monaſticam vitam amplexi ſunt, exempla, 345 & duab. ſeqq.
Imperatoris [illegible] encomia, 78
Imperatoris [illegible] privatorum commodum pro ſuo proprio commodo habere, 175
Imperatoris Romani ad fidem [illegible] 8[illegible]
Imperatorum [illegible], 1[illegible]
Impietatis & [illegible] inſtrumenta, 7
Imprecatio Cretenſium, 1[illegible]
Imprecationes [illegible] vitandæ, 125
Imprecationum [illegible] factarum pro innocentia [illegible] exempla & pœnæ, 118. 119. 12[illegible] 12[illegible] & ſeq.
Imprecationum licitarum exempla, 116. & ſeq. illicitarum exempla, ibid.
Imprecationum [illegible] formulæ, 121. Romanorum, ibid. & 123. Turcarum, ibid.
Imprecationes parentum, & earum in liberos efficacia, 122 124. earum exempla, 124. & ſeqq.
Imprecationes oppreſſorum, pauperum, ſacerdotum & [illegible], earumque [illegible] & efficacia, 126
Incendiorum [illegible] pulvere clades & calamitates, 313
Ind[illegible], 252
Inedia miraculoſa, 117 ficta, ibid.
Ingratitudo Turcarum Imperatorum, 205 206
Ingratitudo [illegible] 203 tum [illegible] ejus re[illegible] exempla, ibid. & 204. 205 206
Ingratitudo, 239
In[illegible] deſcriptio, 170
[illegible] ſervituti addicitur, 139. filius ex[illegible] ibid. filius [illegible] privatur, ibid. [illegible] feudo privatur, ibid
Ingrati[illegible] deteſtatio, 238
Ingen[illegible] tamen ſtudioſo literarum neceſſarium, 176
Ingenioſos eſſe minus induſtrioſos, 177
Inimici reconciliatio periculoſa & parum diuturna, 193. & ſeq.
Inimici reconciliatio ſemper debet eſſe ſuſpecta, 192. & ſeq.
ab Inimicis multa nos diſcere, 221
Injurias privatas Reipubl. condonandas eſſe. 209
Innocentii IV. Papæ avaritia, faſtus, tyrannis, & exinde divina ultio, 131
Inobediens filius & ejus pœna divina, ut loco moveri non potuerit, 124

Ino bedientes liberi, & eorum pœna, ut ſe invicem lacerarent, 125. & ſeq.
Inopinata animos hominum dejiciunt, 81
Inſtitutio recta juventutis, 181. & duabus ſeqq.
Intelligentiæ Rabbinis dicti Angeli tutelares, 44
Invidiæ faſcinum, 210
Invidiæ morſus quomodo medendi, 212
Invidorum pœna, 210
Ioach. Camerarii encomium, 241
Ioannis Dantiſci laus, 248
Ioanna Lotharingica, & ejus facinus, 287
Ioan. Cameroni Glaſcuæ Epiſcopi tyrannis, & exinde divina vindicta, 132
Iocatorum acerbitas punienda, 202
Ioci probroſi interdicti, 201. 202. 209
Ioannis Medicis impietas & alia execranda vitia, 20
Ioannes Prætorius Mathematicus Altorfinus, 164
Ioannis Friderici Saxoniæ electoris naſcentis in dorſo crux aurea, 146
Ioachimi Abbatis picturæ vaticinia, 48
Ioan. Thomas Freigius Rector Academiæ Altorfinæ ordinatus, 164
Ioannitæ equites ex Templariorum ſpoliis ditati, 338
Iordini Vndervvaldii virtus, 101
Ioſephat i vallis, & an ad illius tribunal provocare liceat, 330
Ioſue Ieſu Chriſti typum geſſit, 27
Iræ impotentia, 76
Irrwiſch/ 52
Iſaaci Patriarchę cœcitas & ejus ſolatium, 304
Islandi Dæmonibus familiaribus utuntur, 56
Islandiæ inſulæ miracula, 56. 57
Iſmael Sophus Haliſectator, 42
Ισμήνιος cur dictus Apollo, 156
Iſraelitarum tribus quot ex Perſia reverſæ, 256
Iudaicæ gentis peccata, & inde exterminium, [illegible]
Iudæi cur bovem alant, 19
Iudæi cur fœtentes & olidi, [illegible]
Iudæ trib. reliquiæ demonſtrari hodie non poſſunt, [illegible]4
Iudæos Mahometicam doctrinam ex[illegible]taſſe, [illegible]7
Iudæorum rixæ & æmulationes [illegible]logias, [illegible]3
Iudæorum hodiernorum origo [illegible]ta, 24
Iudæorum princeps per Germa[illegible] ſtitutus, [illegible]
Iudæorum regia hodie ſtirps, [illegible]
Iudæorum miſerrima inter homin[illegible] vita 35
Iudæorum pertinacia & imp[illegible], [illegible]4
Iudæorum clades & int[illegible]necio[illegible], 35
Iudæorum Antichriſtus B[illegible] vel B[illegible]cosban, [illegible]
Iudæorum hodiernoru[illegible]bus ig[illegible]orantur, [illegible] 28
Iudæorum in Chri[illegible] od[illegible], [illegible]7
Iudicii extrem[illegible] dies [illegible], etiam C[illegible]o nt homini, [illegible]31
Iudicii extremi ſigna ant[illegible], 42
Iudicii univerſalis & poſtre[illegible]æ prædictiones, [illegible]8
Iudic[illegible] de aliis reme[illegible]s, [illegible]
Iug[illegible]æ ex ſuſpici[illegible], [illegible]
Iuliani Cæ[illegible] ing[illegible], [illegible]
Iulius Cæſar doctus & [illegible] Princeps, 163
Iulii C[illegible]is victoria [illegible], [illegible]4
Iulii Cæſaris in co[illegible] diſciplina ſtud[illegible], [illegible]
Iulii Cæſaris calvities & [illegible], [illegible]
Iuris natu[illegible] erit [illegible] malia, 239. & duab ſeqq.
Iur[illegible]ando fallere mos Principum, [illegible]
Ius qu[illegible], [illegible]
Iu[illegible]itiæ munus, 2[illegible]
Iuſtitiæ & veritatis co[illegible]tio 258
Iuventus eſt ſeminarium Reipub. & [illegible]ſiæ, [illegible]5
Iuventus mature literarum [illegible] da, 163. [illegible]

Iuventutis lubricitas, 152. ejus cuſtodia, ibid.
Iuventutis recta inſtitutio, 181 184
Iuventuti quæ vitia fugienda, 166. Hercules imitandus, ibid.
Iuventus credula, 166

L.

Labore emi bona, 478
Labori naſcuntur homines, ibid.
Laboris commendatio ad ſtudioſos, 165. 166.177.220.261.& ſeq.
Lachrymæ piorum hominum in deploratione peccatorum, 368 & ſeq.
Lachrymæ quibus ex cauſis oriantur, 366. & duab. ſeqq ejus rei varia exempla, 367
Lachrymas nimio dolore cohiberi, 366
Lachrymarum verus uſus, 368 & ſeq.
Ladislao Regi quidnã exitium attulit, 352
Ladislaum Regem Neapolitanum à virgine veneno nutrita, interiiſſe, 352
Ladislai Regis Bohemiæ, &c. adoleſcentis mors, & ſuper ea ſcriptorum varietas, 328.329.336
Lalli ſomniferi modi, 25
Lamenæ improviſæ, & cruentæ ex inſidiis, earumque exempla,
Lanziloti Regis Neapolitani obitus ex venenato ſcorto, 329
Lapis factus ex pane, 126
Lapides fiunt omnia, quæ devoti à paupere nautæ tangunt, 126
Latinam linguam jam ſenex didicit Auguſtus Saxoniæ Elector, 327
Laurentii conſtantia & conſolatio in martyrio, 108
Lautrechti elata & imperioſa natura, 69
Leænæ niveæ, & earum exempla, 375. & duab. ſeq,
Leges Academiæ Altorfinæ, 153
Leges breves & faciles eſſe debent, ibidem.
Leges XII. tabularum pueris ad memoriã propoſitæ, 154
Legum domicilia, & in illis habitantes virtutes, 154
Legum utilitas communis, 153.& ſeq.
Legis & Æquitatis differentia, 153
Legum perpetuarum illibata ſanctio, 154
Legati rectius Principum negotia expediunt, quam ipſi Principes præſentes, 146
Legatorum eruditio, mors, dignitas, 247
Legatorum inſcitia quam ridicula, 248
Lex quid, 153
Legis encomium & virtutes, 153. & ſeq.
Lex Salica, 249
Leo rugiens cur Diabolus dictus, 375
Leo cur beſtiarum rex, 373. ejus magnanimitas, ibid.
Leonum fugitus, & ejus terror, 374
Leonis Armeni Imperatoris Conſtantinopolitani curioſitas, 46. cædes nefaria, ibid.
Leonis ſymbolum, 270. 282
Leones quia tarde adoleſcant, diuturnæ vitæ eſſe, 79
Levitæ ſoli ſacerdotes, qui ex tribu nati, an etiam aſcititii, 28
Liber ligneis foliis in Hiſpania repertus, 47
Liberorum educatio, 181 184
Lingua homini nulla naturalis, 254 260
Linguæ uſum cum imperio victores exercere ſolent, 256
Lingua omnium prima quæ 254
Linguæ præſtantia, 221
Lingua omnium prima quæ, 222. Hebræa ibid.
Lingua ab Arrianis truncati orthodoxi perfectiſſime loqui poterant, 16.17
Linguæ omnes ab Hebræa propagatæ 223 233. 254.256.
Linguarum confuſio, 224 233.237
Linguarum diverſarum cognitio Principibus quam utilis & neceſſaria, 236. & ſeqq.
Linguarum diverſitas Babylone orta, 224. 233. trecentarum in una urbe, ibi.

Linguis vernaculis florentibus regna florent: & illis deficientibus regna defecere, 234
Linguarum variarum cognitio quam utilis, 224. 225. 236
Linguarum unitas ſperatur futura, 254
Literæ Hebraicæ, Syriacæ, & Chaldaicæ, quomodo ſcribantur, ibid
Literæ divitibus ſunt ornamento, pauperibus adiumento, 245
Literæ an armis præferendæ, ſint, 245 & ſeq.
Literarum præſtantia, 246. & ſeq.
Literæ quantum armis & Reipubl. inſerviant, 267
Literæ armis conjungendæ, 248. 249
Literæ an armis præferendæ, 167
Literati Imperatores & Principes, 163. & ſeq.
Literatis & doctis viris committenda eſt reipubl. gubernatio, 163
Literata prudentia an armatæ præferenda, 167
Literarum ſcientia, & ornatus, 257
Literarum ſtudiis inſtituendis lex Charondæ, 168
Literarum primævi characteres, 254
Literarum diſciplina peregrinationi ſimilis, 155. 156
Literarum contemptus, & inde futura barbaries, 241
Literarum diſciplinis quanta à barbaris immineat clades, 158. 159
Literarum ſtudia nunquam opprimi potuerunt, 107 159
Literarum præſtantia & utilitas 166. ſtudium comparatur cognitionis facultati in homine, ibid.
Literarum & diſciplinarum commendatio, 162. 163, 164. 166. 167. 168
Literarum inhonoratio & deſpectus, eſt ingruentis barbariei, præſagium, 241. & ſeq.
Literarum cultui atque tractationi quæ neceſſaria judicentur, 176 179
Literarum ſtudia in ſola Europa, 258. ab Aſia & Africa exulare, ibid.
Literarum ſtudia, earumque neceſſitas & præſtantia, 185
Literarum ſtudiis juventus tradenda, 163. 168. 185
Locutio quid, 261
Locutio ſoli homini propria, 258. & duab. ſeqq.
Locutio præcox in infantibus, & ejus prodigia, 260
Loquela ſoli homini propria, 258 259
Loqui animalia audita, & cuius opera id potuerint, 259
Loſogaſtus legis Salicæ conditor, 231, ejus etymon, ibid.
Lucii Epiſcopi Arriani atrocitas, 16
Lucretiæ factum juſtum & laudabile, nec ne, 292
Ludovici XII. Gall. Regis eruditio, 243
Ludovici ſancti Galliæ Regis pulchritudo corporis & majeſtas, indeque ſalus, 141
Ludovici XII. Galliæ Regis excellens de ſeipſo victoria, 95
Ludovici Sfortiæ Mediolanenſium Ducis præcocia & temeritas, indeq; infelix exitus, 84 85
Ludovici Galliæ, & Henrici Caſtiliæ Regis congreſſus, & inde natus contemptus, 147
Ludovici Ducis Aurelianenſis fortuna, 317
Ludovici Galliæ & Eduardi Angliæ Regũ congreſſus infauſtus, 148. 150
Ludovici IX. Hungariæ Regis præcocia, & inde tragicus eventus, 80. 81
Luna genitæ nonnullæ gentes ſe videri volunt, 234
Luſitanæ Aulæ virginum modeſtia & caſti mores, 296
Lutzenburgenſium mulierum planctus in funeribus, 308

M.

Magicæ artis conſcii, cremati, aut beſtiis objecti, aut crucifixi, 2
Magiſterii gradus quid, 156
Magiſterii in Academiis nomen ab Impetra-

peratoribus introductum, 219
M[illegible] eria poteſtat, ibid.
Μαγιστεριανὰ ἀρχὴ, ib.
Magiſterium municipale, ib.
Magiſter equitum, ib.
Magiſtri pro præceptoribus, ib.
Magiſter pro Dictatore, ib.
Magiſtri militum, ib.
Magiſtri ſcriniorum, ib.
Magiſtri memoriæ epiſtolarum, libellorum, ibid.
Magiſtri cœtus, ib.
Magiſtri officiorum, ib.
Magiſtri Academici, ibid. auctoritate Cæſarea conſtituuntur, ibid.
Magiſtri in genere qui, ibid. unde dicti, ibid.
Magiſtrorum excellentia in quibus conſiſtit, 253
Magiſtri ſtudium in civitatibus, 232
Magiſtri, 219
Magiſtrare, ibid.
Magiſtratui etiam impio in rebus politicis parendum eſt, 22
Magiſtratui, ſi contra legem divinã aliquid imperet, an reſiſtendum, 22
Magiſtratuum ordines apud Græcos, 160
Magnanimitas Regia & heroica, ejuſque exempla, 141
Mahometis idolum in Hiſpania, 47
Mahometis libri Alcoranus & Suna, 40. & 41
Mahometis lex ab Homare diſcipulo conſervata, 41
Mahometis lex ab Hale genero immutata, ibid.
Mahometes Turca apud Agriam cæſus & fugatus, 99
Mahumeto Iudæos illuſiſſe, 37
Mahumeti Pſeudoprophetæ reliquiæ de veſtimento, & in iis ſuperſtitio Turcarũ, 99
Mahumetis reliquiæ ex veſte, 320. pro Amuleto, ibid.
Mahumetanorum peregrinationes ad ſepulchrum ſui Prophetæ, 38
Maledictum. 111. & ſeq.
Maledicta à Principe contemnenda, 209
Maledicorum pœna, 202
Maledicorum odium, 209
Maledicentia, 200
Maledicendum non eſſe, 115
Maledictiones licitæ aut illicitæ quæ, ibidem.
Maledictionum licitarum exempla, ibid. & 116. illicitarum exempla, 117
Manibus truncatorum, qui pedum officiis fungebantur, exempla, 301. 302
Manſfeldii Comitis victoria contra Turcos, 319
Manuelis Comneni uxor Alemana, & ejus virtutes, 289
Margaritas geſtare in equi ornatu vetitum 274
Mariæ Deiparæ figura in nummis, 275
Maſtriani, 29
Matthiæ Hungariæ Regis animoſitas contra Cæſarem, 318. contra Sultanum, 329
Matthiæ Corvini Hungariæ Regis fortuna, 329
Matres, quæ liberos ſuos non alunt, nec domi nutriunt, 148
Mauritii Electoris & Alberti Brandenburgici diſcordia, 196. 197
Mauritii Electoris fatales prænuntii, 49
Maximiliani I. Imp. majeſtas & auctoritas, 141
Mechliniana ſtrages ex incendio pulveris tormentarii, 325
Medeæ facinus in liberos, 331
Medicus nemo non eſſe vult, 180
Medici imperiti, & eorum exempla, 181
Medici veri virtutes, 180
Medicina intempeſtiva, 180
Medicinæ veræ & tempeſtivæ fructus, 180 & ſeq.
Medicaſtrorum & Medicaſtrarum copia, 180
Melchioris à Rædern victoria adverſus Turcos, 391
Memoria quid ſit, 177

Memoria ſtudioſo literarum neceſſaria, 176,177
Memoria in ſenioribus infirma, & debilis, 250
Memoria omnium rerum cuſtos & theſaurus, 177
Mentis ſanitas curanda, 180 181
Menehemus Herodis domeſticus ad fidem Chriſtianam converſus, 4
Merula devovit Cinnam, 121
Mercurio tributum à Gentilibus miraculum pluviæ, quod à IESU CHRISTO fideles milites impleverunt, 14
Mercurii ſtatua Heidelbergenſis, 15
Meridiani gladiatores, 299
Meſſias falſus Iudæorum Barcosban vel Benecosban, 30
Metu fieri crudeles Principes, 86
Metum ſubitum & conſternationem ignorare conſilia, 81
Metui anticipanda eſſe bona conſilia, 81
Midæ Regi omnia in aurum mutata, 126
Militum ſtrenuorum præmia, 156.& ſeq.
Militum ſtrenuorum præmia apud Turcas, 157
Militarium graduum ordo, 156.& ſeq.
Militiæ togatæ atque armatæ comparatio, 156.157
Millenariorum ſomnium, 31
Milliaria Belgica minora Germanicis, & quantum, 314
Minervæ nomen, 218
Minerva ſapientiæ Dea, ibid.
Minervina Conſtantini Magni uxor, 280
Miniſtrorum Eccleſiæ intempeſtivitas & temeritas in aliis judicandis & condemnandis, 128
Miraſol Papienſis, 47
Miſſio ſanguinis in militibus, & ejus cauſa, 97
Miſſio militaris triplex, 97
Miſcere ſerpenti columbam, 120
Mithidates Rex Aſiæ, vocatus Dionyſius Eupator, 336
Momorânni & Eſtampiæ beneficio Carolus V. Imperator periculum evaſit, 151
Μνήμη ſtudioſo literarum neceſſaria, 176. 177
Morbos ſæpe contra intentionem curari, 214
Morbos ſanari apud ſtatuas & idola Diaboli virtute, 144
Morbos curandi peculiaria dona quorundam Principum, 143
Morbis per amuleta ſuperſtitioſa mederi damnatum eſſe, 102.103.105
Mormiſôti, 201
Mors certa, 23
Mortis depulſoria herba, 25
Mortis Angelus à Salomone viſus, 25
Mortuos honorifice ſepelire, pium eſt, 370
in Mortuos nulla datur actio aut ſententia, 370 371
Mortariorum bellicorum tormentorum deſcriptio, 314
Mosketarum vis, 315 318
Moſquetæ manualium bombardarum maximæ, 318
Moyſis fabula & ſepulchrum, 26. myſterium in ejus morte, 27
Mulierum vera ornamenta, 287
Mulieres in Salica terra non ſuccedere, 231
Mulierum decus crines, 318
Mulierum, quæ ſeipſas per virtutem interfecerunt, exempla, 292
Mulierum tactus, & earum virtus, 251. & ſeq.
Mulierum certamina & digladiationes, 297
Mundi finis & exitium poſt ſex millia annorum, 31
Muſæ ſeptem vel novem, 188. cur totidem, 188. 189
Muſæ literarum præſides, 159
Muſices vis & efficacia, 364
Muſicæ tempeſtivæ laus, 365

Muſices efficacia contra tarantulæ morſum, 361.362
Muſices ſtudium quatenus adoleſcentibus appetendum, 364
Muſagetes Hercules, 159. Apollo 159. verus autem Deus ipſe. ib. & 160
Muſtelæ ſunt venenatæ,
Muſulmani, 323
Muzá Sophus Halis ſectator, 41

N.

NÆniæ, 368
Nanorum exempla, 300
Nanorum digladiationes, 298. 299
Napelli veneno nutritæ puellæ, 252
Naturæ vitioſitas, 152
Naturalis juris perita animalia, 239. & duabus ſeqq.
Naturæ ſupplementum in defectu regionũ & locorum, 305
Naturæ divinæ & humanę in Chriſto unio, 307
Naturarum in CHRISTO unio hypoſtatica ex ſimilitudine demonſtrata, 304
Naturæ ſupplementum in defectu membrorum corporis, 301. 302. ſenſuum, 302 & trib. ſeqq.
Neapolitanus morbus, 252
Neceſſitatis vis, 286
Nemeſis, 197. 198
Nero de Chriſto à Philoſophis ſuis magiſtris puer didicit, 4
Nero crudeliſſimus Chriſtianorum perſecutor, 3
Neſtoni ſanguinaria ad Imperatorem oratio, 16
Nili aut non exundantis, aut nimium exundantis fatalia, 50
Nivium aſpectu oculos lædi, 377. pedum digitos obſtupeſcere, ib. & ejus mali remedium, ibid.
Noctua apud Ægyptios & Æthiopas, mortis erat ſignum, 64
Noctuæ augurium quale, 65
Nomine Dei abuti capitale delictum eſſe 119. 118
Νομοφύλακες, 160
Nomen tetragrammaton, 255
Norimbergenſis Reipubl. in literarum diſciplinas ſtudium, 159. 164
Noſſe ſeipſum. præſtantiſſima eruditio eſt, 91. 92
Novenarius numerus, 188
Numeri noſtrates an Græcis uſurpatæ. 268
Numeri noſtrates ab Arabibus fluxerunt, ibid.
Numeriani Imper. cæſi cadaver, & ejus fœtor, 291
Numiſma Conſtantini, & ejus explicatio, 268. 272. 279
Nuptiarum prætextu ſæpe inſidias & cædes parari, 337
Nuzelii Georgii Pauli pueri oratio & pronunciatio, 257

O.

OBtrectationis vis, 211. quomodo arcenda, ibid. & 212
Obtrectatorum deteſtatio & pœna, 201. 209, 210. 212
Obtrectatorum pœna, 210
Obteſtantium innocentiam ſuam imprecationes, & earum exempla atq; pœnæ, 118. & ſeqq.
Oculus Dei, 172
Oculos nivium aſpectu lædi, 377
Oculorum mirus fulgor, 306. exempla, 309 310.
Oculorum morbi & medelæ, 308
Oculi in amore duces, 309
Oculi nigri laudabiles & Venerei, ibid.
Oculorum excellentia, 306
Oculorum ſenſus acerrimus, 303
Oculis valentia animalia; 311
Oculi indices animi, 306
ab Oculis ſumptæ ſimilitudines, 306
Οἰκονομία, 123
Olympiadum incertitudo, 31
Oniæ ſacerdotis imprecatio, & cædes, 118
Orgiagontis uxoris magnanima mors 293

Ὄρειος cur dictus Apollo, 156
Ornamenta adſcititia corporis quam ſint deteſtanda, 278. & duab. ſeq.
Ormuſiorum Regum in cognatos crudelitas, 303
Oſcula amatoria, & eorum venenum, 252
Oſſa defunctorum in patriam transferendi mos apud Romanos, 122
Oſteas inſula unde dicta, 175
Otto II. Imp. linguæ Græcæ beneficio ſalvatur, 237. 244
Ottonis II. Imp. eruditio, 244
Othonis Imp. duo facinora pro ſalute Reipubl. 175
Otthochari Bohemiæ Regis de adulteris dictum, 296

P.

Paduana pugna, 316
Paleſtinorum perpetua perverſitas, 74
Palladium Trojanum ab Ænea in Italiam, ab Conſtantino M. Roma Conſtantinopolin translatum, 44
Panis in lapidem tranſmutatus, 126
Papæ avaritia & faſtus 131. ejus divina pœna, ibid.
Papæ iniuſta iudicia, 131
Papæ Pii IV. ingratitudo erga benemeritos, 205. Pauli III. ingratitudo erga eoſdem, 204
Papæ tyrannis & ſævitia, 131. 132
Parentum benedictiones in liberos, & earum efficacia, 125
Parentum imprecationes, & earum in liberos efficacia, 122. 124. earum exempla, ibid. & 125
Pariſienſis laniena, 335
Parta tueri non minor eſt virtus quam quærere, 166. 167
Patientia Ethnicorum in adverſis. 106. 107 110
Patientia Chriſtianorum in adverſis & martyriis, 107. 108
παθήματα μαθήματα, 213
Pauli III. Papæ ingratitudo erga ſuum Secretarium, 204
Peccata populorum, & inde clades, 73. 74
Pedibus ſcribentium & comedentium exempla, 301. 302
Peditatus an & equitatus in bello potior ſit, 320
πελαργός, 239. 246
πελαργικοὶ νόμοι, 259
Peleg cur dictus, 214
Peraitæ Nigri imprecatio & cædes, 116
Peregrinationes Ieroſolymitanæ à Nyſſeno damnatæ, 74
Periuria fere delinquentium & ſontium propria, 119
Periurorum exempla ac pœnæ, 119. & ſeqq.
Perſarum religio an à Turcica differat, & unde utriuſq; gentis interneciuum odium, 41. & duab. ſeqq.
Perſarum ab antiqua diſciplina degeneratio, 98
Perſarum imperium contra Turcas auctū, 42
Perſecutio Chriſtianorum Belgica, 8
Perſecutiones Chriſtianorum, Arriana, 15. Neſtoriana, 16
Perſecutionum cauſæ præcipuæ, diſſidia Eccleſiaſticorum & adulatio, 19
Perſecutiones Chriſtianorum Neroniana, 2. Diocletiana, 5. & 6
Perſecutores fidelium quid efficiant, 213
Perſecutorum Eccleſiæ horrendi exitus, 9. 16
Perſeverantia quid. 177
Perſeverantia ſtudioſo literarum neceſſaria, ibid.
Petra Chriſti ſymbolum, 269
Petrus Apoſtolus à Nerone obiurgatus, quod Chriſtum negaſſet, 5
Petri de Vineis calamitas, 303
Petrus Quinqueranus Ciceronis adverſarius & reprehenſor, eiuſque invectiva, 137
Phalangii tactus, 252
Phalangii, eorum venenum & remedium, 362

Phalaridis tyranni ex ſuſpicionibus & metu anxietas, 88
Pharao à locuſtis, bruchis & ranis infeſtatus, 9
Phariſæi & Scribæ unde orti, 22
Phil. Camerarii ætas, & inde ſui excuſatio, 249. & ſeq.
Phil. Camerarius ſeptuagenario maior hæc ſcripſit 34
Phil. Camerarii præceptores, 241
Philippi Camerarii uxor defuncta, 34. 258
Phil. Camerarius invidiæ & calumniæ telis petitus, 208. 212. & ſeq.
Philippi Macedonis ad Ariſtotelem epiſtola, 163
Philippi Macedonis ſuperbia, & inde clades, 63
Philippus Pulcher ad D ei tribunal citatus moritur, 132
Philoſophia quid, 185. & ſeq. eius ſimulachrum & pictura, ibid. huiuſque expucatio, 186
Philoſophiæ ſtudia, eorumque neceſſitas & præſtantia, 185. 186
Philoſophis committenda eſt Reipublicæ gubernatio, 163
Philautiæ vitium, 211. 262
Philadelphus, Philometer, Philopater, Ptolomæorum cognomenta, 10
Philopæmenis glorioſa virtus, 220
Phryges hominum antiquiſſimi, 222. & 234
Picæ loquela, 259
Picturæ fatales ſeu vaticinæ, 47. 48
Pii II. Papæ iniuſtitia, 131
Pii IV. Papæ ingratitudo erga ſuos benemeritos, 205
Pilatus iuſſu Neronis interfectus, 45
Pincernæ Salomonis fabula, 25
Piſonis Cnei crudelitas, 76
Piſtolæ, 318. earum vis, ibid.
Pitho perſuadendi Dea, 186
Plato ſacra Biblia legit, 115
Plinius emendatur, 181
Pluvia Chriſtianorum precibus impetrata, 54
Podagricorum dolores, 215
Pœoniæ virtus, 104
Pœnitentia quomodo Deo adſcribatur, 72
Pœnitentes recipit Deus, ibid.
Pompeii ex metu deſperatio, 81
Popeli Poloniæ Ducis imprecatio, & eius exitus, 119
Populi eiuſq; virium exploratio à Deo punita, 70. 71
Populorum clades & exterminia ab eorū peccatis eſſe, 73. 74
Prædæ cupiditate ſæpe victores victoriam amiſiſſe, 99
Præcoces impiorum conatus tranſire inventum, 80
Præcoces homines, animantes, plantas, nō eſſe diuturnas, 79
Præcocem ſapientiam nō eſſe conſtantem aut durabilem, 79
Præceptores parentum loco ſunt, 651
Præceptores pueris quales quærendi, 181 182. 183
Præcepta divina quotuplicia, & quot numero, 255
Præcepta vallis Ioſaphat, eorumque pœna, 130
Præcocia conſilia & actiones, earumq; infelix exitus, 79. 80
Præcocia & temeraria conſilia ex ſuperbia, ira, curioſitate, contemptuq; monitorū provenire, 83
Prædicatorum intempeſtiva temeritas in aliis judicandis & contemnandis, 128
Prægnans fœmina ne torqueatur aut præmatur ante partum, 184
Præficæ, 368
Præfiſcine, 210
Præmiorum in Republica diſtributio, 169. 170
Præmiorum diſtribuendorum ratio, quæ habenda, 157. 158
Presbyterorum officia & virtutes, 129. & ſeq.
Præſules Eccleſiaſtici quomodo probandi ſint ex Deo eſſe, 21

Picturæ veteris Eccleſiæ, 268. & ſeq. & 278
Princeps malus peccantibus populis datur, 72
Princeps debet ſubjectorum commodum exiſtimare, ſuum eſſe commodum, 173
Principes & Imperatores literati atq; docti, 163. 164
Principum literatorum exempla, 242. & ſeq.
Principum piorum & clementũ exempla, 77. 78
Principes ex contemptu, & ſuſpicionibus fieri meticuloſos & crudeles, 86
Principum juſtitia & clementia quomodo moderandæ, 77. 78
Principes impios cur permittat Deus regnare, 22
Principum in periculis prærogativa, 242
Principum malefelicium certiſſima index philautia, 68. & duab. ſeqq.
Principis boni eneomia, 78
Principum inter ſe congreſſus eſſe vitandos, 147. potentiorum etiam periculoſos, 148
Principum, qui ſtudioſiores Reipublicæ quam privatæ fuerint, exempla, 174
Principum, qui privatam, ſolitariam & monaſticam vitam elegerunt, exempla, 345. & ſeq.
Principes ſua negotia rectius per Legatos quam per ſeipſos præſentes expedire, 146
Principes publicæ magis utilitati, quam ſuę propriæ ſtudere debet, 173
Principum ruinæ præſagia, 68
Principum quorundam crudelitas & tyrannis, 74. & ſeq.
Principi non minus turpia eſſe multa ſupplicia, quam Medico multa funera, 78
Principibus diverſarum linguarum cognitio neceſſaria, 236. & ſeq.
principum pericula, 345. cædes ex inſidiis domeſticorum, 345. 346
Principum quorundam peculiaria ſigna & Notæ, 145
Principum aliquorum ſingularia dona ſanandi, 143
Principum, qui pro Reipublicæ ſalute occumbere voluerunt, exempla, 174. & ſeq.
Privatæ vitæ commendatio, 340. 341. 342. & ſeqq.
Privilegia quib. conceſſa eſſe intelligantur, 161
προβασκάνιον 210
Prohedri, 160
Pronunciationis ſtudium & elegantia, 256 & ſeq.
Pronunciationis vitia, ibid.
Pronunciationis pravæ exempla, ib.
Provocatio ad tribunal DEI an licita ſit, 130 ejus exempla, 131. 132
Prudentiæ dignitas & virtus, 167
Pſittaci loquela, 259
Ptolemæi Philadelphi dictum de bono vitæ privatæ, 346
Publica res privatæ eſt præponenda, 175. & ſeq.
Pudendagra, 252
Pueri ſunt creduli, 166
Pueris coram nihil inverecunde dicendum, ibid.
Puerorum digladiatores, 297
Pueri mature literarum ſtudiis tradendi, 163. 164. 168. 165
Pueris coram nihil turpiter dicendum aut faciendum, 182
Pueri cum ſerpentibus ludentis ſymbolum 271. 278. 282.
Pudicitia virginum aulicarum Luſitanarũ, 296
Pudicitia fœminarum illibata, 292. & duabus ſeqq.
Puella napelli veneno nutrita Alexandro Magno oblata, 252
Pulchritudo corporis heroica dignitas, 119 & ſeqq.
Pulchritudo corporis index animi, ibid. in quo conſiſtat, 119. ea præditos tantum ad Philoſophiæ ſtudia admittebat Socrates

crates

crates, ib. ejus veneratio & exiſtimatio, ibid.
Pulchritudinis in corpore excellentia & dignitas, 139. & ſeq. ejus exempla, ibid. & ſeqq.
Pulveris pyrii ſeu tormentarii clades ex incendiis, 323. & ſeqq.
Pulveris pyrii ſeu tormentarii inventio, vis & deteſtatio, 311. & ſeqq.
Pumilionum digladiationes, 297. & ſeqq.
Pumilionum exempla, 300
Puſionum exempla, 300
πύθιος cur dictus Apollo, 156
Pyrii pulveris inventio, vis & deteſtatio, 311. & ſeqq. clades ex incendiis, 323
Pyrrhi Epirotarum Regis donum in ſpleneticis curandis, 143
Pythonici, 260. 263

Q.

Quietis templum cur extra urbem, 178
Quintilii Vari clades, ubi facta, 370

R.

Ramirus Arragoniæ Rex Monachus factus, 345
Ramorum ſymbolum de Apoſtolis, 278
Rebelles inſigni aliquo ſcelere ſe ab omni reconciliatione in ſuimet interitum excludere, 330
Rebelliones militum ob ſtipendia non ſoluta, 331
Rectoris Academici magnificentia, 237
Regiſol Papienſis, 47
Regis boni encomia, 78
Regum & Principum peculiaria dona ſanandi morbos, 143
Regnorum ruinæ præſagia, 68. 73. 74
Reges & Principes ſua negotia rectius per Legatos quam per ſuam præſentiam expedire, 146
Regum pericula, 345. cædes ex inſidiis domeſticorum, ibid.
Regũ inter ſe congreſſus eſſe vitandos, 147
Regum & Principum peculiaria dona, 143
Reipubl. condonandas eſſe privatas injurias, 209
Reipublicæ vera deſcriptio, 171
Reipubl. commodum eſt omnium privatorum utilitas: & ejuſdem incommodum eſt horum pernicies, ibid.
Reipublicæ & hominis comparatio, 166
Religio vera, præcipuus Chriſtiano homini ſcopus conſiderandus eſt, 135
Religio Chriſtiana, nulla vi humana unquam opprimi poterit, 108
Religio humanæ ſocietatis arctiſſimum vinculum, [illegible]
Religio ut animos conjungit unitate, ita diſiungit diverſitate, 42. & 43
Reliquiæ Mahumetis ex veſte pro amuleto, 320
Reliquias Mahumetis à Turcis coli, 99
Reliquias pro amuleto geſtare, idololatricum eſſe, ibid.
Remiri Orci miſerabilis caſus, 203
Rempublicam tribus præcipue conſiſtere, 169
Reſpublica committenda eſt viris & doctis & literatis, 163
Reſpubl. everti diſciplinæ militaris diſſolutione, 95. vitium virtutumque affinibus criminibus graſſantibus, 96. avaritia & divitiarum cupidine, 99
Rerumpublicarum ruinæ præſagia, 68. 73. 74
Reſurrectionis ſpem non crediderunt Romani, 214. & ſeq.
Rex publicæ, tyrannus propriæ ſtudet utilitati, 173
Rhodii Equites, qui nunc Iohannitæ, 338
Riſu magnos herbas abſtinuiſſe, 36[illegible]
Riſus cauſa, ibid.
Rivalium amicitia ficta, 195
Rena, Franconiæ tractus, 230
Romanorum Imperatores ſe Græci poſteriores ſcripſerunt, 273
Romania, 203
Romanorum Conſulum & Prætorum crudelitas, 74
Rorarii, 323
Ruſticæ vitæ felicitas, 348. & ſeqq.

Ruſticina Boetii uxor, & ejus mendicitas, 199

S.

SAcerdotes eſſe omnes, qui in Meſſiæ, id eſt, Chriſti genealogias tranſierunt, 23
Sacerdotum officia & virtutes, 129.130
Sacerdotium an in ſola tribu Levitica, 23
Sacrificia Ethnico ritu facta, 20
Sacrilegorum Principum horrendi exitus, 41.& ſeq.
Sagæ nonnullæ cur in ſummis cruciatibus non lachrymari cernantur, 366
Sala pro aula, 229
Sala fluvius Thuringiæ, 230. Franconiæ, ibid.
Salica lex quando lata, 231
Salica lex a quibus condita, 231
Salica lex unde dicta, 229.& ſeq.
Salica terra, 229
Salica judicia, Salici libri, Comites, ibid.
Salicus unde dictus Conradus II. Imperator, 230
Salicem, quod cito excreſcet, non eſſe durabilem, 79
Salisburgum, Faramundi Regis regia, 230
Salomonis annuli in conjurationibus, 24
Salomonis fabuloſa figmenta, ibid. & ſeq.
Salomonis libri de vi & proprietate animantium, plantarum, lapidum, herbarum, &c. ab Ezechia Rege combuſti, 103
Samaritani antiquas literas Hebraicas conſervarunt, 256
Sancti præſentia in actibus Academicis Altorphinis, 257
Sanitas non corporis tantum, ſed potius mentis conſervanda eſt, 180.181
Sanctandreani Cardinalis in Scotia miſerabilis exitus, 133
Sapientiæ ſtudia, earumq; neceſſitas & præſtantia, 185
Sarmentitii dicti Chriſtiani, 3
Saxoniæ Ducum, Friderici & Wilhelmi diſcordia in hereiſcendis ditionibus, 146
Scommata probroſa interdicta, 201.202. 209
Scommata à cordatis contemnenda, 212.& ſeq.
Scribæ & Phariſæi unde orti, 23
Scripturas ſcrutantur multi, non ut diſcant, ſed ut torqueant, 18
Scholarum inſtitutio & neceſſitas, 163.164. 168.185
Scholaſtica tyrocinia, ſive depoſitiones, quid ſibi velint, 156
Scholaſticorum vitia, 221.262
Scholarum tyrones quo loco ponendi, 232
Scipionis Africani continentia, 251
Scipionis pulchritudo corporis, 159
Scire tantum quis putatur, quantum memoria tenet, 177
Sclopetis valere Germanos, 323
Sclopetorum diſtinctio, 318
Sclopetorum vis, 315.322.& ſeq.
Sclopetariorum equitum in bello utilitas, 318.320.& trib. ſeqq.
Scorzonera herba contra eſcuerci morſum, 363
Sectarum nomina Chriſtianis evitanda, 12
Seditiones militum ob ſtipendia non ſoluta, 33
Seditioſos inſigni & atroci ſcelere ſe ab omni reconciliatione in ſuimet interitum excludere, 330
Seipſum vincere, omnium eſt victoria præſtantiſſima, 91. & duab. ſeqq.
Selimus Turcarum Imper. à patre & fratre devotus, 123
Seminaria Reipublicæ & Eccleſiæ, 165
Senum memoria infirma, 250
Senum canities læſuræ corporis æquiparata, ibid.
Senectutis excuſatio, ibid.
Septem liberales artes, 189
Septenarius numerus, 188
Sepelire mortuos pium eſt, 370. & hoſtes, ibid. ejus rei exempla, ibid. & trib. ſeqq.

Sequ

Sepulchra duorum ignorari, 26
Sepultura carere pœna eſt divina, 371.372
Sergii proconſulis ad fidem converſio, 305
Sergius Paulus Cypri proconſul à Paulo Apoſtolo converſus, 4
Sermo primævus quis, 253. & ſeqq. homini nullus naturalis, 254
Sermo ſoli homini proprius, 259. nullus naturalis, 254. & ſeqq. 260
Sermo quid, 261
Serpens pro Diabolo, 276
Serpens cur Diabolus dictus, 375
Serpens æneus ob ſuperſtitionem ab Ezechia combuſtus, 103
Serpentes, & eorum Eccleſiaſticum myſterium, 270. & ſeq.
Serpenti columbam miſcere, 270
Sertorii monumentum, 348
Severianus mortuus devovit Hadrianum Imp. 122
Servituti addicitur ingratus, 219
Sex millia annorum, & erit finis, 31
Sibyllini libri apud Græcos, 46
Sicula nox vel veſpera, 334. ejus laniena & cædes, 334 & ſeq.
Sigilla pro amuleto geſtare, impium eſſe, 104
Sigillum Apollinis à Sylla geſtarum in collo pro amuleto, 99
Signa extremi diei, 32
Signa fatalia varia morborum & mortium, 46. 48. & duab. ſeqq. calamitatum publicarum, 50 51
Sigiſmundi I. Poloniæ Regis clementia, 209
Sigiſmundum Imp. in deſignatione generi Alberti illachrymaſſe, 367
Sigiſmundi Auſtriaci, & Caroli Galliæ Regis congreſſus, & inde natus contemptus, 148
Silentium, morbi alimentum eſt, 196
Simon Magus ſe Chriſtum dixit, 4. & 5. à Pilato proditus, 4
Simeonis Perſæ in martyrio conſtantia, 109
Simulatum nihil diuturnum, 290
Simultates tectæ inter potentes, 192 19
Sincerus quis, 200
Slavogaſtus legis Salicæ conditor, 231, etymon, ibid.
Sleidanus à quo ſuas hiſtorias acceperit, 247
Solatium vitæ, animus ſincerus, 190
Solimanni Turc. Imp. cadaver, & eius fœtor, 291
Solimanni ingratitudo erga benemeritos, 205
Sologaſtus legis Salicæ conditor, 231 ejus etymon, ibid.
Somniferi Lalli, 25
Sophianorum apud Turcas odium, 42
Sophocardii in martyrio vaticinium, 113
Spectra varia viſa, 50. 54 56. 57
Spectrum tribus Germanis Principibus apparens, 196
Spectaculorum crudelitas, 299. cauſa motiva, ibid.
Spei figura, 270 explicatio, ibid.
Sphingis etymon, 217
Sphingis deſcriptio, 216 mythologia, 217 & ſeq.
Sphinges ante fores templorum poſitæ, 218
Sphingis imago in annulis, 218
σφιγγῶν, 217
Spiritus ſanctus qua figura repræſentatus ſit, 269. 278
Spiritus ſanctus deſtituit in perniciem ruentes, 70
Spirituum bonorum & malorum diſtincta officia Salomo fingitur cognoviſſe, 24
τετραπλάτης, 219
Stampianus Regum congreſſus, & inde orta ſimultas, 149
Stimulæ templum Romæ, 178
Storch / 240
Strabonis oculorum acumen, 310
Strenuæ templum Romæ, 178
Strumas curandi donum etiam Habſpurgici Comites habent, 145
Strumas ſanandi donum Reges Angliæ habent, ibid.

Strumas curandi donum Galliarum Reges habent, 144
Strumoſi in Albrechtſthal, 145
Studiorum radices amaræ, ſed fructus dulces, 162. 165. 166. 177. 178 220. 262
Studioſorum iuvenum officium in gratitudine facienda, 170. & duab. ſeqq.
Studioſo literarum quę neceſſaria judicentur, 176, & ſeqq.
Subditi dominorum ſuorum mores ſequũtur,
Suna Mahometi liber, 41
Superbiæ vitium, 221. 262
Superſtitio in hominum libris, ſtatuis, monumentis & figuris fatalibus, 46
Superſtitionis inanis perſuaſores, 28
Superſtitioſorum hominum intoleranda curioſitas, 28
Suſpicaces Principes evadere crudeles, 86. & ſeqq.
Suſpicionis vis, 211
Suſpicionibus fieri meticuloſos & crudeles homines, 86. & ſeqq.
συκοφαντεῖν quid, 190
συκοφαντία quid, ibid.
συκοφάντης, & ejus etymologia, ibid.
Sycophantæ qui proprie fuerint, ibid.
Sycophantæ & delatores in aula, 197. & ſeqq uſque ad 216
Sycophantarum pœna, 200. & duabus ſequentibus,
Symbola μυστηριώδη Eccleſiarum varia, 268
Symmachus à Theodorico Gotho interfectus, 198
Symphoniæ vis & efficacia, 363. 364
Syphilis, 253
Syriaca lingua Hebrææ affinis & ſimilis, 123. 254
Syriacæ linguæ uſus quando à Iudæis acceptus, 256
Syriacum Alphabetum quomodo ſcribatur, 254

T.

Θαλία, una gratiarum & ejus nota, 171
Tamerlanus, 310
Tarantula, ejus venenum & remedium, 361. & ſeq.
Tarantulæ tactus, 361
Taurus à Græco Chriſtiano, more gentili ſacrificatus, 20
Trechellæ Cuſelbæ nova religio & imperium, 321. 336
Temporis pretium, 165
Templariorum cædes, 337
Terra genitæ nonnullæ gentes videri volunt, 234
Teſtandi modus & diſpoſitio, 122
Tetragrammaton nomen, 255
Thalmutiſtarum ſomnia, 24
Temiſtoclis & Ariſtidis ſimultates, 195
Theodorici Marchionis Brandenburgici arrogantia, & inconſulta temeritas indeque triſtis exitus, 81. & ſeq.
Theodorici Gothorum Regis tyrannis, 197
Theodorici Gothorum Regis Arrianiſmus, ibid.
Theodorici Goth. R. crudelitas in Symmachum & Boetium, ibid. ultio divina, 148
Theodorici Gothorum Regis ſtatua fatalis, 48. 19
Theodoſii Imper. cura in educatione filiorum, 132
Threnodæ, 386
Tiberii Cæſaris oculorum noctu claritas, 310
Tiberii crudelitas, 79
Tiberiana laniena crudeliſſima, 315
Ticinenſis pugna, 316
Tiffenbachii victoria contra Turcas, 319
Tonſura Germanorum, 319
Tonſura veterum & recentium, 358. & 359
Tormenta majora & minora nova ſubinde excogitare, 316. eorum deteſtatio ib. & 31
Tormentorum bellicorum fragor & tonitru incredibile, 312. & duabus ſeqq. brevi totam rerum machinam ruituram

ram indicare videtur, 313
Tormentis minoribus an Turcarum equites utantur, 317. & quinq; ſeqq.
Tormentorum bellicorum inventores, 312
Tormentorum bellicorum vis, 311. & ſeq. ejus exempla, 312. & duab. ſeqq.
Trabs in oculis, 128
Tranſportandi & puniendi ſeditioſos, contumaces & rebelles milites ſuos, 175
Trevirenſium Archiepiſcoporum obitus præſagium, & fatale monimentum, 51
Trinitatis myſterium in ſymbolis, 269. pictura, ibid.
Triſtitia Diabolicis illuſionibus & inſidiis obnoxia, 55
Trivultii veterani militis, de Regibus Galliæ benemeriti, infelix recompenſa, 204
Tryzi tyranni volentis omnes conjurationum & inſidiarum contra ſe vias intercludere, ex ſuſpicionibus crudelitas, & inde ejus cædes, 87. & ſeq.
Turcæ arma noſtrorum more tractare à transfugis & apoſtatis Vallonibus didicerunt, 318
Turcicæ fœminæ velatæ, & ejus cauſa, 75
Turcarum & Perſarum diverſitas religionum & internecinum odium, 41. & ſeq.
Turcarum ordo in acie inſtruenda, qui, 318
Turcarum equites ſagittis & lanceis miſſilibus Afrorum more uti, 317
Turcarum Antichriſtus Degnal 30
Turcarum equites an bombardis utantur, 317. & quinq; ſeqq.
Turcarum zelotypia, 75
Turcicorum Imperatorum ingratitudo erga bene meritos miniſtros & ſervos, 205
Tutelares Dii & Deæ, Genii, Lares, Præſtites: & Ethnicorum ſuperſtitioſorum ritus in iis evocandis, 43. & ſeq.
Tyrannus propriæ ſtudet utilitati: bonus Princeps publicæ, 173
Tyrannis quomodo reſiſtere debeant ſubjecti, 21
Tyranni definitio, 83 & ſeq.
Tyrannorum crudelium exempla, 73. & ſeqq.
Tyrannorum Nemeſis & divina ultio, 197
Tyrannorum vita, & ejus miſeriæ, 350. & duab. ſeqq.
Tyrannorum inquietudo & infelicitas, 87. & duab. ſeqq. ſuſpiciones, & ex iis crudelitas in ſubditos, ibid. tragicus exitus, 88
Tyrones poſteriore loco ponendi, 232

V.

VALENS Imperator Arrianus, & Eccleſiæ perſecutor, ejusque exitium 16
Valentini Erythræi, Rectoris Scholæ Aldorfianæ, obitus, 164
Vallis Ioſaphat, & an ad illius tribunal provocare liceat, 130
Vallonum in Vngaria defectio & apoſtaſia à Chriſtianis, & perfectio in ſclopetis emittendis, 318. 322
Vandali Arriani, & eorum ſævitia in Catholicos, 16
Vdalrici Hohenſaxiæ Baronis in bello Mediolanenſi improviſa cura à ſtruma 214
Veneficorum pœnæ, 2.3
Veneno nutritus Cambaiæ Regis Indiæ filius, 252
Veneno nutritæ puellæ duæ, 252
Venenata animalia & inſecta in Germania pauca, & quæ, 361
Venenum nullum eſſe, quod non habeat antidotum, 362
Venenata inſecta & animalia noxia, 361. eorumque antidota, ibid.
Veneris figura, 276
Veneris templum in loco Dominicæ crucifixionis exſtructum, ib. ab Helena Imp. deſtructum, ibid.

Ventriloqui, 260. 263
Verbis an aliqua vis medendi inſit, 102. & duob. ſeqq.
Veritas altercando eluceſcit, 178. 169
Veritatis vis, 10. 238
Veritatis inveſtigatio omnium rerum finis eſſe debet, 155. & ſeq.
Veritatis & juſtitiæ conjunctio, 238
Veritatis ſtudium, tanquam certus ſcopus ſtudioſis omnibus propoſitum eſſe debet, 178
Veritatis vis ac potentia, 178 & ſeq.
Veſpera Sicula, 334. à quo procurata, ibid.
Veſpaſiani Imp. donum in morbis ſanandis, 143
Veſtitus virilis quatenus fœminis conceſſus, 285. & duab. ſeqq.
Veſtitus virilis fœminis prohibitus, 283. & ſeq.
Veſtium confuſio in ſexu, lege tam divina quam politica prohibita, 284
Veſtitum virilem fœminæ ſumſerunt, & earum exempla, 284. 285
Veſtium mutatio aliquid novi & portenti, alicin Republica, 283. ejuſque rei exempla Darii, Alexandri Magni, Andronici junioris, Græci Imperatoris, ibid.
Veſtium conſuetudinem inter alia cõſtanter retinuerunt Iudæi, 284
Veſtium conſuetudinem retinendam lege ſanciverunt Helvetii, ibid.
Victoria omnium præſtantiſſima, ſemetipſum noſcere & vincere, 91. ejuſque rei exempla, 92. & duab. ſeqq.
Victores prædæ cupiditate ſæpe victoriam amiſiſſe, 99
Vindictæ cupiditas in damnando, & conviciando, 128. ejuſque exempla, ibid.
Vincere & noſcere ſeipſum, præſtantiſſima victoria eſt, 91
Vino, & aliis corporis voluptatibus, quæ morbos generant, plures homines interfici, quam bello aut naturali morte 251
Virgines albæ in oraculo Delphico,
Virginum aulicarum Luſitanarum modeſtia & caſti mores, tempore Emanuelis Regis, 296
Virtus adverſum vitia & mala pharmacum potentiſſimum, 143
Virtus & cum naufrago ſimul enatat, & in littore nudum eiectum, venerabilem eum oſtendit, 142
Virtutis templum, 164. 166
per Virtutis templum aditus ad Honoris ædem patet. 166
Virtutis quanta gratia, 142
Virtutis encomiũ memorabile apud Plautum, 145
Virtutis templum non temere à Romanis Honoris templo coniunctum, 245
Virtutum ac vitiorum cognata nomina, 208
Viſcus quercinus epilepſiæ medetur, 104
Viſiers Baſſæ primarii, 322
Viſu valentia animalia bruta, 311
Vitæ ruſticæ felicitas, 349 350
Vitæ aulicæ incommoda, ærumnæ & miſeriæ, 341, 342. 343. 351. 352. tabula, & pictura ingenioſa, 344
Vitæ humanæ definitus terminus, 26
Vitæ privatæ commendatio, 340. & decem ſeqq.
Vitam privatam & quietam potius quam ſplendidam, qui principes elegerint, 345. & ſeq
Vitellii crudelis & tyrannica vox, 76
Vitiorum virtutumque affinia crimina, 96. Potentes Reſpublicas & civitates evertunt, ibid.
Vitiorum atque virtutum cognata nomina, 208
Volupiæ cur adiuncta à Gentilibus Angenonia Dea, 161
Voluptatis comitem eſſe dolorem, 250. & duab. ſeqq
Voluptatis & doloris coram Iove mutua accuſatio, 250
Voluptatis fugiendæ præcepta & monitiones, 250
Voluptatum deteſtatio, 253

[library stamp]

Vpupæ fabula, 289
Vrbes à fluminibus nobilioribus nuncupatæ, 229. quare, ibid.
Vulnera malo animi propoſito inflicta, ſæpe præter opinionem ſalutifera eſſe, 215
Vulnera graviſſima contra intentionem curata, 214

W.

WEnceslaus Imp. Caroli IV. filius, rogatur, ne veniat in Italiam, niſi cũ magna potentia: & niſi laude parentem ſuum vincat, 347
Wendenarum mulierum magnanima mors, 294
Werda Franconiæ tractus, 320
Weſtenburgenſium Comitum fatale prænuncium in peſte, 58
Wiſigaſtus legis Salicæ conditor, 231. eius etymon, ibid.

X.

XEnogogi in urbibus, viſu digna peregrinantibus demonſtrant, 163

Z.

ZAnedrim ab Herode poſiti, 23
Zenonis Imp. filius, & eius prava educatio, 182
Ziffræ noſtrates, ab Arabibus fluxerunt, 268. an Græcis uſitatæ,

FINIS.